Povestirile lui

VLADIMIR NABOKOV

POLIROM

VLADIMIR NABOKOV

POVESTIRILE LUI VLADIMIR NABOKOV

Traducere din limba rusă şi note de
Adriana Liciu

Traducere din limba engleză şi note de
Veronica D. Niculescu şi Anca Băicoianu

EDITURA POLIROM
2020

Vladimir Nabokov
The Stories of Vladimir Nabokov
Copyright © 1995, 2002, 2006,
2007, Dmitri Nabokov

All rights reserved

© 2009, 2020 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9728-1
ISBN PDF: 978-973-46-9729-8
ISBN print: 978-973-46-8236-2

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

VLADIMIR VLADIMIROVICI NABOKOV s-a născut în 23 aprilie 1899 la Sankt-Petersburg, într-o familie foarte cultivată, astfel încît stăpînea impecabil franceza şi engleza încă din copilărie. În 1919, Nabokovii sînt nevoiți să emigreze, iar în 1922 tatăl scriitorului este ucis de un fanatic rus la Berlin. Nabokov a studiat limbile slave şi romanice la Trinity College din Cambridge pînă în 1922. Apoi a locuit la Berlin (1923-1937) şi Paris (1937-1940), scriind cu fervoare, în rusă, mai multe romane, zeci de povestiri, sute de poeme şi cîteva drame. În 1925 s-a căsătorit cu Vera Slonim. În perioada respectivă, şi-a întreținut familia din traduceri, lecții de engleză şi tenis, precum şi ca autor de cuvinte încrucişate în rusă şi analist de şah. În 1940 a plecat în America, împreună cu soția şi fiul lui, de teamă să nu fie trimis într-un lagăr de concentrare. A predat la universitățile Wellesley, Harvard şi Stanford. Între 1948 şi 1959 a fost profesor de literatură

rusă la Cornell University. Pasionat de entomologie, Nabokov a descoperit în 1944 o (sub)specie de fluture care-i va purta numele: *Lycaeides melissa samuelis Nabokov*. A tradus în engleză *Evgheni Oneghin* de Puşkin şi *Un erou al timpului nostru* de Lermontov. Este autorul mai multor lucrări de critică literară, dintre care studiul despre Gogol (1944) este foarte important pentru înțelegerea artei acestuia. Din seria rusă a scrierilor lui Nabokov, publicate sub pseudonimul V. Sirin, fac parte romanele *Maşenka* (1926), *Rege, damă, valet* (1928), *Apărarea Lujin* (1930), *Ochiul* (1930), *Glorie* (1932), *Un hohot în beznă* (1932), *Disperare* (1934), *Invitație la eşafod* (1936), *Darul* (1937-1938). După stabilirea în Statele Unite, începe strălucita sa carieră de romancier în limba engleză. Publică *Adevărata viață a lui Sebastian Knight* (1941), *Blazon de bastard* (1947), *Lolita* (1955), *Pnin* (1957), *Foc palid* (1962, roman în versuri, cu adnotări), *Ada sau ardoarea* (1969), *Lucruri transparente* (1972) şi *Priveşte-i pe arlechini!* (1974). În 1967 îi apare volumul autobiografic *Vorbeşte, memorie*. Pentru activitatea sa literară, Nabokov a fost distins cu National Book Foundation Medal. S-a stins din viață la Montreux, în 1977.

Năluca

Urmăream gânditor cu tocul umbra rotundă, tremurătoare a călimării. Într-o cameră îndepărtată bătu un ceas, iar visătorului de mine i se păru că bătea cineva la uşă – mai întâi încetişor, apoi tot mai tare; bătu de douăsprezece ori la rând şi încetă în aşteptare.

— Da, sunt aici, intrați...

Clanța scârțâi timid, flacăra lumânării ce lăcrima se aplecă, şi el se ivi pe-o parte dintr-un dreptunghi de întuneric – încovoiat, cenuşiu, nins cu polenul nopții geroase şi înstelate...

Îi ştiam chipul – oh, de mult îl ştiam!

Ochiul drept îi era încă în umbră, cel stâng se uita sperios la mine, prelung, verde-fumuriu; şi pupila se înroşi, ca un punct de rugină... Iar şuvița asta ca un muşchi cenuşiu pe tâmplă, şi sprânceana pal-argintie, abia perceptibilă, şi cutişoara caraghioasă lângă gura imberbă – cum îmi stârneau, cum îmi răscoleau toate astea memoria!

Mă ridicai şi el făcu un pas înainte.

Paltonaşul ponosit părea încheiat de-a-ndoaselea, ca veşmintele pentru femei, în mână ținea o şapcă – nu, o bocceluță întunecată, ca vai de lume, nu era nici o şapcă...

Da, fireşte că îl ştiam – poate chiar îl iubeam –, doar că, uite, nu-mi venea deloc în minte unde şi când ne întâlniserăm, dar pesemne ne întâlniserăm deseori, altfel nu mi-aş fi amintit atât de bine buzele astea roşii ca păducelul, urechile ascuțite, nostimul măr al lui Adam...

Cu un murmur amabil îi strânsei mâna uşoară, rece, şi atinsei speteaza unui fotoliu care îşi trăise traiul.

— E aşa de groaznic pe stradă. Şi-am zis să te vizitez. Am trecut să te văd. Mă recunoşti? Doar nu era zi să nu zburdăm împreună, să nu hăulim... Acolo, la țară... Nu cumva ai uitat?

Glasul lui parcă mă orbi, prinsei să văd pestriț, capul începu să mi se învârtească; îmi amintii fericirea răsunătoare, imensă, irepetabilă...

Nu, nu se poate! Sunt singur... Toate astea nu-s decât un delir ciudat! Dar în rând cu mine chiar şedea cineva – uscățiv, inimaginabil, în nişte ghete nemțeşti cu urechi, şi glasul lui răsuna, foşnea aurit, verde-suculent, ştiut, iar cuvintele îi erau toate aşa de simple, de omeneşti...

— Ei, uite – ți-ai amintit... da, eu sunt, fostul Duh al pădurii, spiriduşul zglobiu... Uite că a trebuit să fug şi eu...

A oftat adânc şi mi-au apărut iar în fața ochilor norii hoinari, talazurile înalte ale frunzişurilor, sclipirile ca nişte stropi de spumă ale scoarței de mesteacăn şi vuietul dulce, veşnic... El se aplecă spre mine şi se uită blând în ochii mei.

— ȚI-aduci minte de pădurea noastră, de bradul negru, de mesteacănul alb? I-au tăiat... Ce jale a fost pe mine, de neîndurat, să văd mestecenii pârâind, prăvălindu-se, şi cum să-i ajut? M-au alungat în mlaştină, am plâns, am urlat, am bufnit ca un bâtlan de baltă – şi țuşti în pădurea de pini de-alături.

Acolo tânjeam de dor; nu mă mai puteam opri din suspine... Şi abia începusem să mă obişnuiesc, când colo, n-a mai fost nici pădurea de pini – doar o zgură vânătă. A trebuit să vagabondez iar. Mi-am căutat o pădurice, o pădurice care era frumoasă, deasă, întunecoasă şi proaspătă – şi totuşi parcă nu era la fel... Pe vremuri mă zbenguiam din zori până-n noapte, şuieram frenetic, băteam din palme, speriam trecătorii... Ţi-aduci aminte cum te-ai rătăcit o dată în desişul meu – tu şi o rochiţă albă –, iar eu tot înnodam potecile, întorceam trunchiurile, făceam cu ochiul prin frunziş; toată noaptea aceea m-am ţinut numai de păcăleli... Dar n-a fost decât aşa, în glumă, degeaba m-au ponegrit... Dar aici m-am astâmpărat, căci sălaşul cel nou nu era vesel. Zi şi noapte trosnea ceva în jur. Mai întâi am crezut că e fratele meu, Păduroiul, şi că se distrează pe seama mea; l-am strigat şi am ciulit urechile. Ceva ţăcănea, huruia – nu, nu era ceva de-al nostru. Odată, pe-nserat, mă avânt eu într-un luminiş şi ce văd? Oameni întinşi, care pe spate, care pe burtă. Ei, mă gândesc, ia să mi ţi-i scol eu, să-i înviorez! Şi încep să scutur ramurile, să fac tot felul de giumbuşlucuri cu conurile de brad, să foşnesc, să vuiesc... Un ceas întreg m-am căznit – totul a fost în van. Iar când m-am uitat mai de-aproape, am încremenit. Unuia îi atârna capul, prins doar de un firicel roşiatic, altul avea în loc de stomac o grămadă de viermi graşi... Mi-a fost peste poate. Am slobozit un urlet, am sărit cât colo şi-am luat-o la goană...

Am pribegit mult prin tot felul de păduri, dar nu era pic de viață. Ba linişte, pustiu, urât de moarte, ba ceva de groază, de mai bine să nu-ți aminteşti. În cele din urmă m-am hotărât: m-am preschimbat în mujic, într-un pribeag cu desagă, şi am plecat de-a binelea: adio, Rusie! Ei, şi-acolo am dat de un frate de-al meu. Duhul Apelor mi-a dat o mână de ajutor. Sărmanul, se salvase şi el. Se tot minuna: ce vremuri au putut să vină, zice, o adevărată năpastă! Şi ce să spun: se ținuse el de prostii pe timpuri, ademenise oameni (de primitor ce era!), dar ce-i mai alinta, ce-i mai dezmierda acolo la el, pe fundul aurit al râului, cu ce cânturi îi mai fermeca! Iar acum, zice, plutesc numai morți, câtă frunză şi iarbă sunt, iar umezeala râului e coclită, deasă, caldă, lipicioasă; n-ai ce respira... Şi m-a luat cu el.

El rătăceşte printr-o mare îndepărtată, iar pe mine m-a lăsat în drum pe un mic țărm cețos – du-te, frate, găseşte-ți un tufiş. Dar n-am găsit nimic şi-am nimerit aici, în oraşul ăsta de piatră, îngrozitor, străin... Vezi, am şi devenit om cu guler şi ghete, cum se cuvine – am învățat să şi vorbesc limba lor...

Tăcu. Ochii îi străluceau ca frunzele ude, stătea cu mâinile încrucişate şi, în reflexul şovăitor al lumânării înecate, părul lui palid, pieptănat spre stânga, licărea ciudat.

— Ştiu, şi ție ți-e dor, răsună iar glasul limpede, dar dorul tău, pe lâng-al meu, năprasnic, vijelios, e doar ca răsuflarea cuiva care doarme. Gândeşte-te numai: n-a

rămas nimeni din neamul nostru în Rusia. Unii s-au ridicat, ca fuioarele de ceață, alții s-au risipit prin lume. Râurile de-acasă sunt triste, nu-i nici o mână zburdalnică să le-mproaşte sclipirile de lună, orfani sunt şi tac clopoțeii rămaşi din întâmplare nesecerați – fostele guzle albastre ale etericului Duh al Câmpului, rivalul meu. Spiritul casei, ciufulit, duios, a părăsit plângând căminul tău dezonorat, scuipat, şi s-au veştejit crângurile, crângurile acelea înduioşător de luminoase, magic de întunecoase...

Iar noi suntem inspirația ta, Rusie, frumusețea ta de necuprins cu mintea, vraja ta veşnică ! Şi noi toți am plecat, izgoniți de un arpentor nebun.

Prietene, acuşi o să mor, spune-mi ceva, spune-mi că mă iubeşti, pe mine, fantomă fără casă, şezi mai aproape, dă-mi mâna...

Sfârâind, lumânarea se stinse. Degete reci îmi atinseră palma, râsul trist, familiar răsună şi amuți.

Când am aprins lumina nu mai era nimeni în fotoliu... nimeni... Doar o mireasmă în odaie, nespus de gingaşă, de mesteacăn şi de muşchi umed...

(1921)

Traducere de Adriana Liciu

Aici se vorbeşte ruseşte

Tutungeria lui Martin Martinici este situată într-o clădire de pe colț. Nu-i de mirare că tutungeriile au o predilecție pentru colțuri, căci afacerea lui Martin este înfloritoare. Vitrina este modestă ca mărime, însă bine aranjată. Mici oglinzi însuflețesc expoziția. În partea de jos, în faldurile catifelei azurii şi vălurite, se cuibăreşte un amestec pestriț de cutii de țigări, cu numele formulate în strălucitorul dialect internațional ce serveşte şi pentru numele de hoteluri; mai sus, rânduri de țigări de foi surâd în cutiile lor uşoare ca pana.

La vremea lui, Martin fusese un înstărit proprietar de pământ. În amintirile mele din copilărie, el este celebru pentru un tractor remarcabil, în timp ce fiul său Petia şi cu mine am căzut simultan pradă lui Mayne Reid şi scarlatinei, astfel încât acum, după cincisprezece ani arhiplini de fel şi fel de lucruri, îmi făcea plăcere să mă opresc pe la tutungeria de pe acel colț plin de viață, unde Martin îşi vindea mărfurile.

De anul trecut, în plus, avem mai mult decât amintiri în comun. Martin are un secret, iar eu am fost făcut părtaş la acel secret. „Deci, totu-i ca de obicei?”, întreb în şoaptă, iar el, aruncând o privire peste umăr, răspunde la fel de încet: „Da, slavă Domnului, e linişte totală”. Secretul e unul cu totul nemaipomenit. Îmi amintesc că plecam la Paris şi am stat la Martin până seara, în ziua precedentă. Sufletul unui om poate fi comparat cu un magazin, iar ochii lui, cu două vitrine gemene. Judecând după ochii lui Martin, nuanțele calde şi maronii erau la modă. Judecând după acei ochi,

marfa dinăuntrul sufletului lui era de o calitate superbă. Şi ce barbă luxuriantă, strălucind puternic din robustele fire cărunte ruseşti. Şi umerii, statura, aspectul lui... Odinioară se spunea „el poate despica o batistă cu sabia” – una dintre isprăvile lui Richard Inimă de Leu. Acum un confrate emigrant ar spune cu invidie „Omul nu s-a dat bătut”.

Soția lui era o bătrână buhăită şi blândă, cu un neg pe nara stângă. De pe vremea grelelor încercări revoluționare, chipul ei căpătase un tic înduioşător: arunca priviri iuți laterale, în sus. Petia avea acelaşi fizic impunător ca şi tatăl său. Îmi plăceau ursuzenia lui uşor afectată şi umorul lui neaşteptat. Avea un chip mare, flasc (despre care tatăl lui spunea: „Ce mutră – trei zile n-ar fi suficiente pentru a o cuprinde”) şi păr şaten-roşcat, veşnic ciufulit. Petia deținea un mic cinematograf într-o parte slab populată a oraşului, ce aducea un venit foarte modest. Şi iată întreaga familie.

Am petrecut acea zi dinaintea plecării mele stând la tejghea şi urmărindu-l pe Martin cum îşi primeşte clienții – mai întâi se sprijinea uşor, cu două degete, de tăblia tejghelei, apoi păşea spre rafturi, scotea la iveală o cutie, cu o fluturare, şi întreba, în timp ce o deschidea cu unghia de la degetul mare: *„Einen Rauchen*?[1] „ –, îmi amintesc acea zi dintr-un motiv anume: Petia a venit deodată din stradă, ciufulit şi vânăt de furie. Nepoata lui Martin decisese să se întoarcă la mama ei în Moscova, iar Petia tocmai fusese pe la reprezentanții diplomatici. În timp ce unul dintre

[1] Un fum? (în germ. în orig).

reprezentanți îi dădea informații, un altul, care evident era implicat în conducerea politică guvernamentală, a şoptit abia auzit: „Tot felul de lepădături din Garda Albă se învârt pe-aici”.

— Aş fi putut să-l fac pilaf, a spus Petia, pocnindu-şi pumnul în palmă, dar din păcate nu pot să fac abstracție de mătuşa mea din Moscova.

— Deja ai un mic păcat sau două pe conştiință, a mormăit jovial Martin.

Făcea aluzie la un incident deosebit de amuzant. Nu demult, de onomastica sa, Petia vizitase librăria sovietică, a cărei prezență păta una dintre cele mai fermecătoare străzi ale Berlinului. Nu vindeau numai cărți acolo, ci şi diferite obiecte de artizanat. Petia a ales un ciocan împodobit cu maci şi purtând un blazon cu o inscripție tipică pentru un ciocan bolşevic. Vânzătorul a întrebat dacă mai doreşte ceva. Petia a spus: „Da, aş dori”, arătând cu capul spre un bust mic de ipsos al domnului Ulianov[2]. A plătit cincisprezece mărci pentru bust şi ciocan, după care, fără nici o vorbă, chiar acolo pe tejghea, a spart bustul cu ciocanul, izbindu-l cu o asemenea forță încât domnul Ulianov s-a dezintegrat pur şi simplu.

Îmi plăcea acea poveste, aşa cum îmi plăceau, de exemplu, îndrăgitele zicale prosteşti din copilăria de neuitat, care fac să-ți vibreze coarda sensibilă. Auzindu-l pe Martin, m-am uitat râzând la Petia. Însă Petia a dat

---

[2] Numele real al lui V.I. Lenin.

mohorât din umeri şi s-a încruntat. Martin a scotocit prin sertar şi i-a oferit cea mai scumpă ţigară din magazin. Dar nici măcar asta n-a risipit înnegurarea lui Petia.

M-am întors la Berlin o jumătate de an mai târziu. Într-o duminică dimineaţă, am simţit un impuls de a-l vedea pe Martin. În zilele lucrătoare, puteai ajunge la el prin magazin, de vreme ce apartamentul său – trei camere şi o bucătărie – era chiar în spatele acestuia. Însă sigur că duminică dimineaţa magazinul era închis, iar vitrina avea grilajul tras. Am aruncat iute o privire prin grilaj, la cutiile cu roşu şi auriu, la trabucurile negricioase, la inscripţia modestă dintr-un colţ: „Aici se vorbeşte ruseşte", am observat că vitrina devenise cumva şi mai veselă şi am luat-o prin curte spre casa lui Martin. Ciudat lucru – Martin însuşi mi s-a părut şi mai simpatic, mai vioi, mai strălucitor ca înainte. Iar Petia era de-a dreptul de nerecunoscut: buclele lui unsuroase şi miţoase erau pieptănate pe spate, un zâmbet larg, cam sfios, nu-i părăsea buzele, păstra un fel de tăcere saturată, iar o preocupare ciudată, voioasă, ca şi când el ar fi purtat o încărcătură preţioasă înăuntrul său, îi îndulcea fiecare mişcare. Doar mama era palidă ca întotdeauna şi acelaşi tic înduioşător îi străfulgera chipul, ca un fulger slab de vară. Stăteam în salonul lor ordonat, ştiind că celelalte două camere – dormitorul lui Petia şi cel al părinţilor săi – erau la fel de confortabile şi curate, şi găseam gândul acesta agreabil. Sorbeam ceai cu lămâie, ascultam discursul melodios al lui Martin şi nu puteam să uit impresia că

apăruse ceva nou în apartamentul lor, un fel de palpitație veselă şi misterioasă, aşa cum se întâmplă, de exemplu, într-o casă unde există o tânără viitoare mamă. O dată sau de două ori, Martin l-a privit cu un aer preocupat pe fiul său, după care celălalt s-a ridicat prompt, a părăsit camera, iar la întoarcere a încuviințat discret din cap către tatăl său, ca şi când ar fi spus că totul mergea de minune.

Mai era ceva nou şi, pentru mine, enigmatic, în conversația bătrânului. Vorbeam despre Paris şi francezi şi deodată el s-a interesat:

— Spune-mi, prietene, care e cea mai mare închisoare din Paris?

Am răspuns că nu ştiu şi am început să îi spun despre un teatru de revistă franțuzesc, unde jucau femei vopsite în albastru.

— Crezi tu că asta-i deosebit! m-a întrerupt Martin. Se spune, de exemplu, că femeile râcâie tencuiala de pe pereți în închisoare şi o folosesc ca să-şi pudreze fața, gâtul sau aşa ceva.

În sprijinul cuvintelor sale, a adus din dormitor un volum gros al unui criminalist german şi le-a localizat într-un capitol despre obiceiurile vieții din închisoare. Am încercat să schimb subiectul, însă, indiferent ce temă alegeam, Martin o dirija, cotind cu viclenie, astfel încât deodată ne pomeneam discutând despre omenia detenției pe viață, în opoziție cu ideea execuției, sau despre metodele ingenioase inventate de criminali pentru a evada în lumea largă.

Eram intrigat. Petia, care iubea tot ce era mecanic, meşterea cu un briceag la arcurile ceasului său de mână şi chicotea în barbă. Mama lui lucra la goblen, din când în când împingând pâinea prăjită sau gemul înspre mine. Martin, ţinându-se de barba ciufulită cu toate cele cinci degete, m-a străfulgerat cu o privire piezişă a ochilor săi căprui şi deodată ceva înăuntrul lui a cedat. A pocnit cu palma în masă şi s-a întors către fiul lui.

— Nu mai rezist, Petia – o să-i spun tot, înainte să explodez.

Petia a încuviinţat tăcut. Nevasta lui Martin se ridicase, să meargă la bucătărie.

— Ce palavragiu mai eşti, a spus ea, clătinând din cap indulgentă.

Martin şi-a pus mâna pe umărul meu, m-a scuturat în aşa hal încât, dac-aş fi fost un măr într-o grădină, merele s-ar fi prăvălit toate din mine, şi m-a privit în faţă.

— Te avertizez, a zis. Sunt pe cale să-ţi spun aşa un secret, aşa un secret... că nici nu ştiu. Ţine seama – să nu scoţi o vorbă! Ai înţeles?

Şi, aplecându-se spre mine, învăluindu-mă în mirosul de tabac şi în propriul său odor înţepător de om bătrân, Martin mi-a spus o poveste cu adevărat remarcabilă[3].

---

[3] În această naraţiune, toate trăsăturile de caracter şi semnele distinctive care ar putea sugera identitatea adevăratului Martin sunt, desigur, distorsionate în mod deliberat. Precizez asta pentru ca amatorii de curiozităţi să nu caute în zadar „tutungeria dintr-o clădire de pe colţ” (n. a.).

— S-a întâmplat, a început Martin, la puțin timp după plecarea ta. A intrat un client. Cu siguranță că nu observase semnul din fereastră, fiindcă mi s-a adresat în germană. Dă-mi voie să accentuez asta: dacă ar fi observat indicatorul, n-ar fi intrat în modestul magazin al unui emigrant. L-am recunoscut de îndată ca fiind rus, după pronunție. Avea şi mutră de rus. Eu, desigur, m-am lansat în rusă, l-am întrebat ce gamă de prețuri, ce tip. El mi-a aruncat o privire surprinsă în care se citea neplăcerea: „Ce te-a făcut să crezi că sunt rus?”. I-am dat un răspuns absolut prietenos, după cum îmi amintesc, şi-am început să îi socotesc țigările. În acea clipă, a intrat Petia. Când mi-a văzut clientul, a spus cu un calm desăvârşit: „Ei, iată o întâlnire plăcută”. Apoi Petia al meu se apropie de el şi-l pocneşte cu pumnul în obraz. Celălalt a încremenit. După cum mi-a explicat Petia mai târziu, ceea ce se întâmplase nu fusese doar un knockout cu victima cocârjată pe podea, ci un tip special de knockout: s-a dovedit că Petia îi aplicase o lovitură de pumn cu acțiune întârziată, iar omul îşi pierduse cunoştința în picioare. Şi arăta ca şi cum ar fi dormit la verticală. Apoi a început să se încline încet pe spate, ca un turn. Atunci Petia l-a ocolit, mergând în spatele lui, şi l-a prins de subsuori. Totul era foarte neaşteptat. Petia a zis: „Ajută-mă, tată”. L-am întrebat ce crede că face. Petia doar repeta „Ajută-mă”. Îl cunosc bine pe Petia al meu – n-are rost să surâzi, Petia – şi ştiu că e cu picioarele pe pământ, îşi cumpăneşte acțiunile şi nu bate oamenii până leşină fără nici un motiv. L-am târât pe

leşinat din magazin pe coridor şi în camera lui Petia. Chiar atunci, am auzit un clinchet – cineva intrase în magazin. Bine că, desigur, nu se întâmplase mai devreme. M-am întors în magazin, am vândut ce-am vândut şi-apoi, din fericire, a venit nevastă-mea cu cumpărăturile şi am pus-o imediat să lucreze la tejghea în timp ce eu, fără o vorbă, m-am dus glonţ în camera lui Petia. Omul zăcea cu ochii închişi pe podea, în timp ce Petia stătea la masa lui, cercetând cu un aer gânditor anumite obiecte, precum acea mare tabacheră de piele, şase vederi obscene, un portofel, un paşaport, un revolver vechi, însă, din câte se părea, eficient. A explicat de îndată: aşa cum sunt sigur că ţi-ai imaginat, aceste lucruri proveneau din buzunarele omului, iar omul însuşi nu era nimeni altcineva decât reprezentantul – îţi aminteşti povestea lui Petia – care făcuse gluma cu lepădăturile din Garda Albă, da, da, chiar acelaşi! Şi, judecând după anumite hârtii, dacă el nu era de la GPU[4], nu ştiu cine mai era. „Toate bune şi frumoase", i-am zis lui Petia, „deci ai pocnit un tip în mutră. Dacă o merita sau nu, asta e altă problemă, dar te rog să-mi

---

[4] GPU – prescurtare de la Gosudarstvennoe Politiceskoe Upravlenie, Administraţia Politică de Stat care a fost poliţia politică a Republicii Sovietice Federale Ruse şi a Uniunii Sovietice până în 1934. Unul dintre cele mai spectaculoase succese ale GPU/OGPU a fost „Operaţiunea Trust", din 1924-1925. Agenţi OGPU, pretinzând că reprezintă o organizaţie numită „Trustul", care lupta în ilegalitate în URSS pentru răsturnarea regimului sovietic, au luat legătura cu emigranţi ruşi anticomunişti din Occident, care au dat „reprezentanţilor" Trustului sume mari de bani şi bunuri necesare luptei ilegale.

explici ce ai de gând să faci acum. Desigur, ai uitat cu totul de mătuşa ta din Moscova". „Da, am uitat", a zis Petia. „Trebuie să ne gândim la ceva."

Şi ne-am gândit. Mai întâi am pus mâna pe o frânghie zdravănă şi i-am astupat gura cu un prosop. În timp ce ne munceam la el, şi-a revenit şi a deschis un ochi. La o examinare mai atentă, dă-mi voie să-ţi spun, mutra i s-a dovedit a fi nu numai oribilă, dar şi prostească – un fel de râie pe frunte, mustaţă şi nas borcănat. Lăsându-l întins pe podea, eu şi Petia ne-am aşezat confortabil în preajmă şi am început o anchetă judiciară. Am dezbătut o bună bucată de timp. Eram preocupaţi nu atât de afrontul în sine – era un fleac, desigur –, cât de întreaga lui profesie, ca să zic aşa, şi de faptele pe care le comisese în Rusia. Acuzatului i-a fost permis să aibă ultimul cuvânt. Când i-am desfăcut prosopul de la gură, a scos un fel de geamăt, a horcăit, însă n-a spus nimic altceva decât: „O să vedeţi, o să vedeţi voi..." Prosopul a fost legat la loc, iar sesiunea reluată. Voturile au fost împărţite la început. Petia a cerut pedeapsa cu moartea. Eu consideram că merită să moară, însă am propus înlocuirea execuţiei cu închisoarea pe viaţă. Petia s-a mai gândit şi a căzut de acord. Am adăugat că, deşi cu siguranţă comisese crime, noi eram incapabili să stabilim asta; că serviciul său, în sine, constituia o crimă; că datoria noastră se limita la a-l preda nevătămat, nimic mai mult. Acum ascultă restul.

Noi avem o baie la capătul coridorului. O cămăruţă întunecată, foarte întunecată, cu o cadă de fier emailată.

Apa face grevă destul de des. Din când în când se iveşte câte un gândac de bucătărie. Camera este atât de întunecată fiindcă fereastra e deosebit de îngustă şi e situată chiar sub tavan şi, în afară de asta, chiar vizavi de fereastră, la un metru sau mai puțin depărtare, e un zid de cărămidă zdravăn, solid. Şi aici, în acest cotlon, am decis să ținem prizonierul. A fost ideea lui Petia – da, da, Petia, să-i dăm Cezarului ce-i al Cezarului. Înainte de toate, desigur, celula trebuia pregătită. Am început prin a târî prizonierul pe coridor, ca să fie în apropiere în timp ce noi lucrăm. Şi atunci nevastă-mea, care tocmai închisese magazinul pe ziua aceea şi se îndrepta spre bucătărie, ne-a văzut. A fost uimită, chiar indignată, însă apoi ne-a înțeles raționamentul. Fată docilă. Petia a început prin dezmembrarea unei mese solide pe care o aveam în bucătărie – i-a dat jos picioarele şi a folosit tăblia rezultată pentru a bate în cuie fereastra de la baie. Apoi a deşurubat robinetele, a înlăturat boilerul cilindric de apă şi a aşternut o saltea pe podeaua băii. Desigur, în ziua următoare, am adăugat diferite îmbunătățiri: am schimbat încuietoarea, am montat un zăvor, am întărit tăblia din fereastră cu metal – şi toate acestea, desigur, fără a face prea mult zgomot. Aşa cum ştii, nu avem vecini, dar am considerat necesar să acționăm cu prudență. Rezultatul a fost o adevărată celulă de închisoare şi acolo l-am vârât pe tipul de la GPU. Am desfăcut frânghia, am dezlegat prosopul, l-am avertizat că dacă începe să urle îl vom lega fedeleş din nou şi pentru mult timp; apoi, mulțumiți că înțelesese

pentru cine fusese pusă salteaua în baie, am închis uşa şi, cu rândul, am stat de gardă toată noaptea.

Acel moment a marcat pentru noi începutul unei alte vieți. Nu mai eram doar Martin Martinici, ci Martin Martinici gardianul-şef. La început, deținutul a fost aşa de uimit de ceea ce se întâmplase, încât comportamentul lui era supus. În curând, totuşi, a revenit la starea normală şi, atunci când îi aduceam cina, se lansa într-un uragan de cuvinte murdare. Nu pot repeta obscenitățile omului; mă voi limita la a spune că mi-a plasat scumpa mamă răposată în cele mai ciudate situații. Eram hotărât să îi inculc în totalitate natura statutului său legal. I-am explicat că o să rămână închis până la capătul zilelor lui; că, dacă eu muream primul, i-l transmiteam pe el lui Petia ca pe o moştenire; că fiul meu, la rândul său, avea să îl transmită viitorului meu nepot şi aşa mai departe, transformându-l într-un fel de tradiție de familie. O bijuterie de familie. Am menționat în treacăt că, în eventualitatea puțin probabilă că ar trebui să ne mutăm în alt apartament din Berlin, el va fi legat, vârât într-un cufăr special şi mutat odată cu noi, simplu ca bună ziua. Am continuat explicându-i că doar într-un singur caz i se va acorda amnistia. Şi anume, va fi eliberat în ziua în care explodează balonul bolşevic. În cele din urmă, i-am promis că va fi bine hrănit – mult mai bine decât pe vremea mea, când fusesem închis de CEKA[5] – şi că, printr-un privilegiu special, va primi cărți. Şi, de fapt,

[5] Serviciu de securitate sovietic, denumirea anterioară a GPU.

până în ziua de azi nu cred că s-a plâns el vreodată de mâncare. E adevărat, la început Petia a propus să fie hrănit cu babuşcă uscată, însă oricât a căutat, acel peşte sovietic n-a fost de găsit în Berlin. Suntem obligaţi să îi dăm mâncare burgheză. La opt fix, în fiecare dimineaţă, Petia şi cu mine intrăm şi-i punem lângă cadă un castron de supă fierbinte cu carne şi o bucată de pâine neagră. Tot atunci scoatem oala de noapte, un dispozitiv ingenios pe care l-am achiziţionat anume pentru el. La trei primeşte un pahar de ceai, la şapte încă nişte supă. Acest sistem nutriţional este creat pe baza celui folosit în cele mai bune închisori europene.

Cărţile au fost încă o mare problemă. Am ţinut un consiliu de familie pentru cele de început şi ne-am oprit la trei titluri: *Cneazul Serebreanîi*, *Fabulele* lui Krîlov şi *Ocolul pământului în optzeci de zile*. El a anunţat că nu va citi acele „pamflete ale Gărzii Albe”, însă noi i-am lăsat cărţile şi avem toate motivele să credem că le-a citit cu plăcere.

Dispoziţia lui era schimbătoare. A devenit tăcut. În mod cert, cocea el ceva. Poate spera ca poliţia să înceapă să-l caute. Am verificat ziarele, însă nu se spunea o vorbă despre agentul CEKA dispărut. Cel mai probabil, ceilalţi reprezentanţi au hotărât că omul pur şi simplu dezertase şi preferaseră să îngroape afacerea. Acestei perioade gânditoare aparţin încercările lui de a evada sau măcar de a da de veste lumii exterioare. S-a târât prin celula sa, probabil a întins mâna la fereastră, a încercat să desfacă scândurile, a încercat să bată cu putere, însă l-am

amenințat cu una sau alta şi bătăile au încetat. Iar o dată, când Petia a intrat singur, omul s-a repezit la el. Petia l-a apucat într-o blândă îmbrățişare de urs şi l-a aşezat înapoi în cadă. După această întâmplare, a suferit o altă schimbare, a devenit foarte jovial, chiar glumea ocazional şi, în cele din urmă, a încercat să ne mituiască. Ne-a oferit o sumă enormă, promițând să o obțină prin cineva. Când nici asta n-a fost de ajutor, a început să scâncească, apoi s-a pus iar pe înjurat, mai rău ca înainte. În prezent, este într-o fază de sinistră supuşenie care, mă tem, nu e semn bun.

Îl scoatem zilnic la plimbare pe coridor, iar de două ori pe săptămână îl aerisim la o fereastră deschisă; desigur, luăm toate precauțiile necesare ca să-l împiedicăm să țipe. Sâmbăta face baie. Noi înşine trebuie să ne spălăm în bucătărie. Duminica, îi țin scurte prelegeri şi-l las să fumeze trei țigări – în prezența mea, desigur. Despre ce sunt aceste prelegeri? Despre tot felul de lucruri. Puşkin, de exemplu, sau grecii antici. Un singur subiect este omis – politica. Este complet privat de politică. Întocmai ca şi când un astfel de lucru nu există pe fața pământului. Şi ştii ce? De când țin închis un agent sovietic, de când am servit patria, sunt pur şi simplu alt om. Vioi şi fericit. Iar afacerea s-a înviorat şi ea, aşa că nici măcar nu-i o mare problemă să-l întreținem. Mă costă douăzeci de mărci sau cam aşa ceva pe lună, cu tot cu factura electrică: e absolut întuneric acolo, aşa că de la opt dimineața până la opt seara un bec slab rămâne aprins.

Întrebi din ce mediu provine? Ei bine, cum să spun... Are douăzeci şi patru de ani, este țăran, e puțin probabil să fi terminat măcar vreo şcoală de țară, a fost ceea ce se numeşte „un comunist cinstit”, a studiat numai ştiințe politice, ceea ce-n limba noastră înseamnă să faci nişte capete pătrate din nişte bătuți în cap – asta-i tot ce ştiu. Of, dacă vrei, ți-l arăt, numai ține minte, să nu sufli o vorbă!

Martin a ieşit pe coridor. Petia şi cu mine l-am urmat. Bătrânul, în haina lui de casă comodă, chiar că arăta ca un gardian de închisoare. A scos cheia la iveală în timp ce mergea şi era ceva aproape profesionist în felul în care a introdus-o în broască. Broasca a trosnit de două ori, iar Martin a dat uşa la perete. Departe de-a fi fost vreo văgăună prost luminată, era o baie splendidă şi spațioasă, din cele pe care le întâlneşti în confortabilele locuințe nemțeşti. Lumina electrică, puternică şi totuşi plăcută ochiului, ardea din spatele unui abajur vesel, ornat. O oglindă lucea pe peretele din stânga. Pe noptiera de lângă cadă erau cărți, o portocală decojită pe o farfurie lucioasă şi o sticlă de bere neatinsă. În cada albă, pe o saltea acoperită cu un cearşaf curat, cu o pernă mare sub ceafă, stătea un individ bine hrănit, cu ochi strălucitori, cu barbă mare, într-un halat de baie (primit de la stăpân) şi papuci călduroşi, moi.

— Ei bine, ce zici? m-a întrebat Martin.

Scena mi s-a părut comică şi n-am ştiut ce să răspund.

— Acolo se afla fereastra, a arătat Martin cu degetul.

Bineînțeles, fereastra era perfect acoperită cu scânduri.

Prizonierul a căscat şi s-a întors la perete. Am ieşit. Martin a mângâiat zăvorul cu un zâmbet.

— Slabe şanse să scape vreodată, a spus, iar apoi a adăugat gânditor: Aş fi curios să ştiu, totuşi, câți ani o să petreacă acolo...

(1923)

Traducere de Veronica D. Niculescu

Sunete

Trebuia închisă fereastra: ploaia lovea pervazul şi stropea parchetul şi fotoliile. Cu un sunet proaspăt, alunecos, enorme năluci argintii goneau prin grădină, prin frunziş, pe nisipul oranj. Burlanul huruia şi se îneca. Tu cântai Bach. Pianul îşi ridicase aripa lăcuită, sub aripă se afla o liră, iar ciocănele se vălureau peste corzi. Carpeta de brocart, mototolindu-se în falduri aspre, alunecase în parte de pe coada pianului, făcând să cadă o carte deschisă pe podea. Din când în când, în frenezia unei fugi, inelul tău scotea un clinchet pe clape, în vreme ce ploaia torențială de iunie biciuia geamurile fără încetare, magnific. Iar tu, fără să te întrerupi din cântat şi înclinându-ți uşor capul, exclamai ținând ritmul: „Ploaia, ploaia... Am s-o a-lung...”

Însă nu ai putut.

Abandonând albumele ce stăteau pe masă ca nişte sicrie de catifea, te-am urmărit şi am ascultat fuga, ploaia. O

senzație de prospețime mă copleşea, precum mireasma garoafelor ude ce picura de peste tot, de pe rafturi, de pe aripa pianului, de pe diamantele prelungi ale candelabrului.

Aveam senzația unui încântător echilibru, simțind relația muzicală dintre nălucile argintii ale ploii şi umerii tăi înclinați, ce tremurau când îți apăsai degetele pe lustrul unduitor. Iar când m-am retras adânc în mine însumi, întreaga lume părea aşa – omogenă, congruentă, supusă legilor armoniei. Eu însumi, tu, garoafele, în acea clipă toate au devenit coarde verticale pe portative muzicale. Am înțeles că totul pe lume era o interacțiune de particule identice, înglobând diferite tipuri de acorduri: copacii, apa, tu... Totul era unificat, echivalent, divin. Te-ai ridicat. Ploaia încă mai secera lumina soarelui. Bălțile arătau ca nişte găuri în nisipul întunecat, deschideri către alte bolți cereşti ce planau în subteran. Pe o bancă, strălucind precum porțelanul danez, stătea racheta ta uitată; coardele se făcuseră maro de la ploaie, iar rama se răsucise într-o cifră opt.

Când am intrat pe alee, mă simțeam puțin amețit de la amestecul de umbre şi aroma de putregai de ciuperci.

Îmi amintesc de tine într-o pată întâmplătoare de lumină. Aveai coate ascuțite şi ochi stinşi, cenuşii. Când vorbeai, sculptai aerul cu marginea ca o coastă a mâinii tale mici şi cu scânteierea brățării de la încheietura subțire. Părul tău se topea când se contopea cu aerul însorit ce fremăta împrejurul lui. Fumai copios şi nervos. Expirai pe

ambele nări, scuturând cu un bobârnac scrumul într-o parte. Conacul tău gri-porumbel era la cinci verste de-al nostru. Interiorul său era reverberant, somptuos şi răcoros. O fotografie de-a sa apăruse într-o revistă metropolitană de lux. Aproape în fiecare dimineaţă săltam în şaua de piele a bicicletei mele şi foşneam de-a lungul potecii, prin pădure, apoi de-a lungul autostrăzii şi prin sat, apoi de-a lungul unei alte poteci, înspre tine. Tu contai pe faptul că soţul tău nu se va întoarce în septembrie. Şi nu ne temeam de nimic, tu şi eu – nici de bârfele servitorilor tăi, nici de suspiciunile familiei mele. Amândoi, într-alt fel, ne încredeam în soartă.

Dragostea ta era cam în surdină, aşa cum ţi-era şi glasul. Se poate spune că iubeai cu neîncredere şi nu vorbeai niciodată despre dragoste. Erai una dintre acele femei de obicei nevorbăreţe, cu a căror tăcere te obişnuieşti imediat. Însă, când şi când, ceva în tine izbucnea. Atunci uriaşul tău Bechstein tuna sau, privind cu ochii umezi drept înainte, îmi spuneai anecdote hilare pe care le auziseşi de la soţul tău sau de la camarazii lui de regiment. Îmi amintesc mâinile tale – mâini alungite şi palide, cu vene albăstrii.

În acea fericită zi, când ploaia biciuia şi tu cântai atât de neaşteptat de bine, a venit deznodământul acelui ceva nebulos ce se ridicase imperceptibil între noi după primele săptămâni de iubire. Am înţeles că tu nu aveai nici o putere

asupra mea, că nu tu, de una singură, erai iubita mea, ci pământul întreg. Era ca şi cum sufletul meu îşi întinsese nenumărate antene sensibile şi eu trăiam în toate, percepând simultan cascada Niagara uruind în depărtare, deasupra oceanului, şi picăturile prelungi şi aurii foşnind şi răpăind pe alee. Am privit spre coaja lucioasă a unui mesteacăn şi am simțit deodată că în loc de brațe aveam ramuri înclinate, acoperite cu frunzulițe umede, iar în loc de picioare, o mie de rădăcini suple, îngemănându-se în pământ, sorbindu-l. Voiam să mă impregnez astfel în întreaga natură, să simt cum e să fii un hrib bătrân, cu partea sa de dedesubt galbenă şi spongioasă, sau o libelulă, sau sfera solară. Eram atât de fericit, încât am izbucnit deodată în râs şi te-am sărutat pe claviculă şi pe ceafă. Ți-aş fi recitat chiar şi o poezie, însă tu detestai poezia.

Ai zâmbit cu un zâmbet neconvingător şi ai spus:

— E frumos după ploaie.

Apoi te-ai gândit o clipă şi ai adăugat:

— Ştii, tocmai mi-am amintit – am fost invitată astăzi la ceai, la... cum îl cheamă... Pal Palîci. E-un mare plicticos. Dar, ştii, trebuie să merg.

Pal Palîci era un vechi cunoscut de-al meu. Pescuiam împreună şi, dintr-odată, cu un glas de tenor ascuțit, izbucnea în „Clopot de vecernie”[6]. Țineam mult la el. O

---

[6] „Vecernii zvon”, cântec popular rusesc, scris în 1828 de Ivan Kozlov şi Alexandr Aliabiev. În engleză, „The Evening Bell”.

picătură toridă a căzut de pe o frunză chiar pe buzele mele. M-am oferit să te însoțesc.

Ai ridicat din umeri cu un tremur.

— O să ne plictisim de moarte acolo. Groaznic.

Ai aruncat o privire la încheietură şi ai oftat.

— E vremea să mergem. Trebuie să-mi schimb pantofii.

În dormitorul tău înceţoşat, lumina soarelui, pătrunzând printre jaluzelele veneţiene coborâte, forma două scări de aur pe podea. Ai spus ceva cu vocea ta în surdină. Dincolo de fereastră, copacii respirau şi picurau cu un foşnet satisfăcut. Iar eu, zâmbind la acel foşnet, te-am îmbrăţişat uşor şi fără pasiune.

S-a întâmplat aşa. Pe un mal al râului erau parcul tău, pajiştile tale, iar pe celălalt se afla satul. Autostrada purta urme adânci de roți în diferite locuri. Noroiul era de-un violet luxuriant, iar şanţurile conţineau o apă spumoasă, *café-au-lait*. Umbrele înclinate ale izbelor din buşteni negre se întindeau cu o claritate deosebită.

Am mers pe la umbră, de-a lungul unei poteci bine bătute, am trecut de o băcănie, de un han cu firma de smarald, de curți pline de soare, emanând arome de bălegar şi fân proaspăt.

Clădirea şcolii era nouă, construită din piatră, cu arțari plantați împrejur. Pe pragul său, pulpele albe ale unei țărănci străluceau în timp ce ea storcea o cârpă într-o găleată.

Ai întrebat:

— Pal Palîci e înăuntru?

Femeia, cu pistruii şi cosițele ei, şi-a mijit ochii ferindu-se de soare.

— Este, este.

Găleata a scos un clinchet când ea a împins-o cu călcâiul.

— Intrați, coniță. E prin atelier.

Am trecut scârțâind printr-un antreu întunecat, apoi printr-o clasă spațioasă.

Am aruncat în trecere o privire la o hartă azurie şi m-am gândit: Aşa este întreaga Rusie – numai soare şi văi... Într-un colț scânteia o bucățică spartă de cretă.

Mai departe, în micul atelier, era un miros plăcut de clei de tâmplărie şi rumeguş de pin. Fără haină, durduliu şi transpirat, cu piciorul stâng întins, Pal Palîci dădea la rindea cu poftă pe o scândură albă ce gemea. Scăfârlia lui jilavă şi cheală se clătina încolo şi-ncoace, într-o rază de lumină prăfoasă. Pe podea, sub bancul de lucru, talaşul se ondula asemenea unor bucle fragile.

Am spus tare:

— Pal Palîci, ai oaspeți!

A tresărit, s-a zăpăcit pe loc, a depus o pupătură politicoasă pe mâna pe care tu ai ridicat-o cu un gest atât de indiferent şi familiar şi o clipă şi-a prelins degetele umede în mâna mea şi a scuturat-o. Fața lui arăta ca şi cum fusese modelată din lut untos, cu mustața sa bleagă şi cutele neaşteptate.

— Scuze – vedeți, nu sunt îmbrăcat, a spus cu un zâmbet vinovat.

A apucat o pereche de manşete de cămaşă ce stătuseră ca nişte cilindri una lângă alta pe pervazul ferestrei şi şi le-a tras în grabă.

— La ce lucrați? ai întrebat cu o scânteiere a brățării.

Pal Palîci se lupta în haina sa, cu mişcări largi.

— Nimic, doar pierd timpul, a bolborosit, împiedicându-se uşor de consoanele labiale. E un fel de raft mic. Nu l-am terminat încă. Mai trebuie să-l şlefuiesc şi să-l lăcuiesc. Însă uitați-vă la asta – îi spun Musca...

Cu o rotire şi frecare a palmelor unite, a lansat un elicopter de lemn în miniatură, care s-a înălțat cu un bâzâit, s-a ciocnit de tavan şi a căzut.

Umbra unui zâmbet politicos ți-a fluturat pe chip.

— Ah, ce prost sunt, a început iar Pal Palîci. Erați aşteptați sus, prieteni... Uşa asta scârțâie. Scuze. Dați-mi voie să merg înainte. Mă tem că e-o harababură casa mea...

— Cred că a uitat că m-a invitat, ai spus tu în engleză, când am început să urcăm pe scara ce scârțâia.

Îți priveam spatele, carourile de mătase ale bluzei. De undeva de jos, probabil din curte, s-a auzit glasul vibrant al unei țărănci:

— Gherasim! Hei, Gherasim!

Şi deodată mi-a fost extrem de clar că, de secole, lumea înflorise, se veştejise, se rotise, se schimbase numai pentru ca acum, în această clipă, să poată combina şi arde într-o

coardă verticală vocea care răsunase jos, mişcarea omoplaților tăi mătăsoşi şi parfumul scândurilor de pin.

Camera lui Pal Palîci era însorită şi cam înghesuită. O carpetă purpurie cu un leu galben brodat în centru era prinsă în cuie pe perete, deasupra patului. Pe alt perete era atârnat un capitol înrămat din *Ana Karenina*, potrivit în aşa fel încât interacțiunea literelor de tipar întunecate şi deschise, împreună cu amplasamentul isteț al rândurilor, forma chipul lui Tolstoi.

Frecându-şi mâinile împreunate, gazda noastră ți-a oferit un loc. În timp ce făcea asta, a dărâmat un album de pe masă cu pulpana hainei. L-a pus la loc. Ceai, iaurt şi nişte biscuiți insipizi şi-au făcut apariția. Dintr-un sertar al unei comode, Pal Palîci a scos o cutie înflorată de dropsuri Landrin. Când s-a aplecat, o cută de piele cu bubițe i-a ieşit de sub guler. Puful unei pânze de păianjen de pe pervaz conținea un bondar galben şi mort.

— Unde e Sarajevo? ai întrebat deodată, foşnind pagina unui ziar pe care îl culeseseşi indiferentă de pe un scaun.

Pal Palîci, ocupat cu turnarea ceaiului, a răspuns:

— În Serbia.

Şi, cu o mână tremurătoare, ți-a dat cu grijă paharul aburind, în suportul său de argint.

— Iată. Vă pot oferi nişte biscuiți?... Şi de ce aruncă bombe? mi s-a adresat mie, cu o zvâcnire a umerilor.

Cercetam, pentru a suta oară, un prespapier de sticlă masiv. Sticla conținea un cer rozaliu şi Catedrala Sf. Isaac

picurată cu boabe de nisip auriu. Ai râs şi ai citit cu voce tare:

— Ieri, un comerciant din Breasla a Doua, pe nume Ieroşin, a fost arestat la restaurantul Quisisana. S-a dovedit că Ieroşin, sub pretextul unei... Ai râs din nou. Nu, restul e indecent.

Pal Palîci s-a fâstâcit, s-a îmbujorat într-o nuanţă roşie-maronie şi şi-a scăpat lingura. Frunze de arţar străluceau chiar dedesubtul ferestrelor. O căruţă a trecut huruind. De undeva venea strigătul tânguitor, delicat: „Îngheţată!...”

A început să vorbească despre şcoală, despre beţie, despre păstrăvul ce apăruse în râu. M-am pornit să-l examinez atent şi am avut senzaţia că îl vedeam de fapt pentru prima oară, deşi ne cunoşteam de mult. O imagine a lui de la prima noastră întâlnire trebuie să-mi fi rămas întipărită în minte şi nu s-a mai schimbat niciodată, ca un lucru acceptat şi devenit obişnuit. Când mă gândeam în treacăt la Pal Palîci aveam impresia, dintr-un oarecare motiv, că el nu avea doar o mustaţă blond închis, ci chiar şi o bărbuţă asortată. O barbă imaginară este o caracteristică a multor feţe ruseşti. Acum, odată ce-i dădusem o înfăţişare specială, ca să zic aşa, cu un ochi interior, am văzut că în realitate bărbia lui era rotundă, lipsită de păr, şi avea o uşoară despicătură. Avea un nas cărnos şi am observat pe pleoapa lui stângă o aluniţă ca un coş, pe care tare mi-ar fi plăcut să o tai – însă a tăia ar fi însemnat a ucide. Acel mic grăunte îl conţinea pe el, în mod total şi

exclusiv. Când am înțeles toate acestea şi l-am examinat pe de-a-ntregul, am făcut cea mai slabă dintre mişcări, ca şi când mi-aş fi împins sufletul pentru a-l face să se pornească alunecând la vale, şi-am glisat înăuntrul lui Pal Palîci, m-am aşezat confortabil în interiorul lui şi am simțit pe dinăuntru, cum ar veni, acea excrescență pe pleoapa sa ridată, aripioarele apretate ale gulerului lui şi musca mergându-i pe chelie. L-am cercetat pe de-a-ntregul cu o privire limpede, mobilă. Leul galben de deasupra patului părea acum o veche cunoştință, ca şi când fusese pe peretele meu încă din copilărie. Ilustrata colorată, cuprinsă în sticla sa convexă, a devenit extraordinară, grațioasă, voioasă. Nu tu stăteai în fața mea, în fotoliul scund de răchită cu care spatele meu se obişnuise, ci binefăcătoarea şcolii, o doamnă taciturnă pe care de-abia o cunoşteam. Şi imediat, cu aceeaşi uşurință a mişcării, am alunecat şi în interiorul tău, am perceput panglica unei jartiere deasupra genunchiului tău şi, un pic mai sus, gâdilatul batistului şi am gândit, în locul tău, că era plictisitor, era cald, ai fi vrut să fumezi. În acea clipă ai scos o casetă aurie din poşetă şi ai introdus o țigară în portțigaret. Iar eu eram în toate – în tine, în țigară, în portțigaret, în Pal Palîci zgâriind neîndemânatic cu chibritul, în prespapierul de sticlă, în bondarul mort de pe pervaz.

Mulți ani s-au scurs şi nu ştiu unde e el acum, timidul, durduliul Pal Palîci. Uneori, totuşi, când el este ultimul lucru la care mă gândesc, îl văd într-un vis, transpus în decorul existenței mele actuale. Intră într-o cameră cu

mersul său impacientat, surâzător, cu o panama decolorată în mână; face o plecăciune din mers; îşi tamponează chelia şi gâtul rumen cu o batistă enormă. Iar când eu îl visez, tu, invariabil, îmi traversezi visul, părând leneşă şi purtând o bluză de mătase cu cordon pe şolduri.

Nu eram vorbăreț în acea zi deosebit de fericită. Înfulecam fulgii alunecoşi de brânză dulce şi mă încordam să aud fiecare sunet. Când Pal Palîci a tăcut, îi auzeam stomacul bolborosind – un chițăit delicat, urmat de un susur mititel. După care îşi dregea glasul în mod demonstrativ şi începea să vorbească în grabă despre ceva. Poticnindu-se când nu găsea cuvântul potrivit, se încrunta şi bătea darabana cu buricele degetelor pe masă. Tu stăteai întinsă în fotoliul jos, impasibilă şi tăcută. Întorcându-ți capul într-o parte şi înălțându-ți umărul uscățiv, îmi aruncai o privire pe sub gene în timp ce-ți aranjai acul de păr de la spate. Credeai că mă simt ciudat în prezența lui Pal Palîci din cauză că tu şi eu sosiserăm împreună, iar el ar fi putut avea o bănuială despre relația noastră. Iar eu eram amuzat că tu gândeai aşa şi amuzat de felul confuz, melancolic, în care a roşit Pal Palîci când tu l-ai menționat intenționat pe soțul tău şi munca lui.

În fața şcolii, ocrul fierbinte al soarelui se împrăştiase pe sub arțari. Din prag, Pal Palîci s-a înclinat, mulțumindu-ne că am trecut pe la el, apoi s-a înclinat iarăşi din uşă, iar un termometru a sclipit, alb-sticlos, pe peretele exterior.

După ce am părăsit satul, am trecut podul şi urcam pe potecă înspre casa ta, te-am luat la braţ, iar pe chipul tău a strălfulgerat zâmbetul acela special, înclinat, care îmi spunea că eşti fericită. Deodată am simţit dorinţa de a-ţi spune despre micile riduri ale lui Pal Palîci, despre Sf. Isaac cu sclipici, însă, de îndată ce-am început, am avut senzaţia că-mi ieşeau cuvinte greşite pe gură, cuvinte bizare, iar când tu ai zis tandru: „Decadent", am schimbat subiectul. Ştiam de ce ai tu nevoie: de sentimente simple, de cuvinte simple. Tăcerea ta era lejeră şi netulburată, precum tăcerea norilor sau a plantelor. Toate tăcerile înseamnă este recunoaşterea unui mister. Multe, în privinţa ta, păreau misterioase.

Un muncitor într-o bluză bufantă îşi ascuţea secera cu zgomot şi fermitate. Fluturi pluteau pe deasupra muşcatelor nesecerate. Înspre noi, pe potecă, venea o fetiţă cu un şal verde deschis pe umeri şi margarete în părul negru. O mai văzusem deja de vreo trei ori, iar gâtul ei subţire, bronzat, îmi rămăsese în memorie. Când a trecut, te-a cântărit atent cu ochii ei uşor codaţi. Apoi, sărind grijulie peste şanţ, a dispărut după anini. Un tremur argintiu a cutreierat desişul de tufe. Ai spus:

— Pun pariu că a făcut o plimbărică frumoasă în parcul meu. Cât îi detest pe vilegiaturiştii ăştia...

Un foxterier, o căţea bătrână şi dolofană, tropăia la pas de-a lungul potecii, în urma stăpânei sale. Adorai câinii. Animăluţul s-a târât înspre noi pe burtă, gudurându-se, cu

urechile plecate. S-a rostogolit sub mâna ta întinsă, arătându-şi burta roz, acoperită de pete gri, ca o hartă.

— Vai, scumpete, ai spus cu glasul tău special, de răsfățat şi ciufulit animalele.

Foxterierul, după ce s-a tot rostogolit o vreme, a scos un mic guițat delicat şi-a plecat tropăind, luând-o la sănătoasa peste şanț.

Când deja ne apropiam de poarta scundă a parcului, tu ai decis că vrei să fumezi, însă, după ce-ai scotocit în poşetă, ai plescăit uşor:

— Ce prostie din partea mea. Am uitat portțigaretul la el.

Mi-ai atins umărul.

— Iubitule, fugi şi adu-l. Altfel nu pot fuma.

Am râs sărutându-ți genele fluturânde şi zâmbetul subțire.

Ai strigat după mine:

— Dar grăbeşte-te!

M-am pus pe alergat, nu fiindcă era vreo mare grabă, ci fiindcă totul în jurul meu alerga – iridescența tufelor, umbrele norilor pe iarba udă, florile purpurii gonind pentru viețile lor într-o viroagă, înainte de fulgerul secerătorii.

Peste vreo zece minute, gâfâind fierbinte, urcam treptele şcolii. Am bătut în uşa maro cu pumnul. Arcul unei saltele a scârțâit înăuntru. Am rotit clanța, însă uşa era încuiată.

— Cine-i acolo? s-a auzit vocea buimacă a lui Pal Palîci.

Am strigat:

— Haide, lasă-mă să intru!

Salteaua a scos iarăşi un clinchet şi s-a auzit un lipăit de picioare desculțe.

— De ce te încui înăuntru, Pal Palîci?

Am observat imediat că ochii îi erau roşii.

— Intră, intră... Mă bucur să te văd. Ştii, eram adormit. Intră.

— Am uitat un portțigaret aici, am spus, încercând să nu mă uit la el.

În cele din urmă, am găsit tubul verde emailat sub fotoliu. L-am vârât în buzunar. Pal Palîci trompețea într-o batistă.

— E o persoană minunată, a spus neaşteptat, aşezându-se greoi pe pat.

A oftat şi s-a uitat cu suspiciune.

— Rusoaicele au ceva special, un anume...

S-a încrețit tot şi şi-a frecat fruntea.

— Un anume – a scos un mormăit delicat – spirit de autosacrificiu. Nu există nimic mai sublim pe lume. Acel extraordinar de subtil, extraordinar de sublim spirit de autosacrificiu.

Şi-a unit mâinile sub cap şi a izbucnit într-un zâmbet liric.

— Extraordinar de...

A tăcut, apoi a întrebat, deja cu un alt ton, cel pe care îl folosea adesea ca să mă facă să râd:

— Şi ce altceva mai ai să-mi spui, prietene?

Îmi venea să-l îmbrățișez, să-i spun ceva plin de căldură ceva de care avea nevoie.

— Trebuie să te duci să te plimbi, Pal Palîci. De ce să-ți plângi de milă într-o cameră ticsită?

A fluturat din mână a refuz.

— Am văzut tot ce era de văzut. Nu faci d-decât să te încingi afară...

Şi-a şters ochii umflați şi mustața trecându-şi mâna în jos.

— Poate diseară o să mă duc la pescuit.

Alunița ca un coş pe pleoapa sa ridată a zvâcnit.

Ar fi trebuit întrebat: „Dragă Pal Palîci, de ce stăteai trântit cu fața îngropată în pernă chiar acum? E doar o alergie sau vreo mare mâhnire? Ai iubit vreodată o femeie? Şi de ce să plângi într-o zi ca asta, cu acest soare drăguț şi cu băltoacele de afară?”.

— Ei, trebuie să fug, Pal Palîci, am spus, aruncând o privire la paharele abandonate, la Tolstoi cel recreat pe cale tipografică şi la ghetele cu limbile ca nişte urechi, de sub masă.

Două muşte au aterizat pe podeaua roşie. Una s-a cățărat pe cealaltă. Au bâzâit şi au zburat separat.

— Nici o supărare, a spus Pal Palîci expirând uşor. A dat din cap. O să zâmbesc şi-o să-ndur – mergi, nu vreau să te rețin.

Alergam din nou de-a lungul potecii, pe lângă tufele de anin. Simțeam că mă îmbăiasem în durerea altuia, că

străluceam de lacrimile lui. Sentimentul era unul fericit, pe care de-atunci rareori l-am mai experimentat: la vederea unui copac înclinat, a unei mănuşi găurite, a ochiului unui cal. Era fericit fiindcă avea o curgere armonioasă. Era fericit fiindcă orice mişcare sau strălucire este fericită. Am fost odată scindat într-un milion de fiinţe şi obiecte. Astăzi sunt unul; mâine mă voi scinda iarăşi. Şi, astfel, totul pe lumea asta se decantează şi se modulează. În ziua aceea, eram pe creasta unui val. Ştiam că toate cele ce mă înconjurau erau note ale uneia şi aceleiaşi armonii, ştiam – în secret – sursa şi inevitabila rezolvare a sunetelor reunite o clipă, şi noua coardă ce avea să fie antrenată de fiecare dintre notele ce se dispersau. Urechea muzicală a sufletului meu ştia şi înţelegea totul.

M-ai întâmpinat pe zona pavată a grădinii, lângă treptele verandei, iar primele tale cuvinte au fost:

— Soţul meu a sunat din oraş în timp ce eram plecată. Se întoarce la ora zece. Ceva trebuie să se fi întâmplat. Poate că e transferat.

O codobatură, ca o adiere gri-albăstruie, a ţopăit iute pe nisip. O pauză, doi sau trei paşi, altă pauză, alţi paşi. Codobatura, portţigaretul în mâna mea, cuvintele tale, petele de lumină pe rochia ta... Nu putea fi altfel.

— Ştiu la ce te gândeşti, ai spus, împreunându-ţi sprâncenele. Te gândeşti că cineva o să îi spună şi aşa mai departe. Dar nu mai contează... Ştii la ce m-am...

Te-am privit drept în față. Te-am privit cu tot sufletul meu, direct. M-am ciocnit de tine. Ochii tăi erau limpezi, ca şi cum o peliculă de hârtie satinată căzuse fluturând de pe ei – ca aceea protejând ilustrațiile în cărțile scumpe. Şi, pentru prima oară, şi vocea ta era limpede.

— Ştii ce am hotărât? Ascultă. Nu pot trăi fără tine. Exact asta îi voi spune. O să-mi acorde divorțul de îndată. Iar apoi, să zicem în toamnă, am putea...

Te-am întrerupt cu tăcerea mea. O pată de lumină a glisat de pe fusta ta pe nisip, când te-ai îndepărtat uşor.

Ce ți-aş fi putut spune? Să fi invocat libertatea, captivitatea, să fi spus că nu te iubesc destul? Nu, toate acestea erau false.

A trecut o clipă. În timpul acelei clipe, multe s-au petrecut în lume: undeva un vapor cu aburi s-a dus la fund, a fost declarat un război, s-a născut un geniu. Clipa a trecut.

— Iată-ți portțigaretul, am spus. Era sub fotoliu. Şi ştii, când am intrat, cred că Pal Palîci...

Ai spus:

— Bine. Acum poți pleca.

Te-ai întors şi ai urcat treptele în fugă. Ai apucat clanța uşii cu geam şi n-ai putut să o deschizi imediat. Trebuie să fi fost un chin pentru tine.

Am stat în grădină o vreme, în umezeala dulceagă. Acolo, cu mâinile vârâte adânc în buzunare, am mers pe nisipul pătat, în jurul casei. Pe veranda din față, mi-am

găsit bicicleta. Sprijinindu-mă de coarnele joase ale ghidonului, am ieşit clătinându-mă pe aleea parcului. Ici şi colo erau broaşte râioase. Fără să vreau, am călcat pe una. *Poc* sub cauciuc. La capătul aleii era o bancă. Mi-am sprijinit bicicleta de trunchiul unui copac şi m-am aşezat pe scândura ademenitor de albă. M-am gândit cum, în următoarele câteva zile, voi primi o scrisoare de la tine, cum tu îmi vei face semn, iar eu nu mă voi întoarce. Casa ta plutea într-o minunată, melancolică depărtare, cu pianul său cu coadă, cu volumele prăfuite din *The Art Review*, cu siluetele în ramele lor circulare. Era delicios să te pierd. Tu ai plecat, zgâlțâind stângaci uşa cu geam. Însă un alt tu a dispărut în alt fel, deschizându-şi ochii stinşi sub sărutările mele voioase.

Am stat astfel până seara. Musculițele, ca smucite de fire invizibile, se năpusteau în sus şi în jos. Deodată, undeva în preajmă, am devenit conştient de ceva strălucitor, cu picățele – era rochia ta, iar tu erai...

Încă nu pieriseră vibrațiile finale? Prin urmare, mă simțeam stânjenit că tu erai iarăşi acolo, undeva deoparte, dincolo de câmpul meu vizual, că mergeai, te apropiai. Cu efort, mi-am întors fața. Nu erai tu, ci acea fată cu şalul verzui – îți aminteşti, cea cu care ne întâlniserăm? Şi acel foxterier al ei, cu burta lui caraghioasă?...

A trecut prin golurile din frunziş şi a traversat podețul ce ducea la un mic chioşc cu vitralii. Fata e plictisită,

hoinăreşte prin parcul tău; probabil vom face cunoştinţă în curând.

M-am ridicat încet, încet am ieşit pe bicicletă din parcul încremenit, la şoseaua principală, direct într-un apus enorm şi, pe partea largă a unei curbe, am depăşit o trăsură. Era vizitiul tău, Semion, mânând la pas înspre gară. Când m-a văzut, şi-a scos încet şapca, şi-a netezit şuviţele lucioase de pe ceafă, apoi şi-a pus-o la loc. Un pled în carouri stătea împăturit pe scaun. O reflexie ciudată a scânteiat în ochii juganului. Iar când, cu pedalele nemişcate, am gonit la vale înspre râu, am văzut de pe pod panamaua şi umerii rotunzi ai lui Pal Palîci, care şedea pe o prelungire a cabinei de plajă, cu o undiţă în pumn.

Am frânat şi m-am oprit cu mâna pe parapet.

— Hei, hei, Pal Palîci! Muşcă?

El a privit în sus şi mi-a făcut cu mâna într-un fel amabil, familiar.

Un liliac s-a năpustit deasupra oglinzii apei trandafirii. Reflexia frunzişului arăta ca o dantelă neagră. Pal Palîci, din depărtare, striga ceva, făcând semn cu mâna. Un al doilea Pal Palîci tremura în valurile negre. Râzând tare, m-am îndepărtat împingându-mă de balustradă.

Am trecut de izbe, într-un viraj mut, de-a lungul potecii zdravăn bătătorite. Mugete treceau plutind prin aerul lipsit de strălucire; nişte popice s-au împrăştiat cu un zăngănit. Apoi, mai departe, pe autostradă, în imensitatea apusului, printre câmpurile vag înceţoşate, era linişte.

(1923)

Traducere de Veronica D. Niculescu

Lovitura de aripă

I

Când un schi dă cu vârful lui curbat peste celălalt, te rostogoleşti înainte: zăpada fierbinte îți intră pe la mâneci şi de-abia te poți ridica. Kern, care nu mai schiase de mult, transpiră instantaneu. Simțind o uşoară amețeală, îşi smulse căciula de lână care îl mânca la urechi şi îşi şterse de pe gene scânteile umede.

Totul era o veselie şi un azur în fața hotelului cu şase etaje. O strălucire cu copaci imateriali. Pe umerii colinelor de zăpadă se răsfirau, ca nişte plete umbroase, nenumărate urme de schiuri. Iar de jur împrejur zbura spre cer, şi acolo scăpăra, un alb imens, paradiziac.

Kern, scârțâind din schiuri, urcă panta. Remarcându-i lățimea umerilor, profilul cabalin şi lustrul intens al pomeților, englezoaica aceea cu care făcuse cunoştință ieri, în a treia zi de la venire, îl luă drept compatriot. Isabel – zburătoarea Isabel, aşa o numea droaia de tineri mieroşi şi oacheşi, în stilul acela argentinian, care se ținea după ea

peste tot, în sala de bal a hotelului, pe scările moi şi pe pantele înzăpezite, într-un joc de pulberi scânteietoare. Expresia chipului ei era veselă şi impetuoasă, gura o avea atât de roşie, încât ai fi zis că, adunând o mână de carmin fierbinte, Creatorul îi apucase în căuşul palmei partea de jos a feţei. Prin ochii pufoşi zbura un surâs ironic. Ca o aripă se ivea un pieptăn spaniol din valul abrupt al părului – negru cu reflexe de satin. Aşa o văzuse Kern ieri, când vuietul uşor înfundat al gongului o chemase la dejun din camera numărul 35. Şi faptul că erau vecini, şi că numărul camerei ei era numărul anilor lui, şi că ea şedea faţă în faţă cu el la lunga *table d'hôte* – înaltă, veselă, într-o rochie neagră decoltată, cu o fâşiuţă neagră de mătase în jurul gâtului gol – toate astea i se păruseră lui Kern atât de semnificative, încât i se spulberă pentru o clipă tristeţea tulbure care îl apăsa de, iată, o jumătate de an deja.

Isabel intră prima în vorbă – şi el nu se miră. Viaţa în acest hotel imens, care strălucea izolat într-o spărtură a munţilor, pulsa beată şi uşoară după anii morţi ai războiului; în plus, ei, lui Isabel, îi era îngăduit totul – şi bătaia piezişă a genelor, şi râsul ce-i cânta în glas când îi spuse lui Kern, trecându-i scrumiera:

— Dumneavoastră şi cu mine suntem, pare-se, singurii englezi de-aici... şi adăugă, aplecând spre masă un umăr străveziu, prins într-o breteluţă neagră ca o fundă: evident, dacă nu punem la socoteală semiduzina de băbătii şi pe cel de colo, cu gulerul întors...

Kern răspunse:

— Greşiți. Eu nu am patrie. E adevărat, am petrecut mulți ani la Londra. Şi în afară de asta...

În dimineața următoare simți deodată, după o jumătate de an de indiferență, cât e de plăcut să pătrunzi în conul asurzitor al unui duş înghețat. La ora nouă, după un mic dejun substanțial şi bine gândit, scârțâia cu schiurile pe nisipul roşiatic cu care era presărat luciul gol al potecii din fața verandei hotelului. Urcând panta înzăpezită – cu paşi legănați, cum îi stă bine unui schior –, printre pantaloni scurți cadrilați şi fețe aprinse o văzu pe Isabel.

Ea îl salută în stil englezesc: numai cu o fluturare de zâmbet. Schiurile ei străluceau în nuanța uleiului de măsline. Zăpada se lipea de complicatele curele care îi țineau tălpile picioarelor în ghetele nefeminin de solide, zdravene, şi în jambierele compacte. O umbră liliachie lunecă în urma ei pe zăpada înghețată când, vârându-şi cu dezinvoltură mâinile în buzunarele scurtei de piele şi punând în față schiul stâng, ea o luă în viteză în josul pantei, tot mai rapid, cu fularul fluturând prin şuvoaiele de pulbere albă. Pe urmă, din plină viteză, se întoarse brusc flexând un genunchi, se îndreptă din nou şi îşi reluă goana pe lângă brazi, pe lângă patinoarul turcoaz. Doi tineri în svetere cu model şi un cunoscut sportiv suedez cu o față ca de teracotă şi cu părul incolor pieptănat pe spate zburau în urma ei.

Puțin mai târziu, Kern o întâlni din nou, aproape de cărăruia albastră pe care oamenii treceau cu iuțeala fulgerului, cu un vâjâit uşor – broaşte de lână cu fața în jos

pe sănii plate. Isabel, scăpărând din schiuri, dispăruse după cotul unui nămete, iar când Kern, jenat de mişcările sale neîndemânatice, o ajunse din urmă într-o vâlcea domoală, printre ramuri înghețate acoperite cu argint, ea îşi flutură degetele în aer şi, bătând din schiuri, o luă la goană mai departe. Kern rămase în umbrele liliachii şi brusc se abătu asupra lui, înspăimântătoare, o linişte familiară. Dantelăria crengilor se răci în aerul smălțuit ca într-o poveste de groază. Jucărioare ciudate i se păreau şi copacii, şi umbrele încâlcite, şi schiurile lui. Simțea că obosise, că făcea o bătătură la un călcâi şi, prinzându-se de crengile ieşite în afară, o luă înapoi. Pe peruzeaua netedă planau mecanic patinatori. Mai departe, pe panta înzăpezită, suedezul de teracotă ajuta un domn deşirat, cu ochelarii cu ramă de baga acoperiți cu zăpadă, să se pună pe picioare. Acela se zbătea prin praful strălucitor ca o pasăre greoaie. Ca o aripă ruptă, un schi scăpat din picior o luase repede la vale.

Întorcându-se la el în cameră, Kern se dezbrăcă şi, când răsună bubuitul dogit al gongului, sună şi comandă friptură de vită rece, struguri şi o sticlă de Chianti.

Simțea o durere surdă în umeri şi în glezne.

„Asta-mi trebuia, să fug după ea, se gândi pufnind în râs. Îți legi de picioare o pereche de scânduri şi savurezi legea gravitației. Ridicol.”

Pe la patru coborî în vasta sală de lectură, unde gura şemineului sufla o căldură oranj şi, în fotoliile adânci de piele, oameni invizibili îşi întindeau picioarele pe sub

perdelele ziarelor larg desfăcute. Pe o masă lungă de stejar zăcea un vraf răvăşit de reviste pline cu reclame la articole sanitare, cu dansatoare şi cu jobenuri de parlamentari. Kern luă un număr ferfeniţit din *Tattler*, din iunie anul trecut, şi privi îndelung zâmbetul femeii care timp de şapte ani îi fusese soţie. Îşi aminti chipul ei mort, devenit atât de rece şi de dur, şi scrisorile găsite în scrin.

Dădu revista deoparte, scârţâind cu unghia pe foaia lucioasă.

După aceea, mişcând greu din umeri şi şuierând din pipa scurtă, trecu în imensa verandă acoperită, unde cânta o orchestră înfrigurată şi oameni cu fulare strălucitoare beau ceai tare, gata să zboare din nou în ger, pe pantele ce băteau cu sclipirea lor fremătătoare în ferestrele largi. Se uită cu ochi cercetători de jur împrejurul verandei. Privirea curioasă a cuiva îl împunse ca un ac ce atinge nervul unui dinte. O luă brusc înapoi.

În sala de biliard, în care intră pe-o parte, împingând uşurel uşa de stejar, Monfiori, un omuleţ roşcat, palid, care recunoştea numai Biblia şi carambolurile, se aplecă peste postavul de culoarea smaraldului şi, lunecând înainte şi înapoi cu tacul, ţinti o bilă. Kern făcuse cunoştinţă cu el cu câteva zile în urmă, şi Monfiori îl potopise numaidecât cu citate din Sfânta Scriptură. Îi spusese că scria o mare lucrare în care demonstra că, dacă aprofundezi Cartea lui Iov într-o manieră anume, atunci... Dar Kern nu ascultase mai departe, fiindcă devenise deodată atent la urechile

interlocutorului său – ascuțite, acoperite cu o pulbere de culoarea canarului şi cu un puf roşcat la vârf.

Bilele se ciocniră şi se împrăştiară. Monfiori, ridicând sprâncenele, îi propuse o partidă. Avea ochii uşor bulbucați, trişti, cum au caprele.

Kern acceptă, chiar frecă vârful tacului cu cretă, dar, tuns brusc un val de plictiseală cumplită, de simțea că i se apleacă şi că îi țiuie urechile, pretextă o durere la cot şi, uitându-se în trecere pe geam la strălucirea de zahăr a munților, se întoarse în sala de lectură.

Acolo, stând picior peste picior şi legănând din gheata de piele lăcuită, se uită din nou atent la mica fotografie gri-perlă, la ochii de copil şi buzele umbrite ale frumoasei londoneze care-i fusese soție. În cea dintâi noapte de după moartea ei de bunăvoie, urmărise o femeie care îi zâmbise în colțul unei străzi înceţoşate; se răzbunase pe Dumnezeu, pe dragoste, pe soartă.

Iar acum, această Isabel, cu clipocitul acela roşu în loc de gură. Dacă ar fi posibil...

Strânse din dinți, iar muşchii pometilor puternici îi jucară. Toată viața lui de până acum i se părea un şir mişcător de paravane divers colorate cu care se ferise de curenții cosmici. Isabel era un ultim petic strălucitor. Câte nu fuseseră deja, cârpe de-astea de mătase, şi cât se străduise să facă din ele o perdea pentru golul negru al eşecului! Voiajuri, cărți în legături fine, şapte ani de dragoste extatică. Le umflase vântul de-afară, se rupseseră peticele astea, căzuseră unul după altul. Şi mai ascunde

golul, dacă poți, abisul respiră, aspiră totul din jur. Asta a înțeles-o când detectivul cu mănuşi de antilopă...

Kern simți că se balansează înainte şi înapoi şi că o domnişoară palidă cu sprâncene roz se uită la el din spatele unei reviste. Luă un *Times* de pe masă şi desfăcu larg foile gigantice. Cuvertură de hârtie peste abis. Oamenii inventează crime, muzee, jocuri, numai ca să se ascundă de necunoscut, de cerul amețitor. Şi acum această Isabel...

Dând la o parte ziarul, îşi şterse fruntea cu pumnul enorm şi simți iar privirea mirată a cuiva. Atunci ieşi fără grabă din încăpere, pe lângă picioarele care citeau, pe lângă gura oranj a şemineului. Rătăci pe culoarele sonore, nimeri într-o sală în care se reflectau pe parchet picioruşele albe ale unui scaun curbat şi pe perete atârna un tablou lat: Wilhelm Tell străpungând mărul de pe creştetul fiului; apoi îşi privi îndelung fața greoaie, bărbierită, firişoarele sângerii de pe albul ochilor, papionul ecosez, în oglinda strălucitoare din toaleta luminoasă în care apa susura melodios, iar în adâncul de porțelan plutea un chiştoc aurit aruncat de cineva.

În spatele ferestrelor, zăpezile erau stinse şi albăstrite. Cerul începea, suav, să înflorească. Paletele uşii turnante de la intrarea în holul răsunător luciră încet, lăsând să intre nori de abur şi oameni cu fețe roşii, gâfâind, obosiți de jocurile zăpezii. Scările se însuflețiră de paşi, exclamații şi râsete. Apoi hotelul amuți: se schimbau cu toții pentru cină.

Kern, care aproape că moțăia într-un fotoliu în amurgul camerei, fu trezit de vuietul gongului. Bucurându-se de neașteptata înviorare, aprinse lumina, vârî butonii în manșetele unei cămăși curate, scrobite, și scoase un pantalon negru, plat, din presa lui scârțâitoare. Cinci minute mai târziu, cu o senzație de lejeritate răcoroasă, sigur de fermitatea părului pe tâmple și de fiecare linie a hainelor impecabile, coborî în restaurant.

Isabel nu era. Se serviră supa, peștele, și ea tot nu apăru.

Kern se uita scârbit la tinerii bronzați, monotoni, la fața cărămizie a bătrânei cu o aluniță falsă ce ascundea un coș, la individul cu ochi de capră – și își pironi privirea posomorâtă asupra micii piramide cârlionțate de zambile dintr-un ghiveci verde.

Ea apăru abia când, în sala unde atârna Wilhelm Tell, începură să bată și să geamă instrumentele negrilor.

Dinspre ea veni o adiere de ger și de parfum. Părea să aibă părul umed. Ceva din chipul ei îl uimi pe Kern.

Ea zâmbi strălucitor, îndreptându-și breteluța neagră pe umărul străveziu.

— Știți, abia acum m-am întors. Abia am reușit să mă schimb și să înghit un sendviș.

Kern întrebă:

— Cum, ați schiat până acum? Doar e întuneric beznă.

Ea se uită țintă la el și Kern înțelese ce îl uimise: ochii ei străluceau de parcă fuseseră presărați cu chiciură.

Isabel începu să lunece uşor pe vocalele moi ale limbii engleze:

— Evident. A fost fantastic. M-am aruncat în întuneric pe pante, am zburat de pe coline. Direct în stele.

— Puteaţi să vă găsiţi moartea – zise Kern.

Ea repetă, mijind pufos ochii:

— Direct în stele, şi adăugă, cu o sclipire a claviculei dezgolite: Şi acum vreau să dansez...

În sală răpăia şi se tânguia orchestra de negri. Pluteau lampioane japoneze divers colorate. Pe vârfuri, cu paşi ba iuţi, ba muribunzi, apăsându-şi palma de a ei, Kern înainta strâns cu Isabel. Un pas – şi se proptea în el piciorul ei suplu; alt pas – şi ea îi ceda mlădios. Răcoarea parfumată a părului ei îi gâdila o tâmplă, iar sub muchia mâinii drepte simţea unduirile spatelui ei gol. Ţinându-şi respiraţia, se arunca în prăpăstii sonore, apoi luneca uşor dintr-un ritm în altul... În jur pluteau figurile încordate ale unor perechi colţuroase, cu ochi indecent de absenţi. Şi cântul tulbure al strunelor era spart de bătaia unor ciocănele barbare.

Muzica se intensifică, intră într-un crescendo, zăngăni şi amuţi. Toţi se opriră, apoi bătură din palme, cerând reluarea dansului. Dar muzicanţii hotărâseră să se odihnească puţin.

Kern, scoţând o batistă din manşetă şi ştergându-şi fruntea, o urmă pe Isabel, care, desfăşurând un evantai negru, se îndrepta spre uşă. Se aşezară unul lângă altul pe o treaptă a scării largi.

Fără să se uite la el, Isabel spuse:

— Iertați-mă... Mi s-a părut că sunt încă printre zăpezi şi stele. Nici măcar n-am observat dacă dansați bine ori nu.

Kern se uită la ea ca şi cum nu ar fi auzit-o, şi într-adevăr, părea pierdută în gândurile ei strălucitoare, gânduri neştiute de el.

Pe o altă treaptă, ceva mai jos, şedeau un tânăr cu o vestă foarte strâmtă şi o domnişoară costelivă cu o aluniță pe omoplat. Când reîncepu muzica, tânărul o invită pe Isabel la boston. Kern trebui să danseze cu domnişoara costelivă. Ea răspândea un miros acrişor de lavandă. Prin sală se despleteau benzi colorate de hârtie, încurcând dansatorii. Unul dintre muzicanți îşi lipi nişte mustăți albe şi lui Kern, cine ştie de ce, i se făcu ruşine pentru el. Când dansul se sfârşi, îşi lăsă partenera şi se repezi în căutarea lui Isabel. Nu era nicăieri, nici la bufet, nici pe scară.

„Asta e. La culcare”, conchise Kern.

În cameră, înainte să se bage în pat, trase draperia şi se uită fără nici un gând în noapte. În fața hotelului, pe zăpada întunecată se reflecta lumina ferestrelor. În depărtare, vârfurile metalice ale munților pluteau într-o strălucire sepulcrală.

I se păru că s-a uitat la moarte. Trase strâns faldurile draperiei, astfel încât să nu se reverse în cameră nici o rază a nopții. Dar după ce stinse lumina observă din pat, strălucitoare, muchia unei mici etajere de sticlă. Se ridică şi avu mult de furcă la fereastră, blestemând stropii de lună. Podeaua era rece ca marmura.

Când Kern închise ochii, slăbind cordonul pijamalei, sub el prinseră să fugă pante alunecoase şi inima începu să-i bată vuind, ca şi cum toată ziua tăcuse, iar acum profita de linişte. Îl cuprinse spaima la auzul acestei bătăi. Îşi aminti cum odată, într-o zi foarte vântoasă, trecuse cu soția lui pe lângă o măcelărie, şi într-un cârlig se bălăbănea o vită tăiată şi jupuită, izbindu-se surd de zid. Uite, aşa era inima lui acum. Iar soția lui mijise ochii din pricina vântului şi, ținându-şi pălăria largă, spusese că marea şi vântul o scot din minți, că trebuie să plece, să plece...

Kern se întoarse pe partea cealaltă cu grijă, să nu-i spargă pieptul loviturile boltite.

„Aşa nu se mai poate", bălmăji în pernă, strângându-şi oropsit picioarele sub el. Zăcea pe spate cu ochii în tavan, unde se vedeau, într-un alb tulbure, razele ce pătrundeau ascuțite ca propriile-i coaste.

Când strânse din nou ochii, începură să-i plutească pe dinainte scântei uşoare, apoi spirale străvezii răsucindu-se la infinit. Îi apărură fulgurant ochii de zăpadă şi gura de foc ale lui Isabel, apoi, din nou, scântei şi spirale. Inima i se strânse pentru o clipă într-un ghem dureros; apoi se umflă şi răbufni.

„Aşa nu se mai poate, am să înnebunesc. În loc de viitor e un zid negru. Nimic altceva."

Avea impresia că benzile de hârtie îi lunecă pe față. Că foşnesc fin şi se rup în bucăți. Şi că lampioanele japoneze curg în vălurele colorate în parchet. Şi că el dansa, tot înaintând.

„Uite, doar să-i dau drumul, s-o desfac la piept... Că pe urmă...”

Şi moartea i se părea ca un somn lin, ca o cădere moale. Nici gânduri, nici palpitații, nici dureri.

Coastele selenare de pe tavan îşi schimbaseră pe neobservate locul. Pe culoar tocăneau încet paşi, undeva țăcăni un ivăr, îşi luă zborul un clopoțel diafan – şi iar paşi, de tot felul: mormăit de paşi, murmur de paşi...

„Asta-nseamnă că s-a terminat balul”, se gândi Kern şi îşi întoarse perna înăbuşitoare.

Acum îngheță în jur o linişte copleşitoare. Numai inima lui se clătina, încordată şi greoaie. Kern pipăi după carafa de pe noptieră şi înghiți o gură direct din ea. Un firişor rece ca gheața îi arse gâtul şi clavicula.

Începu să se gândească la metode de inducere a somnului: îşi imagină valuri alergând uniform spre țărm. După aceea, oi cenuşii, durdulii, rostogolindu-se peste o îngrăditură din nuiele. O oaie, două oi, trei oi...

„Iar în camera de-alături doarme Isabel, se gândea Kern, doarme Isabel, într-o pijama galbenă, probabil. Galbenul îi vine bine. Culoare spaniolă. Dacă aş râcâi cu unghia pe perete, ar auzi. Oh, blestematele astea de palpitații...”

Adormi în clipa când încerca să se hotărască dacă merită să aprindă veioza şi să citească ceva. Pe fotoliu zace un roman franțuzesc. Cuțitul de os lunecă, taie paginile. Una, două...

Se pomeni în mijlocul camerei, mânat de o insuportabilă senzație de groază. Spaima îl alungase din pat. Visase că

peretele lângă care era patul începuse să se prăbuşească încet peste el, aşa că sărise din pat, respirând spasmodic.

Începu să dibuie după căpătâiul patului şi, găsindu-l, ar fi adormit imediat la loc, dacă n-ar fi răzbătut un zgomot de dincolo de perete. Nu înțelese imediat de unde venea acel zgomot şi, pentru că îşi încordase auzul, conştiința lui, care ar fi lunecat pe panta somnului, se limpezi brusc. Zgomotul se repetă: un zdrăngănit, urmat de o revărsare amplă de strune de ghitară.

Kern îşi aminti: Isabel se afla în camera de-alături. Imediat, ca o replică la gândul lui, de dincolo de perete se rostogoli uşor râsul ei. De două ori, de trei ori, ghitara vibră şi se risipi. Şi pe urmă răsună şi amuți un lătrat straniu întretăiat.

Kern, şezând pe pat, asculta uluit. Văzu cu ochii minții o scenă absurdă: Isabel cu o ghitară şi un câine uriaş care se uită de jos la ea cu nişte ochi fericiți. Îşi lipi urechea de peretele rece. Lătratul răsună din nou, ghitara zdrăngăni primind parcă un bobârnac şi un foşnet de neînțeles veni în valuri, ca şi cum acolo, în camera alăturată, se învolbura un vânt puternic. Foşnetul se prelungi într-un fluierat discret, şi din nou noaptea se umplu de linişte. După aceea se trânti o cercevea: Isabel închisese fereastra.

„E neobosită, se gândi el, câine, ghitară, curenți de gheață."

Acum era linişte. Probabil că, după ce dăduse afară zgomotele care i se zbenguiseră prin cameră, se culcase şi acum dormea.

— La dracu'! Nu-nțeleg nimic. N-am nimic. La dracu', la dracu', gemea Kern băgându-şi capul în pernă.

O oboseală de plumb îi strângea tâmplele. Avea o durere în picioare, furnicături insuportabile. Gemu pe întuneric mult timp, întorcându-se greu de pe-o parte pe alta. Razele de pe tavan se stinseseră de mult.

2

În ziua următoare, Isabel apăru abia la ora prânzului.

De dimineață cerul fusese orbitor de alb, iar soarele semăna cu luna; pe urmă începuse să ningă încet, abrupt. Fulgi deşi, ca nişte musculițe pe un văl alb, acopereau ca o perdea imaginea munților, a brazilor împovărați, turcoazul mat al patinoarului. Fulgi mari şi moi foşneau pe sticla ferestrelor, cădeau, cădeau la nesfârşit. Dacă te uitai mult la ei, începea să ți se pară că întregul hotel plutea încet în sus.

— Atât de obosită am fost aseară, spunea Isabel adresându-se vecinului ei, un tânăr cu o frunte înaltă, măslinie şi cu ochi străpungători, atât de obosită, încât mi-am zis să mă răsfăț şi eu în pat.

— Arătați formidabil astăzi, spuse tărăgănat tânărul, cu o curtoazie exotică.

Ea îşi umflă ironic nările.

Kern, uitându-se la ea printre zambile, spuse rece:

— N-am ştiut, miss Isabel, că aveți un câine în cameră, şi nici că aveți o ghitară n-am ştiut.

I se păru că ochii ei pufoşi s-au îngustat şi mai mult, alungând o boare de stânjenealã. Apoi ea se aprinse într-un zâmbet: carmin şi fildeş.

— Aţi stat cam mult aseară pe ringul de dans, mister Kern, replică ea, şi tânărul oliv împreună cu omuleţul care nu recunoştea decât Biblia şi biliardul începură să râdă, primul cu un hohot copios, al doilea încet de tot, cu sprâncenele ridicate.

Kern se încruntă şi spuse:

— V-aş ruga, oricum, să nu cântaţi noaptea. Am probleme cu somnul.

Isabel îi tăie faţa cu o privire iute, strălucitoare.

— Aţi face mai bine să spuneţi asta viselor dumneavoastră, nu mie.

Şi începu să discute cu vecinul ei despre concursul de schi de a doua zi. Kern simţea deja de câteva minute că buzele i se întind într-un zâmbet spasmodic, ironic, pe care nu şi-l putea înfrâna. Stăruia chinuitor în colţurile gurii – şi brusc îi veni să smulgă faţa de masă, să dea de perete cu ghiveciul cu zambile.

Se ridică încercând să-şi ascundă tremurul insuportabil şi, fără să vadă pe nimeni, ieşi din încăpere.

„Ce se-ntâmplă cu mine? îşi întrebă tristeţea. Ce-i asta?”

Deschizând cu un brânci geamantanul, se apucă să-şi împacheteze lucrurile. Brusc, capul începu să i se învârtească; lăsă totul baltă şi începu să umble prin cameră. Îşi îndesă cu furie pipa scurtă. Se aşeză în fotoliul

de lângă fereastră, dincolo de care, cu o uniformitate scârboasă, cădea zăpada.

Venise la hotelul ăsta, în colțișorul ăsta geros şi la modă numit Zermatt, ca să amestece senzația de linişte albă cu plăcerea unor cunoştințe uşoare şi pestrițe, căci mai mult decât de orice se temea să fie cu desăvârşire singur. Iar acum înțelegea că şi chipurile omeneşti îi erau de nesuportat, că zăpada îi făcea capul să vuiască şi că nu avea în el vitalitatea aceea inspirată şi perseverența tandră fără de care pasiunea e neputincioasă. Iar pentru Isabel viața însemna probabil minunatul zbor pe schiuri, râsul năvalnic, parfumul şi gerul.

„Cine-i ea? O divă de heliograf care şi-a dat frâu liber? Ori fiica fugită de acasă a vreunui lord acru şi orgolios? Ori, pur şi simplu, o femeie din acelea de la Paris, cu bani proveniți de nu se ştie unde? Cam vulgar gândul...

Dar câine are, degeaba neagă; un câine bine hrănit. Cu nas rece şi urechi calde. Şi ninge întruna, umblau haotic gândurile lui Kern. Dar eu am în valiză – şi, ca un arc, zbang, i se desfăşură în creier gândul – un Parabellum...".

Până seara lâncezi iar prin hotel, foşni sec ziarele în sala de lectură, văzu de la fereastra holului cum Isabel, suedezul şi câțiva tineri cu veste trase peste sveterele cu franjuri se aşezau într-o sanie curbată în formă de lebădă. Căluții suri făceau să zornăie harnaşamentul împodobit. Ningea încet, cu fulgi mari şi deşi. Isabel, toată numai steluțe albe, se extazia, râdea în mijlocul însoțitorilor ei, şi

când sania zvâcni şi o luă la goană, se lăsă pe spate bătând din mănuşile de blană.

Kern se întoarse de la fereastră.

— Du-te, du-te la plimbare... N-are a face...

Pe urmă, în timpul cinei, se străduí să nu se uite la ea. Ea era de o veselie cumva festivă şi exaltată – iar lui nu-i dădea nici o atenție. La ora nouă începu iar să geamă şi să cloncăne muzica negrilor. Kern stătea lângă tocul uşii într-o lâncezeală febrilă şi se uita la perechile lipite, la evantaiul negru, creț al lui Isabel.

O voce înceată spuse chiar lângă urechea lui:

— Să mergem la bar... Vreți?

Se întoarse şi văzu ochii melancolici de capră, urechile cu puf roşcat.

În bar era o semiobscuritate stacojie, iar volanele abajururilor se reflectau în măsuțele de sticlă. La tejgheaua de metal, pe taburetele înalte stăteau trei domni, toți trei cu ghetre albe, strângându-şi picioarele sub ei şi sorbind cu paiul nişte băuturi viu colorate. De cealaltă parte a tejghelei, unde pe etajere stăluceau sticle divers colorate, ca o colecție de gândaci bombați, un bărbat gras cu o mustață neagră, într-un smoching zmeuriu, prepara cocteiluri cu deosebită dexteritate. Kern şi Monfiori aleseră o măsuță în adâncul de pluş al barului. Un chelner desfăcu larg lista băuturilor – cu grijă şi evlavie, ca un anticar ce prezintă un volum de preț.

— Le vom bea la rând, câte un pahar din fiecare, spuse Monfiori cu vocea lui cam surdă, plină de melancolie. Iar

când ajungem la sfârşit, o luăm de la capăt. Atunci vom alege numai ce-a fost pe gustul nostru. Poate o să ne oprim la câte una şi o să ne delectăm pe îndelete cu ea. Pe urmă o luăm iar de la început.

Se uită cu o privire gânditoare la chelner.

— Aţi înţeles?

Cărarea din creştetul chelnerului se înclină în faţă.

— Asta e aşa-numita hoinăreală a lui Bachus, i se adresă Monfiori lui Kern. Unii aplică şi în viaţă metoda asta.

Kern îşi înăbuşi un căscat înfrigurat.

— Şi, ştiţi, se termină cu o borală.

Monfiori trase aer în piept, luă o înghiţitură, plescăi şi, cu un creionaş, însemnă automat cu o cruce primul număr de pe listă. De la aripile nasului îi porneau două brazde adânci spre colţurile gurii fine.

După al treilea pahar, Kern începu să fumeze în tăcere. După al şaselea, care era un amestec foarte dulce de ciocolată şi şampanie, prinse chef de vorbă.

Dădu drumul unei pâlnii de fum; mijind ochii, scutură scrumul cu o unghie galbenă.

— Spuneţi-mi, Monfiori, ce credeţi despre această – cum îi spune – Isabel?...

— Nu veţi obţine nimic de la ea, răspunse Monfiori. E din soiul celor lunecoase. Nu vrea decât contacte pasagere.

— Dar noaptea cântă la ghitară, îşi face de lucru cu câinele. Asta nu-i în regulă, nu? zise Kern, holbându-şi ochii la pahar.

Monfiori oftă iar:

— Daţi-o-ncolo. Zău...

— Asta o spuneţi, aş zice, din invidie, începu Kern.

Celălalt îl întrerupse calm:

— E femeie. Iar eu, vedeţi dumneavoastră, am alte gusturi.

Tuşi modest şi puse încă o cruciuliţă.

Locul băuturilor rubinii a fost luat de unele aurii. Kern simţea că sângele îi devine dulce. Capul i se înceţoşa. Ghetrele albe părăsiră barul. Amuţiră răpăiala şi acordurile muzicii îndepărtate.

— Spuneţi că ţine de alegere... zise el păstos, moale. Dar eu, înţelegeţi, am ajuns într-un punct... Poftim, hai să vă spun: am avut o soţie... Ea iubea pe altul. Care s-a dovedit a fi hoţ. Fura maşini, coliere, blănuri... Şi ea s-a otrăvit. Cu stricnină.

— Dar în Dumnezeu credeţi? întrebă Monfiori cu mina unuia care îşi găsise calul de bătaie. Doar există Dumnezeu.

Kern râse fals.

— Dumnezeu din Biblie. O vertebrată în stare gazoasă... Nu cred.

— Asta-i din Huxley, remarcă insinuant Monfiori. Totuşi a fost un Dumnezeu din Biblie... Problema e că El nu e unul; sunt mulţi, dumnezeii din Biblie... Duium... Dintre ei, preferatul meu este... „Strănută şi se face lumină; ochii lui sunt ca genele zorilor". Înţelegeţi, înţelegeţi ce înseamnă asta? Hm? Şi mai departe: „... părţile cărnoase ale trupului

său sunt strâns unite între ele, nu se clintesc". Da? Da? Înțelegeți?

— Opriți-vă, strigă Kern.

— Nu, aprofundați, aprofundați. „El preface marea într-o pomadă care clocoteşte; lasă în urmă-i o cale luminoasă; hăul e asemenea unui smoc de păr cărunt!"

— Dar opriți-vă odată, îl întrerupse Kern. Vreau să vă spun că am hotărât să-mi pun capăt zilelor...

Monfiori îl fixă cu o privire tulbure, acoperindu-şi cu palma lui mică paharul. Rămase tăcut.

— Aşa mi-am închipuit şi eu, începu el cu o neaşteptată blândețe. Astăzi, când vă uitați la cei care dansau, şi mai înainte, când v-ați ridicat de la masă... Era ceva în figura dumneavoastră... Cuta aceea dintre sprâncene... Ceva aparte... Am înțeles imediat... Tăcu, mângâind muchia măsuței. Ascultați ce-am să vă spun, reluă el, coborându-şi pleoapele liliachii, grele, cu genele ca nişte negi. Eu caut peste tot dintr-aceştia, ca dumneavoastră – prin hotelurile scumpe, prin trenuri, prin stațiunile de pe litoral, noaptea, pe cheiurile marilor oraşe... Un zâmbet visător, ironic îi lunecă pe buze: Țin minte, odată, la Florența... Îşi ridică încet ochii de capră: Ascultați, Kern, vreau să asist... Se poate?

Kern, care încremenise într-o postură cam tâmpă, simți un fior de gheață în piept, pe sub cămaşa scrobită.

Suntem beți amândoi, îi trecu prin minte. *Oribil individ*.

— Se poate? repetă Monfiori ţuguind buzele. Vă rog?

Îl atinse cu mânuța lui păroasă, rece...

— Fir-ar al dracului! Lăsați-mă... Am glumit...

Monfiori continua să-l privească atent, sorbindu-l din ochi.

— M-am săturat de dumneavoastră! M-am săturat de toate! răbufni Kern, plesnindu-şi mâinile – şi privirea lui Monfiori se desprinse parcă plescăind...

— Beznă! Marionetă!... Calambur!... *Basta!*

Se lovi dureros cu şoldul de marginea măsuței. Grăsanul zmeuriu îşi holbă plastronul alb din spatele tejghelei unduitoare şi prinse să plutească printre sticlele lui ca într-o oglindă. Kern trecu pe valurile mişcătoare ale covorului şi împinse cu umărul o uşă instabilă de sticlă.

Hotelul dormea adânc. Urcând cu greu scara moale, îşi căută camera. În uşa de-alături se vedea cheia. Cineva uitase să se încuie. În lumina tulbure, florile şerpuiau pe culoar. În cameră dibui mult pe perete până ce găsi întrerupătorul. Apoi se prăvăli în fotoliul de lângă fereastră.

Se gândi că trebuie să scrie nişte scrisori. Scrisori de adio. Dar băutura aceea lipicioasă îl sleise. În urechi simțea un vuiet surd, pe frunte îi adiau valuri reci ca gheața. Trebuia să scrie o scrisoare, şi mai era ceva care nu-i dădea pace. Ca şi cum ar fi ieşit din casă şi şi-ar fi uitat portofelul. În negreala de oglindă a ferestrei i se reflectau bentița gulerului şi fruntea palidă. Partea din față a cămăşii era împroşcată cu otrava beției. Trebuie să scrie scrisoarea – nu, nu-i asta. Şi brusc îi fulgeră ceva prin ochi. Cheia! Cheia lăsată pe-afară în uşa de-alături...

Kern se ridică anevoie şi ieşi în coridorul învăluit într-o lumină tulbure. De cheia masivă atârna o plăcuță strălucitoare cu numărul 35. Se opri în fața acestei uşi. Un tremur avid îi străbătu picioarele.

Vântul înghețat îl biciui peste frunte. În dormitorul vast, luminat, fereastra era larg deschisă. Pe patul lat, într-o pijama galbenă, desfăcută la gât, Isabel era culcată cu fața în sus. O mână luminoasă îi atârna, iar între degete mocnea o țigară. Se părea că adormise fără să-şi dea seama.

Kern se apropie de pat. Dădu cu genunchiul peste un scaun, pe care zdrăngăniră uşor strunele ghitarei. Părul albastru al Isabelei era întins în cercuri abrupte pe pernă. El îi privi pleoapele întunecate, umbra delicată dintre sâni. Atinse pledul. Ea deschise imediat ochii. Atunci Kern, parcă gheboşându-se, spuse:

— Am nevoie de dragostea dumitale. Mâine mă împuşc.

Nici prin vis nu crezuse vreodată că o femeie – chiar luată prin surprindere – se poate speria într-un asemenea hal. Isabel rămase mai întâi încremenită, apoi începu să se agite uitându-se înapoi, la fereastra deschisă, şi lunecând într-o clipă din pat, se strecură pe lângă Kern cu capul plecat, ca şi cum s-ar fi temut de o lovitură de sus.

Uşa se trânti. Câteva foi zburară de pe masă.

Kern rămase în mijlocul camerei largi şi luminoase. Pe noptieră, în nuanțe de rubiniu şi auriu, străluceau câțiva struguri.

— Femeie nebună! spuse el cu voce tare.

Ridică cu greu din umeri. Se înfioră de un lung tremur rece, ca un cal. Şi brusc înlemni.

În spatele ferestrei creştea, zbura, se apropia cu smucituri agitate un lătrat zbuciumat şi bucuros. O clipă mai târziu, golul ferestrei, pătratul de noapte neagră se umplu, în el prinse să clocotească o blană violentă, compactă. Dintr-o mişcare, amplă şi zgomotoasă, blana aceea afânată ascunse cerul nopții, dintr-o margine în alta a ferestrei. Încă o clipă, şi se umflă încordat, năvăli pieziş, se desfăşură. În avântul şuierător al blănii năvalnice licări un chip alb. Kern înhață gâtul ghitarei şi izbi cu toată puterea în chipul alb care zbura spre el. Se trezi dărâmat de pe picioare de nervura unei aripi gigantice, de o furtună de puf. Îl învălui un miros de fiară. Smulgându-se, Kern se ridică.

În mijlocul camerei zăcea un înger imens.

Umplea toată camera, tot hotelul, toată lumea. Aripa dreaptă i se îndoise, rezemându-se cu un colț de şifonierul cu oglindă. Cea stângă se bălăbănea greu, agățându-se de picioarele unui scaun răsturnat. Scaunul bubuia de podea, înainte şi-napoi. Lâna brun-cenuşie de pe aripi fumega, aruncând irizații din pricina chiciurei. Asurzit de izbitură, îngerul se sprijini în palme ca un sfinx. Pe mâinile albe se umflară vene albastre, pe umeri, de-a lungul claviculelor, se întindeau goluri de umbră. Ochii prelungi, parcă miopi, de un verde pal ca aerul înaintea zorilor, se uitau fără să clipească la Kern pe sub sprâncenele drepte, împreunate.

Kern, sufocat de mirosul înțepător de blană udă, stătea nemişcat, în perplexitatea unei spaime copleşitoare, privind aripile fumegânde, gigantice şi chipul alb.

Dincolo de uşă, pe culoar, răzbătu un zgomot surd. În acel moment, un alt sentiment puse stăpânire pe Kern: o ruşine chinuitoare. I se făcu ruşine până la durere, până la groază, că acum putea să intre cineva şi să-i găsească, pe el şi pe creatura asta incredibilă.

Îngerul respiră zgomotos, se mişcă, brațele îi slăbiră şi căzu pe piept. O aripă tresări. Kern, scrâşnind din dinți în strădania de a nu se uita, se aplecă peste el, apucă mormanul de lână udă, mirositoare şi umerii reci, lipicioşi. Cu groază şi scârbă observă că picioarele îngerului erau livide şi fără oase, că nu putea sta pe ele. Îngerul nu opuse rezistență. Kern, zorindu-se, îl târî până la şifonier, deschise uşa cu oglindă, începu să-l împingă, să îndese aripile în adâncul scârțâitor. Le apucă de nervuri, încercă să le îndoaie, să le preseze. Faldurile blănii, desfăşurându-se, îl loviră peste piept. În fine, închise uşa cu un brânci. În aceeaşi clipă, dinăuntru izbucni un urlet sfâşietor şi insuportabil – un urlet de animal strivit de roată. Oh, îi prinsese în uşă o aripă. Un vârfuleț îi ieşea printr-o crăpătură. Kern deschise puțin uşa şi împinse cu palma o pană cârlionțată. Întoarse cheia în broască.

Se făcu linişte. Kern simțea curgându-i pe față lacrimi fierbinți. Răsuflă adânc şi se repezi pe culoar. Isabel – un ghem de mătase neagră – zăcea chircită lângă perete. El o ridică, o duse pe brațe la el în cameră şi o aşeză pe pat.

Apoi înşfăcă din valiză parabellumul greu, îi încărcă cu zgomot magazia şi, în fugă, fără să respire, dădu buzna înapoi, la 35.

Cele două jumătăți ale unei farfurii sparte zăceau, albe, pe covor. Strugurii erau împrăştiați.

Kern se văzu în uşa cu oglindă a şifonierului: o şuviță de păr căzută pe o sprânceană, un plastron apretat cu nişte stropi roşii, un luciu de-a lungul țevii pistoletului.

— Trebuie să termin cu el, exclamă surd şi deschise larg şifonierul.

O răbufnire de puf mirositor, şi atât. Fulgi brun-cenuşii unsuroşi se învolburară prin cameră. Şifonierul era gol. Pe jos, albă, o cutie de pălării strivită.

Kern se duse la fereastră şi privi afară. Norişori mițoşi pluteau peste lună şi în jurul ei respirau curcubeie şterse. Închise fereastra, puse la loc scaunul, zvârli cu piciorul sub pat fulgii brun-cenuşii de puf. Apoi ieşi precaut pe culoar. Era linişte, ca şi înainte. Oamenii dorm duşi în hotelurile montane.

Iar când se întoarse la el în cameră o văzu pe Isabel, cu picioarele goale atârnând din pat, tremurând, strângându-şi capul în mâini. I se făcu ruşine, ca mai adineauri, când îngerul se uitase la el cu ochii aceia ciudați, verzulii.

— Spuneți-mi... unde-i? spuse Isabel repede, sufocându-se.

Kern, întorcându-se, se apropie de masa de scris, se aşează, deschise mapa cu sugativă şi răspunse:

— Nu ştiu.

Isabel îşi trase în pat picioarele goale.

— Pot să rămân la dumneavoastră deocamdată? Mi-e aşa de frică...

Kern încuviinţă în tăcere. Stăpânindu-şi tremurul mâinii, se puse pe scris. Isabel începu să vorbească iar cu înfrigurare şi înăbuşit, dar lui Kern i se păru, cine ştie de ce, că spaima ei era o spaimă obişnuită, de femeie.

— L-am întâlnit ieri, când zburam în întuneric pe schiuri. Azi-noapte a fost la mine.

Kern, străduindu-se să nu asculte, scria cu litere lăbărţate:

Dragul meu prieten. Iată ultima mea scrisoare. N-am putut să uit niciodată cum m-ai ajutat când s-a abătut nenorocirea asupra mea. El trăieşte probabil pe vreun pisc, unde prinde vulturi de munte şi se hrăneşte cu carnea lor...

Poticnindu-se, tăie iute şi luă altă coală. Isabel plângea cu sughiţuri, ascunzându-şi faţa în pernă.

— Ce-o să mă fac acum? O să se răzbune pe mine... O, Doamne...

Dragul meu prieten, scrise repede Kern, *ea căuta mângâieri de neuitat şi, uite, acum o să dea naştere unei bestii înaripate*. Oh, la dracu'! Mototoli foaia.

— Încercaţi să adormiţi, îi spuse peste umăr lui Isabel. Iar mâine să plecaţi. La mânăstire.

Umerii ei se tot mişcau. Apoi se linişti.

Kern scria. În faţa lui zâmbeau ochii singurului om din lume cu care putea să vorbească şi să tacă în voie. Îi scria că viaţa s-a sfârşit, că nu de mult începuse să simtă cum în

loc de viitor înaintează spre el un zid negru, şi că, iată, acum s-a întâmplat un fapt în urma căruia un om nu mai poate trăi şi nu mai trebuie să trăiască. *Mâine la amiază voi muri*, scria Kern, *mâine, fiindcă vreau să mor în deplinătatea facultăţilor, la lumina trează a zilei. Iar acum sunt prea zdruncinat*.

Sfârşind, se aşează în fotoliul de la fereastră. Isabel dormea, respirând abia auzit. O oboseală apăsătoare îi cuprinse umerii. Somnul coborî ca o ceaţă moale.

3

Îl trezi o bătaie în uşă. Un azur îngheţat se revărsa pe fereastră.

— Intră, spuse întinzându-se.

Chelnerul puse fără zgomot tava cu ceaşca de ceai pe masă, apoi se înclină şi ieşi.

Kern râse în sinea lui: „Şi eu sunt cu smochingul şifonat pe mine”.

Şi instantaneu îşi aminti ce fusese în noaptea aceea. Tresărind, se uită la pat. Isabel nu era. Probabil se dusese la ea înainte să se lumineze. Iar acum, fireşte, era deja plecată... Aripile afânate, brun-cenuşii îi apărură pentru o secundă în faţa ochilor. Se ridică repede şi deschise uşa spre culoar.

— Auziţi, strigă către spatele chelnerului care se îndepărta, luaţi o scrisoare.

Se apropie de masă şi scotoci. Chelnerul aştepta la uşă. Kern se bătu peste toate buzunarele, apoi se uită sub fotoliu.

— Puteți pleca. O s-o dau mai târziu portarului.

Cărarea din creştet se înclină, uşa se închise încet.

Lui Kern îi era ciudă că scrisoarea se pierduse. Tocmai scrisoarea asta. Exprimase în ea atât de bine, atât de curgător şi de simplu tot ce trebuia. Şi-acum nu-şi mai putea aminti cuvintele. Răsăreau nişte fraze absurde. Nu, scrisoarea fusese minunată.

Se apucă din nou de scris – şi ieşi ceva rece, încâlcit. O lipi. Scrise clar adresa.

Îşi simți sufletul ciudat de uşor. La amiază se va împuşca, iar un om care s-a hotărât să se sinucidă e un zeu.

Zăpada de zahăr strălucea pe fereastră. Era atras acolo – pentru ultima oară.

Umbrele copacilor de chiciură zăceau pe zăpadă ca nişte pene albastre. Undeva răsunau, dulce şi trist, zurgălăi. Se strânsese o groază de lume: domnişoare cu căciulițe de lână, mergând speriate şi stângace pe schiuri, tineri care se strigau între ei zgomotos, emanând nori de râs, şi oameni în vârstă, stacojii de încordare – şi un bătrânel uscat cu ochi albaştri, care târa după el o sanie acoperită cu catifea. Lui Kern îi trecu prin minte: ce-ar fi să-i dea una peste față, să-i facă vânt, aşa, pur şi simplu... Doar acum e permis totul... Izbucni în râs. De mult nu se mai simțise aşa de bine.

Toată lumea se îmbulzea spre locul unde începea concursul de schi. Era o pantă înaltă, abruptă, şi la mijloc trecea într-o platformă de zăpadă care se frângea brusc, formând o treaptă dreptunghiulară. Un schior, lunecând pe pantă, îşi luă zborul de pe treaptă în văzduhul de azur; zbură, desfăcându-şi braţele şi, aterizând pe continuarea pantei, lunecă mai departe. Suedezul tocmai îşi bătuse propriul record şi, departe în vale, într-un vârtej de pulbere argintie, se întoarse brusc, punând înainte un picior îndoit.

Se lansară încă două svetere negre, săriră, apoi aterizară cu impact în zăpadă.

— Acum sare Isabel, spuse un glas calm lângă umărul lui Kern.

Kern se gândi repede: „Nu cumva mai e aici... Cum poate...” şi se uită la cel ce vorbise. Era Monfiori. Cu gambeta trasă pe urechile clăpăuge, într-un paltonaş negru cu fâşii de catifea spălăcită pe guler, făcea un contrast caraghios cu mulţimea uşoară de lână. „Să-i povestesc?”, se gândi Kern.

Respinse cu scârbă aripile brun-cenuşii urât mirositoare. „Nu trebuie să mă gândesc la asta.”

Isabel urcă pe colină. Se întoarse, vorbind cu însoţitorul ei, veselă, veselă ca întotdeauna. Veselia asta îl umplu de groază pe Kern. I se păru că deasupra zăpezilor, deasupra hotelului de sticlă, deasupra oamenilor de jucărie apărea fulgurant ceva – o cutremurare, o sclipire...

— Cum vă simţiţi astăzi? întrebă Monfiori frecându-şi mânuţele lipsite de viaţă.

În jur răsunară în acelaşi timp mai multe glasuri:

— Isabel! Zburătoarea Isabel!

Kern înălță capul. Ea zbura năvalnic pe panta abruptă. Pentru o clipă îi văzu fața strălucitoare, scânteierea de pe gene. Cu un şuier uşor, lunecă pe trambulină, îşi luă zborul, rămase suspendată în aer, crucificată. Şi pe urmă...

Nimeni, fireşte, nu se aştepta la asta. În plin zbor, Isabel se făcu ghem şi căzu ca o piatră, se rostogoli, ridicând cu schiurile rafale de zăpadă.

Pieri imediat din vedere, ascunsă de spinările celor care se aruncaseră spre ea. Kern, adunându-şi umerii, se apropie încet. Clar, ca scris de o mână viguroasă, îi apăru înaintea ochilor: răzbunare, lovitură de aripă.

Suedezul şi omul deşirat cu ochelari de baga se aplecară peste Isabel. Bărbatul cu ochelari palpă cu mişcări profesioniste trupul nemişcat. Bâigui:

— Nu înțeleg... Are coşul pieptului zdrobit...

Îi ridică încet capul. Pentru o clipă se văzu un chip mort, parcă gol.

Kern se întoarse, scrâşnind cu tocul pantofului, şi păşi hotărât spre hotel. Alături mergea cu paşi iuți şi mărunți Monfiori, luându-i-o înainte, privindu-l în ochi.

— Acum mă duc sus, la mine, spuse Kern încercând să-şi înăbuşe, să-şi înghită hohotele de râs. Sus... dacă vreți să veniți cu mine...

Râsul i se ridica în gât, clocotitor. Kern urcă scara ca un orb. Monfiori îl sprijinea, sfios şi grăbit.

(1923)

Traducere de Adriana Liciu

Zei

Iată ce văd în ochii tăi acum: noapte ploioasă, stradă îngustă, felinare glisând în depărtare. Apa curge prin burlane de pe acoperişurile abrupt înclinate. Sub gura de şarpe a fiecărei conducte se află o găleată cu cercuri verzi. Rânduri de găleți brăzdează zidurile negre, pe fiecare parte a străzii. Privesc cum se umplu cu mercur rece. Mercurul pluvial se umflă şi se revarsă. Lămpile cu capetele goale plutesc în depărtare, cu razele proptite vertical în negura ploioasă. Apa din găleți se revarsă.

Astfel reuşesc să pătrund în privirea ta mohorâtă, pe o îngustă alee de scânteiere întunecată, unde ploaia nocturnă susură şi foşneşte. Dăruieşte-mi un zâmbet. De ce te uiți la mine aşa de amenințător şi misterios? E dimineață. Toată noaptea stelele au țipat cu voci de copii, iar pe acoperiş cineva a chinuit şi-a mângâiat o vioară cu un arcuş aspru. Uite, soarele a traversat încet zidul, ca o pânză învăpăiată. Tu emani un abur fumuriu învăluitor. Praful începe să facă vârtejuri în ochii tăi, milioane de lumi aurii. Ai zâmbit!

Ieşim pe balcon. E primăvară. Dedesubt, în mijlocul străzii, un băiat cu bucle galbene munceşte de mama focului, desenând un zeu. Zeul se întinde de la un trotuar

la altul. Băiatul ține strâns în mână o bucată de cretă, o mică bucată de cărbune alb, şi stă pe vine, se roteşte, desenează cu mişcări largi. Acest zeu alb are nasturi mari, albi şi picioare întoarse în afară. Crucificat pe asfalt, se uită înspre cer cu ochi rotunzi. Pe post de gură, are un arc alb. Un trabuc cât un butuc i-a apărut în gură. Cu mişcări elicoidale, băiatul face spirale ce reprezintă fumul. Cu mâinile-n şold, îşi contemplă munca. Mai adaugă un nasture... Rama unei ferestre a zăngănit peste drum; glasul unei femei, amplu şi fericit, a răsunat chemându-l. Băiatul a dat un şut cretei şi a tulit-o înăuntru. Pe asfaltul purpuriu a rămas zeul alb şi geometric, privind lung înspre cer.

Privirea ta s-a mohorât din nou. Am înțeles, desigur, ce îți aminteai. Într-un colț al dormitorului nostru, sub icoană, e o minge de cauciuc colorată. Uneori, ea sare încet şi trist de pe masă şi se rostogoleşte uşor pe podea.

Pune-o înapoi la locul său de sub icoană, iar apoi de ce n-am merge la plimbare?

Aer de primăvară. Un pic pufos. Vezi teii aceia alinați pe stradă? Ramuri negre acoperite de paiete verzi şi ude. Toți copacii din lume călătoresc undeva. Pelerinaj perpetuu. Îți aminteşti, când veneam încoace, spre acest oraş, copacii călătorind pe lângă ferestrele vagonului nostru? Îți aminteşti cei doisprezece plopi sfătuindu-se cum să treacă râul? Şi mai demult, în Crimeea, am văzut odată un chiparos aplecându-se deasupra unui migdal în floare. Odată ca niciodată, chiparosul fusese un coşar solid, înalt,

cu o perie pe sârmă şi o scară sub braţ. Îndrăgostit până peste urechi, bietul om, de o micuţă spălătoreasă, roz precum petalele de migdal. Acum s-au întâlnit, în sfârşit, şi au pornit undeva împreună. Şorţul ei roz se umflă în vânt; el se apleacă înspre ea cu sfială, ca şi când încă ar fi îngrijorat să nu o murdărească cu funingine. Legendă de cea mai bună calitate.

Toţi copacii sunt pelerini. Au un Mesia al lor, pe care îl caută. Mesia al lor este un cedru libanez sau poate e foarte mic, vreo tufă absolut modestă din tundră...

Astăzi nişte tei trec prin oraş. A fost o încercare de a-i bloca. Împrejmuiri circulare au fost ridicate în jurul trunchiurilor lor. Dar ei tot se mişcă...

Acoperişurile scânteiază ca nişte oglinzi înclinate, orbite de soare. O femeie înaripată stă în picioare pe un pervaz, spălând geamurile. Se apleacă, îşi ţuguie buzele, îşi dă la o parte o şuviţă de păr înflăcărat de pe chip. Aerul miroase vag a benzină şi a tei. Cine poate spune, astăzi, întocmai ce miasme au întâmpinat delicat un oaspete ce intra într-un atrium din Pompei? Peste o jumătate de secol, nimeni nu va şti mirosurile ce predominau pe străzile şi în casele noastre. Vor dezgropa vreun erou militar din piatră, din cei ce sunt cu sutele în fiecare oraş, şi vor scoate un oftat pentru Fidias de demult. Totul pe pământ este frumos, însă Omul recunoaşte frumuseţea numai dacă o vede fie rar, fie de departe... Ascultă... astăzi suntem zei! Umbrele noastre albastre sunt enorme. Ne mişcăm într-o lume gigantică, voioasă. O coloană înaltă, la colţ, este strâns bandajată în

pânze ude, peste care o pensulă a presărat vârtejuri colorate. Bătrâna care vinde ziare are fire creț de păr cărunt pe bărbie şi ochi nebuni, de un albastru spălăcit. Ziare năbădăioase i se ițesc haotic din marsupiu. Literele lor mari mă duc cu gândul la nişte zebre zburătoare.

Un autobuz s-a oprit la indicatorul său. Sus, conductorul pocneşte, poc-poc, cu palma bordul metalic. Cârmaciul roteşte puternic volanul său uriaş. Un geamăt căznit, crescând, un scurt sunet ascuțit. Cauciucurile late au lăsat urme de argint pe asfalt. Azi, în această zi însorită, orice e posibil. Priveşte – un om a sărit de pe un acoperiş pe o sârmă şi merge pe ea, prăpădindu-se de râs, cu brațele larg desfăcute, mult deasupra străzii ce se leagănă. Priveşte – două clădiri tocmai au încheiat un armonios joc de-a capra; numărul trei a sfârşit între unu şi doi; nu s-a aşezat de-a binelea imediat – am văzut o crăpătură sub ea, o bandă îngustă de lumină solară. Iar o femeie s-a oprit în mijlocul unei piețe, apoi şi-a dat vioi capul pe spate şi-a început să cânte; o mulțime s-a adunat în jurul ei, apoi s-a retras: o rochie goală zace pe asfalt, iar sus pe cer este un norişor transparent.

Râzi. Când râzi, vreau să transform întreaga lume în aşa fel încât să te reflecte pe tine. Însă ochii tăi se sting imediat. Spui, cu patimă, cu spaimă: „Vrei să mergi... acolo? Vrei? E minunat acolo astăzi, totul e în floare...”

Sigur că totul e-n floare, sigur că vom merge. Căci nu suntem, tu şi eu, zei? Simt în sângele meu rotația universurilor neexplorate...

Ascultă – vreau să alerg toată viața mea, strigând din rărunchi. Fie întreaga viață un strigăt neîncătuşat. Precum mulțimea întâmpinând gladiatorul.

Nu te opri ca să te gândeşti, nu întrerupe țipătul, expiră, eliberează încântarea vieții. Totul e-n floare. Totul zboară. Totul țipă, sufocându-se de țipătul său. Râsete. Fugă. Păr despletit. Asta-i viața.

Ei duc cămile de-a lungul străzii, pe drumul de la circ la zoo. Cocoaşele lor dolofane se înclină şi se leagănă. Fețele lor lungi şi blânde sunt un pic întoarse, visătoare. Cum poate să existe moartea, când ei duc cămilele de-a lungul unei străzi primăvăratice? La colț, o neaşteptată boare de frunziş rusesc; un cerşetor, o monstruozitate divină, complet în răspăr, cu picioarele crescând din subsuori, oferă, cu o labă udă şi lățoasă, un buchet de mărgări... Am lovit un trecător cu umărul... Coliziunea de moment a doi uriaşi. Cu voioşie şi grandoare, se leagănă înspre mine cu bastonul lui lăcuit. Măciulia, la legănarea în spate, sparge o vitrină din spatele lui. Zigzaguri se lansează pe sticla strălucitoare. Nu – e doar lumina soarelui, împroşcată în ochii mei. Fluture, fluture! Negru cu dungi purpurii... O bucățică de catifea... Se năpusteşte deasupra asfaltului, pluteşte peste o maşină ce goneşte şi peste o clădire înaltă, în azurul umed al cerului de aprilie. Un alt fluture, identic, se aşezase cândva pe marginea albă a unei arene; Lesbia, fata senatorului, grațioasă, cu ochi întunecați, cu o panglică aurie pe frunte, captivată de aripile ce palpitau, a ratat fracțiunea de secundă, vârtejul de praf orbitor în care

gâtul de taur al unuia dintre luptători a trosnit sub genunchiul gol al altuia.

Astăzi sufletul meu e plin de gladiatori, de lumina soarelui, de larma lumii...

Coborâm pe o scară largă, într-o cameră subterană lungă şi slab luminată. Dale de piatră răsună puternic sub paşii noştri. Reprezentări ale păcătoşilor arzând împodobesc pereții gri. Un tunet sumbru, în depărtare, se intensifică în falduri de catifea. Explodează de-acum de jur împrejurul nostru. Gonim năvalnic, ca în aşteptarea unui zeu. Suntem împachetați în miezul unei străluciri sticloase. Prindem viteză. Ne prăbuşim într-o prăpastie neagră şi cădem, cu o larmă surdă, mult în adâncurile pământului, atârnând de curele de piele. Cu un pocnet, lămpile de chihlimbar se sting o clipă, timp în care globule fragile ard cu o lumină fierbinte în beznă – ochii holbați ai demonilor sau poate țigările colegilor noştri de călătorie.

Luminile se aprind din nou. Priveşte, acolo – bărbatul înalt în palton negru, ce stă lângă portiera de sticlă a maşinii. Recunosc vag chipul acela îngust, palid, acea umflătură osoasă a nasului său. Cu buzele subțiri strânse, o brazdă atentă între sprâncenele dese, el ascultă ceea ce îi explică un alt bărbat, palid ca o mască de ipsos, cu o bărbuță rotundă, sculptată. Sunt sigur că vorbesc în terține. Şi vecina ta, acea doamnă în haină galben deschis, stând cu genele lăsate – ar putea fi Beatrice a lui Dante? Din lumea umedă de jos, ieşim iarăşi la soare. Cimitirul este în îndepărtata periferie. Edificiile sunt tot mai răzlețe.

Goluri înverzite. Îmi amintesc cum arăta această aceeaşi capitală într-o fotografie veche.

Mergem împotriva vântului, de-a lungul gardurilor impunătoare. Într-o zi la fel de însorită şi fremătătoare ca aceasta ne vom îndrepta înapoi spre nord, în Rusia. Vor fi foarte puține flori, doar stelele galbene ale păpădiilor de-a lungul şanțurilor. Stâlpii de telegraf, gri-porumbel, vor zumzăi la apropierea noastră. Când, dincolo de curbă, inima îmi va fi străpunsă de brazi, de nisipul roşu, de colțul casei, o să mă clatin şi-o să mă prăbuşesc.

Priveşte! Deasupra întinderilor verzi neocupate, sus pe cer, un avion înaintează cu un sunet de bas, ca o harpă eoliană. Aripile sale de sticlă scânteiază. Frumos, nu? Ah, ascultă – uite ceva ce s-a petrecut la Paris, acum vreo 150 de ani. Într-o dimineață, devreme – era toamnă, iar copacii pluteau ca un dulce tot portocaliu de-a lungul bulevardelor, în cerul liniştit –, într-o dimineață, devreme, comercianții se întruniseră în piață; tarabele erau pline de mere lucioase, umede; mirosea a miere şi a fân umed. Un bătrân cu puf alb în auricule îşi aranja fără grabă cuştile ce conțineau diferite păsări ce se foiau în aerul răcoros; apoi s-a întins somnoros pe un preş, căci ceața zorilor încă ascundea vederii limbile poleite de pe cadranul negru al primăriei. Abia dacă ațipise, când cineva a început să-l tragă de umăr. Sări în sus bătrânul şi văzu dinaintea sa un tânăr cu respirația tăiată. Era deşirat, numai pielea şi osul, cu un cap mic şi un năsuc ascuțit. Vesta lui – argintie cu dungi negre – era încheiată strâmb, panglica de la coada împletită

i se desfăcuse, una dintre şosetele albe i se lăsase într-un mănunchi de încreţituri. „Îmi trebuie o pasăre, orice pasăre – merge şi un pui”, a spus tânărul, aruncând o privire fugară şi agitată cuştilor. Bătrânul a extras grijuliu o găină mică şi albă, ce s-a zbătut doar un pic în mâinile lui tuciurii. „Ce-i cu ea – e bolnavă?”, a întrebat tânărul, ca şi când ar fi vorbit despre o vită. „Bolnavă? Ei, fi-mi-ar pălăria să-mi fie!”, a înjurat cu blândeţe moşneagul.

Tânărul i-a azvârlit o monedă strălucitoare şi a fugit printre tarabe, cu găina strânsă la piept. Apoi s-a oprit, s-a întors brusc cu un şfichi din coadă şi a fugit înapoi la bătrânul vânzător.

„Îmi trebuie şi cuşca”, a zis.

Când în sfârşit a plecat, ţinând găina în cuşcă în mâna întinsă şi legănându-şi celălalt braţ ca şi când ar fi dus o găleată, bătrânul a scos un fornăit şi s-a întins înapoi pe preşul lui. Cum au mers afacerile în acea zi şi ce i s-a mai întâmplat după aceea nu este deloc treaba noastră.

Cât despre tânăr, el nu era altcineva decât fiul renumitului fizician Charles. Charles a aruncat o privire peste ochelari la găinuşă, a dat cuştii un bobârnac cu o unghie galbenă şi-a spus: „Bun – acum avem şi-un pasager”. Apoi, cu o scânteiere severă a ochelarilor, a adăugat: „Cât despre tine şi mine, fiule, n-o să ne grăbim. Doar Dumnezeu ştie cum e aerul acolo, sus, între nori”.

În aceeaşi zi, la ora stabilită, pe Champs de Mars, înaintea unei mulţimi uluite, o cupolă enormă, uşoară ca pana, brodată cu arabescuri chinezeşti, cu o gondolă aurită

ataşată cu şnururi de mătase, s-a umflat încet în timp ce se umplea cu hidrogen. Charles şi fiul său îşi făceau de lucru printre şuvoaie de fum suflate de vânt într-o parte. Găina s-a uitat lung prin plasa de sârmă a cuştii sale, cu un ochi ca o mărgică, ținând capul înclinat într-o parte. De jur împrejur se mişcau caftane viu colorate, cu paiete, rochii vaporoase, pălării de pai; iar când sfera s-a ridicat clătinându-se, bătrânul fizician a urmărit-o cu privirea, apoi a izbucnit în lacrimi pe umărul fiului său şi o sută de mâini de fiecare parte au început să fluture batiste şi panglici. Nori fragili pluteau pe cerul însorit şi calm. Pământul s-a îndepărtat, fremătător, verde deschis, acoperit de umbre plutitoare şi de petele învăpăiate ale copacilor. Mult dedesubt, nişte călăreți de jucărie treceau în goană – însă în curând sfera a devenit invizibilă. Găina tot se zgâia în jos, cu un ochi mititel.

Zborul a durat toată ziua. Ziua s-a încheiat cu un apus amplu şi intens. Când s-a lăsat noaptea, sfera a început să coboare încet. Odată ca niciodată, într-un sat de pe malul Loarei, trăia un țăran blând, cu privire şireată. Iese el pe câmp în zori. În mijlocul câmpului, vede o minune: un morman imens de mătase pestriță. Alături, răsturnată, se afla o micuță colivie. O orătanie, albă pe de-a-ntregul, ca modelată din zăpadă, îşi scotea capul prin ochiurile de plasă şi îşi mişca intermitent pliscul, căutând mici insecte în iarbă. La început, țăranul trase o spaimă, însă apoi îşi dădu seama că era doar un cadou de la Fecioara Maria, al cărei păr plutea prin aer precum pânzele de păianjen

toamna. Mătasea o vându soața lui pe bucăți în oraşul din apropiere, mica gondolă aurită deveni leagăn pentru primul lor născut, strâns înfăşat, iar orătania fu expediată în curtea din spate.

Ascultă.

A trecut ceva vreme, şi-apoi într-o bună zi, pe când trecea pe lângă un deluşor de tărâțe de la uşa hambarului, țăranul a auzit un cloncănit fericit. S-a aplecat. Găina a ieşit pe neaşteptate din praful verde şi s-a năpustit spre soare mergând legănat şi nu fără oarecare mândrie. În vremea asta, printre tărâțe, fierbinți şi lucioase, străluceau patru ouă de aur. Şi nu era de mirare. La mila vântului, găina traversase întregul şuvoi al apusului, iar soarele, un cocoş pătimaş cu creastă purpurie, fâlfâise ceva deasupra ei.

Nu ştiu dacă țăranul a înțeles. Vreme îndelungată a stat nemişcat, clipind şi privind chiorâş din cauza strălucirii şi ținând în palme ouăle încă fierbinți, cu totul şi cu totul de aur. Apoi, răpăind din saboți, a gonit de la un capăt la altul al curții cu un asemenea urlet, încât argatul său a crezut că şi-a retezat vreun deget cu toporul...

Desigur, toate astea s-au petrecut cu multă, multă vreme în urmă, mult înainte ca aviatorul Latham[7], prăbuşindu-se în mijlocul canalului, să stea, dacă vrei, pe

---

[7] Hubert Latham (1883-1912), pionier al aviației, cel dintâi care a aterizat pe apă, în timpul primelor două încercări de a traversa Canalul Mânecii de unul singur, cu avioanele sale *Antoinette*.

coada de libelulă a scufundatului său *Antoinette*, fumând în vânt o țigară îngălbenită şi privind cum sus pe cer, în mica sa maşinărie bondoacă şi înaripată, rivalul său Blériot[8] zbura pentru prima dată de la Calais pe țărmurile de zahăr ale Angliei.

Însă nu-ți pot învinge suferința. De ce ți s-au întunecat iarăşi ochii? Nu, nu spune nimic. Ştiu totul. Nu trebuie să plângi. El îmi poate auzi legenda, nu e absolut nici o îndoială că o poate auzi. Lui îi este adresată. Cuvintele nu au frontiere. Încearcă să înțelegi! Mă priveşti atât de amenințător şi de tainic. Îmi amintesc noaptea de după înmormântare. Nu puteai sta acasă. Tu şi eu am ieşit în zloata lucioasă. Ne-am rătăcit. Am ajuns pe o stradă ciudată, îngustă. Nu i-am desluşit numele, însă îl vedeam inversat, ca-n oglindă, în sticla unui felinar. Felinarele pluteau în depărtare. Apa picura de pe acoperişuri. Gălețile înşiruite de ambele părți ale străzilor, de-a lungul zidurilor negre, se umpleau cu mercur rece. Se umpleau şi se revărsau. Şi deodată, depărtându-ți neajutorată mâinile, ai spus:

„Dar era atât de mic şi atât de cald...”

Iartă-mă dacă sunt incapabil de plâns, de simplul şi umanul plâns, şi-n loc de asta continui să cânt şi să fug undeva, apucându-mă strâns de orişice aripi care zboară

---

[8] Louis Blériot (1872-1936), aviatorul care reuşeşte, în 1909, primul zbor peste o întindere mare de apă, Canalul Mânecii.

pe alături, înalt, ciufulit, cu un val de bronz pe frunte. Iartă-mă. Aşa trebuie să fie.

Mergem încet de-a lungul gardurilor. Cimitirul este deja aproape. Iată-l, o insuliță de alb văratic şi verde printre nişte terenuri goale, prăfuite. Acum, du-te singură. O să te aştept aici. Ochii tăi au zâmbit iute, stânjeniți. Mă cunoşti bine... Portița de la intrare a scârțâit, apoi s-a trântit închizându-se. Stau aşezat singur pe iarba răzleață. La mică distanță e o grădină de zarzavaturi, cu nişte varză roşie. Dincolo de terenul pustiu, clădirile fabricii, behemoți[9] vioi de cărămidă, plutesc în ceața azurie. La picioarele mele, o conservă strivită străluceşte ruginiu într-o pâlnie de nisip. Împrejurul meu, linişte şi-un fel de deşertăciune de primăvară. Nu există moarte. Vântul mă loveşte în rafale din spate, ca o păpuşă de cârpă, şi-mi gâdilă gâtul cu laba sa pufoasă. Nu poate să existe moarte.

Inima mea, şi ea, s-a înălțat în zori. Tu şi eu vom avea un nou fiu, de aur, o creație a lacrimilor tale şi a legendelor mele. Astăzi am înțeles frumusețea cablurilor ce se intersectează în cer şi mozaicul cețos al coşurilor de fabrică, şi această conservă ruginită cu capacul ei întors pe dos, semidetaşat şi zimțat. Iarba palidă se grăbeşte, se grăbeşte undeva de-a lungul talazurilor prăfuite ale

---

[9] Behemoth – creatură biblică, cel mai mare şi mai puternic animal care a existat vreodată. Metaforic, numele este folosit pentru orice entitate deosebit de mare sau puternică.

terenului gol. Îmi ridic brațele. Lumina soarelui îmi alunecă pe piele. Pielea mi-e acoperită de scântei multicolore.

Şi vreau să mă ridic, să-mi desfac larg brațele pentru o îmbrățişare imensă, să adresez un discurs amplu şi luminos mulțimilor invizibile. Aş începe aşa:

„O, zei în culorile curcubeului...”

(1924)

Traducere de Veronica D. Niculescu

Hazard

Era chelner la restaurantul unui expres german. Îl chema aşa: Alexei Lvovici Lujin.

Plecase din Rusia în urmă cu cinci ani, în 1919, şi de-atunci, mutându-se dintr-un oraş în altul, încercase nu puține ocupații şi meserii: fusese argat în Turcia, comisionar la Viena, zugrav, vânzător şi tot aşa. Acum, de ambele părți ale vagonului lung, curgeau câmpuri, coline acoperite cu iarbă-neagră, crânguri de pini, şi supa, în ceştile groase de pe tava pe care o purta mlădios pe culoarul îngust dintre măsuțele de pe laturi, scotea aburi şi plescăia. Servea cu o iuțeală de maestru, înhățând cu iscusință şi împrăştiind pe farfurii bucățile de carne de vacă, şi în timpul ăsta îşi pleca numaidecât capul tuns cu fruntea încordată, sprâncenele-i negre semănând cu nişte mustăți întoarse.

La ora cinci după-amiaza vagonul sosea la Berlin, la şapte pleca în sens opus, în direcția graniței franceze. Lujin trăia ca într-un leagăn de fier: să se gândească şi să-şi amintească avea timp numai noaptea, într-un ungher strâmt unde mirosea a peşte şi a şosete murdare. Cel mai des îşi amintea cabinetul din casa de la Petersburg – nasturii de piele din curburile mobilei moi – şi pe soția lui, Lena, despre care de cinci ani nu mai ştia nimic. Simțea cum, cu fiecare zi, viața i se irosea. De la cocaină, de la prizatul prea des, sufletul i se pustiise; şi în nări, pe cartilagiul interior, apăruseră mici ulcerații.

Când zâmbea, dinții lui puternici scânteiau cu un luciu deosebit de curat, şi pentru zâmbetul ăsta alb, rusesc, îl îndrăgiseră ceilalți doi chelneri – Hugo, un berlinez blond, îndesat, care făcea nota, şi Max, rapid, cu mirosul fin, semănând cu o vulpe roşcată, care ducea bere şi cafea în compartimente. Dar în ultimul timp, Lujin zâmbea mai rar.

În ceasurile acelea libere, când valul acela cristalin al otrăvii îl lovea, îi străbătea radiind gândurile, transforma orice nimic într-o minune diafană, el nota minuțios pe o foicică de hârtie tot ce avea să facă pentru a-şi găsi soția. Cât timp mâzgălea, cât timp toate senzațiile acelea erau încă întinse euforic, notița aceea i se părea teribil de importantă şi de rațională. Dar dimineața, când avea junghiuri în cap şi lenjeria i se lipea de trup, se uita dezgustat şi sătul la rândurile ilizibile, săltărețe. Iar de curând, începuse să îl preocupe o altă idee. Se apucase să elaboreze cu aceeaşi grijă planul morții sale – şi marca

printr-o curbă suişurile şi coborâşurile sentimentului de frică, şi, în cele din urmă, ca să uşureze treaba, îşi fixase un termen: noaptea de întâi spre doi august. Nu-l preocupa atât moartea, cât detaliile care o precedau, şi se încurca atât de tare în aceste detalii, încât şi uita de moartea propriu-zisă. Dar imediat ce începea să se trezească, pălea pitorescul câte unui sfârşit imaginat şi rămânea limpede un singur lucru: viaţa devenise searbădă de tot şi de trăit mai departe n-avea pentru ce.

Iar pe întâi august, la şase şi jumătate seara, în spaţiosul bufet semiobscur al gării din Berlin stătea la o masă goală bătrâna Uhtomskaia, Maria Pavlovna, grasă, îmbrăcată din cap până-n picioare în negru, cu o faţă gălbuie, ca de eunuc. Lume nu prea era în sală. Luceau tulbure greutăţile de aramă ale lămpilor care atârnau sub plafonul înalt, ceţos. Din când în când hârşâia răsunător câte un scaun împins.

Uhtomskaia privi sever acul auriu al ceasului de perete. Acul făcu un salt. Peste un minut tresări din nou. Bătrâna se ridică, îşi apucă sacul de voiaj negru, lucios şi, cu paşi apăsaţi, sprijinindu-se într-un baston bărbătesc noduros, se îndreptă spre ieşire.

Lângă grilaj o aştepta un hamal. Trenul tocmai era tras la linie. Vagoanele sumbre, de culoarea fierului, dădeau anevoie înapoi, treceau unul după altul. Pe furnirul vagonului internaţional, sub ferestrele din mijloc, o inscripţie albă: BERLIN–PARIS; internaţionalul, ca şi vagonul-restaurant, unde apăreau expuse la o fereastră

coatele şi capul chelnerului roşcat, amintea de eleganța discretă a Nord-expresului de dinainte de război.

Trenul opri cu un zăngănit al tampoanelor şi un oftat prelung, şuierător trecu prin roți.

Hamalul o instală pe Uhtomskaia într-un compartiment de clasa a doua, pentru fumători – aşa ceruse bătrâna. În colțul de la fereastră îşi tăia deja trabucul un domn cu o față măslinie, insolentă, îmbrăcat într-un costum cafeniu.

Maria Pavlovna se aşează în fața lui. Cu o privire înceată verifică dacă toate lucrurile ei sunt pe raftul de sus. Două geamantane şi un coş. Sunt toate. Şi pe genunchi, sacul de voiaj lucios. Plescăi sever din buze.

În compartiment năvăli o pereche de nemți, respirând zgomotos.

Iar cu un minut înainte de plecarea trenului intră o doamnă tânără, cu o gură mare, rujată, cu o pălărie neagră pusă fest, ascunzându-i fruntea. Îşi aranjă lucrurile şi ieşi pe culoar. Domnul cu sacou cafeniu se uită după ea. Cu mişcări smucite şi neîndemânatice, ea ridică geamul, se aplecă în afară, luându-şi rămas-bun de la cineva. Uhtomskaia prinse un murmur de vorbă rusească.

Trenul porni. Doamna se întoarse în compartiment. Pe chipul ei mai zăbovi puțin un zâmbet, apoi se stinse, iar chipul îi deveni brusc obosit. Pe lângă fereastră zburau zidurile de cărămidă ale unor dosuri de case; pe unul era o reclamă: o țigară uriaşă care părea umplută cu paie de aur. În razele soarelui la asfințit ardeau acoperişurile ude de ploaie.

Maria Pavlovna nu se mai putu abține. Cu delicatețe, întrebă în rusă:

— Vă deranjează dacă pun sacul de voiaj aici?

Doamna tresări:

— Ah, vă rog...

Domnul măsliniu-cafeniu din colț o privi curios pe deasupra ziarului.

— Eu merg la Paris, o puse la curent Uhtomskaia oftând uşor. Am un fiu acolo. Mă tem, ştiți, să rămân în Germania.

Scoase din sacul de voiaj o batistă amplă şi îşi şterse zdravăn nasul cu ea, de la stânga la dreapta şi invers.

— Mă tem, da. Se spune că o să fie revoluție comunistă acolo. Nu ați auzit nimic?

Doamna clătină din cap. Îi cuprinse într-o privire bănuitoare pe domnul cu ziarul şi perechea de nemți.

— Eu nu ştiu nimic. Am venit acum două zile de la Petersburg.

Chipul galben, dolofan al Mariei Pavlovna exprimă o curiozitate vie. Sprâncenele inconsistente i se târâră în sus.

— Ce spuneți!

Doamna rosti repede şi cu voce scăzută, privindu-şi tot timpul vârful ghetuței:

— Da. M-a scos un om cumsecade. Acum merg şi eu tot la Paris. Am rude acolo.

Începu să-şi scoată mănuşile. De pe deget lunecă o rază de aur – verigheta. Ea o prinse iute.

— Tot timpul îmi pierd verigheta. Mi-or fi slăbit mâinile.

Tăcu, clipind din gene. În geam, prin uşa de sticlă dinspre culoar se vedeau luându-şi zborul în linie strune de telegraf.

Uhtomskaia se trase mai aproape de vecina ei:

— Dar, spuneți-mi, întrebă într-o şoaptă destul de sonoră, e rău acum acolo, nu-i aşa? Îm?

Un stâlp negru de telegraf trecu în zbor, întrerupând ascensiunea lină a sârmelor. Ele coborâră, ca un steag când se potoleşte vântul. Şi, insinuant, începură să se înalțe din nou... Trenul mergea repede între pereții de aer ai vastei seri aurii. În compartimente, undeva în plafon, ceva trosni, zdroncăni, împrăştiindu-se ca ploaia pe acoperişul de fier. Vagoanele nemțeşti au un balans puternic. Internaționalul, căptuşit pe dinăuntru cu un postav albastru, mergea mai lin şi mai silențios decât celelalte. În restaurant, trei chelneri puneau masa. Unul dintre ei, cel cu capul gri de tuns ce era şi cu sprâncenele negre ca nişte mustăți răsturnate, se gândea la borcănaşul pus în buzunarul de la piept. Îşi lingea întruna buzele şi îşi trăgea nasul. În borcănaş era o pulbere cristalină de la firma Merk. Aşeza cuțitele şi furculițele, introducea în inele sticlele nedesfăcute – şi, brusc, nu mai rezistă. Năuc, îl cuprinse într-un zâmbet tulbure pe roşcatul Max Fuchs, care cobora draperiile compacte, şi se repezi peste puntea metalică şi instabilă în vagonul alăturat. Se încuie în toaletă. Socotind cu grijă hurducăturile, deşertă o moviliță de pulbere pe unghia degetului mare, o duse repede şi lacom la o nară, apoi la cealaltă; trase; cu un gest rapid

linse praful sclipitor de pe unghie, strânse ochii din pricina amărelii lui ca de elastic şi ieşi din toaletă afumat, nemaipomenit de vioi: capul i se umpluse de un aer glacial, de beatitudine. Se gândi, trecând prin armonicile de piele înapoi, în vagonul lui: uite, acum e uşor de murit. Zâmbi. Mai bine să aştepte până la noapte. Ar fi păcat să întrerupă imediat efectul îmbătătoarei otrăvi.

— Dă-mi bonurile, Hugo. Mă duc să le distribui.

— Nu, se duce Max. Max termină mai repede. Ţine, Max.

Chelnerul roşcat strânse în pumnul pistruiat carneţelul cu bonuri. Ca o vulpe lunecă printre măsuţe. Trecu pe culoarul albastru al internaţionalului. De-a lungul ferestrelor treceau într-un zbor disperat cinci strune distincte. Cerul se întuneca. În compartimentul de clasa a doua, o bătrână în rochie neagră, care aducea a eunuc, ascultase până la capăt, cu câte un „oh” încet, povestea unei vieţi străine şi înnegurate.

— Dar soţul dumneavoastră, el a rămas?

Doamna făcu ochii mari şi clătină din cap :

— Nu. El e de mult în străinătate. Aşa a fost să fie. La început de tot a plecat în sud, la Odessa. L-au prins. Ar fi trebuit să mă duc acolo, dar n-am izbutit să scap la timp...

— Îngrozitor, îngrozitor. Şi cum – nu mai ştiţi nimic despre el?

— Nimic. Ţin minte, eram sigură că a murit. Verigheta am început s-o port la piept. Mi-era frică să nu-mi fie luată şi verigheta. Iar la Berlin, nişte cunoscuţi mi-au spus că el

e în viață, că l-a văzut cineva. Uitați, am dat aseară un anunț la ziarul emigranților.

Doamna scoase în grabă din gentuța jerpelită de mătase o foaie de ziar îndoită.

— Ăsta, uitați-vă...

Uhtomskaia îşi puse ochelarii şi citi: „Elena Nikolaevna Lujina îşi caută soțul, pe Alexei Lvovici Lujin”.

— Lujin? spuse Uhtomskaia, scoțându-şi ochelarii. Nu este fiul lui Lev Sergheevici? Avea doi băieți. Nu-mi mai amintesc cum îi chema...

Elena Nikolaevna zâmbi luminos:

— Ce bine... Asta, zău, chiar că e ceva neaşteptat. L-ați cunoscut pe tatăl lui?

— Cum să nu, cum să nu, spuse Uhtomskaia tandru şi mulțumită de sine. Lev Sergheevici... Fost ulan... Conacurile noastre erau învecinate. Venea în vizită.

— A murit, interveni Elena Nikolaevna.

— Am auzit, am auzit. Odihnească-se în pace... Venea întotdeauna cu ogarul. Dar pe băieți nu mi-i amintesc bine. Am şi eu opt ani de când sunt în străinătate. Cel mic era parcă blonziu... se bâlbâia...

Elena Nikolaevna zâmbi din nou.

— A, nu, ăsta era cel mare...

— Ei, i-am încurcat, draga mea, spuse blând Uhtomskaia. Stau prost cu memoria. Nici de Liovuşka nu mi-aş fi amintit, dacă nu-i spuneați numele. Dar acum îmi amintesc tot. Obişnuia să vină seara la ceai. Uite, să vă spun...

Uhtomskaia se trase puțin mai aproape şi continuă – clar, uşor cântat, fără tristețe, ca şi cum ştia că despre bine poți vorbi numai de bine, frumos, fără să te amărăşti că s-a dus:

— Uite... Noi aveam nişte farfurii. Cu dungă, ştiți, de aur, şi exact în mijloc era un țânțar, ce mai, jurai că-i adevărat... Cine nu ştia, voia cu tot dinadinsul să-l alunge...

Uşa compartimentului se deschise. Chelnerul roşcat oferea bonuri pentru cină. Elena Nikolaevna luă unul. Luă şi domnul măsliniu care stătea în colț şi tot încerca de la un timp să-i prindă privirea.

— Eu mi-am adus, spuse Uhtomskaia, nişte şuncă, o brioşă...

Chelnerul roşu străbătu toate compartimentele, apoi o luă cu paşi mărunți şi repezi înapoi spre vagonul-restaurant. În trecere, îl înghionti cu cotul pe tunsul cu dinți albi, care stătea cu şervetul sub braț pe platformă. Acesta se uită cu o privire neliniştită, strălucitoare în urma lui Max. Simțea în tot trupul un gol răcoros, care-i dădea furnicături, parcă uite-acum avea să-i strănute tot corpul, aruncându-i afară sufletul. Îşi imagină pentru a suta oară cum avea să-şi aranjeze moartea. Chibzuia fiecare nimic, ca şi cum ar fi rezolvat o problemă de şah. Se gândi aşa: să iasă la noapte în gară, să ocolească vagonul staționat şi, când aveau să apropie un alt vagon pentru a fi ataşat de cel care staționa, să-şi pună capul pe tamponul ca un scut. Cele două scuturi se vor izbi. Între ele va fi capul lui lăsat

în jos. Capul va plesni ca o băşică de săpun. Se va transforma într-un aer irizat. Va trebui să se țină cât mai zdravăn pe traversă, să-şi apese cât mai tare tâmpla de scutul rece...

— Ce faci, n-auzi? E timpul să te duci să-i chemi.

El îi zâmbi speriat adresatului Hugo şi porni prin vagoane clătinându-se, dând în lături uşile din mers, strigând tare şi grăbit: „Masa! masa!”.

Într-un compartiment zări în fugă fața plină, gălbuie a unei bătrâne care desfăcea un sendviş. Figura i se păru teribil de cunoscută. Zorind înapoi prin vagoane, se tot gândea cine putea să fie. Era ca şi cum ar fi văzut-o deja într-un vis. Senzația că acuşi o să-i strănute corpul deveni şi mai concretă: acuşi îmi amintesc cu cine seamănă bătrâna. Dar cu cât îşi încorda mai tare gândul, cu atât mai enervant luneca amintirea. Se întoarse în sala de mese abătut. Îşi umflă nările. Un spasm îi strângea gâtul. Nu putea înghiți.

— Ei, nu, dracu’ s-o ia... Ce aiureli...

Pe culoare începură să treacă, îndreptându-se spre restaurant, clătinându-se, ținându-se de pereți, călătorii. În geamurile care se întunecaseră străluceau deja reflexe, deşi se mai vedea dunga galbenă, mată a asfințitului. Elena Nikolaevna observă cu neliniște că domnul măsliniu aştepta să se ridice mai întâi ea, pentru ca pe urmă să se ridice şi el. Avea nişte ochi neplăcut de bulbucați, sticloşi, injectați cu iod întunecat. Pe culoar numai că n-a călcat-o pe picioare, aşa a mers, şi când ea a fost aruncată într-o

parte – vagonul se balansa puternic –, el tuşi foarte semnificativ. Ea, cine ştie de ce, avu deodată senzaţia că el era spion, denunţător, şi ştia că era stupid să gândească aşa – doar nu mai era în Rusia, la urma urmei – şi totuşi aşa gândea... Prea-i fusese hărţuit sufletul în ultima vreme.

El spuse ceva când trecură pe culoarul vagonului de dormit. Atunci ea iuţi pasul. Trecu pe platforma care se bălăbănea şi ajunse în vagonul-restaurant, care era după cel de dormit. Şi aici, brusc, cu un fel de tandreţe grosolană, domnul o apucă de braţ mai sus de cot. Ea numai că nu ţipă, şi-şi smulse cu atâta putere braţul, că se clătină.

Domnul spuse în germană, cu un accent străin:

— Comoara mea...

Elena Nikolaevna se întoarse scurt. O luă înapoi – peste platformă, prin vagonul de dormit, din nou peste platforma de legătură. Se simţea jignită până în adâncul sufletului. Mai bine nu mai mănâncă, decât să stea în faţa acelui monstru neobrăzat. O luase drept, Dumnezeu ştie ce... Asta numai pentru că era rujată...

— Ce-i cu dumneata, puiule? Nu te duci să mănânci?

Uhtomskaia era cu sendvişul în mână. De sub felia de pâine, ca o limbă roz, se ivea o bucată de şuncă.

— Nu mă mai duc. Mi-a trecut pofta. Iertaţi-mă – o să dorm.

Bătrâna ridică mirată sprâncenele subţiri. Pe urmă continuă să mestece.

Iar Elena Nikolaevna îşi lăsă capul într-o parte şi se prefăcu că doarme. Curând chiar aţipi. Chipul ei obosit, palid, tresărea din când în când. Aripile nasului, pe unde se dusese pudra, luceau. Uhtomskaia începu să fumeze o ţigară cu filtru lung de carton.

După o jumătate de oră se întoarse domnul măsliniu, se aşeză imperturbabil în colţul său şi începu să scurme cu o scobitoare în măselele din spate. Pe urmă îşi acoperi ochii, se suci, îşi trase peste cap, ca o perdea, poalele paltonului agăţat de cârligul de lângă fereastră. Peste o altă jumătate de oră, trenul îşi încetini mersul. De-a lungul geamurilor aburite treceau, ca nişte fantome, felinarele. Vagonul se opri oftând prelung, uşurat. Se puteau auzi deja tusea cuiva din compartimentul vecin şi paşi trecând în fugă pe peron. Trenul stătu mult – fluiere îndepărtate îşi trimiteau între ele chemări nocturne –, apoi se legănă şi se puse în mişcare.

Elena Nikolaevna se trezi. Uhtomskaia moţăia, căscând o gură neagră. Perechea de nemţi nu mai era. Domnul, cu faţa acoperită de palton, dormea şi el, crăcănând monstruos picioarele.

Elena Nikolaevna îşi linse buzele uscate. Îşi lipi obosită palmele de frunte. Şi brusc tresări: de pe degetul al patrulea dispăruse verigheta.

O clipă îşi privi fix mâna goală. Pe urmă, cu inima bătând, începu să scotocească grăbită, zăpăcită, pe scaun, pe jos. Se uită la genunchiul ascuţit al domnului.

— O, Doamne, bineînțeles... În drum spre vagonul-restaurant. Când mi-am smuls brațul...

Se repezi afară din compartiment; clătinându-se, înghițindu-şi lacrimile, respirând repede, alerga pe culoare. Un vagon... al doilea... vagonul de dormit... Ajunse la capătul internaționalului şi prin uşa de la urmă văzu doar aer, pustietate, cerul de noapte, drumul ca un ic negru, fugind în depărtări.

Se gândi că încurcase, se dusese în partea cealaltă... Suspinând, o luă înapoi.

Alături, lângă uşa toaletei, stătea o bătrânică cu şorț gri şi cu o banderolă pe mânecă – părea a fi o soră de noapte. Ținea o gălețică, iar în ea se vedea o perie.

— L-au detaşat, spuse bătrânica şi, cine ştie de ce, oftă. La Köln o să fie altul.

În vagonul-restaurant, rămas sub bolțile gării care pirotea în noapte, chelnerii strângeau, măturau, împătureau fețele de masă. Lujin, după ce îşi termină treaba, ieşi pe platformă şi rămase în răscroiala uşii, sprijinindu-se într-o rână de toc. În gară era întuneric şi pustiu. Ceva mai departe, printr-un nor opac de fum, scânteia ca o stea umedă un felinar. Luceau uşor şuvoaiele şinelor. Şi de ce nu-i dădea pace chipul bătrânei aceleia, nu putea pricepe. Tot restul era limpede, numai pata asta neclară îl încurca.

Max, roşcatul cu miros fin, ieşi şi el pe platformă. Mătura. Într-un colț zări o rază de aur. Se aplecă. O verighetă. O ascunse în buzunarul de la vestă. Aruncă iute o privire în jur, să nu fie cineva. Spatele lui Lujin din răscroiala uşii era nemişcat. Max scoase prudent verigheta; în lumina tulbure cercetă cuvântul inscripționat cu majuscule şi cifrele gravate în interior. Se gândi: „E în chineză...” De fapt, era: „1 august 1915. Alexei”. Vârî verigheta la loc în buzunar.

Spatele lui Lujin se mişcă. Fără să se grăbească, Lujin coborî. Traversă în diagonală peronul întunecat spre terasamentul vecin – cu un pas de voie, calm, ca şi cum s-ar fi plimbat.

Trenul din direcția opusă intra în gară vuind. Lujin ajunse până la capătul peronului şi sări uşor. Praful de cărbune scrâşni sub călcâiul lui.

Şi în aceeaşi clipă, locomotiva bubui într-o năvală lacomă. Max, fără să înțeleagă, privea de departe cum fluturau într-o fâşie continuă ferestrele luminate.

(1924)

Traducere de Adriana Liciu

Portul

În frizeria scundă mirosea a trandafiri fanați. Muştele bâzâiau încins, greoi. Soarele ardea pe jos în băltoace de miere topită, ciupea flacoanele scânteind, pătrundea prin perdeaua lungă de la uşă, o perdea din mărgele de argilă şi tubuşoare de bambus, înşirate unele după altele pe şnururi îndesate, ce zornăia împrăştiat şi strălucea când cineva, intrând, o dădea la o parte cu umărul. În oglinda cam tulbure pe care o avea în față, Nikitin îşi vedea fața bronzată, şuvițele dăltuite ale părului strălucitor, luciul foarfecii care îi țăcănea deasupra urechii – şi ochii îi erau atenți şi severi, cum se întâmplă întotdeauna când te uiți în oglindă. Sosise în ajun de la Constantinopol, unde viața devenise de nesuportat, în acest port vechi din sudul Franței; de dimineață se dusese la consulatul rus, la biroul de muncă, rătăcise prin oraşul care, cu străduțele lui înguste, luneca spre mare, obosise, se moleşise şi acum venise să se tundă, să-şi mai învioreze capul. Podeaua din jurul scaunului se acoperise deja cu şoricei strălucitori – părul tăiat. Frizerul îşi turnă în căuşul palmei săpun lichid. O răcoare apetisantă trecu peste creştetul lui Nikitin când degetele frizerului fricționară zdravăn spuma compactă. Iar după aceea țâşni un duş rece ca gheața, ce îi făcu inima să-i sară din loc, şi un prosop mițos i se puse în mişcare pe față, pe grumazul ud.

Despicând cu umărul ploaia vălurită a perdelei, Nikitin ieşi pe străduța povârnită. Pe dreapta era umbră, pe stânga, strălucind fierbinte, tremura de-a lungul trotuarului un pârâiaş; o fetiță cu păr negru, ştirbă, cu

pistrui oacheşi, prindea cu o găleată care răsuna şipotul scânteietor; şi pârâul, şi soarele, şi umbra violetă – totul curgea, luneca la vale, către mare: încă un pas şi mai încolo, între nişte ziduri, se ivi strălucirea ei intensă de safir. Rarii trecători umblau pe partea cu umbră. Îi ieşi în cale un negru în uniformă colonială, al cărui chip semăna cu un galoş ud. Pe trotuar era un scaun de rafie, iar de pe şezutul lui sări moale o pisică. Undeva începu să sporovăiască o voce provensală de aramă. Un oblon verde bufni. Pe o tarabă, între moluşte liliachii care miroseau a iarbă de mare, lămâile băteau într-un auriu rugos.

Coborând spre mare, Nikitin se uita cu emoție la albastrul intens care trecea în depărtare într-un argintiu orbitor, la vălurelele luminoase care se zbenguiau gingaş pe bordul unui iaht. Şi pe urmă, împleticindu-se din pricina zăpuşelii, porni în căutarea micului restaurant rusesc a cărui adresă o zărise pe un perete la consulat.

În restaurant, ca şi la frizerie, era cald şi cam murdar. În fund, pe o tejghea largă se zăreau, prin valurile de muselină care le acopereau, aperitive şi fructe. Nikitin se aşează, îşi îndreptă umerii ; cămaşa i se lipi de spate. La o măsuță vecină stăteau doi ruşi, în mod evident marinari pe un vas francez, iar ceva mai încolo, un bătrânel singur, cu ochelari cu rame de aur, îşi lipăia, plescăind şi sorbind, borşul din lingură. Patroana, ştergându-şi cu un prosop mâinile durdulii, îl învălui pe nou-venit cu o privire maternă. Doi cățeluşi ciufuliți, jucându-se cu lăbuțele, se tăvăleau pe podea. Nikitin fluieră şi o cățea, bătrână,

năpârlită, cu urdori verzi în colțurile ochilor, îşi puse botul pe genunchii lui.

Unul dintre marinari i se adresă, reținut şi fără grabă:

— Goniți-o. Vă umple de purici.

Nikitin bătu uşor câinele pe cap şi îşi ridică ochii strălucitori.

— A, nu mă tem eu de asta... Constantinopolul... Barăcile... Ce credeți...

— Ați venit de curând? întrebă marinarul.

Voce egală. Plasă în loc de cămaşă. Cât se poate de rece, competent. Păr închis la culoare, tuns cu grijă la spate. Fruntea liberă. Impresie generală de om corect şi la locul lui.

— Ieri-seară, răspunse Nikitin.

Din pricina borşului şi a vinului negru, ca de foc, transpira şi mai tare. Ar fi vrut să se liniştească, să discute în tihnă. Prin golul uşii intra soarele strălucitor, împreună cu tremurul şi luciul pârâului din stradă; ochelarii bătrânelului rus care şedea în colțul lui, sub contorul de gaze, aruncau scântei.

— Căutați de lucru? întrebă celălalt marinar, mai în vârstă, cu ochi albaştri şi mustăți palide, de morsă, dar la fel de îngrijit, curat, lustruit de soare şi de vântul sărat.

Nikitin zâmbi:

— Ba bine că nu... Chiar azi am fost la biroul de muncă... Îmi oferă să montez stâlpi de telegraf şi să răsucesc odgoane, dar nu ştiu dacă...

— Veniți la noi, zise brunetul. Fochist, de ce nu. Vă spun eu, e o treabă... A, Lealea... Sărut mânuşițele.

Intrase o domnişoară cu pălărie albă, cu un chip gingaş, lipsit de frumusețe. Trecu printre mese, le zâmbi mai întâi cățeluşilor şi pe urmă marinarilor. Nikitin întrebă ceva şi îşi uită întrebarea privind la fată, la mişcarea şoldurilor ei joase, după care puteai să recunoşti întotdeauna o domnişoară rusoaică. Patroana îşi privi cu duioşie fiica, e obosită, părea să zică, o fi stat toată dimineața pe la vreun birou ori o fi lucrat la vreun magazin. Era în ea ceva înduioşător, provincial, te ducea cu gândul la săpunul de violete, la halta de vilegiatură din pădurea de mesteceni. Sigur, dincolo de uşă nu era Franța. Mişcări de muselină... Nimicuri bătute de soare.

— Nu, nu-i complicat deloc, spuse marinarul, e cam aşa: ai un hârdău de fier şi o groapă de cărbuni. Greblați, cum ar veni. La-nceput e uşor, cât stă cărbunele vraf: alunecă singur în hârdău; după aia-i mai greu. Umpleți hârdăul şi-l puneți pe un cărucior. Îl împingeți la fochistul-şef. El, cu o lovitură de lopată – unu! – deschide cuptorul, şi tot cu lopata aia – doi! – aruncă, ştiți, larg, în evantai, ca să se aşeze egal. Treabă de precizie. Te uiți la ac, şi cum scade presiunea...

În fereastra dinspre stradă se iviră capul şi umerii unui bărbat cu panama şi sacou alb.

— Ce mai faci, Lealea?

Îşi rezemă coatele pe pervaz.

— Păi da, e o căldură acolo, de dogoreşte. Lucrezi doar în pantaloni şi-n maiou. Maioul e după aia negru. Da', uite, că tot vorbeam de presiune. Vasăzică, în cuptor se formează o crustă, o coajă de piatră, pe care o spargi cu un vătrai lung. E greu. Dar pe urmă, când sari pe punte – soarele, să fie el şi tropical, că ţi se pare rece. Te pui la duş, şi ţuşt la tine, în cazarma echipajului, la hamac – raiul, vă spun eu...

Între timp, la fereastră:

— Şi el, auzi dumneata, pretinde că m-a văzut într-o maşină!

Tonul Lealei era ridicat, agitat. Interlocutorul ei, domnul în alb, rămăsese afară, rezemat în coate pe pervaz, şi în pătratul ferestrei i se vedeau umerii rotunzi, faţa moale, rasă, luminată pe jumătate de soare: un rus căruia îi mersese.

— Ba, mai şi zice, eraţi într-o rochie liliachie, şi eu nici n-am vreuna liliachie, ţipa Lealea, dar el o ţinea una şi bună: „je vu zasiur".

— Nu se poate pe ruseşte? se întoarse marinarul care vorbea cu Nikitin.

Bărbatul din fereastră spuse:

— Lealea, am făcut rost de note. Ţii minte muzica aia?

Chiar aşa mirosea – parcă înadins, ca şi cum cineva s-ar fi amuzat născocind această domnişoară, această discuţie, acest restăurănţel rusesc dintr-un port străin –, mirosea a zi de lucru rusească, provincială, dulce, şi pe loc, printr-o miraculoasă şi secretă asociaţie de idei, lumea îi păru şi

mai largă lui Nikitin, îi venea să plutească pe mări, să ajungă în golfuri fabuloase, să tragă cu urechea la sufletele altora.

— Ați întrebat ce cursă? Indochina, spuse simplu marinarul.

Nikitin scoase gânditor, cu o bătaie scurtă din deget, țigara din portțigaret; pe capacul de lemn era gravat un vultur auriu.

— Trebuie să fie bine.

— Păi cum? Bineînțeles că-i bine.

— Hai, povestiți-mi ceva. Uite, despre Shanghai, despre Colombo.

— Shanghai? L-am văzut. Ploaie călduță, nisip mărunt, roşu. Umed, ca într-o seră. Da-n Ceylon, bunăoară, n-am ajuns; cartul, ştiți... Era rândul meu...

Bărbatul în sacou alb, încovoindu-şi umerii, îi spunea ceva pe fereastră Lealei, încet şi cu înțeles. Ea asculta cu capul înclinat într-o parte, mângâind cu o mână urechea întoarsă a câinelui. Câinele, scoțând limba roşie ca focul, respirând bucuros şi repede, se uita la dunga de soare din uşă, cântărind pesemne dacă mai merita să se ducă să se întindă pe pragul fierbinte. Şi, după câte se părea, câinele cugeta în rusă.

Nikitin întrebă:

— Şi unde trebuie să mă adresez?

Marinarul îi făcu cu ochiul amicului său, ca şi cum i-ar fi zis „la te uită, l-am convins”.

— E foarte simplu. Mâine, cât mai de dimineață, mergeți în portul vechi şi la al doilea dig o să dați de *Jean-Bart* al nostru. Stați de vorbă cu secundul. Eu cred că v-angajează.

Nikitin se uită atent şi încrezător la fruntea curată, inteligentă a marinarului.

— Ce-ați fost înainte, în Rusia? întrebă.

Omul strânse din umeri şi zâmbi ironic.

— Ce-a fost? Un fraier, răspunse pentru el, cu o voce de bas, cel cu mustăți pleoştite.

Mai stătură puțin şi se ridicară amândoi. Cel mai tânăr scoase un portofel îndesat de sub catarama de la centură, cum fac marinarii francezi. Lealea, care râdea strident de ceva, se apropie de el şi îi întinse mâna (palma îi era, probabil, uşor jilavă). Cățeluşii se frichineau pe podea. Bărbatul de-afară se întoarse, fluierând distrat şi duios. Şi Nikitin, după ce plăti, ieşi agale la soare.

Era vreo cinci după-amiaza. Te dureau ochii, dacă priveai albastrul mării în deschiderile străduțelor. Panourile rotunde ale closetelor publice ardeau.

Se întoarse la hotelul lui sordid şi, întinzându-şi deasupra capului mâinile încleştate, se prăvăli pe spate în pat, într-o uşoară beție solară. Visă că era iar ofițer, că mergea pe o coastă povârnită din Crimeea, plină toată doar de laptele-câinelui şi de lăstăriş de stejar, şi în mers reteza cu cravaşa căpşoare pufoase de ciulini. Îl trezi râsul care îl podidise în somn: se trezi, şi în geam era albăstreala înserării.

Plecându-se pe fereastră în hăul răcoros, se gândea: bat strada atâtea femei. Sunt şi rusoaice printre ele. Ce stea mare.

Îşi netezi părul, îşi şterse de praf cu un capăt al pledului vârfurile uşor ţuguiate ale ghetelor, se uită în portofel – cinci franci cu totul – şi ieşi iarăşi să hoinărească, să-şi savureze de unul singur trândăveala.

Strada era acum mai animată decât în timpul zilei. De-a lungul străduţelor care coborau spre mare erau aşezaţi oameni, se răcoreau. O fată cu batic cu paiete. Îşi flutură genele... Un negustor de prăvălie, cu vesta descheiată, fuma şezând călare pe un scaun de rafie, rezemat cu coatele pe spătar, şi în faţă, pe pântece, îi ieşea pulpana cămăşii de sub jiletca descheiată. Nişte copii, stând pe vine, lansau la lumina unui felinar bărcuţe de hârtie pe firul negru de apă ce alerga de-a lungul trotuarului îngust. Mirosea a peşte şi a vin. Din tavernele marinăreşti, în care ardea o lumină galbenă, răzbăteau sunetele muncite ale unei flaşnete, bătăi cu palma în masă, exclamaţii metalice. Iar în partea de sus a oraşului, pe bulevardul principal, sub norii salcâmilor, îşi făceau simţită prezenţa târşala şi râsetele mulţimilor de seară, licărul gleznelor fine de femei, pantofii albi ai ofiţerilor de marină. Ici şi colo, ca floarea colorată a unui joc de artificii îngheţat, ardea în amurgul liliachiu câte o cafenea: măsuţe rotunde direct pe trotuar, umbrele platanilor negri pe copertina dungată luminată dinăuntru. Nikitin se opri, închipuindu-şi o halbă de bere grea, rece ca gheaţa. În fund, pe la măsuţe, se frângeau ca

nişte mâini sunetele unei viori şi o harpă îşi unduia sonorităţile pline. Cu cât e muzica mai banală, cu atât ţi-e mai aproape de suflet.

La o măsuţă din margine stătea o femeie de stradă sleită parcă de puteri, toată în verde, şi îşi legăna vârful ascuţit al pantofului.

„O să beau, hotărî Nikitin: Nu, n-o să beau... Că altfel..."

Femeia avea ochi de păpuşă. Era ceva foarte cunoscut în ochii ăştia, în linia lungă a piciorului. Apucându-şi geanta, ea se ridică, grăbindu-se parcă undeva. Avea pe ea o bluză dintr-un tricot de mătase de culoarea smaraldului, lăsată mult pe şolduri. Trecu, mijind ochii din pricina muzicii.

„Ia te uită, ar fi ciudat", se gândi Nikitin. Îi trecuse ceva prin minte, ca o stea căzătoare – şi uitând de bere, se luă după ea, cotind pe o ulicioară neagră, strălucitoare. Un felinar îi alungi umbra. Umbra trecu iute pe zid şi se îndoi. Ea mergea încet şi Nikitin îşi reţinea pasul, temându-se, cine ştie de ce, s-o ajungă. „Dar nu încape nici o îndoială. Doamne, ce bine..."

Femeia se opri în capătul trotuarului. Deasupra unei uşi negre ardea un bec zmeuriu. Nikitin trecu mai departe, se întoarse, dădu roată femeii, se opri. Ea, cu un râs uşor, gângurit, lansă un cuvinţel franţuzesc de alint.

În lumina tulbure, Nikitin îi văzu faţa obosită, drăgălaşă, şi luciul umed al dinţilor mărunţi.

— Uitaţi ce, spuse el simplu şi încet în rusă. Doar noi ne cunoaştem de mult, haideţi să vorbim pe limba noastră.

Ea ridică sprâncenele:

— Ingliş? Iu spik ingliş?

Nikitin se uită țintă la ea şi repetă cumva neputincios:

— Haideți. Doar ştim amândoi.

— *T'es polonais, alors?* – întrebă femeia, întinzând, ca în sud, ultima silabă uşor rostogolită.

Nikitin se dădu bătut, surâse, îi vârî în mână o hârtie de cinci franci şi, întorcându-se repede, o luă de-a curmezişul scuarului în pantă. După o clipă auzi în urmă un pas grăbit, respirația cuiva, un foşnet de rochie. Se întoarse. Nimeni. Scuarul era întunecat şi pustiu. Vântul noptatic gonea pe dalele de piatră o foaie de ziar.

Oftă, surâse iar, îşi înfundă pumnii adânc în buzunarele pantalonilor şi, uitându-se la stele, care se aprindeau şi păleau, ca şi cum le aținau nişte foale gigantice, o luă în jos spre mare.

Acolo, deasupra legănării line a valurilor luminate de lună, pe marginea de piatră a cheiului vechi, se aşează cu picioarele atârnate şi rămase mult timp aşa, cu capul dat pe spate, rezemându-se în coate.

Steaua căzătoare se rostogoli la fel de neaşteptat ca o palpitație a inimii. O adiere de vânt, puternică şi curată, îi trecu prin părul devenit pal în strălucirea nopții.

(1924)

Traducere de Adriana Liciu

Răzbunare

1

Ostend, debarcaderul de piatră, ţărmul gri, şirul îndepărtat de hoteluri, toate se roteau încet, pierzându-se în ceaţa turcoaz a unei zile de toamnă.

Profesorul şi-a învelit picioarele cu un pled scoţian, iar şezlongul a scârţâit sub el când s-a lungit în mângâierea sa de canava. Puntea curată, ocru-roşiatică, era aglomerată, însă liniştită. Cazanele gâfâiau discret.

O fată în ciorapi de lână, englezoaică, indicându-l pe profesor cu o ridicare din sprânceană, i s-a adresat fratelui ei, care stătea alături:

— Seamănă cu Sheldon, nu-i aşa?

Sheldon era un actor comic, un uriaş chel cu o faţă rotundă şi flască.

— Îi place marea cu adevărat, a adăugat fata *sotto voce*.

După care, îmi pare rău să o spun, ea dispare din povestea mea.

Fratele ei, un student stângaci, cu păr roşcat, aflat pe drumul de întoarcere la facultate după vacanţa de vară, şi-a scos pipa din gură şi a zis:

— E profesorul nostru de biologie. Un meseriaş. Trebuie să-l salut.

S-a apropiat de profesorul care, ridicându-şi pleoapele grele, l-a recunoscut pe unul dintre cei mai proşti şi mai silitori studenţi de-ai săi.

— Trebuie să fie o traversare superbă, a spus studentul, strângând uşor mâna mare şi rece ce-i era întinsă.

— Sper, a răspuns profesorul, mângâindu-şi obrazul gri cu degetele. Da, sper, a repetat cu greutate, sper.

Studentul a aruncat în treacăt o privire celor două geamantane ce stăteau lângă şezlong. Unul dintre ele era un veteran nobil, acoperit cu urmele albe ale vechilor etichetele de călătorie, ca găinaţul de păsări pe un monument. Celălalt – nou-nouţ, de culoare portocalie, cu încuietori strălucitoare – i-a atras atenţia, dintr-un oarecare motiv.

— Daţi-mi voie să mut geamantanul acela până nu se prăbuşeşte, s-a oferit el, ca să menţină conversaţia.

Profesorul a chicotit. Chiar că semăna cu comediantul acela cu sprâncene argintii sau, dacă nu, cu un boxer îmbătrânit...

— Geamantanul, zici? Ştii ce-am în el? a întrebat, cu o umbră de iritare în glas. Nu poţi ghici? Un obiect minunat! Un tip special de umeraş pentru haine...

— O invenţie nemţească, domnule? a sugerat studentul, amintindu-şi că biologul tocmai fusese la Berlin pentru un congres ştiinţific.

Profesorul a izbucnit într-un râs copios, hârâit şi un dinte de aur i-a sclipit ca o flacără.

— O invenţie divină, prietene – divină. Ceva de care toată lumea are nevoie. Ei bine, şi tu călătoreşti cu acelaşi gen de obiect. Nu? Sau poate eşti un polip?

Studentul a rânjit. Ştia că profesorul se deda la glume obscure. Bătrânul era subiectul multor bârfe la universitate. Se spunea că-şi chinuie nevasta, o femeie

foarte tânără. Studentul o văzuse odată. O sfrijită, cu nişte ochi incredibili.

— Şi ce mai face soția dumneavoastră, domnule? a întrebat studentul roşcat.

Profesorul a răspuns:

— O să fiu sincer cu tine, dragă prietene. M-am abținut destul de multă vreme, însă acum mă simt obligat să-ți spun... Dragă prietene, îmi place să călătoresc în tăcere. Sunt convins că mă vei ierta.

Însă aici studentul, fluierând jenat şi împărtăşind soarta surorii sale, pleacă pentru totdeauna din aceste pagini.

Între timp, profesorul de biologie şi-a tras în jos pălăria neagră de fetru, peste sprâncenele aspre, pentru a-şi proteja ochii de sclipirea orbitoare a mării, şi s-a cufundat într-un simulacru de somn. Căzând pe fața lui gri, proaspăt bărbierită, cu nasul mare şi bărbia solidă, lumina soarelui o făcea să pară proaspăt modelată din lut umed. Ori de câte ori se întâmpla ca un nor subțire, de toamnă, să ascundă soarele, fața se întuneca deodată, se usca şi se pietrifica. Totul era, desigur, o alternanță de lumini şi umbre, mai degrabă decât o reflectare a gândurilor lui. Dacă gândurile i-ar fi fost cu adevărat reflectate pe chip, profesorul n-ar fi fost o privelişte prea plăcută. Necazul era că primise cu o zi înainte un raport de la detectivul particular pe care îl angajase în Londra, cum că soția nu-i era credincioasă. O scrisoare interceptată, aşternută cu scrisul ei mărunt şi familiar, începea aşa: „*Dragul şi scumpul meu Jack, port încă în mine ultimul tău sărut*”.

Numele profesorului sigur că nu era Jack – asta era toată chestia. Descoperirea nu l-a făcut să simtă nici surpriză, nici durere, nici măcar iritare masculină, ci numai ură, ascuțită şi rece ca un bisturiu. A înțeles cu o limpezime deplină că îşi va omorî soția. Nu putea fi loc de remuşcări. Trebuia doar să plănuiască cea mai cumplită, cea mai ingenioasă metodă. Aşadar, stătea lungit în şezlong, trecând în revistă pentru a suta oară toate metodele de tortură descrise de călătorii şi de cărturarii medievali. Nici măcar una dintre ele, până acum, nu părea suficient de dureroasă. În depărtare, la marginea sclipirilor verzi, prindeau contur stâncile albe ca zahărul ale Doverului, iar el încă nu luase o decizie. Vaporul cu aburi a amuțit şi, legănându-se uşor, a acostat. Profesorul şi-a urmat hamalul de-a lungul pasarelei. Vameşul, după ce-a turuit obiectele care nu se pot introduce în țară, i-a cerut să deschidă o valiză – pe cea nouă, portocalie. Profesorul a răsucit cheia uşoară în încuietoare şi a ridicat brusc capacul de piele. O rusoaică din spatele lui a exclamat tare: „Dumnezeule!" şi a început să râdă nervos. Doi belgieni care stăteau de-o parte şi de alta a profesorului şi-au înălțat un pic capetele aruncând o privire de sus. Unul dintre ei a ridicat din umeri, iar celălalt a scos un fluierat uşor, în timp ce englezul s-a întors cu spatele, indiferent. Funcționarul, stupefiat, a făcut ochii mari la vederea conținutului valizei. Toată lumea se îngrozise şi se simțea foarte stânjenită. Biologul şi-a spus flegmatic numele, menționând muzeul universității. Figurile s-au luminat.

Numai câteva doamne erau dezamăgite să afle că nu fusese comisă nici o crimă.

— Dar de ce îl transportați într-o valiză? a întrebat funcționarul, cu un reproş respectuos, coborând grijuliu capacul şi mâzgălind cu creta pe pielea lucioasă.

— Mă grăbeam, a spus profesorul, cu o privire obosită. Nu era timp de meşterit o ladă. În tot cazul, e un obiect de valoare şi nu ceva ce-aş trimite la compartimentul de bagaje.

Şi, cu un mers încovoiat, dar vioi, profesorul a traversat spre peronul gării, trecând pe lângă un polițist care semăna cu o jucărie pantagruelică. Dar deodată s-a oprit, ca şi când şi-ar fi amintit ceva, şi a mormăit cu un zâmbet luminos, îngăduitor: „Aşa deci – îl am. Cea mai isteață metodă". După care a scos un oftat de uşurare şi a cumpărat două banane, un pachet de țigări, nişte ziare care aveau aspectul unor cearşafuri apretate, iar câteva minute mai târziu gonea într-un compartiment confortabil al Expresului Continental, de-a lungul mării scânteietoare, al stâncilor albe, al păşunilor de smarald din Kent.

2

Erau nişte ochi minunați, într-adevăr, cu pupilele precum nişte picături de cerneală strălucitoare pe un satin gri-porumbel. Părul ei era tuns scurt şi de-o nuanță auriu deschis, o coroană luxuriantă de puf. Era mică, dreaptă, cu pieptul plat. Îşi aşteptase soțul încă de ieri şi ştia cu

siguranță că avea să sosească azi. Purtând o rochie gri decoltată şi papuci de catifea, stătea pe un divan țanțoş din salon, gândindu-se ce păcat era că soțul ei nu credea în spirite şi îl disprețuia fățiş pe tânărul mediu, un scoțian cu pleoape palide şi delicate, care o vizita ocazional. Până la urmă, ei chiar i se întâmplaseră lucruri ciudate. De curând, în somn, avusese viziunea unui tânăr mort cu care, înainte de-a fi fost măritată, se plimbase în amurg, când florile de mur păreau atât de fantomatic de albe. În dimineața următoare, încă fremătând, schițase o scrisoare către el – o scrisoare către visul ei. În această scrisoare, îl minți pe bietul Jack. În realitate, aproape că îl uitase; îşi iubea cumplitul soț cu o dragoste plină de teamă, însă devotată; şi totuşi, a vrut să-i transmită un pic de căldură acestui drag vizitator fantomatic, să-l liniştească cu nişte cuvinte pământene. Această scrisoare a dispărut într-un mod misterios din blocnotesul ei, iar în aceeaşi noapte ea a visat o masă lungă, de sub care ieşea deodată Jack, dând din cap înspre ea, recunoscător. Acum, dintr-un oarecare motiv, se simțea stânjenită când îşi amintea acel vis, aproape ca şi cum şi-ar fi înşelat soțul cu o fantomă.

Salonul era cald şi cu un aer de sărbătoare. Pe pervazul lat şi jos al ferestrei se afla o pernă de mătase, de-un galben viu, cu dungi violet.

Profesorul a sosit chiar în momentul în care ea era gata să tragă concluzia că vaporul lui trebuie să se fi dus la fund. Privind pe fereastră, a văzut capota neagră a unui taxi, mâna întinsă a şoferului şi umerii masivi ai soțului ei

care îşi aplecase capul să plătească. A zburat prin camere şi a coborât tropăind şi legănându-şi braţele subţiri, dezgolite.

El urca înspre ea, încovoiat, într-o haină largă. În spatele lui, un servitor îi căra valizele.

Ea s-a lăsat pe fularul lui de lână, ridicând în spate jucăuşă călcâiul unui picior mlădios, în ciorap gri. El i-a sărutat tâmpla caldă. Şi, cu un zâmbet jovial, i-a îndepărtat mâinile.

— Sunt plin de praf... Stai... a bâiguit el, ţinând-o de încheietură.

Încruntându-se, ea a clătinat din cap şi din palida conflagraţie a părului său. Profesorul s-a aplecat şi a sărutat-o pe buze, cu încă un zâmbet larg.

La cină, împingându-şi în afară plastronul alb al cămăşii apretate şi mişcându-şi energic maxilarele lucioase, el şi-a povestit scurta călătorie. Era de-o veselie reţinută. Reverele curbate, de mătase, ale smochingului său, falca lui ca de buldog, capul masiv şi chel cu vene ca de fier pe la tâmple – toate acestea trezeau în soţia sa o milă grozavă: mila pe care o simţea întotdeauna, fiindcă, în timp ce el studia detaliile vieţii, refuza să intre în lumea ei, unde curgea poezia lui de la Mare[10] şi goneau spirite astrale infinit de tandre.

---

[10] Walter John de la Mare (1873-1956), poet şi prozator englez, născut în Kent şi bine-cunoscut în special pentru lucrările sale pentru copii.

— Ei, s-au ivit spiritele tale cât am fost plecat? a întrebat el, citindu-i gândurile.

Ea voia să-i spună despre vis, despre scrisoare, însă se simțea într-un fel vinovată.

— Ştii ceva, a continuat el, presărând zahăr pe nişte rubarbă roz, tu şi prietenii tăi vă jucați cu focul. Se pot petrece lucruri cu adevărat înspăimântătoare. Un doctor vienez mi-a spus despre nişte metamorfoze incredibile, zilele trecute. O femeie oarecare – un fel de ghicitoare isterică – a murit, cred că de atac de cord, iar când doctorul a dezbrăcat-o (totul s-a petrecut într-o colibă ungurească, la lumina lumânării), a fost stupefiat la vederea corpului ei; era acoperit tot de un luciu roşiatic, era moale şi lipicios la atingere şi, la o examinare mai atentă, doctorul şi-a dat seama că acest cadavru dolofan şi încordat era alcătuit în întregime din benzi înguste şi circulare de piele, ca şi cum ar fi fost tot legat uniform şi strâns cu corzi invizibile, ceva ca în reclama aceea la cauciucurile franțuzeşti, cu omul al cărui corp e făcut numai din anvelope. Numai că, în cazul ei, aceste cauciucuri erau foarte subțiri şi de-un roşu deschis. Şi, în timp ce doctorul privea, cadavrul a început treptat să se desfăşoare, ca un ghem uriaş... Corpul ei era un vierme subțire, nesfârşit, care se descâlcea şi se târa, strecurându-se afară prin crăpătura de sub uşă, în timp ce pe pat rămânea un schelet dezgolit, alb, încă umed. Şi totuşi, această femeie avea un soț care cândva o sărutase – sărutase acel vierme.

Profesorul şi-a turnat un pahar de porto de culoarea mahonului şi a început să bea cu poftă din lichidul sățios, fără să-şi ia ochii îngustați de pe chipul soției. Umerii ei slabi şi palizi s-au înfiorat.

— Tu chiar nu-ți dai seama ce lucru înfricoşător mi-ai spus, a zis ea cuprinsă de nelinişte. Deci duhul femeii a dispărut în-un vierme. Totul e înfricoşător...

— Uneori mă gândesc, a spus profesorul, deodată arătându-şi greoi o manşetă şi examinându-şi degetele boante, că, la o analiză finală, ştiința mea e o iluzie inutilă, că noi am inventat legile fizicii, că orice – absolut orice – se poate întâmpla. Cei care se abandonează unor astfel de gânduri înnebunesc...

Şi-a înăbuşit un căscat, bătându-se uşor cu pumnul încleştat peste buze.

— Ce ți-a venit, dragul meu? a exclamat încet soția lui. N-ai mai vorbit niciodată aşa... Credeam că tu ştii totul, poți prevedea totul...

Preț de o clipă, nările profesorului au pâlpâit spasmodic şi-un colț de aur a sclipit. Însă chipul lui şi-a recăpătat iute starea flască. S-a întins şi s-a ridicat de la masă.

— Spun aiureli, a zis el calm şi afectuos. Sunt obosit. O să mă duc la culcare. Nu aprinde lumina când intri. Urcă direct în pat cu mine – cu mine, a repetat el cu înțeles şi afectuos, aşa cum nu mai vorbise de multă vreme.

Aceste cuvinte au răsunat cu blândețe înăuntrul ei, când a rămas singură în salon.

Era căsătorită cu el de cinci ani şi, în ciuda dispoziţiei capricioase a soţului ei, a izbucnirilor lui frecvente de gelozie nejustificată, a tăcerilor, posomorelii şi-a lipsei lui de înţelegere, ea se simţea fericită, căci îl iubea şi-i era milă de el. Ea, aşa de suplă şi albă, şi el, masiv, chel, cu smocuri de lână gri în mijlocul pieptului, alcătuiau un cuplu imposibil, monstruos – şi totuşi ei îi făceau plăcere rarele şi viguroasele lui mângâieri.

Unei crizanteme, în vaza sa de deasupra căminului, i-au căzut câteva petale buclate, cu un foşnet uscat. Ea a tresărit, iar inima i-a vibrat neplăcut când şi-a amintit că aerul era întotdeauna plin de duhuri, că până şi soţul ei, cercetătorul, observase apariţia lor înfricoşătoare.

Şi-a amintit cum Jack ţâşnise de sub masă şi începuse să dea din cap cu o tandreţe stranie. I se părea că toate obiectele din cameră o urmăreau cu nerăbdare. Era înfiorată de o adiere de teamă. A părăsit repede salonul, stăpânindu-şi un ţipăt absurd. Şi-a ţinut răsuflarea şi s-a gândit: „Ce prostuţă sunt, serios...” În baie, a petrecut mult timp cercetându-şi pupilele scânteietoare. Chipul ei mic, încadrat de aur pufos, i se părea necunoscut.

Simţindu-se uşoară ca o fată, purtând doar o cămaşă de noapte de dantelă şi încercând să nu se agaţe de mobilă, s-a dus în dormitorul întunecat. A întins braţele, ca să localizeze tăblia de la capul patului, şi s-a întins la marginea acestuia. Ştia că nu este singură, că soţul ei era întins alături de ea. Preţ de câteva clipe, a privit neclintită în sus, simţindu-şi bătăile feroce, înăbuşite, ale inimii.

Când privirea i s-a acomodat cu întunericul brăzdat de fâşiile de lumină a lunii prelinse printre jaluzelele de muselină, şi-a întors capul către soţ. Stătea întins cu spatele la ea, înfăşurat în pătură. Nu vedea decât creştetul chel al capului său, ce părea extraordinar de lucios şi alb în pata de lumină a lunii.

Nu-i adormit, s-a gândit cu tandreţe. Dacă ar fi fost, ar fi sforăit un pic.

A zâmbit şi, cu întregul ei corp, s-a strecurat înspre soţul ei, întinzându-şi braţele pe sub pături, pentru familiara îmbrăţişare. Degetele au simţit nişte coaste netede. Genunchiul i s-a lovit de-un os fin. Un craniu, cu orbitele-i negre rotindu-se, s-a rostogolit de pe perna sa, pe umărul ei.

Lumina electrică a invadat camera. Profesorul, în smochingul lui butucănos, cu plastronul său tare, cu ochii şi fruntea enormă strălucindu-i, a ieşit de după un paravan şi s-a apropiat de pat.

Pătura şi aşternuturile, la grămadă, au fost trase pe covor. Soţia lui stătea moartă, îmbrăţişând scheletul cel alb, meşterit în grabă, al unui cocoşat, pe care profesorul îl achiziţionase în străinătate pentru muzeul universităţii.

(1924)

Traducere de Veronica D. Niculescu

Facere de bine

Atelierul îl moştenisem de la un fotograf. Lângă un perete mai stătea încă o pânză liliachie, reprezentând o parte dintr-o balustradă şi o urnă albicioasă pe fundalul neclar al unei grădini. Pe un scaun împletit, parcă în pragul acelor adâncimi de guaşă, am rămas până în zori, gândindu-mă la tine. În zori s-a făcut foarte frig. Treptat au apărut din întuneric în ceaţa prăfoasă modelele de lut – unul, un simulacru al tău, înfăşurat într-o cârpă udă. Am trecut prin camera aceea ceţoasă, ceva s-a sfărâmat, a trosnit sub picior, şi cu vârful unei prăjini lungi am agăţat şi am tras una după alta perdelele negre care atârnau, ca zdrenţele unor stindarde rupte, de-a lungul geamului înclinat. Lăsând să intre dimineaţa – o dimineaţă năucă, jalnică – am izbucnit în râs, nu ştiu nici eu de ce, poate pentru că, uite, am stat toată noaptea pe un scaun împletit în mijlocul molozului şi aşchiilor de ghips, în praful de plastilină uscată, şi m-am gândit la tine.

Când ţi se rostea numele în prezenţa mea, uite ce senzaţie aveam: că mă lovea ceva negru, o mişcare parfumată şi energică – aşa îţi frângeai tu braţele aranjându-ţi voaleta. Te iubeam de mult, dar de ce te iubeam, nu ştiu. Mincinoasă şi crudă, trăind într-o tristeţe trândavă.

Nu demult, găsisem pe măsuţa din dormitorul tău o cutie de chibrituri goală; pe ea era o moviliţă sepulcrală de

scrum şi un muc de ţigară aurit – unul grosolan, bărbătesc. Te-am implorat să-mi explici. Ai izbucnit într-un râs urât. Şi pe urmă în plâns, şi eu, iertându-ţi tot, ţi-am îmbrăţişat genunchii, mi-am lipit genele ude de mătasea neagră, caldă. După asta, două săptămâni nu te-am mai văzut.

Dimineaţa de toamnă sclipea în adierea vântului. Am pus cu băgare de seamă prăjina în colţ. În deschiderea largă a ferestrei se vedeau acoperişurile de ţiglă ale Berlinului – contururile li se modificau din cauza perfidelor ape din geam – şi dintre acoperişuri se înălţa, ca un harbuz de bronz, o cupolă îndepărtată. Norii zburau şi se rupeau, dezvăluind pentru o clipă, uimit, uşor, un albastru de toamnă.

În ajun vorbisem cu tine la telefon. N-am rezistat, am sunat eu. Ne-am înţeles să ne întâlnim azi, la Poarta Brandenburg. Glasul tău, prin bâzâitul de albine, era îndepărtat şi agitat. Tot luneca, pierea în depărtări. Vorbeam cu tine strângând tare din ochi şi-mi venea să plâng. Iubirea mea pentru tine zvâcnea, urca odată cu lacrimile fierbinţi. Chiar aşa îmi şi reprezentam raiul: tăcere şi lacrimi, şi mătasea caldă a genunchilor tăi. Tu nu puteai să înţelegi.

După-amiază, când am ieşit pe stradă ca să mă întâlnesc cu tine, aerul uscat şi efluviile de soare galben au făcut să mă ia cu ameţeală. Fiecare rază o simţeam în tâmple. Pe trotuar, foşnind, zorindu-se, legănându-se, fugeau frunze mari, roşcate.

Mergeam şi mă gândeam că probabil n-ai să vii la întâlnire. Şi de-ar fi fost să vii, ne-am fi certat din nou. Eu ştiam doar să modelez şi să iubesc. Pentru tine nu era de-ajuns.

Iată şi poarta masivă. Prin răscroielile ei se strecurau autobuzele lătărețe şi lunecau mai departe de-a lungul bulevardului care se pierdea în strălucirea albastră, agitată a zilei vântoase. Te aşteptam sub umbra grea dintre coloanele reci, lângă fereastra de fier a corpului de gardă. Era aglomerație: se întorceau de la slujbă funcționarii berlinezi prost bărbieriți, fiecare cu o servietă la subsuoară, cu o silă tulbure în ochi, ca atunci când fumezi un trabuc prost pe stomacul gol. Nu mai conteneau să apară figurile lor obosite şi rapace, gulerele înalte. Trecură o doamnă cu pălărie roşie de pai, cu blană cenuşie de miel, şi un tânăr în pantaloni de catifea cu nasturi sub genunchi. Dar câți n-au trecut.

Aşteptam rezemat în baston în umbra rece a coloanelor din colț. Nu credeam că ai să vii.

Iar lângă o coloană, nu departe de geamul corpului de gardă, era o tarabă cu ilustrate, hărți, pliante cu poze color, şi lângă ea stătea pe un taburet o bătrânică pământie, cu picioare scurte, grasă şi cu fața rotundă ciupită de vărsat, – aştepta şi ea.

Mă gândeam: oare care dintre noi va ajunge primul la capătul aşteptării, cine avea să apară mai întâi – un cumpărător sau tu. Bătrânica avea aerul acela, cum că: „Iaca, stau şi eu aşa, întâmplarea a făcut să mă aşez aici; e

drept că-i o tarabă lângă mine – bună, foarte bună, cu lucruşoare interesante. Dar eu – doar aşa...".

Treceau la nesfârşit oameni printre coloane, ocolind colțul corpului de gardă; câte unul se uita la ilustrate. Atunci bătrânica se încorda toată, îşi înfigea ochii minusculi, expresivi, în figura trecătorului, parcă îndemnându-l: cumpără, cumpără... Dar acela, cuprinzând dintr-o privire ilustratele gri şi pe cele color, pleca mai departe, şi ea, oarecum indiferentă, cobora privirea şi citea înainte din cartea roşie pe care o ținea pe genunchi.

Nu credeam că ai să vii. Dar te aşteptam cum nu mai aşteptasem niciodată, fumam agitat, aruncam câte o privire dincolo de poartă, în piața goală din capătul bulevardului; şi iar mă retrăgeam în colțul meu, străduindu-mă să nu dau impresia că aştept, străduindu-mă să-mi închipui că, iată, cât nu mă uit, tu vii, te apropii, că dacă am să mă uit din nou în partea aceea, după colț, îți voi vedea blana de lutru, dantela neagră atârnată de marginea pălăriei în dreptul ochilor – şi special nu mă uitam, să-mi cruț amăgirea.

Şfichiuia un vânt rece. Bătrânica se ridică şi începu să-şi aşeze mai strâns ilustratele. Avea pe ea un fel de scurteică din pluş galben, cu crețuri pe şale. Poalele fustei cafenii erau mai ridicate în față decât în spate, şi de-aceea părea că merge cu burta înainte. Îi distingeam zbârciturile blajine, molcome de pe pălăriuța rotundă, de pe ciubotele ponosite cu bot ca de rață. Îşi tot făcea de lucru pe tarabă cu un aer preocupat. Alături, pe taburet, rămăsese cartea –

un ghid al Berlinului – şi vântul de toamnă întorcea distrat foile, hărțuia harta ce cădea în trepte dintre ele.

Mi se făcuse frig. Țigara ardea strâmb, amarnic. Valuri de frig duşmănos îmi împresurau pieptul. Nu se ivea nici un cumpărător.

Şi bătrânica s-a aşezat iar, şi cum taburetul era prea înalt pentru ea, mai întâi a trebuit să se sucească puțin şi tălpile ciubotelor boante i s-au desprins pe rând de trotuar. Am zvârlit țigara şi am izbit-o cu vârful bastonului, împrăştiind stropi de foc.

Trecuse deja vreo oră, poate mai mult. Cum era să cred că mai vii? Cerul se transformase pe neobservate într-un nor compact şi trecătorii iuțeau şi mai tare pasul, se gheboşau, îşi țineau şepcile, o doamnă care traversa piața şi-a deschis din mers umbrela... Ar fi fost de-a dreptul o minune să mai vii acum.

Bătrânica pusese cu grijă un semn de carte în ghidul ei şi părea dusă pe gânduri. Am impresia că îşi imagina un nabab străin de la Adlon[11], care îi cumpăra toată marfa şi plătea mai mult decât făcea, şi dădea o comandă de încă şi mai multe ilustrate, şi de ghiduri de tot soiul. Nu-i era nici ei cald, probabil, în scurteica de pluş. Şi doar ai promis că vii! Mi-am amintit telefonul, umbra fugară a vocii tale. Doamne, cât de mult voiam să te văd. Din nou şfichiuia vântul duşmănos. Mi-am ridicat gulerul.

---

[11] Hotel de lux din Berlin.

Şi, deodată, geamul de la corpul de gardă se deschise şi un soldat verde strigă după bătrânică. Ea lunecă iute de pe taburet şi, scoţând burta în afară, se rostogoli spre fereastră. Soldatul îi întinse cu o mişcare domoală o cană aburindă şi închise la loc fereastra. Umărul lui verde se întoarse şi plecă în adâncul întunecos.

Bătrânica, ducând cu băgare de seamă cana, se întoarse la locul ei. Era cafea cu lapte, dacă judecai după franjurii cafenii de la gura cănii.

Şi a început să bea. N-am văzut niciodată un om care să bea cu o asemenea delectare totală, profundă, concentrată. Uitase de taraba ei, de ilustrate, de vântul rece, de clientul ei american, şi doar sorbea câte-un strop, bea câte puţin, era transpusă cu totul în cafeaua ei, după cum şi eu uitasem de aşteptarea mea şi nu mai vedeam decât scurteica de pluş, ochii stinşi de fericire, mâinile scurte în mitene de lână strângând cana. Bău îndelung, înghiţind încet, linse cu evlavie franjurii de spumă, îşi încălzi palmele de la tabla caldă. Şi în sufletul meu pătrunse o căldură dulce, închisă la culoare. Sufletul meu bea şi el, se încălzea şi el – şi bătrânica aceea pământie avea gust de cafea cu lapte.

Termină de băut. O clipă rămase nemişcată. Pe urmă se ridică şi se îndreptă spre fereastră, să dea înapoi cana goală.

Dar nu ajunse până acolo, se opri. Buzele i se strânseră într-un surâs. Se rostogoli repede înapoi la tarabă, smulse două ilustrate color şi, dând fuga iar la grilajul de fier al

ferestrei, bătu moale în geam cu un pumnişor de lână. Grilajul se dădu la o parte, o mânecă verde cu un nasture strălucitor pe manşetă se strecură afară, şi bătrânica vârî cana şi ilustratele pe fereastra neagră, dând de zor din cap. Soldatul, după ce privi atent ilustratele, se întoarse în adânc, închizând încet fereastra în urma lui.

Atunci am simţit delicateţea lumii, adânca bunătate a tot ceea ce mă înconjoară, subtila legătură dintre mine şi tot ceea ce există, şi am înţeles că bucuria pe care eu o căutam în tine nu se ascunde numai în tine, ci respiră pretutindeni în jurul meu, în zgomotele care trec în zbor pe stradă, în poalele unei fuste sumese caraghios, în vuietul metalic şi duios al vântului, în norii de toamnă umflaţi de ploaie. Am înţeles că lumea nu înseamnă nicidecum o luptă, un şir de întâmplări lacome, ci licărul unei bucurii, emoţia unei fapte bune, un dar pe care nu-l preţuim.

Şi în clipa aceea, în sfârşit, ai venit, mai bine zis nu tu, ci o pereche de nemţi – el în impermeabil, cu picioarele în ciorapi lungi ca nişte sticle verzi, ea slabă, înaltă, în palton de leopard. S-au apropiat de tarabă, bărbatul a început să aleagă, şi bătrânica aceea pământie, înroşindu-se, dându-şi toată silinţa, se uita ba în ochii lui, ba la ilustrate, agitându-se, mişcând cu încordare din sprâncene, cum face câte-un vizitiu bătrân care-şi mână din tot trupul mârţoaga. Dar neamţul n-a reuşit să aleagă, fiindcă soţia lui a ridicat din umăr, l-a tras de mânecă, şi atunci am observat că seamănă cu tine, nu la trăsături, nu la îmbrăcăminte, ci, iată, prin grimasa asta rea de silă, prin

privirea asta alunecoasă şi indiferentă. Şi au plecat amândoi mai departe fără să cumpere nimic, iar bătrânica doar a zâmbit, a pus ilustratele la loc şi s-a cufundat din nou în cartea ei roşie. N-aveam de ce să mai aştept. Am plecat de-acolo pe străzile cuprinse de înserare, privind în faţă trecătorii, prinzând zâmbete, nimicuri uimitoare – uite cum saltă cosiţa unei fetiţe care aruncă o minge mică într-un zid, uite ce tristeţe dumnezeiască se reflectă în ovalul liliachiu al ochiului unui cal; am prins şi am adunat toate astea, şi picăturile mari şi piezişe ale ploii se întețeau, şi mi-au venit în minte intimitatea rece a atelierului meu, muşchii, frunţile şi şuviţele de păr modelate de mine, şi am simţit în degete uşoara furnicătură a unei idei care începea să ia fiinţă.

Se întunecase. Ploua. Vântul mă întâmpina vijelios pe la colţuri. Şi pe urmă a zdrăngănit şi a sclipit din geamurile chihlimbarii un vagon de tramvai plin de siluete negre, şi am sărit din mers, şi am început să-mi şterg mâinile ude de ploaie.

În vagon, oamenii stăteau zgribuliţi, bălăbănindu-se somnolent. Geamurile negre erau numai picături mici şi dese de ploaie, cum e cerul acoperit de mărgelele stelelor noaptea. Zdrăngăneam urmând strada mărginită de castani zgomotoşi şi mi se tot părea că ramurile şfichiuiesc geamurile. Şi când tramvaiul oprea, se auzea cum loveau deasupra, în acoperiş, castanele smulse de vânt: toc – şi iar, mlădios şi delicat: toc... toc... Tramvaiul dădea strident de veste că pleacă şi pornea, şi în geamurile ude se făcea

țăndări strălucirea felinarelor, şi eu aşteptam, cu un sentiment de fericire pătrunzătoare, să se repete zgomotele acelea înalte şi scurte. Scrâşnet de frână, staţie, şi iar cădea singuratică o castană rotundă, mai trecea puţin şi mai cădea una, lovind şi rostogolindu-se pe acoperiş: toc... toc...

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

Catastrofa

În întunericul poleit al străzii dispăru în fugă ultimul tramvai, şi deasupra, pe sârmă, ţârâind şi fremătând, îşi luă avânt spre depărtări o scânteie bengaleză, o stea de azur.

— Lasă, o s-o luăm încet pe jos, deşi eşti tare beat, Mark, beat rău...

Scânteia se stinse. Acoperişurile sclipeau sub lună: colţuri argintii, surpări piezişe ale beznei.

Mergea spre casă prin strălucirea asta întunecată Mark Standfuss, vânzător, semizeu, blondul Mark, norocosul cu guler înalt şi scrobit. La spate, deasupra dungii albe, părul i se termina într-o caraghioasă codiţă netunsă, ca la copii. Pentru codiţa asta îl şi îndrăgise Klara – da, se jura că îl iubeşte, că l-a uitat pe chipeşul străin sărac care închiriase acum un an o cameră la doamna Heise, mama ei.

— Totuşi, Mark, eşti beat...

Astăzi, prietenii îi cinstiseră cu bere şi cu cântece pe Mark şi pe roşcata, palida Klara, iar peste o săptămână avea să fie nunta lor, şi pe urmă, până la sfârşitul vieţii – fericire şi tihnă, şi noaptea, un foc roşcat împrăştiat pe pernă, iar dimineaţa – din nou râsul molcom, rochia verde, răcoarea braţelor goale.

În mijlocul pieţei – un wigwam negru, o luminiţă roşie: se repară şinele. Îşi aminti cum o sărutase azi pe sub mâneca scurtă, pe urma aceea înduioşătoare lăsată de vaccin. Şi acum se ducea acasă, clătinându-se din pricina fericirii şi a hameiului, agitând bastonul subţire, şi în casele întunecate de pe partea aceea a străzii pustii tocănea ecoul nocturn în ritmul paşilor lui, şi pe urmă amuţi când el dădu colţul unde, lângă grătar, stătea acelaşi ins cu şorţ şi cu şapcă, vânzătorul de crenvurşti fierbinţi, şi fluiera ca păsările, duios şi trist: *Würstchen, würstchen...*

Pe Mark îl apucă o delicioasă milă faţă de crenvurşti, de lună, de scânteia albastră care alerga pe sârmă – şi, rezemându-se de un gard, se strânse tot, se încordă şi, deodată, prăpădindu-se de râs, suflă cu un pleoscăit rotund: „Klara... Klara... o, Klara, scumpa mea...”

După gardul negru, în golul dintre case, era un loc viran pătrat: acolo, ca nişte sicrie enorme, erau staţionate nişte camioane cu mobilă. Se umflaseră de încărcate ce erau. Dumnezeu ştie ce îngrămădiseră în ele. Cufere de stejar, pesemne, şi candelabre ca nişte păianjeni de fier, şi scheletul greoi al vreunui pat dublu. Luna le scălda într-o

strălucire intensă. Iar la stânga, pe zidul gol din spatele casei, se întindeau gigantice inimi negre – umbra mărită de câteva ori a teiului de lângă felinarul de la marginea trotuarului.

Mark încă mai chicotea când urcă scara întunecată până la etajul cinci. Dând să păşească pe ultima treaptă nu nimeri, ridică încă o dată piciorul şi îl lăsă greoi, cu un bubuit. În timp ce bâjbâia pe întuneric pe la uşă, dibuind după gaura cheii, bastonaşul de bambus îi sări de sub braţ şi, zdroncănind uşor, lunecă în jos pe trepte. Mark îşi ţinu răsuflarea. Se gândi că bastonul o să dea cotul odată cu scara şi, zdroncănind, o să se ducă până jos. Dar zgomotul uşor de lemn se stinse brusc. Se oprise, amuţise. El surâse uşurat şi, ţinându-se de balustradă – berea îi cânta surd în cap –, începu să coboare înapoi, se înclină, numai că nu căzu, şi se aşeză cu greu pe o treaptă, bâjbâind în jur cu palmele.

Sus, pe palier, se deschise uşa: doamna Standfuss – lampa de gaz în mână, doar pe jumătate îmbrăcată, ochii clipind, fumul părului ivindu-se de sub bonetă – ieşi, chemă:

— Tu eşti, Mark?

Un triunghi alungit de lumină galbenă prinse balustrada, treptele, bastonul – şi Mark, respirând greu şi bucuros, urcă pe palier, iar pe perete urcă după el umbra lui neagră, cocoşată.

Pe urmă, în semiîntunericul camerei despărţite de un paravan roşu, avu loc următoarea discuţie:

— Ai băut din cale-afară, Mark...

— Ah, nu, mamă... Aşa o fericire...

— Eşti murdar tot, Mark. Palma ți-e neagră...

— ...aşa o fericire... Ah, e bine... rece. Toarnă-mi pe creştet... Încă... Toți m-au felicitat, au şi de ce... Mai toarnă...

— Dar umblă vorba că ea îl iubea nu demult pe un altul, un străin... un pungaş. Cinci mărci avea să-i mai dea doamnei Heise...

— Lasă... Tu nu-nțelegi nimic... Azi am cântat cu toții o groază. S-a rupt un nasture, ia uite... cred că-mi dublează salariul când mă-nsor...

— Hai, culcă-te, culcă-te... În ce hal... pantaloni noi...

În noaptea aceea, Mark visă urât. Îl văzu pe răposatul lui tată. Tatăl se apropiase cu un zâmbet straniu pe fața transpirată, palidă, şi luându-l pe Mark la braț, începuse să-l gâdile foarte tare – nu-i mai dădea drumul.

Abia când ajunse la magazin îşi aminti visul, şi-l aminti pentru că un prieten, veselul Adolf, l-a împuns cu un deget în coaste. Pentru o clipă, ceva se deschise larg în sufletul lui, încremeni a uluire şi se trânti la loc. Redeveni totul uşor şi clar, şi cravatele pe care le oferea zâmbeau luminos, îi împărtăşeau fericirea. Ştia că diseară avea s-o vadă pe Klara – n-o să mai trebuiască decât să se repeadă până acasă, să ia cina – şi pe urmă, de îndată, la ea... Zilele trecute, când el îi spunea cât de dulce şi de tihnită o să fie viața lor, ea izbucnise pe neaşteptate în plâns. Fireşte, Mark a înțeles că erau lacrimi de fericire, aşa i-a explicat şi

ea, şi pe urmă ea a început să se învârtească prin cameră, cu fusta ca o velă verde, şi a început repede-repede să-şi netezească în fața oglinzii părul strălucitor, de culoarea dulceței de caise. Şi fața îi era confuză, palidă – tot de fericire. Doar e de-nțeles...

— În dungi? Îmi dați voie...

Înnodă pe mână cravata, apoi o răsuci încoace şi-ncolo, ispitindu-l pe cumpărător. Deschidea la iuțeală cutiile plate de carton...

Iar în timpul ăsta, mama lui avea o musafiră, pe doamna Heise. Venise întâmplător şi avea fața plânsă. Cu grijă, parcă temându-se să nu se spargă, se lăsă pe un taburet în bucătăria minusculă, curată, unde doamna Standfuss spăla nişte farfurii. Pe perete atârna un porc plat de lemn şi o cutie de chibrituri cu un băț ars stătea pe plită.

— Am venit la dumneavoastră cu o veste proastă, doamnă Standfuss.

Aceasta încremeni, strângând la piept o farfurie.

— Despre Klara e. Da. Parcă şi-a ieşit din minți astăzi. S-a întors chiriaşul ăla, țineți minte, v-am povestit. Şi Klara şi-a pierdut capul. Da, azi-dimineață... Nu mai vrea să-l vadă niciodată pe fiul dumneavoastră... îi făcuserăți cadou un material de rochie, o să vi-l dea înapoi. Şi, uitați – o scrisoare pentru Mark. Klara a înnebunit. Eu nu ştiu...

Iar Mark, cum termină cu serviciul, o şi luă spre casă, şi Adolf cel tuns arici îl conduse chiar până la intrare. Se

opriră amândoi, îşi strânseră mâinile, şi Mark împinse cu umărul uşa în pustietatea răcoroasă.

— Păi, pleci? Dă-o naibii... hai să luăm amândoi o gustare pe undeva.

Adolf se rezemă leneş în baston, ca pe o coadă.

— Dă-o naibii, Mark...

Acesta îşi şterse nehotărât obrazul, apoi izbucni în râs...

— Bine... Dar plătesc eu.

Când, după o jumătate de oră, ieşi din berărie şi se despărți de prietenul lui, amurgul învăpăiat se topea în deschiderea canalului şi podul ud din depărtare era tivit cu o dungă fină de aur pe care treceau siluete negre.

Uitându-se la ceas, hotărî să nu mai treacă pe acasă, ci să se ducă direct la logodnica lui. Din pricina fericirii, a transparenței vesperale, capul i se învârtea uşor. O săgeată oranj străpunse gheata de lac a filfizonului care sărea dintr-un automobil. Băltoacele care nu se uscaseră, înconjurate de vânătăi întunecate – ochii vii ai asfaltului – reflectau incendiul diafan al înserării... Casele erau gri, ca întotdeauna, în schimb acoperişurile, ornamentele caturilor de sus, paratrăsnetele de aur, cupolele de piatră, colonetele – pe care ziua nu le observi, fiindcă ziua oamenii se uită doar arareori în sus – erau scăldate acum într-o strălucitoare lumină brună, în căldura eterică a amurgului, de-aceea şi păreau ceva neaşteptat, fabulos, aceste ieşinduri, balcoane, cornişe, coloane, separate net prin strălucirea lor galbenă de partea de jos, ştearsă, a fațadelor.

„O, cât sunt de fericit, se gândea Mark, cum sărbătoreşte totul în jur fericirea mea.”

Stând pe scaun în omnibuz, se uita blând, cu dragoste, la tovarăşii săi de drum. Chipul îi era atât de tânăr, cu broboniţele roz de pe bărbie, ochii luminoşi, fericiți, codița netunsă din scobitura cefei... S-ar fi zis că soarta putea să-l cruțe.

„Mai e puțin şi o văd pe Klara, se gândea. O să mă întâmpine în prag. O să spună că i-a fost urât toată ziua fără mine, că murea de nerăbdare să vină seara.”

Tresări. Trecuse de stația unde trebuia să coboare. Îndreptându-se spre platformă, dădu peste piciorul unui ins gras care citea o revistă de medicină; vru să ridice un pic pălăria şi puțin lipsi să nu cadă – omnibuzul cotea scheunând. Se ținu de o curea care atârna. Domnul îşi retrase încet picioarele scurte, mârâi supărat, consistent. Avea mustăți cenuşii, îndoite belicos în sus. Mark zâmbi vinovat şi ieşi pe platformă. Apucă barele de fier cu amândouă mâinile, înaintă, calculând saltul. Jos, într-un şuvoi neted, strălucitor, gonea asfaltul. Mark sări. I se aprinseră tălpile şi picioarele începură să alerge singure, tropăind forțat, sonor. În acelaşi timp se petrecură câteva lucruri curioase... Conductorul de pe platforma omnibuzului care se îndepărta legănat strigă furios ceva, asfaltul strălucitor se mişcă brusc, precum scândura unui balansoar, şi un colos bubuitor se năpusti din spate asupra lui Mark. Simți că un fulger gros îl străbate din cap până-n călcâie – iar apoi, nimic. Stătea singur în mijlocul asfaltului

lucios. Se uită în jur. Îşi văzu ceva mai încolo propria siluetă, spatele slab al lui Mark Standfuss, care, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, traversa strada în diagonală. Mirându-se, se ajunse din urmă printr-o mişcare uşoară şi iată că acum mergea singur spre trotuar, cu toată fiinţa plină de-un zgomot ce se domolea.

— Da... puţin a lipsit să cadă sub omnibuz...

Strada era largă şi veselă. Amurgul cuprinsese jumătate din cer. Caturile de sus şi acoperişurile caselor erau luminate feeric. Acolo sus, Mark distinse porticuri, frize şi fresce, spaliere cu trandafiri oranj, statui înaripate ce înălţau spre cer lire de aur arzând insuportabil. Unduindu-se şi strălucind, pleca în depărtări celeste, solemnă şi eterică, toată splendoarea asta arhitectonică, şi Mark nu putea înţelege cum de nu observase mai înainte aceste galerii, aceste temple suspendate acolo sus.

Se lovi dureros la un genunchi. Gardul negru pe care-l ştia atât de bine. Izbucni în râs: a, da camioanele... Stăteau ca nişte sicrie enorme. Ce-o fi ascuns în ele? Comori, schelete de giganţi? Maldăre prăfuite de mobilă luxoasă?

— Nu, trebuie să mă uit... Că dacă mă întreabă Klara, n-am să ştiu...

Împinse repede uşa unui camion şi intră în el. Pustiu. Doar în mijloc stătea strâmb pe trei picioruşe un scăunel din rafie, singur şi caraghios.

Mark strânse din umeri şi ieşi pe partea cealaltă. Din nou îl orbi strălucirea fierbinte a serii. Şi în faţă, cunoscuta portiţă de fontă, şi mai încolo fereastra Klarei, întretăiată de

o ramură verde. Klara deschise chiar ea portița, ridică coatele goale şi aşteptă, potrivindu-şi părul. Puful roşcat se ivi prin răscroielile însorite ale mânecilor scurte.

Mark, râzând fără zgomot, o îmbrățişă din fugă, îşi apăsă obrazul de mătasea verde, caldă.

Palmele ei i se aşezară pe creştet.

— Mi-a fost aşa de urât toată ziua, Mark. Şi uite, ai venit.

Deschise uşa şi Mark se pomeni direct în sufragerie, care i se păru neobişnuit de spațioasă şi de luminoasă.

— Acum suntem atât de fericiți, că ne putem descurca şi fără antreu, spuse Klara într-o şoaptă fierbinte şi el simți un tâlc anume, minunat în cuvintele ei.

Iar în sufragerie, în jurul ovalului de nea al feței de masă, era o mulțime de oameni pe care Mark nu-i întâlnise niciodată la logodnica lui. Printre ei era Adolf, smead, cu capul pătrat; era, mârâind încă, şi individul acela cu picioare scurte, burtosul care citea revista de medicină în omnibuz.

Făcând timid o plecăciune în fața tuturor, se aşează lângă Klara – şi în aceeaşi clipă simți, ca adineauri, lovitura unei dureri violente, care-i trecu prin tot corpul. Se smuci, şi rochia verde a Klarei începu să plutească, se micşoră, se transformă în abajurul de sticlă verde al lămpii. Lampa se legăna de firul atârnat. Iar Mark era întins sub ea, şi o durere atât de grea îi apăsa pieptul, aşa o durere, şi să nu vezi nimic în afară de lampa care se mişcă, şi în inimă împung coastele, nu-l lasă să respire, şi cineva, îndoindu-i

un picior, i-l rupe, se încordează, acum crapă. Se smuci, lampa se lăbărță într-o strălucire verde şi Mark se văzu pe sine, ceva mai încolo, şezând alături de Klara, şi imediat ce se văzu, simți cum atinge cu genunchiul fusta caldă de mătase. Şi Klara râdea dând capul pe spate.

Mark voia să povestească ceea ce tocmai se petrecuse şi, adresându-se tuturor celor de față, veselului Adolf, grăsanului supărat, rosti cu greu:

— Străinul, pe râu, face rugăciunile sus-menționate...

I se păru că a explicat tot şi că, probabil, au înțeles cu toții... Klara, țuguind uşor buzele, îl bătea uşor pe față:

— Bietul de tine... Nu-i nimic...

Simți că a obosit, că vrea să doarmă. O îmbrățişă pe Klara pe după gât, o trase spre el şi se lăsă pe spate. Şi atunci lovi din nou durerea şi totul deveni limpede.

Mark zăcea bandajat, stâlcit, lampa nu se mai legăna. Cunoscutul grăsan mustăcios, un doctor într-un halat lung şi larg, mârâind uluit, se uita în pupilele lui. Şi ce durere... Doamne, acuşi se loveşte inima de coaste şi plesneşte... Doamne, acum... Ce stupid. De ce nu-i Klara?

Doctorul miji ochii şi țocăi.

Dar Mark deja nu mai respira, Mark plecase – în ce vise, nu se ştie.

(1924)

Traducere de Adriana Liciu

Furtuna

La colț, sub bolta unui tei în floare, m-a învăluit o mireasmă năvalnică. Halde de ceață se ridicau spre cerul noptatic şi când a fost înghițită ultima geană de stea, vântul orb, acoperindu-şi fața cu mâinile, s-a năpustit în jos, de-a lungul străzii pustii. În întunericul opac, deasupra oblonului metalic al unei frizerii, se legăna ca un pendul blazonul ei suspendat – un castronaş auriu.

Întorcându-mă acasă, am găsit deja vântul în odaie: trântea cercevelele şi a dat repede înapoi când am închis uşa după mine. Jos, sub fereastră, era curtea adâncă, unde ziua străluceau, printre tufe de liliac, cămăşi răstignite pe frânghii luminoase, şi de unde, când şi când, îşi iau zborul, într-un trist lătrat, voci – ale telalilor, ale celor care cumpără sticle goale – ori izbucneşte în plâns o vioară mutilată; odată a venit o femeie blondă, obeză, s-a oprit în mijlocul curții şi a început să cânte, atât de bine, că pe la toate ferestrele s-au aplecat slujnicele curbându-şi grumazurile goale, şi pe urmă, când femeia şi-a sfârşit cântul, s-a făcut o linişte neobişnuită, doar pe culoar plângea cu suspine şi îşi sufla nasul văduva delăsată la care stăteam cu chirie.

Iar acum, acolo jos creşte o negură înăbuşitoare – dar iată, vântul orb a lunecat neajutorat în adânc, s-a întins iarăşi în sus şi, brusc, recăpătându-şi văzul, țâşneşte, şi în golurile chihlimbarii din zidul negru de vizavi se agită

umbre de mâini, de păr, prind cercevelele gata să zboare, închid cu zgomot şi în forță ferestrele. Luminile s-au stins. Şi imediat, pe cerul violaceu se porni, se rostogoli un maldăr surd, un tunet depărtat. Şi se făcu linişte, ca atunci când, apăsându-şi mâinile pe pieptul plin, tăcuse femeia aceea sărmană.

În linişte a asta am adormit, istovit de fericirea pe care nu sunt în stare să o descriu, şi visul meu a fost plin de tine.

M-am trezit pentru că noaptea s-a prăbuşit. O strălucire pală, sălbatică zbura pe cer, ca reflexul iute al unor spițe imense. Bubuit după bubuit despica bolta cerească. Ploua torențial, zgomotos.

Ameț it de aceste cutremurări albăstrii, de friguleț ul pătrunzător, m-am oprit lângă pervazul ud, inhalând aerul nepământesc ce-mi făcea inima să vibreze precum vibra geamul.

Tot mai aproape, tot mai măreț bubuia prin nori carul proorocului. Cu o lumină nebunească, cu năluciri fulgurante, ilumina universul nocturn, pantele de metal ale acoperişurilor, tufele fugare de liliac. Zeul-tunet, un uriaş cărunt cu o barbă vijelioasă aruncată de vânt peste umăr, dându-se pe spate cu veşmintele lui fluturânde, orbitoare, stătea într-un car de foc, strunindu-şi cu brațele încordate bidiviii uriaşi cu coame negre ca pana corbului, ca un foc violet. Se avânta în goană, împroşca o spumă scânteietoare, bubuitoare, carul se înclina, în van smucea hățurile prorocul buimac. Chipul îi era desfigurat de vânt şi

încordare, vijelia, azvârlindu-i înapoi faldurile, i-a dezgolit genunchiul vânjos, iar caii, fluturându-şi coamele arzânde, zburau tot mai năvalnic în jos, de-a lungul norilor. Iată-i cum treceau în goană pe un acoperiş strălucitor, carul s-a izbit, Ilie s-a clătinat şi caii, înnebuniți de atingerea metalului teluric, au țâşnit iară. Prorocul a fost zvârlit. O roată s-a desprins. Vedeam de la mine din fereastră cum se rostogoleşte pe acoperiş o imensă obadă de foc şi, bălăbănindu-se pe muchie, sare în clarobscur. Iar caii, trăgând după ei carul răsturnat, săltăreț, zburau deja în lungul norilor celeşti; tumultul încetă, şi iată: văpaia furtunii dispăru în hăurile liliachii.

Zeul-tunet, căzut pe acoperiş, se ridică greoi, pierzându-şi sandalele, străpunse cu un picior o lucarnă, scoase un „ah”, desfăcu larg un braț şi se ținu de coş. Întorcându-şi încet chipul care i se înnegurase, căuta ceva din ochi – pesemne, roata sărită de pe osia de aur. Apoi se uită în sus, înfigându-şi degetele în barba zbârlită, clătină supărat din cap, ceea ce nu se întâmpla probabil pentru prima dată, şi, şchiopătând uşor, începu să coboare cu băgare de seamă.

Desprinzându-mă de fereastră cu o grabă febrilă, mi-am aruncat pe mine halatul şi m-am repezit, în jos pe scări, direct în curte. Furtuna se depărtase în zbor, dar se mai simțea încă ploaia. Spre miazăzi era o paloare minunată.

Curtea, care de sus părea înțesată cu o beznă compactă, era de fapt plină de o ceață fină care se topea. În mijloc, pe gazonul întunecat de ud ce era, stătea un bătrân slab, gârbov, într-un anteriu ud leoarcă şi mormăia ceva

uitându-se în toate părțile. Dând cu ochii de mine, clipi supărat:

— Tu eşti, Elisei?

M-am înclinat. Profetul plescăi din limbă, ştergându-şi cu palma chelia negricioasă:

— Am pierdut o roată. Caut-o.

Ploaia încetase. Deasupra acoperişurilor pluteau nori gigantici. În jur, în aerul somnoros, albăstrui, pluteau tufele, gardul, cuşca strălucitoare a câinelui. Căutarăm o groază prin cotloane. Bătrânul gâfâia, îşi apuca poalele grele, lipăia cu sandalele boante prin băltoace, şi de vârful nasului osos şi puternic îi atârna o picătură luminoasă. Dând la o parte o creangă joasă de liliac, văzui pe un morman de gunoi, printre cioburile unei sticle sparte, o roată subțire de fier – de la un cărucior de copil, probabil. Bătrânul suflă fierbinte chiar deasupra urechii mele şi, grăbit, chiar cam brutal, mă dădu la o parte ca să ia de pe jos cercul ruginit. Îmi făcu bucuros cu ochiul:

— Uite unde s-a rostogolit...

Pe urmă se uită țintă la mine, încruntă sprâncenele cărunte şi, parcă amintindu-şi ceva, spuse grav:

— Întoarce-te, Elisei.

M-am supus. Chiar am închis strâns ochii. Am stat aşa vreun minut, apoi n-am mai răbdat...

Curtea era pustie. Doar bătrânul câine flocos îşi întindea botul încărunțit afară din cuşcă şi, ca un om, se uita în sus cu ochii lui căprui speriați. Am ridicat capul. Ilie se cățărase sus pe acoperiş, şi obada de fier strălucea în

spatele lui. Deasupra coşurilor negre adăsta, ca un munte cârlionțat şi portocaliu, un nor învăpăiat, şi după el al doilea, apoi al treilea. Mă uitam împreună cu câinele, care deja se potolise, cum prorocul, după ce a urcat până la coama acoperişului, a trecut liniştit, fără grabă, pe un nor şi a purces în sus, păşind anevoie pe văpaia afânată.

Soarele îi ținti roata şi ea se făcu pe dată de aur, imensă – dar şi Ilie părea acum învăluit în văpaie, contopindu-se cu norul acela paradiziac care mergea tot mai sus, până ce dispăru printr-o trecătoare aprinsă în văzduh.

Abia atunci se prelinse cu un matinal lătrat răguşit câinele neputincios de bătrânețe – şi se porniră vălurele pe oglinda strălucitoare a unei băltoace cu apă de ploaie; un vânticel clătină muşcatele roşii din balcoane, se treziră două, trei ferestre şi, cu papucii cadrilați uzi leoarcă şi în jarchina de halat, mă repezii în stradă şi, prinzând din urmă primul tramvai somnoros, petrecându-mi poalele din fugă, nu mă mai puteam opri din râs gândindu-mă cum o să vin chiar acum la tine şi o să-ți povestesc despre accidentul aerian de azi-noapte şi despre bătrânul profet supărat care a căzut la mine-n curte.

(1924)

Traducere de Adriana Liciu

La Veneziana

În fața castelului în nuanțe de roşu, printre ulmi luxurianți, era un teren de sport cu iarba de un verde aprins. În acea dimineață, devreme, grădinarul îl netezise cu un compresor, extirpase câteva margarete, redesenase cu var liniile pe peluză şi legase strâns o plasă nouă şi elastică între stâlpi. Dintr-un sat învecinat, valetul adusese o cutie în care se odihneau o duzină de mingi, albe ca zăpada, pufoase la atingere, încă uşoare, încă virgine, fiecare împachetată ca un fruct prețios în propria sa bucată de hârtie transparentă.

Era aproximativ cinci după-amiaza. Soarele pârguit picotea ici şi colo pe iarbă şi pe trunchiurile copacilor, se strecura printre frunze şi scălda liniştit terenul, care acum se însuflețise. Erau patru jucători: colonelul însuşi (proprietarul castelului), doamna McGore, Frank, fiul gazdei, şi Simpson, un prieten de-al lui de la facultate.

Mişcările unei persoane în timp ce joacă, asemenea scrisului său de mână în momente mai liniştite, spun multe despre aceasta. Judecând după loviturile directe şi rigide ale colonelului, după expresia tensionată de pe chipul lui masiv, ce arăta ca şi când tocmai ar fi scuipat mustața zdravănă şi gri ce i se înălța deasupra buzei; după faptul că, în ciuda căldurii, nu îşi descheiase gulerul de la cămaşă; şi după felul în care servea, cu picioarele depărtate puternic înfipte, ca doi stâlpi albi, puteai trage conluzia, în primul rând, că el nu fusese niciodată un bun jucător şi, în al doilea, că era un om cumpătat, de modă veche, încăpățânat, supus unor izbucniri ocazionale de furie

clocotitoare. De fapt, trimițând mingea în rododendroni, el trăgea o înjurătură laconică printre dinți sau își holba ochii ca de peşte la rachetă, ca şi când n-ar fi putut să o ierte pentru o ratare atât de umilitoare. Simpson, partenerul său întâmplător, un tânăr uscățiv şi blond, cu ochi supuşi, dar înnebuniți, ce se zbăteau şi scânteiau în spatele pince-nez-ului asemenea unor fluturi moi, albastru deschis, încerca să joace cât de bine putea, deşi colonelul, desigur, nu-şi exprima niciodată iritarea când pierderea unui punct era vina celuilalt. Dar indiferent cât de mult încerca Simpson, indiferent cât țopăia pe acolo, nici una dintre loviturile sale nu era reuşită. Se simțea ca şi cum s-ar fi desfăcut din cusături, ca şi cum timiditatea sa îl împiedica să lovească cu precizie şi ca şi cum, în loc de-un instrument de joc, meticulos şi ingenios asamblat din catgut rezonant de culoarea chihlimbarului, întins pe o ramă minunat calculată, el ținea în mână un butuc uscat şi grosolan, din care mingea ricoşa cu un pocnet dureros, sfârşind în plasă sau în tufişuri, ba chiar reuşind să doboare pălăria de pai de pe scăfârlia rotundă a domnului McGore, care stătea lângă teren şi urmărea, fără mare interes, cum tânăra lui soție, Maureen, şi Frank cel iute de picior şi ager îşi învingeau adversarii transpirați.

Dacă McGore, un vechi cunoscător al artei, care se ocupa de restaurații, reînrăma, şi refăcea pânze ale unor tablouri chiar şi mai vechi, şi considera lumea drept un studiu cam sărăcăcios, mâzgălit cu culori instabile pe o pânză firavă, ar fi fost genul de spectator curios şi imparțial

care e uneori atât de convenabil de atras, poate ar fi ajuns la concluzia că înalta, bruneta, vesela Maureen trăia în acelaşi stil lipsit de griji în care juca şi că Frank transpunea şi în viaţă abilitatea sa de a întoarce cele mai dificile lovituri cu o uşurinţă plină de graţie. Însă, întocmai cum scrisul de mână poate adesea păcăli o ghicitoare prin simplitatea sa superficială, jocul acestui cuplu îmbrăcat în alb nu dezvăluia în realitate nimic mai mult decât faptul că Maureen juca un tenis feminin, slab, moale, indiferent, în timp ce Frank încerca să nu pocnească mingea prea tare, amintindu-şi că nu era într-un turneu universitar, ci în grădina tatălui său. Se mişca fără efort înspre minge, iar lovitura lungă îi dădea senzaţia împlinirii fizice: fiecare mişcare tinde să descrie un cerc complet, şi chiar dacă la mijlocul său este transformată în zborul liniar al mingii, continuarea sa invizibilă este totuşi percepută instantaneu de mână şi se propagă prin toţi muşchii, până la umăr, şi tocmai această prelungită scânteie interioară face ca lovitura să fie reuşită. Cu un zâmbet flegmatic pe chipul său proaspăt bărbierit şi bronzat, cu dinţii săi fără de cusur dezgoliţi, strălucind, Frank se ridica pe vârfuri şi, fără vreun efort vizibil, îşi legăna antebraţul gol. Acel arc amplu conţinea un fel de forţă electrică, iar mingea ricoşa cu un sunet deosebit de tensionat şi precis din corzile rachetei lui.

Ajunsese în acea dimineaţă cu prietenul lui în vacanţă la moşia tatălui său şi îi găsise pe domnul şi doamna McGore, pe care îi cunoştea deja şi care se aflau în vizită la

castel de mai mult de o lună; colonelul, înflăcărat de o nobilă pasiune pentru pictură, îi iertase de bunăvoie lui McGore originea străină, caracterul nesociabil şi lipsa de umor, în schimbul asistenţei pe care i-o acorda acest faimos expert în artă şi al pânzelor magnifice, valoroase, pe care le procura. Absolut splendidă era achiziţia cea mai recentă a colonelului, portretul unei femei, de Luciani, vândut lui de către McGore, pentru o sumă deosebit de somptuoasă.

Astăzi, McGore, la insistenţele soţiei lui, care era obişnuită cu scrupulozitatea colonelului, se îmbrăcase cu un costum de vară deschis la culoare, în locul smochingului pe care îl purta de obicei, însă tot nu trecuse la inspecţia gazdei sale: cămaşa lui era apretată şi avea butoni de sidef, ceea ce era, desigur, nepotrivit. La fel de nepotrivite erau cizmuliţele lui roşcat-gălbui şi absenţa manşetelor la pantaloni, care erau la modă de când răposatul rege a trebuit odată să treacă prin nişte bălţoace, ca să traverseze drumul; şi nici vechea pălărie de pai cu un bor în aparenţă ros şi de sub care se iveau îndrăzneţele bucle cărunte ale domnului McGore nu arăta deosebit de elegant. Avea o faţă cam de maimuţă, cu o gură proeminentă, un şanţ lung între nas şi buză şi un sistem complex de riduri, aşa că probabil i s-ar fi putut citi pe faţă ca-n palmă. În timp ce urmărea mingea zburând încolo şi încoace peste fileu, ochii lui mici şi verzui săgetau la dreapta, la stânga, la dreapta şi se opreau pentru a clipi leneş atunci când zborul mingii era întrerupt. Albul viu al

celor trei perechi de pantaloni de flanel şi al unei fuste scurte şi vesele contrasta frumos în lumina strălucitoare a soarelui cu verdeața de nuanța mărului, însă, aşa cum am remarcat deja, domnul McGore considera Creatorul vieții doar un imitator de mâna a doua al maeştrilor pe care el îi studia de patruzeci de ani.

Între timp, Frank şi Maureen, câştigând cinci ghemuri la rând, erau pe cale să-l câştige pe al şaselea. Frank, care servea, a aruncat mingea în sus cu mâna stângă, s-a înclinat mult pe spate ca şi când ar fi fost cât pe ce să se prăbuşească, apoi s-a lansat imediat înainte, cu o arcuire largă, racheta sa lucioasă dând o lovitură piezişă mingii, ce a țâşnit peste plasă şi s-a năpustit ca un fulger alb dincolo de Simpson, care i-a aruncat o privire piezişă, neajutorată.

— Ajunge, a spus colonelul.

Simpson s-a simțit foarte uşurat. Era prea ruşinat de loviturile sale absurde pentru a fi capabil să se entuziasmeze de joc, iar această ruşine era intensificată de extraordinara atracție pe care o simțea față de Maureen. Toți jucătorii s-au înclinat unul în fața altuia, aşa cum era obiceiul, iar Maureen a zâmbit pieziş în timp ce-şi aranja breteaua pe umărul gol. Soțul ei aplauda cu un aer de indiferență.

— Trebuie să jucăm o dată şi singuri, a remarcat colonelul, plesnindu-şi fiul pe spinare cu poftă, în timp ce acesta din urmă, dezvelindu-şi dinții, îşi trăgea pe el blazerul alb cu dungi purpurii, de la club, cu o emblemă violet într-o parte.

— Ceai! a exclamat Maureen. Mor după nişte ceai.

Cu toţii s-au mutat la umbra unui tei uriaş, unde valetul şi servitoarea în alb-negru aşezaseră o masă pliantă. Era ceai negru precum berea de München, sendvişuri constând din felii de castravete pe dreptunghiuri de pâine fără coajă, o prăjitură ciocolatie ornată cu stafide negre şi căpşuni mari cu frişcă. Mai erau câteva urcioare cu bere de ghimbir.

— Pe vremea mea, a început colonelul, lăsându-se cu plăcere, greoi, într-un scaun de pânză pliabil, preferam sporturile adevărate, englezeşti pur sânge: rugbi, crichet, vânătoare. E ceva străin în jocurile de astăzi, ceva fragil. Sunt un apărător devotat al obiceiurilor bărbăteşti – carnea suculentă, o sticlă de porto seara –, ceea ce nu mă împiedică, a conchis colonelul, în timp ce-şi netezea mustaţa mare cu o periuţă, să mă bucur de vechi şi robuste picturi ce au lustrul aceluiaşi copios vin.

— Apropo, colonele, *Veneziana* a fost atârnat, a spus McGore cu glasul lui monoton, aşezându-şi pălăria pe peluză, lângă scaun, şi frecându-şi creştetul gol ca un genunchi, împrejurul căruia încă se mai ondulau şuviţe dese, de-un gri murdar. Am ales cel mai bine luminat loc din galerie. Au instalat o lampă deasupra lui. Aş vrea să aruncaţi o privire.

Colonelul şi-a fixat ochii strălucitori, pe rând, asupra fiului său, asupra lui Simpson celui stânjenit şi asupra lui Maureen, care râdea şi se strâmba de la ceaiul fierbinte.

— Dragul meu Simpson, a exclamat el categoric, tăbărând asupra prăzii sale, tu nu l-ai văzut încă! Iartă-mă că te despart de sendvişul tău, prietene, însă mă simt obligat să îți arăt noul meu tablou. Cunoscătorii sunt nebuni după el. Haide. Bineînțeles, nu îndrăznesc să îl chem pe Frank.

Frank a făcut o plecăciune veselă.

— Ai dreptate, tată. Picturile mă tulburã.

— Ne întoarcem imediat, doamnă McGore, a spus colonelul când s-a ridicat. Ai grijă, o să calci pe sticlă, i s-a adresat lui Simpson, care se ridicase şi el. Pregăteşte-te să te scalzi în frumusețe.

Cei trei s-au îndreptat spre casă, traversând peluza uşor însorită. Mijindu-şi ochii, Frank s-a uitat după ei, a privit în jos la pălăria lui McGore, abandonată pe iarbă lângă scaun (îşi exhiba lui Dumnezeu, cerurilor albastre, soarelui, căptuşeala sa albicioasă cu o pată întunecată, unsuroasă în centru, pe sigla unui magazin vienez de pălării), iar apoi, întorcându-se spre Maureen, a spus câteva cuvinte care fără îndoială vor surprinde cititorul neatent. Maureen stătea într-un fotoliu jos, acoperită de cârlionți tremurători de lumină, apăsându-şi plasa aurită a rachetei pe frunte, iar chipul ei a devenit imediat mai bătrân şi mai sever când Frank a spus:

— Şi-acum, Maureen. E vremea să luăm o hotărâre...

2

McGore şi colonelul, precum două gărzi, l-au condus pe Simpson într-o sală răcoroasă şi spațioasă, unde picturile străluceau pe pereți şi nu era nici o mobilă în afara unei mese ovale de lemn negru şi neted ce stătea în mijloc, cu toate cele patru picioare ale sale oglindite în luciul lemnului galben de nuc al parchetului. Conducându-şi prizonierul la o pânză mare dintr-o ramă opacă, suflată cu aur, colonelul şi McGore s-au oprit, cel dintâi cu mâinile în buzunare, cel din urmă scoțându-şi nişte materie gri şi uscată, ca polenul, din nări şi împrăştiind-o cu o uşoară frecare şi rotire a degetelor.

Pictura era într-adevăr foarte bună. Luciani făcuse portretul frumuseții venețiene din semiprofil, stând pe un fundal cald, întunecat. Stofa trandafirie îi scotea în evidență gâtul proeminent, de o nuanță închisă, cu nişte cute extraordinar de gingaşe sub ureche, iar blana de linx cenuşie cu care era garnisită mantaua vişinie şi scurtă îi aluneca de pe umărul stâng. Cu degetele prelungi ale mâinii sale drepte despărțite în două, ea părea pe punctul de a-şi aranja blana ce stătea să-i cadă, însă încremenind dintr-odată, cu ochii căprui, uniform de întunecați, privind fix şi languros din pânză. Mâna ei stângă, cu valuri albe de chembrică încercuindu-i încheietura, ținea un coş cu fructe galbene; coroana îngustă a parurii sale îi strălucea pe părul castaniu. În partea stângă, negrul era întrerupt de o

deschidere amplă, în unghi drept, direct în atmosfera amurgului şi abisul verde-albăstrui al serii înnorate.[12]

Şi totuşi, nu aceste detalii ale formidabilului joc al umbrelor şi nu căldura în nuanțe întunecate a întregii picturi l-au frapat pe Simpson. Ci altceva. Înclinându-şi capul încet într-o parte şi roşind instantaneu, a spus:

— Doamne, ce mult seamănă cu...

— Soția mea, a încheiat McGore cu o voce plictisită, scuturându-şi polenul uscat.

— E incredibil de bun, a şoptit Simpson, înclinându-şi capul în cealaltă parte, incredibil...

— Sebastiano Luciani, a spus colonelul, îngustându-şi ochii satisfăcut, s-a născut la sfârşitul secolului al cincisprezecelea, la Veneția şi a murit la mijlocul celui de-al şaisprezecelea, la Roma. Profesorii lui au fost Bellini şi Giorgione, iar rivalii lui, Michelangelo şi Rafael. Aşa cum puteți vedea, el sintetizează în lucrarea sa puterea celui dintâi şi blândețea celui din urmă. Este adevărat că nu îi plăcea în mod deosebit de Santi, iar asta nu era doar o chestiune de vanitate profesională – legenda zice să artistul nostru făcuse o pasiune pentru o femeie romană pe nume Margherita, cunoscută ulterior drept „la Fornarina".

---

[12] Tabloul de Sebastiano del Piombo care, aproape sigur, a inspirat pictura descrisă în această povestire este *Giovane romana detta Dorotea*, din cca. 1512. Precizarea este făcută de Dmitri Nabokov, în notele finale ale volumului *The Stories of Vladimir Nabokov,* Vintage International, 2008. Este posibil ca Nabokov să fi văzut tabloul la muzeul din Berlin, iar locul naşterii pictorului, Veneția, să îl fi determinat pe scriitor să transforme „Romana" în „Veneziana", explică Dmitri Nabokov.

Cincisprezece ani înainte de moartea sa, el a depus jurămintele monahale, primind din partea lui Clement al VII-lea un post simplu şi profitabil. De atunci, este cunoscut drept Fra Sebastiano del Piombo. *Piombo* înseamnă „plumb”, fiindcă îndatoririle lui constau în aplicarea unor enorme sigilii de plumb pe înflăcăratele bule papale. Un călugăr uşuratic, îi plăcea să chefuiască şi compunea sonete neînsemnate. Dar ce maestru...

Colonelul i-a aruncat lui Simpson o privire rapidă, observând cu satisfacție impresia pe care pictura o făcuse asupra oaspetelui său rămas fără grai.

Ar trebui însă accentuat din nou că Simpson, neobişnuit cum era cu contemplarea operelor de artă, desigur că nu putea aprecia întru totul măiestria lui Sebastiano del Piombo, iar unicul lucru care îl fascina – în afară, desigur, de efectul pur psihologic al culorilor splendide asupra nervilor săi optici – era asemănarea pe care o observase de îndată, chiar dacă o vedea pe Maureen pentru prima oară. Şi remarcabil era faptul că fața *Venezienei* – fruntea netedă, scăldată de fapt în strălucirea obscură a unei luni măslinii, ochii complet întunecați, expresia de răbdare, calmă, a buzelor sale uşor unite – clarificau pentru el adevărata frumusețe a celeilalte Maureen, care continua să râdă, să-şi îngusteze ochii, să-şi modifice pupilele într-o permanentă luptă cu soarele, ale cărei pete strălucitoare pluteau pe rochia ei albă, în timp ce ea separa frunzele foşnitoare cu racheta, în căutarea unei mingi care se rostogolise în ascunzătoare.

Profitând de libertatea pe care o gazdă engleză le-o permite oaspeților săi, Simpson nu s-a întors la masa cu ceai, ci s-a pornit într-o plimbare prin grădină, dând ocol rondurilor de flori în formă de stea şi în curând rătăcindu-se printre umbrele ca o tablă de şah ale unui alei din parc, cu mirosul său de ferigă şi frunze putrede. Copacii enormi erau atât de bătrâni, încât ramurile lor trebuiseră sprijinite cu proptele ruginite şi se încovoiau greoaie ca nişte giganți gârboviți, pe cârje de fier.

— Doamne, ce tablou uluitor, a şoptit Simpson iarăşi.

Mergea fără grabă, fluturându-şi racheta, aplecat, cu tălpile de cauciuc lipăind uşor. Trebuie să ni-l imaginăm clar: pricăjit, roşcat, îmbrăcat în pantaloni albi şifonați şi o jachetă gri lăbărțată, cu cordon în talie; şi să observăm cu atenție şi pince-nez-ul uşor, fără ramă, de pe nasul lui mic şi turtit, cu urme de vărsat de vânt, ochii lui slabi, uşor rătăciți, şi pistruii de pe fruntea lui convexă, maxilarele şi gâtul, roşu de la soarele de vară.

Era în anul doi la universitate, ducea un trai modest şi participa cu conştiinciozitate la cursurile de teologie. El şi Frank au devenit prieteni nu numai fiindcă soarta le atribuise acelaşi apartament (constând în două dormitoare şi un salon comun), ci fiindcă, înainte de toate, ca majoritatea oamenilor cu o voință slabă, sfioşi, care se entuziasmau în taină, el s-a agățat involuntar de cineva în care totul era viu şi puternic – dinții, muşchii, tăria naturală a sufletului, ceea ce înseamnă voință. În ceea ce-l privea, Frank, mândria facultății sale, care vâslea la caiac

şi zbura pe teren cu o lubeniță de piele sub braț, care ştia cum să plaseze un pumn chiar în vârful bărbiei, unde există acelaşi fel de os ciudat ca şi în cot, un pumn care face adversarul să leşine – acest Frank extraordinar, agreat la modul universal, a găsit ceva foarte măgulitor pentru vanitatea sa în prietenia cu Simpson cel slab şi neîndemânatic. Simpson, apropo, era făcut părtaş la ceva ciudat, ceva ce Frank ascundea față de ceilalți amici, care îl ştiau numai ca pe un bun atlet şi un tip exuberant şi nu dădeau absolut nici o atenție zvonurilor ocazionale cum că Frank era nemaipomenit de bun la desen, dar nu arăta desenele lui nimănui. Nu vorbea niciodată despre artă, era întotdeauna gata să cânte, să bea şi să chefuiască, şi totuşi deodată o umbră ciudată se abătea asupra lui, iar el nu îşi părăsea camera şi nu lăsa pe nimeni înăuntru, şi numai colegul lui de cameră, bietul Simpson, vedea ce face el. Ceea ce Frank crea în timpul acestor două sau trei zile de mohorâtă izolare ori ascundea, ori distrugea, iar apoi, ca şi când ar fi plătit un agonizant tribut viciului său, redevenea vesel şi simplu. O singură dată a adus acest subiect în discuție cu Simpson.

— Vezi tu, a spus, încreţindu-şi fruntea netedă şi lovindu-şi puternic pipa pentru a scoate cenuşa din ea, simt că arta, şi în special pictura, are ceva efeminat, morbid, nedemn de un bărbat puternic. Încerc să mă lupt cu acest demon fiindcă ştiu cum poate el distruge oamenii. Dacă îi cedez complet, atunci, în locul unei existențe liniştite, ordonate, cu necazuri limitate şi plăceri limitate,

cu acele reguli precise fără de care orice joc îşi pierde farmecul, voi fi osândit la haos permanent, la tumult, Dumnezeu ştie la ce. Voi fi torturat până în ziua morții mele, voi deveni ca unul dintre acei nefericiți pe care i-am întâlnit în Chelsea, acei nebuni încrezuți, cu păr lung, în sacouri de catifea... hărțuiți, slabi, amorezați doar de paletele lor lipicioase...

Însă demonul trebuie să fi fost foarte puternic. La sfârşitul semestrului de iarnă, fără a-i spune un cuvânt tatălui său (şi astfel rănindu-l profund), Frank a plecat cu clasa a treia în Italia, pentru a se întoarce o lună mai târziu, direct la facultate, bronzat şi voios, ca şi când s-ar fi debarasat odată pentru totdeauna de febra înnegurată a creației.

După aceea, cu ocazia sosirii vacanței de vară, l-a invitat pe Simpson într-un sejur pe domeniul tatălui său, iar Simpson a acceptat într-un acces de gratitudine, fiindcă se gândea cu oroare la obişnuita întoarcere acasă în liniştitul său oraş din nord, unde se petrecea câte-o crimă şocantă în fiecare lună, şi la tatăl său, preot, un om blând şi inofensiv, însă complet nebun, care dedica mai multă atenție harpei lui şi metafizicii de cameră decât turmei sale.

Contemplarea frumuseții, fie ea un apus în nuanțe unice, un chip radiant sau o operă de artă, ne face să privim fără voie în urmă, la trecutul nostru personal, şi să ne juxtapunem, pe noi înşine şi ființa noastră interioară, frumuseții pe deplin inaccesibile ce ni se dezvăluie. De aceea Simpson, în fața căruia venețiana de mult moartă

tocmai ce răsărise în chembrica şi catifeaua ei, îşi reamintea acum, în timp ce mergea agale prin praful violet al aleii, silenţioasă la această oră a serii – îşi reamintea de prietenia lui cu Frank, de harpa tatălui său, de propria sa tinereţe, înghesuită şi chinuită. Liniştea pădurii vibrante era completată când şi când de trosnetul unei crengi atinse nu se ştie de cine. O veveriţă roşcată a gonit în josul unui trunchi de copac, a fugit până la un trunchi învecinat, cu coada înfoiată ridicată, şi s-a repezit iarăşi în sus. În şuvoiul dulce de lumină, între două limbi de frunziş, musculiţele se roteau ca un praf de aur, iar un bondar, încâlcit în dantelăria grea a unei ferigi, bâzâia deja cu un ton mai rezervat, de seară.

Simpson s-a aşezat pe o bancă stropită cu urme albe de găinaţ uscat şi s-a aplecat înainte, sprijinindu-şi coatele ascuţite pe genunchi. Simţea asaltul unei halucinaţii auditive care îl făcea să sufere încă din copilărie. Când se afla pe o pajişte sau, ca acum, într-o pădure liniştită, deja la asfinţit, începea involuntar să se întrebe dacă nu cumva, prin această tăcere, el n-ar putea auzi întreaga, imensa lume traversând spaţiul cu un fluierat melodios, forfota îndepărtatelor oraşe, zbaterea valurilor mării, cântecul cablurilor de telegraf deasupra deşerturilor. Treptat, auzul lui, ghidat de gândurile sale, începea să detecteze aceste sunete de-a binelea. Putea auzi pufăitul unui tren, chiar dacă liniile s-ar fi putut afla la zeci de kilometri depărtare; apoi zăngănitul şi scârţâitul roţilor şi – în vreme ce auzul lui tainic devenea tot mai acut – vocile pasagerilor, tusea şi

râsul lor, foşnetul ziarelor lor şi, în cele din urmă, plonjând complet în mirajul său acustic, le distingea cu claritate bătăile inimilor, iar crescendoul rostogolit al acelor bătăi, al acelui zumzet, al acelui zăngănit îl asurzea pe Simpson. Şi-a deschis ochii cu un tremur şi a înţeles că bătăile erau ale inimii sale.

— Lugano, Como, Veneţia... a murmurat când stătea pe bancă sub un alun liniştit şi de îndată a auzit clipocitul potolit al oraşelor însorite şi apoi, mai aproape, clinchetul clopoţeilor, şuierul aripilor de porumbel, un râs ascuţit, asemănător cu râsul lui Maureen, şi foşnetul continuu al paşilor unor trecători nevăzuţi. A vrut să-şi oprească auzul acolo, însă auzul său, ca un torent, s-a avântat şi mai adânc. O altă clipă şi, incapabil de-acum să-şi oprească nemaipomenitul salt, le auzea nu numai paşii, dar şi inimile. Milioane de inimi se umflau şi tunau, iar Simpson, revenindu-şi pe deplin, a înţeles că *toate* acele sunete, *toate* acele inimi erau concentrate în pulsaţia frenetică a propriei sale inimi.

Şi-a înălţat capul. O adiere uşoară, ca mişcarea unei cape de mătase, a trecut pe alee. Razele de soare erau de-un galben blând.

S-a ridicat cu un zâmbet vag şi, uitându-şi racheta pe bancă, s-a dus spre casă. Era vremea să se îmbrace pentru cină.

— E cald cu blana asta pe mine, totuşi! Nu, colonele, e doar pisică. E adevărat că rivala mea venețiană purta ceva mai scump. Însă culorile sunt aceleaşi, nu-i aşa? O asemănare perfectă, pe scurt.

— Dacă aş îndrăzni, v-aş îmbrăca în lacuri şi aş trimite pânza lui Luciani sus, în pod, a contrat plin de curtoazie colonelul, căruia, în ciuda principiilor stricte, nu-i displăcea să provoace o doamnă atât de atrăgătoare ca Maureen la un duel verbal cu iz de flirt.

— M-aş prăpădi de râs, a parat ea.

— Mă tem, doamnă McGore, că noi suntem un fundal teribil de sărac pentru dumneavoastră, a spus Frank, cu un zâmbet larg, adolescentin. Suntem nişte anacronisme necioplite şi satisfăcute. Dar dacă soțul dumneavoastră ar îmbrăca o armură...

— Prostii, a spus McGore. Impresia de vechime poate fi creată la fel de uşor ca şi impresia culorilor când îți apeşi pleoapa superioară. Uneori îmi permit luxul de a-mi imagina lumea de astăzi, maşinăriile noastre, modele noastre aşa cum vor părea ele urmaşilor noştri, patru sau cinci sute de ani de acum înainte. Vă asigur că mă simt la fel de antic ca şi un călugăr din Renaştere.

— Mai luați nişte vin, dragul meu Simpson, a propus colonelul.

Sfiosul, tăcutul Simpson, care era aşezat între McGore şi soția acestuia, îşi pusese furculița mare la treabă în mod

prematur, în timpul celui de-al doilea fel, când ar fi trebuit să o folosească pe cea mică, aşa că mai avea doar furculița mică şi un cuțit mare la felul cu carne, iar acum, în timp ce le manevra, una din mâinile sale avea un fel de şchiopătat. Când a fost adus pentru a doua oară felul principal, el s-a servit din nervozitate, apoi a observat că era singurul care mânca, iar toți ceilalți aşteptau nerăbdători ca el să termine. S-a zăpăcit aşa de tare, încât şi-a împins farfuria încă plină, aproape şi-a doborât paharul şi a început să roşească încet. Se mai aprinsese deja de câteva ori în timpul cinei, nu fiindcă ar fi avut într-adevăr ceva de care să îi fie ruşine, ci fiindcă s-a gândit cum o să roşească fără nici un motiv, iar apoi sângele roz îi colorase obrajii, fruntea, chiar şi gâtul, şi nu-i era mai cu putință să oprească acea îmbujorare oarbă, chinuitoare, fierbinte, decât i-ar fi fost să rețină după norul său soarele ce se ivea. La prima asemenea izbucnire, şi-a scăpat intenționat şervețelul, însă, când a ridicat capul, era o privelişte înspăimântătoare: din clipă în clipă şi gulerul îi putea lua foc. Altă dată a încercat să suprime atacul valului fierbinte şi tăcut adresându-i o întrebare lui Maureen – dacă îi plăcea sau nu să joace tenis de câmp –, însă Maureen, vai, nu l-a auzit, l-a întrebat ce spusese, după care, când îşi repeta propoziția prostească, Simpson a roşit instantaneu, până la lacrimi, iar Maureen, din milă, s-a întors şi a început alt subiect.

Faptul că stătea lângă ea, simțindu-i căldura obrazului şi a umărului de pe care, ca şi în tablou, aluneca blana gri

şi că ea intenționase o clipă să o ridice, însă se oprise la întrebarea lui Simpson, întinzându-şi şi depărtându-şi degetele zvelte şi lungi, îl umplea de o asemenea langoare, încât era o scânteie umedă în ochii lui, de la strălucirea de cristal a sticlei de vin, iar el îşi tot imagina că masa rotundă era o insulă iluminată, rotindu-se încet, plutind undeva, purtându-i uşor pe cei aşezați împrejurul ei. Prin uşile franțuzeşti deschise se zăreau, în depărtare, formele ca de popice ale balustradei de la terasă, iar răsuflarea aerului albastru, de seară, era înăbuşitoare. Nările lui Maureen inhalau acest aer; ochii ei mătăsoşi, complet întunecați, rămâneau nezâmbitori atunci când glisau de pe un chip pe altul, chiar şi când un zâmbet răsărea vag într-un colț al buzelor ei blânde, nerujate. Chipul ei rămânea într-un fel de umbră smolită şi numai fruntea îi era scăldată de lumina levigată. Spunea lucruri fără sens, amuzante. Toată lumea râdea, iar vinul îl îmbujorase frumos pe colonel. McGore, care curăța un măr, îl înconjurase cu mâna asemenea unei maimuțe, fața lui mică cu haloul său de păr cărunt se încrețise de efort, iar cuțitul de argint ținut strâns în pumnul lui întunecat şi păros detaşa spirale nesfârşite de coajă roşie şi galbenă. Fața lui Frank îi era ascunsă lui Simpson, de vreme ce între ei stătea un buchet de dalii înflăcărate şi cărnoase, într-o vază scânteietoare.

După cina care s-a încheiat cu porto şi cafea, colonelul, Maureen şi Frank s-au aşezat ca să joace bridge, cu o mână moartă, fiindcă ceilalți doi nu jucau.

Bătrânul restaurator a ieşit, crăcănat, pe balconul întunecat, iar Simpson l-a urmat, simțind căldura lui Maureen depărtându-se în urma sa.

McGore s-a lăsat bombănind într-un scaun de răchită de lângă balustradă şi i-a oferit lui Simpson o țigară de foi. Simpson s-a cocoțat stând într-o parte pe balustradă şi a aprins-o neîndemânatic, mijindu-şi ochii şi umflându-şi obrajii.

— Bănuiesc că ți-a plăcut fetişcana aia a bătrânului crai del Piombo, a spus McGore, eliberând un nor de fum rozaliu în beznă.

— Foarte mult, a răspuns Simpson şi a adăugat: Desigur, nu mă pricep deloc la tablouri...

— Cu toate acestea, ți-a plăcut, a încuviințat McGore. Minunat. Acesta este primul pas spre înțelegere. Eu, unul, mi-am dedicat întreaga viață acestor lucruri.

— Arată absolut reală, a spus gânditor Simpson. Îndeajuns ca să crezi în acele misterioase poveşti despre portrete care prind viață. Am citit undeva că un rege a coborât dintr-o pânză şi, de îndată ce...

McGore s-a topit într-un râs potolit, sec.

— Astea-s prostii, desigur. Însă chiar se întâmplă un alt fenomen – inversul, ca să zic aşa.

Simpson l-a privit. În întunericul nopții, plastronul cămăşii lui apretate se umfla ca o cocoaşă alburie, iar flacăra țigării, ca un con de brad rubiniu, îi ilumina chipul mic şi ridat de dedesubt. Băuse mult vin şi avea, se pare, chef de vorbă.

— Iată ce se întâmplă, a continuat fără grabă McGore. În loc ca o siluetă pictată să fie invitată să păşească în afara ramei sale, imaginează-ți pe cineva care reuşeşte să păşească el însuşi în pictură. Îți vine să râzi, nu-i aşa? Şi totuşi, am făcut-o mai mult decât o dată. Am avut marele noroc de-a vizita toate muzeele de artă din Europa, de la Haga la Petersburg şi de la Londra la Madrid. Când găseam un tablou care îmi plăcea în mod deosebit, stăteam drept în fața lui şi-mi concentram întreaga voință într-un singur gând: să intru în el. Era o senzație stranie, desigur. Mă simțeam precum apostolul pe cale să păşească de pe corabia sa pe suprafața apei. Dar ce extaz urma! Să zicem că stăteam în fața unei pânze flamande, cu Sfânta Familie în prim-plan, în fața unui peisaj neted şi limpede. Ştii, cu un drum în zigzag ca un şarpe alb şi cu dealuri verzi. Apoi, în cele din urmă, plonjam. Mă rupeam de lumea reală şi intram în tablou. O senzație miraculoasă! Răcoarea, aerul calm, îmbibat de ceară şi tămâie. Deveneam o parte vie a picturii şi totul împrejur prindea viață. Siluetele pelerinilor de pe drum începeau să se mişte. Fecioara Maria spunea ceva într-o flamandă iute. Vântul făcea valuri printre florile obişnuite. Norii alunecau... Dar încântarea nu dura mult. Începeam să simt că mă coagulam, că mă uneam cu pânza, fuzionând într-un film de culoare uleioasă. Apoi îmi închideam ochii strâns, mă smulgeam cu toată puterea şi săream afară. Era o pocnitură uşoară, ca atunci când îți tragi piciorul afară din noroi. Deschideam ochii şi mă

trezeam stând întins pe podea, sub o pictură splendidă, însă lipsită de viață.

Simpson asculta cu atenție şi jenă. Când McGore a făcut o pauză, el a tresărit abia perceptibil şi a privit în jur. Totul era ca mai înainte. Dedesubt, grădina respira întunericul, se zărea sufrageria prost luminată prin uşa cu geam şi, în depărtare, printr-o altă uşă deschisă, un colț luminos al salonului cu trei siluete jucând cărți. Ce lucruri ciudate spunea McGore!...

— Înțelegi, nu-i aşa, a continuat el, scuturând nişte scrum solzos, că încă o clipă şi tabloul m-ar fi sorbit în el pentru totdeauna. Aş fi dispărut în adâncimile lui şi-aş fi trăit în peisajul lui sau dacă nu, aş fi devenit tot mai slăbit de groază şi, lipsindu-mi fie puterea de-a mă întoarce la lumea reală, fie de a pătrunde mai adânc în noua dimensiune, m-aş fi cristalizat într-un personaj pictat pe pânză, precum anacronismul de care vorbea Frank. Şi totuşi, în ciuda pericolului, am căzut pradă tentației iarăşi şi iarăşi... Of, prietene, m-am îndrăgostit de madone! Îmi amintesc prima mea pasiune – o madonă cu aură azurie, de delicatul Rafael... Dincolo de ea, la distanță, doi bărbați stăteau lângă o coloană, discutând calm. Am tras cu urechea la conversația lor – discutau despre valoarea unui pumnal... Însă cea mai încântătoare madonă dintre toate vine din pensula lui Bernardo Luini. Toate creațiile lui conțin liniştea şi delicatețea lacului pe ale cărui țărmuri s-a născut el, Laco Maggiore. Cel mai delicat dintre maeştri. Numele lui chiar a produs un adjectiv, *luinesc*. Cea mai

bună madonă de-a sa are ochi alungiți, plecați a mângâiere, iar veşmintele ei au nuanțe albastru deschis, roşu-trandafiriu, portocaliu înceţoşat. O ceață ca un abur vălurit înconjoară fruntea ei şi a copilului ei cu păr roşcat. El ridică un măr palid spre ea, ea îl priveşte coborându-şi ochii blânzi, prelungi... Ochi luineşti... Doamne, cum i-am sărutat...

McGore a tăcut şi un zâmbet visător i-a colorat uşor buzele subțiri, luminate de jarul țigării. Simpson şi-a ținut respirația şi, ca şi mai înainte, a simțit că alunecă uşor în noapte.

— S-au petrecut şi complicații, a continuat McGore după ce şi-a dres glasul. M-am ales cu o durere la rinichi după un pocal de cidru tare pe care o bacantă dolofană de Rubens mi l-a servit o dată şi am tras aşa o răceală pe patinoarul înceţoşat şi galben al unuia dintre olandezi, încât am tot tuşit şi-am expectorat timp de o lună întreagă. Astfel de lucruri se mai întâmplă, domnule Simpson.

Scaunul lui McGore a trosnit când el s-a ridicat şi şi-a îndreptat vesta.

— M-a luat valul, a remarcat sec. E vremea de culcare. Dumnezeu ştie cât o să-şi mai fluture cărțile. M-am dus – noapte bună.

A traversat sufrageria şi salonul, dând din cap către jucători din mers, şi a dispărut în umbrele de dincolo de ei. Simpson rămăsese singur pe balustrada lui. Urechile îi țiuiau de glasul ascuțit al lui McGore. Noaptea magnific înstelată ajungea chiar până la balcon, iar formele enorme

şi catifelate ale copacilor negri erau neclintite. Prin uşile de sticlă, dincolo de o bandă de beznă, putea vedea lustra din salon, în nuanţe roz, masa, chipurile jucătorilor fardate de lumină. L-a văzut pe colonel ridicându-se. Frank a răspuns la culoare. De departe, ca la telefon, s-a auzit vocea colonelului.

— Sunt om bătrân, mă retrag devreme. Noapte bună, doamnă McGore.

Şi vocea lui Maureen, râzând:

— Mă duc şi eu într-o clipă. Dacă nu, soţul meu o să se supere pe mine...

Simpson a auzit uşa închizându-se în depărtare, în urma colonelului. Apoi s-a întâmplat un lucru extraordinar. Din poziţia sa avantajoasă, aflată în beznă, i-a văzut pe Maureen şi pe Frank, acum singuri, departe, în acea lagună de lumină dulce, alunecând unul în braţele altuia, a văzut-o pe Maureen lăsându-şi iute capul pe spate şi înclinându-l tot mai mult, sub sărutul violent şi prelung al lui Frank. Apoi, ridicându-şi blana căzută şi smotocind părul lui Frank, ea a dispărut în depărtare, cu un trântit înăbuşit al uşii. Frank şi-a netezit părul zâmbind, şi-a vârât mâinile în buzunare şi, fluierând încet, a traversat sufrageria, venind spre balcon. Simpson era atât de uluit, încât a încremenit, cu degetele încleştate de balustradă, şi privea cu groază cum plastronul apretat şi umărul întunecat se apropiau, prin geamul strălucitor. Când a ieşit pe balcon şi a văzut silueta prietenului său în întuneric, Frank a tresărit uşor şi şi-a muşcat buza.

Simpson s-a dat jos neîndemânatic de pe balustradă. Picioarele îi tremurau. A făcut un efort eroic:

— Minunată noapte. McGore şi cu mine am stat la taclale aici.

Frank a spus calm:

— Minte mult acest McGore. Pe de altă parte, atunci când se porneşte merită ascultat.

— Da, e foarte ciudat... a încuviințat Simpson stângaci.

— Carul Mare, a spus Frank şi a căscat cu gura închisă.

Apoi, cu un glas neutru, a adăugat:

— Desigur, ştiu că eşti un gentleman perfect, Simpson.

4

În dimineața următoare, o ploaie măruntă şi caldă s-a pornit răpăind, scânteind, întinzându-se în fire subțiri peste fundalul întunecat al adâncurilor pădurii. Numai trei oameni au coborât la micul dejun – mai întâi colonelul şi apaticul, palidul Simpson; apoi Frank, proaspăt, îmbăiat, lustruit de bărbierit, cu un zâmbet nevinovat pe buzele deosebit de subțiri.

Colonelul era în mod vizibil indispus. În seara precedentă, în timpul jocului de bridge, observase ceva. Aplecându-se grăbit ca să ridice o carte căzută, văzuse genunchiul lui Frank apăsat de al lui Maureen. Asta trebuia oprit de îndată. Deja de o vreme colonelul avusese o bănuială că era ceva în neregulă. Nu era de mirare că Frank dăduse fuga la Roma, unde mergeau întotdeauna

soții McGore primăvara. Fiul său era liber să facă ceea ce dorea, însă să accepte una ca asta aici, acasă, în castelul strămoşesc – nu, cele mai imperioase măsuri trebuiau luate imediat.

Proasta dispoziție a colonelului avea un efect dezastruos asupra lui Simpson. Acesta avea impresia că prezența lui era o povară pentru gazdă şi era în criză de subiecte de conversație. Numai Frank era de-o veselie calmă, ca de obicei, şi, cu dinții scânteietori, clefăia cu poftă la nişte pâine prăjită fierbinte, unsă cu marmeladă de portocale.

Când şi-au terminat cafeaua, colonelul şi-a aprins pipa şi s-a ridicat.

— Nu voiai să arunci o privire la noua maşină, Frank? Hai să mergem până la garaj. Oricum, pe ploaia asta nu-i nimic de făcut.

Apoi, simțind că bietul Simpson rămăsese dus pe gânduri, colonelul a adăugat:

— Am câteva cărți bune aici, dragul meu Simpson. Serveşte-te, dacă doreşti.

Simpson şi-a revenit tresărind şi a tras un volum roşu şi gros din raft. S-a dovedit a fi *Veterinary Herald*, din 1895.

— Trebuie să am o mică discuție cu tine, a început colonelul, când el şi Frank îşi trăseseră pe ei impermeabilele foşnitoare şi ieşiseră în pâcla ploii.

Frank i-a aruncat o privire rapidă tatălui său.

— Cum să spun, a cugetat acesta, pufăind din pipă. Ascultă, Frank, a zis avântându-se – iar pietrişul umed i-a scrâşnit şi mai suculent sub tălpi – mi-a ajuns în atenție,

nu contează cum sau, ca să zic mai simplu, am observat... La naiba, Frank, ce vreau să zic este – ce fel de relații ai cu nevasta lui McGore?

Frank a răspuns încet şi calm:

— Aş prefera să nu discut asta cu tine, tată, gândindu-se în acest timp furios: Ce ticălos – chiar m-a turnat!

— Bineînțeles, nu pot cere... a început colonelul şi s-a oprit imediat.

La tenis, după prima lovitură greşită, încă reuşea să se controleze.

— Ar fi o idee bună să repari piciorul ăsta de pod, a observat Frank, lovind un lemn putred cu călcâiul.

— La naiba cu podul! a spus colonelul.

Ăsta era cel de-al doilea rateu, iar venele i se umflaseră pe frunte într-o literă V înfuriată.

Şoferul, care tot zăngănea cu nişte găleți pe la porțile garajului, şi-a smuls chipiul în carouri la vederea stăpânului. Era un om scund şi îndesat, cu o mustață blondă, tunsă.

— 'Neața, domnule, a spus amabil şi a deschis una dintre uşile garajului, împingând-o cu umărul.

În penumbra mirosind a benzină şi piele, licărea un Rolls-Royce enorm, negru şi nou-nouț.

— Şi-acum, hai să ne plimbăm prin parc, a spus colonelul cu o voce neutră, când Frank se săturase de studiat cilindri şi manivele.

Primul lucru care s-a petrecut în parc a fost acela că o picătură mare şi rece de apă a căzut de pe o creangă pe sub

gulerul colonelului. Şi, de fapt, tocmai această picătură a umplut paharul. După ce-a dat din buze ca şi când ar fi mestecat, de parcă ar fi repetat cuvintele, el a tunat dintr-odată:

— Te avertizez, Frank, în casa mea n-o să tolerez nici o aventură de genul celor din romanele franţuzeşti. Mai mult, McGore e prietenul meu – poţi pricepe asta sau nu?

Frank a ridicat racheta pe care o uitase Simpson pe bancă în ziua precedentă. Umezeala o transformase într-o cifră opt. Îngrozitoare rachetă, a gândit Frank cu repulsie. Cuvintele tatălui său tunau monotone pe lângă el:

— Nu voi tolera, spunea. Dacă nu te poţi comporta cuviincios, atunci pleacă. Sunt dezamăgit de tine, Frank, sunt teribil de dezamăgit de tine. E ceva cu tine ce nu pot înţelege. La facultate nu te descurci grozav, cu studiile. În Italia, Dumnezeu ştie ce mai făceai. Mi-au zis că pictezi. Bănuiesc că nu sunt demn să mi se arate mâzgălelile tale. Da, mâzgălelile. Îmi pot imagina... Într-adevăr, un geniu! Fiindcă tu, fără îndoială, te consideri un geniu sau, mai mult, un futurist. Şi-acum mai avem şi aventurile astea amoroase, în plus... Pe scurt, dacă nu...

În acest punct, colonelul a observat că Frank fluiera uşor şi nonşalant printre dinţi. Colonelul s-a oprit şi şi-a holbat ochii.

Frank a aruncat racheta răsucită în tufe, ca pe un bumerang, a zâmbit şi a spus:

— Astea-s numai tâmpenii, tată. Am citit într-o carte pe tema războiului din Afganistan despre ce-ai făcut acolo şi

pentru ce ai fost decorat. A fost ceva absolut prostesc, idiot, sinucigaş, însă era un act de bravură. Asta contează. În timp ce disertațiile tale sunt nişte tâmpenii. Bună ziua.

Iar colonelul a rămas singur în mijlocul aleii, înghețat de uimire şi mânie.

5

Caracteristica distinctivă a tot ceea ce există este monotonia. Servim masa la ore prestabilite fiindcă planetele, asemenea trenurilor ce nu întârzie niciodată, pleacă şi sosesc în momente prestabilite. Omul obişnuit nu-şi poate imagina viața fără un astfel de orar strict stabilit. Însă o minte jucăuşă şi nelegiuită va găsi foarte amuzant să-şi imagineze cum ar trăi oamenii dacă ziua ar dura astăzi zece ore, mâine optzeci şi cinci, iar poimâine câteva minute. Se poate spune a priori că, în Anglia, o astfel de nesiguranță cu privire la durata exactă a zilei următoare ar conduce, înainte de toate, la o nemaipomenită proliferare a pariurilor şi a diferitelor alte jocuri de noroc. Ți-ai putea pierde întreaga avere din cauză că o zi a durat cu câteva ore mai mult decât ai presupus în ajun. Planetele ar deveni ca nişte cai de curse şi ce entuziasm ar stârni vreo roşcată Marte, când ar ataca finalul cursei celeste! Astronomii ar ocupa posturile de bookmaker, zeul Apollo ar fi reprezentat cu o şapcă de jocheu pătimaş, iar lumea ar înnebuni voioasă.

Din nefericire, însă, lucrurile nu stau aşa. Exactitatea este întotdeauna mohorâtă, iar calendarele noastre, acolo unde existența lumii este calculată în avans, sunt precum orarele unei examinări inexorabile. Desigur, e ceva liniştitor şi impasibil în acest regim pus la punct de un cosmic Frederick Taylor. Şi totuşi, ce minunat, ce strălucit este întreruptă monotonia lumii, când şi când, de cartea unui geniu, de o cometă, de-o crimă sau pur şi simplu de o singură noapte nedormită. Legile noastre, totuşi – pulsul nostru, digestia noastră – sunt strâns legate de mişcarea armonioasă a stelelor, iar orice încercare de a deregla această regularitate este pedepsită, în cel mai rău caz prin decapitare, în cel mai bun caz printr-o durere de cap. Şi-apoi, lumea a fost fără îndoială creată cu bune intenții şi nu e vina nimănui dacă devine uneori plictisitoare, dacă muzica sferelor ne aminteşte unora dintre noi de repetițiile interminabile ale unui flaşnetar.

Simpson era deosebit de conştient de această monotonie. I se părea cam înspăimântător că şi astăzi micul dejun va fi urmat de prânz, ceaiul de cină, cu o regularitate inviolabilă. Îi venea să urle la gândul că lucrurile vor continua astfel toată viața lui, îi venea să se lupte, ca unul care s-a trezit în sicriu. Burnița încă mai sclipea dincolo de fereastră, iar faptul că trebuia să stea înăuntru îi făcea să-i țiuie urechile, ca atunci când ai febră. McGore şi-a petrecut întreaga zi în atelierul care fusese aranjat pentru el într-unul dintre turnurile castelului. Era ocupat cu restaurarea vopselei unui mic tablou întunecat,

pictat pe lemn. Atelierul mirosea a lipici, terebentină şi usturoi, care este folosit pentru înlăturarea petelor grase de pe picturi. Pe un mic banc de tâmplărie, lângă presă, străluceau retorte conținând acid clorhidric şi alcool; de jur împrejur erau împrăştiate bucăți de flanel, bureți de pus în nări, răzuitoare asortate. McGore purta un halat vechi, ochelari, o cămaşă fără guler apretat, iar o capsă aproape la fel de mare ca un buton de sonerie îi ieşea în afară chiar de sub mărul lui Adam; gâtul îi era subțire, gri şi acoperit cu excrescențe senile, iar o tichie neagră îi acoperea chelia. Cu o mişcare delicată de frecare circulară a degetelor, deja cunoscută cititorului, presăra un pic de catran, frecându-l cu grijă pe tablou, astfel încât vechiul lac, îngălbenit, răzuit de particulele de praf, se transforma el însuşi în praf uscat.

Ceilalți locatari ai castelului stăteau în salon. Colonelul deschisese furios un ziar uriaş şi, în timp ce se liniştea treptat, citea tare un articol vădit conservator. Apoi Maureen şi Frank s-au apucat de un joc de ping-pong. Mica minge de celuloid, cu sunetul său scrâşnit şi melancolic, zbura încolo şi încoace peste plasa verde ce tăia masa lungă, şi desigur că Frank juca magistral, mişcându-şi doar încheietura când şfichiuia vioi cu paleta subțire de lemn în stânga şi în dreapta.

Simpson a traversat toate camerele, muşcându-şi buzele şi aranjându-şi pince-nez-ul. În cele din urmă, a ajuns în galerie. Palid ca moartea, închizând cu grijă în urma sa uşa grea şi silențioasă, s-a furişat pe vârfuri până la *Veneziana* lui Fra Bastiano del Piombo. Ea l-a întâmpinat cu

cunoscuta-i privire opacă, iar degetele lungi i s-au oprit în calea lor spre şalul de blană, spre faldurile stacojii ce alunecau. Mângâiat de o boare de beznă mieroasă, el a privit în adâncurile ferestrei ce întrerupea fundalul întunecat. Nori de nuanța nisipului se întindeau pe albastrul verzui; înspre ei se înălțau stânci negre, sparte, printre care şerpuia o cărare deschisă la culoare, în timp ce mai jos erau colibe de lemn neclare şi, în una din ele, Simpson a crezut că vede o clipă un licăr de lumină. În timp ce scruta cu privirea peisajul, prin această fereastră diafană, simțea că doamna venețiană zâmbea, însă privirea lui ageră n-a reuşit să surprindă acel zâmbet; numai colțul drept şi umbrit al buzelor ei blând unite era uşor ridicat. În acea clipă, ceva înăuntrul lui s-a dezlănțuit într-un mod delicios, iar el a cedat complet farmecului cald al picturii. Trebuie să țineți cont că era un om cu un temperament de un entuziasm maladiv, că nu avea idee de realitățile vieții şi că, pentru el, impresionabilitatea ținea loc de intelect. Un fior rece, ca o mână uscată şi iute, i-a mângâiat spinarea, iar el a înțeles imediat ce trebuie să facă. Totuşi, când s-a uitat împrejur şi a văzut luciul parchetului, masa şi strălucirea albă şi oarbă a tablourilor, acolo unde lumina cernută cădea pe ele strecurându-se prin fereastră, a avut un sentiment de ruşine şi teamă. Şi, în ciuda unei alte răbufniri de moment a încântării dinainte, el ştia deja că abia dacă ar fi putut duce la bun sfârşit ceea ce, o clipă mai devreme, ar fi putut face pe negândite.

Fixându-şi ochii pe chipul veneţienei, s-a îndepărtat de ea şi deodată şi-a depărtat brusc braţele. Coccisul i s-a lovit dureros de ceva. S-a uitat în jur şi a văzut masa neagră în spatele lui. Încercând să nu se gândească la nimic, s-a cocoţat pe ea, s-a ridicat în picioare stând foarte drept, faţă în faţă cu veneţiana şi, încă o dată, cu o rotire în sus a braţelor, s-a pregătit să zboare la ea.

— Uluitor mod de a admira un tablou. L-ai inventat tu singur, nu-i aşa?

Era Frank. Stătea cu picioarele depărtate în uşă şi se uita lung la Simpson cu o ironie de gheaţă.

Cu o scânteiere sălbatică a lentilelor pince-nez-ului în direcţia lui, Simpson s-a clătinat ciudat, ca un nebun panicat. Apoi s-a cocoşat, a roşit puternic şi s-a dat jos neîndemânatic pe podea.

Chipul lui Frank s-a strâmbat de o repulsie profundă, atunci când el a părăsit tăcut camera. Simpson s-a repezit după el.

— Te rog, te implor, nu spune nimănui...

Fără să se întoarcă sau să se oprească, Frank a ridicat din umeri scârbit.

6

Spre seară, ploaia a încetat pe neaşteptate. Cineva, amintindu-şi, închisese robinetele. Un apus umed şi portocaliu începea să freamăte printre ramuri, se lărgea, se reflecta în toate bălţile simultan. Bietul McGore cel

încăpățânat era smuls din turnul lui cu forța. Mirosea a terebentină şi se arsese la mână cu un fier încins. Şi-a pus fără nici o tragere de inimă haina neagră, şi-a ridicat gulerul şi a ieşit cu ceilalți la o plimbare. Numai Simpson a rămas acasă, sub pretextul că trebuie neapărat să răspundă la o scrisoare adusă de poşta de seară. De fapt, nu era necesar nici un răspuns, de vreme ce aceasta era din partea lăptarului de la facultate şi cerea plata imediată a unei note de doi şilingi şi nouă pence.

Vreme îndelungată, Simpson a stat în amurgul ce se adâncea, lăsându-se pe spate fără nici o țintă în fotoliul de piele. Apoi, cu o tresărire, şi-a dat seama că adormea şi a început să se gândească cum ar putea să plece de la castel cât mai iute posibil. Cea mai simplă cale ar fi fost să spună că tatăl său era bolnav: ca mulți oameni timizi, Simpson era capabil să mintă fără să clipească. Şi totuşi, îi era greu să plece. Ceva întunecat şi delicios îl reținea. Ce atrăgătoare păreau stâncile negre în abisul ferestrei... Ce bucurie ar fi să-i îmbrățişeze umărul, să îi ia din mâna stângă coşul cu fructele sale galbene, să plece împreună cu ea, liniştiți, pe cărarea pală, în penumbra serii venețiene...

Din nou s-a surprins ațipind. S-a ridicat şi s-a spălat pe mâini. De jos a răsunat gongul de cină, cel sferic şi demn.

Astfel, din constelație în constelație, din masă în masă, merge mai departe lumea şi la fel şi această poveste. Însă monotonia sa va fi acum spartă de un miracol incredibil, o aventură nemaiauzită. Desigur, nici McGore, care iarăşi eliberase nuditatea fațetată a unui măr, cu migală, de

panglicile roşii lucioase, nici colonelul, încă o dată plăcut îmbujorat după patru pahare de porto (ca să nu mai menționăm două de alb de Burgundia) nu aveau cum să ştie ce necazuri va aduce ziua de mâine. Cina a fost urmată de invariabilul joc de bridge, în timpul căruia colonelul a observat cu plăcere că Frank şi Maureen nici măcar nu îşi aruncau vreo privire. McGore a plecat să lucreze; Simpson s-a aşezat într-un colț şi a deschis un album cu fotografii, privind doar de vreo două ori din colțul său la jucători, minunându-se în treacăt că Frank era atât de rece cu el, în timp ce Maureen părea să se fi ofilit cumva, să fi cedat locul alteia... Ce nesemnificative erau aceste gânduri în comparație cu sublima anticipare, entuziasmul uriaş pe care acum încerca să îl păcălească cercetând litografii neclare.

Când se despărțeau, iar Maureen l-a salutat din cap, cu un zâmbet de noapte bună, el i-a răspuns zâmbindu-i absent, îndrăzneț.

7

În acea noapte, cândva după ora unu, bătrânul paznic, care lucrase pe vremuri ca grăjdar pentru tatăl colonelului, făcea, ca de obicei, o scurtă plimbare pe aleile grădinii. Ştia foarte bine că datoria lui era absolut de suprafață, de vreme ce locul era extraordinar de liniştit. Se retrăgea invariabil la opt, ceasul suna cu un zăngănit la unu, iar paznicul (un individ bătrân şi uriaş, cu venerabile mustăți lungi şi

cărunte, de care, apropo, le plăcea copiilor grădinarului să tragă) se trezea, îşi aprindea pipa şi ieşea în noapte. Odată ce erau făcute tururile grădinii întunecate şi liniştite, el se întorcea în cămăruța lui, se dezbrăca imediat şi, îmbrăcat doar într-o nemuritoare flanelă de corp ce se asorta foarte bine cu mustățile, se întorcea în pat şi dormea dus până dimineața.

În acea noapte, totuşi, bătrânul paznic a observat ceva ce nu-i era pe plac. A observat din grădină că o fereastră a castelului era slab luminată. Ştia cu mare precizie că era o fereastră a sălii unde erau atârnate tablourile prețioase. De vreme ce era un bătrân nemaipomenit de laş, a hotărât să se prefacă că nu observase acea lumină stranie. Însă conştiința nu-i dădea pace, iar el a stabilit calm că, în timp ce era sarcina lui să se asigure că nu erau hoți în parc, nu avea nici o obligație să urmărească hoții în interiorul casei. Şi asta fiind stabilit, bătrânul s-a întors în reşedința sa cu conştiința curată – locuia într-o căsuță de cărămidă, lângă garaj – şi a căzut de îndată într-un somn greu, în care nu ar fi pătruns nici măcar huruitul unei maşini noi şi negre, dacă ar fi pornit-o cineva în glumă, deschizând intenționat toba de eşapament.

Astfel, bătrânul inofensiv şi plăcut, precum un înger păzitor, traversează momentan această narațiune şi dispare cu repeziciune în începătoşatele domenii de unde a fost evocat dintr-un capriciu al condeiului.

8

Dar chiar s-a întâmplat ceva în castel.

Simpson s-a trezit fix la miezul nopții. Tocmai adormise şi, aşa cum se întâmplă uneori, chiar faptul că a adormit a fost cel care l-a trezit. Sprijinindu-se într-o mână, a privit în beznă. Inima îi bătea cu repeziciune, fiindcă simțea că Maureen intrase în camera lui. Adineaori, în visul său de-o clipă, vorbise cu ea, ajutând-o să urce poteca de ceară dintre stâncile negre, cu fisurile lor răzlețe, lucioase, pictate în ulei. Când şi când, o briză dulce făcea îngusta parură albă să tremure uşor, ca o bucată de hârtie subțire, pe părul ei întunecat.

Cu un țipăt înăbuşit, Simpson a bâjbâit după întrerupător. Lumina a țâşnit dintr-odată. Nu era nimeni în cameră. A simțit un junghi ascuțit de dezamăgire şi a căzut pe gânduri, clătinând din cap ca un bețiv. Apoi, mişcându-se somnoros, s-a ridicat din pat şi a început să se îmbrace, lingându-şi buzele apatic. Era ghidat de o senzație confuză că trebuie să se îmbrace serios şi elegant. Astfel că şi-a încheiat nasturii de pe burtă ai vestei decoltate cu un fel de meticulozitate somnolentă, şi-a legat papionul negru şi vreme îndelungată a ciupit cu două degete un viermişor inexistent de pe reverul de satin al jachetei. Amintindu-şi vag că cea mai simplă cale de a intra în galerie era din exterior, s-a strecurat afară ca o adiere tăcută, prin fereastra franțuzească, în grădina întunecată şi umedă. Arătând de parcă fuseseră înmuiate în mercur, tufişurile

negre străluceau în lumina stelelor. Undeva striga o bufniță. Cu un pas uşor şi iute, Simpson a traversat peluza, printre tufele gri, dând ocol casei masive. Pentru o clipă, a fost trezit de prospețimea nopții şi de stelele puternic strălucitoare. S-a oprit, s-a aplecat şi apoi s-a prăbuşit ca un costum de haine gol, pe iarbă, pe interstițiul îngust dintre rondul de flori şi zidul castelului. Un val de moleşeală îl cuprindea, iar el a încercat să îl scuture cu o smucitură a umărului. Trebuia să se grăbească. Ea aştepta. I se părea că aude şoapta ei insistentă...

Nu mai ştia cum se ridicase, mersese înăuntru şi aprinsese luminile, scăldând pânza lui Luciani într-un luciu cald. Fata venețiană stătea în semiprofil față de el, vie şi tridimensională. Ochii ei întunecați priveau într-ai lui fără acea scânteie, materialul trandafiriu al bluzei ei decora cu o căldură neobişnuită frumusețea întunecată a gâtului ei şi pliurile delicate de sub ureche. Un zâmbet uşor zeflemitor era înghețat în colțul drept al buzelor ei unite a nerăbdare. Degetele ei lungi, despărțite în două, se întindeau spre umăr, de pe care blana şi catifeaua erau pe cale să cadă.

Iar Simpson, cu un oftat profund, s-a îndreptat către ea şi a intrat fără nici un efort în pictură. O prospețime minunată l-a amețit de îndată. Era un parfum de mirt şi de ceară, cu o foarte vagă aromă de lămâie. Stătea într-un fel de cameră goală şi întunecată, lângă o fereastră ce se deschidea către seară, iar chiar alături de el stătea o Maureen adevărată şi venețiană – înaltă, superbă, toată

îmbujorată din interior. A înțeles că miracolul se petrecuse şi s-a îndreptat încet către ea. Cu un zâmbet pieziş, *La Veneziana* şi-a aranjat uşor blana şi, coborându-şi mâna în coş, i-a dăruit o lămâie mică. Fără a-şi lua ochii de la privirea ei acum jucăuşă, el a acceptat fructul galben din mâna ei şi, de îndată ce a simțit răcoarea fermă şi aspră a acestuia şi căldura uscată a degetelor ei lungi, o incredibilă fericire s-a pornit a clocoti înăuntrul lui şi a început a bolborosi delicios. Apoi, cu o tresărire, a privit în spatele lui, spre fereastră. Acolo, de-a lungul unei cărări pale, printre nişte stânci, mergeau siluete albastre, cu glugi şi felinare mici. Simpson s-a uitat prin camera în care stătea, însă fără a simți vreo podea sub picioare. La distanță, în loc de un al patrulea perete, o sală îndepărtată şi cunoscută licărea ca apa, cu insula neagră a unei mese în mijlocul său. Atunci o spaimă subită l-a făcut să strângă lămâia mică şi rece. Încântarea se dizolvase. A încercat să privească în stânga sa, după fată, însă era incapabil să-şi întoarcă gâtul. Era înnămolit, ca o muscă în miere – s-a smucit şi s-a înțepenit, simțindu-şi sângele, şi carnea, şi îmbrăcămintea transformându-se în vopsea, crescând pe lac, uscându-se pe pânză. Devenise parte a tabloului, reprezentat într-o postură ridicolă, alături de *Veneziana*, iar în fața lui, şi chiar mai clar ca înainte, se întindea sala, plină de aerul viu şi pământean pe care el, de acum înainte, nu-l va mai respira.

9

În dimineața următoare, McGore s-a trezit mai devreme ca de obicei. Cu picioarele păroase goale, cu unghii ca perlele negre, a bâjbâit după papuci şi a mers tiptil pe coridor, până la uşa camerei soției sale. Nu avuseseră relații conjugale de mai mult de un an, şi totuşi el o vizita în fiecare dimineață şi o urmărea cu un entuziasm neajutorat în timp ce ea îşi aranja părul, scuturându-şi capul energic când pieptenul zbârnâia prin aripa castanie a cosițelor întinse. Astăzi, intrând în camera ei la această oră matinală, a găsit patul făcut şi o bucățică de hârtie prinsă pe tăblia patului. McGore a scos din buzunarul halatului un toc de ochelari enorm şi, fără a-şi pune ochelarii, ci ținându-i pur şi simplu în fața ochilor, s-a aplecat peste pernă şi a citit scrisul mărunt şi familiar de pe biletul înțepat. Când a terminat, şi-a pus meticulos ochelarii în tocul lor, a desprins şi a împăturit hârtiuța, a stat pierdut pe gânduri o clipă, apoi a ieşit din cameră hotărât, târşâindu-şi picioarele. Pe coridor s-a ciocnit de servitor, care l-a privit alarmat.

— Cum, s-a trezit deja colonelul? a întrebat McGore.

Servitorul a răspuns în grabă:

— Da, domnule. Colonelul este în galeria cu tablouri. Mă tem, domnule, că este foarte furios. Am fost trimis să-l trezesc pe tânărul domn.

Fără să mai aştepte să-l asculte până la capăt, înfăşurându-şi halatul gri-şoarece în jurul taliei din mers,

McGore a pornit iute spre galerie. Tot în halat, de sub care se iveau cutele pantalonilor de pijama dungați, colonelul păşea încolo şi încoace de-a lungul peretelui. Mustața îi era zbârlită, iar înfățişarea lui ca para focului era înspăimântătoare la vedere. Văzându-l pe McGore s-a oprit şi, după ce a mestecat pregătitor din buze, a urlat:

— Iată, ia priviți bine!

McGore, pentru care mânia colonelului conta prea puțin, s-a uitat totuşi fără să vrea acolo unde arăta mâna acestuia şi a văzut ceva cu adevărat incredibil. Pe pânza lui Luciani, alături de fata venețiană, apăruse o figură în plus. Era un excelent, chiar dacă executat în pripă, portret al lui Simpson. Pricăjit, cu jacheta sa neagră puternic accentuată de fundalul mai deschis, cu picioarele sucite într-un mod ciudat înspre exterior, îşi întindea brațele ca şi cum ar fi implorat, iar chipul lui palid era deformat de o expresie jalnică, înnebunită.

— Vă place? a întrebat furios colonelul. Nu-i mai rău decât însuşi Bastiano, nu? Țânc mârşav! Asta-i e răzbunarea pentru sfatul meu dat din suflet. Stați să vedeți...

Servitorul a intrat înnebunit.

— Domnul Frank nu e în camera lui, domnule. Iar lucrurile i-au dispărut. Şi domnul Simpson a dispărut, domnule. Trebuie să fi ieşit la o plimbare, văzând aşa o dimineață frumoasă.

— La naiba cu dimineața! a tunat colonelul. Chiar în clipa asta vreau...

— Aş putea îndrăzni să vă informez, a adăugat cu supuşenie servitorul, că şoferul tocmai a fost aici şi a spus că noul automobil a dispărut din garaj?

— Colonele, a spus încet McGore, cred că pot explica eu ce s-a întâmplat.

I-a aruncat o privire servitorului, care a ieşit tiptil.

— Ei bine, a continuat McGore pe un ton plictisit, presupunerea dumneavoastră că fiul a fost, într-adevăr, cel care a pictat acea figură este, fără îndoială, corectă. Însă, în plus, înțeleg dintr-un bilet ce mi-a fost lăsat mie că a plecat în zori cu soția mea.

Colonelul era şi domn, şi englez. A simțit imediat că a-ți revărsa mânia în fața unui bărbat a cărui soție tocmai fugise era nepotrivit. Prin urmare, s-a dus la o fereastră, şi-a înghițit jumătate din mânie şi a suflat cealaltă jumătate afară, şi-a netezit mustața şi, recăpătându-şi calmul, i s-a adresat lui McGore.

— Permiteți-mi, dragă prietene, a spus el amabil, să vă asigur de sincera, profunda mea simpatie, în loc să stărui asupra furiei pe care o simt față de făptaşul nenorocirii dumneavoastră. Cu toate acestea, în vreme ce înțeleg starea în care sunteți, trebuie – sunt obligat, prietene – să vă cer un favor imediat. Arta dumneavoastră îmi va salva onoarea. Astăzi îl aştept pe Lordul Northwick din Londra, proprietar, după cum ştiți, al unui alt tablou de acelaşi del Piombo.

McGore a încuviințat:

— Voi aduce instrumentele necesare, colonele.

A revenit în câteva minute, tot în halat, ducând o cutie de lemn. A deschis-o imediat, a scos o sticlă de amoniac, un sul de vată, cârpe, răzuitoare şi s-a pus pe treabă. În timp ce răzuia şi freca silueta întunecată şi chipul alb al lui Simpson de pe lac, nu se gândea deloc la ceea ce făcea, iar la ce *se gândea* n-ar trebui să stârnească curiozitatea unui cititor care respectă durerea altuia. În jumătate de oră, portretul lui Simpson dispăruse complet, iar vopselurile uşor umede din care fusese el alcătuit au rămas pe cârpele lui McGore.

— Remarcabil, a spus colonelul. Remarcabil. Bietul Simpson a dispărut fără urmă.

Uneori, vreo remarcă întâmplătoare stârneşte gânduri foarte importante. Asta i s-a întâmplat acum lui McGore care, în timp ce îşi strângea instrumentele, s-a oprit brusc, înfiorat de o undă de şoc.

Ce straniu, s-a gândit el, foarte straniu. O fi posibil ca... A privit cârpele cu vopseaua lipită de ele şi deodată, încruntându-se ciudat, le-a chitit laolaltă şi le-a azvârlit pe fereastra lângă care lucrase. Apoi şi-a trecut palma peste frunte, aruncând o privire înspăimântată spre colonel – care, interpretându-i altfel agitaţia, încerca să nu se uite la el – şi, cu o grabă ce nu-l caracteriza, a ieşit din sală mergând direct în grădină.

Acolo, sub fereastră, între perete şi rododendroni, stătea grădinarul scărpinându-se în creştetul capului, aplecat deasupra unui bărbat în negru ce stătea întins cu faţa în jos pe peluză. McGore s-a apropiat iute.

Mişcând-şi braţul, bărbatul s-a răsucit. Apoi, cu un rânjet buimac, s-a ridicat.

— Simpson, pentru Dumnezeu, ce s-a întâmplat? a întrebat McGore, scrutând cu privirea palida arătare.

Simpson a râs iarăşi.

— Îmi pare nespus de rău... E aşa aiurea... Am ieşit la o plimbare aseară şi am adormit imediat, aici pe iarbă. Au, mă dor toate... Am avut un vis monstruos... Cât e ceasul?

Rămas singur, grădinarul a clătinat din cap dezprobator, în timp ce privea peluza ciufulită. Apoi s-a aplecat şi a ridicat o lămâie mică şi închisă la culoare, purtând urmele a cinci degete. A îndesat lămâia în buzunar şi s-a dus să aducă compresorul pe care îl lăsase pe terenul de tenis.

10

Astfel, fructul cel uscat şi încreţit, pe care s-a întâmplat să îl găsească grădinarul, rămâne singura enigmă din această întreagă poveste. Şoferul, expediat la gară, s-a întors cu maşina neagră şi cu un bilet pe care Frank îl introdusese în marsupiul de piele de deasupra scaunului.

Colonelul i l-a citit cu voce tare lui McGore:

Dragă tată, scria Frank, *ţi-am îndeplinit două dintre dorinţe. Nu voiai să se petreacă nici o idilă în casa ta, aşa că plec, luând cu mine femeia fără de care nu pot trăi. De asemenea, voiai să vezi o mostră din arta mea. De aceea ţi-am făcut un portret al fostului meu prieten, căruia îi poţi*

spune din partea mea, apropo, că turnătorii nu mă fac decât să râd. L-am pictat noaptea, din memorie, aşa că dacă asemănarea este imperfectă, este din cauza lipsei de timp, a luminii slabe şi a grabei mele uşor de înţeles. Noua ta maşină merge bine. Ţi-o las în garajul gării.

— Splendid, a spus printre dinţi colonelul. Numai că aş fi foarte curios să aflu din ce bani o să trăieşti de acum încolo.

McGore, pălind ca un fetus în alcool, şi-a dres glasul şi a spus:

— N-am nici un motiv să vă ascund adevărul, colonele. Luciani n-a pictat niciodată *Veneziana* dumneavoastră. Nu e nimic mai mult decât o imitaţie magnifică.

Colonelul s-a ridicat încet.

— A fost creată de fiul dumneavoastră, a continuat McGore şi deodată colţurile gurii au început să-i tremure şi să i se lase în jos. La Roma. Eu i-am procurat pânzele şi culorile. M-a sedus cu talentul său. Jumătate din suma pe care aţi plătit-o a mers la el. Of, Dumnezeule...

Muşchii de pe fălcile colonelului se contractau, în timp ce el se uita la batista murdară cu care McGore îşi ştergea ochii şi înţelegea că bietul ins nu glumea.

Apoi s-a întors şi a privit *La Veneziana*. Fruntea ei strălucea pe fundalul întunecat, degetele ei lungi străluceau mai blând, blana de linx îi aluneca fermecător de pe umăr, iar în colţul buzelor ei era un tainic zâmbet zeflemitor.

— Sunt mândru de fiul meu, a spus calm colonelul.

(1924)
Traducere de Veronica D. Niculescu

Bachmann

Nu cu mult timp în urmă, prin ziare a trecut în grabă ştirea că în micul oraş elveţian Marival, la azilul Sfânta Angelica, a murit uitat de lume renumitul pianist şi compozitor Bachmann. Mi-am amintit cu acest prilej povestea unei femei care l-a iubit, poveste spusă mie de impresarul Sack.

Doamna Perova făcuse cunoştinţă cu Bachmann cu zece ani înaintea morţii lui. În acele zile, vibraţia nebună, profundă, de aur a interpretării lui se imprima deja în ceară, iar pe viu răsuna în cele mai vestite săli de concert. Şi iată, într-o seară – o seară din acelea albastre, transparente, când te temi mai mult de bătrâneţe decât de moarte –, Perova primise un bilețel de la o prietenă: „*Vreau să ți-l arăt pe Bachmann. Azi, după concert, va fi la mine. Vino*”.

Îmi imaginez cât se poate de clar cum şi-a pus pe ea rochia neagră, decoltată, şi-a parfumat cu un gest rapid gâtul şi pieptul, şi-a luat evantaiul, bastonul cu măciulie de peruzea şi, uitându-se încă o dată, ultima, în triplul abis al oglinzii, a căzut pe gânduri şi a rămas aşa tot drumul de-acasă până la locuinţa prietenei. Ştia că nu-i frumoasă, că

e mult prea slabă, că pielea ei are o paloare bolnăvicioasă, dar această femeie în pragul bătrâneții, cu chip de madonă ratată era atrăgătoare tocmai prin faptul că, mai mult decât de orice, se jena de paloarea buzelor sale şi de şchiopătatul abia vizibil, din pricina căruia fusese nevoită să meargă întotdeauna cu baston. Soțul ei, un om de afaceri pătimaş şi sarcastic, era plecat. Domnul Sack nu-l cunoscuse personal.

De cum a intrat în salonul mic, scăldat într-o lumină violetă, unde, într-un zbor greoi, trecea de la un oaspete la altul prietena ei, o doamnă masivă, gălăgioasă, cu diademă de ametist, atenția Perovei a fost atrasă de un bărbat uşor pudrat, fără barbă, înalt, care stătea rezemat în coate pe partea proeminentă a pianului şi le spunea ceva celor trei doamne care veneau spre el. Cozile fracului îi erau căptuşite cu o mătase foarte plină, trainică, şi, în timp ce discuta, îşi dădea întruna peste cap părul unsuros, întunecat, umflându-şi în acelaşi timp aripile nasului palid, cu o cocoaşă destul de elegantă. În întreaga sa înfățişare era ceva amabil, strident şi dezagreabil.

— Îngrozitoare acustică! spuse zvâcnind dintr-un umăr. Şi tot auditoriul are guturai. Să dea sfântul să tuşească cineva, că în secunda următoare se trezesc şi alții şi uite-aşa începe toată şarada... Zâmbi, dându-şi părul peste cap. Ştiți cam cum vine asta, exact ca dulăii de țară noaptea, când îi apucă lătratul.

Perova se apropie, sprijinindu-se uşor în baston, şi spuse ce-i veni mai întâi în minte:

— Probabil, domnule Bachmann, sunteți obosit după concertul dumneavoastră?

El se înclină foarte măgulit.

— O mică eroare, *madame*. Numele meu este Sack. Sunt doar impresarul maestrului nostru.

Toate cele trei doamne izbucniră în râs. Doamna Perova se fâstâci şi râse şi ea. Despre extraordinara artă a lui Bachmann ştia doar din auzite, iar portretul nu i-l văzuse. În clipa aceea ţâşni spre ea amfitrioana, o îmbrăţişă şi, secretos, arătând din ochi spre fundul încăperii, şopti:

— E acolo. Uită-te...

Şi abia atunci îl văzu pe Bachmann. Stătea oarecum retras față de ceilalți invitați. Purta nişte pantaloni negri, cam ca un sac, şi îşi ținea picioarele scurte foarte depărtate. Citea un ziar, ridicând chiar sub ochi foaia boțită şi mişcând din buze, aşa cum fac semianalfabeții când citesc. Avea o bărbie mică, rotundă şi caraghioasă, care semăna cu un arici de mare.

— Nu vă miraţi, spuse Sack. Este, în sensul strict al cuvântului, un sălbatic: cum se duce într-o vizită, îşi ia imediat ceva şi citeşte.

Bachmann simți deodată că toată lumea se uită la el. Întoarse încet fața şi, înălțându-şi sprâncenele ciufulite, afişă un zâmbet timid, fermecător, din care se răspândiră cute moi.

Amfitrioana se precipită spre el:

— *Monsieur* Bachmann, dați-mi voie să vă prezint încă o admiratoare a dumneavoastră – doamna Perova.

El întinse o mână jilavă, parcă lipsită de oase:

— Îmi pare bine, chiar foarte bine...

Şi se cufundă la loc în ziar.

Perova se depărtă. Pe pomeți îi apărură pete rozalii. Mişcarea voioasă şi sclipitoare a evantaiului negru din mărgele de sticlă făcea să-i tremure buclele blonde. Sack mi-a povestit mai târziu că, în acea primă seară, ea îi făcuse impresia unei femei deosebit de temperamentale, după cum s-a exprimat el, care stătea foarte prost cu nervii, chit că avea buzele şi coafura atât de severe.

— Cei doi se meritau unul pe altul, mi-a spus oftând. Bachmann, inutil de spus, n-are nici pic de creier. Iar esențial, ştiți, e faptul că bea. În seara aceea, când s-au întâlnit, a trebuit să-l iau de-acolo la repezeală, ce mai, pe sus, că a cerut deodată un coniac, iar el n-avea voie, nu avea voie. Şi doar îl rugasem: cinci zile nu bei, numai cinci zile – adică cinci concerte, înțelegeți... Ai un angajament, Bachmann, stăpâneşte-te... Ce credeți, un poet chiar făcuse o rimă într-o revistă umoristică: „pileală la bufet” cu „amanet”. Ne-a terminat, literalmente. Şi pe deasupra era, ştiți, capricios, excentric, nu din cale-afară de curat. Anormal de-a binelea ca individ. Dar cânta...

Şi Sack, tăcând, dădu ochii peste cap, scuturându-şi coama rărită.

Uitându-mă cu domnul Sack la un album cu tăieturi din ziare, greu ca un coşciug, m-am convins că exact atunci, în zilele primelor întâlniri ale lui Bachmann cu Perova, începuse faima adevărată, mondială – atât de scurtă, însă –

a acestui om uluitor. Când şi unde se apropiase Perova de el, asta nu ştie nimeni. Dar după seara de la prietena ei, aceasta a început să fie prezentă la toate concertele lui Bachmann, în orice oraş aveau loc. Stătea întotdeauna în primul rând, dreaptă, cu părul lins, în rochie decoltată, neagră. Unii îi spuneau: Madona Şchioapă.

Bachmann ieşea pe scenă ca din puşcă, de parcă se smulsese din mâinile vrăjmaşilor sau, pur şi simplu, din nişte mâini enervante. Fără să arunce nici o privire auditoriului, se repezea la pian şi, aplecându-se deasupra scaunului rotund, începea să-i învârtească drăgăstos discul de lemn al şezutului, căutând un punct matematic al înălțimii. În timpul ăsta gângurea încet şi convingător, adresându-se scaunului în trei limbi. Povestea asta dura destul de mult. În Anglia, acest lucru înduioşa publicul, în Franța îl amuza, în Germania îl scotea din sărite. Găsind punctul, Bachmann dădea uşurel şi tandru o palmă scaunului şi se aşeza, dibuind după pedale cu tălpile pantofilor vechi de lac. Apoi scotea o încăpătoare batistă stătută şi, ştergându-şi bine-bine mâinile cu ea, se uita cu o privire şireată şi în acelaşi timp timidă la rândul din față. În fine, lăsa încet mâinile pe clape. Dar brusc îi zvâcnea o arteră chinuită sub ochi: țâțâind, luneca de pe scaun şi se apuca iar să învârtească şezutul scaunului, care scârțâia suav.

Sack crede că, după ce l-a ascultat pentru prima dată pe Bachmann şi s-a întors acasă, Perova s-a aşezat lângă fereastră şi a rămas aşa până în zori, oftând şi zâmbind. El

afirmă că Bachmannn nu mai cântase niciodată atât de bine, atât de frenetic, şi că după aceea, cu fiecare dată în plus, cânta tot mai bine şi tot mai frenetic. Cu neasemuită artă, Bachmann soma şi rezolva vocile contrapunctului, dădea prin acorduri disonante impresia unor armonii divine şi, în *Tripla fugă*, urmărea tema, jucându-se cu ea elegant şi pasionat, precum pisica cu şoarecele, se prefăcea că o lasă să scape şi, brusc, aplecându-se cu un zâmbet şiret peste clape, o prindea cu o lovitură triumfătoare a mâinilor. Pe urmă, când contractul din oraşul acela se termina, el, ca întotdeauna, dispărând pentru câteva zile, se punea pe băut.

Obişnuiţii unor bodegi dubioase ce ardeau veninos în ceaţa câte unei mahalale sumbre vedeau un domn mărunţel, îndesat, cu părul ciufulit împrejurul cheliei şi cu nişte ochi umezi, roz, ca nişte răni, care se aşeza întotdeauna mai retras, dar făcea cu dragă inimă cinste oricui i se alătura. Un bătrânel acordor, care s-a şi prăpădit de mult şi care băuse de câteva ori împreună cu el, îl decretase frate de meserie, pentru că atunci când se îmbăta, Bachmann bătea cu un deget în masă şi lua cu o voce subţire un „la” foarte exact. Se întâmpla ca vreo prostituată întreprinzătoare cu pomeţi proeminenţi să-l ia cu ea. Se întâmpla ca el să-i smulgă scripcarului bodegii instrumentul şi să-l calce în picioare, încasând pentru asta o mamă de bătaie. Îşi făcea cunoştinţe printre cartofori, marinari, atleţi pricopsiţi cu hernii, precum şi în anturaje de hoţi politicoşi, paşnici.

Nopți în şir îl căutau Sack şi Perova. De altfel, Sack îl căuta numai atunci când trebuia „înşurubat” – adică pregătit pentru concert. Uneori îl găseau, alteori, însă, cu ochii împăienjeniți, murdar, fără guler, apărea el singur la Perova; ea, în tăcere şi cu duioşie, îl culca, şi abia după două, trei zile îi telefona lui Sack, spunându-i că Bachmann a fost găsit.

Se împleteau în el o timiditate nepământească şi obrăznicia unui copil răzgâiat. Cu Perova aproape că nici nu vorbea. Când ea, dându-i câte un sfat, îl lua de mâini, el se smulgea, o lovea peste degete țipând ascuțit, ca şi cum cea mai uşoară atingere îi pricinuia o durere enervantă, şi după aceea nu mai termina cu plânsul, acoperindu-se cu pledul. Apoi îşi făcea apariția Sack şi spunea că trebuie să plece la Londra ori Roma, şi Bachmann era dus.

Trei ani a durat ciudata lor legătură. Când Bachmann, împrospătat de bine, de rău, era redat publicului, Perova stătea invariabil în rândul întâi. În timpul turneelor îndepărtate, îşi luau camere unul lângă altul. În acest răstimp, Perova s-a văzut de câteva ori cu soțul ei. El ştia, desigur, ca toată lumea, de pasiunea ei exaltată şi fidelă, dar o lăsa în pace, îşi trăia viața lui.

— Bachmann o chinuia, îmi repeta stăruitor Sack. Este de neînțeles cum putea ea să-l iubească. Misterul inimii de femeie! Am văzut cu ochii mei cum, fiind amândoi acasă la cineva, *maestro* a sâsâit-o printre dinți, ca o maimuță, şi ştiți pentru ce? Că a vrut să-i îndrepte cravata. Dar de cântat, a cântat în zilele acelea genial. Din vremea aceea

datează simfonia lui în do minor şi câteva fugi complicate. Nimeni n-a văzut cum le-a scris. Cea mai interesantă este aşa-numita *Fugă de aur*. Aţi auzit-o? Tematismul din ea este absolut original. Dar vorbeam de capriciile lui, de sminteala lui tot mai mare. Ei, şi aşa. Au trecut deci doi ani. Şi iată că odată, la München, unde se producea...

Şi Sack, apropiindu-se de sfârşitul povestirii, mijea ochii tot mai grav, tot mai trist.

Se pare că în noaptea sosirii la München, Bachmann a şters-o din hotelul unde, ca de obicei, trăsese împreună cu Perova. Peste trei zile trebuia să aibă loc concertul şi din cauza asta Sack intrase într-o panică isterică. Căutările nu au dus la nimic. Asta era toamna târziu, şfichiuia o ploaie rece. Perova a răcit şi a rămas la pat. Sack, împreună cu doi detectivi, continua să cerceteze cârciumile.

În ziua concertului au sunat de la poliţie că Bachmann a fost găsit. Fusese cules noaptea de pe stradă şi trăsese un somn zdravăn la secţie. Sack l-a dus în tăcere de la secţie la teatru, l-a predat acolo, ca pe un obiect, asistenţilor săi, iar el a plecat la hotel după frac. Perovei i-a adus la cunoştinţă prin uşă cele întâmplate. Pe urmă s-a întors la teatru.

Bachmann, cu pălăria neagră de fetru îndesată peste sprâncene, stătea în cabină şi bătea trist cu un deget în masă. În jurul lui se şopotea de zor. O oră mai târziu, publicul începu să-şi ocupe locurile în sala imensă. Estrada albă, luminoasă, cu ornamente în formă de tuburi de orgă de-o parte şi de alta, şi pianul negru strălucitor care îşi

ridicase aripa, şi ciuperca modestă a scaunului îl aşteptau într-o lâncezeală solemnă pe omul cu palme moi, jilave, care avea să umple numaidecât cu un uragan de sunete şi pianul, şi estrada, şi sala imensă în care, ca nişte viermi palizi, se mişcau, luceau umeri feminini şi chelii masculine.

Şi iată, Bachmann intră ca un fulger. Fără să dea nici o atenție bubuitului de întâmpinare, care se ridică precum un con compact şi se risipi în aplauze disparate tot mai stinse, începu să învârtească, gângurind preocupat, discul de lemn al scaunului şi, după ce îl netezi, se aşeză la pian. Ştergându-şi mâinile cu batista, cuprinse cu un zâmbet timid rândul din față. Brusc, zâmbetul pieri şi Bachmann se crispă. Batista căzu pe jos. Privirea lui lunecă din nou atent peste fețe; ochii i se împotmoliră în locul gol din mijlocul rândului. Atunci Bachmann trânti capacul, se ridică, ieşi în față, chiar la marginea estradei, şi, rostogolindu-şi ochii, ridicând ca o balerină brațele îndoite, făcu câțiva paşi absurzi. Publicul încremeni. În fund izbucni un râset. Bachmann se opri, spuse ceva ce nu înțelese nimeni şi după aceea, cu o amplă mişcare în arc, arătă întregii săli ciuca.

— Asta s-a petrecut atât de pe neaşteptate, îmi povestea Sack, că pur şi simplu n-am avut când să-i sar în ajutor. Ne-am ciocnit când, după ciucă, în loc de fugă, a ieşit din scenă. L-am întrebat: „Bachmann, încotro?”. Mi-a spus o vorbă urâtă şi a zbughit-o în cabină.

Atunci Sack a ieşit el pe scenă şi a fost întâmpinat cu o revărsare de mânie şi de hohote de râs. A întins înainte o

palmă şi, dobândind liniştea, a promis ferm că acel concert se va ține. Când s-a întors în foaierul artiştilor a văzut că Bachmann stătea la o masă ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic şi, mişcând din buze, citea programul.

Sack, aruncându-le o privire celor de față şi mişcând semnificativ dintr-o sprânceană, se repezi la telefon şi o sună pe Perova. A durat ceva până să i se răspundă; în sfârşit, se făcu auzit declicul şi vocea ei palidă ajunse la el.

— Veniți în secunda asta, începu să turuie Sack, bătând cu muchia palmei în cartea de telefon. Bachmann nu vrea să cânte fără dumneavoastră. E un scandal îngrozitor! Publicul începe – ce spuneți? – da, da, păi v-am spus: nu vrea. Alo! La dracu'! S-a-ntrerupt...

Doamna Perova avea febră mare. Doctorul, care o văzuse în ziua aceea de două ori, se uita cu nedumerire la mercurul care urcase atât de sus pe micile trepte roşii din tubulețul fierbinte de sticlă. Agățând receptorul – aparatul stătea lângă pat –, ea a zâmbit probabil cu bucurie. Tremurând şi clătinându-se, începu să se îmbrace. Avea un junghi groaznic în piept, dar prin ceața şi bâzâitul temperaturii striga bucuria. Nu ştiu de ce, dar am impresia că, atunci când a început să-şi întindă ciorapii, mătasea lor i s-a agățat de unghiile picioarelor reci. Pieptănându-se cât de bine, înfăşurându-se în blana maro, bocănind cu bastonul, ieşi şi-i comandă portarului să cheme un taxi. Asfaltul negru strălucea. Mânerul portierei era înghețat şi ud. Tot drumul a zâmbit, probabil un zâmbet confuz şi fericit, şi zgomotul motorului şi fâşâitul pneurilor se

contopeau cu bâzâitul fierbinte din tâmple... Când se apropie de teatru, văzu cum mulțimi de oameni, deschizând din mers umbrele supărate, năvăleau în stradă. Numai că n-au dat-o jos de pe picioare. Răzbi. În foaierul artiştilor, Sack mergea înainte şi înapoi, apucându-se când de obrazul drept, când de cel stâng.

— Simțeam că turbez! îmi povestea el. În timp ce mă luptam cu telefonul, *maestro* o ştersese. A spus că se duce la closet şi dus a fost. Cum a apărut doamna Perova, m-am şi năpustit la ea – de ce n-a fost la teatru? Înțelegeți, îmi ieşise cu totul din minte că era bolnavă. Ea a întrebat: „Vasăzică, acum e acasă? Vasăzică, am trecut unul pe lângă altul?". Eu simțeam că turbez şi am început să strig: „Pe dracu', acasă! La crâşmă! La crâşmă! La crâşmă!". Pe urmă am dat din mână şi am luat-o la fugă. Trebuia salvat casierul.

Şi doamna Perova, tremurând şi zâmbind, plecă să-l caute pe Bachmann. Ştia cam pe unde era de căutat, iar şoferul, uimit, a dus-o acolo, în cartierul ăla sinistru, întunecos. Ajungând în strada unde, după spusele lui Sack, îl găsiseră pe Bachmann în ajun, ea dădu drumul taxiului şi, bocănind cu bastonul, înaintă pe trotuarul rugos, sub şiroaie piezişe de ploaie neagră. Luă la rând toate cârciumile – exploziile de muzică grosolană o asurzeau, bărbații se întorceau spre ea cu neobrăzare ; arunca o privire în sălița pestriță, numai fum, care se învârtea, şi ieşea din nou în noaptea şfichiuitoare. Curând începu să aibă impresia că intra în aceeaşi cârciumă, şi

umerii i se lăsară, cuprinşi de o slăbiciune dureroasă. Mergea şchiopătând şi gemând abia perceptibil, strângând în mâna înghețată măciulia de peruzea a bastonului. Polițistul care se ținea de-o vreme după ea se apropie cu paşi lenți, profesionali, şi îi ceru adresa; o conduse autoritar şi blând spre birja neagră a unui birjar nocturn. În întunericul scârțâitor, urât mirositor al birjei, ea îşi pierdu cunoştința, iar când îşi veni în simțiri, uşa era deschisă şi birjarul cu pelerină cadrilată strălucitoare o împungea uşurel cu vârful biciului în umăr. Pe urmă, când se trezi pe coridorul cald, o cuprinse un sentiment de totală indiferență față de tot. Împinse uşa camerei ei şi intră. Bachmann, cu picioarele goale, în cămaşă de noapte sub movila pledului cadrilat aruncat peste umeri, stătea pe patul ei şi, bătând cu două degete în tăblia de marmură a noptierei, punea cu un creion chimic puncte pe o foaie de muzică. Era atât de absorbit, că nici nu observă când se deschise uşa. Perova scoase un „ah” uşor, gemut. Bachmann tresări. Pledul îi lunecă de pe umeri.

Cred că aceasta a fost singura noapte fericită din întreaga viață a Perovei. Cred că cei doi, muzicianul pe jumătate nebun şi femeia muribundă, au găsit în noaptea aceea cuvinte la care n-au visat nici cei mai mari poeți ai lumii. Când, în dimineața următoare, Sack a apărut indignat la hotel, l-a găsit pe Bachmann privind-o cu un zâmbet liniştit, extatic, pe Perova, care zăcea fără cunoştință sub pledul cadrilat de-a curmezişul patului lat. Nu se ştie la ce se gândea Bachmann uitându-se la fața

aprinsă a prietenei sale şi ascultându-i respiraţia întretăiată; probabil că a înţeles în felul lui agitaţia trupului ei, spasmele şi fierbinţeala, lui netrecându-i prin minte că erau din cauza bolii. Sack a chemat un doctor. Bachmann, la început neîncrezător, se uita cu un zâmbet timid la ei, pe urmă se agăţă de umărul doctorului, se depărtă în goană, se lovi peste frunte şi începu să alerge de colo-colo clănţănind din dinţi. Ea a murit în aceeaşi zi, fără să-şi mai recapete cunoştinţa. Expresia de fericire nu i s-a mai şters de pe chip. Pe noptieră, Sack a găsit foaia şifonată, dar punctele violete ale muzicii împrăştiate pe ea nu le-a putut desluşi nimeni.

— L-am luat de-acolo imediat, îmi povestea Sack, mi-era frică de venirea soţului ei, nu-i nevoie să vă mai explic. Sărmanul Bachmann era ca o cârpă, şi îşi tot astupa urechile. Ţipa, parcă ar fi fost gâdilat: „Fără sunete, nu vreau sunete!”. Eu nu ştiu, la drept vorbind, ce l-a zguduit aşa: între noi fie vorba, el n-a iubit-o niciodată pe această femeie nefericită. Cum-necum, ea l-a distrus. După înmormântare, Bachmann a dispărut fără urmă. Acum nu-i mai găsiţi numele decât prin reclamele firmelor de pianole, dar în general a fost uitat. Abia după şase ani a făcut soarta să ne lovim din nou unul de celălalt. Pentru o clipă. Eu aşteptam trenul într-o mică gară din Elveţia. Era, ţin minte, o seară splendidă. Nu eram singur. Da, o femeie. Dar asta-i deja din propria operă. Şi iată, imaginaţi-vă, văd lume strânsă în jurul cuiva – mic de statură, într-un paltonaş negru, cu pălărie neagră. Vâra câte o monedă în

fanta unui automat muzical şi în timpul ăsta plângea cu sughițuri. Vâra, asculta o muzică de două parale şi plângea. Pe urmă ceva s-a stricat. Moneda s-a înțepenit. El s-a apucat să zdruncine cutia, plânsul i s-a întețit, apoi a lăsat totul baltă şi a plecat. Eu l-am recunoscut imediat – dar, înțelegeți, nu eram singur, eram cu o doamnă, în jur era lume, plin de gură-cască – ar fi fost neplăcut să mă apropii, să spun: „Salut, Bachmann...".

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

Balaurul

Trăia în izolare, într-o peşteră adâncă şi întunecoasă, în străfundurile unui munte stâncos, hrănindu-se doar cu lilieci, şobolani şi țărână. Din când în când, e adevărat, vânători de stalactite sau turişti iscoditori veneau să tragă cu coada ochiului în peşteră, iar asta era o tratație gustoasă. Alte amintiri plăcute cuprindeau un tâlhar încercând să scape de judecată şi doi câini cărora cândva le-a fost dat drumul pentru a se stabili dacă pasajul nu străbătea tot muntele. Regiunea înconjurătoare era sălbatică, o zăpadă poroasă se aşternea ici şi colo pe stâncă, iar cascadele uruiau cu un vuiet de gheață. Ieşise din ou acum vreo mie de ani şi, probabil fiindcă se întâmplase cam pe neaşteptate – oul enorm a fost crăpat de

un fulger într-o noapte furtunoasă –, balaurul devenise fricos şi nu deosebit de isteţ. În plus, a fost puternic afectat de moartea mamei sale... Vreme îndelungată terorizase ea satele învecinate, scuipase flăcări, iar regele se înfuria şi-mprejurul bârlogului ei dădeau târcoale neîncetat cavaleri, pe care ea îi ronţăia-n bucăţele, ca pe nuci. Însă o dată, când ea îl înghiţise pe-un dolofan bucătar-şef al casei regale şi aţipise pe o stâncă încălzită de soare, însuşi marele Ganon a venit în galop, în armură de fier, pe-un armăsar negru învelit în urzeală de argint. Biata fiinţă somnoroasă a dat să se ridice în fund, cu cocoaşele-i verzi şi roşii scânteind precum focul, iar cavalerul atacator şi-a împlântat lancea agilă în pieptu-i catifelat şi alb. Ea s-a prăbuşit la pământ şi imediat, din rana roz, s-a furişat afară corpolentul bucătar-şef, cu inima ei enormă şi aburindă sub braţ.

Tânărul balaur a văzut toate astea dintr-o ascunzătoare aflată în spatele stâncii şi, pentru totdeauna apoi, nu s-a mai putut gândi la cavaleri fără un tremur. S-a retras în adâncimile unei peşteri, de unde n-a mai ieşit niciodată. Astfel au trecut zece secole, echivalentul a douăzeci de ani balaureşti.

Apoi, deodată, a căzut pradă unei insuportabile melancolii... De fapt, mâncarea alterată din peşteră îi producea feroce tulburări gastrice, chiorăituri oribile şi dureri. A petrecut nouă ani încercând să se hotărască, iar în cel de-al zecelea, a făcut-o. Încet şi cu grijă, strângându-

şi şi extinzându-şi inelele cozii, s-a cățărat şi a ieşit din peştera lui.

Imediat şi-a dat seama că era primăvară. Stâncile negre, spălate de o ploaie torențială recentă, erau sclipitoare; lumina soarelui clocotea în torentul de munte ce se revărsa de pe stânci; în aer plutea mireasma vânatului. Iar balaurul, umflându-şi nările înflăcărate, şi-a început coborârea în vale. Burta-i satinată, albă ca un nufăr, aproape că atingea pământul, pete purpurii i se distingeau pe părțile laterale umflate, iar solzii robuşti i se uneau pe spinare într-o conflagrație zimțată, o creastă de cocoaşe rumene şi duble, micşorându-se în dimensiuni înspre coada puternică, flexibilă şi nervoasă. Capul îi era neted şi verzui, bule de mucus incandescent îi atârnau de buza de jos moale şi plină de negi, iar labele sale gigantice şi solzoase lăsau urme adânci, concavități în formă de stea.

Cel dintâi lucru pe care l-a văzut în timp ce cobora în vale a fost un tren ce călătorea de-a lungul versanților stâncoşi. Prima reacție a balaurului a fost încântarea, căci a luat trenul drept o rudă cu care s-ar fi putut juca. Totodată, s-a gândit că sub acea carcasă lucioasă, solidă, cu siguranță trebuie să fie ceva carne moale. Aşa că a pornit în urmărire, cu picioarele plescăind cu un sunet înfundat şi umed, însă, tocmai când era pe cale să înghită ultimul vagon, trenul a intrat iute într-un tunel. Balaurul s-a oprit, şi-a vârât capul în ascunzişul întunecat în care îi dispăruse prada, dar nu era chip să pătrundă acolo. A lansat câteva strănuturi toride în adâncuri, apoi şi-a retras

capul, s-a aşezat pe vine şi-a început să aştepte – cine ştie, ar fi putut ieşi din nou. După ce-a aşteptat o vreme, a scuturat din cap şi a plecat mai departe. În acea clipă, un tren a ieşit în goană din ascunzişul întunecat, a sclipit un pic din ferestre şi a dispărut după o curbă. Balaurul a aruncat o privire rănită peste umăr şi, ridicându-şi coada ca pe-o pană, şi-a continuat călătoria.

Se însera. Ceața plutea peste pajişti. Gigantica jivină, mare cât un munte viu, a fost văzută de nişte țărani ce se îndreptau spre casă, care au încremenit de uimire. Unui mic automobil care gonea de-a lungul autostrăzii i-au plesnit toate cele patru cauciucuri de spaimă, apoi a sărit şi a sfârşit într-un şanț. Însă balaurul a mers mai departe, fără să observe nimic; din depărtare venea mirosul iute al mulțimilor dense de oameni şi într-acolo se îndrepta el. Iar pe întinderea albastră a cerului de noapte se întrezăreau înaintea lui negre furnale de fabrici, paznici ai unui mare oraş industrial.

Personajele principale ale acestui oraş erau două: proprietarul Companiei de Tutun Miracol şi cel al Companiei de Tutun Marele Coif. Între ei se ducea un război deschis, străvechi şi subtil, despre care s-ar fi putut scrie un întreg poem epic. Erau rivali în toate – în culorile pestrițe ale reclamelor lor, în tehnicile de distribuție, în stabilirea prețurilor şi în relațiile de muncă – însă nimeni n-ar fi putut spune cine era învingătorul. În acea memorabilă noapte, proprietarul Companiei Miracol a rămas foarte târziu la birou. În apropierea sa, pe masa de lucru, se afla

un teanc de reclame noi, proaspăt tipărite, pe care muncitorii de la cooperativă urmau să le lipsească prin oraş în zori.

Deodată o sonerie a străpuns liniştea nopții şi, câteva clipe mai târziu, a intrat un bărbat palid şi scofâlcit, cu un neg ca un scaiete pe obrazul drept. Proprietarul fabricii îl cunoştea: era administratorul unei cârciumi model pe care Compania Miracol o înființase la periferie.

— E aproape ora două dimineața, prietene. Singura justificare pe care o găsesc pentru vizita ta este un eveniment de-o nemaipomenită importanță.

— Chiar aşa şi este, a spus administratorul tavernei cu o voce calmă, deşi negul îi zvâcnea.

Iată ce a raportat:

Tocmai expedia cinci muncitori bătrâni zdravăn piliți. Pesemne că aceştia au văzut ceva foarte ciudat afară, fiindcă au izbucnit cu toții în râs... „O-ho-ho”, a gâlgâit una dintre voci, „probabil c-am băut un păhărel prea mult, de văd, în mărime naturală, monstrul contrarevo...”

Nu a avut timp să termine, fiindcă s-a auzit o răbufnire de zgomot înspăimântător, asurzitor, iar cineva a țipat. Administratorul cârciumii a ieşit să arunce o privire. Un monstru, pâlpâind în beznă ca un munte jilav, înghițea ceva mare ținându-şi capul aruncat pe spate, ceea ce făcea ca gâtul albicios să i se umfle cu deluşoare succesive; a înghițit şi şi-a lins buzele, întregul corp i s-a clătinat şi s-a aşezat delicat în mijlocul străzii.

— Cred c-o fi aţipit, a încheiat administratorul tavernei, ţinându-şi în frâu cu degetul negul ce zvâcnea.

Proprietarul fabricii s-a ridicat. Plombele solide ale dinţilor săi au sclipit cu focul de aur al inspiraţiei. Sosirea unui balaur adevărat nu trezea în el alt sentiment decât dorinţa pătimaşă care îl călăuzea în orice situaţie – dorinţa de a provoca o înfrângere firmei rivale.

— Evrica! a exclamat. Ascultă, om bun, mai sunt şi alţi martori?

— Nu cred, a răspuns celălalt. Toată lumea se culcase, iar eu am decis să nu trezesc pe nimeni şi să vin direct la dumneavoastră. Pentru a evita panica.

Proprietarul fabricii şi-a pus pălăria.

— Splendid. Ia asta – nu, nu tot teancul, treizeci sau patruzeci de foi o să ajungă – şi adu şi cutia, şi bidineaua. Aşa, acum arată-mi drumul.

Au ieşit în noaptea întunecoasă şi în curând au ajuns pe strada liniştită la capătul căreia, conform spuselor administratorului cârciumii, se odihnea un monstru. Mai întâi, la lumina unui felinar singuratic şi galben, au văzut un poliţist stând în cap în mijlocul trotuarului. S-a dovedit mai târziu că, în timp ce-şi făcea turul de noapte, dăduse peste balaur şi se speriase în aşa hal, încât se răsturnase cu fundul în sus şi rămăsese încremenit în această poziţie. Proprietarul fabricii, un om de mărimea şi puterea unei gorile, l-a întors la loc şi l-a sprijinit de stâlpul felinarului; apoi s-a apropiat de balaur. Balaurul era adormit şi nu era de mirare. Indivizii pe care îi devorase, din întâmplare, erau

îmbibați de vin şi îi pocniseră suculenți între fălci. Alcoolul pe burta goală i se urcase drept la cap, iar el îşi coborâse membranele de sub pleoape cu un surâs extaziat. Stătea pe burtă, cu labele din față pliate dedesubt, iar licărul lămpii de pe stradă îi reliefa arcurile strălucitoare ale dublelor protuberanțe vertebrale.

— Aşază scara, a spus proprietarul fabricii. O să le lipesc chiar eu.

Şi, alegând zone netede de pe părțile laterale verzi şi lipicioase ale monstrului, a început fără grabă să întindă lipiciul cu bidineaua pe pielea solzoasă şi să fixeze mari afişe cu reclame. Când a terminat toate foile, a dat cu bravul administrator de tavernă un noroc plin de înțeles şi, morfolind la trabucul său, s-a întors acasă.

A venit dimineața, o magnifică dimineață de primăvară, îndulcită de-un abur liliachiu. Şi dintr-odată străzile s-au însuflețit de o larmă voioasă, entuziastă, uşile şi ferestrele se trânteau, oamenii se prelingeau în stradă, amestecându-se cu cei ce se grăbeau undeva, râzând în timp ce mergeau. Ceea ce vedeau era un balaur ce părea absolut adevărat, acoperit pe de-a-ntregul cu reclame viu colorate, lipăind indiferent de-a lungul asfaltului. Un afiş îi era prins chiar în creştetul chel al capului. „FUMAȚI NUMAI MARCA MIRACOL”, îndemnau vesele literele albastre şi purpurii ale reclamei. „NUMAI PROŞTII NU FUMEAZĂ ȚIGĂRILE MELE”, „TUTUNUL MIRACOL TRANSFORMĂ AERUL ÎN MIERE”, „MIRACOL, MIRACOL, MIRACOL!”.

Chiar că-i un miracol, râdea mulțimea şi cum e făcut – e o maşinărie sau sunt oameni înăuntru?

Dragonul se simțea mizerabil după dezmățul său involuntar. Vinul ieftin îl îngreţoşa acum, îşi simțea întregul corp slăbit, iar gândul micului dejun era scos din discuție. În plus, acum era cuprins de un acut simț al ruşinii, timiditatea unei ființe care se pomeneşte în mijlocul unei mulțimi pentru prima dată. Sincer vorbind, îşi dorea foarte mult să plece cât mai curând posibil înapoi la peştera lui, însă asta ar fi fost încă şi mai ruşinos – prin urmare, îşi continua crunta înaintare prin oraş. Câțiva oameni cu placarde pe spate îl apărau de curioşii şi de țâncii care voiau să i se strecoare sub burta albă, să se cațere pe falnica şiră a spinării sau să-i atingă botul. Muzica se revărsa în stradă, oamenii căscau gura de la fiece fereastră, în spatele balaurului automobilele înaintau în şir indian, iar într-unul din acestea stătea gârbovit proprietarul fabricii, eroul zilei.

Balaurul mergea fără să se uite la nimeni, dezamăgit de distracția de neînțeles pe care o stârnea.

Între timp, într-un birou însorit, de-a lungul unui covor moale ca muşchiul, mergea încolo şi-ncoace cu pumnii încleştați fabricantul rival, proprietar al Companiei Marele Coif. La o fereastră deschisă, urmărind procesiunea, stătea prietena lui, o micuță dansatoare pe sârmă.

— E scandalos, croncănea iarăşi şi iarăşi fabricantul, un om între două vârste, chel, cu pungi gri-albăstrii de piele flască sub ochi. Poliția ar trebui să pună punct acestui

scandal... Când a reuşit să închege manechinul ăsta umplut?

— Ralph, a țipat dintr-odată dansatoarea, bătând din palme. Ştiu ce-ar trebui să faci. Avem la circ un număr numit Turnirul şi...

Cu o şoaptă pasională, holbându-şi ochii ca de păpuşă, conturați cu rimel, i-a spus planul ei. Fabricantul a zâmbit. O clipă mai târziu, deja vorbea la telefon cu directorul circului.

— Bun, a spus fabricantul, închizând. Manechinul e făcut din cauciuc umflat. O să vedem noi ce-o să mai rămână din el dacă-l înțepăm zdravăn.

Între timp, balaurul traversase podul, trecuse de piață şi de catedrala gotică ce îi trezea nişte amintiri cam respingătoare, continuase de-a lungul bulevardului principal şi traversa o piață largă atunci când, despărțind mulțimea, un cavaler s-a năpustit pe neaşteptate înspre el. Cavalerul purta armură de fier, viziera coborâtă, o pană ornamentală de doliu la coif şi călărea un cal negru mătăhălos, în plasă argintie. Oşteni – femei îmbrăcate ca nişte paji – mergeau pe alături, purtând pancarte pitoreşti, ticluite în grabă, ce vesteau: „MARELE COIF”, „FUMAȚI NUMAI MARELE COIF”, „MARELE COIF LE ÎNTRECE PE TOATE”. Călărețul de la circ ce interpreta cavalerul a dat pinteni armăsarului şi şi-a strâns bine lancea. Însă armăsarul, dintr-un oarecare motiv, a început să dea înapoi spumegând, apoi s-a cabrat dintr-odată şi s-a aşezat greoi. Cavalerul s-a rostogolit pe asfalt cu un asemenea zăngănit,

de-ai fi zis că cineva a aruncat toată vesela pe fereastră. Însă balaurul n-a văzut asta. La prima mişcare a cavalerului, el se oprise brusc, apoi se întorsese iute, doborând astfel cu coada o pereche de bătrâne curioase care stăteau pe un balcon şi, strivind spectatorii împrăştiaţi, îşi luase zborul. A ieşit din oraş dintr-un singur salt, a zburat pe deasupra dealurilor, s-a cățărat pe versanţii stâncoşi şi a plonjat în grota sa fără fund. Acolo s-a prăbuşit pe spate, cu labele îndoite şi arătându-şi bolţilor întunecate burta sa albă, satinată şi tremurătoare, a răsuflat adânc, şi-a închis ochii uimiţi şi a murit.

(1924)

Traducere de Veronica D. Niculescu

Crăciun

1

Întorcându-se din sat prin omătul înserării la vila sa, Slepţov se aşează într-un ungher, pe un scaun scund de pluş pe care nu mai stătuse niciodată. Aşa se întâmplă după o mare nenorocire. Nu fratele tău bun, ci te miri ce cunoştinţă întâmplătoare, cu care n-ai schimbat nici două vorbe când era totul normal, tocmai cunoştinţa aceea şţie

să te susțină, să-ți spună o vorbă de alinare, îți întinde pălăria căzută din mână la final, când totul s-a terminat, şi tu, clătinându-te pe picioare, scrâşnind din dinți, nu mai vezi nimic din cauza lacrimilor. Cu mobila, la fel. În orice odaie, până şi în cea mai intimă şi chiar caraghios de mică, există un ungher nelocuit. Într-un ungher din ăsta s-a aşezat Slepțov.

Aripa aceea fusese legată printr-o galerie de lemn – blocată acum de un nămete – de casa propriu-zisă, unde locuiau vara. N-avea rost să trezeşti casa, s-o încălzeşti, stăpânul venise de la Petersburg doar pentru câteva zile şi se instalase în anexa mică, unde sobele mari de teracotă se încălzesc uşor.

Cum şedea în colțul acela, pe scaunul de pluş, stăpânul părea că aşteaptă să intre la doctor. Odaia plutea în pâclă; în fereastră, printre penele sticloase ale gerului, se insinua seara albăstrie care se lăsase devreme. Ivan, o slugă obeză, tăcută, care îşi răsese nu demult mustățile, aduse în tăcere lampa plină cu lumină de gaz, o aşează pe masă şi îi puse deasupra, fără zgomot, o colivie de mătase – abajurul ei roz. O clipă, în oglinda înclinată i se reflectară urechea luminată şi ariciul sur. Pe urmă ieşi în scârțâitul molcom al uşii.

Atunci Slepțov îşi luă mâna de pe genunchi şi îşi îndreptă cu încetineală ochii spre ea. Între degete i se lipise de pielea fină o picătură de ceară întărită. Răsfiră degetele şi solzişorul alb crăpă.

2

În dimineața următoare, după noaptea care se scursese cu nişte vise scurte, absurde, fără nici o legătură cu durerea lui, când Slepțov ieşi în veranda rece, sub piciorul lui răsună vesel împuşcătura unei scânduri din duşumea şi pe lavița albită se lăfăiau, în romburi paradiziace, reflexele geamurilor colorate. Uşa nu se lăsă cu una, cu două, pârâi delicat, apoi gerul sclipitor îl izbi în față. Nisipul presărat deasupra crustei de gheață care se lipise de treptele cerdacului era ca scorțişoara, iar din ieşindul acoperişului atârnau cu vârful în jos țurțuri groşi străbătuți de o albăstreală verzuie. Nămeții veniseră chiar până-n ferestrele casei mici, țineau strânsă într-o menghină de ger căscioara de lemn rămasă fără auz. În fața verandei abia bombate peste zăpada netedă, erau cupolele albe ale răzoarelor de flori, iar ceva mai încolo strălucea parcul înalt, unde fiecare ciot negru era tivit cu argint, şi brazii îşi trăgeau labele verzi sub dolofana şi sclipitoarea lor povară.

Slepțov, în pâslari înalți, cu o scurtă îmblănită cu guler de astrahan, păşea încet pe poteca dreaptă, singura curățată în adâncul acela orbitor. Se mira că mai e viu, că poate simți cum sclipeşte zăpada, cum îl dor dinții din față de frig. Chiar observă că un tufiş acoperit de omăt semăna cu o arteziană înghețată şi că pe panta unui nămete erau urme de paşi de câine şi nişte pete de şofran care găuriseră zăpada înghețată. Ceva mai încolo se vedeau stâlpii podețului, şi aici Slepțov rămase locului. Cu amărăciune,

cu furie împinse de pe balustradă stratul gros, pufos. Îi veni brusc în minte cum era podul acela în vară. Pe scândurile lunecoase, presărate cu mâțișori, trecu fiul lui și, cu o mișcare agilă a plasei, smulse un fluture care se lăsase pe balustradă. Ia te uită, își zări tatăl. Un râs irepetabil îi cântă pe chip sub borul îndoit al pălăriei de pai înnegrite de soare, mâna trase de lănțișorul pungii de piele de la brâul lat, picioarele maronii, netede și drăgălașe, stăteau crăcănate vesel în pantalonii scurți de serj, în sandalele care se udaseră. Nu demult, la Petersburg, sporovăind în delir despre școală, despre bicicletă, despre un anume fluture indian, murise, și ieri Slepțov adusese sicriul greu, de parcă ar fi avut o viață întreagă înăuntru, în sat, în cavoul mic de piatră albă de lângă biserica de țară.

Era liniște, o liniște cum e numai într-o zi senină cu ger. Slepțov, ridicând mult un picior, se abătu de pe potecă și, lăsând în urma lui în zăpadă gropi albastre, se strecură printre trunchiurile uimitor de luminoase ale copacilor spre locul acela unde parcul se prăvălea spre râu. Departe în jos, pe luciul alb, lângă o copcă, ardea gheața tăiată, iar pe malul celălalt, de sub acoperișurile de zăpadă ale izbelor se înălțau încet și drept dâre rozalii de fum. Slepțov își scoase căciula de astrahan și se sprijini de un trunchi. Undeva, foarte departe, se tăiau lemne – fiecare izbitură ricoșa sonor în cer –, iar deasupra acoperișurilor albe ale izbelor strivite, pe după ușoara ceață de argint a copacilor, lucea orb crucea bisericii.

3

După-amiază se duse acolo, în sania veche cu spătar drept, înalt. Din pricina gerului, bătea greu splina juganului negru ca pana corbului, evantaie albe îi pluteau deasupra căciulii, iar prin albăstreala argintie lucea pârtia. După ce ajunse, stătu vreun ceas lângă gărduleţul mormântului, lăsându-şi mâna grea în mănuşa de lână pe fonta care frigea prin tricot, şi se întoarse acasă cu un uşor sentiment de dezamăgire, ca şi cum acolo, în cimitirul de ţară, fusese şi mai departe de fiul său decât aici, unde sub zăpadă se păstrau nenumăratele urme din vară ale sandalelor lui iuţi.

Seara îl apucă un dor cumplit şi porunci să se deschidă casa mare. Când uşa se deschise cu un bocet greu şi afară năvăli o mireasmă anume, nu cea obişnuită a friguleţului hibernal din criptele răsunătoare de fier, Slepţov luă din mâna paznicului lampa cu reflector de tablă şi intră în casă singur. Pe jos, parchetul începu să scârţâie sinistru sub paşii lui. Încăpere după încăpere se umplu de lumina galbenă; mobila înveşmântată în linţolii părea străină; în locul lustrei atârna din tavan un sac care nu zornăia, şi umbra uriaşă a lui Slepţov, întinzând încet mâna, pluti pe perete, pe pătratele cenuşii ale tablourilor acoperite.

Intrând în camera în care vara locuia fiul lui, puse lampa pe pervaz şi deschise pe jumătate, rupându-şi unghiile, obloanele albe cu două canaturi, deşi afară era noapte. Pe geamul albastru, întunecat, se aprinse o flacără

galbenă – lampa care fila un pic – şi lunecă pe faţa lui mare, bărboasă.

Se aşează la biroul gol şi se uită crunt, pe sub sprâncene, la trandafirii palizi şi albăstrii ai peretelui, la dulapul îngust, ca de contabilitate, cu sertare de sus până jos, la canapeaua şi fotoliile îmbrăcate în huse, şi brusc lăsă capul pe birou, cutremurându-se ca apucat, zgomotos, apăsându-şi ba buzele, ba obrazul ud de lemnul rece, plin de praf, şi ţinându-se cu mâinile de colţuri.

În birou găsi un caiet, instrumente de îndreptat aripile fluturilor, bolduri negre şi o cutie de biscuiţi englezeşti în care era un cocon indian mare, care costase trei ruble. Fiul îşi amintise de ea în timpul bolii, îi părea rău că o lăsase, dar se mângâia cu gândul că, probabil, coconul dinăuntru era mort. Găsi şi o plasă ruptă – un săculeţ de muselină pe un cerc pliabil –, şi muselina mirosea încă a vară, a zăpuşeala din iarbă.

Pe urmă, gheboşându-se, suspinând cu tot corpul, începu să tragă unul câte unul sertarele de sticlă ale dulapului. În lumina slabă a lămpii sclipeau sub geam, precum mătasea, şiruri egale de fluturi. Aici, în camera asta, uite, pe masa asta, fiul lui îşi desfăşura captura, străpungea mica spinare miţoasă cu un bold negru, punea fluturele în fanta de plută dintre scândurelele glisante şi desfăcea, apoi fixa cu fâşiuţe de hârtie aripile moi, încă vii. Acum erau de mult uscate şi mutate în vitrină – sclipeau delicat prin sticlă câţiva fluturi coada-rândunicii, falene celest-azurii, fluturi mari roşcaţi cu picăţele negre, sidefii

pe dedesubt. Şi fiul lui le pronunța denumirile latineşti uşor rârâit, solemn sau cu nepăsare.

4

Noaptea era albăstrie, cu lună; nori subțiri, ca penele de bufniță, se răsfirau pe cer, dar nu atingeau luna uşoară, de gheață. Copacii – grămezi de chiciură cenuşie – aruncau o umbră neagră pe nămeții pe care se aprindea ici, colo câte o scânteie metalică. În casa mică, în salonul de pluş, încins de dogorea, Ivan pusese pe masă un brad de un arşin[13] într-un ghiveci de pământ, şi tocmai lega de vârful în formă de cruce o lumânare, când Slepțov, rebegit, plâns, cu pete întunecate de praf rămase pe obraz, veni din casa mare, ducând la subsuoară o cutie de lemn. Văzând bradul pe masă, întrebă distrat, cu gândul la ale lui:

— Ce-i cu ăsta?

Ivan, eliberându-l de cutie, răspunse cu voce joasă, caldă:

— E sărbătoare mâine.

— Nu trebuie, ia-l... se încruntă Slepțov, întrebându-se în gând: „Nu cumva azi e Ajunul? Cum de am uitat?”.

Ivan stărui moale:

— E verde. Las’ să stea...

— Te rog să-l iei, repetă Slepțov şi se îndoi peste cutia pe care o adusese.

---

[13] Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 0,71m.

Adunase înăuntru lucrurile fiului său – plasa, cutia de biscuiți cu coconul încremenit, plăcuțele pentru îndreptat aripile, boldurile în caseta lăcuită, caietul albastru. Prima foaie a caietului era pe jumătate ruptă, iar pe partea rămasă era ceva dintr-o dictare în franceză. Mai încolo erau trecute pe fiecare pagină data, denumirile fluturilor capturați şi alte observații:

„Am mers prin smârcuri până la Borovici...”

„Azi plouă, am jucat şah cu tata, pe urmă am citit peste măsură de plicticoasa *Fregata Pallada*[14].”

„Splendidă zi toridă. Seara am mers cu bicicleta. Mi-a intrat o gâză în ochi. Am trecut special de două ori pe lângă vila ei, dar n-am văzut-o...”

Slepțov ridică fața şi înghiți ceva fierbinte, enorm. Despre cine scria fiul lui?

„Mergeam, ca de obicei, cu bicicleta, scria mai departe. Aproape că ne-am privit. Minunea mea, bucuria mea...”

— De neînchipuit, şopti Slepțov, niciodată n-am să aflu...

Se aplecă iar, descifrând lacom scrisul copilăresc, ascuțit, ce făcea o voltă în jos la margini.

„Azi am văzut primul exemplar de Camberwell Beauty. Asta înseamnă că e toamnă. Seara a plouat. Ea probabil că a plecat, şi nici nu ne-am cunoscut. Cu bine, bucuria mea. Mi-e teribil de dor...”

---

[14] Roman de I.A. Goncearov (1812-1921). Nabokov îl menționează, tot ca „plictisitor”, şi în romanul său *Apărarea Lujin*.

— Nimic nu mi-a spus... îşi amintea Slepţov ştergându-şi fruntea cu palma.

Iar pe ultima pagină era un desen în peniţă: un elefant, cum îl vezi din spate – două coloane groase, colţurile urechilor şi codiţa.

Slepţov se ridică. Scutură din cap, ţinându-şi hohotele cumplite, seci, care îl podideau.

— Nu mai pot... gemea lungind cuvintele, apoi repeta şi mai tărăgănat: Nu-mai-pot...

„Mâine e Crăciunul, îi trecu repede prin minte. Iar eu am să mor. Păi da. E aşa de simplu. Chiar azi..."

Îşi scoase batista, îşi şterse ochii, barba, obrajii. Pe batistă rămaseră dâre întunecate.

— ... moartea, zise încet Slepţov, ca şi cum ar fi pus capăt unei propoziţii lungi.

Ticăia ceasul. Pe sticla albastră a ferestrei se îngrămădeau modelele făcute de ger. Caietul albastru iradia pe masă; lângă el, străvezie în lumină, era plasa care sclipea deasupra unui colţ al cutiei deschise. Slepţov miji ochii şi pentru o clipă avu impresia că viaţa pământească îi era cât se poate de clară, dezgolită şi comprehensibilă – tristă până la oroare, umilitor de lipsită de noimă, zadarnică, fără miracole...

Şi chiar în clipa aceea plesni ceva – un zgomot fin – ca şi cum s-ar fi rupt un elastic întins. Slepţov deschise ochii şi văzu: în cutia de biscuiţi coconul era sfâşiat, iar pe perete, deasupra biroului, se târa cu repeziciune în sus o creatură neagră zbârcită, cât un şoricel. Se opri, agăţându-se cu

şase lăbuţe negre şi mitoase de perete, şi începu să freamăte ciudat. Ieşise din găoace pentru că un om zdrobit de durere adusese cu el, în odaia caldă, cutia de tablă, şi se desprinsese pentru că prin mătasea îndesată a coconului pătrunsese căldura pe care o aşteptase atât de mult, pentru care îşi adunase atâta timp puterile, şi iată, acum, desprinzându-se, creştea încet şi miraculos. Se desfăceau uşor bucăţelele boţite, franjurii de catifea se întăreau, venele în evantai se umpleau cu aer. Devenea înaripat pe neobservate, aşa cum pe neobservate devine frumos un chip matur. Şi aripile – încă plăpânde, încă umede – tot continuau să crească, să se descreţească, iată, s-au desfăşurat până la limita pe care le-a stabilit-o Dumnezeu, şi pe perete era deja, în locul ghemotocului, în locul şoricelului negru, un imens fluture de noapte, un vierme indian de mătase, care zboară precum păsările, în amurg, în jurul felinarelor din Bombay.

Şi atunci aripile întinse, întunecat-catifelate, cu câte un ochişor sticlos pe fiecare şi un puf zmeuriu pe capetele încovoiate, respirară într-un elan de gingaşă, încântătoare, aproape omenească fericire.

(1924)

Traducere de Adriana Liciu

Scrisoare către Rusia

Îndepărtată şi minunată prietenă, probabil că nu ai uitat nimic în aceşti mai bine de opt ani de despărțire, dacă ți-l aminteşti până şi pe paznicul sur, în livrea azurie, care nu ne deranja deloc când se întâmpla să o zbughim de la ore şi să ne întâlnim în câte o dimineață petersburgheză geroasă în micul şi prăfuitul muzeu Suvorov, asemănător cu o tabacheră, şi cum ne mai sărutam cu foc în spatele unui grenadier de ceară! Iar pe urmă, când ieşeam din aceste semiobscurități vetuste, cum ne încălzeau incendiile de argint ale grădinii Tavricevski, şi gâgâitul lacom, viguros al oşteanului care se arunca la comandă înainte, aluneca pe un gheţuş şi îşi înfigea cu avânt baioneta în pântecele de paie al unei momâi, în mijlocul străzii.

Da, ştiu, în precedenta scrisoare către tine jurasem să nu amintesc, să nu pomenesc de trecut, mai ales de lucrurile mărunte ale trecutului nostru; fiindcă nouă, scriitorilor din exil, trebuie să ne fie proprie o mai mare sfială a cuvântului; dar iată că imediat, încă de la primele rânduri, ignor dreptul la sublima nedesăvârşire şi înăbuş în epitete o amintire peste care tu ai păşit atât de uşor şi grațios. Nu despre trecut vreau, iubita mea, să-ți povestesc.

E noapte acum. Noaptea simți cu totul altfel nemişcarea lucrurilor – a lustrei, a mobilei, a portretelor de pe masă. Când şi când, în conducte nevăzute, apa geme, gâlgâie, ca nişte suspine venind parcă în gâtul casei. Noaptea ies la plimbare. Reflexele felinarelor curg pe asfaltul umed, berlinez, învelit într-o peliculă neagră de unsoare şi în ale cărui cute se cuibăresc bălțile de ploaie; ici şi colo,

deasupra casetei vreunei guri de incendiu, arde o luminiță de granat. În stația de tramvai e un stâlp de sticlă scăldat într-o lumină galbenă, lichidă – şi cine ştie de ce, mă simt atât de bine şi atât de trist când, târziu în noapte, trece în zbor câte un vagon gol de tramvai, scheunând la cotitură. Vezi clar prin ferestre băncile maro luminate, printre care trece clătinându-se, singur, părând uşor ameţit, taxatorul cu punga lui neagră într-o parte.

Hoinărind pe strada întunecată, liniştită, îmi place să ascult cum se întoarce fiecare om la casa lui. Omul, de fapt, nu se vede în întuneric, şi nu poți şti niciodată dinainte ce uşă de la intrarea principală se va însufleți, va primi cu un scrâşnet cheia, se va deschide larg, se va opri în contragreutate, iar apoi se va trânti; cheia mai scrâşneşte o dată pe dinăuntru şi, în fund, în spatele geamului uşii, străluceşte pentru un minut uluitor o lumină moale.

Un automobil rulează pe pilaştrii de lumină umedă. E negru, cu o dungă galbenă sub geamuri. Trâmbițează ud în urechea nopții, şi umbra lui îmi trece pe sub picioare. Acum strada e pustie de tot. Doar un dog german bătrân, bătând cu ghearele în trotuar, e dus la plimbare împotriva voinței lui de către o fată drăguță, placidă, fără pălărie şi cu o umbrelă deschisă deasupra capului. Când trece pe sub luminița de granat (în stânga, deasupra gurii de incendiu), o parte a umbrelei, întinsă şi neagră, capătă o nuanță umedă de purpuriu.

Iar după colț, deasupra trotuarului, vălureşte în briliante – atât de neaşteptat ! – fațada unui cinematograf. Înăuntru vei vedea pe un perete o pânză dreptunghiulară, luminoasă ca luna, nişte mimi mai mult sau mai puțin iscusiți; şi iată, de pe pânză se apropie, creşte, priveşte în sala întunecată chipul imens al unei fete cu ochi cenuşii sclipitori şi buze negre numai crăpături strălucitoare, o minunată lacrimă de glicerină, luminându-se, i se prelinge pe obraz. Şi uneori apare – evident, printr-o minune ! – însăşi viața, neştiind că e filmată: o mulțime întâmplătoare, ape scânteietoare, un copac care foşneşte vizibil, dar neauzit.

Ceva mai departe, într-un colț al scuarului, o prostituată grasă, înaltă, în blănuri grele se plimbă agale înainte şi înapoi, oprindu-se din când în când înaintea unei vitrine luminate brutal, în care o doamnă fardată, de ceară, le arată unor gură-cască nocturni rochia ei fluidă de smarald şi mătasea strălucitoare a ciorapilor de culoarea piersicii. Îmi place să văd apropiindu-se de această târfă placidă, trecută, ajungând-o din urmă şi uitându-se înapoi de două ori, un domn mustăcios, bătrâior, sosit de dimineață cu treburi de la Papenburg. Ea îl conduce fără grabă spre camerele mobilate din una dintre casele din apropiere, pe care ziua nu o deosebeşti de celelalte, la fel de insipide. În spatele uşii de la intrare, portarul politicos, indiferent, stă de pază toată noaptea în holul neluminat. Iar sus, la capătul unei scări abrupte, o femeie la fel de

indiferentă deschide cu o nepăsare studiată o cameră liberă şi primeşte în tăcere plata.

Dar ştii cu ce vuiet formidabil o ia peste pod, pe deasupra străzii, hohotind din toate ferestrele, trenul inundat de lumină? Probabil că mai departe de suburbii nu merge, dar bezna de sub bolta neagră a podului e plină în clipa asta de o muzică metalică atât de puternică, încât îmi imaginez fără să vreau ţările calde în care voi pleca de îndată ce voi avea o sută de mărci care să-mi prisosească, acele tărâmuri însorite la care visez aşa de senin, aşa de lipsit de griji.

Sunt atât de lipsit de griji, încât uneori chiar îmi face plăcere să mă uit cum dansează oamenii prin cafenelele de pe-aici. Mulţi dintre tovarăşii mei de exil îşi clamează indignarea (şi e şi plăcere în indignarea asta) faţă de sfruntările modei, mai ales faţă de dansurile moderne, şi doar moda e o creaţie a mediocrităţii omeneşti, reprezintă un anumit nivel, o vulgaritate a egalităţii – iar să strigi contra ei, să o blamezi, înseamnă să recunoşti că mediocritatea poate crea ceva (fie acest ceva o formă de conducere statală ori un nou model de coafură) pentru care să merite să faci gălăgie. Şi, de fapt, dansurile astea ale noastre aşa-zis moderne nu sunt nici pe departe noi: se dădeau în vânt după ele şi pe vremea Directoratului, mai cu seamă că şi rochiile de damă de-atunci erau tot mulate pe corp, iar orchestrele erau tot de negri. Moda respiră peste veacuri: cu cupola crinolinei de la mijlocul secolului trecut, moda inspiră adânc, pe urmă expiră iar, şi fustele

devin mai strâmte, dansurile sunt mai strânse. La urma urmelor, dansurile noastre sunt foarte naturale şi destul de nevinovate, iar uneori – în sălile de bal londoneze – sunt cât se poate de grațioase în monotonia lor. Îți aminteşti ce spunea Puşkin despre vals: „monoton şi nebunesc”. E exact acelaşi lucru. Cât despre decăderea moravurilor... Uite ce-am găsit în însemnările domnului d’Agricourt : „Nu am văzut nimic mai dezgustător decât menuetul care se dansează la noi”.

Aşa că îmi face nespusă plăcere să privesc cum, în cafenelele dansante de pe-aici, „trec iute perechile, una după alta”, ca să îl citez din nou pe Puşkin, cum, cu o veselie omenească simplă, joacă ochii caraghios fardați, cum păşesc, atingându-se, pantaloni negri şi ciorapi de mătase luminoşi. Iar între timp, dincolo de uşă aşteaptă noaptea mea solitară, credincioasă, cu reflexele ei umede, cu claxoanele automobilelor şi rafalele vântului înalt.

Într-o astfel de noapte, la cimitirul ortodox, mult în afara oraşului, şi-a luat viața pe mormântul soțului răposat de curând o bătrânică de şaptezeci de ani. Dimineață, întâmplător, am fost acolo, şi paznicul, un infirm greoi, în cârje care scârțâiau la fiecare opintire a corpului, mi-a arătat crucea albă de care se spânzurase bătrâna şi firele galbene care se lipiseră unde se rosese frânghia („nouă-nouță”, a spus el încet). Dar mai misterioase şi mai încântătoare decât orice erau urmele în formă de seceră lăsate de călcâiele mici, ca de copil, în pământul ud de lângă soclu. „A cam călcat pământul în picioare, sărmana,

dar altfel – n-a făcut necazuri", a remarcat nepăsător portarul; şi, uitându-mă la firicelele acelea galbene, la gropile mici, am înțeles că există un zâmbet copilăresc chiar şi în moarte.

Poate că, dragă prietenă, îți scriu scrisoarea asta numai pentru a-ți povesti despre moartea aceea uşoară şi duioasă. Şi aşa s-a încheiat o noapte berlineză.

Ascultă, sunt pe deplin fericit. Fericirea mea e o sfidare. Rătăcind pe străzi, prin scuaruri, pe cheiuri de-a lungul canalului, simțind vag buzele umezelii prin tălpile găurite, îmi port cu mândrie fericirea inefabilă. Vor trece în goană veacurile şi elevii vor căsca deasupra istoriei zguduirilor noastre; totul va trece, dar fericirea mea, dragă prietenă, fericirea mea va rămâne – în reflectarea umedă a felinarului, în curbura prudentă a treptelor de piatră ce coboară în apele negre ale canalului, în zâmbetul unei perechi care dansează, în toate cele cu care Dumnezeu a înconjurat, atât de generos, singurătatea omenească.

(1925)
Traducere de Adriana Liciu

Încăierarea

Diminețile, dacă soarele mă invita, mă duceam în afara Berlinului să înot. În stația de tramvai de la capătul liniei, pe o bancă verde, vatmanii – îndesați, în ciubote uriaşe,

boante – se odihneau fumând cu poftă şi îşi frecau din când în când mâinile grele în care se impregnase miros de metal, uitându-se cum alături, chiar de-a lungul şinelor, un bărbat cu un şorţ ud stropeşte măceşul în floare, cum irumpe apa, într-un evantai mlădios de argint, din maţul strălucitor, ba zburând spre soare, ba lăsându-se lin peste tufele fremătătoare. Eu treceam pe lângă ei strângând sub braţ prosopul făcut sul şi mă îndreptam în pas vioi spre marginea pădurii; acolo, trunchiurile dese şi subţiri ale pinilor, de un brun rugos în partea de jos, de culoarea pielii mai sus, erau împestriţate cu umbre mărunte, şi pe iarba sfrijită de sub ele stăteau tolănite, completându-se parcă reciproc, petice de soare şi petice de ziar. Deodată, cerul dădea vesel trunchiurile la o parte; pe valurile cenuşii de nisip coboram spre lac, unde ţipau şi se zgribuleau glasurile celor care se scăldau şi pentru câte o fracţiune de secundă apăreau pe luciul luminos geamandurile întunecate ale capetelor. Pe panta lină zăceau întinse pe burtă ori pe spate trupuri în toate nuanţele bronzului pe care îl dă soarele, unele încă albe cu picăţele roz pe omoplaţi, altele deja aprinse, de culoarea mierii sau a cafelei tari cu frişcă. Mi-am dat jos cămaşa şi, pe loc, cu o tandreţe oarbă, mă luă în primire soarele.

Şi în fiecare dimineaţă, la zece fix, se ivea lângă mine acelaşi ins. Era un neamţ în vârstă, şchiop, într-un pantalon şi o scurtă cu croială militară, cu capul mare şi chel polizat de soare până la un lustru roşu. Îşi aducea o umbrelă neagră ca o cioară bătrână şi un balot bine strâns

care se defalca imediat într-un pled cenuşiu, un prosop de baie şi un teanc de ziare. Despăturea meticulos pledul pe nisip şi, după ce rămânea numai în chilotul de baie îmbrăcat dinainte pe sub pantalon, se instala cât se poate de comod pe pled, îşi potrivea umbrela deasupra capului, ca să-i cadă umbra numai pe faţă, şi se apuca de ziare.

Eu îl urmăream cu coada ochiului, luând notă de lâna întunecată, parcă dărăcită, de pe picioarele lui strâmbe, vânjoase, de burta plinuţă cu buricul adânc care se uita, ca un ochi, în cer, şi eram foarte preocupat să ghicesc cine era acest om care iubea cu atâta evlavie soarele.

Stăteam întinşi pe nisip cu orele. Pe cer treceau într-o caravană agitată norii de vară, nori în formă de cămile, de corturi. Soarele încerca să se strecoare printre ei, dar ei îl acopereau cu o margine orbitoare, aerul stingea, apoi cocea din nou strălucirea, dar primul se lumina nu malul nostru, ci celălalt, noi eram încă în umbra uniformă şi fără culoare, iar dincolo se lăţea deja lumina caldă, dincolo umbrele pinilor înviau pe nisip, ţâşneau modelaţi de soare omuleţi goi – şi, brusc, ca un ochi imens, fericit, se desfăşura şi pe partea noastră strălucirea. Atunci săream în picioare, nisipul cenuşiu îmi frigea tălpile, o luam la fugă spre apă şi mă năpusteam cu zgomot în ea. Ce bine e să te usuci pe urmă, să simţi cum soarele bea lacom cu buze hoţeşti mărgelele reci rămase pe trup!

Neamţul meu închide cu zgomot umbrela şi, săltându-şi cu grijă pulpele strâmbe, coboară şi el spre apă, unde, după obiceiul pe care îl au bătrânii la scăldat, îşi udă mai

întâi capul, apoi, cu o mişcare largă, îşi dă drumul înot. Un vânzător de acadele acre trece în lungul malului strigându-şi marfa. Alți doi, în costum de baie, duc repede o găleată cu castraveți – şi vecinii mei de soare, nişte flăcăi cam din topor, extrem de bine făcuți, prind strigătele scurte ale vânzătorilor şi le imită cu iscusință. Un prunc gol, negru tot de nisipul ud lipit de el, şontâcăie pe lângă mine şi saltă caraghios cioculețul dintre picioarele grăsuțe, nesigure. Alături şade mama lui, o femeie drăguță, pe jumătate dezbrăcată; îşi piaptănă, muşcând agrafele, părul negru, lung. Iar ceva mai încolo, chiar la marginea pădurii, nişte tineri maronii joacă în forță mingea, azvârlind-o cu o mână, şi învie în această mişcare elanul nemuritor al discobolului; iar acum, cu un foşnet atic încep să clocotească în vântul uşor pinii, şi uite, mi se pare că lumea întreagă, ca mingea asta mare, îndesată, a zburat pe minunata traiectorie arcuită înapoi în brațele nude ale unui zeu păgân. Şi în această clipă, cu o exclamație eoliană, se iveşte deasupra pinilor un aeroplan, şi un atlet tuciuriu, întrerupând jocul, se uită la cer, unde se duc spre soare două aripi albastre, un vâjâit dedalic, plin de extaz. Aş vrea să-i spun toate astea vecinului meu când, respirând greu, clănțănind din dinții neregulați, iese din apă şi se întinde din nou pe nisip. Eu dețin însă prea puține cuvinte nemțeşti, şi doar de-asta nu mă înțelege. În schimb, îmi zâmbeşte cu toată ființa, cu luciul cheliei, cu smocul negru al mustății, cu vesela burtă cărnoasă, cu cărăruia de lână care aleargă pe mijloc.

Profesia i-am descoperit-o absolut întâmplător. Odată, într-un amurg, când automobilele urlau mai înfundat şi în aerul albastru se aprindeau, ca în sud, grămezile de portocale pe tejghele, rătăceam printr-un cartier îndepărtat şi am intrat într-o cârciumă să-mi potolesc setea de seară, atât de familiară haimanalelor de oraş. Veselul meu neamț stătea în spatele tejghelei strălucitoare, dădea drumul din robinet unui jet gros, galben, şi tăia cu o scândurică spuma care se revărsa somptuoasă peste margine. Pe tejghea se rezema în coate o namilă de vizitiu cu o mustăcioară căruntă şi se uita grav la robinet, ascultând berea care spumega ca urina de cal. Ridicând ochii la mine, patronul zâmbi larg, prietenos, îmi turnă şi mie o bere şi aruncă banul într-o cutie. Lângă el spăla şi ştergea paharele, scârțâind dibaci cu cârpa, o fată blondă într-o rochie cadrilată, cu coate ascuțite, roz. În aceeaşi seară am aflat că era fiica lui, că o cheamă Emma, iar pe el – Krause. Aşezat într-un colțişor, am început să sorb fără grabă berea uşoară cu coamă albă, cu un uşor iz de metal. Cârciuma era dintre cele obişnuite – două, trei reclame de băuturi, coarne de cerb, tavan jos şi întunecat cu ghirlande din steguleţe de hârtie, urme ale vreunei festivități. În spatele tejghelei, pe rafturi, străluceau sticlele, iar ceva mai sus ticăia un ceas de modă veche, în formă de căscioară, cu un cuc care dă buzna. O sobă de fontă îşi întindea burlanul inelat în lungul peretelui, apoi şi-l curba în amestecul împopistrat steguleţelor din tavan. Pe mesele solide, fără față de masă, stăteau suporturi de un alb murdar pentru

halbele de bere. La una dintre mese, un bărbat somnoros cu nişte cute apetisante de grăsime pe ceafă şi un flăcău ursuz cu dinți albi, zețar sau ajustor după înfățişare, jucau zaruri.

Era linişte şi pace. Ceasul rupea fără grabă fărâme seci de timp, Emma zdroncănea încet sticla paharelor şi se tot uita într-un colț unde, într-o oglindă îngustă, întretăiată de literele aurite ale unei reclame, se reflectau profilul ascuțit al ajustorului şi mâna lui ridicând mica pâlnie neagră cu zaruri.

În dimineața următoare trecui iar pe lângă vatmanii îndesați, pe lângă evantaiul apei în care luneca mirific un curcubeu, şi mă trezii iar pe malul lacului, unde Krause era deja întins. Îşi scoase de sub umbrelă fața transpirată şi intră în vorbă – despre apă, despre zăpuşeală. Mă întinsei, mijii ochii din pricina soarelui, şi când i-am deschis, totul în jur era albastru. Deodată, pe drumul de pe malul lacului, peste petele de soare dintre pini trecu o furgonetă, iar în spatele ei un polițist pe bicicletă. În furgonetă se zbătea, chelălăia cu un glas subțire, ca un plânset, un cățeluş care fusese prins. Krause se ridică puțin şi strigă din răsputeri: „Atenție! Hingherul!”, şi strigătul lui fu prins imediat de cineva, se transmise din gâtlej în gâtlej, dând ocol lacului rotund, luând-o înaintea hingherului, şi oamenii, preveniți, se repeziră la câinii lor, le puseră iute botnițele şi le prinseră zgărzile. Krause ascultă satisfăcut ecourile care se îndepărtau şi îmi făcu blajin cu ochiul.

— S-a zis. Nu mai prinde nici unul.

Am început să trec destul de des pe la cârciuma lui. Îmi plăcea tare mult Emma – coatele ei goale şi faţa mică, de pasăre, cu ochi goi şi tandri. Dar ce-mi plăcea în chip deosebit era felul cum se uita ea la iubitul ei, ajustorul, când îşi punea lenevos coatele pe masă. Îl vedeam dintr-o parte – cuta duşmănoasă, tristă de lângă gură, ochiul arzător de lup, barba albastră de pe obrazul scofâlcit, nebărbierit de mult. Îl privea cu atâta spaimă şi dragoste în timp ce, cu privirea aţintită în ochii ei, îi spunea ceva încet, dădea atât de încrezătoare din cap, întredeschizând buzele palide – şi asta mă făcea să mă simt minunat de bine şi de vesel în colţişorul meu, de parcă Dumnezeu mi-ar fi confirmat nemurirea sufletului sau un geniu mi-ar fi lăudat cărţile. Mi s-au întipărit în memorie şi mâna udă de spumă de bere a ajustorului, şi degetul mare al acestei mâini care strângea halba – unghia neagră imensă, crăpată pe mijloc.

Ultima dată când am fost acolo, într-o seară, ţin minte că era înăbuşitor, mirosea a furtună. Pe urmă s-a dezlănţuit un vârtej şi oamenii din piaţă o luaseră la fugă spre scara staţiei subterane: în întunericul cenuşiu al pieţei, vântul rupea veşminte, ca în tabloul *Pieirea Pompeiului*. În cârciuma întunecoasă, patronul, căruia i se făcuse cald, îşi desfăcu gulerul în timp ce-şi lua mohorât cina cu doi prăvăliaşi. Era deja târziu, şi pe geamuri foşnea ploaia, când veni ajustorul. Era ud leoarcă, rebegit, şi bombăni cu ciudă ceva văzând că Emma nu era în spatele

tejghelei. Krause tăcea clefăind un cârnat cenuşiu ca un pietroi.

Şi în clipa aceea am simțit că avea să se întâmple ceva ieşit din comun. Băusem zdravăn şi sufletul meu, instinctul meu ochios, lacom, cerea spectacol. Totul a început foarte simplu. Ajustorul, apropiindu-se de tejghea, îşi turnă absent un pahar de coniac dintr-o sticlă cu cioc, luă o gură, îşi şterse buzele cu palma şi, dându-şi una peste şapcă, se îndreptă spre uşă. Krause puse furculița şi cuțitul în cruce pe farfurie şi spuse tare:

— Stai! Douăzeci de pfenigi.

Ajustorul, care pusese mâna pe clanță, se întoarse:

— Cred că sunt aici ca la mine-acasă.

— Nu plăteşti? întrebă Krause.

Din fund, de sub ceas, ieşi deodată Emma, se uită la taică-său, apoi la iubitul ei şi înlemni. De deasupra ei, cucul sări cu un piuit din căsuță şi se ascunse iar.

— Dă-mi pace, spuse încet ajustorul şi ieşi.

Atunci Krause se repezi în urma lui cu o vioiciune uimitoare, smucind uşa.

Isprăvindu-mi berea rămasă, dădui şi eu fuga afară: o rafală de vânt umed mă păli în față.

Stăteau unul în fața altuia pe trotuarul negru, strălucitor de la ploaie, şi zbierau amândoi – n-am putut desluşi toate cuvintele, mai ales că răgetul acela creştea, dar un cuvânt se repeta distinct în el: *douăzeci, douăzeci, douăzeci*. Câțiva oameni se opriseră să asiste la ceartă; eu însumi admiram spectacolul, reflexele felinarului pe

chipurile desfigurate, vena încordată de pe gâtul lui Krause – şi asta făcu să-mi amintesc, cine ştie de ce, că odată, într-o speluncă de port, m-am bătut pe cinste cu un italian negru ca un gândac: mâna mea era în gura lui şi strângea cu furie, încercând să-i sfâşie pielea udă pe dinăuntrul obrazului.

Ajustorul şi Krause zbierau tot mai tare. Pe lângă mine lunecă Emma, apoi se opri, neîndrăznind să se apropie, şi doar striga în disperare:

— Otto!... Tată!... Otto!... Tată!... şi la fiecare strigăt al ei, mica ceată fremăta de un hohot reţinut, în aşteptare.

Cei doi se lansară lacom într-o luptă corp la corp şi pumnii bufneau surd; ajustorul lovea în tăcere, iar Krause, lovind, icnea scurt. Lui Otto, numai piele şi os, i se îndoi deodată spinarea şi un sânge negru îi curse din nări – dădu brusc să prindă mâna grea care îl lovea în faţă, dar în loc de asta se clătină şi se prăbuşi cu faţa pe trotuar. Oamenii se apropiară în fugă de el şi îmi dispăru din vedere. Îmi amintii că îmi uitasem şapca pe masă, aşa că m-am întors înăuntru. Acolo era straniu de calm şi de luminos. Într-un colţ şedea Emma, cu capul căzut pe braţul întins peste masă. Atunci o sărutai cu grijă pe cărarea gingaşă, mirosind a bucătărie, şi, găsindu-mi şapca, ieşii în stradă.

Pe stradă se tot strângea lume. Krause, respirând greu, ca atunci pe mal, când ieşea din apă, îi explica ceva unui poliţist.

Afară şi nu vreau să ştiu cine e vinovat, cine are dreptate în această scurtă istorie. Ea putea fi, desigur,

întoarsă altfel: să fi povestit cu compătimire cum din pricina unui bănuț de aramă a fost mortificată o fericire, cum Emma a plâns toată noaptea şi, adormind către dimineață, l-a văzut iar, în vis, pe tatăl ei devenit o fiară care îi făcea praf iubitul. Dar poate că problema nici nu e asta, suferințele şi bucuriile omeneşti, ci jocul umbrelor şi luminilor pe un trup viu, în armonia faptelor mărunte adunate, uite, astăzi, acum, într-un fel unic şi irepetabil.

(1925)
Traducere de Adriana Liciu

Întoarcerea lui Ciorb

Soții Keller ieşiră de la operă târziu. În oraşul acela german liniştit, în care aerul era uşor opac şi vălurele piezişe de pe râu haşurau deja de opt secole catedrala reflectată în apă, se servea un Wagner asezonat, cu gust, sub forma unei ghiftuieli cu muzică. De la teatru, Keller îşi duse soția la o cârciumioară elegantă care se fălea cu vinul său alb, şi abia pe la două noaptea automobilul, cu interiorul luminat superficial, îi aduse gonind pe străzile moarte la portița de fier a vilişoarei cu aer sobru. Keller, un neamț în vârstă, îndesat, aducând bine cu preşedintele Kruger, coborî primul pe trotuar, unde, în lumina cenuşie a felinarului, fremătau umbrele încâlcite ale frunzelor. Lumina trase pentru o clipă de pieptul apretat al lui Keller

şi de picăturile mărgelelor de sticlă de pe rochia soției sale care, scoțând afară un picior durduliu, se strecură la rândul ei din maşină. În antreu îi întâmpină slujnica şi, în fugă, îi înştiință într-o şoaptă speriată de vizita lui Ciorb. Chipul dolofan, încă proaspăt al Varvarei Klimovna Keller prinse să tremure şi să se înroşească din pricina emoției:

— Ți-a spus că e bolnavă?

Slujnica începu să bâiguie şi mai repede. Keller îşi netezi cu palma grasă barbişonul cărunt, şi fața lui mare, întru câtva de maimuță, cu partea dintre buza de sus şi nas lungă şi cu riduri adânci, se încruntă bătrâneşte.

— Dar eu nu pot să aştept până mâine. Mergem chiar acum acolo, murmură clătinând din cap Varvara Klimovna şi se învârti greoi în loc, prinzând de un capăt voalul care-i acoperea peruca rusească. Doamne, Dumnezeule... Nu degeaba n-au fost scrisori de-aproape o lună.

Keller îşi desfăşură cu o lovitură de pumn jobenul pliabil şi rosti cu rusa lui exactă, uşor guturală:

— Omul acesta nu este în minții sale. Cum a îndrăznit, dacă ea este bolnavă, să o ducă din nou în acel hotel infam...

Dar, firește, se înşelau crezând că fiica lor e bolnavă. Ciorb îi spusese asta slujnicei numai pentru că aşa fusese cel mai uşor de articulat. În realitate, el se întorsese din străinătate singur şi abia acum îi venise în minte că trebuia totuşi să explice cum murise soția lui şi de ce nu le-a scris nimic. Totul era extrem de greu. Cum să explice că voia să-şi țină durerea numai pentru el, să nu o maculeze cu nimic

străin şi să nu o împartă cu nimeni? Pentru el, moartea ei a fost un caz extrem de rar, aproape nemaiauzit, căci nimic nu poate fi mai curat decât, da, o moarte exact aşa cum fusese aceea – din şocul unui curent electric, care, tras în sticlă, dă cea mai curată şi mai strălucitoare lumină.

Şi din ziua aceea de primăvară când, pe o şosea albă, la zece verste de Nisa, ea, râzând, a atins firul viu al unui stâlp doborât de furtună, întreaga lume s-a stins dintr-odată pentru Ciorb, s-a îndepărtat, şi chiar trupul ei mort, pe care l-a dus pe braţe până în satul cel mai apropiat, i se părea deja cumva străin şi inutil.

La Nisa, unde a trebuit să fie înmormântată, antipaticul pastor ftizic s-a străduit în van să scoată de la el vreun detaliu: el doar zâmbea indolent. O zi întreagă a stat pe pietrişul plajei, prefirând dintr-o palmă în cealaltă pietricele colorate; şi brusc, fără să mai aştepte înmormântarea, a plecat înapoi în Germania, prin toate locurile acelea în care fuseseră împreună în călătoria de nuntă. În Elveţia, unde petrecuseră iarna şi unde merii erau acum în floare, nu a recunoscut nimic în afară de hoteluri; în schimb, în Pădurea Neagră, prin care trecuseră în toamnă, primăvara răcoroasă nu i-a stânjenit cu nimic amintirea. Şi, cum a încercat, pe plaja sudică, să găsească pietricica aceea unică, rotundă, neagră, cu un brâu alb regulat, pe care i-o arătase ea în ajunul ultimei plimbări, tot aşa căuta şi pe drum tot ce semnalase ea printr-o exclamaţie: conturul aparte al unei stânci, o căsuţă acoperită cu solzişori gri-argintii, un brad negru şi podeţul peste torentul alb, şi tot

ceea ce fusese, se prea poate, o prefigurare fatidică: desfăşurarea radială, între nişte sârme de telegraf, a unei pânze de păianjen brodate cu mărgeluşe de ceaţă. Ea îl însoţea: păşeau iute cizmuliţele ei înalte şi mâinile se mişcau, se mişcau întruna, ba rupând o frunzuliţă dintr-o tufă, ba mângâind în trecere un perete stâncos – mâini uşoare, puse pe râs, care nu ştiau ce-i liniştea. Îi vedea faţa mică, toată numai pistrui întunecaţi, şi ochii mari, verde pal, acea nuanţă a cioburilor de sticlă netezite de valuri. I se părea că dacă va strânge toate nimicurile pe care le observaseră împreună, dacă va reconstitui acest trecut apropiat, chipul ei va deveni nemuritor şi o va înlocui pentru totdeauna. Doar nopţile, ele, da, erau insuportabile... Noaptea, prezenţa ei fictivă devenea deodată terifiantă – aproape că nici nu dormise în timpul acestei călătorii de trei săptămâni, şi acum ajunsese complet năuc de oboseală în oraşul liniştit unde o întâlnise şi se cununase cu ea, în gara de unde plecaseră împreună toamna trecută.

Era aproape opt seara. În spatele caselor, turla catedralei se profila neagră pe o fâşie roşie crepusculară. În piaţa din faţa gării stăteau înşiruiţi aceiaşi vizitii decrepiţi. Striga acelaşi vânzător de ziare, cu vocea surdă, de seară. Acelaşi pudel negru cu ochi indiferenţi ridică o labă subţire lângă un suport de reclame, chiar pe literele roşii ale unui afiş: *Parsifal*.

Ciorb avea o valiză de mână şi un cufăr galben mare. Cutreieră oraşul cu o trăsură. Vizitiul plesnea alene din

hățuri, ținând cu o mână cufărul. Ciorb își aminti că aceleia căreia nu-i spusese niciodată pe nume îi plăcea să meargă cu trăsura.

Pe o străduță, după colțul operei, era un hotel rău famat, vechi, cu trei caturi, unde se dădeau camere și cu săptămâna, și cu ora – o casă neagră cu coșcoveli geografice, cu muselină zdrențuită la geamurile tulburi și cu o ușă obscură la intrare, care nu se închidea niciodată. Un lacheu palid, dar ferchezuit, îl conduse pe Ciorb pe un coridor întortocheat care trăsnea a igrasie și a varză, și când Ciorb intră după el în cameră recunoscu imediat – după femeia roz la scaldă în ramă aurită de deasupra patului – că era aceeași cameră în care el și soția lui petrecuseră prima lor noapte împreună. Ei i se păruse totul amuzant atunci – și grăsanul fără haină îmbrâncit pe coridor, și faptul că aleseseră cine știe de ce un hotel atât de nenorocit, și că pe lavoar era un splendid fir de păr blond –, dar cel mai tare râdea de felul cum dispăruseră ei de-acasă. Imediat ce se întorseseră de la biserică, ea fugise în camera ei să se schimbe, în timp ce jos se adunau invitații pentru masă. Keller, într-un frac de bună calitate, cu un zâmbet fleșcăit pe fața de maimuță, bătea pe umăr ba pe unul, ba pe altul, și servea chiar el șnapsurile, iar prietenii apropiați erau duși perechi-perechi de către Varvara Klimovna să vadă dormitorul care le fusese destinat tinerilor căsătoriți: cu înduioșare, abia șoptind, arăta spre pilota uriașă, spre florile de portocal, spre două perechi noi-noațe de papuci de noapte – unii mari,

cadrilați, şi unii mici, roşii cu pamponaşe – puse una lângă alta pe covoraşul pe care era inscripționat cu litere gotice: „ÎMPREUNĂ PÂNĂ LA MORMÂNT”. După aceea s-au deplasat cu toții spre mese, iar Ciorb cu soția, înțelegându-se dintr-o privire, au zbughit-o pe uşa de serviciu, şi abia a doua zi dimineață, cu o jumătate de oră înaintea plecării expresului, au apărut acasă după lucruri. Varvara Klimovna a plâns în hohote toată noaptea; soțul ei, pentru care Ciorb era un *émigré* sărac şi un *littérateur*, – fusese întotdeauna un om suspicios, blestema alegerea fiicei, cheltuiala cu vinul, poliția care n-a putut să facă nimic... Şi pe urmă, când tinerii au plecat, bătrânul s-a dus să se uite la hotelul de pe străduța din spatele operei – şi de-atunci, casa aceea mioapă, neagră, devenise pentru el ceva respingător şi în acelaşi timp atrăgător, ca amintirea unei crime.

Până i-au adus cufărul, Ciorb s-a uitat fix la oleografia roz. Când uşa s-a închis, s-a aplecat peste cufăr şi l-a deschis. Într-un colț, sub o fâşie desprinsă din tapetul de hârtie, scormonea şi se rostogolea la loc un şoarece. Se răsuci pe un călcâi cu o tresărire rapidă. Beculețul gol care atârna de firul din tavan se mişcă uşor. Umbra firului alunecă pieziş pe canapeaua verde, frângându-se la margine. Chiar pe canapeaua asta dormise el atunci. Soția, culcată în pat, respira atât de regulat, ca un copil. În noaptea aceea doar îi sărutase scobitura gâtului – nimic mai mult.

Şoarecele începu din nou să mişune. Există nişte sunete de-astea mărunte mai înspăimântătoare decât canonadele. Ciorb lăsă cufărul şi se învârti de vreo două ori prin cameră. Un fluture de noapte se lovi cu zgomot de bec. Trase de uşă s-o smulgă din ţâţâni şi ieşi.

Coborând pe scară, simţi cât de tare obosise, şi când se trezi pe străduţă, capul începu să i se învârtească din pricina albăstrelii întunecate a nopţii de mai. Cotind-o pe bulevard, grăbi pasul. Piaţa. Călăreţul de piatră. Norii negri ai grădinii publice. Acum înfloreau castanii, iar *atunci* era toamnă. Se plimbaseră mult amândoi în ajunul nunţii. Ce bun era mirosul umed de pământ, ca de violete, al frunzelor veştede ce acopereau trotuarul... În zilele acelea minunate, mohorâte, cerul era alb-ceţos, şi în mijlocul pavajului negru ramurile se reflectau într-o băltoacă mică, semănând cu o fotografie prost developată. Între vilele cenuşii, nemişcat şi moale, era galbenul copacilor, iar în faţa casei ei se veştejea un plop şi frunzele lui aveau culoarea unui strugure străveziu. În spatele grilajului licăreau trunchiurile mestecenilor – unul într-o husă deasă de iederă – şi el povestise că în Rusia nu există iederă pe mesteceni, iar ea spusese că umbra roşcată a frunzişului lor mărunt aminteşte de petele fine de rugină de pe lenjeria călcată. De-a lungul trotuarului stăteau stejarii şi castanii; pe o scoarţă neagră se întindea o verzitură de catifea; tot timpul se desprindea câte-o frunză, zbura în diagonală peste stradă, ca un peticuţ de hârtie de împachetat. Ea încerca să le prindă din zbor cu o mistrie pe care o găsise lângă o

grămadă de cărămizi roz acolo unde reparau strada. Ceva mai încolo, din coşul unei dube utilitare se prelingea un firicel de fum străveziu, care se lăsa într-o parte, apoi se topea printre ramuri – şi un zidar care se odihnea se uita cu mâinile proptite în şolduri la domnişoara uşoară ca o frunză veştedă, care dansa cu o mistrie în mâna ridicată. Ea sărea şi râdea. Ciorb, gheboşându-se uşor, păşea în urma ei – şi i se părea că, uite, aşa cum miros frunzele veştede miroase fericirea însăşi.

Acum abia recunoştea această stradă înghesuită de opulența nocturnă a castanilor. În față ardea un felinar, peste sticla lui se lăsase o ramură, şi câteva frunze, pătrunse la capete de lumină, erau aproape translucide. Ciorb se apropie. Umbra portiței cu grilajul rupt țâşni spre el de pe trotuar, înfăşurându-i picioarele. În spatele gardului, la capătul fâşiei cețoase de pietriş, răsări fațada casei cunoscute. O fereastră era deschisă şi luminată. În spărtura aceea chihlimbarie, slujnica desfăşură larg, dintr-o mişcare, un cearşaf strălucitor. Ciorb o strigă tare şi scurt. Cu o mână se ținea de portiță, şi senzația de umezeală a fierului sub palmă era cea mai acută dintre toate amintirile.

Slujnica alerga deja spre el. După cum avea să-i povestească Varvarei Klimovna, mai înainte de orice a mirat-o că Ciorb a rămas tăcut pe trotuar, deşi ea a deschis imediat portița. „Era fără şapcă, povestise ea, şi lumina felinarului îi cădea pe frunte, şi fruntea era udă de transpirație, şi părul i se lipise de frunte. Am spus că

domnii sunt la operă şi l-am întrebat de ce e singur. Ochii îi luceau îngrozitor şi parcă nu se bărbierise de mult. Dânsul a spus încet: «Transmiteți că ea este bolnavă». Eu am întrebat: «Dar unde ați tras?» Dânsul a spus: «Tot acolo» – şi pe urmă: «N-are importanță. Mâine-dimineață plec». I-am spus să mai aştepte puțin, dar dânsul n-a răspuns nimic, s-a întors şi a plecat."

Aşa se întorsese Ciorb chiar la izvoarele amintirilor sale. Fusese o ispită chinuitoare şi dulce, care acum se apropia de sfârşit. Mai rămânea doar să petreacă o singură noapte în camera care fusese cea dintâi a căsniciei lor, iar mâine ispita va fi trecut deja şi chipul ei va deveni perfect.

Şi în timp ce mergea înapoi spre hotel pe bulevard, unde pe toate băncile, în întunericul albastru, şedeau siluete înceţoşate, înțelese brusc că, în ciuda oboselii, îi va fi imposibil să adoarmă, singur în camera aceea cu un bec gol şi cu unghere crănțănitoare. Ieşi în piață şi o luă încet pe strada principală – şi deja ştia ce trebuia făcut. Dar a căutat mult: oraşul era liniştit, cast, şi străduța aceea secretă unde se vindea dragoste îi era necunoscută lui Ciorb. Şi abia după un ceas de rătăcire neputincioasă, de simțea cum îl frig călcâiele şi îi vâjâie urechile, nimeri din întâmplare pe străduța aceea şi se apropie imediat de femeia care îl chemă.

— O noapte, spuse Ciorb printre dinți.

Femeia înclină capul într-o parte, îşi legănă geanta şi răspunse:

— Douăzeci şi cinci.

El încuviință din cap. Abia după o bună bucată de timp, privind-o din întâmplare, Ciorb observă cu indiferență că era destul de frumuşică, deşi foarte uzată, şi că avea părul blond, până la umeri.

Ea mai fusese nu o dată cu alți bărbați în hotelul unde trăsese Ciorb, şi lacheul palid cu mirosul fin, dând fuga pe scară, îi făcu prieteneşte cu ochiul. Cât au mers pe coridor s-a auzit cum în spatele uneia dintre uşi, monoton şi greu, scârțâia patul, ca şi cum cineva tăia cu fierăstrăul un buştean. Şi câteva uşi mai încolo, dintr-o altă cameră, se auzi iar acelaşi zgomot tânguitor, şi trecând pe lângă, femeia se uită peste umăr la Ciorb cu o cochetărie rece.

El o introduse în tăcere în camera lui şi, imediat, abia aşteptând somnul, începu să tragă de butonul gulerului. Femeia se apropie, lipindu-se de el, şi întrebă cu un zâmbet:

— Şi cu cadouaşul cum rămâne?

Ciorb se uită la ea somnoros şi distrat, pricepând cu greu despre ce era vorba.

Primind banii, ea îi aranjă frumos în geantă şi, oftând uşor, se apropie din nou, scuturându-şi părul:

— Să mă dezbrac?

— Da, culcă-te, bolborosi Ciorb, dimineață îți mai dau.

Ea începu să îşi descheie în grabă nasturii bluziței şi se tot uita cu coada ochiului la Ciorb, uşor mirată de năuceala lui posomorâtă. După ce se dezbrăcă la iuțeală, neglijent, el se întinse în pat şi se întoarse cu fața la perete.

„Ăsta are pesemne chichirezul lui”, se gândi confuz femeia. Îşi aranjă încet cămaşa, după care o puse pe scaun. Ciorb dormea deja dus.

Femeia se învârti prin cameră şi, văzând capacul cufărului de lângă fereastră întredeschis, se lăsă pe vine şi aruncă o privire înăuntru. Clipind şi întinzând cu băgare de seamă braţul gol, pipăi o rochie de damă, un ciorap, nişte cârpuşoare de mătase împăturite la nimereală care miroseau atât de frumos, încât o cuprinse tristeţea.

Se îndreptă căscând, îşi scărpină un şold şi, aşa cum era, goală, doar în ciorapi, se duse la fereastră şi dădu storul de-o parte. Fereastra era deschisă şi în abisul de catifea al străzii se vedea un colţ al operei, un umăr negru al Orfeului de piatră, distinct conturat pe albăstreala nopţii, şi un şir de luminiţe pe faţada ceţoasă ce se pierdea în diagonală în amurg. Acolo, în depărtare, pe straturile semirotunde ale treptelor iluminate de la intrare, mişunau, curgând din răscroiala luminoasă a uşilor, mici siluete întunecate, şi spre trepte lunecau, jucând din faruri şi lucind din capotele netede, automobile. Şi numai când a luat sfârşit plecarea şi luminiţele s-au stins, femeia a lăsat storul şi, stingând lumina, s-a întins pe pat, lângă Ciorb. Adormind, se gândi că mai fusese de vreo două ori în camera asta, ţinea minte tabloul roz de pe perete.

N-a dormit mai mult de o oră: a trezit-o un ţipăt disperat, înfiorător. Ţipătul fusese al lui Ciorb. Se trezise în toiul nopţii, se întorsese pe partea cealaltă şi îşi văzuse soţia întinsă alături de el. Ţipase îngrozitor, din rărunchi.

Umbra albă de femeie a sărit din pat. Când, tremurând toată, a aprins lumina, Ciorb şedea pe cearşafurile răvăşite, cu spatele la perete, şi printre degetele răşchirate ardea cu o lucire smintită un ochi. Pe urmă îşi descoperi încet faţa şi o recunoscu pe femeie. Ea, bâiguind speriată, îşi puse în grabă cămaşa.

Şi Ciorb oftă uşurat şi înţelese că ispita luase sfârşit. Se mută pe canapea şi, strângându-şi în palme gamba păroasă, se uita cu un zâmbet indiferent la femeie. Zâmbetul acela o sperie şi mai rău şi, întorcându-se, ea îşi închise la repezeală ultima copcă, îşi legă şireturile la botine şi dădu să-şi pună pălăria.

Şi în aceeaşi clipă, pe coridor răsunară glasuri şi paşi.

— Dar este cu o damă... repeta abătută vocea lacheului.

Şi un glas gutural din cale-afară de iritat insista:

— Iar eu vă spun că este fiica mea.

Paşii se opriră în spatele uşii. Pe urmă se auzi o bătaie.

Atunci femeia îşi înhăţă de pe masă geanta şi deschise cu hotărâre uşa. În faţa ei stătea un domn în vârstă mirat, cu un joben mat, cu o perlă pe pieptul alb al cămăşii, iar de după umărul lui se uita o doamnă durdulie, plânsă, cu un voal pe păr. În spate, micul lacheu palid se ridica pe vârfuri holbând ochii şi dând din mână a invitaţie. Femeia îi înţelese semnul şi se strecură pe coridor, pe lângă bătrânul care, cu aceeaşi nedumerire, întoarse capul spre ea şi pe urmă păşi peste prag împreună cu doamna. Uşa se închise. Femeia şi lacheul rămaseră pe coridor, se uitară speriaţi unul la altul şi, gheboşându-se, traseră cu urechea. În

cameră era tăcere. Părea de necrezut, dar acolo, în spatele uşii, erau trei oameni. Nici un sunet nu se-auzea de-acolo.

— Tac, şopti lacheul şi îşi lipi degetul de buze.

(1925)

Traducere de Adriana Liciu

Ghid prin Berlin

De dimineaţă am fost la grădina zoologică, iar acum intru cu prietenul meu, cu tovarăşul meu nedespărţit, într-o berărie. Pe firma albastră e scris cu litere albe *LÖWENBRÄU*, şi într-o parte face cu ochiul portretul unui leu care ţine o halbă de bere. Mă aşez şi încep să îi povestesc prietenului meu despre conducte, tramvaie şi alte lucruri importante.

1. CONDUCTE

În faţa casei în care locuiesc se află de-a lungul trotuarului o uriaşă conductă neagră, iar cu un arşin mai încolo – alta, iar dincolo – a treia şi a patra: sunt intestinele de fier ale străzilor, goale încă, urmând să fie coborâte în adâncul pământului, sub asfalt. În primele zile după ce fuseseră descărcate cu vuiet din camioane, puştii se fugăreau pe ele şi se târau de-a buşilea prin tunelurile astea rotunde; dar după o săptămână deja nu se mai juca nimeni, doar zăpada se lăsa pe ele. Şi acum, când ies din

casă în semiîntunericul opac al zorilor, pe fiecare conductă neagră se vede o dâră albă uniformă, iar pe panta interioară, chiar de lângă gura celei pe lângă care cotesc şinele, strălucirea unui tramvai încă iluminat îşi ia zborul asemeni unei îndepărtate străfulgerări portocalii. Astăzi, pe fâşia de zăpadă cineva scrisese cu degetul „Otto”, şi m-am gândit că un nume ca ăsta, cu doi „o” albi de o parte şi de alta şi cu o pereche de consoane calme la mijloc, se potriveşte de minune cu zăpada asta depusă într-un strat liniştit, cu conducta asta cu cele două guri ale ei şi cu adâncu-i misterios.

2. TRAMVAIE

Tramvaiul o să dispară peste vreo douăzeci de ani, cum a dispărut deja tramvaiul cu cai. Simt la el ceva ce şi-a trăit traiul, un fel de farmec vetust. Totul e uşor stângaci, instabil – şi când, la o curbă prea rapidă, îi sare cârma de pe sârmă, şi taxatorul, dacă nu chiar unul dintre călători, îndoindu-se peste pupă şi uitându-se în sus, trage, trage de frânghie încercând să o pună în poziția necesară, îmi vine întotdeauna în minte gândul că vizitiul diligenței mai scăpa câteodată biciul, şi-atunci îşi strunea cei patru cai şi îl trimitea după bici pe flăcăul în livrea care şedea lângă el pe capră şi trâmbița strident dintr-un corn mic, în timp ce, zdroncănind pe bolovani, diligența se hurducăia printr-un sat.

Taxatorul, cel care dă biletele în tramvai, are nişte mâini cu totul deosebite. Ele lucrează cu aceeaşi iscusinţă ca şi mâinile unui pianist, dar în loc să fie fără oase, transpirate, cu unghii moi, mâinile taxatorului sunt aşa de rigide, încât atunci când, turnându-i în palmă mărunţişul, atingi întâmplător mâna aceea care pare acoperită cu o crustă uscată, aspră, simţi ceva neplăcut. Sunt mâini deosebit de dibace, de conformate, în ciuda grosimii şi a grosolăniei degetelor. Mă uit curios cum, apăsând biletul cu o unghie neagră, pătrată, îl perforează în două locuri, cum scotoceşte cu laba în desaga de piele greblând după rest, şi cum, zgomotos, închide pe loc desaga, cum trage de şnurul zornăitor sau cum, dintr-o singură lovitură cu degetul mare, deschide ferestruica uşii din faţă, ca să dea bilete celor de pe platformă. Şi în timpul ăsta vagonul se clatină, oamenii de pe interval se agaţă la fiecare hop de curelele care atârnă, se lasă ba în faţă, ba pe spate, dar lui nu îi scapă nici măcar un bănuţ, nici un peticuţ rupt din micul sul de bilete. Acum, în zilele de iarnă, uşiţa din faţă e acoperită în partea de jos cu un postav verde, geamurile s-au întunecat din pricina gerului, lângă staţie, la marginea trotuarului stau grămadă brazii de Crăciun, şi pasagerilor le îngheaţă picioarele, şi mâna conductorului mai îmbracă din când în când o mitenă cenuşie tricotată. La capătul liniei, vagonul din faţă este detaşat, trece pe altă linie, le ocoleşte pe cele rămase, revine pe la spate, şi parcă e ceva din aşteptarea docilă a unei femele în felul cum aşteaptă cel de-al doilea vagon ca primul, masculul, azvârlind în sus o

flăcăruie uşoară, trosnitoare, să ruleze din nou, să se ataşeze. Şi eu îmi amintesc cum la Petersburg, acum optsprezece ani, caii erau deshămați şi aduşi prin jurul pântecosului tramvai albastru.

Tramvaiul cu cai a dispărut, o să dispară şi tramvaiul, şi vreun scriitor berlinez mai excentric, în anii ’20 ai secolului XXI, dorind să descrie vremea noastră, va căuta la muzeul de istorie a tehnicii un vagon de tramvai vechi de o sută de ani, galben, grosolan, cu scaunele încovoiate bătrâneşte, şi la muzeul de istorie a vestimentației va da de o uniformă de taxator neagră, cu nasturi strălucitori – şi venind acasă, va alcătui o descriere a fostelor străzi berlineze. Atunci totul va fi prețios şi plin de semnificație, fiecare lucru mărunt: şi punga taxatorului, şi reclama de deasupra ferestrei, şi hurducăiala neobişnuită a tramvaiului, pe care strănepoții noştri, poate, şi-o vor imagina – totul va fi înnobilat şi justificat prin vechime.

Cred că în asta şi constă sensul creației scriitoriceşti: să înfățişeze lucrurile simple aşa cum se vor reflecta ele în oglinzile tandre ale timpurilor viitoare, să afle în ele delicatețea aceea înmiresmată pe care o vor simți abia urmaşii noştri în zilele acelea îndepărtate când orice nimic din viața noastră de zi cu zi va deveni prin el însuşi minunat şi sărbătoresc, în zilele acelea când omul care se va fi îmbrăcat cu cel mai simplu sacouaş de astăzi va fi gata costumat pentru un bal mascat cu pretenții.

3. LUCRĂRI

Iată felul diverselor lucrări pe care le văd pe fereastra tramvaiului.

La o intersecție asfaltul e răvășit; patru muncitori bat pe rând cu câte un baros într-un pilon; primul a lovit, al doilea lasă deja barosul să cadă cu o mișcare amplă și precisă; al doilea baros a bubuit și se ridică iarăși, iar de sus se prăbușesc, egal, unul după altul, al treilea și al patrulea. Le aud zgomotul lipsit de grabă, orologiu de fontă, patru note care se repetă.

Un brutar tânăr, cu tichie albă, trece în zbor pe o tricicletă: un om presărat cu făină are ceva angelic. Zdrăngăne o camionetă cu lădițe, în lădițe sclipesc ca smaraldul șiruri egale de sticle goale strânse de la cârciumi. O lungă zadă neagră călătorește incognito cu un car: e întinsă, creștetul îi tresare ușor, iar rădăcinile, cu pământ pe ele, înfășurate într-o rogojină deasă, formează la baza ei o enormă bombă de un galben maroniu. Un poștaș a pus un sac sub o cutie poștală de culoarea cobaltului, îl ataşează la ea și, misterios, invizibil, cu un fâșâit grăbit, cutia se deșartă, iar poștașul închide cu zgomot gura pătrată a sacului îngreunat. Dar mai frumoase decât orice sunt probabil vitele tăiate, de un galben de crom cu pete roz, puse claie peste grămadă într-un camion, și insul cu șorț, cu glugă lungă de piele pe ceafă, care ia o carcasă grea în spinare și, gheboșându-se, o duce traversând trotuarul în prăvălia rumenă a măcelarului.

4. EDEN

În orice oraş mare există un fel de rai pe pământ creat de om.

Dacă bisericile ne vorbesc despre Evanghelie, grădinile zoologice ne amintesc de solemnul şi duiosul început al Vechiului Testament. Păcat doar că acest rai artificial e tot numai gratii; drept este însă că, dacă nu ar fi grilajul, leul ar înghiți căprioara. Totuşi acesta este, desigur, un rai, în măsura în care omul e capabil să reproducă raiul, şi nu degeaba vizavi de grădina zoologică berlineză se află un mare hotel numit chiar aşa: Hotel Eden.

Acum, iarna, când animalele tropicale s-au ascuns, recomand vizitarea casei amfibiilor, insectelor şi peştilor. În sala semiobscură, şirurile de vitrine luminate din lateral aduc cu ferestruicile prin care căpitanul Nemo se uita din submarinul său la ființele acvatice care unduiau printre ruinele Atlantidei. În dosul acestor vitrine, prin grote strălucitoare, lunecă, fulgeră din aripioare peşti străvezii, respiră flori marine, şi pe nisip stă tolănită o stea purpurie în cinci colțuri, vie. Iată, vasăzică, de unde a apărut faimoasa emblemă: chiar de pe fundul oceanului, din bezna scufundatelor Atlantide care au trăit demult tot feluritele tulburări – experimentări ale unor utopii cam prosteşti ce ne tot hărțuie pe noi azi.

Şi, fireşte, este de văzut cum sunt hrănite broaşteleţestoase. Aceste vechi cupole cornoase, greoaie, au fost aduse din insulele Galapagos. De sub o cupolă de două

kilograme şi jumătate, lent (ca o imagine cu încetinitorul la cinematograf), cu un fel de prudenţă senilă, ies afară capul plat, numai creţuri, şi două labe nevolnice. Şi cu limba spongioasă, groasă, care te duce cumva cu gândul la un tontălău fonfăit care îşi varsă sleit vorba hidoasă, ţestoasa, vârându-se în grămada de legume ude, le clefăie cu indolenţă frunzele.

Dar această cupolă pe care o are peste ea – ah, această cupolă, minunată povară seculară, uzată, de un bronz stins, a timpului...

5. BERĂRIA

— Ghidul ăsta e foarte prost, spuse posomorât nedespărţitul meu tovarăş de pahar. Pe cine interesează cum ai stat dumneata în tramvai şi cum te-ai dus la acvariul din Berlin?

Berăria în care ne aflăm amândoi e formată din două încăperi, una mare, alta mai mică. În prima, la mijloc, e un biliard, prin colţuri sunt câteva mese, în faţa uşii de la intrare e tejgheaua şi în spatele ei, pe rafturi, sunt sticle. Pe peretele dintre geamuri atârnă de nişte prăjini scurte, ca nişte steaguri de hârtie, ziare şi reviste. În fund e un coridor larg şi acolo se vede o cămăruţă îngustă cu un divan verde la perete, sub o oglindă din care se prăvăleşte o masă ovală acoperită cu o muşama cadrilată, aşezându-se ferm în faţa divanului. Camera asta ţine de mica locuinţă a

patronului. Acolo, soția lui, o nemțoaică ofilită, cu piept plin, îi dă să mănânce supă unui copilaş bălai.

— E neinteresant, spune cu un căscat plictisit prietenul meu. Problema nu sunt tramvaiele şi țestoasele, ci în general... Pe scurt, e anost. Un oraş străin anost. Iar viața în el e scumpă...

Din colțul nostru de lângă tejghea se vede bine coridorul din fund – divanul, oglinda, masa. Patroana strânge de pe masă. Copilaşul, sprijinindu-se în coate, se uită atent la o revistă ilustrată din suportul inutil.

— Ce-ai văzut acolo? întreabă tovarăşul meu de pahar şi încet, cu un oftat, se întoarce scârțâind greoi cu scaunul.

Acolo, în fund, copilul a rămas singur pe divan. Vede de-acolo sălița în care stăm noi – insulița de catifea a biliardului, bila albă de os care nu trebuie atinsă, luciul metalic al tejghelei, doi şoferi graşi la o masă, şi eu cu prietenul meu la alta. El e obişnuit de mult cu toate astea, nu-l tulbură apropierea noastră, dar eu ştiu un lucru: orice i se va întâmpla în viață, îşi va aminti întotdeauna tabloul pe care îl vedea zi de zi în copilărie din cămăruța în care i se dădea să mănânce supă – îşi va aminti şi biliardul, şi clientul de ieri, fără haină, dându-şi înapoi cotul ca un unghi alb şi împuşcând cu tacul o bilă, şi fumul albăstriu al trabucelor, şi vuietul vocilor, şi pe tatăl lui în spatele tejghelei umplând de la robinet o halbă de bere.

— Nu pricep ce-ai văzut acolo, spune prietenul meu întorcându-se iar spre mine.

Şi chiar aşa ! Cum să-i explic că am tras cu ochiul la o viitoare amintire a cuiva?

(1925)
Traducere de Adriana Liciu

O poveste

Fantezia, fiorii, extazul fanteziei... Erwin le cunoştea bine. În tramvai se aşeza întotdeauna pe partea cu mâna dreaptă – să fie mai aproape de trotuar. Zilnic, de două ori pe zi, în tramvaiul care îl ducea la serviciu şi de la serviciu înapoi, Erwin se uita pe fereastră şi îşi aduna un harem.

Un trotuar îl lucra dimineața, când se ducea la serviciu, pe celălalt seara, când se întorcea, şi mai întâi unul, apoi celălalt era scăldate în soare, fiindcă şi soarele se ducea şi se întorcea. Trebuie avut în vedere că o singură dată în viață se apropiase Erwin de o femeie pe stradă, şi femeia aceea îi spusese încet: „Să vă fie ruşine... Plecați de-aici". De-atunci a evitat discuțiile cu ele. În schimb, despărțit de trotuar printr-un geam, apăsându-şi pe coaste servieta neagră şi întinzându-şi piciorul cu cracul ros, în dungi, sub scaunul din față, Erwin se uita în voie, curajos, la femeile care treceau şi, deodată, îşi muşca buza: asta însemna o nouă captură; şi o abandona imediat, şi privirea lui iute, săltăreață, ca un ac de busolă, era deja în căutarea următoarei. Cum ele erau departe, ursuza lui timiditate nu

afecta cu nimic deliciul de a alege. Dacă se întâmpla însă ca o femeie drăguță să se aşeze în fața lui, îşi trăgea piciorul de sub scaunul ei, cu toate semnele unei ciude ce nu era, de altfel, potrivită cu anii săi foarte tineri, şi pe urmă nu se putea hotărî s-o privească în față pe femeia aceea – îl şi durea, uite-aici, în oasele frunții, deasupra sprâncenelor, din pricina timidității, parcă-i strângea capul o cască de fier şi nu-l lăsa să ridice ochii ; şi ce uşurare când ea se ridica şi se îndrepta spre coborâre. Atunci, cu o simulată lipsă de atenție, se întorcea, înşfăca dintr-o privire ceafa ei minunată, pulpele mătăsoase, şi o anexa inexistentului harem. Şi pe urmă iar curgea pe lângă fereastră trotuarul însorit, şi Erwin, întinzând piciorul, întorcând spre geam nasul palid, subțire, cu o gropiță vizibilă în vârf, îşi alegea sclavele. Şi iată ce însemnau fantezia, fiorii, extazul fanteziei.

Odată, într-o sâmbătă, într-o seară uşoară de mai, Erwin stătea într-o cafenea în aer liber şi privea, prinzându-şi din când în când cu un incisiv buza inferioară, la trecătorii de seară, care îşi omorau timpul. Cerul era rozaliu tot, şi cu o lumină nepământeană ardeau în amurg felinarele, luminițele firmelor. O doamnă mai trecută, înaltă, în taior gri închis, jucând greu din şolduri, trecând printre măsuțe şi negăsind nici una liberă, îşi puse mâna mare, într-o mănuşă neagră strălucitoare, pe spătarul scaunului gol din fața lui Erwin.

— Da, vă rog, spuse Erwin cufundându-se în scaun.

De doamne din acestea bătrâioase, voinice nu se temea foarte tare.

Ea se aşează în tăcere, îşi puse pe masă geanta mare, semănând mai degrabă cu o valijoară dreptunghiulară neagră, şi comandă cafea şi o porție de tort de mere. Avea o voce plină, cam răguşită, dar plăcută.

Cerul imens, scăldat într-o pâclă rozalie, se întuneca, luminile clipeau, un tramvai scrâşni şi lăcrimă cu o strălucire paradiziacă pe asfalt. Şi treceau femei.

„Bine-ar fi, uite, asta", îşi muşcă Erwin buza. Şi apoi, după câteva minute: „Ia uite, şi asta".

— A, da, asta se poate aranja, spuse doamna cu acelaşi glas uşor stins, calm, cu care îi vorbise chelnerului.

De mirare, Erwin se ridică puțin. Doamna se uita la el fix, încheindu-şi şi descheindu-şi încet mănuşa pe mână. Ochii ei puțin retuşați, ca nişte pietre false luminoase, străluceau indiferent şi dur, iar sub ei se umflau pungi întunecate. Mănuşa scoasă lăsase la vedere o mână mare, zbârcită, cu unghii migdalate, încovoiate, foarte ascuțite.

— Nu vă fie cu mirare, izbucni în râs doamna, şi pe urmă, cu un căscat surd, adăugă: Sunt diavolul, asta-i tot.

Năucit, Erwin ar fi luat asta drept o metaforă, dar doamna, coborând vocea, continuă astfel:

— Mi se dă chiar degeaba înfățişarea unui bărbat cu coarne şi cu coadă. Nu am apărut decât o singură dată sub acest chip, şi zău dacă ştiu prin ce-a meritat chipul ăsta un succes atât de îndelungat. Eu mă nasc de trei ori în două secole. Ultima dată am fost un mic rege printr-o fundătură

africană. A fost un repaus după nişte întrupări de mai mare răspundere. Iar acum sunt doamna Ott, am fost căsătorită de trei ori, am dus la sinucidere câțiva tineri, am făcut un pictor renumit să copieze pentru o liră Westminster Abbey, am aprins călcâiele unui familist virtuos... De altfel, n-am să mă laud. Oricum, m-am săturat până peste cap de întruchiparea asta...

Erwin bălmăji ceva şi se întinse după pălărie, care căzuse sub masă.

— Nu, staţi, spuse doamna Ott înşurubând în muştiucul emailat o ţigară groasă. Vă ofer un harem. Iar dacă nu credeți încă în puterea mea... Priviți, acum traversează un domn cu ochelari de baga. Să-l lovească tramvaiul.

Erwin, clipind, se uită într-acolo. Domnul cu ochelari, ajungând la şine, îşi scoase din mers batista, dădu să strănute în ea şi, în aceeaşi clipă – o străfulgerare, un bubuit, o prăbuşire. Oamenii din cafenea scoaseră un „ah”, săriră în sus. Unii traversară strada în fugă. Domnul, deja fără ochelari, stătea jos pe asfalt. Îl ajutară să se ridice, el clătină din cap, îşi şterse palmele, apoi se uită în toate părțile vinovat.

— Am spus „să-l lovească” – puteam să spun „să-l calce”, spuse doamna Ott. În orice caz, acesta este un exemplu.

Scoase pe nări doi colți cenuşii de fum şi îl fixă din nou pe Erwin.

— Mi-ați plăcut din capul locului. Timiditatea asta... Imaginația asta îndrăzneață... Aceasta este penultima mea

seară. De ipostaza de femeie care îmbătrâneşte m-am săturat până peste cap. Şi în afară de asta, atât am păcătuit zilele trecute, că e mai bine să ies cât mai degrabă din viața asta. Am de gând ca luni, în zori, să mă nasc într-un alt loc... Aşadar, dragă Erwin, continuă doamna Ott atacând bucata de tort cu mere, m-am decis pentru un pic de distracție nevinovată, şi iată ce vă propun: mâine, de la amiază până la miezul nopții, puteți să marcați cu o privire femeile care vă plac şi, fix la miezul nopții, eu le adun spre a vă sta cu totul la dispoziție. Ce părere aveți?

Erwin coborî privirea şi spuse încet:

— Dacă toate acestea sunt adevărate, ar fi o mare fericire...

— Atunci s-a făcut, spuse doamna Ott. Dar trebuie să vă pun o condiție, continuă ea lingând crema de pe linguriță. Nu, nu e ce vă gândiți. M-am asigurat la timp de un suflet fermecător pentru viitoarea mea întrupare. Sufletul dumneavoastră nu-mi face trebuință. Condiția uitați care este: numărul aleselor dumneavoastră trebuie să fie fără soț. E ceva obligatoriu. Altfel nu vă pot aranja nimic.

Erwin tuşi scurt şi, aproape în şoaptă, întrebă:

— Dar... de unde voi şti eu... Bun, să zicem că am marcat, apoi ce urmează?

— Nimic, spuse doamna Ott. Sentimentul, dorința dumneavoastră sunt deja un ordin. De altfel, ca să ştiți că s-a făcut, că sunt de acord cu o alegere sau cu alta, vă voi da de fiecare dată un semn: zâmbetul întâmplător al femeii

cu pricina sau pur şi simplu un cuvânt spus în mulțime – o să-l prindeți.

— Da, şi încă ceva, spuse Erwin, târşâindu-şi tălpile pe sub masă. Unde o să, ei bine, unde o să aibă loc asta? Eu am o cămăruță.

— În privința asta, nu vă faceți nici o grijă, spuse doamna Ott şi, scârțâind din corset, se ridică. Acum e timpul să vă duceți acasă. Nu strică să trageți un pui de somn. Vă conduc.

Şi în taxiul descoperit, în curenții vântului întunecat care zburau între cerul înstelat şi asfaltul sclipitor, Erwin se simți teribil de fericit. Doamna Ott stătea foarte drept, picior peste picior în unghi ascuțit, şi în ochii ei duri, strălucitori licăreau luminile nocturne ale oraşului.

Vântul se opri.

— Ei, iată şi casa dumneavoastră, spuse ea atingând cotul lui Erwin. La revedere.

Puține sunt oare visele stârnite de o halbă de bere grasă străpunsă de un fulger de coniac? Trezindu-se în dimineața următoare, astfel reflecta Erwin – că probabil fusese beat, că discuția cu ciudata doamnă bătrâioară de la cafenea fusese pură imaginație. Dar, treptat, amintindu-şi tot felul de nimicuri ale serii trecute, înțelese că toate astea nu puteau să aibă ca explicație doar imaginația.

Ieşi pe stradă cam pe la douăsprezece şi jumătate. Şi pentru că era duminică, şi pentru că în jurul bojdeucii veceului din colț dădea într-un clocot violaceu un liliac

persan, Erwin simți o remarcabilă uşurare, iar uşurarea înseamnă aproape zbor. În mijlocul scuarului, într-o mică groapă pătrată, nişte copii, ridicându-şi poponeţele flanelate, modelau minuni de nisip. Frunzele lucioase ale teiului fremătau, inimioarele întunecate ale umbrelor lor fremătau pe pietriş, urcau în stol uşor pe pantalonii şi fustele trecătorilor aflați la plimbare, se împrăştiau în fugă pe feţe şi umeri, şi alunecau din nou în stol pe pământ, unde, abia fremătând, aşteptau trecătorul următor. Şi, traversând scuarul, Erwin văzu o fată în rochie albă, care stătea pe vine şi sâcâia cu două degete un cățeluş gras, miţos, cu negi pe burtă. Ea înclină capul, dezgolindu-şi ceafa, modulația şirei spinării, pufuşorul luminos, rotunjimea umerilor despărțiți de o adâncitură gingaşă, şi soarele dădu de şuviţele aurii, fierbinți din părul ei castaniu. Continuând să se joace cu cățeluşul, ea se ridică de pe vine şi, uitându-se în jos la el, bătu din palme – şi cățeluşul se rostogoli pe pământ, o zbughi într-o parte, căzu într-o rână. Erwin se aşează pe o bancă şi, cu o privire fulgurantă, timidă şi avidă, îi cuprinse chipul. Îl văzu atât de clar, atât de pătrunzător, cu o asemenea acuitate a percepției, încât poate că ani îndelungați de intimitate nu i-ar fi putut revela nimic nou în acele trăsături. Buzele ei palide abia tresăreau, repetând parcă toate micile, uşoarele mişcări ale cățeluşului ; genele tresăreau atât de scăpărătoare, încât păreau că sunt raze fine ale ochilor ei jucăuşi; dar poate că mai minunată decât orice era linia curbă a obrazului uşor din profil – linia aceea, desigur, nu

se putea descrie în cuvinte. Ea o luă la fugă, făcându-i să-i sclipească picioarele netede, iar cățelușul se rostogoli după ea ca o mingiuță mițoasă. Brusc, Erwin își aminti ce putere îi fusese dată și, ținându-și răsuflarea, începu să aștepte semnul. În clipa aceea fata se întoarse în fugă și învălui într-un zâmbet mingiuța vie care abia reușea să se țină după ea.

— Prima, spuse Erwin în gând și se ridică de pe bancă.

Scârțâind pe pietriș cu ghetele de un galben tare, aproape oranj, Erwin ieși din scuar. Privirea sa mitralia în toate părțile, dar, pentru că fata cu cățelușul îi lăsase în suflet o pată de soare, căuta în van vreun chip feminin care să-i placă. Nu trecu însă mult, și această pată de soare se extinse, căci iată, lângă stâlpul de sticlă cu orarul tramvaielor, Erwin zări două doamne tinere – surori, judecând după asemănare – care dezbăteau pe un ton ridicat traseul. Amândouă erau slăbuțe, în mătase neagră, ușor fardate, cu ochi vii.

— Trebuie să-l iei pe ăsta, chiar pe ăsta, spuse una.

— Pe amândouă, vă rog, rugă repede Erwin.

— Păi, da, cum să nu... răspunse a doua la cuvintele surorii.

Erwin coborî de pe trotuar și traversă scuarul în diagonală. Cunoștea toate locurile unde era mai elegant, unde existau mai multe posibilități.

— Trei, spuse pentru sine. Fără soț. Deci, până acum, totul este bine. Și dacă acum ar fi miezul nopții...

Balansându-şi poşeta, ea cobora treptele intrării. În urma ei ieşi, fumând un trabuc, un domn înalt, cu obraji albaştri de la bărbierit şi cu o bărbie zdravănă, ca un călcâi. Doamna era fără pălărie, cu părul întunecat tuns băieţeşte acoperindu-i fruntea ca un chenar. Pe reverul jachetei avea un trandafir artificial, mare şi purpuriu. Când trecu, Erwin observă în dreapta uşii o reclamă la ţigări – un turc cu mustăţi blonde şi fes şi un „DA!", iar sub el, mai mic: „Eu fumez numai Trandafirul Orientului".

Simţind o răcoare plăcută, se îndreptă spre un restaurant ieftin, se aşeză în fund de tot, lângă telefon, se uită la cei care luau masa. Nici una dintre doamne nu îl încântă cine ştie ce. „Poate asta. Nu, s-a întors, e bătrâ... Niciodată nu trebuie să judeci din spate."

Chelnerul aduse dejunul. De telefon se apropie un bărbat cu gambetă, apelă un număr şi începu să strige emoţionat, ca un câine care a dat peste o urmă proaspătă de iepure. Privirea rătăcitoare a lui Erwin se târî spre tejghea şi dădu acolo de o fetişcană preocupată, care punea pe o tavă halbele de bere proaspăt spălate. Lunecă pe braţele ei goale, pe faţa palidă, puţin ciupită de vărsat, dar extrem de drăguţă, şi se gândi: „Ce dacă – uite, şi-asta".

— Da! Da! Da! lătră emoţionat bărbatul în pâlnia telefonului.

După ce mâncă, Erwin se simţea îngreunat şi decise că era bine să doarmă vreun ceas. Ca să spunem adevărul, ghetele oranj îl strângeau de-i săreau ochii. Era cam înăbuşitor. Nori calzi, imenşi, se umflau ca nişte cupole

albe şi se împingeau unul pe altul. Lumea de pe străzi se rărise, în schimb simțeai cum casele se umpleau de sforăitul dens de după-amiază. Erwin se urcă într-un tramvai.

Vagonul se smulse din loc şi, văitându-se, o porni rapid. Erwin îşi întoarse spre fereastră nasul palid ce-i lucea de transpirație, încercând să prindă cu privirea chipurile feminine ce treceau iute. Plătind biletul, observă că pe stânga culoarului stătea, cu pălăria de catifea neagră întoarsă spre el, o doamnă într-o rochie uşoară, imprimată cu flori galbene ce se înlănțuiau pe un fond liliachiu semitransparent, prin care se distingea şiretul de culoare deschisă, în zigzag, al corsetului, şi faptul că această doamnă era bine făcută, solidă, trezi în el dorința de a-i vedea fața. Când pălăria se înclină şi începu să se întoarcă precum o corabie, el, după cum avea obiceiul, îşi abătu privirea, se prefăcu atent la băiețelul care stătea în fața lui, la un bătrânel cu obraji roşii care moțăia în fundul tramvaiului şi, dobândind astfel un punct de sprijin, de justificare pentru continuarea cercetării – mă uit, chipurile, în toate părțile –, Erwin îşi mută privirea, la fel de distrat, asupra femeii. Era doamna Ott. Din pricina căldurii, pete cărămizii i se răspândiseră pe fața trecută, sprâncenele negre şi dese fremătau deasupra ochilor pătrunzători, luminoşi şi un zâmbet îi înălța colțurile buzelor strânse.

— Bună, spuse doamna Ott cu glasul său moale, uşor răguşit. Mutați-vă aici. Aşa. Acum putem să stăm de vorbă. Cum merge treaba?

— În total cinci, răspunse stânjenit Erwin.

— Perfect. Număr fără soț. V-aș sfătui să vă opriți aici. Iar la miezul nopții... Da, se pare că încă nu v-am spus... La miezul nopții veți veni pe strada Hoffmann – știți unde este? Acolo căutați numărul treisprezece. E o mică vilă cu grădiniță. Acolo vă vor aștepta alesele dumneavoastră. Eu o să vă întâmpin la portiță, dar, bineînțeles, adăugă cu un zâmbet subtil, n-am să vă deranjez... Ați reținut adresa?

— Uitați, spuse Erwin adunându-și curajul, ce vă rog, ele să fie în aceleași rochii, și să fie de la-nceput foarte vesele, foarte drăgăstoase...

— A, se-nțelege, răspunse doamna Ott. Totul va fi exact așa cum doriți. Altfel nu merita să punem la cale toată istoria asta, nu? Dar recunoașteți, dragă Erwin, că, puțin de tot, m-ați remarcat și pe mine pentru haremul dumneavoastră, nu-i așa? Oh, nu vă fie frică, doar știu foarte bine... Glumeam numai... Trebuie să coborâți? Vă duceți acasă? Da, e bine. Cinci e număr fără soț. Mai bine țineți-vă de el. Așadar, la miezul nopții.

Erwin, fără să se uite nici într-o parte, nici în alta, se întoarse acasă, se descălță și, cu un oftat satisfăcut, se întinse pe pat. Adormi spre seară. Afară, lumina era deja uniformă; nu departe își revărsa vocea mieroasă de tenor un gramofon vecin.

— Prima, fata cu cățelușul, începu să și le amintească Erwin, e cea mai simplută. Se pare că m-am cam grăbit. Ei, nu-i nimic. Pe urmă, cele două surori de la stâlpul de tramvai. Vesele, fardate. Cu ele o să fie o plăcere. Pe urmă a

patra, cu trandafirul, cu tunsoare băiețească. Ea e chiar foarte bună. Şi, în fine, fetişcana de la restaurant. Bună şi ea. Dar în total sunt doar cinci – cam puțin.

Stătea întins, cu mâinile sub ceafă, şi asculta tenorul din gramofon.

— Cinci... Nu, e cam puțin. Ah, doar mai sunt, de tot felul... Extraordinare...

Şi, brusc, Erwin nu se mai putu stăpâni. Îşi aranjă în grabă costumul, îşi netezi părul şi, agitat, ieşi în stradă.

Pe la nouă mai adăugase încă două. Pe una o remarcase la o cafenea: vorbea cu însoțitorul ei într-o limbă necunoscută – poloneză sau rusă – şi avea ochi cenuşii, uşor depărtați, nasul fin, coroiat se încreța când râdea, picioarele zvelte, elegante, se vedeau până la genunchi. În timp ce Erwin o privea cu coada ochiului, ea plasă deodată în graiul ei foşnitor o frază germană – şi Erwin înțelese că ăsta fusese semnul. Pe cealaltă femeie, a şaptea la socoteală, o întâlni la poarta chinezească a parcului de distracții. Avea pe ea o bluziță roşie şi o fustă verde, iar gâtul gol i se umfla de râsul jucăuş. Doi tineri plini de viață, grosolani, o înhățaseră din părți, şi ea se apăra cu coatele.

— Bine, mă-nvoiesc! strigă în cele din urmă.

În parcul de distracții îşi jucau lumina multicoloră mici felinare stratificate. Un vagonaş zbură cu un urlet în jos pe jgheabul întortocheat, pieri printre curbele unui decor medieval şi plonjă în abis cu acelaşi urlet disperat. Într-o mică magazie, pe patru şei de bicicletă – roți nu aveau,

doar cadru, pedale şi ghidon – stăteau călare patru femei în pantaloni scurți – una roşie, una albastră, una verde, una galbenă – şi lucrau toate cu picioarele goale. Deasupra lor era un cadran mare, pe care se mişcau patru ace – roşu, albastru, verde, galben – şi, la început, acele acestea au mers într-un multicolor fascicul strâns, pe urmă unul înaintă, un altul îl ajunse din urmă, iar al treilea, zvâcnind din greu, le depăşi pe amândouă. Alături stătea un om cu un fluier.

Erwin privi picioarele goale, puternice ale femeilor, spinările curbate mlădios, fețele aprinse cu buze strălucitoare, cu genele vopsite în albastru. Un ac îşi încheia deja cercul... încă un pic... încă...

„Probabil că dansează bine toate, se gândi Erwin muşcându-şi buza. Mi-ar trebui toate patru."

— Asta este! strigă omul cu fluier şi femeile se îndreptară, apoi se uitară la cadran, la acul care sosise primul.

Erwin dădu pe gât o bere într-un pavilion pictat, se uită la ceas şi se îndreptă încet spre ieşire.

„Ora unsprezece şi unsprezece femei. E timpul să ne oprim."

Miji ochii, imaginându-şi desfătarea ce se prefigura, şi se gândi mulțumit că avea pe el lenjerie curată.

„Probabil că doamna Ott a mea o să tragă cu ochiul, îşi spuse pufnind în râs. Ei, şi ce, nu-i nimic. Ăsta are să fie, ca să spunem aşa, piperul..."

Mergea cu ochii în jos, verificând doar din când în când numele străzilor. Ştia că strada Hoffmann e departe, după Kaiserdamm, dar mai era aproape o oră, putea să nu se grăbească foarte tare. Din nou, ca deunăzi, cerul era plin de stele şi asfaltul strălucea ca o apă netedă, reflectând, alungând, absorbind luminile feerice ale oraşului. Într-un colţ, unde lumina unui cinematograf inunda trotuarul, Erwin auzi un hohot scurt de râs copilăresc şi, ridicând ochii, văzu în faţa lui un bătrân înalt cu smoching şi o fetiţă care mergea în rând cu el – o fetiţă de vreo paisprezece ani, într-o rochie elegantă de culoare închisă, foarte decoltată pe piept. Pe bătrân îl cunoştea tot oraşul din portrete. Era un poet de renume, o lebădă decrepită, trăind de unul singur la periferie. Păşea cu o graţie greoaie, părul, de culoarea vatei murdare, îi cădea pe urechi de sub pălăria moale, o luminiţă juca în mijlocul triunghiului apretat de pe piept şi nasul lung, osos făcea să cadă pieziş o pată de umbră pe buzele subţiri. Şi privirea lui Erwin, tremurând, trecu peste chipul fetei care mergea alături de el cu paşi mărunţi şi repezi. Era ceva straniu în chipul ăsta, straniu alunecau ochii ei cam prea strălucitori, şi dacă n-ar fi fost o fetiţă – nepoata bătrânului, probabil –, te puteai gândi că avea buzele date uşor cu carmin. Mergea abia-abia legănând şoldurile, mişcând strâns picioarele, şi îl întreba ceva cu glas sonor pe însoţitorul ei – iar Erwin nu comandă nimic în gând, dar simţi deodată că dorinţa lui ascunsă a fost îndeplinită.

— Ei, desigur, desigur, răspunse insinuant bătrânul aplecându-se spre fetiță.

Trecură. Mirosea a parfum. Erwin se întoarse, apoi îşi continuă drumul.

„Totuşi, îşi luă brusc seama, doisprezece e număr cu soț. Mai trebuie una, şi asta până la miezul nopții...”

Îi era necaz că mai trebuia să caute, dar şi plăcut că mai avea încă o posibilitate.

„Găsesc pe drum, se linişti singur. Găsesc în mod sigur...”

— Poate va fi cea mai bună dintre toate, spuse cu voce tare şi începu să scruteze pătrunzător întunericul strălucitor.

Şi curând simți dulcele spasm cunoscut, un frison în capul pieptului. O văzuse doar din spate – nu-şi putea explica ce anume îl tulburase atât de mult, de ce dorea cu o lăcomie atât de chinuitoare să o ajungă din urmă, să o vadă din față. Ar fi putut, fireşte, să-i descrie cu nişte cuvinte de ocazie mersul, felul cum îşi mişca umerii, conturul pălăriei – dar merita? Ceva de dincolo de trăsăturile vizibile, aerul cumva aparte, freamătul eteric, asta îl atrăgea pe Erwin. Mergea repede, dar cu toate astea nu reuşea să ajungă în rând cu ea ; în ochi îi licărea strălucirea umedă a reflexelor nocturne; femeia avea un mers egal şi uşor, şi umbra ei neagră se agită brusc când nimeri în împărăția felinarului şi, agitându-se, alunecă pe zid, se plie pe un ieşind al lui, apoi dispăru la răspântie.

— Doamne Dumnezeule, dar trebuie să-i văd fața, se zbuciuma Erwin. Şi timpul trece.

Pe urmă, însă, uită de timp. Urmărirea asta tăcută, stranie, pe străzi nocturne, îl ameți. Iuți pasul, ajunse din urmă femeia, o depăşi cu mult, dar, din timiditate, nu îndrăzni să se uite – nu făcu decât să încetinească din nou pasul, şi ea, la rândul ei, îl depăşi, dar atât de repede, încât el nu reuşi să distingă nimic. Mergea din nou la zece paşi în urma ei şi deja ştia, cu toate că nu-i vedea fața, că aceasta era cea mai bună alegere a sa. Strada ardea, era întreruptă de întuneric, ardea din nou, se revărsa într-o piață neagră strălucitoare, şi femeia, cu un uşor elan al tocului, păşi din nou pe trotuar, cu Erwin după ea, dezorientat, dematerializat, amețit de ceața luminilor, de răcoarea nopții, de urmărire...

Şi iar o ajunse din urmă, şi iar, intimidându-se, nu întoarse imediat capul, şi ea trecu mai departe, şi el, desprinzându-se de zid, goni în urma ei, ținând pălăria în mâna stângă şi dând agitat din cea dreaptă.

Ce anume îl ispitea ? Nu mersul, nu înfățişarea ei... Altceva, fermecător şi autoritar, sclipirea febrilă a aerului din jurul ei : poate doar fantezia, fiorul, extazul fanteziei, sau poate acel ceva ce schimbă dintr-o mişcare divină întreaga viață a unui om. Erwin nu ştia nimic, doar mergea pe trotuar, devenit parcă şi el imaterial în întunericul sclipitor al nopții, şi doar se uita la cea care, repede, uşor şi egal, mergea în fața lui.

Şi, brusc, teii primăvăratici se alăturară urmăririi – mergeau şi şuşoteau, din părţi, de sus, de peste tot: inimioarele negre ale umbrelor lor se împleteau la picioarele felinarelor; mireasma lor gingaşă, lipicioasă, îl încuraja, îl îmboldea.

Pentru a treia oară, Erwin dădu să se apropie. Încă un pas... Încă... Acum o ajunge. Era deja foarte aproape, când ea se opri brusc lângă o portiță de fontă şi zornăi o legătură de chei. Erwin, din fugă, numai că nu dădu peste ea. Ea îşi întoarse fața spre el şi, la lumina felinarului, o recunoscu pe cea care, de dimineață, în scuarul însorit, se jucase cu cățeluşul – şi imediat îşi aminti, înțelese toată splendoarea ei, căldura, prețioasa strălucire.

Stătea şi se uita la ea, zâmbind chinuit.

— Să vă fie ruşine... spuse ea încet. Plecați de-aici.

Portița se deschise şi se trânti cu un bubuit. Erwin rămase singur sub teii care amuțiseră. Stătu o vreme, apoi îşi puse pălăria şi se îndepărtă încet. Făcând câțiva paşi, văzu două băşici de foc : un automobil deschis, tras lângă trotuar. Se apropie şi atinse umărul şoferului nemişcat.

— Spuneți-mi, ce stradă este asta? M-am rătăcit.

— Strada Hoffmann, răspunse sec şoferul.

Şi atunci, o voce moale, familiară, uşor răguşită se auzi din fundul maşinii:

— Bună seara, eu sunt.

Erwin se sprijini cu o mână de marginea maşinii şi răspunse apatic:

— Bună seara.

— Mă plictisesc, spuse vocea, îmi aştept aici prietenul. Trebuie să plecăm în zori. Ce mai faceți?

— Cu soț, râse Erwin, plimbându-şi un deget pe uşița prăfuită.

— Ştiu, ştiu, răspunse cu nepăsare doamna Ott. A treisprezecea s-a dovedit a fi prima. Da, nu v-a ieşit afacerea.

— Păcat, spuse Erwin.

— Păcat, răspunse doamna Ott.

— De altfel, e tot una, spuse Erwin.

— Tot una, confirmă ea şi căscă.

Erwin se înclină, îi sărută mănuşa mare şi neagră cu cinci degete răşchirate înfipte în ea şi, tuşind, se întoarse în întuneric. Păşea greu, îl dureau picioarele ostenite, îl deprima gândul că mâine e luni şi că o să-i fie greu să se trezească.

(1926)
Traducere de Adriana Liciu

Angoasă

Iată ce mi se întâmpla uneori: petrecând la masa de scris prima parte a nopții, când noaptea suie încă greoi la deal, şi trezindu-mă din lucru exact în clipa când noaptea, ajunsă deja în vârf, e gata s-o ia la vale, să treacă în ceața diafană a zorilor, mă ridicam de pe scaun rebegit, secătuit,

aprindeam lumina în dormitor şi, brusc, mă vedeam în oglindă. Şi era aşa: cât stătusem cufundat în lucru, mă dezobişnuisem de mine şi, cum se întâmplă după o despărțire, când te întâlneşti cu cineva foarte cunoscut şi preț de câteva minute inconştiente, senine, goale, îl vezi cu totul altfel, deşi ştii că răcoarea anesteziei aceleia misterioase are să treacă imediat şi chipul omului la care te uiți se va însufleți din nou, se va încălzi, îşi va relua locul obişnuit şi va redeveni cel pe care îl ştii, şi că acum nici un efort al voinței nu te-ar mai putea întoarce la senzația fugară de ceva străin, ei bine, exact aşa mă uitam eu la imaginea mea în oglindă şi nu mă recunoşteam. Şi cu cât îmi priveam chipul mai fix – ochii străini care nu clipeau, luciul perilor de pe pomeți, umbra din lungul nasului –, cu cât îmi spuneam mai insistent: uite, ăsta sunt eu, cutărică, cu atât îmi devenea mai de neînțeles *de ce* tocmai acela sunt eu şi cu atât îmi era mai greu să identific cu un „eu” de neînțeles chipul reflectat în oglindă. Când am povestit, mi s-a atras pe bună dreptate atenția că în felul ăsta poți s-o iei razna. Într-adevăr, de vreo două ori, noaptea târziu, mi-am privit atât de mult imaginea în oglindă, încât mi s-a făcut frică şi am stins repede lumina. Iar dimineața, în timp ce mă bărbieream, nu mi-a mai dat prin cap să mă mir de imaginea mea.

Se mai petrecea cu mine şi altceva: noaptea, stând în pat, îmi aminteam brusc că sunt muritor. Atunci în sufletul meu se întâmpla ceea ce se întâmplă într-un teatru imens, când se stinge brusc lumina şi în bezna care se lasă cineva

scoate un țipăt, după care încep să țipe alte câteva voci deodată – stihie oarbă, zgomot sumbru de panică tot mai mare – şi brusc lumina țâşneşte din nou şi reprezentația continuă ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Aşa era şi cu sufletul meu, se întâmpla ca preț de un minut să se sufoce, să zac cu fața în sus, cu ochii larg deschişi şi să încerc din răsputeri să înving angoasa, să pătrund sensul morții, să o înțeleg ca pe ceva care ține de viață fără ajutorul religiilor şi filozofiilor. Pe urmă îți spui însă că moartea e încă departe, că ai tot timpul să reflectezi la ea, şi ştii şi tu că oricum n-o să reflectezi niciodată, şi din nou în întuneric, pe galera conştiinței, unde se zbuciumă gânduri calde, vii, despre fleacuri pământeşti dragi ție, irumpe iarăşi un țipăt şi amuțeşte brusc atunci când, în fine, întorcându-te pe o parte, începi să te gândeşti la altceva.

Presupun că toate astea – şi nedumerirea în fața oglinzii nocturne, şi presentimentul brusc, panicat, al morții – sunt senzații cunoscute multora, şi dacă stărui atât asupra lor, e doar din cauză că în aceste senzații există o părticică din angoasa aceea extremă pe care mi-a fost dat s-o încerc o dată. Angoasă extremă... angoasă extraordinară... caut s-o definesc exact, dar în depozitul de cuvinte prefabricate nu găsesc nimic care să se potrivească. Degeaba încerc cuvinte, nici unul nu mi se pare potrivit.

Trăiam fericit. Aveam o prietenă. Țin minte ce chin a fost pentru mine prima noastră despărțire. Eu mai plecam cu treburi în străinătate, şi cum mă întâmpina ea după aceea la gară – stătea pe peron, chiar în colivia de lumină

galbenă, în snopul prăfos de soare care pătrundea prin bolta de sticlă, şi-şi întorcea încet faţa pe măsură ce se târau ferestrele vagoanelor. Cu ea am fost întotdeauna în largul meu şi liniştit. Doar o dată... Dar iată, aici simt din nou ce instrument greoi e cuvântul. Iar eu vreau să explic... E ceva atât de mărunt, atât de efemer: iată, suntem amândoi în odaia ei, eu scriu, ea, aplecând mult capul, remaiază pe lingură un ciorap de mătase, şi urechea, pe jumătate ascunsă de o şuviţă luminoasă, se face roz, şi lucesc înduioşător perlele micuţe din jurul gâtului, şi obrazul delicat pare supt de sârguincios ce umflă buzele. Şi brusc, nitam-nisam, prezenţa ei mă face să-mi fie frică. Mult mai frică decât atunci când, pentru o fracţiune de secundă, mintea mea nu a recunoscut-o în primul moment în gară. Frică să nu fie cu mine în cameră alt om, frică până şi de această noţiune: *alt om*. Pentru mine e lesne de înţeles de ce nebunii nu-şi recunosc apropiaţii... Dar ea îşi înalţă capul, repede, cu toate trăsăturile feţei, îmi zâmbi – şi iată că din strania mea frică nu mai rămase nici urmă. Repet, asta nu s-a întâmplat decât o singură dată, şi atunci mi-am zis că o fi o prostie de-a nervilor – uitasem că într-o noapte de singurătate, în faţa oglinzii, îmi fusese dat să încerc ceva foarte asemănător.

Trăiam cu ea de vreo trei ani. Ştiu că mulţi nu puteau să înţeleagă legătura noastră. Nu pricepeau prin ce reuşise să mă atragă şi să mă ţină femeia asta simpluţă, dar, Doamne, cât de mult iubeam drăgălăşenia ei insesizabilă, veselia, duioşia, fâlfâitul de pasăre al sufletului... Căci

tocmai asta era, faptul că simplitatea ei liniştită mă ocrotea: tot ce există pe lume, ei îi era clar de la sine, ba uneori chiar aveam impresia că ştie perfect ce ne aşteaptă după moarte, chiar dacă n-am vorbit niciodată unul cu altul despre moarte. Cam pe la sfârşitul celui de-al treilea an am fost nevoit să plec din nou pentru o perioadă destul de lungă. În ajunul plecării mele ne-am dus, nu ştiu de ce, la operă. Când ea, aşezată pe canapeluța zmeurie din vestibulul întunecos, misterios al lojii, şi-a descălțat şoşonii gri, imenşi, scoțându-şi picioarele fine şi mătăsoase, mi-au venit în minte fluturii aceia extrem de uşori care ies din nişte coconi mari, miţoşi. Şi ce vesel a fost când ne-am aplecat amândoi peste abisul roz al sălii, aşteptând să se ridice cortina compactă, decolorată, cu imagini pal-aurii din scene de operă. Şi ea, cu cotul gol, era cât pe-aci să răstoarne de pe parapet micul binoclu sidefiu.

Şi iată, când s-au aşezat toți la locurile lor şi orchestra, trăgând aer în piept, se pregătea să izbucnească, brusc, în imensul teatru roz s-au stins dintr-odată toate lămpițele şi s-a făcut o beznă atât de compactă, încât am avut impresia că am orbit. Şi în bezna aceea, totul a început deodată să mişte, să freamăte, şi un fior de panică a trecut prin exclamațiile feminine, şi datorită faptului că nişte voci bărbăteşti au cerut foarte apăsat să se facă linişte, țipetele au devenit şi mai agitate. M-a pufnit râsul, am început să-i spun ceva, şi am simțit-o că se agață de brațul meu, mototolindu-mi în tăcere manşeta. Şi când lumina a inundat din nou teatrul, am văzut-o palidă de tot, cu dinții

încleştaţi. Am ajutat-o să iasă din lojă – ea clătina din cap, dojenindu-se cu un surâs vinovat pentru porţia de spaimă copilărească pe care o trăsese – şi pe urmă a izbucnit în plâns şi m-a rugat s-o duc acasă. Şi abia în cupeu s-a liniştit şi, apăsându-şi de ochii strălucitori batista făcută ghem, a început să-mi spună ce tristă era că plecam mâine şi ce păcat că ne-am petrecut această ultimă seară printre străini, la operă.

Iar douăsprezece ore mai târziu, eu eram deja în vagon, mă uitam pe fereastră la cerul de iarnă, pâclos, la ochişorul învăpăiat al soarelui care nu rămânea în urma trenului, la câmpurile albe care se deschideau la nesfârşit, ca un gigantic evantai de lebădă. Şi în marele oraş nerusesc în care am ajuns după o zi şi o noapte mi-a fost dat să încerc extrema angoasă.

A început de la faptul că dormisem prost trei nopţi la rând, iar într-a patra n-am dormit deloc. În ultimii ani mă dezobişnuisem de singurătate, şi acum nopţile astea de unul singur erau pentru mine un calvar, de care n-aveam cum să scap. În prima noapte am visat-o pe ea: era mult soare şi ea era aşezată pe pat într-o cămăşuţă din dantelă şi se prăpădea de râs, nu se mai putea opri. Şi visul ăsta mi l-am amintit cu totul întâmplător, trecând pe lângă un magazin de lenjerie, şi când mi l-am amintit, am simţit că tot ce fusese vesel în vis – dantelele ei, capul dat pe spate, râsul – acum, aievea, era îngrozitor, şi nu-mi puteam explica nicicum de ce mi-era atât de neplăcut, de respingător visul acela dantelat care râdea în hohote.

Am lucrat mult şi am fumat mult, şi tot timpul aveam senzaţia că trebuie, cum se spune, să mă ţin în frâu. Noaptea, în timp ce mă dezbrăcam, fluieram şi fredonam dinadins, dar, brusc, ca un copil fricos, tresăream din pricina unui zgomot uşor în spatele meu, zgomotul hainei care alunecase de pe scaun.

În a cincea zi, dis-de-dimineaţă, după o noapte nedormită, am ieşit să fac câţiva paşi. Ceea ce voi povesti în continuare aş vrea să fie tipărit cu italice; adică nu, nu cu italice, ci cu un caracter de literă nou, nemaivăzut. Din pricină că nu dormisem noaptea, aveam în mine un soi de gol teribil de receptiv. Capul parcă mi-era de sticlă, şi uşoara durere din încheieturile picioarelor parcă tot de sticlă era. Şi brusc, când am ieşit pe stradă... Da, uite că acum am găsit cuvintele. Mă grăbesc să le notez până nu se tulbură. Când am ieşit pe stradă, am văzut deodată lumea aşa cum este în realitate. Ne amăgim singuri că lumea nu poate exista fără noi, că ea există pentru că existăm noi, pentru că putem noi să ne-o reprezentăm. Moartea, infinitul, planetele – toate astea ne înspăimântă tocmai fiindcă se află în afara a ceea ce ne putem reprezenta. Şi iată, în ziua aceea oribilă, când devastat de nesomn am ieşit pe stradă într-un oraş întâmplător şi am văzut case, copaci, automobile, oameni, sufletul meu a refuzat brusc să le perceapă ca pe ceva obişnuit, omenesc. Legătura mea cu lumea s-a rupt, eram eu de sine stătător şi o lume de sine stătătoare – şi lumea *asta* nu avea sens. Am văzut-o aşa cum este în realitate: am privit casele şi ele

şi-au pierdut pentru mine înțelesul lor obişnuit; tot ceea ce gândim în mod obişnuit privind o casă: arhitectură, cutare stil, interior al camerelor, casă urâtă, casă confortabilă – toate astea s-au dus lunecând ca un vis şi a rămas numai o aparență fără sens – cum devine numai sonoritate fără sens un cuvânt, cel mai banal, dacă îl repeți mult vrând să-l pătrunzi. Cu copacii a fost la fel, şi la fel a fost şi cu oamenii. Mi-am dat seama ce îngrozitor e chipul omenesc. Totul – anatomia, deosebirea de sex, noțiunea de picioare, de mâini, de îmbrăcăminte – s-a dus naibii, şi în fața mea era *ceva*, nu chiar o ființă, căci ființa este tot o noțiune omenească, ci *ceva* care se mişca pe lângă mine. În zadar încercam să înving frica, în zadar mi-am amintit cum odată, în copilărie, m-am trezit din somn şi, cu ceafa lipită de perna joasă, am ridicat ochii şi am văzut, somnoros cum eram, că peste zăbrelele de la căpătâi se apleca spre mine un chip straniu, fără nas, cu mustăți mici şi negre de husar chiar sub ochi, cu dinții pe frunte, şi, țipând, m-am ridicat puțin, şi pe loc mustățile negre s-au dovedit a fi sprâncene, iar întregul chip era al mamei mele, pe care o vedeam pentru prima dată într-un fel cu care nu eram obişnuit, de-a-ndoaselea. Am încercat şi de data asta să mă ridic puțin, doar-doar şi-o relua ceea ce vedeam poziția obişnuită, însă nu reuşeam. Dimpotrivă, cu cât mă uitam mai fix la oameni, cu atât mi se părea mai absurdă înfățişarea lor. Cuprins de spaimă, căutam un punct de sprijin, o idee de început, o cărămidă mai solidă decât cea carteziană, pentru ca pornind de la ea să construiesc din

nou lumea obişnuită, firească, simplă, pe care o ştim. Se pare că stăteam pe o bancă într-un parc. Acțiunile mele nu mi le amintesc cu precizie. Asemeni cuiva care, făcând un atac de cord pe stradă, nu mai are treabă cu trecătorii, cu soarele, cu frumusețea vechii catedrale, în el existând doar dorința atotcuprinzătoare de a respira, nici eu n-aveam decât o singură dorință: să nu-mi pierd mințile. Cred că nimeni n-a văzut niciodată lumea cum am văzut-o eu în clipele acelea. O goliciune cumplită, o absurditate cumplită. Lângă mine, un câine adulmeca zăpada. Mă chinuiam să înțeleg ce-i acela „câine" şi, din pricină că-l priveam atât de fix, el s-a târât încrezător spre mine – şi mi s-a făcut o asemenea scârbă, încât m-am ridicat de pe bancă şi am plecat. Şi atunci angoasa a atins punctul culminant. Deja nu mai luptam. Deja nu mai eram om, ci o privire goală, o privire fără țintă care se mişca într-o lume lipsită de noimă. Înfățişarea chipului omenesc trezea în mine dorința de a urla.

Dumnezeu ştie cum m-am trezit din nou la intrarea hotelului meu. Şi aici s-a apropiat cineva de mine şi mi-a spus pe nume. Mi-a vârât în mână un peticuț împăturit. Am desfăcut fițuica aceea maşinal. Şi brusc mi-a pierit toată angoasa, am uitat pe loc de ea, totul a devenit iarăşi obişnuit şi banal: hotelul, reflexiile schimbătoare din geamurile uşii turnante, figura cunoscută a portarului care îmi dăduse telegrama. Stăteam în picioare în mijlocul holului larg. Trecu un domn cu pipă, cu caschetă cadrilată, dădu peste mine şi se scuză plin de importanță. Simțeam

uimire şi o durere imensă, insuportabilă, dar absolut firească, absolut omenească. Telegrama anunța că ea era pe moarte.

Şi în drum spre ea, şi cât am rămas la patul ei, nici prin minte nu mi-a trecut să mă gândesc ce înseamnă ființă, ce înseamnă neființă, să mă sperii de viață şi de moarte. Femeia pe care o iubeam mai mult decât orice pe lume murea. Vedeam şi simțeam doar asta.

Ea nu m-a recunoscut când am dat cu genunchiul de marginea patului în care zăcea sub nişte plăpumi enorme, pe nişte perne enorme – micuță, cu părul dat de pe frunte, lăsând la vedere cicatricea fină de la marginea tâmplei, pe care şi-o ascundea întotdeauna sub onduleul lăsat al coafurii. Nu m-a recunoscut, dar am simțit după surâsul care i-a ridicat de vreo două ori colțul micuț al buzelor, că ea, în delirul ei tăcut, în imaginea de dinaintea morții, mă vedea, aşa încât în fața ei erau doi – eu însumi, nevăzut de ea, şi dublul meu, nevăzut de mine. Şi pe urmă am rămas singur – dublul meu a murit odată cu ea.

Moartea ei m-a salvat de la nebunie. Durerea simplă, omenească, mi-a umplut atât de mult viața, încât n-a mai fost loc pentru alte sentimente. Dar timpul merge înainte, chipul ei devine în sufletul meu tot mai perfect şi tot mai fără de viață – şi nimicurile trecutului, amintiri mici, vii, se sting pe nesimțite pentru mine, aşa cum se sting una după alta, uneori câte două, trei odată, ba ici, ba colo, luminițele din ferestrele unei case care se culcă. Şi ştiu că sunt osândit ca angoasa trăită o dată, frica neajutorată în fața

existenței să mă cuprindă iarăşi cândva, şi atunci nu voi mai avea scăpare.

(1926)
Traducere de Adriana Liciu

Briciul

Nu degeaba i se spunea la regiment Briciul. Fața acestui om nu avea *en face*. Când se gândeau la el, cunoscuții nu şi-l puteau reprezenta decât din profil, şi acest profil era remarcabil: un nas ascuțit ca unghiul unui triunghi de desen, o bărbie zdravănă ca un cot, gene fine, lungi, cum au oamenii foarte încăpățânați şi duri. Se numea Ivanov.

În această poreclă dată cândva fusese o premoniție. Nu de puține ori se întâmplă ca un om al cărui nume de familie este Stein[15] să devină un eminent mineralog. Şi căpitanul Ivanov, nimerind la Berlin după o evadare epică şi multe tentative serbede, se apucă exact de ceea ce sugera vechea sa poreclă – de frizerie.

Lucra la un salon mic, dar curat, unde, în afară de el, mai tundeau şi bărbiereau două calfe, care îi arătau un respect vesel „căpitanului rus”; mai era şi patronul – un grăsan acru care răsucea cu un duruit de argint mânerul

[15] Rocă, în limba germană (n.r.).

de la sertarul casei –, şi mai era şi o manichiuristă străvezie, anemică, pe care părea s-o fi uscat atingerea nenumăratelor degete omeneşti ce se puneau, câte cinci bucăţi odată, pe pernuţa de catifea din faţa ei.

Ivanov lucra excepţional, dar un neajuns tot exista: acela că vorbea prost nemţeşte. De altminteri, a înţeles repede cum trebuia procedat, şi anume: să pună după o frază un *nicht* interogativ, iar după următoarea un *was* – şi pe urmă iar *nicht* şi aşa mai departe, o dată aşa, o dată aşa. Şi, lucru remarcabil, deşi învăţase să tundă abia la Berlin, avea exact deprinderile frizerilor ruşi, care, după cum se ştie, ţăcănesc mult foarfecele în gol – mai ţăcănesc, mai ochesc, prind o şuviţă, apoi alta, şi iar, repede, repede, parcă din inerţie, trebăluiesc înainte prin aer cu tăişurile. Colegii săi îl stimau tocmai pentru acest zgomot elegant.

Foarfeca şi briciul sunt, fără putinţă de tăgadă, arme reci, şi acest freamăt metalic continuu îi era prin ceva anume plăcut sufletului belicos al lui Ivanov. Era răzbunător din fire şi destul de inteligent. Marea, nobila, măreaţa lui patrie fusese nenorocită de un bufon plicticos de dragul unui cuvinţel roşu, şi el nu putea ierta acest lucru. Sufletul îi era apăsat de la un timp, ca un arc foarte comprimat, de răzbunare.

Odată, într-o dimineaţă de vară caniculară, albăstrie, amândoi colegii lui Ivanov, profitând de faptul că, fiind o oră de lucru, nu erau mai deloc clienţi, s-au învoit pentru un ceas, şi chiar patronul, care nu mai putea de cald şi clocea de mult o dorinţă, o dusese pe muteşte în cămăruţa

din spate pe manichiurista palidă şi gata la orice. Ivanov, rămas singur în frizeria luminoasă, se uită într-un ziar şi pe urmă, fumând, ieşi în prag, alb tot, şi începu să se uite la trecători.

Treceau pe-alături oameni însoțiți de umbrele lor albastre ce se frângeau pe marginea trotuarului şi lunecau fără frică sub roțile automobilelor care îşi lăsau pe asfaltul dogoritor urmele striate, precum nişte piei de şarpe cu desenul lor. Şi deodată, direct spre albul Ivanov, viră de pe trotuar un domn mic de statură, îndesat, într-un costum negru, cu gambetă şi cu o servietă neagră sub braț. Ivanov, clipind din pricina soarelui, se dădu la o parte, făcându-i loc să intre în frizerie.

În acel moment, cel intrat se reflectă în toate oglinzile odată – din profil, din semiprofil, pe urmă cu chelia de ceară cu care se înălță pentru a-şi agăța într-un cârlig pălăria neagră. Şi când domnul se întoarse cu fața către oglinzile care străluceau deasupra blaturilor de marmură pe care băteau în auriu şi verde flacoanele, Ivanov recunoscu instantaneu fața aceea durdulie, mobilă, cu ochişori pătrunzători şi cu un neg pe aripa dreaptă a nasului.

Domnul luă loc în tăcere în fața oglinzii şi, mormăind ceva, bătu cu un deget bont în obrazul neîngrijit, ceea ce însemna: un bărbierit. Ivanov, într-un fel de ceață de surprins ce era, îl înfăşură într-un prosop, bătu spuma călduță în castronaşul de porțelan, începu să-i ungă domnului cu pămătuful obrajii, bărbia rotundă, porțiunea

dintre buza de sus şi nas, ocoli cu grijă negul, începu să fricționeze spuma cu degetul, şi toate astea le făcu mecanic, atât de tare îl tulburase faptul că-i ieşise din nou în cale omul ăsta.

Acum, fața domnului era într-o masă albă de spumă afânată până la ochi, iar ochii erau mici, strălucitori, ca rotițele sclipitoare ale unui mecanism de ceas. Ivanov desfăcu briciul şi, când începu să-l ascută de curea, brusc îşi reveni din stupefacție şi simți că acest om era în puterea lui.

Şi aplecându-se peste chelia de ceară, apropie lama albastră a briciului de masca de săpun şi spuse foarte încet:

— Respectele mele, tovarăşe. Ați venit de mult de pe plaiurile noastre? Nu, vă rog să nu mişcați, că pot să vă tai pe loc.

Rotițele sclipitoare prinseră să meargă mai repede, se uitară la profilul ascuțit al lui Ivanov, apoi se opriră.

Ivanov îndepărtă cu dosul briciului fulgii inutili de spumă şi continuă:

— Te țin foarte bine minte, tovarăşe... Iartă-mă, dar mi-e neplăcut să-ți rostesc numele. Țin minte cum m-ai interogat, la Harkov, acum şase ani. Îți țin minte semnătura, dragul meu... Dar, după cum vezi, sunt viu.

Şi-atunci se întâmplară următoarele: ochişorii o luară la fugă şi, brusc, se închiseră strâns. Omul strângea ochii precum sălbaticul acela care credea că, dacă are ochii închişi, nu e văzut.

Ivanov îşi trecu briciul cu delicateţe pe obrazul rece, foşnitor.

— Suntem absolut singuri, tovarăşe. Înţelegi? Uite, doar să-mi alunece briciul şi-ntr-o clipă o să fie sânge, mult sânge. Uite, aici bate carotida. Mult sânge, chiar foarte mult. Dar înainte de asta vreau să ai faţa bărbierită ca lumea şi, în plus, vreau să-ţi povestesc ceva.

Cu grijă, Ivanov îi ridică vârful cărnos al nasului cu două degete şi, cu aceeaşi delicateţe, începu să-i radă porţiunea de deasupra buzei.

— Uite care-i treaba, tovarăşe: eu îmi amintesc tot, îmi amintesc perfect şi vreau să-ţi aminteşti şi dumneata...

Şi, cu o voce domoală, Ivanov începu să povestească în timp ce bărbierea fără grabă faţa imobilă, dată pe spate. Şi povestea trebuie să fi fost înfiorătoare, căci din când în când mâna i se oprea şi el se apleca aproape de tot peste domnul care stătea ca mort în giulgiul alb al prosopului, întredeschizând pleoapele bulbucate.

— Asta a fost, oftă Ivanov. Uite, asta-i povestea. Dumneata ce crezi, cum se pot răscumpăra toate astea? Cu ce se poate compara o sabie ascuţită? Şi mai gândeşte-te la un lucru: suntem absolut singuri, absolut singuri.

Cadavrelor li se rade întotdeauna barba, reluă Ivanov, mergând cu lama de jos în sus pe gâtul întins. Şi condamnaţii la moarte sunt bărbieriţi. Şi acum, eu te bărbieresc. Pricepi ce-o să urmeze?

Omul şedea fără să se clintească, fără să deschidă ochii. Acum nu mai avea pe faţă masca de săpun, doar pe pomeţi

şi pe la urechi mai rămăseseră urme de spumă. Această faţă grasă, fără ochi, crispată era atât de palidă, încât Ivanov se gândi să nu-l lovească vreo paralizie, dar când îi puse briciul cu latul pe obraz, omul tresări din tot trupul. Ochii însă nu şi-i deschise.

Ivanov îi şterse la repezeală faţa şi îl scuipă cu talc dintr-un flacon pneumatic.

— O să dai singur socoteală, spuse calm. Eu sunt satisfăcut, poţi să pleci.

Îi smulse cu o grabă scârbită prosopul de pe umeri. Omul continua să stea.

— Scoală, cretinule! strigă Ivanov ridicându-l de o mânecă.

Acela rămase încremenit, cu ochii strâns închişi, în mijlocul frizeriei. Ivanov îi îndesă gambeta pe cap, îi vârî servieta sub braţ şi îl întoarse spre uşă. Abia atunci omul mişcă. Faţa lui cu ochii închişi licări în toate oglinzile; ca un automat, păşi peste pragul uşii pe care Ivanov o ţinea deschisă şi, cu acelaşi mers mecanic, strângând sub braţul întins, ţeapăn servieta şi privind în ceaţa însorită a străzii cu nişte ochi ca ai statuilor greceşti, se duse.

(1926)

Traducere de Adriana Liciu

Pasagerul

— Da... Viața e mai talentată decât noi, oftă scriitorul bătând cu capătul de carton al țigării în capacul portțigaretului. Inventează uneori nişte teme... Cum să ne punem noi cu zeița asta! Operele ei sunt intraductibile, indescriptibile...

— Toate drepturile sunt rezervate autorului ; şopti zâmbind criticul, un om modest, miop, cu degete subțiri, neastâmpărate.

— Nouă nu ne rămâne decât să trişăm, continuă scriitorul, aruncând distrat chibritul în păhărelul gol al criticului. Ne rămâne să facem cu creațiile ei ce face un regizor de film cu un roman celebru. Pentru regizor e musai să nu se plictisească subretele sâmbătă seara, de-asta şi schimbă romanul până ajunge de nerecunoscut, îl face bucăți, îl întoarce pe dos, scoate o mie de episoade, bagă întâmplări inventate de el, personaje noi – şi totul, ca să iasă un film captivant, să meargă şnur, să osândească la început virtutea şi la urmă viciul, să fie absolut firesc în convenționalismul lui şi – ce-i mai important – să fie prevăzut cu un deznodământ neaşteptat, dar care să rezolve totul. Exact aşa facem şi noi cu temele Vieții, le schimbăm în felul nostru, tinzând spre o anume armonie convențională, spre concizie artistică. Iar fadul plagiat îl dregem cu propriile scorneli. Ni se pare că Viața creează prea lăbărțat şi prea şui, că geniul ei e cam neglijent, iar noi, de dragul cititorilor noştri, croim din romanele ei largi povestioarele noastre îngrijite – *ad usum delphini*. Dar

îngăduiți-mi, apropo de asta, să vă fac cunoscută următoarea întâmplare.

Mergeam cu expresul, la vagonul de dormit. Pentru mine e o plăcere să mă instalez într-o locuință de-asta nouă de voiaj – apreciez aşternutul răcoros de pe pat, felinarele de gară, care, urnindu-se, trec încet prin spatele geamului negru al ferestrei. Țin minte că eram bucuros că deasupra mea, în patul de sus, nu era nimeni. M-am dezbrăcat şi m-am lungit pe spate, mi-am pus mâinile sub ceafă, şi pătura cazonă, uşoară, îngustă era de-a dreptul plăcută după pilotele acelea de hotel, umflate. După ce-am visat la una şi alta – la vremea aceea voiam să scriu o povestire din viața îngrijitoarelor de vagoane – am stins lumina şi, foarte repede, am adormit. Şi acum, îngăduiți-mi să folosesc un procedeu des întâlnit în genul de povestire cum promite să fie a mea. Iată-l, acest vechi procedeu bine cunoscut dumneavoastră: „În toiul nopții m-am trezit brusc". De fapt, ceea ce urmează o să fie ceva mai proaspăt. M-am trezit şi am văzut un picior.

— Pardon? îl întrerupse criticul modest, aplecându-se în față şi ridicând degetul arătător.

— Am văzut un picior, repetă scriitorul. În compartiment era lumină, iar trenul staționa într-o gară. Piciorul era bărbătesc, robust, într-o şosetă bălțată, grosolană, găurită de unghia albăstruie de la degetul mare. Se postase zdravăn pe scăriță, chiar lângă fața mea, şi posesorul lui, ascuns mie de streaşina patului de deasupra, tocmai se pregătea de o ultimă sforțare ca să se cațere la

cucurigu. Am reuşit să examinez destul de bine piciorul acela, şoseta gri cu pătrăţele negre, N-ul inversat, într-o parte a jartierei mov de pe pulpa grasă. Prin tricotul izmenei lungi se ițeau dezagreabil firişoare de păr. Una peste alta, piciorul era mai mult decât dezgustător. În timp ce mă uitam aşa la el, s-a încordat, a dat de vreo două ori din degetul mare agățător, în fine, s-a împins cu putere şi s-a avântat în sus. De unde, de-acolo de sus, mi s-a părut că aud un geamăt, un sforăit uşor – tot sunete care mă puteau face să cred că omul se pregătea să se culce. Pe urmă lumina s-a stins şi, după câteva clipe, trenul s-a pus în mişcare.

Nu ştiu cum să vă explic – piciorul acela mi-a dat o senzație apăsătoare. De canalie moale, bălțată. Şi mă sâcâia să nu ştiu din tot individul decât piciorul acela rău, în timp ce corpul, fața, nici nu i le zărisem. Patul lui, care forma deasupra mea un tavan jos, întunecat, mi se părea acum mai coborât, parcă-i simțeam greutatea. Oricum aş fi încercat să-mi imaginez înfățişarea companionului meu nocturn, îmi apărea în fața ochilor numai unghia aia mare care lucea cu sidefiul ei albăstrui prin găurica şosetei de lână. În genere, sigur, e ciudat că mă pot tulbura asemenea nimicuri – dar, pe de altă parte, nu asta şi este orice scriitor, un om pe care îl tulbură nimicurile?

Cum-necum, somnul nu se lipea de mine. Am tras cu urechea – n-o sforăi misteriosul meu pasager? Mi s-a părut nu că sforăie, ci că geme. Dar, e lucru ştiut, zdrăngăneala roților stimulează halucinațiile nocturne ale auzului. Cu

toate astea, nu puteam să scap de impresia că de-acolo, de deasupra mea, răzbat nişte zgomote ciudate. Încet, m-am ridicat un pic. Zgomotele au devenit mai clare. Omul din patul de sus plângea în hohote.

— Cum aţi spus? îl întrerupse criticul. Plângea în hohote? Aşa, aşa. Iertaţi-mă, n-am auzit.

Şi, lăsând mâinile să cadă la loc pe genunchi şi înclinând capul într-o parte, dădu ascultare mai departe povestitorului.

— Da, plângea în hohote, şi era un plâns îngrozitor. Se sufoca, se auzea cum şuieră, ca şi cum tocmai dăduse peste cap un litru de votcă, şi după asta urmau suspine iuţi, cu sughiţuri, cu gura închisă, un soi de parodie sinistră de cotcodăcit – şi iar inspira, şi iar expira cu hohote mici, dar acum cu gura deschisă, judecând după hăhăit. Şi toate astea pe fondul bălăbănit al ţăcănitului de roţi, de aveam senzaţia unei scări mişcătoare pe care urcau şi coborau hohotele lui. Stăteam nemişcat şi ascultam, şi în timpul ăsta simţeam ce figură tâmpă am în întuneric: devine penibil, întotdeauna, când auzi cum un om străin plânge în hohote. Şi peste toate, mai eram şi legat fără voia mea de el, cum stăteam întinşi pe două rafturi în acelaşi compartiment, în acelaşi tren care gonea fără să-i pese. Şi nu se mai potolea – plânsul ăla sinistru, penibil, cu sughiţuri se ţinea scai de mine: şi unul, şi altul, eu jos, ascultând, el sus, hohotind, zburam de-a curmezişul în necuprinsul nocturn cu o viteză de optzeci de kilometri pe

oră, şi numai o catastrofă feroviară putea pune capăt legăturii noastre involuntare.

Pe urmă parcă a încetat, dar când s-adorm şi eu, dădură iar în clocot hohotele lui, ba chiar avui impresia că printre oftaturi cu sughițuri spunea, cu o voce visceralã, din burtă, nişte cuvinte. Amuți din nou, doar sforăia uşor; iar eu zăceam cu ochii închişi şi-i vedeam în minte piciorul scârbos în şosetă cadrilată. Am adormit totuşi, şi la cinci şi jumătate dimineața conductorul smulse uşa, mă trezi şi, aşezat pe pat, izbindu-mă cu capul în fiecare minut de marginea patului de sus, am început să mă îmbrac în grabă. Înainte să ies cu valizele pe culoar, mi-am aruncat ochii spre patul de sus, dar el era cu spatele la mine şi cu pătura trasă peste cap. Pe culoar era lumină, soarele abia se ivise, umbra proaspătă şi albastră a trenului alerga pe iarbă, printre tufişuri, îşi lua zborul arcuindu-se peste pante, se încreța pe trunchiurile fulgurante ale mestecenilor, şi un mic iaz lunguieț strălucea orbitor în mijlocul câmpiei, se îngusta încetişor, se prefăcea într-o fantă argintie şi, cu o huruială rapidă, trecea în goană o căsuță, o barieră, țâşnea coada unui drum, – şi iar se perindau la iuțeală, într-o palisadă cu pete, de te lua amețeala, mesteceni presărați cu soare.

În afară de mine, pe culoar mai stăteau două doamne somnoroase, fardate în grabă, şi un bătrânel cu mănuşi de antilopă şi caschetă de voiaj. Urăsc să mă scol devreme – nici cei mai încântători zori din lume nu-mi pot înlocui ceasurile dulcelui somn de dimineață –, aşa că n-am făcut

decât să dau ursuz din cap când bătrânelul s-a adresat către mine: „Coborâți şi dumneavoastră la...?”. Şi a numit marele oraş unde trebuia să ajungem peste zece, cincisprezece minute.

Brusc, mestecenii se împrăştiară, jumătate de duzină de căscioare o luară la vale de pe deal, gata să nimerească din grabă sub tren, apoi se puse în mişcare sticlind din geamuri o imensă fabrică stacojie, o ciocolată a nu ştiu cui ne chemă de pe un afiş de cinci stânjeni, iarăşi un corp de fabrică, geamuri, coşuri, într-un cuvânt, se petrecu tot ceea ce se petrece când te apropii de un mare oraş. Dar iată că, spre mirarea noastră, trenul frână spasmodic şi se opri într-o haltă pustie, unde, după cât se părea, un expres n-avea ce să caute. M-a mirat şi faptul că pe peron stăteau câțiva polițişti. Am coborât fereastra şi m-am aplecat peste ea. „Închideți fereastra”, spuse politicos unul dintre ei. Oamenii de pe culoar începură să se agite. Trecu conductorul; l-am întrebat ce s-a întâmplat. „În tren se află un criminal”, răspunse el şi mă lămuri pe scurt, din mers, că în oraşul prin care trecuserăm în timpul nopții se petrecuse în ajun o crimă – soțul îşi împuşcase soția şi pe amantul ei. Doamnele scoaseră un „oh”, bătrânelul clătină din cap. Pe culoar intrară doi polițişti şi un detectiv rotofei cu obraji roşii, cu gambetă, care aducea a bookmaker. Mă rugară să intru la loc în compartiment. Polițiştii se postară pe culoar, iar detectivul începu să ia la rând compartimentele. I-am arătat paşaportul. El îşi trecu ochii roşcați peste figura mea şi îmi înapoie actele. Stăteam

amândoi în picioare în compartimentul strâmt; pe patul de sus zăcea nemişcat un ins suspect, învelit până peste cap. „Dumneavoastră puteți ieşi” îmi spuse detectivul şi întinse mâna în sus, spre pat. „Actele dumneavoastră, vă rog.” Individul din pătură sforăi. Eu, stând lângă uşa deschisă, îi auzii sforăitul şi mi se păru că în el mai fluierau încă ecourile hohotelor nocturne. „Vă rog să vă treziți”, zise mai tare detectivul şi, cu un gest profesionist, smuci de capătul păturii cenuşii în dreptul grumazului celui care dormea. Acela mişcă, dar continuă să sforăie. Detectivul îl scutură de umăr. Mi-a fost nu ştiu cum, m-am întors şi am început să privesc pe fereastra de pe culoar, dar nu vedeam nimic, ci ascultam cu toată ființa la ceea ce se petrecea în compartiment.

Şi, imaginați-vă, nu am auzit absolut nimic neobişnuit. Omul din patul de sus mormăi somnoros, detectivul ceru răspicat actele, mulțumi răspicat, ieşi din compartiment, intră în compartimentul următor. Asta a fost tot. Dar gândiți-vă ce admirabil ar fi ieşit totul – din punctul de vedere al scriitorului, fireşte –, dacă pasagerul cu hohotele şi cu picioare rele s-ar fi dovedit a fi ucigaşul, ce admirabil s-ar fi explicat lacrimile lui nocturne –, şi, ce e mai important, toate astea s-ar fi înscris admirabil în călătoria meu nocturnă, în cadrul unei scurte povestiri. Dar, după cum se vede, ideea Autorului, ideea Vieții, a fost şi în acest caz, ca întotdeauna, de o mie de ori mai admirabilă.

Scriitorul oftă şi tăcu, trăgând din ţigara de mult stinsă, roasă şi morfolită de tot. Criticul îl privea cu ochi binevoitori.

— Recunoaşteţi, începu iar scriitorul, aţi fost convins, din clipa în care am pomenit despre poliţiştii din haltă, că pasagerul meu cu hohotele era criminalul?

— Eu vă cunosc maniera, spuse criticul, atingând cu vârful degetelor umărul interlocutorului şi, cu un gest propriu lui, retrăgându-şi brusc mâna... Dacă aţi fi scris o povestire detectivistică, n-aţi fi făcut ca răufăcătorul căutat să fie cineva pe care nu-l bănuia nici unul dintre eroi, ci tocmai cel bănuit de toată lumea din capul locului, şi în felul ăsta păcăleaţi cititorul experimentat, obişnuit ca lucrurile să *nu* fie la mintea cocoşului. Ştiu că vă place să daţi senzaţia de neprevăzut prin deznodământul cel mai banal cu putinţă. Dar nu vă lăsaţi sedus prea tare. În viaţă există mult hazard, dar şi mult neobişnuit. Cuvântului i-a fost dat măreţul drept de a face dintr-o întâmplare ceva neobişnuit, făcând în acelaşi timp ca neobişnuitul să nu fie întâmplător. Din cazul de faţă, din întâmplările de faţă puteaţi să faceţi o povestire cu final închis, dacă vă transformaţi pasagerul în ucigaş.

Scriitorul oftă din nou:

— Da, da, m-am gândit la asta. Mai puneam câteva detalii. Dădeam de înţeles că ucigaşul îşi iubea cu pasiune soţia. Că doar ai ce să inventezi. Necazul e că, cine ştie, poate viaţa a avut în vedere cu totul altceva, ceva cu mult

mai subtil, mai profund. Necazul e că n-am aflat de ce plângea în hohote pasagerul, şi n-o să aflu niciodată...

— Eu sunt de partea Cuvântului, zise blajin criticul. Dumneavoastră, ca scriitor, să creaţi barem un deznodământ grăitor. Eroul dumneavoastră, se prea poate, plângea fiindcă îşi pierduse portofelul în gară. Eu am avut un cunoscut, un bărbat în toată firea, cu o înfăţişare teribil de belicoasă, care plângea de-a binelea când îl durea vreo măsea. Nu, nu, mulţumesc. Nu-mi mai turnaţi. E de-ajuns, prea de-ajuns.

(1927)

Traducere de Adriana Liciu

Soneria

Şapte ani trecuseră de când se despărţiseră la Petersburg. Doamne, îmbulzeala din Gara Nikolaevski! Nu sta aşa aproape, acum se pune în mişcare. Uite, am pornit, cu bine, draga mea... Ea mergea pe lângă tren, înaltă, uscăţivă, în trenci, cu o eşarfă negru cu alb în jurul gâtului, şi un curent încet o purta înapoi. Apoi el luptase, de nevoie, pe unde se nimerise. Pe urmă, într-o noapte splendidă, sub ţârâitul exaltat al cosaşilor, a trecut la Albi. Pe urmă, după un an, nu cu mult înainte să părăsească ţara, pe abrupta şi pietroasa stradă Ceainaia din Ialta, şi-a întâlnit unchiul, avocat în Moscova. Cum să nu, cum să

nu, avem ştiri – două scrisori. Se pregăteşte de Germania, aprobarea a şi primit-o. Şi tu, ia uite, ce bine arăți. Şi, în cele din urmă, Rusia îi dăduse concediu – după unii, nelimitat. Rusia îl reținuse multă vreme, dar el lunecase încetişor tot mai jos, din nord în sud, şi Rusia a tot încercat să îl țină – Tver, Harkov, Belgorod – cu tot felul de sătulețe atractive... dar degeaba. A mai avut ea şi ceva de rezervă, încă o ispită, încă un ultim dar – Taurida, dar tot degeaba. A plecat. Şi pe vapor făcuse cunoştință cu un tânăr englez, un om vesel şi sportiv care pleca în Africa.

Nikolai Stepanîci a fost şi în Africa, şi în Italia, şi, cine ştie de ce, şi în insulele Canare, şi iar în Africa, unde a servit o vreme în Legiunea Străină. La început şi-a amintit-o des, pe urmă rar, pe urmă din nou tot mai des şi mai des. Al doilea soț al ei, un neamț, murise în timpul războiului. Avea la Berlin două case. Nikolai Stepanîci socotea că ea n-o să sufere de sărăcie acolo. Dar cum mai trece timpul! Fantastic, de-a dreptul... Chiar şapte ani bătuți pe muchie?

În aceşti şapte ani, el devenise vânjos, grosolan, pierduse degetul arătător, învățase două limbi: italiana şi engleza. Ochii i se făcuseră mai naivi şi mai luminoşi, fiindcă fața prinsese o pârleală uniformă, de mujic. Fuma pipă. Mersul, pe care îl avusese apăsat, ca mai toți oamenii cu picioare scurte, îi devenise surprinzător de cadențat. Un singur lucru nu se schimbase deloc la el: râsul – spiritual, cu ochii mijiți.

Mult timp n-a luat-o în serios, clătina din cap, până când, în cele din urmă, a hotărât să lase tot şi s-o ia binişor

spre Berlin. Întâmplarea făcuse ca la un moment dat – în Italia, parcă – să zărească pe o tarabă un ziar rusesc care apărea la Berlin. A scris acolo cu rugămintea să i se publice un anunț, că el, mă rog, caută... Nu mult după aceea a plecat mai departe, aşa că n-a mai aflat nimic. Din Cairo tocmai pleca la Berlin un bătrânel, jurnalistul Gruşevski. Interesați-vă dumneavoastră acolo. Poate dați de ea. Spuneți-i că sunt viu, sănătos... Dar nici de data asta n-a primit nici o veste. Iar acum venise deja momentul... O să pic pe neaşteptate. Acolo, la fața locului, o să fie deja mai uşor de căutat. Tevatură cu vizele, bani nu cine ştie ce... ei, dar cumva tot ajung eu.

Şi a ajuns. Într-un palton galben cu nasturi mari, cu o caschetă cadrilată, scurt şi lat în umeri, cu pipa între dinți şi cu geamantanul în mână, ieşi în piața din fața gării, surâse ironic şi admiră o reclamă diamantină care rodea întunericul. Avu o noapte rea, într-o cameră ieftină, stătută, canonindu-şi mintea cum să înceapă căutările. Biroul de adrese, redacția ziarului rusesc... Şapte ani. Trebuie să fi îmbătrânit tare. Ce porcărie, să aştepte atâta timp – putea să vină mai demult. Dar anii ăştia, hoinăreala asta formidabilă prin lume, senzația de libertate, libertatea la care visa din copilărie... Jack London, ce mai... Şi-acum iarăşi: oraş nou, plapumă dubioasă şi scârțâit de tramvai. Dibui după chibrituri, începu să îndese cu ciotul degetului, cu gestul obişnuit, tutunul moale în pipă.

Când călătoreşti uiți numele zilelor: le iau locul oraşele. De dimineață, când Nikolai Stepanîci ieşi în stradă cu

intenția de a se duce la poliție, văzu grilaje pe la toate magazinele. Vasăzică era duminică. Biroul de adrese, redacția s-au dus naibii (să te ferească Dumnezeu să nimereşti duminica într-un oraş străin!) Era toamnă: vânt, ochiul-boului prin scuaruri, cerul alb tot, tramvaie galbene, răgetele de trompetă ale taximetrelor hodorogite. Frisona puțin de emoție la gândul că, uite, se afla în acelaşi oraş cu ea. Contra unei monede de cincizeci de pfenigi i se dădu un pahar de porto într-o bodegă de şoferi şi vinul băut pe nemâncate avu un efect plăcut. Pe străzi, ici şi colo, picurau cuvinte ruseşti: „Te-am rugat de-atâtea ori...” Şi apoi iarăşi, după câțiva trecători băştinaşi: „El îmi sugerează să le cumpăr, dar eu, drept să-ți spun...” De emoție îi tot venea să râdă şi trăgea mult mai repede decât de obicei din pipă. „Am zis că a trecut... şi-acum a căzut şi Grişa la pat...” Tot ruşi! Se gândi dacă să nu se ducă la ei, să-i întrebe cât mai politicos: „Nu cumva, întâmplător, o cunoaşteți pe cutare?”. Mai mult ca sigur că în provincia asta rusească rătăcită se cunosc cu toții.

Se înserа deja şi o fermecătoare lumină de culoarea mandarinei scălda în amurg etajele de sticlă ale unui imens magazin universal când Nikolai Stepanîci, trecând pe lângă o casă, văzu din întâmplare pe o fațadă, pe coloana plată, gri, de lângă uşă, o mică inscripție albă: „DOCTOR STOMATOLOG I.S. WEINER. DIN PETROGRAD”. Neaşteptată, amintirea îl arse. „Acela, Doamne Dumnezeule, a şi putrezit, să-mi văd de drum.” În fereastră, chiar în fața scaunului de tortură, erau imagini

în sticlă cu peisaje elveţiene... Fereastra dădea în strada Moika. „Clăteşte acum.” Şi doctorul Weiner, un bătrân liniştit, gras, în halat alb, cu ochelari sfredelitori, îşi alegea micile instrumente. Ea la el se ducea, şi verii lui la fel – şi chiar spuneau, când se mai ciorovăiau: „Nu cumva vrei un Weiner?” (adică una-n dinţi).

Nikolai Stepanîci stătea, gata să sune, în faţa uşii, dar amintindu-şi că era duminică, se gândi puţin; şi totuşi sună. Ceva bâzâi în încuietoare şi uşa cedă. Urcă la primul etaj. Deschise o slujnică.

— Nu, domnul doctor nu primeşte astăzi.

— Nu mă dor dinţii, ripostă Nikolai Stepanînci într-o germană săracă de tot. Doctorul Weiner este un vechi cunoscut al meu... Numele meu este Galatov, cu siguranţă îşi va aminti...

— Îl anunţ, spuse slujnica.

O clipă mai târziu, ieşi în antreu un om de vârstă mijlocie într-o scurtă de casă cu brandenburguri, roşcat, cu o înfăţişare uimitor de prietenoasă şi, după ce se recomandă vesel, adăugă:

— Dar nu-mi amintesc de dumneavoastră, trebuie să fie o confuzie.

Nikolai Stepanîci se uită la el şi se scuză:

— Da. Nici eu nu-mi amintesc de dumneavoastră. Am crezut că îl găsesc pe doctorul Weiner care stătea înainte de revoluţie pe Moika. Am greşit, scuzaţi-mă.

— A, dar suntem rude, spuse dentistul. Suntem rude... E rudă cu mine. Eu locuiam pe Zagorodnîi.

— Noi ne tratam toți la dânsul, dădu lămuriri Nikolai Stepanînci. Şi de-asta am crezut... De fapt, eu caut o doamnă, pe doamna Nellis...

Weiner îşi muşcă buza, privi încordat într-o parte, pe urmă reluă:

— Daţi-mi voie... Dacă nu mă înşel... Cred că... Cred că o doamnă Nellis a fost la mine nu demult... O să vedem imediat cu precizie. Fiți amabil şi veniți cu mine în cabinet.

În cabinet, Nikolai Stepanîci nu se uită la nimic. Nu-şi lua ochii de la chelia impecabilă a lui Weiner, care se aplecase peste registrul său.

— Vedem imediat, spunea Weiner dând foile cu degetul. Vedem imediat... A, poftim – Nellis. O plombă de aur şi încă ceva – nu văd ce, aici e o pată de cerneală.

— Dar numele mic şi patronimicul? întrebă Nikolai Stepanîci apropiindu-se de masă, gata-gata să răstoarne scrumiera cu manşeta.

— Sunt trecute şi ele. Olga Kirillovna.

— Da, exact, răsuflă uşurat Nikolai Stepanîci.

— Adresa: Plannerstrasse 59, prin Babb, plescăi Weiner şi copie repede adresa pe o hârtie. A doua stradă de-aici. Vă rog. Foarte bucuros că v-am fost de folos. Este o rudă a dumneavoastră?

— E mama, spuse Nikolai Stepanîci.

Ieşind de la dentist, iuți pasul. Se mira că o găsise atât de repede, parcă i-ar fi ieşit un truc la jocul de cărți. Venind la Berlin nu se gândise nici un moment că era posibil ca ea să fi murit de mult ori să se fi mutat în alt

oraş, în altă țară – şi totuşi trucul reuşise. Weiner se dovedise a nu fi Weiner acela – şi totuşi soarta găsise o soluție. Minunat oraş, minunată ploaie! (Ploaia de toamnă, din mărgeluțe, bura parcă în şoaptă, şi pe străzi era întuneric.) Cum o să-l întâmpine? Cu duioşie? Ori cu tristețe? Ori cât se poate de calmă? Nu-l alintase în copilărie. N-ai voie să fugi pe-aici când cânt la pian. Pe urmă, când crescuse, avusese deseori impresia că ea nu prea avea nevoie de el. Acum încerca să-şi aducă în minte imaginea chipului ei, dar gândurile se încăpățânau să nu prindă culoare, şi nu izbutea nicicum să adune într-o figură vie ceea ce ştia cu mintea: silueta ei îmbinată parcă nesigur, înaltă, slabă, părul negru dând să încărunțească uşor la tâmple, gura mare, palidă, trenciul vechi cu care fusese ultima oară şi expresia deja bătrânească, obosită, amară care apăruse pe fața ei ofilită în anii aceia de mizerie. Numărul 51. Încă opt case.

Îşi dădu deodată seama că era insuportabil, aproape indecent de emoționat, chiar mai mult decât, bunăoară, în clipa când, lungit într-o rână, lac de sudoare, împingându-se în stâncă, țintea vârtejul care venea în zbor spre el – o momâie albă pe o splendoare de cal arab. Înainte să ajungă la numărul 59 se opri, scoase pipa şi săculețul cauciucat de tutun, o îndesă încet, meticulos, fără să piardă nici un firicel de tutun, aduse chibritul, trase, se uită cum se umfla movilița de foc, luă lacom o gură din fumul dulceag care pişcă limba, îi dădu drumul cu grijă şi, fără să se grăbească, se apropie cu paşi hotărâți de casă.

Pe scară era atât de întuneric, că de vreo două ori se împiedică. Răzbind prin bezna compactă până la primul palier, hârşâi un chibrit şi lumină plăcuța aurită de lângă uşă. Ciudatul nume „Babb” fu de găsit abia mult mai sus. Flăcăruia îi arse degetele şi se stinse. Fir-ar să fie, cum bate inima... Dibui prin întuneric butonul şi sună. Pe urmă scoase pipa din dinți şi începu să aştepte, simțind cum un zâmbet chinuitor îi sfâşie gura.

Şi iată – ceva răsună în spatele uşii, o dată, încă o dată, şi uşa se deschise brusc, ca suflată de vânt. În antreu era la fel de întuneric ca şi pe scară, şi din întunericul acela zbură spre el un glas sonor şi vesel. „Nu avem curent în toată casa, e ceva îngrozitor” – şi el recunoscu instantaneu „î”-ul acela lung, tărăgănat din „îngrozitor”, şi în aceeaşi clipă o reconstitui după acest sunet, până în cel mai mic detaliu, pe cea care, ascunsă de întuneric, stătea în uşă.

— Aşa-i, îți scoți ochii, râse el şi păşi spre ea.

Ea scoase aşa un „ah”, că parcă ar fi lovit-o cineva cu toată puterea. El îi găsi în întuneric mâinile, umerii, şi dădu peste ceva (suportul pentru umbrele, probabil).

— Nu-nu-nu, nu se poate, nu se poate... repeta ea repede-repede şi se tot dădea înapoi.

— Dar stai, mamă, stai odată, zise el şi iar dădu peste ceva (de data asta era uşa pe jumătate deschisă, care se trânti cu zgomot).

— Simt că-mi pierd minţile... Kolenka, Kolea...

El o săruta pe obraji, pe păr, pe unde nimerea, fără să vadă nimic în întuneric, dar recunoscând-o cu un fel de

privire lăuntrică pe toată, din cap până-n picioare – şi doar ceva era nou la ea (dar şi acest ceva nou îi aminti brusc de străfundurile copilăriei, când cânta la pian): mirosul distins şi intens de parfum, ca şi cum nici n-ar fi existat anii aceia dintre, în care el devenea bărbat şi ea îmbătrânea, şi nu se mai parfuma, şi pe urmă se ofilise atât de trist în anii aceia de mizerie, ca şi cum toate astea nici nu fuseseră, şi el, dintr-un surghiun îndepărtat, se trezise direct în copilărie...

— Ia uite, tu. Tu eşti. Ca să vezi, tu eşti... bâiguia ea lipindu-şi buzele moi de el. E bine... Aşa şi trebuie...

— Dar chiar nu-i nicăieri nici o lumină? izbucni în râs Nikolai.

Ea împinse o uşă şi spuse pe un ton agitat:

— Ba da. Hai. Am nişte lumânări aprinse acolo.

— Hai, arată-te... zise el intrând în sclipirea oranj a lumânărilor şi îşi privi lacom mama.

Părul ei era blond-blond, vopsit în nuanța paiului.

— Ei, cum e, mă recunoşti? spuse ea respirând greu şi adăugă zorită: Dar nu te mai uita aşa la mine. Povesteşte, hai, povesteşte! Ce bronzat eşti... Doamne! Dar hai, povesteşte odată!

Păr blond, tuns... Iar fața era fardată cu un fel de meticulozitate chinuitoare. Dar dâra udă a unei lacrimi mâncase stratul roz, genele groase de fard tremurau, pudra de pe aripile nasului devenise liliachie... Era într-o rochie albastră lucioasă, cu guler înalt. Şi totul la ea era străin, şi nelinişitor, şi de speriat.

— Tu probabil că ai musafiri astăzi, mamă, remarcă Nikolai neştiind ce să spună şi îşi scoase energic paltonul.

Ea se depărtă de el şi se duse spre masă, unde era îngrămădit ceva care lucea, pe urmă veni iar spre el şi se uită în oglindă – parcă nu ştia ce să facă.

— Câți ani... Doamne! Pur şi simplu, nu-mi cred ochilor. Da-da, trebuia să am musafiri. Îi contramandez. Să-i sun. Să fac ceva. Trebuie contramandat... Ah, Doamne...

Se lipi de el, mototolindu-i o manşetă.

— Dar linişteşte-te, mamă, ce-i cu tine, nu se poate aşa. Hai să stăm jos undeva. Spune-mi, cum o duci? Cum trăieşti?...

Şi, cine ştie de ce, temându-se de răspunsurile la întrebările lui, începu să povestească despre el, căutând să potrivească bine cuvintele, pufăind din pipă, încercând să-şi ascundă uimirea în vorbe, în fum. Reieşi că ea văzuse anunțul, şi că se şi întâlnise cu bătrânul jurnalist, şi că îi şi scrisese fiului de câteva ori în Italia, la Cairo... Acum, după ce se uită de câteva ori la chipul ei schimbat de fard, la părul ei blond artificial, i se păru că nici vocea nu mai era aceeaşi. Şi în timp ce îşi povestea peripețiile fără să se oprească vreo clipă, îşi rotea privirea prin odaia semiluminată, tremurătoare, cu un pisoi de pluş pe şemineu, cu un paravan de după care ieşea capătul din spate al patului, cu Friedrich cel Mare cântând la flaut, cu nişte văzuțe pe o etajeră, în care săreau, ca un mercur, reflexiile flăcărilor... Rătăcind cu ochii prin cameră, văzu şi ce remarcase adineauri în fugă – masa pusă pentru două

persoane, sticla pântecoasă de lichior, două pahare înalte şi o imensă prăjitură roz cu un cerc multicolor de lumânărele de ceară încă neaprinse. „Eu, bineînțeles, am sărit imediat din cort, şi ce crezi că era? Hai, ghiceşte!”.

Ea parcă îşi veni în fire şi se uită speriată la el (şedea alături, pe canapea, lăsată uşor pe spate, strângându-şi tâmplele în mâini, şi picioarele ei aveau un luciu necunoscut).

— Dar, mamă, tu nu asculți?

— Ba da, cum să nu – ascult, ascult...

Şi, în acel moment, mai observă ceva: era ciudat de distrată, parcă asculta nu cuvintele lui, ci ceva din afară, amenințător şi inevitabil... Îşi reluă povestirea, dar se opri din nou şi întrebă:

— Prăjitura asta în cinstea cui este? E foarte apetisantă.

Mama lui zâmbi încurcată.

— A, e doar aşa... Doar ți-am spus că azi am musafiri.

— Mi-a amintit teribil de Petersburg, spuse Nikolai. Şi, mai ții minte, odată ai greşit, ai uitat o lumânare. Eu împlineam zece, şi lumânările erau doar nouă. Mi-ai fâsâit ziua de naştere. Ce-am mai urlat. Dar aici câte sunt?

— Dar ce importanță are? strigă ea şi se ridică, vrând parcă să ascundă masa. Spune-mi, mai bine, cât e ceasul? Trebuie să contramandez, să telefonez, să fac ceva.

— Şapte şi un sfert, spuse Nikolai Stepanîci.

— Oh, e prea târziu! strigă ea din nou. N-are importanță! Acum nu mai are nici o importanță...

Tăcură amândoi. Ea se ridică din nou. Iar Nikolai Stepanîci încercă să-şi impună s-o îmbrăţişeze, să se alinte, să o întrebe: „Ascultă, mamă, dar ce-i cu tine? Spune-mi odată...” Se uită iar la masa care strălucea şi numără lumânărelele din jurul prăjiturii. Erau douăzeci şi cinci. Douăzeci şi cinci! Iar el avea douăzeci şi opt...

— Dar nu-mi mai cerceta aşa camera! zise mama. Parcă ai fi detectiv! E o cameră oribilă, vreau să mă mut, reluă ea repede şi, brusc, scoase un „ah” uşor: Stai... Ce-i asta? Tu ai bătut?

— Da, răspunse Nikolai, îmi scutur pipa. Dar ia spune-mi – bani ai? Nu-ţi trebuie?

Ea începu să-şi îndrepte o bentiţă de pe mânecă şi spuse fără să se uite la el:

— Da... Doar ştii, a mai rămas câte ceva după Heinrich... Dar ar fi trebuit să te previn – am exact cât să pot trăi. Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai bate pipa aia. Ar fi trebuit să te previn că eu... Că pe tine... Bun, înţelegi, Kolea, mi-ar fi greu să te întreţin...

— Ce spui tu acolo, mamă, exclamă Nikolai Stepanîci (şi în clipa aceea, ca soarele de după un nor, lovi din tavan lumina electrică). Ei, poftim, poţi să stingi lumânările, că stăm exact ca-ntr-un cavou. Să vezi, eu am ceva bănuţi puşi deoparte şi, oricum, eu sunt liber ca o pasăre... Dar stai şi tu jos, ce tot fugi de colo-colo?

Înaltă, slabă, lucios-albastră, ea se opri în faţa lui, şi acum, în plină lumină, văzu cum îmbătrânise, cum se încăpăţânau să iasă prin stratul de ceară al fardului

ridurile de pe obraji şi de pe frunte. Şi părul ăsta galben, îngrozitor!...

— M-ai luat aşa de pe neaşteptate, zise ea şi, muşcându-şi buzele, se uită drept la ceasul mic de pe o policioară. Ca din senin... Merge înainte. Nu, a stat. Azi am nişte musafiri şi, uite, ai venit tu... Să înnebuneşti, nu alta ...

— Astea-s fleacuri, mamă. Or să vină, or să vadă că ţi-a sosit fiul şi or să se evapore la repezeală. Iar noi doi o s-o ştergem să ne isprăvim seara pe la vreun music-hall, să cinăm pe undeva... Uite, mi-amintesc că am văzut un spectacol african – ceva uluitor, ăsta, da, n-am cuvinte! Imaginează-ţi vreo cincizeci de negri şi ceva, aşa, destul de mare, ei, să zicem, de vreo...

Soneria ţârâi tare la intrarea principală. Olga Kirillovna, care se aşezase pe un braţ al fotoliului, tresări şi se îndreptă.

— Stai, deschid eu, spuse Nikolai Stepanîci şi se ridică.

Ea îl apucă de mânecă. Chipul i se crispase. Soneria încetă – cel de la uşă aştepta.

— Trebuie să fie musafirii tăi, zise Nikolai Stepanîci. Nu deschizi?

Mama dădu brusc din cap, trăgând cu urechea.

— Păi... începu Nikolai Stepanîci.

Ea îl trase de mânecă, spunându-i în şoaptă:

— Să nu cumva! Nu vreau... Să nu cumva...

Soneria sfredeli iar, de data asta insistent şi iritat. Şi sfredeli o groază.

— Lasă-mă, spuse Nikolai Stepanîci. E o prostie... Dacă sună, trebuie să deschizi. Ce-i frica asta?

— Nu cumva.. Auzi, nu cumva... repetă ea apucându-l febril de mâini. Te implor... Kolea, Kolea. Kolea!... Nu trebuie!

Soneria amuți din nou. Îi luă locul o bătaie puternică, probabil cu măciulia bastonului.

Nikolai se îndreptă hotărât spre antreu. Dar mama îl prinse de umeri în pragul camerei – încerca din răsputeri să-l tragă de-acolo şi şoptea întruna:

— Nu cumva... Nu cumva... Pentru numele lui Dumnezeu!

Soneria mai bubui o dată, scurt şi furios.

— Treaba ta, râse Nikolai şi, băgându-şi mâinile în buzunare, începu să măsoare camera.

„Un coşmar, ce mai”, se gândi, şi râse iar.

Soneria încetase. Era linişte deplină. Pesemne că cel care suna se săturase şi plecase. Nikolai Stepanîci se apropie de masă, studie splendida prăjitură turnată în cremă strălucitoare, cele douăzeci şi cinci de lumânările festive, cele două pahare înguste. Alături, pitindu-se parcă în umbra sticlei, era o cutiuță albă de carton. O luă şi îi scoase capacul. Înăuntru era un portțigaret nou-nouț de argint, destul de lipsit de gust.

— Aşa, spuse Nikolai Stepanîci.

Se întoarse – şi abia atunci văzu că mama lui, pe jumătate prăvălită pe canapea, înfundându-şi fața în pernă, era scuturată de hohote de plâns. În anii de demult

o văzuse deseori plângând, dar atunci plângea cu totul altfel, stătea la masă şi plângea fără să-şi întoarcă faţa, îşi sufla nasul tare şi vorbea, vorbea – iar acum hohotea aşa de tinereşte, stătea aşa, fără să-i pese... şi era ceva distins în felul cum îi era răsucit spatele, cum atingea piciorul ei cu pantofiorul de catifea podeaua... Zău dacă nu puteai să crezi că plângea ca o tânără femeie blondă... Şi batistuţa ei, ca la carte, zăcea mototolită pe covor.

Nikolai îngăimă o înjurătură în ruseşte, se apropie şi se aşează lângă ea pe marginea divanului. Îngăimă iar înjurătura. Mama lui, ascunzându-şi faţa, spuse în pernă:

— Oh, de ce n-ai venit mai demult? Măcar cu un an... Numai cu un an...

— Nu ştiu nici eu... spuse Nikolai Stepanîci.

— Acum s-a sfârşit tot... suspină ea, şi părul blond tremura. S-a sfârşit tot. În mai o să am cincizeci de ani. Fiul adult a venit la bătrâna mamă. Şi de ce-ai venit... tocmai acum... tocmai astăzi...

Nikolai Stepanîci îşi puse paltonul (pe care îl aruncase pur şi simplu, neeuropeneşte, într-un colţ), îşi scoase din buzunar cascheta şi se aşează iar lângă ea.

— Mâine-dimineaţă o iau din loc, spuse mângâindu-şi mama pe umăr, pe mătasea albastră strălucitoare. Acum vreau să plec în nord – în Norvegia, poate. Sau pe mare, să vânez balene. O să-ţi scriu. Aşa, peste vreun an, o să ne întâlnim iar, şi-atunci, poate, o să rămân mai mult. Nu mă ţine de rău – vreau să cutreier!

Ea îl luă repede în braţe, îşi lipi obrazul ud de obrazul lui. Pe urmă îi strânse mâna şi, brusc, scoase un strigăt uluit.

— L-a retezat un glonţ, râse Nikolai Stepanîci. Rămâi cu bine, scumpa mea.

Ea atinse uşor ciotul neted al degetului şi îl sărută cu băgare de seamă. Pe urmă îşi îmbrăţişă fiul şi îl conduse până la uşă.

— Scrie-mi, te rog, mai des... De ce râzi? Probabil că mi s-a dus toată pudra.

Şi imediat ce se închise uşa în urma lui, foşnind din rochia albastră, ea se repezi la telefon.

(1927)

Traducere de Adriana Liciu

Netrebnicul

1

Blestemata zi în care Anton Petrovici l-a cunoscut pe Berg exista numai teoretic: memoria nu-i lipise la timp eticheta calendaristică, şi-acum, mai găseşte dacă poţi ziua aceea. În mare, asta se întâmplase iarna trecută: Berg se ridicase din neant, salutase cu o plecăciune şi se lăsase din

nou – dar nu în neantul dinainte, ci într-un fotoliu. Asta fusese la Kurdiumovi, iar ei locuiau pe strada Sf. Mark, naiba ştie pe unde, în Moabit, parcă. Kurdiumovii aşa au şi rămas, nişte săraci, dar el şi Berg se chivernisiseră de-atunci; acum, când într-o vitrină cu lucruri bărbăteşti apărea o cravată multicolor-fumurie – să zicem, ca un nor la asfinţit – într-o duzină de exemplare identice şi, exact în aceleaşi nuanţe, batiste, tot într-o duzină de exemplare, Anton Petrovici cumpăra acea cravată la modă şi acea batistă la modă, şi în fiecare dimineaţă, în drum spre bancă, avea satisfacţia de a întâlni aceeaşi cravată şi aceeaşi batistă la doi, trei domni care, ca şi el, se grăbeau la slujbă. Cu Berg avusese o vreme afaceri, Berg era necesar. Berg îi telefona de vreo cinci ori pe zi, Berg începuse să vină pe la ei, şi făcea spirite, făcea spirite, Dumnezeule, ce-i mai plăcea să facă spirite. Când le-a făcut prima vizită, Tania, soţia lui Anton Petrovici, a găsit că seamănă cu un englez şi că e foarte amuzant. „Salut, Anton!”, urla Berg răşchirând degetele şi, după obiceiul rusesc, năpustindu-se de sus, cu elan, ca un uliu la mâna lui şi strângând-o cu putere. Era lat în umeri Berg, bine făcut, bine bărbierit, şi spunea singur despre el că seamănă cu un înger musculos. Într-un rând i-a arătat lui Anton Petrovici o agendă neagră, veche: foile erau acoperite cu cruciuliţe şi erau exact cinci sute douăzeci şi trei de cruciuliţe din acelea. „Timpurile lui Denikin şi luarea Crimeii”, zâmbise Berg şi adăugase calm: „I-am socotit, evident, numai pe cei pe care i-am omorât pe loc”. Şi faptul

că Berg era fost ofițer îi stârnea lui Anton Petrovici invidie, şi nu-i plăcea când Berg povestea în prezența Taniei despre recunoaşteri călare şi atacuri de noapte. El avea picioare scurte, era rotunjor şi purta un monoclu care, în timpul liber, când nu era îndesat în orbită, atârna de o bentiță neagră, iar când Anton Petrovici şedea răsturnat, îi strălucea ca un ochi bleg pe pântece. Furunculul tăiat acum doi ani îi lăsase pe obrazul drept o cicatrice, şi cicatricea asta şi mustața aspră, tunsă, şi nasul gras, rusesc, fremătau încordat când Anton Petrovici îşi îndesa gemulețul sub sprânceană. „Te osteneşti degeaba, spunea Berg, mai frumos nu te faci."

În pahare, aburul uşor se topea deasupra ceaiului; un ecler unsuros de ciocolată, strivit cu lingurița, îşi dădea afară măruntaiele cremoase; Tania, punându-şi coatele goale pe masă şi sprijinindu-şi bărbia pe degetele înlănțuite, privea în sus cum pluteşte fumul uşor al țigării ei, şi Berg îi arăta că trebuie să-şi tundă părul, că de când sunt lumea şi pământul toate femeile şi-au tuns părul, că Venus din Milo e tunsă, şi Anton Petrovici protesta înfocat şi temeinic, iar Tania doar strângea din umăr, scuturând cu o lovitură de unghie scrumul.

Au trecut toate astea. La sfârşitul lui iulie, într-o joi, Anton Petrovici plecă pentru o afacere la Kassel, şi de-acolo îi trimise o telegramă soției, spunându-i că se întoarce vineri. Vineri se dovedi că trebuie să mai rămână cel puțin o săptămână, şi îi trimise o nouă telegramă. Dar în dimineața zilei următoare afacerea căzu şi Anton Petrovici,

fără să-şi mai anunțe soția, luă trenul înapoi spre Berlin. Ajunse pe la zece, obosit şi nervos. Din stradă văzu că ferestrele dormitorului erau luminate. Plăcut lucru, să fie soția acasă. Urcă la etajul cinci, întoarse ca de obicei de trei ori cheia în broască şi intră. Trecând prin hol, auzi din baie zgomotul monoton al apei curgând. „Tanka face baie", se gândi cu dragoste Anton Petrovici şi trecu în dormitor. În dormitor, în fața oglinzii, stătea Berg şi îşi înnoda cravata.

Anton Petrovici îşi lăsă maşinal valijoara pe podea, fără să-şi ia ochii de la Berg, care, aplecându-şi uşor fața impasibilă, îşi lansă paleta pestriță a cravatei şi o trecu prin nod.

— Principalul e să nu te ambalezi, spuse Berg strângând cu grijă nodul, te rog, nu te ambala. Păstrează-ți calmul.

Ce să facă? Mai repede... Simți un tremur în picioare. Picioare deja nu mai avea, avea doar un tremur rece, o durere surdă. Mai repede... Începu să-şi scoată o mănuşă de pe mână. Mănuşile erau noi şi stăteau fest. Îşi smuci capul şi nici nu-şi dădu seama când bolborosi:

— Pleacă imediat de-aici. Câtă neruşinare. Pleacă de-aici...

— Plec, Anton, plec, spuse Berg şi, cu o mişcare amplă şi calmă a umerilor, îşi puse sacoul.

„Dacă dau, dă şi el" – se gândi repede Anton Petrovici. Cu o ultimă smucitură îşi scoase mănuşa şi o aruncă neîndemânatic în Berg. Mănuşa nimeri în perete şi căzu în carafa cu apă.

— La fix, spuse Berg.

Îşi luă pălăria, bastonul şi se îndreptă pe lângă Anton Petrovici spre uşă.

— Va trebui totuşi să-mi dai drumul, se întoarse din mers, uşa de jos e încuiată.

Anton Petrovici, abia înțelegând ce face, se luă după el. Când începură să coboare pe scară, Berg, care mergea înainte, începu deodată să râdă.

— Scuză-mă, spuse fără să se uite înapoi, dar e teribil de caraghios: dat afară cu tot dichisul.

După câteva trepte pufni din nou în râs şi o luă mai repede. Anton Petrovici iuți şi el pasul. Graba asta e o neruşinare. Berg o face dinadins, să-l oblige pe el să coboare scara în salturi. Ce chin... Etajul trei... doi... Nu se mai termină scara asta? Berg luă dintr-o mişcare ultimele trepte şi, ciocănind în pardoseală cu bastonul, îl aşteptă pe Anton Petrovici. Anton Petrovici respira greu, nu putea să nimerească broasca, mâinile îi tremurau. În fine, uşa se deschise.

— Nu-mi purta pică, spuse Berg, stând deja pe trotuar, pune-te în locul meu...

Anton Petrovici trânti uşa. De la bun început simțise cum creştea în el nevoia să trântească o uşă. Bubuitul îi răsună în urechi. Abia acum, urcând scara, observă că avea fața udă de lacrimi şi, cum lacrimile erau de nestăvilit, trebuia să se grăbească. Urcă în fugă până sus şi, trecând prin hol, auzi din nou zgomotul apei. Împreună cu zgomotul ăsta răzbătea vocea Taniei. Cânta în baie, tare. Nu ştia încă nimic. Anton Petrovici răsuflă şi se întoarse în

dormitor. Amândouă paturile erau desfăcute şi pe cel al soției se vedea cămaşa de noapte roz, iar pe canapea îşi pusese rochia de seară şi ciorapii de mătase – evident, se pregătea să se ducă să danseze cu Berg. Anton Petrovici scoase din buzunăraşul de la piept un stilou splendid. „Nu pot să te văd. Dacă te văd, nu răspund de mine.” Scria în picioare, îndoindu-se incomod peste masa de toaletă. O lacrimă mare făcu monoclul opac... literele dansau... „Te rog, pleacă. Îți las deocamdată o sută de mărci. O să vorbesc mâine cu Nataşa. Dormi la noapte la ea sau la hotel, numai, te rog, nu mai rămâne aici.” Termină de scris şi sprijini hârtia de oglindă, la vedere. Alături puse o bancnotă de o sută de mărci. Şi din nou, trecând prin hol, auzi vocea soției. Cânta când făcea baie – vocea ei avea ceva țigănesc, vocea ei dragă, fericirea, o seară de vară, ghitara... Ea cântă, mijind ochii, pe o pernă în mijlocul camerei... şi Anton Petrovici este de ieri logodnicul ei, fericire, seară de vară, un fluture de noapte pe tavan, te iubesc la nesfârşit, pentru tine mi-aş da sufletul...

— Câtă neruşinare! Câtă neruşinare! repeta întruna mergând pe stradă.

Era foarte cald şi plin de stele. Nu conta încotro merge. Acum, probabil că ea a ieşit deja din baie şi a priceput totul. Pe Anton Petrovici îl trecu un fior: mănuşa. Pluteşte în carafă ca un ghemotoc maro, mănuşă nouă-nouță. Porni mai repede şi, din mers, strigă, aşa încât un trecător tresări. Zărind vag nişte plopi imenşi şi o piață, se gândi: pe-aici pe undeva stă Mitiuşin. Anton Petrovici îl sună

dintr-o cârciumă, care îl încercui ca un vis, şi se desprinse, îndepărtându-se, precum lumina din spate a unui tren. Uşa i-o deschise Mitiuşin, dar cum era cherchelit bine de tot, la început nu băgă de seamă cât de desfigurat arăta. În cămăruța înceţoşată se afla un domn pe care Anton Petrovici nu-l cunoştea, iar pe divan, cu spatele la masă, era culcată o doamnă brunetă într-o rochie roşie şi, după toate aparenţele, dormea. Pe masă luceau nişte sticle. Anton Petrovici nimerise la o onomastică, dar nu pricepea defel a cui era onomastica aceea – a lui Mitiuşin, a doamnei care dormea sau a domnului necunoscut, care se dovedi a fi un neamţ de origine rusă cu un nume de familie ciudat, Gnushke. Mitiuşin, cu faţa neobişnuit de roz lucindu-i, i-l prezentă pe Gnushke şi, dând din cap spre spatele plin al doamnei care dormea, zise în aer:

— Daţi-mi voie, Anna Nikanorovna, să vi-l prezint pe marele meu prieten.

Doamna nici nu se clinti, ceea ce, de altminteri, nu-l miră deloc pe Mitiuşin, ca şi cum nici nu se aştepta să se trezească. În general, toate astea erau uşor absurde, ca într-un vis: sticla de votcă goală cu un trandafir înfipt în gât, tabla cu o partidă de şah începută, doamna care dormea, Mitiuşin beat, Gnushke beat, dar cât se poate de potolit...

— Bea, zise Mitiuşin şi, brusc, ridică sprâncenele. Ce-i cu tine, Anton Petrovici? Ai o mutră, parcă-i de cretă.

— Da, beți, spuse cu o seriozitate cam neroadă Gnushke, un individ cu o față lungă, cu guler înalt, semănând cu un baset negru.

Anton Petrovici dădu peste cap o jumătate de cană de votcă şi se aşează.

— Acum povesteşte ce s-a întâmplat, spuse Mitiuşin. Nu te jena de Heinrich, e cel mai cinstit om de pe pământ. E mutarea mea, Heinrich, şi ştii ce, dacă îmi înhați nebunul, îți dau mat din trei mutări. Hai, dă-i drumul, Anton Petrovici.

— Asta vedem noi îndată, spuse Gnushke aranjându-şi manşeta. Ai uitat de pionul de la haş cinci.

— Haş cinci eşti tu, spuse Mitiuşin. Anton Petrovici are să ne povestească imediat.

De la votcă, prinse să se clatine totul în jur: tabla de şah se cățăra cătinel pe sticle, sticlele o luară cu masă cu tot spre divan, divanul cu doamna adormită o luă spre fereastră, fereastra porni şi ea undeva. Şi blestemata asta de mişcare era legată cumva de Berg, şi chestia asta trebuia s-o curme, să isprăvească cu această neruşinare, să strivească, să sfâşie, să ucidă.

— Am venit la tine ca să-mi fii martorul meu, începu Anton Petrovici şi avu o vagă senzație că în cuvintele lui era ceva agramat, dar nu fu în stare să se corecteze.

— Înțeleg, spuse Mitiuşin, trăgând cu ochiul la tabla de şah peste care se lăsa, mişcând din degete, mâna lui Gnushke.

— Nu, ascultă-mă pe mine, exclamă cu duioşie Anton Petrovici, nu, ascultă aici! Nu mai bem. Serios, serios de tot.

Mitiuşin îşi pironi asupra lui ochii albaştri strălucitori.

— Dă-l încolo de şah, Heinrich, zise fără să se uite la Gnushke, e o discuţie serioasă aici.

— Mă pregătesc să mă bat, spuse în şoaptă Anton Petrovici, încercând să reţină cu privirea masa care tot plutea, tot plutea încotrova. Vreau să omor un individ. Se numeşte Berg, l-ai întâlnit şi tu, parcă, la mine. Nu mai explic din ce cauză...

— Unui martor poţi, zise Mitiuşin.

— Iertaţi-mă că intervin, grăi deodată Gnushke şi ridică degetul arătător. Amintiţi-vă ce stă scris: să nu ucizi!

— Individul ăsta se numeşte Berg, spuse Anton Petrovici. Tu, pare-se, îl cunoşti. Şi uite, am nevoie de doi martori.

— Duel, spuse Gnushke.

Mitiuşin îl împinse cu cotul:

— Nu întrerupe, Heinrich.

— Asta-i tot, încheie în şoaptă Anton Petrovici şi, coborând privirea, trase uşor de bentiţa monoclului.

Tăcere. Doamna sforăia monoton pe divan. Din stradă se auzi claxonul unei maşini.

— Eu sunt beat, şi Heinrich e beat, bălmăji Mitiuşin, dar, după cât se vede, s-a întâmplat ceva serios. Îşi muşcă oscioarele de la o mână şi se uită la Gnushke. Tu ce crezi, Heinrich?

Gnushke oftă.

— Uite, mâine mergeți amândoi la el, reluă Anton Petrovici. Ca să stabiliți locul şi-aşa mai departe. El nu mi-a dat cartea lui de vizită. După lege, trebuia să-mi dea cartea lui de vizită. I-am aruncat mănuşa.

— Dumneavoastră procedați ca o persoană nobilă şi curajoasă, se însufleți brusc Gnushke. Printr-o stranie coincidență, eu sunt întru câtva în temă cu treaba asta. Un văr de-al meu a fost omorât şi el în duel.

„De ce – şi el? se gândi abătut Anton Petrovici. N-o fi o prevestire?"

Mitiuşin luă o înghițitură din cană şi spuse plin de însufleție:

— Ca prieten, nu pot să te refuz. Dimineață ne ducem la domnul Berg.

— În ceea ce priveşte legile germane, zise Gnushke, dacă îl omorâți dumneavoastră, vă bagă pentru câțiva ani la închisoare; dacă însă sunteți omorât, nu vă fac nimic.

— Am ținut cont de toate astea, încuviință din cap Anton Petrovici.

Şi pe urmă îşi făcu din nou apariția stiloul splendid, strălucitorul toc negru cu peniță fină de aur, care în timpuri obişnuite aluneca pe hârtie de parcă era de catifea, dar acum mâna lui Anton Petrovici tremura, acum, ca o punte se mişca masa... Pe o foaie de hârtie pentru scrisori, dată de Mitiuşin, Anton Petrovici îi scrise lui Berg un bilet, îl făcu de trei ori ticălos şi încheie cu o frază neputincioasă: „Unul din noi trebuie să piară".

Şi pe urmă izbucni în hohote de plâns, şi Gnushke, ţâţâind din limbă, îi şterse faţa cu o batistă mare în carouri roşii, şi Mitiuşin arătă spre tabla de şah, repetând cu tâlc:

— Uite, o să-l termini ca pe regele ăsta, mat din trei mişcări, şi cu asta basta.

Şi Anton Petrovici plângea cu suspine, ferindu-se moale de mâinile prietenoase ale lui Gnushke şi repetând cu o intonaţie copilăroasă:

— O iubeam aşa de mult, aşa de mult.

Şi se crăpă de ziuă.

— Deci la ora nouă sunteţi la el, spuse Anton Petrovici şi se scula de pe scaun clătinându-se.

— Peste cinci ore suntem la el, răspunse ca un ecou Gnushke.

— Avem timp să tragem un pui de somn, spuse Mitiuşin.

Anton Petrovici îşi netezi pălăria pe care stătuse tot timpul, îi luă lui Mitiuşin o mână, o ţinu, o ridică şi, cine ştie de ce, şi-o apăsă de obraz.

— Ei, ce-i cu tine, ce-i cu tine, bâigui Mitiuşin şi, ca mai înainte, se adresă doamnei care dormea: Prietenul nostru pleacă, Anna Nikanorovna.

De astă dată ea se mişcă uşor, tresări somnoroasă, se întoarse greoi. Avea o faţă plină, şifonată, cu ochi saşii încondeiaţi peste măsură.

— Voi, domnilor, aţi face bine să nu mai beţi, spuse ea calm şi se întoarse iar cu faţa la perete.

Anton Petrovici găsi la colț un taxi somnoros, care îl purtă ca o năluca prin pustiul oraşului ce se lumina şi adormi la uşa lui. În hol dădu peste fata în casă, Elspeth: căscând gura, se uită la el cu o căutătură urâtă, dădu să spună ceva, dar se răzgândi şi, lipăind cu pantofii de noapte, ieşi pe culoar.

— Stai, spuse Anton Petrovici. Soția mea a plecat?

— Este o ruşine, spuse cu un aer grav fata, asta-i o casă de nebuni. Să târăşti cuferele în toiul nopții, să răstorni totul cu dosu-n sus.

— Eu te-ntreb, a plecat soția mea? țipă cu o voce pițigăiată Anton Petrovici.

— A plecat, răspunse ursuz Elspeth.

Anton Petrovici trecu în salon. Decise să doarmă acolo. În dormitor, desigur, nici nu încăpea vorbă. Aprinse lumina, se întinse pe divan şi se acoperi cu paltonul. Ceva îl deranja la încheietura mâinii stângi. A, bineînțeles, ceasul. Îl scoase, îl întoarse şi în timpul acesta se gândea: „Mai mare mirarea, tipul ăsta îşi păstrează perfect sângele rece. Nu uită nici măcar să-şi întoarcă ceasul. Asta-i bine”. Şi deodată, cum încă era beat, începură să-l legene ritmic valuri imense, cădea, se-nălța, cădea, se-nălța, şi simți o greață puternică. Se ridică puțin... scrumiera mare de aramă... mai repede... Şi sufletul din el şi-l dădu afară, de-l înțepau măruntaiele... şi totul pe-alături, pe-alături. Adormi instantaneu: un picior în gheată neagră atârna de pe divan şi lumina (pe care uitase cu desăvârşire s-o stingă) îi scălda într-un luciu palid fruntea transpirată.

2

Mitiuşin era un scandalagiu şi un beţiv. Dracu' ştie ce mai putea să facă – aşa, hodoronc-tronc. Unul care nu ştie ce-i aia frică. Şi îşi aduse aminte ce se povestea despre un prieten de-al lui, că acela, ca să facă în necaz departamentului poştelor, arunca beţe aprinse de chibrit în cutiile poştale. Şi spuseseră că prietenul acela avea un nume oribil de familie. Dar, de fapt, Anton Petrovici nu se dusese la Mitiuşin decât aşa, într-o doară, să stea puţin liniştit, poate chiar să doarmă la el, că acasă era prea respingător. Şi nici una, nici două... Nu, bineînţeles, cu Berg asta trebuie să facă, să-l ucidă, dar mai întâi trebuie chibzuit bine-bine totul şi, dacă o fi să aleagă martori, atunci, în orice caz, să fie nişte oameni cum se cuvine. În general, a ieşit urât. Totul a ieşit urât. Începând cu mănuşa şi terminând cu scrumiera. Dar acum, bineînţeles, nu mai e nimic de făcut, trebuie să bea paharul ăsta până la fund....

Începu să cotrobăie pe sub divan, unde se rostogolise ceasul. Unsprezece. Mitiuşin şi Gnushke au fost deja la Berg. Deodată, un gând plăcut se strecură printre celelalte, împrăştiindu-le, apoi pieri din nou. Ce-a fost asta? Aha, desigur! Păi, aseară ei erau beţi, şi el tot beat era. Or fi dormit ce-or fi dormit şi pe urmă şi-or fi venit în fire, şi-or fi zis: aiurea, a vorbit gura fără el la beţie. Dar gândul plăcut lunecă şi dispăru. N-are importanţă, treaba era pornită, va trebui să le repete cele spuse ieri. Curios totuşi că n-au

apărut până acum. Duel. Sună straşnic: duel. Am un duel. Mă bat în duel. Duelare. Duel. „Duel” e mai bine. Se ridică, observă că pantalonii de pe el sunt îngrozitor de şifonați. Scrumiera fusese luată. Bineînțeles, Elspeth intrase în timp ce dormea. Ce penibil. Trebuie să se ducă să vadă ce e prin dormitor. De soție a uitat, trebuie să uite. Nu e nici o soție. N-a fost niciodată nici o soție. Toate astea au trecut. Anton Petrovici oftă adânc şi deschise uşa dormitorului. Într-un colț stătea fata şi îndesa o hârtie de ziar mototolită în coşul de gunoi.

— Adu-mi, te rog, cafeaua, zise el şi se îndreptă spre masa de toaletă.

Pe ea era un plic: numele lui, scrisul Taniei. Alături stăteau peria lui, pieptănului, pămătuful de ras, afurisita aia de mănuşă scârboasă. Anton Petrovici deschise plicul. Suta de mărci, asta era tot. Învârti bancnota în mâini, neştiind ce să facă cu ea.

— Elspeth...

Fata intră, uitându-se bănuitor la el.

— Uite, ia. Te-am necăjit atâta azi-noapte, şi cu toate neplăcerile alea care au fost pe urmă... Aşa că ia-i.

— O sută de mărci? şopti fata şi, brusc, deveni stacojie. Dumnezeu ştie ce i-a trecut prin cap, că dădu cu coşul de pământ şi țipă: A, nu! Eu nu pot fi cumpărată, eu sunt fată cinstită. Aşteptați numai, toată lumea o să afle că ați vrut să mă cumpărați. A, nu! Într-aşa o casă de nebuni...

Şi ieşi trântind uşa.

— Ce-o fi apucat-o? Doamne sfinte, ce-o fi apucat-o? bâigui năuc Anton Petrovici şi, făcând repede un pas mare către uşă, începu să urle în urma fetei: Afară de-aici, în clipa asta să te cari din această casă!

„E al treilea om pe care-l dau afară, se gândi, tremurând din tot corpul. Şi-acum nu mai are cine să-mi mai dea cafeaua."

După aceea se spălă pe îndelete, îşi schimbă hainele, stătu îndelung în cafeneaua de peste drum, uitându-se pe fereastră după Mitiuşin şi Gnushke. Avea o groază de treburi în oraş, dar nu se putea ocupa de treburi. Duel. Frumos cuvânt.

Pe la patru trecu pe la el Nataşa, sora Taniei. Abia putea vorbi, atât era de dată peste cap, şi Anton Petrovici umbla de colo-colo şi mângâia mobila. Tania a venit azi-noapte la ea într-o stare de speriat. Într-o stare inimaginabilă. Lui Anton Petrovici i se păru deodată curios că el şi Nataşa se tutuiesc. Doar acum nu mai este însurat cu sora ei.

— Îi voi da atât şi-atât, spunea el, străduindu-se să nu i se frângă glasul.

— Problema nu sunt banii, răspunse Nataşa stând în fotoliu şi bâțâind piciorul în ciorap lucios. Problema e că toate astea sunt ceva îngrozitor. Sunt un iad, ce mai.

— Mulțumesc că ai venit, mai vorbim noi cumva, dar acum sunt foarte ocupat, spuse Anton Petrovici. Conducând-o până la uşă, îi scăpă (cel puțin aşa i se păru, că „i-a scăpat"): Mă duelez cu el.

Buzele Nataşei începură să tremure, îl sărută repede pe obraz şi ieşi. Curios că n-a început să-l roage să nu se dueleze. În zilele noastre nu se mai duelează nimeni. Avea acelaşi parfum ca... Ca cine? Nu, nu, el n-a fost niciodată însurat.

Iar după o vreme, să fi fost vreo şapte, apărură Mitiuşin şi Gnushke. Erau abătuți. Gnushke se înclină rezervat şi îi întinse un plic sigilat, cu aspect oficial. „Am primit mesajul tău cât se poate de prostesc şi de grosolan...” Lui Anton Petrovici îi căzu monoclul, apoi îl îndesă din nou. „Mi-e foarte milă de tine, dar de vreme ce ai adoptat tonul ăsta, nu pot să nu accept provocarea. Martorii tăi sunt de calitate destul de proastă. *Berg*.”

Anton Petrovici simți că i se usucă gura într-un chip neplăcut – şi iar tremurul ăsta tâmpit în picioare...

— Ah, dar staţi jos, spuse el şi se aşează primul.

Gnushke se afundă în fotoliu, îşi luă seama şi se aşează doar pe margine.

— E un domn mai mult decât impertinent, spuse Mitiuşin cu înflăcărare. Închipuie-ți, a râs tot timpul, puțin a lipsit să nu-i dau una peste bot.

Gnushke tuşi şi spuse:

— Un lucru pot să vă sfătuiesc: țintiți bine, fiindcă el o să țintească bine.

În fața ochilor lui Anton Petrovici se ivi agenda plină cu cruciulițe şi, pe lângă asta, o siluetă de carton care îi smulge altei siluete de carton o măsea.

— E un individ periculos, spuse Gnushke şi se lăsă pe spate în fotoliu, se afundă, apoi se aşează iar pe margine.

— Cine dă raportul, Heinrich, tu sau eu? întrebă Mitiuşin rumegând o ţigară şi hărţuind cu degetul mare rotiţa brichetei.

— Mai bine tu, zise Gnushke.

— Am avut o zi agitată rău, începu Mitiuşin holbându-şi ochii albaştri la Anton Petrovici. Fix la opt şi jumătate, împreună cu Heinrich, care era încă beat criţă...

— Protestez, zise Gnushke.

— ...ne-am dus la domnul Berg. El îşi bea cafeaua. Noi – zbang! – îi vârâm scrisorica ta. Pe care a citit-o. Şi ce-a făcut el atunci, Heinrich? Da, a pufnit în râs. Noi am aşteptat până ce-a terminat de rânjit, şi Heinrich a întrebat ce planuri are.

— Nu, nu planuri, ci cum intenţionează să reacţioneze, îl corectă Gnushke.

— ...să reacţioneze. La asta, domnul Berg a răspuns că el este de acord să se bată şi că alege pistolul. Mai departe, condiţiile sunt aşa: douăzeci de paşi, nici un fel de barieră şi se trage simplu, la comandă: un, doi, trei. Apoi... Ce mai e, Heinrich?

— Dacă nu se pot procura pistoale de duel, se trage cu browninguri, spuse Gnushke.

— Cu browninguri. După ce-am lămurit asta, l-am întrebat pe domnul Berg cum să luăm contact cu martorii lui. El a ieşit să dea un telefon. Pe urmă a scris, uite, scrisoarea asta. În vremea asta făcea întruna spirite. Pe

urmă a fost aşa: ne-am dus la o cafenea să ne întâlnim cu domnii lui. I-am cumpărat lui Gnushke o garoafă la butonieră. După garoafă ne-au şi recunoscut. Ne-am prezentat, ce mai, într-un cuvânt, totul a fost ca la carte. Îi cheamă Malinin şi Burenin.

— Nu-i chiar exact, interveni Gnushke. Burenin şi colonelul Magherovski.

— Asta n-are importanţă, spuse Mitiuşin şi continuă. Aici începe epopeea. Ne-am dus cu aceşti domni în afara oraşului să căutăm un loc. Ştii Weissdorf – asta e după Wannsee. Exact. Ne-am plimbat ce ne-am plimbat pe-acolo prin pădure şi am găsit un luminiş, unde, după cât se pare, domnii aceştia făcuseră acum câteva zile un picnicioc cu doamnele dânşilor. Luminişul nu-i mare, şi-n jur e numai pădure. Într-un cuvânt, locul este ideal. Uită-te ce ghete am – complet albe de praf.

— Şi eu la fel, spuse Gnushke. În genere, plimbarea a fost obositoare.

— Azi e cald, spuse Mitiuşin. Mai cald ca ieri.

— Mult mai cald, spuse Gnushke.

Mitiuşin începu, cu extremă grijă, să strivească ţigara în scrumieră. Tăcere. Lui Anton Petrovici inima îi bătea în esofag. Încercă să o înghită, dar ea începu să bată şi mai tare. Dar când e duelul? Mâine? De ce nu spun? Poate poimâine? Mai bine ar fi poimâine...

Mitiuşin şi Gnushke schimbară o privire şi se ridicară.

— Mâine la şase şi jumătate suntem la tine, spuse Mitiuşin. N-avem de ce să ne ducem mai devreme. Oricum, nu-i nici măcar un câine pe-acolo.

Anton Petrovici se ridică şi el. Ce să facă? Să le mulţumească?

— Ei, bine, vă mulţumesc, domnilor... Mulţumesc, domnilor... Vasăzică, totul este pus la punct. Aşa, vasăzică.

Aceia se înclinară.

— Mai avem de găsit un doctor şi pistoalele, spuse Gnushke.

În hol, Anton Petrovici îl luă pe Mitiuşin de cot şi începu să bălmăjească:

— Groaznic, ştii, stupid... dar problema e că eu, ca să spun aşa, nu ştiu să trag. Adică ştiu, dar foarte prost...

Mitiuşin îşi drese glasul.

— Mda. Ghinion. Dacă nu era duminică, puteai să iei o lecţie. Ghinion.

— Colonelul Magherovski dă lecţii particulare de tragere, interveni Gnushke.

— Da, spuse Mitiuşin, eşti deştept foc. Dar totuşi, ce ne facem, Anton Petrovici? Ştii ce – novicii au noroc. Te bizui pe bunul Dumnezeu şi apeşi pe trăgaci.

Plecară. Se înserase. Nimeni care să coboare storul. În bufet erau, parcă, nişte brânză şi pâine de graham. Pustiu prin camere şi totul în neclintire – ca şi cum ar fi fost momentul ca tot mobilierul să respire, să se mişte, iar acum încremenise. Dentistul de carton cu faţă rapace se aplecase peste pacientul înnebunit: asta abia fusese, într-o

seară albastră cu artificii multicolore, la Luna Park. Berg ţintise îndelung, carabina cu aer pocnise şi glonţul mic, nimerind la ţintă, eliberase un arc, iar dentistul de carton scosese o măsea enormă cu patru rădăcini. Tania bătuse din palme, Anton Petrovici zâmbise, Berg trăsese din nou şi odată cu pocnetul se învârtiseră discurile de carton, zburaseră în toate părţile ţevile devenite aşchii, pierise bila care dansa pe jetul fin al artezienei. Groaznic... Şi mai groaznic decât orice era că Tania spusese atunci, în glumă: „N-ar fi tocmai plăcut să se bată cineva în duel cu dumneavoastră". Duelul ăsta avea să fie fără barieră. Anton Petrovici era ferm convins că bariera e un gard – din scânduri, poate – după care stă duelistul şi trage. Iar acum n-avea să fie barieră – nici un fel de protecţie. Douăzeci de paşi. Anton Petrovici, socotind paşii, se duse de la uşă până la fereastră. Unsprezece. Îşi îndesă monoclul şi aprecie din ochi distanţa: două camere ca asta, deloc mari. Ah, dacă ar reuşi din prima, să-l pună pe Berg jos din primul foc. Dar el nici nu ştie să ochească. N-are cum să nu rateze. Uite, să zicem, cuţitul de tăiat hârtie. Sau nu, să luăm mai bine acest prespapier. Trebuie ţinut aşa şi ochit. Dar poate că aşa, chiar lângă faţă, uite-aşa, parcă se vede mai bine. Şi în clipa aceea, ţinând în faţă prespapierul care reprezenta un papagal şi plimbându-l încoace şi încolo, în clipa aceea, Anton Petrovici înţelese că va fi ucis.

Pe la zece hotărî să se culce. Dar dormitorul era tabu. Cu mare greutate găsi în comodă un aşternut curat, schimbă faţa de pernă şi acoperi cu cearşaful divanul de

piele din salon. Dezbrăcându-se, se gândi: „Mă culc pentru ultima oară în viață”. „Prostii!”, piui nevolnic o mică parte a sufletului lui Anton Petrovici, acea parte a sufletului său care îl făcuse să arunce mănuşa, să trântească uşa, să-l facă pe Berg ticălos.

— Prostii! spuse cu glasul piţigăiat Anton Petrovici şi îşi luă seama: Nu-i bine să vorbeşti aşa. Dacă mă gândesc că n-o să mi se întâmple nimic, o să mi se întâmple ce e mai rău. În viață totul se întâmplă întotdeauna invers. Ar fi bine să citesc ceva în timpul nopții – pentru ultima oară.

„Uite, iar, gemu el în gând. De ce ultima oară? Am o stare oribilă. Trebuie să mă țin în frâu. Ah, dac-aş avea vreun semn. Cărțile.”

Pe măsuța de lângă divan era un pachet de cărți. Anton Petrovici o luă pe cea de deasupra: trei de tobă. Ce-nseamnă trei de tobă? Nu ştie. Mai departe extrase în ordine: damă de tobă, opt de treflă, as de pică. A! Uite, asta nu-i bine. As de pică – ăsta parcă înseamnă moarte. Dar, de fapt, astea-s prostii, prostii superstiționase... Miezul nopții. Unu fără cinci. Mâine e deja astăzi. Astăzi am duel.

Încercă iar şi iar să se liniştească. Dar se întâmplau nişte lucruri ciudate: cartea pe care o ținea în mână se numea *Muntele vrăjit*, iar munte în germană e *Berg*; hotărî că, dacă numără până la trei şi la trei trece tramvaiul, va fi omorât – şi aşa se şi întâmplă: trecu tramvaiul. Şi atunci Anton Petrovici făcu cel mai nenorocit lucru pe care îl putea face un om în situația lui: hotărî să-şi clarifice ce înseamnă moartea. După un minut de atare reflecție, totul îşi pierdu

sensul. Îi venea greu să respire. Se sculă, umblă prin cameră, se uită pe geam la cerul nopții, curat, înspăimântător. „Trebuie să scriu un testament”, se gândi Anton Petrovici. Dar să scrie un testament însemna, ca să spunem aşa, să se joace cu focul; asta însemna ca, mintal, să-şi pună cruce.

— Cel mai bine ar fi să trag un somn bun, spuse el tare.

Dar numai ce îşi coborî pleoapele, că îi şi apăru înainte chipul vesel, maliţios al lui Berg, şi miji un ochi. Atunci aprinse din nou lumina, încercă să citească, fumă, deşi nu era fumător. Câteva fracţiuni de secundă îşi amintea nimicuri din viaţa trecută – un pistol mic de jucărie, o potecă în parc sau ceva de soiul ăsta – şi imediat îşi oprea amintirile, gândindu-se: muribunzii îşi amintesc întotdeauna nimicuri din viaţa trăită. Nu trebuie să fac asta. Şi atunci îl sperie reversul: observă că la Tania nu se gândea, că era rece ca şi cum ar fi luat un narcotic, că nu simţea nicicum absenţa ei. Şi gândul se ivi de la sine: „Inconştient, eu mi-am luat deja adio de la viaţă, totul mi-e acum indiferent, de vreme ce o să fiu ucis...” Şi noaptea era deja pe trecute.

Pe la patru se duse târşâindu-şi picioarele în sufragerie şi bău un pahar de apă gazoasă. Trecând pe lângă oglindă, îşi privi pijamaua vărgată, părul zburlit, îngrăşat. „O să arăt hidos, penibil... se gândi. Dar cum să apuc să dorm, cum să fac să adorm?”

Se înfăşură în pled, căci îşi dădu seama că îi clănţăneau dinţii, şi se aşeză pe fotoliu în mijlocul camerei tulburi ce

pălea încet. Cam cum or să fie toate astea? Trebuie să se îmbrace cu ceva sobru, dar elegant. Poate cu smochingul? Nu, ar fi o tâmpenie. Atunci, costumul negru... şi, poate, o cravată neagră. Costumul negru e nou-nouț. Dar dacă o să existe o rană – să zicem, o rană la umăr. Costumul va fi compromis... Sânge, o găurică – or să mai taie din mânecă. Aiureli, n-o să fie nimic. Trebuie să-şi pună costumul negru nou. Şi când o să înceapă duelul, o să-şi ridice gulerul de la haină, parcă aşa se face – ca să nu se vadă albul cămăşii, oare, sau, pur şi simplu, pentru că dimineața-i umed ? Aşa era într-un film. Pe urmă va trebui să-şi păstreze un sânge rece perfect, să le vorbească tuturor politicos şi calm. Mulțumesc, eu am tras deja. Acum e rândul dumneavoastră. Dacă nu scoateți țigara din gură, eu nu trag. Sunt gata să continui. Mulțumesc, am tras deja. „Mulțumesc, am râs deja" – era un banc. Aiureli, asta-i altceva. Vasăzică, totuşi, cum o să fie? Se vor duce – el, Mitiuşin şi Gnushke – cu o maşină, vor lăsa maşina pe şosea, vor intra în pădure. Acolo, probabil, îi vor aştepta deja Berg şi martorii lui. Uite, aici nu se ştie – trebuie să mă înclin sau nu? Poate ar da bine ca, aşa, rezervat, să-mi ridic puțin pălăria. Pe urmă, probabil, vor măsura paşii şi vor încărca pistoalele – ca în *Evgheni Oneghin*. El ce-o să facă în timpul ăsta? Da, desigur, îşi va pune un picior pe undeva pe un ciot, şi aşa, degajat, va aştepta. Dar dacă Berg va face la fel – îşi va aşeza piciorul pe un ciot? Berg e-n stare de aşa ceva... Să-l imite. Şi iar o să fie o neruşinare. Aş mai putea să mă reazem de un trunchi sau pur şi

simplu să mă aşez pe iarbă. Ei, o să vedem acolo. Cumva demn şi nepăsător. Acum, mai departe: vor sta amândoi pe locurile indicate. Atunci îşi va ridica gulerul. Pistolul îl va lua aşa. Martorii vor începe să calculeze. Şi atunci, deodată, se va produce ceea ce este mai îngrozitor, mai sălbatic, ceea ce este de neînchipuit, chiar dacă te gândeşti o noapte întreagă, chiar dacă trăieşti o sută de ani... Ce senzație ai când glonțul nimereşte în inimă sau în frunte? Durere? Greață? Sau, simplu – poc! – şi beznă totală! Dar dacă va fi o rană urâtă – în ochi, în stomac? Nu, Berg îl va omorî pe loc. Aici, bineînțeles, sunt socotiți numai cei pe care i-am omorât pe loc. Încă o cruciuliță în agendă. Inimaginabil...

În sufragerie ceasul sună de cinci ori. Anton Petrovici, cu o imensă greutate, tremurând şi înfăşurându-se în pledul cadrilat, se ridică – şi căzu iar pe gânduri, şi deodată bătu din picior, cum a bătut Ludovic când i s-a spus că este timpul să meargă la eşafod. Nu-i nimic de făcut. Execuția e inevitabilă. Trebuie să meargă să se spele, să se îmbrace. Lenjerie curată şi costumul negru nou. Şi, punându-şi butonii şi manşetele la cămaşă, Anton Petrovici se gândi că, uite, peste două, trei ore cămaşa asta va fi numai sânge, şi uite-aici va fi o găurică. Îşi mângâie firele lucioase de păr care coborau cu o cărăruie pe pieptul cald şi i se făcu atât de frică, încât îşi acoperi ochii cu palma. Acum totul se mişca în el cu un soi de independență patetică: inima pulsa, plămânii se umflau, sângele alerga, intestinele se scurtau – şi pe această ființă interioară fără

apărare, moale, care trăia atât de orbeşte, atât de încrezător, pe această gingaşă fiinţă anatomică el o duce la abator... La abator! Icni pătrunzând în întunericul alb, rece al cămăşii – şi pe urmă încercă deja să nu se mai gândească la nimic, alese şosetele, cravata, îşi curăţă fără îndemânare ghetele cu un petic de antilopă. Căutând o batistă curată, dădu de un beţigaş de fard. Şi privindu-şi în oglindă faţa palidă, înfiorătoare, îşi trecu cu băgare de seamă beţigaşul acela peste obraz. Ce-a ieşit la început a fost şi mai rău. Îşi linse degetul, îşi şterse obrazul, regretă că nu s-a uitat niciodată bine cum se fardează doamnele. Pe obraji apăru o uşoară tentă cărămizie – i se păru că aşa e bine...

— Ei, iată-mă gata, spuse adresându-se oglinzii şi căscă dureros: oglinda se dizolvă în lacrimi.

Mişcând iute mâinile, se parfumă, puse în buzunare actele, batista, cheile, stiloul, după care îşi atârnă monoclul. Păcat că nu are nişte mănuşi bune. Ca perechea aia nouă-nouţă, dar stânga a rămas văduvă. Se aşează în salon, la masa de scris, îşi puse coatele pe masă şi începu să aştepte, uitându-se când la fereastră, când la ceasul în montură pliabilă din piele.

Şi era o dimineaţă splendidă. În teiul înalt, sub fereastră, vrăbiile îşi ieşiseră din minţi. O umbră albastră catifelată acoperea cu totul strada, iar acoperişurile se aprindeau din loc în loc ca argintul. Lui Anton Petrovici îi era frig şi îl durea cumplit capul. Bine-ar fi să bea un coniac. Nu exista coniac în casă. Casa e deja nelocuită,

stăpânul pleacă pe vecie. Eh, prostii. Avem nevoie de calm. Acum-acum va zbârnâi soneria la intrarea principală. Trebuie să fie perfect calm. Uite, acuşi se-aude soneria. Au întârziat deja trei minute. Poate nu mai vin? Aşa o dimineaţă splendidă de vară... Da, n-or să vină. Asta-i bine. O să mai aştepte o jumătate de oră, după care o să se trântească să tragă un pui de somn. Anton Petrovici căscă larg gura, se pregăti să înăbuşe un întreg cocoloş de căscat, care îi pârâi în urechi, i se ridică în cerul gurii, şi în clipa aceea se auzi soneria. Anton Petrovici se duse în hol, descuie uşa, şi Mitiuşin şi Gnushke păşiră peste prag.

— E timpul să mergem, spuse Mitiuşin uitându-se fix la Anton Petrovici.

Era în veşnicul lui costum fistic, iar Gnushke se îmbrăcase în redingotă.

— Da, sunt gata, spuse Anton Petrovici, îndată...

Îi lăsă în picioare în hol, se repezi în dormitor şi, ca să câştige timp, începu să se spele pe mâini, repetându-şi întruna: „Ce-i asta, Doamne, ce-o mai fi şi asta?”. Acum nici cinci minute exista speranţa că avea să se-ntâmple un cutremur, că Berg o să moară de un atac de cord, că soarta o să intervină, să pună stavilă, să-l salveze.

— Anton Petrovici, grăbeşte-te, strigă Mitiuşin din hol.

El se şterse repede pe mâini şi ieşi la ei.

— Da-da, sunt gata, haidem.

— Trebuie să mergem cu trenul, spuse Mitiuşin când ieşiră pe stradă. Că n-o să ne ducem cu taxiul în pădure,

ba încă şi cu noaptea-n cap – poate da de bănuit, şoferul o să toarne. Anton Petrovici, te rog, nu-ți fie frică.

— Nu mi-e frică, ce prostii, răspunse Anton Petrovici şi zâmbi neajutorat.

Gnushke, care până atunci tăcuse tot timpul, îşi suflă zgomotos nasul şi spuse aferat:

— Doctorul va fi adus de adversarul nostru. Iar pistoale de duel n-am găsit. În schimb, am procurat două browninguri identice.

În taxiul care trebuia să-i ducă la gară se aşezară astfel: Anton Petrovici şi Mitiuşin în spate, Gnushke pe scăunelul din față, cu picioarele strânse. Pe Anton Petrovici îl dădea gata un căscat nervos. Pesemne că se răzbuna pe el căscatul acela pe care îl înăbuşise. Uite, iară – până la lacrimi. Mitiuşin şi Gnushke erau foarte serioşi, dar, în acelaşi timp, păreau extrem de mulțumiți de ei.

— Şi-am dormit straşnic, spuse deodată Anton Petrovici, strângându-şi dinții şi căscând numai cu nările. Se gândea ce să mai spună – ceva degajat, nepăsător... E deja multă lume pe stradă, după care adăugă: Cu toate că-i încă aşa devreme.

Mitiuşin şi Gnushke tăceau. Un nou căscat. Dumnezeule...

La gară ajunseră repede, Anton Petrovici avu impresia că nu mai mersese niciodată aşa de repede. Gnushke cumpără biletele şi, ținându-le în evantai, o luă înainte. Deodată îi aruncă o privire lui Mitiuşin şi tuşi semnificativ. Lângă o gheretă care vindea țigări şi bere stătea Berg.

Scotea nişte mărunţiş din buzunarul pantalonilor, băgând mâna stângă adânc în buzunar, iar cu mâna dreaptă ţinea buzunarul, cum fac englezii. Alese o monedă din palmă şi, dându-i-o vânzătoarei, spuse ceva care o făcu să râdă. Berg izbucni şi el în râs. Stătea cu picioarele uşor depărtate, legănându-se de pe călcâie pe vârfuri. Era într-un costum de flanel gri.

— S-o luăm aşa, spuse Mitiuşin, e penibil să trecem pe lângă.

Pe Anton Petrovici îl apucă un soi de amorţeală. Fără să ştie nici el cum, urcă în vagon, se aşeză la fereastră, îşi scoase pălăria, şi-o puse din nou. Abia când trenul se smuci şi se puse în mişcare îşi reveni – şi în clipa următoare îl cuprinse senzaţia aceea pe care o ai în vis, când, trecând ca vântul prin trenul unui uşor coşmar, observi deodată că ai plecat numai cu partea de jos a lenjeriei de corp.

— S-au aşezat în vagonul următor, spuse Mitiuşin şi scoase portţigaretul. Dar ce-ai de tot caşti, Anton Petrovici? Că mi-e şi groază să mă uit la tine.

— Aşa fac întotdeauna dimineaţa, răspunse maşinal Anton Petrovici.

Pini, pini, pini. O pantă nisipoasă. Iarăşi pini. Aşa o dimineaţă splendidă...

— Nu-ţi stă bine în redingotă, Heinrich, începu iar Mitiuşin. Ţi-o spun deschis: nu-ţi stă.

— Asta e treaba mea, spuse Gnushke.

Splendizi pini. Şi uite, scânteiază o apă. Iar pădure. Ce păcat, ce slăbiciune... Numai să nu caşte iar, că-l dor şi fălcile. Dacă te ții, îți dau lacrimile. Stătea cu fața întoarsă spre fereastră şi asculta cum băteau roțile: a-ba-tor, a-ba-tor...

— Uitați ce vă sfătuiesc eu, i se adresă deodată Gnushke. Trageți imediat. De țintit vă sfătuiesc să țintiți în centrul siluetei lui – şansele sunt mai mari.

— Totul e chestie de noroc, spuse Mitiuşin. Nimereşti – bine, nu nimereşti – nu-i nimic, şi el poate să dea greş. Adevăratul duel, la drept vorbind, începe după primul schimb. Abia atunci vine, ca să spunem aşa, partea interesantă.

Stație. Se puseră din nou în mişcare. Pentru ce-l chinuiesc astfel? E de neconceput să mori azi. Absolut de neconceput. Ce-ar fi să leşine? Trebuie să fii un bun actor... Ce să facă? Ce e de făcut? O dimineață aşa splendidă...

— Anton Petrovici, iartă-mă că te întreb, spuse Mitiuşin, dar e important. Nu ai nimic să ne predai? Hârtii, adică? Scrisori, poate, testamente. Aşa se face întotdeauna.

Anton Petrovici clătină din cap.

— Nu-i bine, spuse Mitiuşin. Câte nu se pot întâmpla. Uite, eu şi Heinrich suntem deja pregătiți să stăm niscaiva vreme la puşcărie. Tu ai treburile în ordine?

Anton Petrovici încuviință din cap. De vorbit nu mai putea. Singura modalitate de a se abține să nu țipe era să se uite la pinii care treceau cu iuțeală.

— Acum trebuie să coborâm, spuse Gnushke şi se ridică.

Mitiuşin se ridică şi el. Anton Petrovici, strângând din dinți, se săltă pe jumătate, dar smucitura trenului îl făcu să se aşeze la loc.

— Să ieşim, spuse Mitiuşin şi întoarse mânerul uşii.

Abia atunci reuşi Anton Petrovici să se desprindă de pe banchetă. Înfigându-şi în orbită monoclul, coborî cu băgare de seamă pe peron. Soare, vreme caldă....

— Ei merg în spate, spuse Gnushke.

Anton Petrovici se îndoi puțin, ca şi cum ceva îi apăsa spinarea. Nu, e cu neputință, trebuie să se trezească.

Lăsând gara în urmă, merseră pe şosea pe lângă nişte case miniaturale din cărămidă, cu petunii la ferestre. La colțul pe care îl făcea şoseaua cu drumul alb, lin, ce ducea în pădure, era o bodegă. Anton Petrovici se opri brusc.

— Mi-e îngrozitor de sete, spuse înăbuşit. Aş bea ceva.

— Da, nu strică, spuse tărăgănat Mitiuşin.

Gnushke se uită înapoi şi spuse:

— Ei au cotit deja în pădure.

— Avem timp, spuse Mitiuşin.

Intrară toți trei în bodegă. O femeie grasă ştergea tejgheaua cu o cârpă. Se uită posomorâtă la ei şi le turnă trei halbe de bere.

Anton Petrovici înghiți, păru că s-a înecat uşor, apoi spuse:

— Aşteptați-mă o clipă. Vin imediat.

— Numai grăbeşte-te, spuse Mitiuşin punând halba la loc pe tejghea.

Anton Petrovici o luă pe coridor, încotro ţintea săgeata, trecu rapid pe lângă toaletă, pe lângă bucătărie, tresări din pricina unei pisici care i se strecură printre picioare, iuţi pasul, ajunse la capătul coridorului, împinse uşa şi îi ţâşni în faţă soarele. Se pomeni într-o curticică verde unde se plimbau nişte găini şi pe un buştean şedea un băiat într-un costum de baie decolorat. Anton Petrovici o şterse repede pe lângă el, pe lângă nişte tufe de boz, coborî în goană câteva trepte de lemn, nimeri iar în nişte tufişuri şi deodată alunecă, fiindcă terenul era povârnit. Tufişurile îl şfichiuiau peste faţă, le dădea fără îndemânare la o parte, plonjă, alunecă – panta, acoperită cu bozul des, cobora tot mai abrupt. În cele din urmă, avântul îi deveni de nestăvilit. O luă la vale cu picioarele crăcănate, încordate, lovindu-se de ramurile mlădioase. Pe urmă îmbrăţişă în viteză trunchiul unui copac şi începu să înainteze pieziş. Tufele se răriră. În faţă era un gard înalt. În gard găsi imediat o spărtură, foşni o vreme prin trifoi şi se trezi într-o pădurice de pini, unde între trunchiuri erau atârnate rufe împestriţate de umbre şi se găseau nişte construcţii din scânduri. Trecu la fel de hotărât şi prin pădurice şi observă că aluneca iar pe un povârniş. În faţă, între copaci, strălucea o apă. Se împiedică, puţin lipsi să nu cadă, văzu la dreapta o cărare şi o apucă pe ea. Cărarea îl duse la un lac.

Ars de soare, de culoarea calcanului afumat, un pescar bătrân cu pălărie de pai îi arătă drumul spre staţia Wannsee. Drumul îl duse mai întâi de-a lungul lacului, apoi coti în pădure, şi vreo două ore rătăci printre copaci, până ieşi, în fine, la calea ferată. Ajunse cu chiu, cu vai până la staţia cea mai apropiată, şi chiar atunci veni trenul. Urcă precaut în tren, se înghesui între doi călători, care îl priviră nu fără mirare pe acest individ ciudat, parcă fardat, parcă plin de praf, care sâcâia panglica unui monoclu.

Şi abia la Berlin, într-o piaţă, se opri: avu cel puţin senzaţia că fugise fără oprire până în clipa aceea şi că abia acum se oprise, îşi trăsese sufletul, se uitase în jur. Alături, o florăreasă bătrână cu un imens piept lânos vindea garoafe. Un om într-o platoşă de ziare striga numele unei fiţuici berlineze. Un lustragiu se uită servil la Anton Petrovici. Şi, oftând uşurat, Anton Petrovici îşi lăsă hotărât un picior pe suport, iar lustragiul începu de îndată să lucreze repede-repede cu coatele.

„Totul este, bineînţeles, îngrozitor, se gândea el uitându-se cum se aprinde treptat vârful ghetei. Dar sunt viu şi, deocamdată, ăsta-i principalul.” Probabil că Mitiuşin şi Gnushke stau de pază acasă, aşa că mai trebuie aşteptat. În nici un caz nu trebuie să-i întâlnească. O să treacă după lucruri la noapte. Va trebui, tot în noaptea asta, să părăsească Berlinul. Se mai gândeşte el cum să facă...

— Vă salut, Anton Petrovici, răsună o voce moale chiar deasupra urechii lui.

Tresări atât de tare, că îi alunecă piciorul de pe suport. A, nimic, alarmă falsă. Era un oarecare Leontiev, un individ pe care îl întâlnise de vreo trei, patru ori, jurnalist, pare-se, sau ceva în genul ăsta. Un tip limbut, dar inofensiv. Se spunea că nevastă-sa îl înşală cu cine se nimereşte.

— Vă plimbați? întrebă Leontiev strângându-i melancolic mâna.

— Da. Nu, am nişte treburi, răspunse Anton Petrovici şi se gândi: dacă nu salută şi nu pleacă imediat, va fi de groază.

Leontiev se uită într-o parte, pe urmă în cealaltă, şi se lumină ca şi cum ar fi făcut o descoperire fericită :

— Splendidă vreme!

În general, însă, era un pesimist şi, ca orice pesimist, era lipsit până la ridicol de spirit de observație. Avea fața prost bărbierită, gălbejită, lungă, şi el tot era cumva neplăcut, jigărit şi abătut, de parcă natura avusese o durere de măsele când îl crease.

Lustragiul strânse periile, lovindu-le voiniceşte. Anton Petrovici îşi privi ghetele care se înveseliseră.

— În ce parte mergeți? întrebă Leontiev.

— Dar dumneavoastră? întrebă Anton Petrovici.

— A, mie mi-e egal. Acum sunt liber. Pot să vă conduc puțin. Tuşi şi adăugă insinuant: Fireşte, dacă îmi permiteți.

— Vai, se poate, vă rog, mormăi Anton Petrovici.

Ca scaiul. Trebuie s-o ia pe alte străzi. Că altfel, s-ar putea să întâlnească şi alți cunoscuți. Numai să nu dea peste cei doi. Pentru numele lui Dumnezeu.

— Ei, şi ce mai faceţi? întrebă Leontiev.

Făcea parte din soiul acela de oameni care te întreabă ce mai faci numai ca să-ţi spună cu de-amănuntul ce fac ei.

— Hm. Aşa... Nimic, bălmăji Anton Petrovici. „Dar pe urmă, bineînţeles, tot află el. Doamne, ce idioţenie.” Eu trebuie s-o iau la dreapta, spuse tare şi se întoarse brusc.

Leontiev, zâmbind trist gândurilor sale, intră cu picioarele lui lungi în el şi, clătinându-se, se dădu la o parte.

— La dreapta, atunci la dreapta, mie mi-e totuna.

„Ce-i de făcut? se gândea Anton Petrovici. Doar n-o să mă plimb aşa împreună cu el. Am atâtea de chibzuit, de hotărât... Şi am obosit groaznic, mă dor bătăturile.”

Dar Leontiev deja povestea. Povestea pe larg. Povestea cât plăteşte el pentru cameră, ce greu îi este să plătească, ce greu este în general să trăieşti, ce rar se întâmplă să dai de o proprietăreasă bună, că ei au o proprietăreasă aşa şi pe dincolo.

— Soţia mea, Anna Nikanorovna, nu se are bine cu ea, spuse Leontiev şi pufni insinuant în râs.

Mergeau pe o stradă complet necunoscută, pe care doi muncitori năduşiţi, unul cu pieptul tatuat, reparau caldarâmul. Anton Petrovici îşi şterse fruntea cu batista şi spuse:

— Eu am o treabă pe-aici, pe-aproape. Sunt aşteptat. O întâlnire de afaceri.

— Dar vă conduc, zâmbi trist Leontiev.

Anton Petrovici cuprinse strada cu o privire disperată. O firmă: hotel. Un hotel nenorocit. O casă netedă, înnegrită.

— Aici este, spuse Anton Petrovici. Da, în hotelul ăsta. Întâlnirea de afaceri.

Leontiev îşi scoase o mănuşă ruptă şi îi strânse moale mâna.

— Dar ştiți ce, poate vă aştept puțin. Nu staţi mult, nu?

— Ba da, mult, spuse Anton Petrovici.

— Păcat. Că voiam să mai discut ceva cu dumneavoastră, să vă cer un sfat. Ei, atunci toate bune. În orice caz, mă mai învârt pe-aici. Poate scăpați mai repede.

Anton Petrovici intră în hotel. N-avea încotro. Era pustiu şi cam întuneric. De după tejghea răsări o persoană ciufulită şi îl întrebă ce doreşte.

— O cameră, spuse încet Anton Petrovici.

Persoana se gândi, se scărpină după ureche şi ceru un acont. Anton Petrovici îi dădu zece mărci. O cameristă roşcată, dând repede din fund, îl conduse pe un coridor lung, apoi descuie o uşă. Intră, oftă din rărunchi şi se aşează într-un fotoliu scund de pluş. Era singur. Mobila, patul, lavoarul se treziră, se uitară la el pe sub sprâncene şi aţipiră la loc. În camera aceea somnoroasă de hotel, care nu atrăgea prin nimic luarea-aminte, Anton Petrovici era, în sfârşit, singur.

Şi, gheboşându-se, acoperindu-şi ochii cu palma, căzu pe gânduri şi prin faţă îi trecu în goană ceva verde, galben, puştiul de pe buştean, pescarul, Leontiev, Berg, Tania. Şi gândindu-se la Tania, gemu şi se gheboşă mai tare. Glasul

ei, glasul ei drag. Uşoară, cu privirea zglobie, sărea pe divan şi deodată strângea picioarele sub ea, şi fusta se umfla în jurul ei ca o cupolă de mătase, apoi cădea iar. Sau stătea la masă, atât de nemişcată, abia clipea din când în când şi, ridicând faţa, dădea drumul fumului de ţigară. De necrezut... De ce-ai mințit? Că ai mințit. Ce-am să fac fără tine? Tanka!... Înțelegi, ai mințit. Bucuria mea – de ce? De ce? Tanka!

Şi gemând şi trosnindu-şi degetele, începu să umble prin cameră, lovindu-se de mobilă, fără să-şi dea seama că se loveşte. Se opri din întâmplare la fereastră şi se uită pe stradă. La început strada nu se văzu, din pricina ceții din ochi, dar ceața se risipi. Apărură strada, o dubă, o bicicletă, o bătrână care părăsea cu grijă trotuarul. Şi pe trotuar mergea agale Leontiev, citind în mers un ziar; trecu, dădu colțul. Şi, cine ştie de ce, la vederea lui Leontiev, Anton Petrovici conştientiză toată disperarea – da, exact, disperarea, ăsta era cuvântul – toată disperarea situației sale. Nu mai departe decât ieri era încă un om foarte la locul lui, respectat de prieteni, de cunoscuți, de colegii de serviciu. Serviciu! S-a zis cu el! Acum s-a schimbat totul: a luat-o la vale pe o pantă alunecoasă – şi acum e jos.

— Dar cum se poate? Trebuie să hotărăsc într-un fel, spuse cu un glas pițigăiat Anton Petrovici.

Poate există o ieşire? E prea de-ajuns cât l-au chinuit. Da, trebuie să se hotărască. Privirea suspicioasă a persoanei ciufulite. Ce să-i spună? Păi, da, clar: mă duc după lucruri, au rămas la gară. Aşa. Cu acest hotel şi-a

încheiat socotelile pe veci. Strada, slavă Domnului, e liberă – Leontiev mai aşteptase puțin şi plecase. Cum ajung la cea mai apropiată stație de tramvai? A, mergeți drept înainte şi ajungeți la cea mai apropiată stație de tramvai. Nu, mai bine o maşină. Am plecat. Străzile devin din nou cunoscute. Calm, perfect calm, coborî din maşină. Era acasă. Cinci etaje. Calm, perfect calm, intră în hol. Oricum, e sinistru. Deschise repede uşa la salon. Oh, să rămâi cu gura căscată.

În salon, la masa rotundă, stăteau Mitiuşin, Gnushke... Tania. Pe masă – sticle, ceşti. Mitiuşin, ud şi roz tot, cu ochii lucind, beat criță. Gnushke, beat şi el, zâmbea şi îşi freca mâinile. Tania, stând jos, îşi puse coatele pe masă, îl fixă cu privirea...

Mitiuşin scoase un „ah”, se repezi la el, îl apucă de braț :

— În fine, ai apărut! Şi în şoaptă, făcându-i şiret cu ochiul: Pezevenghi ce-mi eşti.

Anton Petrovici se aşează, bău o votcă. Mitiuşin şi Gnushke se uitau la el şiret, dar binevoitor. Tania spuse:

— Ți-o fi foame. Îți aduc un sendviş. Da, un sendviş mare cu şuncă, cu o fâşie de grăsime care să dea pe-afară.

Şi iată, nici nu ieşi bine, că Mitiuşin şi Gnushke se aruncară spre el şi începură să vorbească întrerupându-se unul pe altul:

— Hai, c-ai avut noroc, Anton Petrovici! Închipuie-ți – domnului Berg i-a fost şi lui frică. Adică nu că i-a fost şi lui frică, ci pur şi simplu: i-a fost frică. În timp ce te aşteptam pe tine la cârciumă, au intrat martorii lui şi ne-au anunțat

că Berg s-a răzgândit. Neobrăzații ăştia laţi în umeri sunt întotdeauna laşi. Vă rugăm, domnilor, să ne scuzaţi că am acceptat să fim martorii acestui ticălos. Ca să vezi ce noroc ai avut, Anton Petrovici! Deci totul e mort şi-ngropat. Iar tu ai ieşit onorabil, pe când el e dezonorat pentru vecie. Şi principalul e că soția ta, aflând despre asta, l-a lăsat imediat pe Berg şi s-a întors la tine. Iar tu trebuie s-o ierți.

Anton Petrovici, zâmbind larg, se ridică, apoi începu să se joace cu panglica monoclului. Şi, încet, zâmbetul pieri. Asemenea lucruri nu există în viața reală.

Se uită la fotoliul de pluş, la patul dolofan, la lavoar, şi camera aceea jalnică din hotelul acela jalnic i se păru a fi camera în care avea să trăiască de-acum înainte. Aşezându-se pe pat, îşi scoase ghetele, îşi mişcă uşurat degetele de la picioare, observă că e ros la un călcâi şi că şoseta stângă e ruptă. Pe urmă sună, comandă un sendviş cu şuncă. Şi când camerista îi puse pe masă farfuria, încremeni ; însă imediat ce se închise uşa, înşfăcă pâinea cu amândouă mâinile, fornăi, îşi mânji pe dată degetele şi bărbia cu grăsime şi începu să mestece lacom.

(1927)

Traducere de Adriana Liciu

Povestea de Crăciun

Se aşternu tăcerea. Anton Golîi, luminat necruțător de lampă, tânăr, gras la față, cu o cazacă sub haina neagră, plecându-şi încordat privirea, începu să-şi strângă filele manuscrisului, pe care în timpul lecturii le dăduse deoparte cum se nimerise. Mentorul lui, critic la *Krasnaia Iava* („Realitatea Roşie”), se uita în jos bătându-se peste buzunare în căutarea chibriturilor. Scriitorul Novodvorțev tăcea şi el, dar cu o altfel de tăcere – venerabilă. Cu un pince-nez mare, cu o frunte extrem de lată, cu două şuvițe din părul rar de culoare închisă întinse peste chelie şi cărunt pe la tâmplele tunse scurt, stătea cu ochii întredeschişi, ca şi cum continua să asculte, cu picioarele grase încrucişate, cu o mână presată între genunchiul unui picior şi osciorul de la genunchiul celuilalt. Nu era prima dată când îi aduceau, uite, autori din ăştia plini de zel, căpoşi, din rândul țăranilor. Şi nu era prima dată când prin povestirile lor lipsite de experiență licărea câte un reflex – neremarcat până acum de critică – al creației lui de la douăzeci şi cinci de ani; fiindcă în povestirea lui Golîi se repeta stângaci un subiect de-al lui, subiectul povestirii *Limita*, scrisă cu emoție şi cu speranță şi publicată anul trecut fără să adauge nimic gloriei lui trainice, dar palide.

Criticul îşi aprinse o țigară. Golîi, fără să ridice privirea, vârî manuscrisul în servietă, dar gazda continuă să tacă, nu pentru că nu ar fi ştiut cum să aprecieze povestirea, ci pentru că aştepta, timid şi melancolic, să spună criticul cuvintele pe care îi venea greu să le spună el: că, mă rog, tema e luată de la Novodvorțev, că Novodvorțev a inspirat

figura aceasta de muncitor tăcut, devotat în chipul cel mai dezinteresat cauzei sale şi care nu prin cultură şi educaţie, ci printr-o anume forţă dinlăuntrul său, calmă, repurtează o victorie psihologică asupra intelectualului înverşunat. Dar criticul, gheboşându-se pe marginea canapelei ca o pasăre mare, tristă, tăcea fără speranţă.

Atunci Novodvorţev, lămurindu-se că n-avea să audă nici de-acum înainte cuvintele aşteptate şi străduindu-se să se concentreze asupra gândului că totuşi lui, şi nu lui Neverov îi aduseseră spre apreciere un scriitor începător, îşi schimbă poziţia picioarelor, îşi vârî mâna cealaltă între ele şi, spunând preocupat „Aşşa” şi uitându-se la o venă care se umflase pe fruntea lui Golîi, începu să vorbească încet şi monoton. Spuse că povestirea este bine făcută, că se simte puterea colectivului în locul acela unde mujicii încep să construiască pe banii lor o şcoală, că în redarea iubirii lui Piotr pentru Anita sunt nişte stângăcii stilistice, dar se aude chemarea primăverii, chemarea unei dorinţe trupeşti sănătoase – şi, tot timpul cât a vorbit, şi-a amintit întruna, cine ştie de ce, că nu demult îi trimisese aceluiaşi critic o scrisoare în care îi amintea că în ianuarie avea să împlinească douăzeci şi cinci de ani de activitate scriitoricească, dar că roagă insistent să nu se organizeze nici un fel de festivitate, întrucât vor mai urma ani de muncă intensă pentru Uniune...

— Dar, iată, intelectualul nu ne-a reuşit, spuse el. Nu se simte o menire autentică...

Dar criticul tăcea. Era un ins roşcat, hodorogit, costeliv, care suferea, după câte se zvonea, de tuberculoză, dar care probabil că era, de fapt, sănătos ca un bivol. Răspunsese, tot printr-o scrisoare, că este de acord cu această hotărâre, şi cu asta chestiunea luase sfârşit. Probabil că în chip de misterioasă compensaţie îl adusese pe Golîi... Şi Novodvorţev se simţi deodată aşa de trist – nu jignit, ci pur şi simplu trist –, încât tăcu brusc şi începu să-şi şteargă lentilele cu batista, şi se vedea că privirea lui era binevoitoare.

Criticul se ridică.

— Dar mai staţi, e devreme încă... spuse Novodvorţev, dar se ridică şi el.

Anton Golîi tuşi şi îşi strânse servieta la şold.

— Din el va ieşi un scriitor, spuse indiferent criticul rătăcind prin cameră şi împunse aerul cu ţigara stinsă.

Fredonând cu jumătate de glas printre dinţi, cu un sunet hârşâit, se aplecă peste masa de scris, apoi zăbovi puţin lângă raftul pe care trainicul *Capital* sălăşluia între un Leonid Andreev jerpelit şi o carte anonimă fără copertă; în fine, cu acelaşi mers gârbovit se apropie de fereastră şi trase storul albastru.

— Treceţi, treceţi, îi spuse Novodvorţev lui Anton Golîi, care se înclină smucit şi pe urmă îşi îndreptă umerii cu bravură. Şi aduceţi când mai scrieţi ceva.

— S-a depus zăpadă cu toptanul, zise criticul coborând storul. Apropo, azi e Ajunul Crăciunului.

Începu să îşi caute fără tragere de inimă paltonul şi şapca.

— Altădată, în ziua asta, confraţii dumneavoastră storceau de zor la textulețe de Crăciun...

— Mie nu mi s-a întâmplat, spuse Novodvorțev.

Criticul râse ironic.

— Păcat. Chiar, ar trebui să scrieți o povestire de Crăciun. Una în stil nou.

Anton Golîi tuşi în pumn.

— Păi la noi... începu el cu o voce răguşită de bas şi îşi drese iar gâtul.

— Vorbesc serios, continuă criticul lunecând în palton. Se poate aduce foarte bine din condei. Mulțumesc. Gata.

— Păi la noi, zise Anton Golîi, a fost un caz aşa. Un învățător. I-a venit lui ideea, brad de sărbători la copii. Să-l facă el. Şi a agățat-o sus. Steaua roşie.

— Nu, asta nu merge deloc, zise criticul. Iese cam ostentativ într-o povestioară. Poți s-o faci mai cu cap. Lupta între două lumi. Totul pe fondul zăpezii.

— Cu simbolurile, în general, trebuie umblat mai cu luare aminte, spuse posomorât Novodvorțev. Uite, eu am un vecin, un om mai mult decât cumsecade. Şi cu toate astea se exprimă aşa: „Golgota proletariatului...”

După ce oaspeții plecară, se aşeză la masa de scris şi îşi rezemă o ureche în mâna albă, grasă. Lângă călimară era ceva ca un pahar pătrat cu trei accesorii înfipte în pulpa albastră de sticlă. Obiectul ăsta avea vreo cincisprezece, douăzeci de ani, trecuse prin toate furtunile, se clătinaseră

lumi în preajma lui, dar nici o aşchie de sticlă nu se pierduse. Alese un toc, îşi trase mai aproape coala de hârtie, mai puse câteva coli sub ea, să scrie pe moale...

— Dar despre ce? spuse Novodvorțev cu voce tare, împinse cu un şold scaunul şi începu să umble prin cameră.

Urechea stângă îi țiuia insuportabil.

„Dobitocul ăla special a spus", se gândi el şi, refăcând parcă la rândul lui recentul traseu al criticului prin cameră, se duse spre fereastră.

„Mă sfătuieşte... Ton persiflant... Crede probabil că originalitatea mea s-a dus... Uite, chiar să trântesc o povestire de Crăciun... Şi să vezi cum o să-şi mai amintească pe urmă, chiar dumnealui, în presă: Trec pe la dânsul într-un rând, şi aşa, într-o doară, îi spun: De ce n-ai înfățişa dumneata, Dmitri Dmitrievici, lupta vechiului cu noul pe fondul zăpezii, în ghilimele, de Crăciun. Să duci până la capăt linia pe care ai trasat-o în *Limita* – ți-aminteşti visul lui Tumanov? Uite, linia asta... În noaptea aceea s-a născut opera care..."

Fereastra dădea în curte. Luna nu se vedea... Nu, totuşi, uite-acolo, e o strălucire după coşul acela întunecat. În curte, lemnele stivuite erau acoperite cu un covor luminos de zăpadă. Într-un geam ardea capacul verde al unei lămpi – cineva lucra la masă; ca nişte mărgele luceau bilele abacului. De pe marginea acoperişului căzură deodată, fără nici un zgomot, câțiva vălătuci de zăpadă. Şi din nou, amorțeală.

Simțea golul acela care parcă îl furnica şi care îi însoțea întotdeauna dorința de a scrie. În golul ăsta se înfiripa ceva, creştea. Crăciun, ceva nou, deosebit. Vechea zăpadă, aceeaşi, şi un conflict nou...

Auzi dincolo de perete un zgomot prudent de paşi. Se întorsese acasă vecinul, modest, politicos – comunist până în măduva oaselor. Cu o nespusă senzație de încântare, de dulce aşteptare, Novodvorțev se aşează iar la masă. Starea de spirit, coloritul operei care se cocea existau deja. Mai rămânea doar să creeze scheletul, subiectul. Bradul – iată care trebuie să fie punctul de plecare. Se gândi că, probabil, prin unele case, foştii condamnați, speriați, plini de ură (îi vedea atât de clar în minte...) împodobesc cu hârtiuțe un brad tăiat pe furiş din pădure. Acum nu mai aveai de unde să cumperi strălucirea aceea amăgitoare, brazii nu mai erau doborâți sub umbra catedralei Sfântul Isaac...

O bătaie moale, parcă înfăşurată în cârpă. Uşa se deschise de-un deget.

— V-aş ruga, o peniță. Ar fi mai bine una tocită, dacă aveți...

Novodvorțev îi dădu.

— Mulțam frumos, spuse vecinul şi închise fără zgomot uşa.

Această întrerupere insignifiantă cam subție imaginea care se cocea deja. Îşi aminti că, în *Limita*, Tumanov tânjea după fastul fostelor sărbători. E prost dacă nu iese decât o repetare. Neavenită, mai scăpără o amintire. Nu demult,

într-o seară, o cuconiță îi spusese soțului ei: „Ai foarte mult din Tumanov”. Câteva zile fusese fericit. Dar după aceea făcuse cunoştință cu această cuconiță şi reieşise că Tumanov era logodnicul surorii ei. Şi nu era prima dezamăgire. Un critic îi spusese că scrie un articol despre „tumanovism”. Era ceva infinit de măgulitor în acest cuvânt care începea cu literă mică. Dar criticul plecase în Caucaz să studieze poeții gruzini. Mai era totuşi şi câte ceva plăcut. Bunăoară, o listă de felul următor: Gorki, Novodvorțev, Cirikov[16]...

În autobiografia anexată la operele complete (şase volume, cu portret) descrisese cu câtă greutate reuşise el, fiul unor părinți simpli, să răzbată. De fapt, avusese o tinerețe fericită. O fire din asta, curajoasă, încredere, succese. Acum douăzeci şi cinci de ani îi apăruse, tot într-o revistă groasă, prima povestire. Îl plăcuse Korolenko[17]. Fusese şi arestat de câteva ori. Din cauza lui fusese suprimată o revistă. Acum speranțele lui civice se realizaseră. Printre cei noi, tineri, se simțea liber, în largul lui. Noua viață îi mergea la suflet. Şase volume. Numele lui e cunoscut. Dar e o glorie palidă, palidă...

Lunecă înapoi, la imaginea bradului – şi brusc, din senin, îşi aminti salonul unei case de negustor, şi o carte

---

[16] Evgheni Cirikov (1864-1923) – scriitor realist rus.

[17] Vladimir Galaktionovici Korolenko (1853-1921) – scriitor şi jurnalist rus, apărător al drepturilor omului, exilat în Siberia ca opozant al regimului țarist; după revoluția din octombrie a criticat regimul sovietic.

mare cu articole şi versuri, cu muchia foilor aurită (în beneficiul celor ce sufereau de foame), care avea o oarecare legătură cu această casă, şi bradul din salon, şi femeia pe care o iubea atunci, şi cum toate luminițele bradului s-au reflectat cu un tremur cristalin în ochii ei larg deschişi când a desprins de pe o creangă de sus o mandarină. Asta fusese acum douăzeci de ani, dacă nu şi mai mult. Cum se mai întipăresc în memorie unele nimicuri...

Părăsi cu părere de rău această amintire şi iar, ca întotdeauna, îşi imaginã brazii sărăcăcioşi care or fi pesemne împodobiți acum... Din asta n-o să faci o povestire, dar, de fapt, se poate broda... Emigranți plângând în jurul bradului şi-au pus pe ei uniformele care miros a naftalină, privesc bradul şi plâng. Undeva la Paris. Bătrânul general, decupând un înger din carton aurit, îşi aminteşte cum bătea el peste dinți... Se gândea la un general pe care chiar îl cunoscuse şi care acum chiar era în străinătate – şi nu şi-l putea închipui nicicum plângând îngenuncheat în fața bradului....

— Dar sunt pe drumul cel bun, spuse cu voce tare Novodvorțev, urmărind impacientat o idee care-i scăpase.

Şi începu să vadă ca prin vis ceva nou, neaşteptat. Un oraş european, oameni îndestulați înveşmântați în blănuri. O vitrină luminată. În spatele geamului, un brad imens. Îmbrăcat la bază în şunci; iar pe ramuri – fructe exotice. Simbol al bunăstării. Iar în fața vitrinei, pe trotuarul înghețat...

Şi, cu o emoție triumfătoare, simțind că a găsit ceea ce trebuie, ceva unic, că va scrie ceva admirabil, va înfățişa, ca nimeni altul, ciocnirea a două clase, a două lumi, începu să scrie. Scrise despre bradul trupeş din vitrina luminată cu neruşinare şi despre un muncitor flămând, jertfă a lock-outului, care se uită la brad cu o privire aspră şi grea.

„Sfidătorul brad, scrise Novodvorțev, era scăldat în toate luminile curcubeului."

(1928)
Traducere de Adriana Liciu

Elf-Cartof

1

Dar, de fapt, numele său era Frederic Dobson. Prietenului său, iluzionistul, îi povestise despre sine astfel:

„Cine nu-l cunoştea la Bristol pe Dobson, croitorul de haine pentru copii? Eu sunt fiul lui. Mă mândresc cu asta doar din încăpățânare. Trebuie să vă spun că taică-meu bea ca o balenă bătrână. Odată, nu cu mult înainte să mă nasc eu, el, îmbibat cu gin, i-a vârât maică-mii în pat o figură din aceea de ceară, ştiți de care – bluză de marinar, față de heruvim şi primii pantaloni lungi. Biata de ea n-a avortat monstrul... Nu trebuie să vă mai spun că eu ştiu

toate astea din auzite – dar, dacă nu m-or fi minţit oamenii aceia de treabă, iată, pare-se, cauza secretă a faptului că eu…”

Şi Fred Dobson, trist şi blând, îşi depărtase pălmuţele una de alta. Iluzionistul, cu obişnuitul său zâmbet visător, se aplecase, îl luase pe Fred în braţe şi, oftând, îl pusese sus pe dulap, unde Elf-Cartof, făcându-se resemnat ghem, începuse să strănute şi să se smiorcăie încetişor.

Avea douăzeci de ani, cântărea cam zece kilograme, iar înălţimea lui depăşea cu numai câţiva centimetri înălţimea renumitului pitic elveţian Zimmermann, poreclit „Prinţul Balthazar”. Asemeni colegului Zimmermann, Fred era foarte bine făcut şi, de n-ar fi fost ridurile de pe fruntea bombată şi din jurul ochilor mijiţi, dar şi, în general, aerul acela cam sinistru de încordare, de parcă s-ar fi ţinut tare să nu crească, piticul ar fi semănat perfect cu un băiat cuminte de opt ani. Părul de culoarea paiului umed era lins şi despărţit de firul regulat al cărării, care mergea drept pe mijlocul capului, pentru a cădea la o şireată înţelegere cu creştetul. Fred avea pasul uşor, se purta degajat şi dansa destul de bine, dar primul manager care s-a ocupat de el, preţuindu-i din ochi nasul gras, moştenit de pitic de la pletoricul şi strengarul său tată, a considerat necesar să dea o mai mare greutate noţiunii de „elf” printr-un epitet caraghios.

Prin simpla sa înfăţişare, Elf-Cartof stârnea un uragan de aplauze şi râsete în întreaga Anglie, iar mai apoi şi în principalele oraşe de pe continent. Spre deosebire de alţi

pitici, el era blajin, prietenos din fire. Se ataşase foarte de poneiul acela miniatural, Fulg de Nea, pe care mersese într-un sârguincios trap mărunt în arena unui circ olandez, iar la Viena cucerise inima unui gigant prost şi trist, de fel din Omsk, prin faptul că la prima întâlnire se întinsese spre el şi îl rugase copilăreşte:

— Vreau în braţe.

De obicei nu-şi făcea numărul singur. Astfel, la Viena, piticul apărea împreună cu gigantul, mergea cu paşi mărunţi şi repezi în jurul lui, îmbrăcat îngrijit, cu pantaloni în dungi şi cu un sacouaş şmecher, cu un sul mare de note muzicale sub braţ. Îi dădea gigantului ghitara. Acela stătea ca o păpuşă uriaşă şi lua instrumentul cu o mişcare mecanică. Redingota lungă, care părea tăiată din lemn negru, tocurile înalte, clacul prins în reflexe rectilinii făceau şi mai mare statura solidului siberian de o sută şaptezeci şi cinci de kilograme. Împingându-şi înainte falca puternică, acesta bătea cu un deget în coarde. În antracte se plângea, ca o femeie, de ameţeli. Fred îl îndrăgise foarte mult şi chiar a lăcrimat puţin la despărţire, căci se obişnuia repede cu oamenii. Viaţa lui mergea în cerc, măsurat şi monoton, ca un cal de circ. Odată, în întunericul din culise, a dat peste o găleată cu vopsea de zugrăvit şi, grămadă, a căzut moale în ea. După aceea şi-a amintit mult timp de asta, ca de ceva neobişnuit.

Aşa a colindat piticul mare parte din Europa, şi îşi punea bani deoparte, şi cânta sopran cu discantul de argint al unui eunuc, şi în teatrele nemţeşti publicul mânca

sendvişuri şi nuci glasate, iar în cele spaniole violete zaharisite şi nuci pe băţ. Lumea rămânea invizibilă pentru el. În memoria lui rămâneau numai acelaşi hău fără faţă, care râdea de el, iar pe urmă, după spectacol, ecoul uşor, visător al nopţii răcoroase, care pare atât de albastră când ieşi din teatru.

Întorcându-se la Londra, a găsit un partener nou – un prestidigitator pe nume Shock. Shock avea o voce cântată, mâini fine, palide, parcă imateriale, şi un ic de păr şaten care îi cădea pe o sprânceană. Aducea mai degrabă a poet decât a iluzionist, iar scamatoriile şi le prezenta cu un soi de tristeţe duioasă şi lină, fără trăncăneala aferată proprie profesiunii sale. Elf-Cartof îl seconda caraghios, iar la sfârşit, cu o exclamaţie bucuroasă, uguită, apărea la galerie, deşi cu un minut mai devreme văzuseră cu toţii cum iluzionistul îl închisese în cutia neagră care stătea în mijlocul scenei.

Toate astea se întâmplau în unul dintre acele teatre londoneze unde apar şi acrobaţi ce zboară în freamătul şuierător al trapezului, şi un tenor străin (lipsit de noroc în patria lui) cu cântece populare, şi un ventriloc în uniformă de marină, şi biciclişti, şi nelipsitul clovn excentric cu un joben minuscul şi o jiletcă până la pământ.

2

În ultimul timp, Fred începuse să se cam posomorască şi strănuta întruna, fără zgomot şi trist, ca un căţel

japonez. Neîncercat cu lunile de dorința pentru o femeie, piticul cel cast era copleşit din când în când de nişte sfredelitoare accese de dor însingurat de dragoste, care treceau la fel de brusc cum izbucneau, şi iar nu observa pentru o vreme nici umerii goi al căror alb se zărea în spatele barierei de catifea a lojilor, nici pe micuțele acrobate, nici pe dansatoarea spaniolă ale cărei coapse se dezgoleau pentru o clipă când, printr-o iute răsucire, țâşnea puful oranj al volanelor cârlionțate de dedesubt.

— O pitică ți-ar trebui, spuse gânditor Shock, scoțând cu obişnuitul bobârnac moneda de argint din urechea piticului, care se feri cu mânuța îndoită, ca şi cum ar fi alungat o muscă.

Şi în noaptea aceea când, după ce şi-a făcut numărul, Fred, în paltonaş şi cu gambetă, strănutând şi smiorcăindu-se, mergea cu paşi mărunți şi repezi pe coridorul slab luminat din spatele culiselor, o uşă ce se deschise de-un deget împroşcă o lumină veselă, şi-l strigară două voci. Erau Zita şi Arabella, surorile acrobate, amândouă pe jumătate dezbrăcate, oacheşe, cu păr negru şi ochi albaştri prelungi. În cameră – pestrița şi emoționanta harababură de teatru, miros de parfum. Pe măsuța de sub oglindă zăceau pămătufuri, piepteni, un flacon fațetat cu pară de cauciuc, agrafe într-o cutie de ciocolată, bețigaşe de fard de un purpuriu vulgar.

Surorile îl asurziră instantaneu pe pitic cu gânguritul lor. Îl gâdilau şi-l strângeau, iar Fred, bosumflat şi congestionat tot, se uita pe sub sprâncene şi, ca un balon,

se rostogolea între braţele iuţi, dezgolite, care-l aţâţau. Şi când Arabella, jucându-se, îl trase spre ea şi căzu pe canapea, Fred simţi că-şi iese din minţi şi începu să se zvârcolească şi să fornăie, agăţându-i-se de gât. Dându-l la o parte, ea ridică un braţ gol, el îşi luă avânt, alunecă, îşi lipi buzele de subsuoara rasă, de scobitura fierbinte care înţepa uşor. Cealaltă, Zita, prăpădindu-se de râs, încerca să-l tragă de un picior; în clipa aceea, odată cu un ciocănit, uşa se dădu de perete şi, într-un tricou alb ca marmura, intră franţuzul, partenerul acrobatelor. În tăcere şi fără răutate, îl înşfăcă pe pitic de guler – se auzi doar aripioara apretată sărind cu un pocnet din buton –, îl ridică în aer şi, ca pe o maimuţă, îl aruncă afară din cameră. Uşa se trânti. Iluzionistul, care rătăcea pe coridor, apucă să zărească strălucirea albă a braţului vânjos şi mica siluetă neagră care-şi strângea lăbuţele în zbor.

Fred se lovise dureros şi acum zăcea nemişcat. Cunoştinţa nu şi-o pierduse, numai că se înmuiase cumva tot, se uita într-un punct şi clănţănea mărunt din dinţi.

— Nu-i bine, frate, oftă iluzionistul ridicându-l de pe jos şi pipăind cu degetele lui transparente fruntea rotundă a piticului. Ţi-am spus – nu te băga. Na, c-ai păţit-o. O pitică ţi-ar trebui...

Fred tăcea holbând ochii.

— Ai să dormi la mine noaptea asta, hotărî Shock şi, ducându-l pe Elf-Cartof în braţe, se îndreptă spre ieşire.

3

Exista şi o doamnă Shock.

Era o femeie de o vârstă incertă, cu ochi întunecaţi şi gălbui în jurul irisului. Slăbiciunea ei, nuanţa pergamentoasă a pielii, părul negru uscat, obiceiul de a sufla pe nări fumul de ţigară, neglijenţa studiată a rochiei şi a pieptănăturii, toate astea nu atrăgeau bărbaţii, dar, probabil, îi plăceau scamatorului, deşi, de fapt, nu părea să-şi observe soţia, veşnic preocupat de invenţiile sale secrete, schimbător, artificial, gândindu-se la ceva de-al lui când vorbea despre fleacuri, atent şi ager când părea cufundat în vise astrologice. Nora era întotdeauna cu ochii în patru, fiindcă el nu putea lăsa să-i scape nici un prilej de-a pune la cale un truc – mic, inutil, dar de o ingeniozitate rafinată. Astfel, odată, când erau la masă, a mirat-o lăcomia lui neobişnuită: clefăia şi-i lăsa gura apă, sugea oasele, îşi umplea cu vârf farfurie după farfurie, iar apoi a plecat aruncându-i o privire tristă – pentru ca puţin mai târziu, fata în casă, chicotind în antreu, să-i aducă la cunoştinţă că domnul Shock nu s-a atins de mâncare şi că toată masa lui de prânz a rămas în trei cratiţe noi sub masă.

Ea era fiica unui artist onorabil, care picta numai cai, câini pătaţi şi vânători în fracuri roşii, şi înainte de căsătorie locuia în Chelsea, admira apusurile fumegânde de pe Tamisa, desena, frecventa întâlnirile absurde la care se ducea boema londoneză – şi acolo au remarcat-o ochii

fantomatici ai unui individ slab, liniştit, care vorbea puțin şi pe care nu-l cunoştea încă nimeni. Se bănuia că era poet liric. Ea a făcut o pasiune pentru el. Poetul s-a logodit distrat cu ea, dar chiar în prima zi după nuntă a anunțat-o cu un zâmbet trist că nu se pricepe să scrie versuri şi, tot atunci, în timpul discuției, a transformat vechiul deşteptător într-un cronometru nichelat, iar cronometrul într-un ceas minuscul de aur, pe care Nora l-a şi purtat de-atunci pe încheietura mâinii. Ea a înțeles că iluzionistul Shock era totuşi un poet în felul lui, numai că nu s-a putut deprinde niciodată cu faptul că, în orice clipă, în orice împrejurare de viață, el îşi manifesta arta. E greu să fii fericită când soțul tău e un miraj, o scamatorie ambulantă, o înşelare a tuturor celor cinci simțuri.

4

Ea bătea distrat cu unghia în sticla unui borcan în care câțiva peştişori aurii, ca tăiați dintr-o coajă de portocală, respirară şi străfulgerară cu aripioarele când uşa se deschise fără zgomot şi în prag apăru Shock – cu clacul pe-o ureche, şuvița castanie peste sprânceană –, ținând în brațe un trupuşor chircit.

— L-am adus, spuse cu un oftat iluzionistul.

Nora se gândi repede: un copilaş... găsit... l-a luat... Ochii ei întunecați se umeziră.

— Trebuie să-l adoptăm, spuse liniştit Shock, încremenind în uşă.

Trupuşorul învie deodată, începu să murmure, prinse să zgârie sfios pieptul apretat al iluzionistului. Nora aruncă o privire botinelor în ghetre de antilopă, gambetei...

— Pe mine nu mă duci aşa uşor, spuse ea, pufnind pe nas.

Iluzionistul îi aruncă o privire de reproş; apoi îl depuse pe Fred pe sofaua de pluş şi îl acoperi cu pledul.

— L-a scărmănat niţeluş un acrobat, explică Shock şi nu putu să nu adauge: L-a apucat ca pe o halteră. Chiar de burtică.

Şi Nora, bună la inimă ca multe femei fără copii, simţi o milă atât de neobişnuită, că numai că n-o podidi plânsul. Prinse să-l dădăcească pe pitic, îl hrăni, îi dădu nişte porto, îi şterse cu spirt aromat fruntea, tâmplele, scobiturile copilăreşti din spatele urechilor.

A doua zi, Fred se trezi dis-de-dimineaţă, umblă puţin prin camera necunoscută, vorbi cu peştişorii aurii şi pe urmă, strănutând încet, se aşeză, ca un puşti, pe pervazul lat.

Ceaţa splendidă, care se topea, scălda acoperişurile cenuşii. Undeva, în depărtare, se deschise fereastra unui pod şi geamul prinse strălucirea soarelui. Proaspăt şi duios cântă goarna unui automobil.

Fred se gândea la ziua trecută. Se amestecau în chip straniu glasurile acrobatelor şi atingerile mâinilor reci, parfumate, ale doamnei Shock. La început l-au jignit, pe urmă l-au mângâiat, iar el era un pitic foarte afectuos, foarte pasional. Visă că odată o va salva pe Nora de un

individ puternic şi grosolan, în genul franţuzului cu tricou alb. Şi-o aminti în chip neavenit pe pitica de cincisprezece ani cu care avusese un număr la un moment dat. Pitica avea mirosul fin, era bolnavă şi arţăgoasă foc. Fusese prezentată publicului drept logodnica lui, şi Fred, tresărind din pricina repulsiei, a trebuit să danseze cu ea un tango la sentiment.

Din nou cântă şi trecu în zbor o goarnă. Ceaţa de deasupra diafanului pustiu londonez se umplu de soare.

Către ora opt, locuinţa se trezi la viaţă: iluzionistul, zâmbind distrat, plecă de-acasă, nu se ştie unde; în sufragerie mirosea apetisant slănina prăjită, pusă în felioare transparente sub băşicuţele fierbinţi ale jumărilor de ouă. Pieptănată neglijent, într-un halat din brocart brodat cu floarea-soarelui, îşi făcu apariţia doamna Shock.

După micul dejun, ea îl tratã pe Fred cu o ţigară aromată, cu capătul îmbrăcat într-o petală stacojie, şi, închizând pe jumătate ochii, îl puse să-i povestească despre viaţa lui. În astfel de cazuri, glăsciorul lui Fred devenea ceva mai profund: vorbea rar, alegând cu grijă cuvintele, şi această neaşteptată gravitate a stilului, în mod curios, îl prindea. Înclinând capul, concentrat şi mlădios, şedea într-o rână la picioarele Norei, care era pe jumătate tolănită pe sofaua de pluş, cu coatele ascuţite ale braţelor frânte dezgolite. Piticul, după ce şi le spuse pe ale lui, tăcu, dar tot îşi mai întoarse încolo şi încoace pălmuţa, ca şi cum continua să vorbească în surdină. Sacouaşul lui negru, faţa înclinată, năsucul cărnos, părul galben şi cărarea din

creştet o înduioşau în chip nelămurit pe Nora. Privindu-l printre gene, încerca să-şi imagineze că acolo şedea nu un pitic, ci inexistentul ei fiu, şi că povesteşte cum este năpăstuit la şcoală. Întinzând o mână, Nora îl mângâie uşor pe cap, şi în aceeaşi clipă, printr-o inexplicabilă asociație de idei, i se năzări altceva, răzbunător şi ciudat.

Simțindu-i pe păr degetele mişcătoare, piticul înțepeni şi începu deodată, în tăcere şi repede, să-şi lingă buzele. Uitându-se pieziş, nu-şi putea desprinde privirea de la pomponul de culoarea smaraldului de pe papucul doamnei Shock.

Şi brusc, în chip absurd şi îmbătător, totul se puse în mişcare.

5

În acea zi însorită şi albăstrie de august, Londra era deosebit de frumoasă. Cerul sărbătoresc, diafan se reflecta în benzile netede de asfalt, lacul roşu al cutiilor poştale se învăpăia pe la colțuri, prin verdele de goblen al parcului pătrundeau luciul şi fâşâitul automobilelor – întregul oraş scânteia, respira căldura toropitoare, şi numai jos, pe peroanele căilor subterane, era răcoare.

Fiecare zi din an este dăruită unui singur om — celui mai fericit; toți ceilalți oameni se bucură de ziua acestuia, desfătați de soare sau supărați pe ploaie, fără să ştie însă niciodată cui îi aparține de drept ziua, iar faptul că ei nu ştiu îi face plăcere norocosului şi îl amuză. Omul nu poate

să prevadă ce zi anume îi va reveni, ce fleac îi va rămâne veşnic în memorie – nişte vălurele de lumină pe zidul din lungul unei ape sau o frunză de arţar rotindu-se –, şi deseori se întâmplă să-şi găsească ziua printre cele deja trecute, abia când foicica de calendar cu cifra uitată e deja de mult ruptă, şi mototolită, şi aruncată sub masă.

Lui Fred Dobson, piticul în ghetre gri-şobolan, Domnul-Dumnezeu i-a dăruit ziua aceea veselă de august, care începuse cu un claxon suav şi cu străfulgerarea unui geam ce se deschidea. Copiii, întorcându-se de la plimbare, povesteau părinţilor, înecându-se şi minunându-se, că au văzut un pitic cu gambetă, pantaloni în dungi şi cu o pereche de mănuşi galbene în mâini.

Luându-şi un fierbinte la revedere de la Nora, care aştepta musafiri, Elf-Cartof ieşi pe strada netedă, largă, scăldată în soare, şi înţelese pe dată că întregul oraş a fost creat numai pentru el. Un şofer vesel întoarse cu o lovitură sonoră semnul de metal al taxiului, strada începu să curgă pe lângă el, şi Fred aluneca întruna de pe bancheta de piele şi râdea tot timpul, gângurea de unul singur.

Coborî la intrarea în Hyde Park şi, fără să observe privirile curioase, o luă cu paşi mărunţi şi repezi de-a lungul scaunelor pliante verzi, de-a lungul lacului, de-a lungul tufelor imense de rododendron, întunecate de umbra ulmilor şi-a teilor, pe smalţul ierbii fragede, strălucitoare şi egale ca un postav de biliard. Pe-alături treceau în zbor călăreţi, săltând uşor, scârţâind din pielea galbenă a jambierelor, se agitau boturile fine ale cailor

zornăind zăbalele, şi maşini negre scumpe, fulgerând orbitor din spițe, rulau discret pe bogata dantelă a umbrelor liliachii.

Piticul mergea, inhalând mirosul cald de benzină, mirosul frunzişului ce părea deja putred de abundenta sevă verde, şi învârtea bastonaşul, îşi umfla buzele, pregătindu-se parcă să fluiere – o asemenea senzație de libertate şi de uşurință îl încerca. Nora îl condusese cu o tandrețe atât de zorită, atât de tulburată râsese – se temea, probabil, că bătrânul ei tată, care apărea întotdeauna la ora prânzului, va începe să bănuiască ceva, găsind la ea un domn necunoscut.

În ziua aceea a fost văzut pretutindeni – şi în parc, unde o doică rumenă cu bonetă apretată, care împingea un cărucior de copil, l-a invitat cine ştie de ce să-l plimbe, şi în sălile de la British Museum, şi pe scara vie care se târa încet din adâncurile subterane, pline de vuiet, de adieri electrice şi reclame elegante, şi în magazinul luxos unde se vând batiste bărbăteşti, şi pe coama unui autobuz, pe care l-au ajutat să se urce mâinile binevoitoare ale cuiva.

Iar apoi obosi, năucit de mişcare şi de strălucire, şi începură să-l agaseze râsetele din priviri. Şi trebuia să priceapă ce însemna senzația aceea atotcuprinzătoare de libertate, de mândrie, de fericire, care nu-l părăsea.

Când, făcându-i-se foame, Fred intră în micul restaurant familiar, unde se adunau artişti de tot felul şi unde prezența lui nu mira pe nimeni, înțelese, uitându-se la clienți, la bătrânul clovn plicticos, deja beat, la

duşmanul său, franţuzul, care îi făcu prietenos semn cu capul, înţelese cât se poate de limpede că nu avea să mai iasă niciodată pe scenă.

În restaurant continua să fie cam întuneric, cum era peste zi. Clovnul plicticos, semănând cu un bancher falit, şi un acrobat ciudat de stângaci îmbrăcat în sacou jucau în tăcere domino. Dansatoarea spaniolă, cu o pălărie imensă care-i arunca o umbră albastră pe ochi, stătea singură la măsuţa din colţ, picior peste picior. Mai erau vreo şapte, opt persoane, necunoscute lui Fred; le examină feţele ofilite de atâţia ani de machiaj în timp ce chelnerul punea o pernă sub el, schimba faţa de masă, aşeza cu pricepere tacâmul.

Şi brusc, ceva mai departe, în semiobscuritatea restaurantului, Fred recunoscu profilul fin al iluzionistului, care discuta liniştit cu un domn gras, bătrân, genul tipic de american. Fred nu numai că nu se aşteptase să-l întâlnească pe iluzionist, care nu frecventa niciodată cârciumile, dar şi uitase, în general, că există. Acum i se făcu atât de milă de bietul Shock, încât mai întâi hotărî să-i ascundă totul; dar se gândi că, oricum, Nora nu ştie să înşele şi, probabil, chiar azi îşi va anunţa soţul („M-am îndrăgostit de Fred Dobson, te părăsesc...") – şi doar o să fie o discuţie neplăcută, dificilă, de-asta se şi cade să-i uşureze situaţia, căci el este cavalerul ei, el se mândreşte cu dragostea ei şi, oricât de rău i-ar părea de Shock, va trebui să-l amărască.

Între timp, chelnerul aduse porţia de plăcintă cu rinichi şi o sticlă de bere de ghimbir. Apoi aprinse lumina. Ici şi

colo, deasupra catifelei prăfoase, se aprinseră flori de sticlă, şi piticul văzu de departe cum o strălucire aurie străbate şuvița castanie de pe fruntea iluzionistului şi cum delicatele lui degete transparente trec din lumină în umbră. Interlocutorul lui se ridică, aranjându-şi cureluşa de piele sub haină şi zâmbindu-i ademenitor lui Shock, care îl conduse până la garderobă. Grasul îşi îndesă pălăria cu boruri largi, strânse mâna uşoară a iluzionistului şi, tot trăgându-şi pantalonii, ieşi din restaurant. Pentru o clipă, sclipi o fâşie din ziua care se stingea, şi lămpițele din restaurant deveniră mai galbene. Uşa se trânti cu un bufnet.

— Shock! strigă Elf-Cartof, împletindu-şi picioruşele sub masă.

Shock se apropie. Din mers, scoase gânditor din buzunarul lateral un trabuc aprins, trase, dădu drumul unui rotocol de fum şi vârî trabucul la loc. Cum făcea asta, nu se ştie.

— Shock, spuse piticul, căruia de la berea de ghimbir i se înroşise nasul, trebuie să stăm de vorbă. E ceva foarte important.

Iluzionistul se aşează alături şi se rezemă pe coate.

— Nu te doare capul? întrebă el indiferent.

Fred îşi şterse buzele cu şervetul; nu ştia deloc cum să înceapă ca să nu-şi rănească prea tare prietenul.

— Astă-seară apar cu tine pentru ultima dată, spuse iluzionistul. Americanul mă ia cu el. Se pare că o să iasă ceva nu tocmai rău.

— Ascultă, Shock, şi piticul, fărâmițând pâinea, începu să-şi aleagă cu greutate cuvintele. Uite... Curaj, Shock. O iubesc pe soția dumitale. Astăzi, când ai plecat, eu şi ea... noi... ea...

— Doar că am rău de mare, zise gânditor iluzionistul, iar până la Boston faci o săptămână... Am fost cândva cu vaporul, în India. După aceea m-am simțit, ştii, ca un picior, când amorțeşte.

Fred, făcându-se roşu tot, îşi şterse pumnişorul de fața de masă. Iluzionistul râse linişt it de propriile gânduri, apoi întrebă:

— Dar ce voiai să-mi spui, micul meu prieten?

Piticul se uită în ochii lui fantomatici şi începu să dea din cap fâstâcit.

— Nu, nu... Nimic... Cu dumneata nu se poate vorbi.

Shock întinse un braț, vrând probabil să extragă moneda din urechea piticului, dar, pentru prima dată după mulți ani de magii, moneda căzu inoportun, apucată prea slab de muşchii palmei. Iluzionistul o prinse, după care se ridică.

— N-am să mănânc aici, spuse examinând curios creştetul piticului, nu-mi place locul ăsta.

Fred, bosumflat şi tăcut, mânca un măr copt. Iluzionistul plecă pe neobservate. În restaurant era pustiu. Lasciva dansatoare spaniolă cu pălărie mare fusese luată de un tânăr timid cu ochi albaştri, îmbrăcat splendid.

— Dacă nu vrea să audă, nici nu trebuie, se gândi Fred oftând uşurat şi hotărând pentru sine că, la urma urmelor, Nora avea să explice mai bine.

Pe urmă ceru nişte hârtie şi începu să-i scrie Norei o scrisoare. Se termina aşa: „Acum înțelegeți că nu pot continua viața dinainte. Cum v-ați simți ştiind că în fiecare seară o turmă omenească râde în hohote de alesul dumneavoastră? Chiar mâine plec, rup angajamentul. Vă voi scrie din nou, imediat ce voi găsi acel colțişor liniştit unde, după divorțul dumneavoastră, ne vom iubi unul pe altul, Nora mea”.

Astfel se încheie ziua cea grăbită, dăruită piticului cu ghetre gri-şobolan.

6

Londra se însera cu precauție. Zgomotele străzii se contopeau într-un vuiet muzical liniştit, ca şi cum cineva, încetând să cânte, mai apăsa încă pedala. Frunzele negre ale teilor din parc se detaşau pe cerul transparent, asemeni unor desene din aşi de pică. Din când în când, la cotul unei străzi sau între două turnuri lugubre apărea, ca o viziune, pojarul asfințitului. La ferestre fâşâiau storurile, alunecând cu bufnete moi.

Iluzionistul trecea întotdeauna pe acasă să-şi ia dejunul şi să-şi schimbe hainele cu fracul de scenă, pentru ca apoi să plece imediat la teatru. Nora îl aştepta în seara aceea cu o nerăbdare curioasă, fremătând de o veselie răutăcioasă.

Se bucura că acum avea şi ea secretul ei. De pitic nu voia să-şi amintească. Piticul era un viermişor neplăcut.

Încuietoarea uşii de la intrare îşi făcu auzit declicul delicat. Cum se întâmplă deseori când ştii că ai înşelat un om, chipul iluzionistului i se păru nou, aproape străin. Salutând-o din cap, îşi coborî cumva jenat şi trist genele; tăcând, se aşeză în faţa ei la masă. Nora aruncă o privire sacoului gri, uşor, în care i se păru şi mai slab, şi mai evaziv, iar ochii începură să-i joace de un triumf cald şi un neastâmpăr rău îi tremură în colţul gurii.

Întrebă, savurând indiferenţa tonului:

— Ce mai face piticul tău? Credeam că-l aduci.

— Nu l-am văzut azi, răspunse Shock începând să mănânce.

Brusc, îşi aduse aminte: scoase un flacon şi, desfăcându-i cu grijă dopul, care ieşi cu un scârţâit, îl aplecă deasupra paharului cu vin.

Nora se gândi cu iritare că acum avea să urmeze o scamatorie, vinul va deveni albastru strălucitor sau transparent, ca apa, dar culoarea vinului nu se schimbă. Shock, prinzându-i privirea, schiţă un zâmbet vag.

— Pentru digestie... Nişte picături, explică el.

O undă de îngândurare îi trecu peste chip.

— Minţi, ca întotdeauna, spuse Nora. Ai un stomac excelent.

Iluzionistul râse uşor. Apoi tuşi preocupat şi secă dintr-o înghiţitură paharul.

— Dar mănâncă, spuse Nora. Se răceşte.

Se gândea cu o bucurie răutăcioasă: „Ah, dacă ai şti! Niciodată n-ai să afli. În asta e acum puterea mea”.

Iluzionistul mânca în tăcere. Deodată se crispă, împinse farfuria şi începu să vorbească. Ca de obicei, nu se uita direct la soția lui, ci o idee mai sus decât ea, şi vocea îi era melodioasă şi moale. Povesti că astăzi mersese la rege, la Windsor, unde fusese invitat ca să-i distreze pe micii duci cu vestoane de catifea şi gulere de dantelă. Povestea plastic şi uşor, imitând persoanele văzute, şi râdea pe alocuri, înclinând uşor capul într-o parte.

— Am scos un stol de porumbei albi din clac, povestea el.

„Şi piticul avea mânuțele transpirate, iar tu minți tot timpul”, interveni în gând Nora.

— ...Şi ştii, porumbeii aceia au început să zboare singuri în jurul reginei. Ea i-a alungat cu mâna şi a zâmbit din politețe.

Iluzionistul de ridică, se clătină, se rezemă uşor cu două degete de marginea mesei şi spuse, parcă încheindu-şi povestirea:

— Nu mi-e bine, Nora. Am băut otravă. Nu trebuia să mă înşeli.

Gâtul i se umflă şi, apăsându-şi batista de buze, ieşi din cameră.

Nora sări de pe scaun, trântind cu chihlimbarele colierului lung cuțitul de argint de pe farfurie.

„Special face totul, se gândi cu răutate. Vrea să mă sperie, să mă chinuie. Nu, băiete, nu ține. Vei vedea!”

Îi era necaz că Shock îi ghicise aşa de uşor secretul, dar cel puţin acum va avea un motiv să-i spună tot, să strige că îl urăşte, că îl disprețuieşte cu furie, că el nu e om, ci o stafie de cauciuc, că ea nu mai are putere să stea cu el, că...

Iluzionistul era aşezat pe pat, chircindu-se şi strângând chinuit din dinți, dar încercă să surâdă când Nora dădu buzna în dormitor.

— Că te şi cred, te şi cred, se îneca ea. Nu mai merge, s-a terminat. Şi eu ştiu să înşel. Mă dezgusti, ah, eşti ridicol cu scamatoriile tale nereuşite!

Shock, continuând să zâmbească pierdut, încercă să se ridice de pe pat şi îşi târşâi o talpă pe covor. Nora tăcu, gândindu-se că era înjositor să mai țipe.

— Nu trebuie... Dacă... iartă-mă... suflă anevoie Shock.

O venă i se umfla pe frunte. Se chirci şi mai tare, începu să horcăie, şuvița transpirată de păr i se scutura, şi batista, pe care o apăsa spasmodic de gură, se îmbibă de un sânge negru.

— Încetează să faci pe nebunul, bătu din picior Nora.

El se îndreptă, palid ca ceara, şi zvârli batista într-un colț.

— Stai, Nora... Tu nu-nțelegi... Asta e ultima mea scamatorie... N-o să mai...

Fața lucioasă, îngrozitoare i se schimonosi din nou. Începu să se clatine, se lăsă pe pat, dădu capul pe spate.

Nora se apropie, se uită, încruntă sprâncenele. Shock zăcea cu ochii închişi, scrâşnind din dinții încleştați. Când

se aplecă deasupra lui, genele îi tresăriră şi se uită ca prin ceaţă, nerecunoscându-şi parcă soţia, şi brusc o recunoscu, iar în ochi îi licări o rază umedă de duioşie şi suferinţă.

Şi în clipa aceea, Nora înţelese că îl iubea mai mult decât orice pe lume, şi spaima şi mila o cuprinseră ca un vârtej. Începu să se învârtească prin cameră, turnă fără motiv apă într-un pahar, îl lăsă pe lavoar, se repezi din nou la soţul ei, care se ridicase puţin şi, apăsându-şi de buze un capăt al cearşafului, tresărea, scotea doar un „uh-uh”, holbând ochii care nu mai vedeau, înceţoşaţi deja de moarte. Atunci, plesnindu-şi mâinile, ea se repezi în camera alăturată, unde era telefonul, smuci pâlnia, greşi numărul, sună din nou, respirând chinuit şi lovind cu pumnul în măsuţă, şi când, în sfârşit, se auzi vocea doctorului, strigă că soţul ei s-a otrăvit, că moare, hohotea de plâns în telefon şi, agăţându-l strâmb, se repezi înapoi în dormitor.

Iluzionistul, cu faţa senină şi netedă, în vestă albă şi pantaloni negri impecabili, stătea în faţa toaletei şi, depărtând coatele, îşi înnoda cu grijă cravata. Văzând-o în oglindă pe Nora, îi zâmbi distrat fără să se întoarcă şi, fluierând încetişor, continuă să frământe cu degetele sale transparente colţurile negre de mătase.

7

Orăşelul Drowse, din nordul Angliei, părea aşa, somnolent, ca şi cum îl uitase cineva în mijlocul câmpiilor plate, cețoase, unde şi adormise pe vecie. Existau o poştă, un magazin de biciclete, două, trei tutungerii cu firme în roşu şi albastru, o veche biserică cenuşie înconjurată de plăci de mormânt, deasupra cărora se întindea umbra unui castan imens, şi de-a lungul unicei străzi se înşirau garduri verzi, grădinițe, case joase din cărămidă, îmbrăcate oblic în iederă. Una dintre aceste căsuțe a fost închiriată unui oarecare F. Dobson, pe care, în afară de doctor, nu-l văzuse nimeni la față, iar doctorului nu-i plăcea să pălăvrăgească. Domnul Dobson, după cât se vedea, nu ieşea niciodată din casă, iar menajera lui, o femeie grasă, severă, care mai înainte lucrase la un azil de alienați mintal, răspundea la întrebările întâmplătoare ale vecinilor că domnul Dobson este un bătrân paralitic condamnat să trăiască în semiîntuneric şi în linişte. Oamenii au uitat de el în acelaşi an în care a venit la Drowse: devenise cumva insesizabil, dar acceptat de toți pe bună-credință, ca episcopul acela anonim al cărui chip de piatră stătea de atâta amar de vreme în nişa de deasupra uşii bisericii. După cât se pare, misteriosul bătrân avea un nepot – un băiat linişţit, blond, care ieşea uneori pe înserat, cu paşi mărunți şi timizi, din casa domnului Dobson. Asta se întâmpla, de altfel, atât de rar, încât nimeni nu putea spune cu certitudine dacă era acelaşi băiat sau altul, iar crepusculul era înceţoşat,

albastru, estompând toate trăsăturile. Aşa încât locuitorii orăşelului, somnolenți, lipsiți de curiozitate, treceau în totalitate cu vederea faptul că presupusul nepot al presupusului paralitic nu creştea cu anii, şi că părul lui lung de in nu era altceva decât o mică perucă excelent lucrată. Căci Elf-Cartof începuse să chelească încă din primul an al noii sale vieți şi, în scurt timp, capul îi devenise atât de neted şi de lucios, încât severei Anna, menajera sa, îi venea uneori să cuprindă cu palma netezimea aceea caraghioasă. În rest, nu se prea schimbase: poate numai burticica să i se fi îngreunat, şi nişte firişoare purpurii străbăteau nasul cărnos, devenit mai închis la culoare, pe care îl pudra când se deghiza în puşti. În afară de asta, şi Anna, şi doctorul ştiau că acele crize de inimă de care suferea piticul nu se vor sfârşi cu bine.

Trăia paşnic şi neobservat, în cele trei camere ale sale, lua de la bibliotecă trei, patru cărți pe săptămână – tot mai multe romane –, îşi procurase o pisică neagră cu ochi galbeni, căci se temea de moarte de şoareci, care seara crănțăneau mărunt, ca şi cum ar fi dat de-a rostogolul nişte lemnişoare în colțul din spatele şifonierului; mânca mult şi dulce – uneori chiar sărea în toiul nopții şi, mergând înfrigurat cu paşi mărunți şi repezi pe podeaua rece, mic şi sinistru în cămaşa lui lungă, se cățăra ca un copilaş pe bufet după biscuiții cu ciocolată. Şi tot mai rar îşi aducea aminte de dragostea lui şi de primele zile, groaznice, petrecute de el la Drowse.

De altfel, în birou, printre afişe subţiri împăturite frumos, mai păstra încă o hârtie de scrisori de culoarea pielii, cu un dragon în filigran, acoperită cu un scris ilizibil, colţuros. Iată ce se afla pe această foaie: „Dragă domnule Dobson. Am primit şi a doua scrisoare a dumneavoastră, prin care mă chemaţi să vin la Drowse. Mă tem că totul a fost o groaznică neînţelegere. Încercaţi să mă iertaţi şi să mă uitaţi. Mâine plec cu soţul meu în America şi probabil nu ne vom întoarce prea curând. Nu ştiu ce să vă mai scriu, sărmanul meu Fred".

Atunci şi avusese prima criză de inimă. O mică scânteie de uimire rămăsese de-atunci în ochii lui. Şi timp de mai multe zile a umblat prin casă înghiţindu-şi lacrimile şi agitându-şi în dreptul feţei mânuţa care tremura.

Iar pe urmă Fred începuse să uite, să îndrăgească confortul, necunoscut lui până atunci, peliculele albastre ale flăcărilor deasupra cărbunilor din şemineu, vazele mici prăfuite de pe etajerele semirotunde, gravura dintre ferestre: un Saint Bernard cu butoiaş la zgardă şi un drumeţ sleit pe o stâncă neagră. Rareori îşi amintea viaţa lui de până atunci. Doar în vis i se părea câteodată că cerul înstelat se umplea de vibraţia instabilă a trapezelor, după care îl trânteau cu zgomot în cutia neagră, auzea prin pereţii subţiri glasul indiferent al lui Shock şi nu putea găsi trapa din podea, se sufoca în întunericul lipicios, iar glasul iluzionistului devenea tot mai trist, se îndepărta, se topea, şi Fred se trezea gemând în patul lui imens din dormitorul liniştit şi întunecos, în care mirosea uşor a lavandă, şi mult

timp se uita, sufocându-se şi apăsându-şi pumnişorul de inima care se poticnea, la pata palidă a perdelei de la fereastră.

Şi, odată cu anii, tot mai slab şi mai slab suspina în el dorul după dragostea de femeie, ca şi cum Nora extrăsese într-o clipă din el tot jarul care îl chinuise cândva. Au fost, ce-i drept, unele zile, unele seri tulburi de primăvară, când piticul, îmbrăcând ruşinat pantalonii scurți şi acoperindu-şi chelia cu mica perucă blondă, ieşea din casă în întunericul crepuscular şi, ținând cu paşi repezi şi mărunți cărarea din lungul câmpurilor, încremenea deodată şi privea, tânjind, la vreo pereche neclară de îndrăgostiți înlănțuiți lângă un gard, sub pavăza unui rug de mure în floare. Iar pe urmă trecuse şi asta, şi încetase cu totul să mai vadă oameni. Doar din când în când trecea doctorul, cărunt, cu ochi negri pătrunzători, şi, aşezat în fața lui Fred la tabla de şah, cerceta cu interes şi încântare mânuțele moi, fața de buldog a piticului care, chibzuind o mutare, îşi încrețea fruntea ieşită în afară.

8

Trecuseră opt ani. Era într-o duminică dimineață. Pe masă, acoperită cu un capac în formă de cap de papagal, îl aştepta pe Fred cana cu cacao. În fereastră se revărsa verdele însorit al merilor. Trupeşa Anna ştergea praful de pe capacul micii pianole la care piticul cânta uneori valsuri

şovăielnice; pe borcanul cu dulceaţă de portocale se aşezau muşte şi îşi frecau picioruşele din faţă.

Fred intră, încă somnoros, cu papuci cadrilaţi pe piciorul gol şi hălăţel negru cu brandenburguri galbene. Se aşează la masă, mijind ochii din pricina luminii puternice şi mângâindu-şi cu o mână chelia. Anna plecă la biserică. Fred trase spre el foicica ilustrată a ziarului de duminică, examină îndelung, ba strângând, ba umflându-şi buzele, nişte căţeluşi premiaţi, o balerină rusoaică înclinată într-o sfârşeală de lebădă, clacul şi faţa botoasă a unui finanţist care trăsese pe toată lumea pe sfoară. Sub masă, pisica, încovoindu-şi spinarea, i se freca de glezna goală. Îşi termină de băut cana de cacao şi se scula căscând; noaptea îi fusese rău de tot, niciodată nu-l mai chinuise aşa inima, şi acum îi era lene să se îmbrace, iar picioarele i se răciseră în chip neplăcut. Se mută în fotoliul de lângă fereastră, se încovrigă şi stătu aşa, fără să se gândească la nimic, şi alături se întinse mâţa, căscând botişorul roz.

În antreu ţârâi soneria.

„Doctorul”, se gândi Fred cu indiferenţă şi, amintindu-şi că Anna era la biserică, se duse să deschidă.

Pe uşă ţâşni soarele. În prag stătea o doamnă înaltă, îmbrăcată în negru. Fred sări înapoi, bălmăji ceva şi, strângându-şi halatul, o zbughi în casă. În fugă îşi pierdu un papuc, pe care nu izbuti să-l culeagă – trebuia să se ascundă mai repede, nu cumva să observe că era pitic. Respirând întretăiat, se opri în mijlocul salonului. Ah, ar fi

trebuit, pur şi simplu, să trântească uşa de la intrare! Şi cine putea să vină la el? Trebuie să fi fost o greşeală.

Şi deodată auzi clar zgomot de paşi care se apropiau. Se năpusti din salon în dormitor, vru să se încuie, dar nu era cheie. Pe covorul din salon rămăsese celălalt papuc.

— Îngrozitor, îşi trase Fred sufletul şi ciuli urechile.

Paşii intrară în salon. Atunci, cu un geamăt uşor, piticul fugi spre şifonier – să se-ascundă!

O voce, în mod sigur cunoscută, îl strigă pe nume, şi uşa se deschise.

— Fred, de ce ți-e frică de mine?

Piticul, desculț, cu chelia transpirată, în hălățelul lui negru, încremeni lângă şifonier, ținându-se încă de inelul încuietorii. Îi veniră în minte, viu de tot, peştişorii oranj din borcanul de sticlă.

Ea îmbătrânise dureros în anii ăştia. Sub ochi avea umbre oliv iar perişorii negri de deasupra buzei de sus erau mai vizibili decât oricând. Şi de la pălăria ei neagră, de la cutele severe ale rochiei negre adia ceva prăfuit şi trist.

— N-aş fi crezut vreodată... începu rar Fred, privind-o pe sub sprâncene.

Nora îl luă de umeri, îl întoarse către lumină şi începu să-i cerceteze cu ochi lacomi şi trişti trăsăturile. Piticul clipea jenat, dându-se de ceasul morții că era fără perucă şi mirându-se de emoția Norei. Încetase de atâta vreme să se gândească la ea, încât acum, în afară de tristețe şi mirare, nu simțea nimic. Nora închise ochii, ținându-l încă de

umeri pe pitic, şi pe urmă, împingându-l uşor, se întoarse spre fereastră.

Fred tuşi:

— V-am pierdut cu totul din vedere. Spuneți-mi, ce mai face Shock?

— Scamatorii, răspunse absent Nora. Abia de curând ne-am întors la Londra.

Fără să-şi scoată pălăria, se aşeză în fotoliul de lângă fereastră, continuând să se uite cu o intensitate ciudată la Fred.

— Vasăzică, Shock... începu grăbit piticul, stingherit de privirea ei.

— E mereu acelaşi, spuse Nora şi, fără să-şi desprindă de la el privirea strălucitoare, începu să tragă şi să cocoloşească mănuşile de un negru lucios, albe pe dinăuntru.

„Nu cumva iar...” se gândi sacadat piticul. Îi trecură prin minte borcanul cu peştişori, mirosul de colonie, pompoanele de culoarea smaraldului de pe papucii ei.

Nora se ridică. Mănuşile, două ghemotoace negre, se rostogoliră pe jos.

— Grădina e micuță, dar are meri, spuse Fred, şi tot nu pricepea: „E cu putință ca eu cândva... E galbenă de-a binelea. Cu mustăți. Şi de ce-o fi tăcând întruna?”. Dar eu nu ies decât rar, spuse el legănându-se uşor pe scaun şi frecându-şi genunchii mici.

— Fred, spuse Nora, ştii de ce-am venit la dumneata?

Se apropie de el. Fred alunecă de pe scaun cu un surâs vinovat, dând să se ferească.

Atunci ea spuse foarte încet:

— Am avut un fiu de la dumneata...

Piticul încremeni, fixând ferestruica minusculă ce ardea pe ceaşca albastră. Un zâmbet uimit, sfios începu să-i joace în colţul buzelor, apoi se întinse şi o îmbujorare liliachie îi luminã obrajii.

Şi într-o clipă înţelese tot, tot sensul vieţii, al dorului său îndelung, al petei de lumină de pe ceaşcă.

Ridică încet ochii. Nora stătea strâmb pe scaun şi plângea cu sughiţuri. Ca o lacrimă strălucea gămălia de sticlă a acului ei de pălărie. Pisica torcea duios şi se freca de picioarele ei.

Piticul se aruncă dintr-un salt spre ea, amintindu-şi un roman citit de curând.

— Dar nu vă fie teamă, spuse, nu vă fie teamă, nu vi-l iau. Sunt atât de fericit.

Ea se uită la el prin ceaţa lacrimilor. Voia să explice ceva, se înecă, văzu lumina duioasă şi bucuroasă care radia din toată fiinţa piticului, şi nu mai explică nimic.

Se ridică, luând în grabă de pe jos ghemotoacele negre, lipicioase ale mănuşilor.

— Ei, acum ştii... Nu mai e nevoie de nimic... O să plec.

Un gând subit îl sfredeli pe Fred. Tremurului de fericire i se adăugă o ruşine pătrunzătoare. Întrebă, hărţuind brandenburgurile halatului:

— Şi cum este? Nu e...

— Nu, nu, e mare, ca toți băieții, spuse repede Nora şi izbucni din nou în plâns.

Fred îşi plecă genele.

— Aş vrea să-l văd. Dar imediat îşi luă seama bucuros. O, înțeleg, el nu trebuie să ştie că eu sunt aşa. Dar poate că aranjați...

— Da, neapărat, neapărat, spuse grăbit, aproape sec Nora, îndreptându-se spre uşă. Aranjăm noi cumva... Dar trebuie să plec... Trenul... Am de mers douăzeci de minute până la gară.

Întorcându-se în uşă, îşi pironi pentru ultima dată ochii, greu şi lacom, pe chipul lui Fred. Soarele tremura pe chelia lui; urechile roz erau transparente. El, de uimire şi de fericire, nu înțelegea nimic. Şi când ea plecă, Fred rămase încă multă vreme în mijlocul camerei, temându-se să nu i se reverse inima din pricina vreunei mişcări nesocotite. Încerca să şi-l imagineze pe fiul său şi nu se putea vedea decât pe el îmbrăcat în şcolar, cu peruca blondă. Îi transfera cumva fiului înfățişarea sa, încetând să se mai simtă pitic.

Se văzu intrând în casă, întâlnindu-l pe fiul lui, mângâindu-i cu o nemaipomenită mândrie părul blond... Şi pe urmă, împreună cu el şi cu Nora – proasta de ea, ce se mai speriase că-i va lua băiatul! –, va ieşi pe stradă, şi pe stradă...

Fred se bătu peste coapse. Uitase s-o întrebe pe Nora de adresă.

Şi atunci începu ceva nebunesc, absurd. Se repezi în dormitor, începu să se îmbrace într-o grabă turbată; îşi puse tot ce avea el mai bun, o cămaşă scrobită, pantalonul în dungi, un sacou făcut cândva la Paris – şi zâmbea întruna, şi îşi rupse unghiile în fantele unor cutii îndesate, şi de două ori trebui să se aşeze, aşa i se umfla şi îi bătea inima, şi iar sări prin cameră, căută gambeta pe care n-o mai purtase de atâta timp, şi, în sfârşit, privindu-se în treacăt în oglindă, unde apăru un trupeş domn în vârstă, îmbrăcat sever şi elegant, Fred coborî în fugă treptele verandei, cuprins deja de un nou gând orbitor: să se ducă împreună cu Nora la Londra – reuşeşte el s-o ajungă din urmă – şi chiar diseară să-şi vadă fiul.

Drumul larg, prăfuit ducea direct la gară. Era pustiul duminical, dar, întâmplător, de după colț ieşi un băiat cu o crosă de crichet în mână. El l-a şi zărit primul pe pitic. Îşi trase una peste chipiul colorat uitându-se la spinarea ce se îndepărta, la micile ghetre gri-şobolan.

Şi brusc, Dumnezeu ştie de unde, apărură şi alți băieți care, căscând gurile, începură să fugă tiptil după pitic. El mergea tot mai repede, uitându-se la ceasul de aur, râzând din când în când şi agitându-se. Din cauza soarelui îi era puțin greață. Iar puştii se tot adunau şi rarii trecători se opreau mirați – undeva se vărsă răsunător un orologiu, somnolentul orăşel se animă şi izbucni deodată într-un râs nestăpânit, înăbuşit vreme îndelungată.

Neputând să-şi stăpânească nerăbdarea, Elf-Cartof o luă la fugă. Unul dintre băieți se strecură iute înaintea lui şi îl

privi în față; altul strigă ceva grosolan, cu o voce guturală. Fred, strâmbându-se din pricina prafului, fugea; şi deodată i se păru că băieții care se țineau în ceată după el sunt cu toții fiii lui, veseli, îmbujorați, bine făcuți, şi începu să zâmbească pierdut, şi tot fugea, gâfâind, străduindu-se să uite de inima care îi spărgea pieptul cu icnete arzătoare.

Un biciclist pe roți sclipitoare mergea în rând cu el, îşi apăsa un pumn pe gură, în chip de megafon, şi îl încuraja, cum se face la concursuri. În praguri ieşiseră femei mijindu-şi ochii din pricina soarelui şi râdeau tare, arătându-şi una alteia piticul care fugea. Se treziră toți câinii din orăşel; enoriaşii din biserica sufocantă ciuliră fără să vrea urechile la lătrături, la îndemnurile asmuțite. Şi mulțimea care alerga împrejurul piticului devenea tot mai deasă. Credeau că toate astea erau vreo glumă straşnică, vreo reclamă de circ, vreo filmare...

Fred începu să se poticnească, urechile îi vâjâiau, butonul gulerului îl împungea în gât, nu mai putea respira. Gemetele de râs, strigătele, tropăiala îl asurzeau. Dar iată că prin ceața transpirației văzu înaintea lui o rochie neagră. Nora mergea încet de-a lungul zidului de cărămidă prin şuvoaiele de soare. Şi iată, se întoarse, se opri. Piticul alergă până la ea şi i se agață de cutele fustei...

Cu un surâs de fericire se uită la ea de jos în sus, încercă să spună ceva şi în aceeaşi clipă, ridicând mirat sprâncenele, alunecă pe trotuar. În jur mulțimea respira zgomotos. Cineva, dându-şi seama că toate astea nu erau o glumă, se aplecă peste pitic şi fluieră încet, scoțându-i

chipiul. Nora se uita absentă la trupul minuscul al lui Fred, semănând cu ghemotocul negru al mănuşii. O împinseră. Cineva o luă de cot.

— Lăsați-mă, spuse moale Nora, nu ştiu nimic... Acum câteva zile mi-a murit fiul...

(1929)

Traducere de Adriana Liciu

Pilgram

Strada, după ce ademenea într-o parte numărul unui tramvai, pornea din colțul bulevardului aglomerat, o ținea mult şi bine prin întuneric, fără o vitrină, fără o bucurie, şi, hotărându-se parcă să trăiască altfel, îşi schimba numele după scuarul rotund pe care tramvaiul îl ocolea scrâşnind a dezaprobare; ceva mai încolo începea să prindă viață; pe partea dreaptă se iveau o tarabă de fructe cu piramide de portocale luminate strălucitor, o tutungerie cu silueta unui turc cu turban, o mezelărie plină cu şiruri maronii de cârnați graşi, o farmacie, un magazin cu chimicale şi, parcă din senin, un magazin de fluturi. Noaptea, mai ales în nopțile ploioase, când asfaltul avea o peliculă cu lustru ca de focă, rar se întâmpla să nu se oprească cineva pentru o clipă în fața acestui simbol al vremii frumoase. Fluturii expuşi la vedere erau imenşi, sclipitori. Trecătorul îşi spunea în gând: „Ce culori, de necrezut!" şi îşi vedea de

drum. Fluturii mai zăboveau o vreme în mintea lui. Aripi cu ochi mari miraţi, aripi azurii, aripi negre cu o scânteie de smarald pluteau în faţa sa, până când venea momentul să-şi mute atenţia la tramvaiul care se apropia de staţie. Şi îi mai rămânea câte ceva în memorie: un glob, nişte instrumente şi un craniu pe un piedestal de cărţi groase.

Pe urmă veneau iar magazine obişnuite – o galanterie, un depozit de cărbuni, o brutărie –, iar în colţ era o bodegă. Patronul, un ins slăbănog cu pielea flască strivită între colţurile gulerului, se pricepea straşnic nu numai să toarne în păhărele coniacul ieftin dintr-o sticlă cu cioc, ci să şi întoarcă vorba cu haz. La masa rotundă de lângă fereastră, aproape seară de seară, vânzătorul de fructe, brutarul, electricianul şi vărul patronului jucau cărţi cu mare patimă: cel care lua miza comanda pe loc patru beri, aşa că, până la urmă, nimeni nu se îmbogăţea cine ştie ce. Sâmbăta, la masa vecină se aşeza un ins rozaliu, masiv, cu mustaţa căruntă tunsă inegal, comanda un rom, îşi îndesa pipa şi, cu ochi indiferenţi, lăcrimoşi, dreptul ceva mai deschis decât stângul, privea la jucători. Când intra, ei îl salutau fără să-şi ridice privirea din cărţi. Electricianul îşi scuipa un deget şi împărţea cărţile. „Una, două şi trei”, dădea sentinţa brutarul, ridicând carte după carte şi dând cu fiecare de masă plin de elan. După care îşi făcea apariţia un nou rând de bere.

Uneori, câte unul îi mai adresa o vorbă insului masiv, îl întreba cum îi mai merge prăvălioara; acela nu se grăbea cu răspunsul şi de multe ori nici nu răspundea. Dacă

trecea pe-aproape fiica patronului, o fată zdravănă în rochie cadrilată de lână, el căuta să-i ardă una peste şoldul abil, fără să-şi schimbe cu nimic expresia ursuză, doar înroşindu-se uşor. Hâtrul de patron îi spunea „domnule profesor”, se mai aşeza câte-o clipă la masa lui şi zicea: „Ei, cum o mai duce domnul profesor?”, şi acela, pufăind din pipă, se uita îndelung la el până să răspundă, şi pe urmă, scoţând de sub muştiuc buza udă în formă de luntrişoară – ca un elefant gata să aspire ce duce în trompă –, spunea ceva grosolan şi fără nici un haz, iar patronul dădea o replică isteaţă şi atunci oamenii de-alături, uitându-se în cărţi, hohoteau de se cutremurau.

Avea pe el un costum gri larg, cu vesta mult prea mare, şi când cucul părăsea pentru o clipă adâncurile ceasului bodegii, el, cu un gest domol, strâmbându-se din pricina fumului, scotea din buzunarul vestei un ceas de argint şi se uita la el ţinând palma uşor depărtată. Fix la miezul nopţii, dădea cu pipa de scrumieră, plătea şi, întinzând o mână fără oase mai întâi patronului, apoi fiicei acestuia şi celor patru jucători, pleca fără o vorbă.

Mergea pe trotuar şchiopătând uşor, mişcând anevoie picioarele prea slabe şi nevolnice pentru trupul lui greu şi, trecând pe lângă vitrina dughenei lui, cotea pe sub arcadă şi intra în curte, unde pe peretele din dreapta era uşa cu o tăbliţă de alamă fixată la mijloc: PILGRAM. Locuinţa era mică, întunecoasă, cu ferestrele dând mohorâte spre curte; ziua se putea ieşi în stradă prin prăvălie, unde ducea – direct din salonul îngust cu o canapea brun-zmeurie şi o

maşină veche de cusut împodobită cu incrustații – un coridor întunecos plin cu vechituri. Sâmbăta noaptea, când Pilgram intra la el în dormitor, unde deasupra patului lat erau câteva fotografii obosite ale aceleiaşi corăbii, de obicei Eleonora dormea deja. El mormăia ceva pe sub nas, şchiopăta până într-un loc întunecos cu lumânarea aprinsă, venea înapoi, încuia zgomotos uşa, gâfâia scoțându-şi cizmele şi pe urmă stătea mult pe marginea patului, iar soția, trezindu-se, începea să geamă în pernă, propunându-i să-l ajute să se dezbrace, şi atunci el, mârâind amenințător, îi poruncea să se potolească şi repeta cuvântul „linişte” de câteva ori la rând, din ce în ce mai furios. După atac, când era să moară sufocat şi multă vreme n-a putut vorbi – atac care i se întâmplase anul trecut, chiar când îşi scotea cizmele –, lui Pilgram nu-i mai venea să se culce, o făcea cu teamă, şi pe urmă, întins deja sub pilotă, lângă soție, îl apuca turbarea dacă alături, în bucătărie, picura robinetul. Îşi trezea nevasta şi ea îşi târşâia picioarele la bucătărie – mărunțică, în cămaşa de noapte mohorâtă, cu pulpele voinice păroase, cu fața mică lucind de căldura pilotei. Erau căsătoriți de mai bine de un sfert de veac şi n-aveau copii. Pilgram n-a vrut niciodată, copiii n-ar fi fost decât încă o piedică în calea împlinirii visului aceluia arzător, statornic, epuizant şi euforic, de care era bolnav de când se ştia.

Dormea întotdeauna pe spate, cu scufia de noapte trasă bine pe frunte – era un somn ca la carte, somnul zdravăn şi zgomotos al proprietarului de prăvălie, al bunului locuitor

de burg, şi, uitându-te la el, ai fi zis că un somn care arăta atât de la locul lui era lipsit cu totul de năluciri. În realitate însă, acest om grosolan, greoi, de patruzeci şi cinci de ani, care se hrănea cu salam de mazăre şi cu cartofi fierți, care credea împăcat ce-i spunea ziarul lui, izbutind să ignore tot ce nu era legat de unica şi absurda lui pasiune, avea – fără ştirea soției şi a vecinilor – nişte vise ieşite din comun. Duminica se scula târziu, bea mai multe ceşti de cafea, pe urmă ieşea să se plimbe cu soția – plimbare înceată, tăcută, de care Eleonora se bucura dinainte cu sârg toată săptămâna. În zilele de lucru însă, deschidea prăvălia cât se poate de devreme, contând pe copiii care treceau pe-acolo în drum spre şcoală, căci în ultima vreme ținea pe lângă marfa de bază şi ceva rechizite. Se-ntâmpla ca vreun puşti să se târască alene spre şcoală, bălăbănindu-şi ghiozdanul şi căscând în mers – pe lângă tutungerie, unde în cutiuțele de țigări de anumite mărci există mici poze colorate pe care e foarte avantajos să le strângi, pe lângă mezelăria care-i aducea aminte că mâncase prea devreme sendvişul, pe lângă farmacie, pe lângă chimicale – şi, amintindu-şi că trebuie să cumpere o radieră, intra în magazinul următor. Pilgram mormăia scoțând buza de jos de sub muştiucul pipei şi, după ce dădea repede să caute cu mişcări moi, scotea pe tejghea o cutie de carton desfăcută, apoi se uita absent în fața lui, lansând firişoare dese de fum ieftin. Băiatul pipăia radierele palide, curate, nu găsea din cele dragi lui şi pleca fără să cumpere nimic. Marfa de bază a magazinului rămânea neobservată – câți

copii n-au trecut aşa, se gândea cu amărăciune Pilgram şi-şi amintea frânturi din propria copilărie. Răposatul lui tată – marinar, o haimana, un pezevenghi – se însurase, aproape de bătrâneţe deja, cu o olandeză galbenă cu ochi luminoşi, pe care a adus-o din Borneo, şi, punând capăt peregrinărilor, deschisese o dugheană cu lucruri exotice. Soţia i-a murit la scurt timp, fiul a mers la şcoală şi pe urmă a început să ajute la prăvălie. Acum nu-şi mai amintea exact cum şi când începuseră să apară acolo cutii cu fluturi, dar îşi amintea că iubise fluturii de când se ştia. Încetul cu încetul, fluturii au început să ia locul căluţilor de mare uscaţi, colibrilor împăiaţi, talismanelor sălbatice, evantaielor cu dragoni şi al altor flecuşteţe prăfuite. Când tatăl a murit, fluturii au pus definitiv stăpânire pe magazin şi, deşi îşi trăiseră de mult traiul, mai rămăseseră ici-colo nişte pantofi de brocart, un bumerang, un colier de corali; pe urmă au dispărut şi rămăşiţele acelea, fluturii domneau absolut, şi abia de foarte curând le venise şi lor rândul să cedeze şi trebuiseră făcute concesii, îşi făcuseră apariţia manuale şcolare, la care s-a trecut cu ocazia unei cutioare de sticlă conţinând biografia concretă a unui vierme de mătase. Negoţul mergea din ce în ce mai prost. Manuale şcolare, iar dintre fluturi, tot ce putea fi pe gustul micului-burghez – speciile cele mai mari şi mai atractive, şi aripile strălucitoare puse pe ipsos, în mici rame din baghetă, podoabă pentru cameră, iar nu mândrie a savantului – era expus în vitrină, în timp ce în prăvălia impregnată de mirosul de migdal al globului erau păstrate colecţiile cele

mai de preț, totul pus în fel de fel de casete, cutii de carton, cutii de țigări de foi aşternute cu turbă, ticsite toate – cutiile de sticlă stăteau în lung pe rafturi, de-a latul pe tejghea sau erau puse în nişte dulapuri înalte, întunecoase – şi toate erau pline cu şiruri egale de fluturi de o prospețime impecabilă, impecabil aranjați. Uneori apărea şi câte ceva viu: crisalide maronii, greoaie, cu mici brazde adunate simetric pe pieptuț, prezentând, parcă ambalate, rudimente de aripi, de lăbuțe, de mustăți cu o trompă micuță între ele şi cu o burticică țuguiată, segmentată, care odată prindea să se curbeze spasmodic în dreapta şi-n stânga, dacă mişcai o crisalidă de-aceea. Stăteau pe muşchi şi nu costau mult, şi cu timpul din ele se dezghioca, zbârcit, un fluture care creştea ca prin minune. Iar uneori apăreau la vânzare şi alte făpturi întâmplătoare – broscuțe-țestoase cu aspect de giuvaier sau o duzină de şopârle originare din Mallorca, reci, negre, cu pântecele albastru, pe care Pilgram le hrănea cu larve de făină drept friptură şi cu boabe de struguri ca desert.

Trăise toată viața în Prusia, toată viața, nu ieşise o dată. Fusese un entomolog excelent, vienezul Rebel dăduse numele lui unui fluture rar, dar şi el descoperise, descrisese câte ceva. În cutiile lui erau toate țările lumii, el însă nu fusese nicăieri, şi doar uneori, duminica, vara, pleca în afara oraşului, în plicticoasele împrejurimi nisipoase, cu pini ale Berlinului, îşi amintea copilăria, capturile care păreau atunci extraordinare, şi se uita cu tristețe la fluturi, tot din speciile pe care le cunoştea de

mult, şi care corespundeau temeinic, fără speranță peisajului – sau descoperea în câte un lăstăriş de salcie o omidă mare, verde-albăstruie, aspră la pipăit, cu un corn de porțelan pe fund. O ținea, încremenită, în palmă, îşi amintea cum o descoperise în copilărie – înmărmurirea, verdictele entuziasmului – şi, ca pe-un obiect, o punea la loc pe o rămurică. Da, toată viața şi-o trăise în țară şi, deşi de vreo două, trei ori i se ivise prilejul să înceapă o treabă mai profitabilă – să facă negoț cu postav –, s-a ținut din răsputeri de dugheana lui, ca singura legătură între el, searbăda lui viață berlineză şi năluca unei fericiri copleşitoare: fericirea ca lui însuşi uite, cu mâinile astea, cu săculețul ăsta luminos de muselină întins pe un cerc – lui să-i fie dat să prindă cei mai rari fluturi din țări îndepărtate, să le vadă cu propriii lui ochi zborul, să mişte brusc plasa stând până la brâu în iarbă, să simtă bătaia năvalnică prin muselină. Banii pentru această fericire îi strângea precum un om care îşi pune căuşul palmei sub o neprețuită apă ce picură cu zgârcenie şi, cum se adună cât de cât acolo, îl scapă şi se varsă tot şi trebuie s-o ia de la capăt. Se însurase punându-şi mari speranțe în dotă, dar socrul murise după o săptămână, lăsând drept moştenire numai datorii. Pe urmă, în ajunul războiului, după o muncă îndârjită, avea totul pregătit pentru plecare – îşi făcuse rost până şi de o cască tropicală; când însă s-a dus totul de râpă, s-a mai mângâiat o vreme cu speranța că barem va nimeri undeva – cum nimerea înainte vreme prin Orient sau prin vreo colonie câte un tânăr locotenent care,

plictisit de moarte de campanii, se apuca să colecționeze fluturi şi gâze, ca pe urmă să rămână întreaga viață cu pasiunea lui. Nevolnic, puhav, bolnav, fusese lăsat în spatele frontului, şi lepidoptere de pe alte meleaguri n-a văzut. Dar lucrul cel mai cumplit – care se întâmplă numai în coşmaruri – s-a petrecut la câțiva ani după război: suma de bani pe care o strânsese cu chiu, cu vai din nou, pe care o avea în mână, această posibilitate închegată, absolut reală de fericire s-a prefăcut brusc în nişte hârtiuțe absurde. N-a lipsit mult să se prăpădească, nu-şi revenise nici acum...

Cumpărătorii, comparativ, nu erau rari, dar cumpărau doar fleacuri, se caliceau, se plângeau de sărăcie. În anii din urmă, ca să nu se agite prea tare, evita să frecventeze clubul entomologilor, al cărui membru era de mult. Uneori mai trecea pe la el câte un coleg, şi Pilgram turba când acela, admirând vreun fluture prețios, îi povestea unde şi în ce împrejurări îl prinsese el; Pilgram avea impresia că povestitorul era absolut indiferent, sătul de călătorii îndepărtate, şi că pesemne nu simțea nimic când dimineața, în ziua sosirii, ieşea cu plasa în stepă. În magazin mirosea vag a migdale, cutiile peste care el şi cunoscutul lui se aplecau încet ocupau treptat toată tejgheaua, iar pipa suptă între buzele lui Pilgram scotea un piuit trist. Gânditor, se uita la rândurile strânse de fluturi mici, absolut identici pentru profani, şi uneori, tăcând, bătea cu degetul gros în geam arătând o raritate sau, smiorcăind sfâşietor din pipă, ridica o cutie spre lumină, o

lăsa la loc pe tejghea şi, înfigând unghiile sub muchiile incastrate ale capacului, îl clintea din loc împingându-l uşor şi îl scotea lin. „Da, e o femelă”, spunea colegul aplecându-se şi el peste cutia deschisă. Pilgram, bolborosind, prindea cu două degete căpşorul acului negru cu care era răstignită minuscula fiinţă catifelată şi se uita îndelung la aripi, la corpul mic, îl întorcea, se uita cu de-amănuntul şi, expirând odată cu fumul denumirea latinească, înfigea fluturele la loc. Mişcările îi erau parcă neglijente, dar era neglijenţa fără greş, specială, a chirurgului experimentat. Fluturele fragil, ale cărui mustăţi uscate s-ar fi rupt la cea mai uşoară scuturare – sau cel puţin aşa părea – şi care putea foarte bine să scape când îl întorcea ţinându-l în ac, fluturele acesta care costa mult, acest poate unic exemplar, Pilgram îl lua atât de firesc, de parcă degetele sale şi acul erau nişte piese complementare într-o maşinărie absolut sigură. Se mai întâmpla însă ca o cutie deschisă, atinsă de manşeta colegului atras de ceva, s-o ia la vale de pe tejghea; Pilgram, observând, o oprea la timp şi abia peste câteva minute, ocupându-se de o alta, scotea un geamăt de suferinţă.

După o vreme, ridicându-şi pălăria de pe jos, colegul pleca, dar Pilgram, bolborosind, îşi mai făcea încă mult timp de lucru cu cutiile, mai descoperind câte ceva. Imensele cunoştinţe din domeniul lepidopterelor îl apăsau, îl stârneau, căutau o ieşire. Orice ţară străină era pentru el exclusiv patria cutărui sau cutărui fluture – şi dorul care-l încerca atunci putea fi comparat doar cu dorul de patrie.

Lumea o cunoştea absolut în felul lui, într-o secțiune specială, extraordinar de precisă şi inaccesibilă altora. Dacă ar fi vizitat cine ştie ce loc ridicat în slăvi, Pilgram ar fi observat numai ce ținea de captura lui, ceea ce servea drept cadru natural pentru ea – şi de Erehteion şi-ar fi amintit numai dacă de pe frunza unui măslin crescut în adâncul unui templu şi-ar fi luat zborul şi ar fi fost prinsă de plasa şuierătoare o raritate grecească pe care numai el, specialistul, o putea prețui. Imaginea geografică a lumii, ghidul cel mai detaliat (din care tripourile şi bisericile vechi lipseau) el şi le alcătuise, fără să-şi dea seama, din tot ce găsise în lucrările entomologice, în reviste şi cărți savante – şi citise fantastic de multe şi avea o memorie excelentă. Digne din sudul Franței, Ragusa[18] din Dalmația, Sarepta[19] de pe Volga – locuri renumite, dragi oricărui entomolog, unde oameni ciudați, veniți de departe prindeau nişte spurcăciuni mici, spre mirarea şi spaima aborigenilor, locurile acestea, vestite pentru fauna lor, Pilgram le vedea atât de clar, ca şi cum ar fi fost el însuşi acolo, ca şi cum el însuşi îl speriase la o oră târzie pe patronul unui hotel de două parale tropăind şi săltând prin camera pe a cărei fereastră deschisă, din noaptea generoasă, neagră, zburase înăuntru şi se rotise năvalnic, izbindu-se de tavan, un fluture cenuşiu. Vizitase Tenerifele, împrejurimile Orotavei, unde în micile râpe înflorite ce crestează pantele joase ale

---

[18] Vechea denumire a oraşului Dubrovnik.

[19] Colonie germană în gubernia Saratov.

munților, năpădite de castan şi dafin, zboară o varietate neobişnuită de fluture de varză, şi insula cealaltă – veche dragoste a vânătorilor –, unde pe coasta cu calea ferată, lângă Vizzavona, şi mai sus, în pădurile de pin, se găseşte negriciosul, îndesatul mahon corsican. Vizitase şi nordul – mlaştinile Laponiei, cu muşchi, lichen şi salcie pitică, ținut polar bogat în fluturi mițoşi –, şi înaltele păşuni alpine, cu pietre plate ici şi colo prin iarba năpârlită, alunecoasă, veche – şi probabil că nu există desfătare mai mare decât să ridici o piatră din aceea, sub care sunt şi furnici, şi un scarabeu albastru, şi o somnoroasă falenă grăsulie căreia poate nu i-a dat încă nimeni un nume; şi tot acolo, în munți, a văzut apolo cu ochi roşii, semitransparenți, purtați de vânt peste drumul de munte ce merge de-a lungul stâncii abrupte, despărțit printr-un parapet lat de piatră de prăpastia unde se zăreşte albul vijelios al apei. În grădinile italiene, într-o seară de vară, pietrişul scârțâia misterios sub picior, iar Pilgram s-a uitat îndelung prin întunericul abia înfiripat la o tufă înfloritǎ, şi iată că apăru, Dumnezeu ştie de unde, bâzâind pe o notă joasă, un bețiv de oleandru, trecu din floricică-n floricică, oprindu-se în aer în fața unei corole şi fâlfâind atât de repede în loc, încât se vedea doar o aureolă fantomatică în jurul corpului în formă de torpilă. Ştia dealurile cu iarbă-neagră din împrejurimile Madridului, văile Andaluziei, stâncile şi soarele, munții mari, roditorul şi împăduritul Albarracin, unde l-a dus pe un drum în spirală un autobuz mic. S-a dus şi în Orient, în încântătorul ținut Assur, şi departe în

sud, în Algeria, în pădurile de cedri, şi peste nisipuri, într-o oază udată de un izvor fierbinte, unde pustiul din jur e dur şi compact, plină de micsandre mărunte şi de irişi lila.

Ocupându-se cu precădere de fauna palearctică, îi venea greu să-şi imagineze tropicele – şi încercarea de a pătrunde acolo cu gândul făcea să-i bată inima şi-i dădea o senzație aproape de nesuportat, dulce, amețitoare. Prindea fluturi amazonieni de safir, atât de sclipitori, încât aripile lor largi lăsau pe mână ori pe hârtie un reflex albastru. În Congo, pe pământul gras, negru stăteau strâns, cu aripile adunate, fluturi galbeni şi portocalii, înfipți parcă în glod, şi îşi luau zborul într-un nor luminos la apropierea lui, apoi se lăsau iar în acelaşi loc. Şi în Sumatra, într-o grădină, în mijlocul junglei, portocalii în floare atrăgeau unul dintre cei mai mari zori de zi, cu aripi splendide de tul, cu burticica pătată curbată, groasă de un deget.

„Da, da, da", mormăia ținând în față, ca pe un tablou, prețioasa cutie. Clincănea clopoțelul deasupra uşii, intra o femeie cu umbrela udă, cu o plasă de provizii, şi el, încet, ca pe balamale, se întorcea cu spatele la ea, punând cutia într-un dulap. Şi iată că într-o zi, într-o cenuşie şi umedă zi de aprilie, când se lăsase pradă viselor, clopoțelul s-a smucit brusc şi, împreună cu mirosul ploii, a intrat Eleonora şi a început să umble aferată cu paşi mici şi iuți prin camere. Pilgram simți clar că n-avea să plece niciodată nicăieri, se gândi că în curând face cincizeci de ani, că e dator pe la toți vecinii, că n-are cu ce să plătească impozitul, şi i se păru o bazaconie, o aiureală imposibilă, ca

acum, uite în această clipă, un fluture sudic să se depună pe o aşchie de bazalt şi să respire mişcându-şi uşurel aripile.

Era deja mai bine de un an de când se găsea la el, dată în consignaţie de văduva unui colecţionar cu care avusese de-a face mai demult — o colecţie splendidă, foarte reprezentativă, de mici varietăţi sticloase dintr-o specie superbă, care imita ţânţarii, viespile, ihneumonii. Văduvei îi spusese pe loc că mai mult de şaptezeci şi cinci de mărci nu va lua pe ea, el însă ştia perfect că valoarea colecţiei era de câteva mii şi că un amator căruia i-ar lăsa-o la vreo două mii ar socoti-o un chilipir. Amatorul nu se ivea însă, răspunsurile scrisorilor trimise la vreo trei, patru colecţionari cunoscuţi erau evazive, aşa că Pilgram încuiase dulapul cu colecţia şi încetase să se mai gândească la ea. Şi iată, în aprilie, tocmai în zilele acelea când căzuse în deznădejde şi delăsare, mârâia la soţie, bea, mânca mult şi avea ameţeli, apăru la magazin un domn îmbrăcat foarte la modă şi, alergând cu privirea prin prăvălie, ceru un timbru poştal de opt pfenigi. Pilgram vârî monedele cu care a plătit în puşculiţa de lut ce stătea pe un raft şi îşi aţinti ochii în gol, trăgând din pipă. Domnul însă, cu o expresie distrată, aruncă o privire spre cutiile cu fluturi şi, arătând cu capul în direcţia unuia de culoarea smaraldului, cu multe codiţe, spuse că este foarte frumos. Pilgram mormăi ceva de Madagascar şi ieşi de după tejghea.

— Dar ăştia nu cumva sunt tot fluturi? întrebă domnul arătând cu degetul spre altă cutie.

Pilgram scosese între timp fluturele de smarald cu codițe şi, rotindu-l într-o parte şi-n alta, se uita la eticheta înfiptă cu acul chiar sub pieptuț. Domnul repetă întrebarea, Pilgram se uită în direcția degetului său, bolborosi că are o întreagă colecție din ăştia – cinci mii de exemplare – şi, înfigând fluturele la loc, închise cutia.

— Aduc cu țânțarii, zise domnul.

Pilgram îşi scărpină uşor bărbia nerasă şi, după ce se gândi puțin, se duse în adâncul prăvăliei. Se întoarse cu o cutie, pe care, bombănind, o puse pe tejghea. Domnul începu să se uite la fluturii sticloşi cu trupşoare colorate. Pilgram arătă cu coada pipei un şir şi în aceeaşi clipă domnul rosti „polaris", dându-se de gol. Pilgram mai aduse o cutie, pe urmă a treia, a patra, şi treptat nu mai avu nici o îndoială că domnul ştia perfect de existența acestei colecții, că anume pentru ea şi venise, şi când în sfârşit fu rostită absent şi întrebarea: „Şi cât costă asta cu totul, probabil nu mult?". Pilgram ridică din umeri şi zâmbi ironic. A doua zi domnul apăru iar şi ieşi la iveală că Pilgram îi scrisese, că numele lui era Sommer, da-da, renumitul Sommer... Şi atunci înțelese că avea să facă afacerea.

Ultima dată când câştigase dintr-un foc o sumă mare fusese în ajunul inflației, când reuşise să vândă tot un dulap cu o anumită specie – ale cărei varietăți, pufoase, cu aripile posterioare strălucitoare, primiseră nume legate de

dragoste: Aleasa, Logodnica, Soția, Adulterina[20]... Şi acum, tocmindu-se delicat cu Sommer, simțea o emoție, o greutate în tâmple, pete negre îi pluteau pe dinaintea ochilor – şi presimțirea fericirii, presimțirea plecării erau aproape de nesuportat. Ştia perfect că e o nebunie, ştia că îşi lasă soția pe drumuri, cu datorii, cu magazinul pe care nici să-l vândă nu putea, ştia că cele două, trei mii pe care avea să le ia pe colecție îi vor permite să călătorească cel mult un an – şi totuşi acceptă, ca omul care simte că mâine va fi bătrân şi că fericirea, care trimisese după el, n-avea să-şi mai repete niciodată invitația.

Când, în sfârşit, Sommer spuse că în trei zile va da răspunsul definitiv, Pilgram fu sigur că visul, iată, acum-acum avea să spargă crisalida. Cerceta îndelung harta atârnată pe peretele prăvăliei, alegea un itinerar, socotea în ce lună era de găsit o specie sau alta, unde să se ducă la primăvară şi unde la vară – şi deodată văzu ceva verde, orbitor, şi se lăsă greoi pe un taburet. Sosi cea de-a treia zi, când Sommer trebuia să apară la unsprezece fix, şi Pilgram îl aşteptă în zadar până seara târziu, iar apoi, trăgând un picior, roşu la față, cu gura strâmbă, se duse la el în dormitor şi se întinse pe patul care scârțâia. Refuză cina şi multă vreme, cu ochii închişi, îşi bombăni soția, crezând că stă în picioare lângă pat, dar pe urmă, ascultând atent, auzi cum plânge încet în bucătărie, şi îi veni în gând că bine-ar fi să ia toporul şi să dea cu el după ea în beznă.

---

[20] Traducerile denumirilor latineşti ale unor fluturi din specia *Catocala.*

Dimineață nu se sculă şi Eleonora stătu la tejghea în locul lui, vându o cutie de acuarele şi o pereche de fluturi ieftini. Şi după încă o zi, când amintirea cumpărătorului ajunsese deja cu totul iluzorie, de parcă era ceva care se întâmplase de mult de tot sau care nici nu se întâmplase, ci se aciua doar aşa, din întâmplare, în mintea lui, deodată, dis-de-dimineață, intră în prăvălie Sommer.

— Bun, Dumnezeu cu mila, zise, aduceți-mi chiar acum...

Şi când, scoțând plicul, foşni hârtiile de o mie, pe Pilgram îl podidi sângele pe nas.

Căratul dulapului şi o vizită la văduva credulă, căreia, călcându-şi pe inimă, i-a dat cincizeci de mărci, au fost ultimele lui treburi berlineze. Cumpărarea biletului sub forma unui carnețel cu file divers colorate, detaşabile, ținea deja de fluturi. Eleonora nu observase nimic, zâmbea, era fericită, simțind că el câştigase frumos, dar temându-se să întrebe cât anume. Era o vreme splendidă, Pilgram nu ridicase o dată tonul toată ziua, iar seara trecu pe la ei doamna Vanger, proprietăreasa spălătoriei, să le aducă aminte că mâine este nunta fiicei ei. În dimineața zilei următoare, Eleonora mai călcă, mai curăță câte ceva şi examină temeinic redingota soțului. Ea îşi făcuse socoteala să plece pe la cinci, iar soțul să vină ceva mai târziu, după ce închidea magazinul. Când el, uitându-se cu nedumerire la ea, refuză să meargă, ea nu se miră, căci se obişnuise de mult cu dezamăgirile de tot soiul.

— Şampanie, zise ea, stând deja în uşă.

Soțul, trebăluind în fundul prăvăliei cu cutiile, nu răspunse nimic, iar ea își privi gânditoare mâinile în mănuși curate și ieși. Pilgram puse în ordine colecțiile cele mai valoroase, străduindu-se să facă totul ca lumea, deși era teribil de agitat, și, uitându-se la ceas, văzu că era timpul să-și facă bagajele: acceleratul de Köln pleca la opt și douăzeci. Închise prăvălia, aduse târâș vechiul geamantan cadrilat care fusese al tatălui său și, înainte de orice, puse articolele pentru vânătoare – plasa pliabilă, eprubetele cu cianură de potasiu în ghips, cutiuțele de celuloid, lanterna pentru vânătoare de noapte în pădure și câteva cutii cu ace, deși în general prefera să nu întindă capturile, ci să le țină strânse în pliculețe, cum se face întotdeauna în timpul călătoriilor. După ce le puse pe toate, duse geamantanul în dormitor și începu să se gândească ce haine să ia. Cât mai multe șosete și flanele de corp groase, – restul n-avea importanță. După ce căută prin comode, puse și câteva obiecte pe care să le poată vinde în caz de forță majoră – de pildă, un suport de pahar din argint și o medalie de bronz într-o cutie de catifea, rămasă de la socru. Apoi se schimbă din cap până-n picioare, își vârî pipa în buzunar, se uită a zecea oară la ceas și hotărî că era timpul să se pregătească de gară.

— Eleonora, strigă tare, îmbrăcând paltonul. Ea nu răspunse, el se uită în bucătărie, însă nu era acolo, și își aminti vag de o nuntă. Atunci luă un petic de hârtie și scrise cu creionul câteva cuvinte pentru ea. Lăsă bilețelul și cheile la vedere și, simțind fiori din pricina emoției și un gol

susurând în stomac, mai verifică pentru ultima oară dacă erau toți banii în portofel.

— E timpul, spuse Pilgram, e timpul, şi, apucând geamantanul, se îndreptă, simțindu-şi picioarele ca de vată, spre uşă. Dar, ca omul care pleacă pentru prima dată la un drum lung, îşi tot chinuia mintea ca nu cumva să nu fi luat ceva, să nu fi făcut ceva – şi brusc îşi dădu seama că n-avea deloc bani mărunți; amintindu-şi de puşculiță, se duse în prăvălie, gemând de greu ce era geamantanul. În semiîntunericul prăvăliei îl înconjurară din toate părțile fluturi înăbuşitori, iar lui Pilgram i se păru că era ceva pur şi simplu îngrozitor în fericirea lui – fericirea asta uimitoare se prăvălea ca un munte greu – şi, uitându-se în ochii splendizi, care ştiau ceva şi cu care îl priveau aripi fără de număr, scutură din cap şi, străduindu-se să nu se lase strivit de fericire, îşi scoase pălăria, îşi şterse fruntea şi, văzând puşculița, se întinse repede după ea. Puşculița îi sări din mână şi se sparse de podea; monedele se împrăştiară, iar Pilgram se aplecă să le adune.

Veni noaptea, astrul strălucitor luneca fără urmă de fricțiune printre nori şi Eleonora, întorcându-se acasă după miezul nopții de la ospățul de nuntă, niteluş amețită de vin, de glumițele tari, de scânteierea serviciului de masă dăruit tinereilor, mergea fără grabă şi-şi amintea cu o duioşie sfâşietoare ba rochia miresei, ba ziua îndepărtată a propriei nunți, şi i se părea că, să fi fost viața un pic mai ieftină, s-ar fi aranjat bine pe lume, şi-ar fi putut cumpăra o cană zmeurie la ceştile de lapte zmeurii. Vuietul vinului în

tâmple, noaptea caldă cu luna alergând şi gândurile de tot felul care căutau să se întoarcă în aşa fel încât să-şi arate faţa atractivă, toate astea îi dădeau o senzaţie confuză de veselie; şi când intră pe poartă şi deschise uşa, Eleonora se gândi că totuşi e o mare fericire să ai o locuinţă, fie şi înghesuită şi întunecoasă ca a ei. Zâmbind, aprinse lumina în dormitor şi imediat văzu toate sertarele deschise, lucrurile aruncate care-ncotro, dar abia apucă să se gândească la o tâlhărie, că zări pe masă cheile şi biletul rezemat de deşteptător. Biletul era foarte scurt: „Am plecat în Spania. De cutiile cu algerieni să nu te atingi. Hrăneşte şopârlele”.

În bucătărie picura robinetul. Deschise ochii, ridică geanta şi se aşează din nou pe pat, ţinând mâinile pe genunchi, ca la fotograf. Din când în când, îi trecea vag prin minte gândul că trebuie să facă ceva, să scoale vecinii, să ceară un sfat, să plece, poate, în urmărirea lui... Cineva se ridică, trecu prin cameră, deschise fereastra, o închise la loc, şi ea se uita cu indiferenţă, nepricepând că ea era aceea care făcea asta. În bucătărie picura robinetul; ciulind urechea la plescăitul apei, se îngrozi că e singură, că nu e un bărbat în casă... Gândul că soţul ei chiar plecase nu-şi găsea loc în creierul ei, i se tot părea că acum-acum avea să intre, să înceapă să geamă chinuit scoţându-şi cizmele, s-o facă de două parale, să se înfurie pe robinet. Începu să clatine din cap şi, îndreptându-se anevoie, să suspine încetişor. Se întâmplase ceva de necrezut, ireparabil – omul pe care-l iubea pentru grosolănia lui viguroasă, pentru firea

lui pozitivă, pentru îndârjirea tăcută cu care muncea, o părăsise, luase banii, plecase Dumnezeu ştie unde. Ar fi vrut să țipe, să fugă la poliție, să arate actul de căsătorie, să ceară, să implore – dar continua să stea nemişcată, ciufulită, cu mănuşile ei de culoare deschisă.

Da, Pilgram plecase departe. A vizitat, probabil, şi Granada, şi Murcia şi Albarracin, probabil că a văzut cum în jurul felinarelor înalte, orbitor de albe de pe un bulevard din Sevilla se rotesc fluturi palizi de noapte; probabil că a ajuns şi în Congo, şi în Surinam, şi a văzut toți fluturii aceia pe care visa să-i vadă – negri-catifelați cu pete purpurii între nervurile tari, fluturi bleumarin, şi fluturi sidefii, micuți, cu mustăți, ca nişte pene negre. Şi, într-un fel, n-are nici o importanță că dimineață, intrând în magazin, Eleonora a văzut geamantanul, şi pe urmă şi-a văzut soțul aşezat pe podea, între monedele împrăştiate, cu spatele la tejghea, cu fața strâmbă, vânătă, mort de mult.

(1930)

Traducere de Adriana Liciu

Un tip isteț

Valiza ne este decorată meticulos cu etichete colorate – Nürnberg, Stuttgart, Köln (şi chiar Lido, dar ăsta e un fals); avem fața oacheşă, cu vinişoare purpurii, mustață neagră, tunsă, şi nări păroase; dezlegăm, fornăind, cuvinte

încrucişate. În compartimentul de clasa a treia suntem singuri şi din această cauză ne plictisim.

Diseară târziu ajungem într-un orăşel voluptuos. Libertate de acțiune! Aromă de călătorii comerciale. Un fir de păr auriu pe mâneca sacoului! O, femeie, numele tău este Odor... Aşa îi spuneam noi mamei, iar pe urmă – Katenkăi. Psihanaliză: toți suntem nişte Oedipi. În călătoria de data trecută, Katia fusese înşelată de trei ori. Şi asta ne costase vreo treizeci de mărci. De ce-or fi ele întotdeauna mohorâte în oraşul în care locuieşti, iar într-unul necunoscut – mai frumoase decât anticele hetaire? Dar cu atât mai dulce e eleganța unei întâlniri ocazionale: profilul dumneavoastră mi-o aminteşte pe aceea din cauza căreia, cândva... O noapte, una singură, după care ne vedem fiecare de drum, precum corăbiile... O ocazie în plus: ea se dovedeşte a fi rusoaică. Îngăduiți-mi să mă prezint: Konstantin... Aşa, poate, fără numele de familie – ori poate cu unul inventat? Sumarokov. Da, suntem rude.

Nu ştim nici un vestit general turc şi habar nu avem care este numele părintelui aviației ori a vreunui rozător american – şi nici să te uiți pe geam nu-i prea amuzant. Câmp. Drum. Sfinte Sisoe. Căsuță şi grădină de zarzavat. O săteancă, nu-i rea, tânără.

Katenka e genul de soție faină. Lipsită de pasiuni, găteşte minunat, îşi spală în fiecare dimineață brațele până la umeri şi nu străluceşte de deşteptăciune: de-asta nici nu e geloasă. Având în vedere că bazinul îi este cât trebuie de lat, e destul de ciudat că s-a născut mort şi al doilea prunc.

Grele timpuri. Tot la deal. Marasm absolut, până să convingi te trec apele de douăzeci de ori, iar din comisioane storci te miri ce. Doamne, ce m-aş mai juca niţeluş, într-o cameră de hotel luminată feeric, cu un drăcuşor graţios, auriu... Oglinzi, orgie, două şnapsuri. Încă cinci ore bătute. Se zice că mersul pe calea ferată te dispune la aşa ceva. Eu, unul, sunt dispus la maximum. Că, oricum ai da-o, principalul în viaţă e romantismul, unul sănătos. Nu pot să mă gândesc la negoţ până nu-mi văd de interesele mele romantice. Planul este următorul: mai întâi – la cafeneaua despre care spunea Lange. Dacă acolo nu-i rost...

Barieră, depozite de mărfuri, gară mare. Călătorul nostru lăsă în jos cadrul ferestrei şi se rezemă pe el, depărtând coatele. De partea cealaltă a peronului fumegau vagoanele unui expres. Sub cupola gării zburau derutaţi nişte porumbei. Crenvurşti strigaţi pe voci stridente, bere – pe tonuri de bariton. O domnişoară în pulover alb, ba strângându-şi braţele goale la spate (şi legănându-se, şi dându-şi la spate cu geanta peste fustă), ba încrucişându-le peste piept (şi apăsându-şi un picior peste celălalt), ba, în fine, ţinând geanta la subsuoară şi vârându-şi cu un trosnet fin degetele neastâmpărate în cingătoarea neagră strălucitoare, stătea, vorbea, râdea şi îşi atingea în semn de rămas-bun interlocutorul, şi iar se răsucea pe loc, bronzată, cu urechile descoperite şi purtând o încântătoare zgârietură pe pielea de turtă dulce a antebraţului. Să nu ne uităm; dar de ce nu, ia s-o fixăm. În razele privirii intense, ea începe să se topească şi să devină uşor difuză. Prin ea

trece acum tot ce-i în spate – o pubelă, o reclamă, o bancă. Dar aici, din păcate, cristalinul fu nevoit să revină la starea normală; totul se urni, un bărbat sări în vagonul vecin, trenul se puse în mişcare, ea scoase din geantă o batistă. Când, ţinându-se deja după tren, ea ajunse în dreptul ferestrei, Konstantin, Kostea, Kostenka îşi sărută de trei ori cu mare savoare palma şi zâmbi larg – dar ea nu observă nici asta: fluturând ritmic batista, se îndepărta în zbor.

Ridicând cadrul ferestrei şi întorcându-se, constată cu plăcută uimire că în timpul îndeletnicirilor lui hipnotice compartimentul reuşise să se umple. Trei bărbaţi cu ziare, iar în colţ, pe diagonală, o doamnă brunetă pudrată, cu beretă şi fulgarin lucios, semitransparent ca o gelatină, rezistent poate la ploaie, dar nu şi la privire. Glume decente şi ochiometru la fix – iată deviza noastră.

Peste vreo zece minute, discuta deja cu bătrânul pedant care stătea în faţa lui – tema de deschidere trecuse pe lângă fereastră în chipul unui coş de fabrică ; pe urmă s-au spus câteva cifre şi amândoi şi-au exprimat părerea, luându-le într-o mâhnită derâdere, despre timpurile care veniseră, iar doamna palidă puse pe raftul de sus un buchet vlăguit de nu-mă-uita şi, scoţând din valiză o revistă, se cufundă într-o lectură transparentă, penetrată de glasul nostru mângâietor, de tonul nostru serios. Interveni în discuţie cel de-al doilea bărbat, un grăsan fermecător cu pantaloni cadrilaţi vârâţi în ciorapi verzi, şi începu să vorbească despre creşterea porcilor. Ce semn bun: ea e în cadru oriunde te uiţi. Al treilea, un ciufut insolent, se ascundea în

spatele unui ziar. La gara următoare, crescătorul de porci şi bătrânul ieşiră, ciufutul o luă spre vagonul-restaurant, iar doamna se mută la fereastră.

S-o luăm pe articole. Expresie îndoliată a ochilor, buze răsfrânte. Picioare a-ntâia, mătase artificială. Ce-ar fi mai bine: experiența interesantei brunete de treizeci de ani sau prospețimea naivă a unei zvăpăiate aurii? Azi, mai bine prima, iar mâine mai vedem noi. Mai departe: prin gelatina fulgarinului se întrevede un trup gol splendid, precum o naiadă prin apa galbenă a Rinului. Ridicându-se febril, ea îşi scoase fulgarinul, dar sub el se dovedi a fi o rochie bej cu guleraş rotund de pichet. Îndreaptă-l. Aşa.

— E o vreme de mai, spuse afabil Konstantin, şi aici încă se dă căldură.

Ea ridică o sprânceană şi răspunse:

— Da, e cald, sunt moartă de obosită. Mi s-a terminat contractul, acum mă duc acasă. Mi-au făcut cinste cu toții, bufetul gării e de mâna-ntâi, m-am cam întrecut cu băutura, dar eu nu mă-mbăt niciodată, doar că simt o greutate la stomac. Am ajuns să nu mă mai descurc, primesc mai mult flori decât bani, şi-acum sunt bucuroasă că o să mă odihnesc, că peste o lună am un contract nou, iar de amânat ceva, nici vorbă, e imposibil. Burtosul ăsta de-a ieşit acum s-a comportat necuviincios. Cum se uita la mine! Am impresia că am mers o groază, şi vreau teribil să mă întorc mai repede în micul meu apartament plăcut, cât mai departe de toată harababura, de trăncăneala, de aiureala asta.

— Îngăduiți-mi să vă ofer, spuse Kostea, o circumstanță atenuantă.

Scoase de sub el pernuța pneumatică dreptunghiulară îmbrăcată în satin pestriț pe care şi-o punea întotdeauna în timpul călătoriilor sale hemoroidale, plate, dure.

— Şi dumneavoastră?

— Ne descurcăm noi, ne descurcăm noi. Vă rog să vă ridicați puțin. Pardon. Acum aşezați-vă. Nu-i moale? Partea aceasta este deosebit de sensibilă la drum.

— Vă mulțumesc, spuse ea. Nu toți bărbații sunt aşa de atenți. Am slăbit rău în ultima lună. Ce bine: exact ca la clasa a doua.

— La noi, doamnă, galanteria este o caracteristică înnăscută. Da, sunt străin. Rus. Iată un exemplu: tatăl meu se plimba pe moşia lui cu un vechi prieten, un cunoscut general, şi din întâmplare le-a ieşit în cale o țărancă – o bătrână din aceea cu o legătură de lemne –, şi tatăl meu şi-a scos pălăria, iar generalul s-a mirat; atunci tatăl meu a spus: „Doreşte oare Înălțimea Voastră ca o simplă țărancă să fie mai politicoasă decât un nobil?”.

— Cunosc un rus, probabil că ați auzit şi dumneavoastră – staţi, cum îi zice? Baretski... Baratski... Din Varşovia, acum are un magazin farmaceutic la Chemnitz... Baratski... Baretski... Îl cunoaşteți, nu?

— Nu. Rusia e mare. Moşia noastră, bunăoară, era cât Saxonia voastră. Şi totul e pierdut, totul a fost pârjolit. Văpăile s-au văzut de la şaptezeci de kilometri. Pe părinții

mei i-au sfâşiat sub privirile mele... Pe mine m-a salvat un servitor credincios, veteran din campania turcă...

— Îngrozitor, spuse ea, îngrozitor.

— Da, dar aşa ceva te căleşte. Am fugit, deghizat în ţărăncuţă. Ieşise din mine în anii aceia o fătucă de mai mare dragul. Se dădeau soldaţii la mine... Mai ales un nemernic... S-a şi întâmplat, de altfel, o istorie de tot hazul.

Îi povesti istoria.

— Pfui, făcu ea cu un zâmbet.

— Ei, iar pe urmă, anii de pribegie, îndeletniciri de tot felul. Ştiţi, am lustruit şi ghete, iar în vis vedeam colţul acela de grădină unde bătrânul majordom a îngropat la lumina unei făclii bijuteriile noastre de familie... era, ţin minte, o sabie bătută cu briliante....

— Mă-ntorc imediat, spuse doamna.

Întorcându-se, se reaşează pe pernuţa care nu apucase să se răcească şi îşi încrucişă moale picioarele.

— În afară de asta, două rubine uite-atât, acţiuni într-o casetă de aur, epoleţii tatălui meu, un şirag de perle negre...

— Da, multă lume e ruinată acum – remarcă ea cu un oftat şi continuă, ridicând, ca adineauri, o sprânceană:

Şi eu am avut multe de suferit... M-am căsătorit devreme, a fost o căsnicie îngrozitoare, aşa că mi-am zis – basta! O să trăiesc aşa cum vreau eu... Sunt certată cu părinţii, uite, de mai bine de-un an, că bătrânii nu-i înţeleg pe tineri, şi mi-e foarte greu, mi se-ntâmplă să trec pe lângă casa lor şi să visez că intru, iar soţul meu de-al doilea,

slavă ţie Doamne, e-n Argentina acum, îmi scrie aşa nişte scrisori splendide, dar nu mă mai întorc la el în vecii vecilor. A mai fost un tip – director de fabrică, solid de tot, mă adora, voia să avem un copil. Soţia lui era şi ea o bunătate de femeie, inimoasă – ea e mult mai în vârstă decât el –, eram toţi aşa uniţi, vara ne plimbam cu barca, dar pe urmă ei s-au mutat la Frankfurt. Sau, uite, actorii – sunt oameni veseli, minunaţi, şi toţi se poartă, aşa, camaradereşte, nu se năpustesc asupra ta, aşa, chiar de la-nceput, de la-nceput, de la-nceput....

Iar în timpul ăsta Kostea se gândea: ştim noi cum e cu părinţii şi cu directorii ăştia. Numai minciuni. Dar nu-i rea deloc. Sâni ca doi purceluşi, şolduri înguste. E clar că trage la măsea. Să comandăm, poate, nişte bere.

— Ei, dar pe urmă am avut noroc, am făcut avere. Am avut patru case la Berlin. Dar omul în care mi-am pus încrederea, prietenul meu, tovarăşul meu, m-a tras pe sfoară...Mi-e greu până şi să-mi aduc aminte. Am fost ruinat, dar nu m-am pierdut cu firea, şi acum din nou, slavă Domnului, cu toată criza... Apropo, chiar să vă arăt ceva, doamnă...

În valiza cu etichete elegante se aflau (printre alte obiecte de vânzare) mostre ale celor mai la modă oglinjoare de damă (pentru genţi). Oglinjoare nici rotunde, nici dreptunghiulare, ci fanteziste, în formă, să zicem, de floricică, de fluture, de inimă. Fu adusă berea. Ea studia oglinjoarele şi se privea în ele; pete de lumină ţinteau pereţii. Berea o bău dintr-o sorbitură, ca un soldat, şi îşi

şterse spuma de pe buzele oranj cu dosul palmei. Kostenka aranjă cu drag mostrele în valiză şi o puse la loc pe etajeră. Bun, să începem.

— Ştiți, mă uit la dumneavoastră, şi tot am impresia că ne-am mai întâlnit cândva. Semănați până la absurd cu o doamnă, care a murit de ftizie şi din a cărei cauză n-a lipsit mult să mă împuşc. Da, noi, ruşii, suntem nişte ciudățenii sentimentale, dar, credeți-mă, noi ştim să iubim cu o pasiune de Rasputin şi cu o naivitate de copil. Dumneavoastră sunteți singură, şi eu sunt singur. Dumneavoastră sunteți liberă, şi eu sunt liber. Cine ne poate interzice să petrecem în doi câteva ceasuri plăcute într-un loc retras?

Ea tăcea ispititor. Se aşează lângă ea. Zâmbind şăgalnic şi holbând ochii, bătându-şi genunchii şi frecându-şi palmele, se uita la profilul ei.

— Dumneavoastră unde mergeți? întrebă ea.

Kostenka îi spuse.

— Iar eu cobor la...

Numi un oraş vestit prin producția sa de brânză.

— Şi ce-are a face, vin cu dumneavoastră şi mâine plec mai departe. Nu îndrăznesc să spun nimic, domniță, dar am toate temeiurile să cred că nici dumneavoastră, nici eu nu vom regreta.

Zâmbet, sprânceană.

— Păi, nu-mi ştiți încă nici numele.

— Oh, nu trebuie, nu trebuie... La ce ne trebuie nume?

— Totuşi, spuse ea şi îi întinse o carte de vizită fragilă.

Sonja Bergmann.

— Iar eu sunt Kostea, simplu – Kostea şi-atât. Aşa să-mi spui, bine?

Minunată femeie. Plină de nerv, suplă, interesantă femeie. Într-o jumătate de oră ajungem. Trăiască viaţa, fericirea, sângele din vine! O lungă noapte de desfătări cu două tăişuri! Colecţie completă de dezmierdări. Hercule amorezat!

Reveni de la vagonul-restaurant pasagerul numit de noi ciufut, aşa încât trebui să-şi întrerupă demersurile. Ea scoase câteva fotografii de amator şi începu să-i arate: uite, asta-i prietena mea, iar ăsta e un băiat foarte drăguţ – fratele lui lucrează la radiodifuziune. Uite, aici am ieşit groaznic. Ăsta-i piciorul meu. Dar aici mă recunoaşteţi, mi-am pus gambetă şi ochelari. Nostim, nu?

Ne-apropiem. Pernuţa fu restituită cu recunoştinţă. Kostea dădu drumul aerului din ea şi o împături. Trenul începu să frâneze.

— Ei, la revedere, spuse doamna.

El extrase energic şi vesel amândouă valizele – pe-a ei, mică, de fibră, şi pe-a lui, mai nobilă. Gara era străpunsă de trei raze prăfoase de soare. Ciufutul care moţăia şi buchetul de nu-mă-uita uitat plecară mai departe.

— Eşti nebun, spuse ea râzând.

Valiza lui şi-o dădu spre păstrare, dar mai întâi îşi scoase din ea papucii plaţi pentru noapte. În faţa gării staţiona un singur taxi.

— Atunci, unde? La restaurant? întrebă doamna .

— Aranjăm cina la dumneata, zise nerăbdător Kostea. O să iasă mult mai intim. Mergem direct. E mai bine aşa. Cred că-mi schimbă cincizeci de mărci, nu? Am numai mari. Nu, de fapt, am şi mărunte. Adresa, spune adresa.

În maşină mirosea a gaz lampant. N-o să ne stricăm plăcerea cu atingeri superficiale. O mai fi mult? Ce oraş liniştit. Oare mai e mult? Devine insuportabil. Firma asta o ştiu. Am ajuns, pare-se.

Se opriseră lângă o casă veche, neagră, cu obloane verzi. Pe al patrulea palier ea se opri şi spuse:

— Dar dacă la mine nu se poate? De unde ştii că te las la mine? Ce-i asta pe buza dumitale?

— O bubă, zise Kostea, o bubă. Ei, haide, deschide. Vom uita de tot ce e pe lume. Mai repede. Descuie uşa.

Intrară. Antreu cu un dulap mare, bucătărie şi un dormitor mic.

— Nu, aşteaptă. Mie mi-e foame. Mai întâi o să cinăm. Dă-mi alea cincizeci de mărci, le şi schimb cu ocazia asta.

— Numai, pentru numele lui Dumnezeu, mai repede, spuse Kostea scormonind în portofel. De schimbat nu-i nevoie, uite, taman bine, am una de zece.

— Ce să cumpăr? întrebă ea.

— A, tot ce vrei. Numai, te rog, grăbeşte-te.

Ea plecă, răsucind cheia în toate încuietorile. Precauție. Dar cu ce să te pricopseşti de-aici? Cu nimic. În mijlocul bucătăriei zace pe spate, întinzându-şi picioruşele cafenii, un gândac mort. Deasupra patului de lemn acoperit cu dantelă e bătută pe peretele pătat fotografia unui bărbat

frezat cu obraji dolofani. Kostea se aşează pe singurul scaun, îşi schimbă zorit ghetele roşii cu papucii aduşi. Pe urmă, în grabă, îşi dădu jos sacoul, desfăcu bretelele liliachii şi scoase gulerul apretat. Trecând repede în bucătărie, se spălă pe mâini la robinet (toaletă nu era) şi îşi privi buza în oglindă. Deodată se auzi soneria.

Se duse tiptil cu paşi mărunţi şi iuţi la uşă, se uită pe vizor, dar nu văzu nimic. Cel de după perete sună din nou şi se auzi zbârnâind inelul de aramă. N-ai decât, nu dăm drumul. Uşa e încuiată şi cheie nu-i.

— Cine-i acolo? întrebă insinuant Kostea.

O voce bărbătească dogită se interesă:

— Spuneţi-mi, vă rog, doamna Bergmann s-a întors?

— Încă nu, răspunse Kostea, dar ce este?

— O nenorocire, spuse vocea şi amuţi în aşteptare.

Kostea aşteptă şi el.

Vocea continuă:

— Nu ştiţi când se întoarce? Mi s-a spus că trebuie să se întoarcă astăzi. Sunteţi cumva domnul Seidler?

— Dar despre ce este vorba? Îi transmit eu.

Vocea se drese şi vorbi, exact ca la telefon:

— Aici este Franz Loschmidt. Vă rog să-i transmiteţi... Se întrerupse şi întrebă şovăielnic: Poate îmi daţi drumul?

— Lăsaţi, lăsaţi, se grăbi Kostea, îi transmit eu totul. Deci despre ce este vorba?

— Transmiteţi-i, vă rog, că tatăl dumneaei este pe moarte, nu mai apucă dimineaţa, a suferit un atac la

magazin. Aşa că să vină imediat. Când credeți că se întoarce?

— Repede, răspunse Kostea, repede. Îi voi transmite. La revedere.

Scara scârțâi şi se linişti. Kostea se repezi la fereastră. Un tânăr deşirat, în trenci, cu un cap mic, vânăt, traversă strada şi dispăru la stânga, după colț. După vreo cinci minute, din dreapta apăru şi ea, cu o plasă plină ochi cu pachete.

Cheia scrâşni în încuietoarea de sus, apoi în cea de jos.

— Uf, zise ea intrând, am cumpărat de toate.

— După, după, spuse Kostea, mâncăm după. Hai în dormitor. Lasă-le pe toate. Te implor.

— Vreau să mănânc, răspunse ea tărăgănat şi, dându-i peste mâini, trecu în bucătărie.

El o luă după ea.

— Friptură de vită, spuse ea. Pâine albă. Unt. Faimoasa noastră brânză. Cafea. O sticlă de coniac de jumătate. Ah, Doamne, chiar nu poți s-aştepți? Termină, asta-i lipsă de cuviință.

Kostea o lipi totuşi de masă, ea începu deodată să râdă a neputință, unghiile i se agățară în tricotul de mătase verde şi totul se petrecu absolut nereuşit, incomod şi prematur.

— Pfui! rosti ea cu un zâmbet.

Nu, n-a meritat. Mulțumim frumos pentru această plăcere. O risipă. Nu mai sunt în floarea vârstei. Una peste alta, dezgustător. Nasul transpirat, mutra ofilită. Să se fi

spălat pe mâini înainte să umble cu mâncarea. Ce ai pe buză? Neobrăzare. Rămâne de văzut cine de la cine. Ei, n-ai ce-i face.

— Dar un trabuc mi-ai cumpărat? întrebă el.

Ea scotea furculițele din bufet şi nu auzi.

— Unde-i trabucul?

— Oh, n-am ştiut că fumezi. Vrei să dau o fugă?

— Lasă, mă duc eu, spuse el posac şi, trecând în dormitor, se încălță şi se îmbrăcă la repezeală.

Prin uşa deschisă se vedea cum ea, mişcându-se urât, pune masa.

— Tutungeria e imediat la dreapta, cântă ea şi puse cu grijă pe o farfurie feliile rozalii, reci de friptură de vită, de care nu mai avusese parte, ia să vedem, deja de mai bine de-un an.

— Cumpăr şi prăjituri, spuse el şi ieşi.

„Şi frişcă, şi o jumătate de ananas, şi bomboane cu lichior", adăugă în gând.

Trezindu-se în stradă se uită în sus, la fereastra ei (pare-se, aia cu cactuşi – sau următoarea?) şi pe urmă o luă la dreapta, ocoli un camion cu mobilă, puțin lipsi să nimerească sub roata unui biciclist şi îi arătă pumnul. Mai departe era un scuar, un monument. Coti şi văzu chiar în adâncul străzii, pe fondul unui nor de furtună, în lumina strălucitoare a asfințitului, turla de cărămidă a unei biserici, pe lângă care îşi aminti că trecuseră. De-acolo până la gară nu părea să mai fie mult. Trenul care-i trebuia lui pleca peste un sfert de oră, măcar aici a avut noroc.

Valiza – treizeci de pfenigi, taxiul – vreo patruzeci de mărci, ei – zece (se puteau şi cinci), ce-a mai fost? Da, berea din tren, cincizeci şi cinci. Total: paisprezece mărci şi nouăzeci şi cinci de pfennigi. Destul de prost. Cât priveşte ce s-a întâmplat, mai devreme sau mai târziu, află ea. A scutit-o de momentele grele de la patul morții. Să-i trimită totuşi de-aici un bilețel? Dar am uitat numărul casei. Ba nu, mi-l amintesc: 27. Dar, oricum, se poate presupune că am uitat – nimeni nu e obligat să aibă o asemenea memorie. Îmi imaginez ce scandal ar fi fost dacă îi spuneam imediat după. O scoabă bătrână. Nu, nouă ne plac numai blondușele micuțe : de ținut minte o dată pentru totdeauna.

Trenul e ticsit, e cald. Nu prea suntem în apele noastre, parc-am vrea să mâncăm, parc-am vrea să dormim. Dar după ce o să mâncăm şi o să dormim bine, viața va fi din nou frumoasă şi vor cânta instrumentele americane în vesela cafenea de care spunea Lange. Iar pe urmă, peste câțiva ani, vom muri.

(1930)

Traducere de Adriana Liciu

Obidă

Lui Ivan Alexeevici Bunin

Petea stătea pe capră lângă vizitiu (nu că i-ar fi plăcut în mod deosebit să stea pe capră, dar vizitiul şi servitorii

credeau că-i place teribil, iar Petea nu voia să-i jignească – aşa că iată-l stând acolo, un băiat galben la faţă, cu ochi cenuşii, îmbrăcat cu o bluză elegantă de marinar). Perechea de cai negri ca pana corbului, bine hrăniţi, cu crupele grase lucioase şi având ceva ciudat de feminin în coamele lungi, plesnind solemn din cozi, alerga la trap, şi era chinuitor să vezi cum, în ciuda cozilor care se mişcau întruna şi a urechilor gingaşe care tresăreau, precum şi a mirosului intens de păcură al unsorii contra muştelor, bărzăunul fără luciu sau tăunul cu ochi sclipitori, bulbucaţi se lipea de lâna mătăsoasă.

Vizitiul Stepan, un om în vârstă, posomorât, cu o vestă peste cămaşa zmeurie, avea ţăcălia cănită şi grumazul maro numai încreţituri fine de tot. Lui Petea îi era jenă să tacă, aşa cum stătea lângă el; din pricina asta se uita ţintă la hamuri, la oişte, inventând o întrebare care să vădească o mare curiozitate ori o observaţie competentă. Din când în când, ba unui cal, ba celuilalt i se ridica puţin rădăcina încordată a cozii, sub ea se umfla un bulb negricios care storcea un bulgăre auriu, încă unul şi încă unul, şi pe urmă cutele pielii negricioase se strângeau, iar coada ca pana corbului se lăsa la loc.

În trăsură stătea, picior peste picior, sora lui Petea, o doamnă brunetă, tânără (nu avea decât nouăsprezece ani, dar reuşise deja să divorţeze), într-o rochie pastel, cu ghetuţe albe, înalte, cu şiret, cu ciorapi trei sferturi negri, lucioşi şi cu o pălărie cu boruri largi, care îi arunca pe faţă o umbră dantelată. Era prost dispusă încă de dimineaţă, şi

când Petea se întoarse spre ea a doua oară, îl ținti cu vârful umbreluței colorate şi spuse:

— Nu te mai întoarce, te rog!

La început merseră prin pădure. Norii splendizi care lunecau pe azur nu făceau decât să dea şi mai multă strălucire şi vioiciune zilei de vară. Dacă te uitai de jos la vârfurile mestecenilor, îți venea în minte un ciorchine translucid, impregnat de lumină. De-o parte şi de alta a şoselei, tufele de zmeură sălbatică îşi îndreptau spre drumul încins dosul palid al frunzelor. Adâncul pădurii era împestrițat de soare şi umbră, că nici nu distingeai trunchiurile de spațiile dintre ele. Ici şi colo țâşnea ca un smarald paradiziac muşchiul; aproape atingând roțile, treceau în goană ferigi zdrențuite.

Din față apăru în fugă un car mare cu fân – un munte verzuliu cu umbre tremurătoare. Stepan struni caii, muntele se lăsă într-o parte, trăsura în cealaltă, abia trecură unul pe lângă altul pe drumul forestier îngust, şi adie o mireasmă intensă de câmp, se auzi scârțâitul trudit al roților carului, licăriră în fața ochilor sipicile şi romanițele ofilite din fân, dar iată că Stepan plescăi din limbă, trase zdravăn de hățuri şi carul rămase în urmă. Iar peste puțin, pădurea se dădu la o parte, trăsura coti pe şosea şi pe lângă ea treceau câmpuri cosite – țârâit de cosaşi în şanțuri, vuiet de stâlpi de telegraf. Acuşi avea să fie satul Voskresenskoe, iar câteva minute mai târziu – sfârşitul.

„Să mă prefac că sunt bolnav? Să cad de pe capră?”, se gândea posomorât Petea când se făcură văzute primele izbe.

Pantalonaşii albi, strâmți, îl tăiau la încheieturile picioarelor, ghetuțele galbene îl strângeau rău, iar în stomac avea o senzație neplăcută. Îl aştepta o zi chinuitoare, respingătoare, dar inevitabilă.

Mergeau deja prin sat şi de undeva, de după izbe şi garduri, un ecou de lemn răspundea plescăitului armonios al copitelor. Nişte puştani jucau *gorodki*[21] la marginea drumului cu iarbă încolțită, iar popicele zburau cu zgomot. Se iviră globurile argintii şi sperietoarea de ulii din grădina negustorului local. Un câine țâşni în tăcere de după poartă, sări peste şanț şi numai când ajunse din urmă trăsura se puse pe lătrat. Călare, mergea la trap mărunt pe un căluț murg, mițos, de țară, desfăcând larg coatele şi zgâlțâindu-se tot, un mujic cu o cămaşă umflată de vânt şi ruptă la umăr.

În capătul satului, pe o colină, printre tei deşi era o biserică roşie, iar în rând cu ea – un mic cavou de piatră albă, aducând ca formă cu o pască. Se deschise vederea spre râu – apa era verde, căptuşită parcă pe alocuri cu brocart. Într-o parte a şoselei care mergea la vale stătea ghemuită, lipită de pământ, o fierărie pe al cărei zid cineva scrisese îngrijit cu litere de cretă: „Trăiască Serbia!”. Bătaia

---

[21] Joc tradițional rusesc, asemănător cu bowlingul (n. r.).

copitelor deveni brusc răsunătoare, elastică: treceau pe pod. Un bătrân desculț, rezemat pe parapet, dădea la peşte; la picioarele lui lucea o cutie de tablă. Bătaia copitelor se înmuie iar; podul, pescarul şi cotul râului rămaseră iremediabil în urmă.

Trăsura mergea acum pe un drum pufos, prăfos, plantat cu mesteceni viguroşi. Acum, uite-acum apare de după parc bolta verde – conacul Kozlovilor. Petea ştia din experiență cât de penibil şi de respingător avea să fie totul, şi şi-ar fi dat bucuros bicicleta nouă, *Swift*, şi pe deasupra – oare ce? – arcul de oțel, să zicem, şi pistolul cu dopuri, şi o rezervă întreagă de dopuri pline cu pulbere – numai să fi fost acum la zece verste de-aici, la el la vilă, să petreacă acolo ziua de vară, ca întotdeauna, cu jocuri minunate.

Din parc mirosi a umezeală de ciuperci, a întuneric de cetină, iar pe urmă se ivi colțul casei, cu nisipul mărunt de cărămidă din fața intrării de piatră.

— Copiii sunt în grădină, spuse Anna Feodorovna (Kozlova) când Petea cu sora lui, trecând prin camerele răcoroase, unde mirosea a garoafe, ieşiră pe verandă.

Acolo stăteau vreo zece adulți; Petea se înclină în fața fiecăruia, străduindu-se să nu sărute din greşeală şi mâna bărbaților, cum se întâmplase odată. Sora îşi ținea palma pe creştetul lui, ceea ce nu făcea niciodată acasă. Apoi ea se aşează într-un fotoliu împletit şi deveni neobişnuit de veselă. Vorbeau toți deodată. Anna Feodorovna îl luă pe Petea de mână, coborî cu el treptele printre hârdaie verzi de

dafin şi leandru şi arătă misterioasă cu degetul spre grădină.

— Acolo sunt, zise ea, du-te la ei.

După care se întoarse la oaspeți. Petea rămase singur pe ultima treaptă.

Începea mizerabil. Trebuia să traverseze terasa roşie a grădinii, să meargă uite-acolo, pe alee, unde printre petele de soare săreau glasuri şi era totul foarte pestriț. Trebuia să străbată acest drum singur, să se apropie, să se apropie la nesfârşit, să intre treptat în câmpul vizual al unei puzderii de ochi.

Sărbătoritul era Volodea Kozlov, un băiat ironic, vioi, de vârsta lui Petea. Volodea avea un frate, Kostea, şi două surori, Baby şi Leolea. De la moşia vecină veniseră cu o caretă cei doi mici Korff cu sora lor, Tania, o fetiță drăgălaşă cu pielea străvezie, cu umbre albastre sub ochi şi cu o coadă neagră, prinsă cu o fundă albă deasupra grumazului subțire. În afară de ei mai erau trei gimnazişti şi Vasea Tucikov, cel de treisprezece ani, bronzat, chipeş, robust. Jocurile le conducea un student, Iakov Semionovici, educatorul lui Volodea şi Kostea, un tânăr pieptos, durduliu, cu o *kosovorotka*[22] albă, ras în cap şi cu un pince-nez fără ramă pe nasul clasic, total nelalocul lui pe fața lui plină ca un ou. Când, în sfârşit, se apropie şi Petea, Iakov Semionovici şi copiii aruncau cu sulița într-o țintă mare de fân divers colorată, fixată de trunchiul unui brad.

---

[22] Cămaşă bărbătească, cu gulerul încheiat într-o parte.

Ultima oară, Petea fusese la Kozlovi la Petersburg, de Paşte, şi atunci le fuseseră arătate nişte imagini ceţoase: Iakov Semionovici citea tare *Mţâri*[23], iar un alt student manevra o lanternă magică. Pe un cearşaf ud, într-un cerc de lumină, apărea (venind într-o fugă spasmodică şi apoi oprindu-se) o imagine colorată, de pildă, Mţâri şi un ghepard care sare la el. Iakov Semionovici, întrerupându-se pentru o clipă din citit, l-a arătat cu un băţ pe Mţâri şi pe urmă a arătat ghepardul: în acel moment, băţul a căpătat culoarea imaginii şi pe urmă, când el a dat băţul la o parte, culorile au alunecat. Fiecare imagine rămânea îndelung pe cearşaf, fiindcă la *Mţâri* nu erau cu totul decât zece imagini. Din când în când, Vasea Tucikov ridica mâna în întuneric, o întindea până la rază şi pe pânză apăreau nişte degete răşchirate. În vreo două rânduri, studentul de la lanternă nu a introdus bine diapozitivul, imaginea a ieşit cu picioarele în sus şi Tucikov a început să râdă în hohote, dar Petea s-a înroşit, chinuit de ruşine pentru student – şi, în general, el se străduia să pară grozav de interesat. Tot atunci o cunoscuse pe Tanecika Korff, şi de-atunci se gândea des la ea, îşi imagina cum o salva de tâlhari, cum îi dădea o mână de ajutor şi cum Vasea (care avea acasă, din câte auzise, un revolver adevărat, cu mâner de sidef) îi admira curajul plin de devotament.

Acum, desfăcând picioarele bronzate, lăsând neglijent mâna pe cingătoarea din pânză de in cu lănţişor şi portofel

---

[23] Poem de Mihail Iurievici Lermontov.

de piele, Vasea ochi ținta cu sulița ușoară – iată-l clătinându-se, iată-l nimerind chiar în mijloc, și Iakov Semionovici spuse tare: „Bravo”. Petea scoase cu grijă sulița, se depărtă fără grabă, ținti liniștit și nimeri tot în mijloc; ceea ce, de altfel, nu observă nimeni, căci jocul se terminase și toți erau deja ocupați cu altceva: târau și puneau în mijlocul aleii ceva ca un blidar, cu niște goluri mici și rotunde în partea de sus și cu o broască grasă de metal, cu gura larg căscată. Trebuia nimerit cu un *piatak*[24] de plumb fie în unul dintre goluri, fie în gura broaștei. Golurile erau punctate diferit, dar dacă nimereai în gura broaștei aveai cinci sute de puncte. Aruncau pe rând, fiecare de câteva ori. Jocul era destul de plicticos și, până să le vină rândul, unii dintre copii căutau afine pe sub copaci. Boabele erau mari, de un albastru mat, și prindeau un luciu liliachiu dacă le atingeai cu degetele mânjite. Petea, lăsându-se pe vine și murmurând blajin, aduna afinele în căușul palmei și pe urmă le vâra în gură pe toate odată: așa erau deosebit de gustoase. Uneori mai nimerea în gură odată cu boabele și câte o frunzuliță aspră. Vasea Tucikov găsi o omidă micuță cu smocuri multicolore de perișori de-a lungul spinării (cam ca la peria de dinți) și o înghiți liniștit, spre încântarea generală. În parc se auzea o ciocănitoare, iar deasupra ierbii zumzăiau bondari greoi și se strecurau în corolele plecate ale nobilelor campanule. Din alee răzbătu zgomot de monede aruncate, și vocea

---

[24] Monedă de cinci copeici.

puternică, râraită a lui Iakov Semionovici sfătui pe cineva să țintească mai bine. În rând cu Petea se ciucise Tania şi, cu o expresie teribil de concentrată pe fața palidă, desfăcând pe jumătate buzele violete strălucitoare, scotocea într-o tufă mică. Petea, care strânsese boabele în mână, îi oferi în tăcere tot căuşul, ea primi cu bunăvoință şi Petea se apucă să-i mai adune o porție. Dar tocmai atunci veni rândul ei să arunce *piatak*-ul şi ea o zbughi pe alee, ridicând cât de sus putea picioarele subțiri în ciorapi albi.

Jocul cu broasca începuse să-i plictisească pe toți, unul lăsă să-i treacă rândul, alții aruncau cum se nimerea, iar Vasea Tucikov aruncă în broască o piatră, şi toți, în afară de Iakov Semionovici şi de Petea, începură să râdă. Volodea, sărbătoritul, începu să ceară să joace „bâtacul”. Frații Korff i se alăturară, iar Tania sări într-un picior bătând din palme.

— Nu se poate, copii, nu se poate, spuse Iakov Semionovici. Peste vreo jumătate de oră mergem cu toții la picnic, şi dacă o să fiți înfierbântați, nu-i exclus să răciți.

— Haideți, vă rugăm, vă rugăm! începură toți lungind cuvintele.

— Vă rugăm, repetă încet după ceilalți Petea, hotărând să facă în aşa fel, încât să se ascundă împreună cu Vasea sau Tania.

— Se cuvine să îndeplinim cererea generală, spuse Iakov Semionovici, căruia îi plăcea să vorbească rotunjind cuvintele. Dar unde-i instrumentul necesar?

Volodea se repezi spre răzoarele de flori.

Petea se apropie de banca verde a leagănului, pe care şedeau Tania, Leolea şi Vasea; cel din urmă sălta şi făcea vânt cu piciorul, aşa încât scândura, gemând, se smucea, şi fetiţele ţipau şi îşi ţineau echilibrul cu braţele.

— Cad, cad! strigă Tania şi sări împreună cu Leolea pe iarbă.

— Mai vreţi afine? se oferi Petea.

Ea clătină din cap, apoi se aplecă spre Leolea şi, adresându-i-se lui Petea, spuse:

— Eu şi cu Leolea am hotărât să nu mai vorbim cu tine.

— De ce ? bâigui Petea înroşindu-se puternic.

— Fiindcă eşti un mofturos, răspunse ea şi, întorcându-se, sări în leagăn.

Petea se prefăcu absorbit de cercetarea muşuroiului de cârtiţă, negru şi încreţit, de la marginea aleii.

Între timp, Volodea adusese gâfâind un băţ verde, ascuţit, dintre cele care sprijineau bujorii şi daliile pe starturile cu flori. Începură parlamentările, cine să fie cel cu bâtacul.

— Într-o călimară, începu pe un ton hazliu, de povestitor, Iakov Semionovici, împungând la fiecare cuvânt cu degetul, este o (Iakov Semionovici se opri şi strănută tare) cerneală. Ce (continuă el îndreptându-şi pince-nez-ul) culoare are (silabele se răresc în mod vizibil) că-li-ma-ra-mea?

„Mea” căzu pe Petea. Dar atunci toţi ceilalţi îl înconjurară pe Iakov Semionovici, rugându-l să fie el cel care caută. Răsunară strigăte:

— Vă rugăm, o să fie mult mai interesant.

— Bine-atunci. Fie, răspunse el şi nici măcar nu se uită la Petea.

În locul unde aleea dădea spre terasa din grădină era o băncuță albă, jupuită pe alocuri, cu spătarul în zăbrele, tot alb şi tot jupuit pe alocuri. Pe această bancă se aşează, ținând în mână bâtacul, Iakov Semionovici ; îşi gheboşă spinarea grasă, strânse bine ochii şi începu să numere tare până la o sută, dându-le timp să se ascundă. Vasia şi Tania, ca şi cum ar fi fost înțeleşi, o zbughiră spre fundul parcului, unul dintre gimnazişti stătea după un tei, la trei paşi de bancă, iar Petea, uitându-se trist la umbrele pestrițe ale parcului, se întoarse şi o luă în partea cealaltă, spre casă, hotărând să se aşeze pe verandă – nu pe aceea, fireşte, unde adulții beau ceai şi unde cânta italieneşte un gramofon cu pâlnie strălucitoare, ci pe cealaltă, laterală. Veranda, din fericire, era goală. Sub geamurile colorate, care aruncau pe ele reflexe multicolore, erau lavițe moi, îmbrăcate în pânză albăstrie cu trandafiraşi. Mai erau acolo un balansoar vienez, o strachină bine linsă pusă pe jos şi o masă rotundă, acoperită cu o muşama cadrilată. Pe masă nu era nimic, doar ochelarii bătrâneşti, însinguraţi, ai cuiva.

Petea se apropie târâş de geamlâcul multicolor şi încremeni lângă pervazul alb. În depărtare, pe banca roz se vedea, roz şi el, Iakov Semionovici, gheboşat şi nemişcat sub frunzişul mărunt, negru-rubiniu. Planul lui Petea era

simplu: când o să ajungă la o sută, Iakov Semionovici o să bată cu bâtacul, o să-l pună pe bancă şi o s-o ia în direcţia tufişurilor din parc, locul cel mai probabil pentru pândă – şi atunci, el avea să se repeadă de pe verandă la bancă, la bâtac. Se scurse o jumătate de minut. Iakov Semionovici, albastru, stătea gheboşat sub frunzişul negru-albăstrui şi bătea cu vârful ghetei în nisipul argintiu, în ritmul numărătorii. Ce vesel ar fi fost să aştepte aşa şi să se uite prin geamurile de tot felul, dacă Tania... De ce? Ce-am făcut ca să spună asta?

Cele mai puţine erau geamurile albe, simple. Uite o codobatură, păşeşte mărunt, colo pe nisip. Prin colţurile cadrelor romboidale ale geamurilor erau pânze de păianjen. Pe pervaz zăcea o muscă moartă. Iakov Semionovici, acum galben aprins, se ridică de pe banca aurie şi bătu în ea cu bâtacul. În clipa aceea, uşa de la verandă se deschise şi din semiobscuritatea camerei apăru mai întâi un şoricar roşcat, gras, şi pe urmă o bătrânică tunsă, căruntă, într-o rochie neagră strânsă cu o cingătoare, cu o broşă mare în formă de trifoi pe piept şi cu lănţişorul ceasului în jurul gâtului, dar ceasul era după cingătoare. Câinele, leneş de-a binelea, coborî pe furiş treptele în grădină, iar bătrânica, apropiindu-se de masă, apucă supărată ochelarii după care venise. Brusc, dădu cu ochii de Petea, care lunecase binişor în jos.

— Priate – *qui?* Priate – *qui*?[25] spuse ea (cu accentul acela caraghios cu care se exprimă în ruseşte franţuzoaicele bătrâne care au trăit la noi patruzeci de ani). *Toute n'est* karoş[26] continuă ea uitându-se cu duioşie la faţa fâstâcită, rugătoare a lui Petea. Acum arăt ţie loc bun.

Iakov Semionovici, ca de smarald, stătea cu mâinile în şolduri pe nisipul verde pal şi se uita în toate părţile deodată. Petea, temându-se de vocea stridentă şi agitată a bătrânei, dar temându-se şi mai rău să n-o jignească refuzând-o, se grăbi s-o urmeze, însă în acelaşi timp simţi că avea să iasă o aiureală îngrozitoare. Ea mergea, ţinându-l strâns de mână, prin camerele răcoroase; un pian alb, garoafe şi hortensii, o masă de joc albastră, o tricicletă, un rătoi masiv de lemn, nişte coarne de cerb, dulapuri cu cărţi – toate astea săreau alandala de prin colţuri, şi Petea îşi închipui îngrozit că bătrâna o să-l ducă departe, în cealaltă aripă a casei, şi cum să-i explice, fără s-o dezamăgească, că jocul pe care îl juca el e mai degrabă o pândă decât un joc de-a v-aţi ascunselea, că el trebuia să prindă momentul când Iakov Semionovici se va depărta destul de mult de bâtac, pentru ca el să aibă timp să fugă până acolo şi să bată? Ea îl purtă prin cinci, şase camere, pe urmă printr-un coridor, după care sus pe o scară şi apoi printr-o odaie luminoasă unde, pe un cufăr, lângă fereastră, şedea o femeie rumenă şi împletea cu andrelele; femeia ridică ochii,

---

[25] Distorsionare a cuvântului rusesc *priatki* – „de-a v-aţi ascunselea".

[26] Pronunţie stâlcită a cuvântului rusesc *horoşo* – „bine".

zâmbi şi, coborând iar genele, îşi văzu mai departe de împletit. Bătrâna îl duse în camera de-alături: acolo erau un divan îmbrăcat în piele şi o colivie goală. Între un dulap brun-roşcat pentru lenjerie, imens, şi o sobă din teracotă era un fel de nişă întunecoasă.

— Votte[27], spuse bătrâna şi, înghiontindu-l uşor într-acolo, se duse în odaia de-alături, unde reluă o discuţie care n-avea nimic de-a face cu Petea, şi interlocutoarea, cea cu andrelele, exclama la răstimpuri cu mirare:

— Ei, poftim!

Petea stătea în cotlonul lui (la început în genunchi, ca şi cum chiar se ascundea, dar apoi se ridică) şi se uita de-acolo la peretele cu spirale de un azuriu nepăsător, la fereastra prin care sclipea vârful unui plop. Egal şi răguşit bătea ceasul, şi asta, cine ştie de ce, îi amintea de tot felul de lucruri plicticoase şi triste.

Se scurse foarte mult timp. Brusc, discuţia de-alături începu să se estompeze încet şi se stinse în depărtare. Linişte. Petea se strecură afară.

Coborând pe scară, fugi pe vârfuri prin camere (dulapurile, coarnele, tricicleta, masa albastră, pianul) şi iată, în fund ţâşni o fâşie colorată de soare — uşa deschisă spre verandă. Petea, furişându-se, se strecură spre geamlâc şi îl alese pe cel alb. Pe bancă era bâtacul verde. Iakov Smionovici nu se vedea; pesemne se dusese pe după brazii aceia.

---

[27] Pronunţie franţuzească a cuvântului rusesc *vot* – „iată”.

Petea, zâmbind, frământându-se, sări în grădină şi se repezi cât îl ţineau picioarele spre bancă. Încă fugea când observă că în jur domnea o ciudată detaşare. Totuşi, fără să reducă din viteză, atinse banca şi bătu de trei ori cu bâtacul. În van. Nu era nimeni în jur. Fremătau petele de soare. Pe braţul băncii se târa o buburuză, scoţând neglijent de sub mica ei cupolă cu picăţele vârfuleţele străvezii ale aripilor strânse cum s-a nimerit.

Petea aşteptă câteva minute uitându-se pe sub sprâncene şi deodată înţelese că l-au uitat, jocul se sfârşise de mult şi nimeni nu-şi dăduse seama că mai era cineva negăsit, care se ascundea; uitaseră şi plecaseră la picnic. Doar picnicul era o promisiune cât de cât plăcută a acestei zile – era plăcut că adulţii nu aveau să vină, era plăcut să te gândeşti la cartofii copţi, la plăcintele cu afine, la ceaiul rece în sticle. De picnic îl lipsiseră, dar cu asta se putea împăca. Important era altceva.

Petea înghiţi în sec şi se îndreptă nesigur spre casă agitând bâtacul verde şi străduindu-se să-şi reţină lacrimile. Pe verandă se jucau cărţi – răzbătea râsul surorii lui, un râs neplăcut. Ocoli casa pe partea cealaltă, gândind vag că pe undeva pe-acolo trebuie să fie iazul, şi poate să lase pe mal batista cu monogramă şi fluierul cu şnur alb, iar el să plece pe neobservate acasă... Deodată, dând colţul casei spre hidrofor, auzi zvonul familiar de glasuri. Erau acolo toţi, Iakov Semionovici, Vasea, Tania şi toţi ceilalţi; stăteau în jurul unui mujic care venise să le arate un pui de bufniţă prins chiar atunci. Puiul de bufniţă, grăsuţ,

bălțat, cu ochii mijiți, îşi rotea capul sau mai degrabă nu capul, ci feţişoara lui cu ochelari, căci nu-ți puteai da seama unde începea capul şi unde se termina corpul.

Petea se apropie. Vasea Tucikov se uită înapoi şi, adresându-i-se Taniei, spuse chicotind:

— Uite, vine şi mofturosul.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

Vizită la muzeu

Acum câțiva ani, un prieten de la Paris, om cu ciudățenii, ca să nu spun mai mult, aflând că mă pregăteam să petrec două, trei zile lângă Montisert, m-a rugat să trec pe la muzeul local, unde, după informațiile lui, trebuia să se afle un portret al bunicului său, semnat Leroy. Zâmbind şi desfăcând brațele a nedumerire, mi-a împărtăşit o poveste destul de pâcloasă pe care, sincer să fiu, am ascultat-o neatent, în parte pentru că nu-mi place să fiu sâcâit cu treburile altora, dar mai ales fiindcă m-am îndoit întotdeauna de capacitatea prietenului meu de a se opri dincoace de fantezie. Reieşea cam aşa: după moartea bunicului, căruia îi sosise ceasul în casa din Petersburg în timpul războiului ruso-japonez, lucrurile din apartamentul său de la Paris fuseseră vândute la licitație, astfel încât, după nişte peregrinări neclare, portretul fusese achiziționat

de muzeul oraşului în care s-a născut pictorul Leroy. Prietenul meu ar fi vrut să ştie dacă portretul se afla într-adevăr acolo şi, în cazul că se afla, dacă putea să-l răscumpere; şi în cazul că putea, la ce preț. La întrebarea mea, de ce nu lua legătura cu muzeul în scris, mi-a răspuns că scrisese acolo de câteva ori, dar nu obținuse nici un răspuns.

Am hotărât în sinea mea să nu îndeplinesc rugămintea: să pretextez o boală sau o schimbare de traseu. Orice punct de atracție, fie el muzeu sau clădire veche, îmi face greață, dar în afară de asta, însărcinarea pe care mi-o dăduse simpaticul specimen mi se părea, hotărât lucru, absurdă. S-a întâmplat că însă, rătăcind în căutarea unei prăvălii cu hârtie de scris pe străzile moarte din Montisert şi blestemând vârful aceleiaşi catedrale cu gât lung care răsărea în fiecare deschidere, oriunde te întorceai, m-a prins o ploaie zdravănă, care a şi început să grăbească desfrunzirea arțarilor: sudicul octombrie era pe ducă. M-am repezit sub o copertină şi m-am trezit pe treptele muzeului.

Era o casă nu prea mare, compusă din pietre pestrițe, cu coloane, cu o inscripție aurită deasupra frescelor frontonului şi cu câte o bancă de piatră pe labe de leu de-o parte şi de alta a uşii de bronz. O jumătate a uşii era deschisă şi în spate părea întuneric, în comparație cu sclipirea ploii torențiale. Am stat ce-am stat pe trepte, care, chit că acoperişul ieşea în afară, au început să se acopere cu picățele, iar pe urmă, văzând că ploaia avea să țină, m-

am decis, neavând ce face, să intru. Numai ce-am păşit pe dalele netede, sonore ale vestibulului, că într-un colț îndepărtat bufni un taburet şi în întâmpinarea mea se ridică, dând deoparte un ziar şi uitându-se la mine pe deasupra ochelarilor, paznicul muzeului – un invalid banal cu o mânecă goală. Plătind un franc şi încercând să nu mă uit la nişte statui care şedeau la intrare (la fel de convenționale şi de fără importanță ca primul număr dintr-un program de circ), am intrat într-o sală.

Totul era după tipic: lumină cenuşie, somn al materiei, dezobiectivare a obiectelor; un dulap cu monede şterse, culcate pe mici dâmburi de catifea, iar deasupra dulapului, două cucuvele – una numită în traducere literală „Cneaz mare", cealaltă „Cneaz mediu"; minerale merituoase odihneau în sicrie deschise din carton prăfos; fotografia unui domn mirat cu barbişon atârna deasupra unei colecții de bile negre, ciudate, de diverse mărimi, care ocupa locul de onoare sub o vitrină înclinată: semănau foarte bine cu bălegarul când dă să înghețe şi, fără să vreau, am rămas îndelung pe gânduri deasupra lor, căci nu le puteam ghici nicicum natura, compoziția şi destinația. Paznicul, care se ținea după mine cu paşi mărunți de molton, rămânând totuşi la o modestă distanță în urma mea, acum se apropie, o mână ținând-o la spate, iar fantoma celeilalte în buzunar, şi înghițind întruna, dacă era să judec după mărul lui Adam.

— Ce sunt astea? am întrebat referitor la bile.

— Ştiința nu cunoaşte încă, răspunse el, în mod sigur ciuntind fraza. Au fost găsite, continuă pe acelaşi ton fals, în anul 1895 de către consilierul municipal Louis Pradier, Cavaler al Ordinului Legiunii de Onoare, şi arătă cu un deget tremurător fotografia.

— Bine, spusei eu, dar cine şi de ce a hotărât că sunt demne de un loc în muzeu?

— Iar acum îndreptați-vă atenția spre acest craniu! strigă vioi bătrânul, în mod evident schimbând subiectul discuției.

— E interesant totuşi de ştiut din ce sunt făcute, îl întrerupsei eu.

— Ştiința... începu el iar, dar îşi curmă vorba şi îşi privi nemulțumit degetele pe care se luase praful de pe geam.

Am mai examinat o vază chinezească, adusă probabil de vreun ofițer de marină, un grup de fosile poroase, un vierme palid în spirt tulbure, un plan roşu-verde al Montisertului din secolul XVII şi o tripletă de scule ruginite, legate cu o panglică de doliu: lopată, săpăligă, cazma. „De săpat trecutul”, m-am gândit distrat, dar nu m-am mai adresat pentru explicație pazniculuí, care, navigând printre vitrine, se ținea silențios şi sfios după mine. După prima sală era alta, după cât se părea, ultima, şi acolo, în mijloc, stătea precum o cadă murdară un sarcofag mare, iar pe pereți erau atârnate tablouri.

Observând imediat un portret de bărbat între două peisaje infame (cu vaci şi cu „atmosferă”), m-am apropiat şi am fost oarecum zguduit descoperind chiar acel lucru a

cărui existență mi se păruse până atunci fantasmagoria ocazională a unei minți rătăcite. Bărbatul pictat foarte prost în ulei, în redingotă, cu favoriți, cu pince-nez mare cu şnur, aducea cu Offenbach, dar, cu tot convenționalismul ordinar al lucrării, se putea distinge în trăsăturile lui un fel de orizont de asemănare cu prietenul meu. Într-un colțişor se distingea pe fondul negru semnătura cu carmin, „Leroy”, la fel de lipsită de talent ca şi lucrarea.

Am simțit lângă umăr o răsuflare cu iz de oțet şi, întorcându-mă, am văzut ochii amabili ai paznicului.

— Spuneți-mi, am întrebat, dacă, să zicem, cineva ar vrea să cumpere tabloul acesta sau un altul – cui ar trebui să se adreseze?

— Comorile muzeului sunt onoarea oraşului, răspunse bătrânul, iar onoarea nu se vinde.

M-am grăbit să fiu de acord, temându-mă de elocința lui, dar am cerut totuşi adresa custodelui muzeului. El încercă să-mi capteze atenția cu povestea sarcofagului –, însă eu o țineam pe-a mea. În cele din urmă, bătrânul numi un oarecare *monsieur* Godard şi îmi explică unde era de găsit.

Sincer să fiu, mi-a plăcut că portretul exista. E vesel când asişti la împlinirea unui vis, fie şi a unuia care nu-i al tău. Am hotărât să duc neîntârziat treaba la bun sfârşit, iar eu, dacă mă prinde ceva, sunt de neoprit. Ieşind cu pas grăbit şi sonor din muzeu, am văzut că ploaia încetase, pe cer se răspândea albastrul, o femeie cu ciorapi stropiți mergea pe o bicicletă argintie şi doar pe munții din jur mai

fumegau norii. Catedrala se jucă din nou cu mine de-a v-aţi ascunselea, dar am păcălit-o. Cât pe-aci să nimeresc sub cauciucurile turbate ale unui autocar roşu, ticsit cu tineri care cântau, am traversat şoseaua asfaltată şi, un minut mai târziu, sunam la portiţa lui *monsieur* Godard. Care se dovedi a fi un om în vârstă, slăbuţ, cu guler înalt, cu plastron, cu perlă în nodul cravatei, cu o faţă foarte asemănătoare cu a unui ogar alb – ba, mai mult, exact ca un câine a şi lins timbrul pe care îl lipea pe un plic când am intrat în camera lui mică, dar bogat mobilată, cu o călimară din malahit pe masa de scris şi cu o vază ciudat de cunoscută pe şemineu. Două florete erau încrucişate deasupra oglinzii în care se reflecta ceafa lui căruntă, îngustă, şi câteva fotografii ale unei nave de război întrerupeau într-un mod plăcut flora albastră a tapetului.

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă el aruncând scrisoarea sigilată în coşul de gunoi: gestul mi s-a părut neobişnuit, dar nu am considerat necesar să mă amestec.

I-am expus în câteva cuvinte motivul prezenţei mele şi chiar am menţionat apreciabila sumă de care prietenul meu era gata să se despartă, deşi, ce-i drept, el mă rugase să n-o menţionez, ci să aştept condiţiile muzeului.

— Toate astea sunt foarte drăguţe, spuse *monsieur* Godard, numai că dumneavoastră comiteţi o eroare: în muzeul nostru nu există un astfel de tablou.

— Cum nu? am exclamat. Dar chiar adineauri l-am văzut! Gustave Leroy, un portret al unui nobil rus.

— O pânză a lui Leroy există, într-adevăr, la noi, spuse *monsieur* Godard răsfoind un caiet îmbrăcat în muşama şi oprindu-şi unghia lungă şi neagră pe rândul găsit. Dar nu e portret, ci un motiv rural: *Întoarcerea cirezii*.

Am repetat că văzusem tabloul cu ochii mei acum cinci minute şi că nici o forță nu mă va face să mă îndoiesc.

— De acord, spuse *monsieur* Godard, dar nici eu nu sunt nebun. Sunt custodele muzeului nostru, iată, curând se vor fi făcut deja douăzeci de ani, şi ştiu acest catalog ca pe rugăciunea către Sfânta Fecioară. Aici stă scris *Întoarcerea cirezii*, înseamnă că cireada se întoarce, iar dacă bunicul prietenului dumneavoastră nu e înfățişat în chip de păstor, eu nu pot admite că portretul său există la noi.

— E în redingotă, strigai, vă jur că e în redingotă!

— Dar, în general, întrebă *monsieur* Godard bănuitor, v-a plăcut muzeul nostru? Sarcofagul l-ați apreciat?

— Uitați, şi se pare că era deja o vibrație în glasul meu, faceți-mi un serviciu, să mergem chiar în clipa asta acolo şi să ne înțelegem în felul următor: dacă portretul e atârnat în muzeu, mi-l vindeți.

— Şi dacă nu e? se arătă curios *monsieur* Godard.

— Atunci vă plătesc eu aceeaşi sumă.

— Bine, spuse el. Uitați, luați creionul şi cu roşu, cu capătul roşu, scrieți-mi acest lucru.

Mânios, i-am îndeplinit cererea. Citindu-mi iscălitura, s-a plâns de dificultatea de a pronunța numele ruseşti, s-a

semnat şi el dedesubt şi, împăturind repede fiţuica, a vârât-o în buzunăraşul vestei.

— Să mergem, a spus lărgindu-şi o manşetă.

În drum a dat pe la o prăvălie şi a cumpărat o jumătate de kilogram de acadele lipicioase cu care a început să mă îmbie insistent, iar când am refuzat răspicat a încercat să-mi deşerte vreo două în mână – eu mi-am tras-o, câteva acadele au căzut pe trotuar, el le-a adunat şi m-a ajuns din urmă la trap. Când ne-am apropiat de muzeu, am văzut că în faţa lui staţiona gol autocarul roşu.

— Aha, spuse *monsieur* Godard cu o voce mulţumită, văd că astăzi avem mulţi vizitatori.

Îşi scoase pălăria şi, ţinând-o în faţă, urcă ceremonios treptele.

În muzeu era cum nu se poate mai rău. Răzbăteau dinăuntru exclamaţii bahice, un râs de bravadă şi, vag, chiar larma unei încăierări. Am intrat în prima sală; acolo, bătrânelul paznic oprea doi blasfematori cu nişte embleme sărbătoreşti la butonieră şi, în general, foarte rumeni şi energici, care voiau cu tot dinadinsul să extragă de sub geam galoanele negre ale consilierului municipal. Alţi flăcăi din aceeaşi corporaţie sătesc-sportivă făceau băşcălie în gura mare, care pe seama viermelui în spirt, care pe seama craniului. Un glumeţ se extazia în faţa conductelor încălzirii cu abur, luându-le, chipurile, drept exponate; un altul ţintea o cucuvea cu pumnul şi cu un deget întins, în chip de pistol. În total, erau vreo treizeci de inşi, aşa că se lăsase cu îmbulzeală şi cu zgomot îndesat de paşi şi de strigăte.

Monsieur Godard bătu din palme şi arătă un afiş cu inscripţia: „Vizitatorii muzeului trebuie să fie îmbrăcaţi cuviincios”. Pe urmă îşi croi drum – şi eu după el – în cea de-a doua sală. Întreaga societate se buluci imediat acolo. Îl împinsei uşor pe Godard spre portret şi el încremeni în faţa lui, scoţând pieptul în afară, pe urmă se dădu o idee înapoi, ca şi cum l-ar fi admirat, şi, cu tocul lui de damă, călcă pe piciorul cuiva.

— Splendid tablou, exclamă absolut sincer, ce mai, n-o să ne ţinem de chichiţe. Aţi avut dreptate, iar în catalog trebuie să fie o greşeală.

Spunând asta, scoase cu degete distrate contractul nostru şi îl rupse în bucăţele care, precum fulgii de nea, prinseră să cadă într-o scuipătoare masivă.

— Cine-i maimuţa asta bătrână? întrebă referitor la portret un ins cu maiou vărgat şi, cum bunicul prietenului meu era înfăţişat cu un trabuc în mână, un alt glumeţ scoase o ţigară şi se pregăti să fumeze lângă portret.

— Haideţi să ne înţelegem asupra preţului, spusei eu. Şi în orice caz, să plecăm de-aici.

— Faceţi loc, domnilor, strigă *monsieur* Godard, îndepărtând curioşii. În capătul sălii era un culoar pe care nu-l observasem înainte; ne croirăm drum într-acolo. Eu nu pot să decid nimic, spuse *monsieur* Godard strigând ca să acopere zgomotul. O decizie este bună numai atunci când este susţinută de lege. Trebuie să mă sfătuiesc mai întâi cu primarul, care tocmai a murit şi încă n-a fost ales.

Cred că de cumpărat portretul nu veți reuşi, dar eu țin să vă mai arăt şi alte comori ale noastre.

Ne trezirăm într-o sală de dimensiuni ceva mai mari. Acolo, pe o masă lungă, sub sticlă, erau deschise cărți răscoapte, groase, cu pete galbene pe filele grosolane. De-a lungul pereților stăteau păpuşi militare în botfori cu manşoane.

— Haideți să discutăm, începui eu să-l implor pe *monsieur* Godard, încercând să-i orientez piruetele spre sofaua de pluş dintr-un colț.

Dar mă împiedica paznicul. Scuturând din singura mână, ne ajunsese din urmă însoțit de vesela herghelie de tineri, dintre care unul îşi pusese pe cap o cască de aramă cu o pată rembrandtiană de lumină.

— Dați-o jos, dați-o jos! strigă *monsieur* Godard şi un brânci din partea cuiva o făcu să zboare cu zgomot de pe capul derbedeului.

— Mai departe, spuse *monsieur* Godard ținându-mă de mânecă, şi ne trezirăm în secția de sculptură antică.

Preț de un minut am rătăcit printre nişte picioare uriaşe din marmură şi de vreo două ori am dat ocol în mare viteză unui genunchi gigantic, până să-l zăresc din nou pe *monsieur* Godard, care mă căuta în spatele călcâiului alb al gigantei de-alături. În acel moment, un individ cu gambetă care se cățărase, după cât se pare, pe ea, pică brusc de la mare înălțime pe pardoseala de piatră. Dădu să-l ridice un tovarăş, dar erau chercheliți amândoi, aşa că *monsieur* Godard, fluturând dintr-o mână în direcția lor, zbură în

încăperea următoare, unde luceau pânze orientale, nişte ogari goneau pe covoare azurii şi pe o piele de tigru zăceau un arc şi o tolbă.

Dar, ciudat lucru, din cauza vastității şi a culorilor de tot felul, totul îmi părea apăsător, tulbure – şi poate pentru că noii vizitatori treceau toți în goană pe-alături sau pentru că voiam să ies cât mai repede din muzeul care se lungea inutil, ca să duc la bun sfârşit în linişte, liber, discuția de afaceri cu *monsieur* Godard, m-a cuprins un fel de panică. Între timp, ne mai deplasaserăm într-o sală care era absolut imensă, judecând după faptul că încăpuse în ea tot scheletul unei balene, semănând cu un schelet de fregată, iar mai departe se deschideau alte şi alte săli, luceau pieziş pânzele unor tablouri mari pline cu nori de furtună, printre care pluteau în odăjdii albastre şi roz idoli diafani ai picturii religioase; şi toate astea s-au dizolvat brusc în faldurile cețoase ale draperiilor şi în acvariile luminate se fâțâiau peşti cu trene străvezii. Urcând în grabă scările, de sus, de la galerie văzurăm o mulțime de oameni argintii cu umbrele, care examinau un imens model al universului.

În fine, într-o încăpere mohorâtă, dar splendidă, dedicată istoriei maşinilor cu abur, am reuşit să-mi opresc pentru o clipă nepăsătoarea călăuză.

— De-ajuns, am strigat, plec. O să vorbim mâine...

El nu mai era. M-am întors, am văzut la câțiva centimetri de mine roțile înalte ale unei locomotive asudate şi m-am chinuit mult ca să găsesc printre machete de gări drumul înapoi... Ce ciudat ardeau în întuneric luminile lila

de semnalizare, în spatele evantaiului de şine ude, cum se strângea biata mea inimă... Brusc, se schimbă din nou totul: în faţa mea se întindea un culoar nesfârşit de lung, unde era o mulţime de dulapuri de birou şi de oameni care se grăbeau imperceptibil, şi năpustindu-mă într-o parte, m-am trezit printre mii de instrumente muzicale – într-un perete de oglindă se reflecta o anfiladă de piane cu coadă, iar la mijloc era un bazin cu un Orfeu de bronz pe un bloc de piatră verde. Tema apei nu se sfârşea aici, căci, aruncându-mă înapoi, am nimerit în secţia de fântâni arteziene, pâraie, heleşteie, şi nu era uşor de mers pe marginea lor sinuoasă şi lunecoasă.

Din când în când, ba într-o parte, ba în cealaltă, scări de piatră cu băltoace pe trepte, care mă înfricoşau într-un fel straniu, duceau în prăpăstii ceţoase, de unde răzbăteau fluierături, zdrăngăneală de veselă, ţăcănit de maşini de scris, bătăi de ciocan şi multe alte zgomote, ca şi cum acolo ar fi fost nişte săli de expoziţie care deja se închideau sau la care încă se mai lucra. Pe urmă m-am pomenit în întuneric, unde m-am împiedicat de o mobilă misterioasă, până când, zărind o luminiţă roşie, am ieşit pe o platformă care zăngănea sub mine... Iar după ea se deschise deodată un salon în stil empire, mobilat cu gust, luminos, dar nici ţipenie, nici ţipenie... Îmi era deja nespus de frică, dar de fiecare dată, imediat ce mă răsuceam şi încercam să mă întorc pe culoarele prin care mai trecusem, mă trezeam într-un loc pe care nu-l văzusem încă – o grădină de iarnă cu hortensii şi cu geamuri sparte, în spatele cărora se

vedea o noapte artificială, sau un laborator pustiu, cu alambicuri prăfuite pe mese. În sfârşit, dădui buzna într-o încăpere unde erau nişte cuiere încărcate monstruos cu paltoane negre şi şube de astrahan; acolo, în adâncul din spatele uşii, răsunară deodată aplauze, dar când am deschis larg uşa nu era nici un teatru, ci doar o pâclă moale, o ceaţă contrafăcută de minune, cu pete absolut convingătoare de felinare stradale. Mai mult decât convingătoare! M-am mişcat într-acolo şi, dintr-odată, o senzaţie îmbucurătoare şi indubitabilă de realitate a înlocuit, în sfârşit, toată parşivenia aceea ireală în care mă zvârcolisem pân-acum o clipă. Piatra de sub picioarele mele era un trotuar adevărat, acoperit cu o zăpadă cu miros minunat, abia aşternută, pe care rarii trecători reuşiseră deja să lase urme proaspete, negre. Iniţial, liniştea şi umezeala de zăpadă a nopţii, care îmi erau cumva uimitor de cunoscute, mi-au făcut plăcere după febrilele mele rătăciri. Am început să-mi închipui încrezător unde ieşisem de fapt şi de ce era zăpadă, şi ce felinare erau acelea care scânteiau peste măsură dar tulbure, ici-colo, în întunericul maro. M-am uitat în jur şi, aplecându-mă, chiar am atins o bornă de piatră... Pe urmă m-am uitat la palma mea plină cu o răceală granulată, udă, de parc-aş fi crezut că aveam să citesc în ea o explicaţie. Am simţit cât de uşor, cât de naiv sunt îmbrăcat, dar conştiinţa clară a faptului că ieşisem din hăţişurile muzeului în libertate, din nou în viaţa adevărată, conştiinţa asta era încă atât de puternică, încât în primele două, trei minute n-am simţit nici mirare,

nici frică. Continuându-mi inspectarea înceată, m-am uitat la casa lângă care stăteam – şi pe loc mi-au atras atenţia treptele metalice cu balustrade, care coborau prin zăpadă la subsol. Am simţit o înţepătură în inimă şi cu o curiozitate deja nouă, nelinişţită, m-am uitat la caldarâm, la acoperământul lui alb pe care se întindeau linii negre, la cerul brun-cenuşiu pe care eşua când şi când o lumină stranie şi la parapetul gros care era ceva mai încolo: după el se simţea o surpătură, scârţâia şi gâlgâia ceva, iar mai departe, într-o adâncitură a beznei, se întindea un lanţ de lumini mişoase. Scârţâind cu pantofii uzi prin zăpadă, am făcut câţiva paşi, uitându-mă întruna la casa întunecată din dreapta: la o singură fereastră ardea în tihnă o lampă sub un capac verde de sticlă. Iată, porţile de lemn închise... Acolo sunt, probabil, obloanele unei prăvălii adormite... Şi, la lumina felinarului a cărui formă îmi striga deja de mult imposibila lui veste, am desluşit capătul inscripţiei: „...*inka sapog*”[28]. Dar nu zăpada, nu zăpada şterse semnul tare[29].

— Nu, acuşi mă trezesc, am rostit cu voce tare şi, tremurând, cu înţepături în inimă, m-am întors, am plecat, m-am oprit iar – şi undeva răsuna, îndepărtându-se, o bătaie moale, leneşă şi egală de copite, şi zăpada stătea ca o tichie pe borna puţin strâmbă, şi prindea deja vag să se albească şi stiva de lemne de după gard, şi ştiam de acum

---

[28] *Pocinka sapog* (în rusă în orig.) – „cizmărie”.

[29] Semn al alfabetului rusesc, existent în ortografia veche a cuvântului respectiv, dar dispărut din el în ortografia nouă, de după Revoluţie.

iremediabil unde mă aflu. Vai! Asta nu era Rusia din memoria mea, ci cea adevărată, de astăzi, impusă mie, înrobită fără speranță şi iubită de mine fără speranță. O semifantomă într-un costum uşor, străin, stătea pe zăpada indiferentă, într-o noapte de octombrie, undeva pe Moika sau Fontanka, dar poate şi pe Canalul Obvodnîi – şi ar fi trebuit să fac ceva, să merg undeva, să fug, să-mi apăr cu sălbăticie fragila viață clandestină. O, cât de des mi se întâmplase deja să simt ceva asemănător, dar acum era realitate, era real totul – şi aerul parcă cernut cu zăpadă, şi canalul care nu înghețase încă, şi viviera, şi pătratul deosebit al ferestrelor întunecate şi galbene. Din ceață îmi ieşi în întâmpinare un om cu o cuşmă, cu servietă sub braț, şi îmi aruncă o privire mirată, iar pe urmă, după ce trecu, se mai întoarse o dată. Am aşteptat până a dispărut din vedere şi atunci am început să scot teribil de repede tot ce aveam prin buzunare, şi să rup, să arunc în zăpadă, să bătătoresc – hârtii, o scrisoare de la sora mea din Paris, cinci sute de franci, batista, țigările, dar ca să mă descotorosesc complet de toți solzii de emigrant ar fi trebuit să jupoi de pe mine şi să distrug haine, lenjerie de corp, încălțăminte, tot – să rămân ideal de gol; şi deşi tremuram şi-aşa de dor şi de frig, am făcut ce-am putut.

Dar gata. N-am să mă apuc să povestesc nici cum am fost reținut, nici despre încercările prin care aveam să mai trec. E suficient să spun că mi-au trebuit neînchipuit de multă răbdare şi eforturi ca să trec înapoi granița şi că de-

atunci m-am jurat să îndeplinesc însărcinările date de sminteala altuia.

(1939)
Traducere de Adriana Liciu

Un om ocupat

Cel ce se ocupă mult cu propriul suflet are deseori prilejul să asiste la un fenomen trist, dar interesant, şi anume cum moare brusc o amintire fără importanță, chemată de un motiv întâmplător din modestul azil îndepărtat unde-şi ducea traiul obscur. Clipeşte, are încă puls şi mai reflectă lumina, dar în secunda următoare, chiar sub ochii dumneavoastră, suspinând o ultimă dată, îşi întinde picioruşele, neputând să suporte prea grabnica trecere la lumina dură a prezentului. Din clipa aceea nu mai dispuneți decât de o imagine a ei, de un scurt rezumat, lipsit, vai, de fermecătoarea putere de convingere a originalului. Când şi-a amintit un vis din adolescență cu o prorocire laconică, delicatul şi de moarte temătorul Graf It nu mai simțea deja de mult nici o legătură de sânge cu amintirea aceea, căci, încă de la una dintre primele chemări, ea se scofâlcise şi murise – iar ceea ce îşi amintea el acum era doar o amintire despre amintire. Când a fost asta? „Habar n-am”, răspunse Graf, dând la o parte o ulcică de sticlă cu urme de iaurt şi rezemându-se cu

coatele pe masă. Când a fost asta – aşa, cu aproximaţie? Demult. Trebuie să fi fost cam între zece şi cincisprezece ani: pe vremea aceea se gândea mult la moarte – mai ales noaptea.

Acum, iată-l, un bărbat la treizeci şi doi de ani, mărunt, dar lat în umeri, cu urechile străvezii depărtate de cap, cvasiactor, cvasiliterat, publicând prin gazete străine poezioare umoristice, sub un pseudonim nu foarte spiritual (amintind în chip neplăcut de nemuritorul Caran d'Ache[30]). Iată-l. Chipul i se compune din ochelarii întunecaţi cu o pată oarbă de lumină, în ramă de baga, şi negul mătăsos de pe obraz. Cheleşte, şi prin părul drept, alburiu, pieptănat peste cap, transpare ţeasta ca un năbuc roz.

La ce se gândea adineauri? Ce amintire era aceea sub care tot săpa? Amintirea unui vis. Avertizarea pe care o primise în visul acela. O prevestire care până acum nu-i stânjenise câtuşi de puţin viaţa, dar care acum, odată cu inevitabila apropiere a sorocului fixat, începuse să răsune tot mai tare şi mai stăruitor.

— Să mă stăpânesc, rosti Graf într-un recitativ isteric şi, tuşind, se ridică şi se duse la fereastră.

Tot mai tare şi mai stăruitor. Numărul 33 visat cândva i se vâra în suflet, se agăţa cu gheruţe încovoiate, ca de liliac, şi poftim, mai scapă dacă poţi de micoza asta sufletească. Tradiţia spune că Iisus Hristos a trăit până la

---

[30] Caran d'Ache (Emmanuel Poiré) (1859-1909) – desenator umorist francez, născut la Moscova. În rusă, *karandash* înseamnă „creion".

treizeci şi trei de ani – şi poate (se gândi Graf încremenind lângă crucea cercevelei), poate că visul acela de demult chiar aşa şi spusese: „Vei muri la vârsta lui Hristos”, după care s-au luminat pe ecran spinii a doi 3 imenşi.

Deschise larg fereastra. Pe stradă era mai lumină decât în cameră, dar deja se aprindeau felinarele. Cerul se acoperise cu nori plați, şi doar la apus, în spărtura dintre casele cu o tuşă de ocru, se întindea o gingaşă fâşie strălucitoare. Ceva mai încolo opri un automobil cu ochi arzători, înfigându-şi în asfaltul de un gri apos colții portocalii. Un măcelar blond stătea în pragul prăvăliei sale şi se uita la cer.

Cum sari pe pietre peste pârâu, aşa sări şi gândul lui Graf de la măcelar la o vită tăiată şi jupuită, şi apoi la: cineva care îi povestise cândva că altcineva, undeva (la morgă? la un muzeu? într-o sală de disecții?), alinta un cadavru (ori un schelet?) spunându-i „drăgălaşule”. E după colț, drăgălaşul ăsta. N-aveți nici o grijă, drăgălaşul nu trişează.

— Să luăm la rând posibilitățile, spuse cu un zâmbet ironic Graf, trăgând cu ochiul de la etajul cinci la spinii de fontă ai grilajului. Prima – cea mai supărătoare: visez un atac sau un incendiu, sar din pat, mă reped la fereastră şi, crezând – din prostia visului – că locuiesc jos, mă arunc în gol. A doua: tot în vis, îmi înghit limba, se-ntâmplă, limba mi se dă convulsiv peste cap, înghit, mă sufoc. A treia: să zicem, rătăcesc pe străzi... Sau într-o bătaie sau în pribegie, în valuri. Sau valea din apropiere... Am pus mai

întâi, vezi bine, bătaia. Deci am presimțit. Nu degeaba sunt eu superstițios. Ce mă fac? Singurătate.

Se căsătorise în 1924, la Riga, unde nimerise de la Pskov cu o trupă amărâtă de teatru – el se producea cu nişte cuplete şi când îşi scotea ochelarii să-şi mai învioreze cu fard chipul mort, ochii i se dovedeau a fi de un albastru tulbure. Soția era o femeie solidă, sănătoasă, cu un păr negru tuns scurt, cu ten aprins şi cu ceafa groasă țepoasă; tatăl ei făcea comerț cu mobilă. Curând, Graf observă că e proastă şi necioplită, că are picioarele strâmbe, că la două vorbe ruseşti foloseşte zece nemțeşti. Îşi dădu seama că trebuie să se despartă de ea, dar trăgea de timp, regretând-o visător – asta a durat până în 1926, când l-a înşelat cu patronul unui magazin alimentar de pe strada Lachplesis. Graf se mută la Berlin, unde primise o ofertă din partea unei firme de peliculă (dar care a ars în scurt timp), începu să trăiască modest, singur şi fără nici un căpătâi, stătea cu orele prin câte-o cafenea sau berărie ieftină, unde compunea poezia de serviciu. Iată canavaua vieții lui – halal viață, meschină, ştearsă, un emigrant rus de mâna a treia. Dar, după cum se ştie, conştiința nu e nicidecum determinată de trai: atât în zilele când îi mergea relativ bine, cât şi în zilele când nu mai avea ce pune pe el şi răbda de foame, până în anul fatal prorocit de vis, Graf a trăit, în felul lui, fericit. Era, în sensul deplin al cuvântului, „un om ocupat”, fiindcă obiectul preocupărilor sale era propriul suflet – iar acesta este unul din cazurile când nu ai cu adevărat nici o clipă de răgaz, nu că el ar fi avut

nevoie. E vorba de golurile de aer ale vieții, de palpitații, de regret, de incursiunile trecutului – mirosea a ceva, își amintea de ceva – dar ce? Ce? Și de ce nu observă nimeni că pe cea mai anostă dintre străzi casele se deosebesc toate una de alta; și cât sunt de pline, și casele, și obiectele, de ornamente ce par total lipsite de valoare, dar care au de fapt o frumusețe sacrificată? S-o spunem deschis: sunt oameni care și-au amorțit atât de tare sufletul, încât nici nu-l mai simt. Alții, în schimb, înzestrați cu principii, cu idealuri, sunt munciți din greu de chestiunile credinței și moralității; la ei, însă, arta simțirii este artă aplicată. Și ei sunt tot oameni ocupați: conștiințe minere, ei, ca să folosim o expresie uzuală, „sapă în sine", pătrunzând adânc cu haveza conștiinței și rămânând buimăciți de praful negru al păcatelor, slăbiciunilor, greșelilor. Graf nu se număra printre ei: păcate deosebite n-avea, principii așijderea. El se ocupa cu sine, așa cum unii se ocupă cu pictura sau cu strângerea de colecții, sau cu punerea la punct a unui manuscris doldora de cratime încâlcite, intercalări, desene pe margini, ștersături pline de temperament care par să ardă punțile dintre personaje – punți pe care e atât de amuzant să le reconstitui.

În ocupațiile lui intervenise ceva străin – asta se ivise brusc și chinuitor –, ce era de făcut? După ce stătu puțin la fereastră (tot căutând să-și reprime gândul stupid, de neluat în seamă, dar irepresibil, că zilele astea – pe nouăsprezece iunie – avea să atingă vârsta indicată de visul din adolescență), Graf își părăsi încet camera în care

începea să se lase întunericul şi în care toate lucrurile, luate uşor pe sus de valul amurgului, nu mai stăteau, ci pluteau, ca mobila când e inundaţie. Pe stradă mai era totuşi lumină şi, într-un fel, îţi dădea o strângere de inimă gingăşia luminilor aprinse devreme. Graf observă imediat că în jur se petrecea ceva, se întindea o ciudată agitaţie, oamenii se adunau pe la intersecţii, făceau stângaci nişte semne enigmatice, treceau pe partea cealaltă şi, din nou, arătând în depărtare, încremeneau într-o misterioasă înţepeneală. În fumul amurgului se pierdeau substantivele, rămâneau doar verbe – nu chiar verbe, ci nişte forme arhaice ale lor. Asta putea să însemne multe: bunăoară – sfârşitul lumii. Brusc, îngheţând în tot corpul, înţelese: iată, acolo, în deschiderea adâncă dintre case, pe un fond de aur strălucitor, sub un prelung nor cenuşiu, jos, departe şi foarte lent, trecea plutind, tot cenuşiu, tot prelung, un dirijabil. Frumuseţea stupefiantă, din alte timpuri a mişcării lui, asociată cu frumuseţea de nesuportat a serii, a cerului, a luminilor portocalii, a siluetelor omeneşti albastre, umplu până la refuz sufletul lui Graf. Simţea (exact acesta era semnul) că, într-adevăr, acum avea să ajungă la limita fixată vieţii lui – că nu se putea altfel: colaboratorul nostru, oamenii care l-au cunoscut îndeaproape pe răposat, umorul proaspăt, mormântul proaspăt... Şi ceva chiar de neînchipuit: în jurul necrologului avea să strălucească o indiferentă natură gazetărească – brusturi în foileton, măghiran de cronică...

Într-o noapte calmă de vară împlini treizeci şi trei de ani. Şedea în camera lui, clipind, fără ochelari, în izmene de puşcăriaş, şi sărbătorea de unul singur nedorita aniversare. Musafiri nu poftise, temându-se de acele întâmplări (o oglinjoară spartă, o discuție despre caracterul trecător al vieții) pe care o memorie străină le-ar ridica după aceea, fără doar şi poate, la rangul de prevestiri ori presentimente. Opreşte-te, opreşte-te, clipă – nu eşti tu deosebit de frumoasă, dar opreşte-te totuşi, căci iată o personalitate irepetabilă într-un mediu irepetabil –, cărți făcute ferfeniță doborâte pe rafturi, o ulcică de sticlă pentru iaurtul care prelungeşte viața, o sârmă lânoasă pentru curățarea pipei, un album gros de culoarea cenuşii, în care Graf lipea tot, începând cu propriile versuri decupate din gazete şi terminând cu un bilețel rusesc de tramvai – iată, această combinație de obiecte îl înconjoară pe Graf It (pseudonim inventat demult, într-o noapte ploioasă, în aşteptarea unui bac), un omuleț cu urechi mari, îndesat, care şade pe marginea patului cu şoseta violetă găurită, tocmai descălțată, în mână.

Începu să se teamă de orice – de lift, de curent, de schele, de circulația de pe stradă, de demonstranți, de foişorul mobil pentru repararea cablurilor, de imensul rezervor de gaz, care putea exploda tocmai când trecea el pe-acolo în drum spre poştă, unde şi-acolo putea să înceapă să tragă vreun tâlhar care nu ştie ce-i frica, purtând o mască lucrată de mână. Simțea întreaga stupiditate a stării lui, dar nu era capabil să se învingă.

Degeaba încerca să îşi distragă atenţia, să se gândească la altceva: în spatele oricărui gând fugar stătea obsedant, precum lacheul în spatele trăsurii, drăgălaşul. Între timp, versurile pe care continua să le furnizeze sârguincios gazetelor deveneau tot mai jucăuşe şi mai simple (să nu descopere cineva antedatat în ele presentimentul apropiatului sfârşit), şi versurile astea ţepene, uşoare, al căror ritm te ducea cu gândul la mişcarea unui mic obiect de răchită, ursul şi mujicul, şi în care „mălin" rima cu „Stalin",tocmai versurile, şi nu altceva, se dovediră partea cea mai bună şi mai substanţială a vieţii lui.

Aşadar, nu este interzis să crezi în nemurirea sufletului, dar există o întrebare teribilă şi, pare-se, nepusă încă de nimeni (cugeta Graf stând la berărie): nu cumva trecerea sufletului în viaţa de apoi este însoţită de aceleaşi piedici şi vicisitudini neprevăzute care-l pândesc pe om la venirea pe lume? N-o contribui la succesul acestei treceri luarea din timpul vieţii a unor măsuri psihice sau chiar fizice? Dar care anume? Cum să ghiceşti cu ce să te dotezi, ce să pui deoparte, ce să eviţi? Oare n-o fi religia (cugeta Graf stând în tot mai întunecata şi mai goala berărie în care scaunele, căscând, se culcau deja pe mese), religia care atârnă icoane pe pereţii vieţii, n-o fi oare tocmai ea o astfel de încercare de a crea o atmosferă prielnică – tot aşa cum, după părerea unor doctori, pozele cu bebeluşi drăguţi şi dolofani care împodobesc dormitorul gravidei au o influenţă excelentă asupra fătului? Dar chiar dacă s-au luat măsurile necesare, chiar dacă se ştie de ce X (care s-a hrănit cu asta

şi-asta – lapte, muzică şi câte şi mai câte) a trecut cu bine în viaţa de apoi, iar Y (care s-a hrănit doar cu o idee mai altfel) a încurcat-o şi a murit, n-or mai exista şi alte situaţii care să poată interveni taman în momentul trecerii, care să dăuneze, să deranjeze – că doar şi fiarele, şi cei mai simpli, oameni, se trag la o parte când li se apropie ceasul: nu deranjaţi, nu deranjaţi anevoiosul, periculosul travaliu, lăsaţi-mă să închei în linişte cu sufletul meu nemuritor...

Toate astea îl deprimau pe Graf, dar şi mai infam, şi mai cumplit era gândul că nu există viaţă viitoare, că viaţa omului plesneşte la fel de iremediabil ca băşicuţele care se zbenguie şi dispar în ciubărul vijelios de sub gura jgheabului – Graf le privea de pe veranda unei cafenele din afara oraşului –, ploua cu găleata, treaba ajunsese în toamnă, trecuseră deja patru luni din ziua când intrase în vârsta fatală, moartea putea să apară din minut în minut – şi erau extrem de riscante excursiile astea prin posomorâtele împrejurimi cu conifere ale Berlinului. „Dar dacă, cugeta Graf, nu există viaţă de apoi, atunci cade tot restul, tot ce e legat de noţiunea de caracter de sine-stătător al sufletului, cade posibilitatea prevestirilor şi presentimentelor; păi da, să fim materialişti – drept urmare: eu, un om sănătos şi cu o ereditate sănătoasă, voi trăi, după toate probabilităţile, încă o jumătate de secol – şi n-ai de ce să cedezi unor fantasmagorii nevrotice, toate astea nu sunt decât consecinţa dezorientării vremelnice a clasei mele – doar omul e nemuritor, de vreme ce clasa lui e nemuritoare –, iar măreaţa clasă burgheză (continuă el cu

glas tare, însufleţindu-se într-un mod neplăcut), măreaţa şi puternica noastră clasă va birui hidra proletară, haideţi dară să ne urcăm şi noi, stăpâni de iobagi, băcani şi-ai lor credincioşi trubaduri, pe o platformă de clasă (mai cu viaţă), hai, burghezi din toate ţările – nu, mai bine amfibrah – burjui din toate ţările... şi popoarele, înainte, colectiv de ţiţei (sau de aur?), jos monştrii proletari... dar în ritm – gerunziu (învingând? acaparând?) –, pe urmă încă două strofe şi iar: burjui din toate ţările şi popoarele, trăiasc-al nostru capital, pam-pampam-pam... (motoarele? tractoarele?), burjuiski internaţional. Iese spiritual? O fi având haz?

Veni iarna. Graf împrumută câteva zeci de mărci de la un vecin şi le folosi ca să se hrănească bine, căci n-avea de gând să facă sorţii nici un fel de favoare. Vecinul acela ciudat, care îi oferise singur (singur!) sprijinul financiar, se mutase aici nu demult, închiriase cele mai bune două camere din apartament şi se numea Ivan Ivanovici Engel – un domn aşa, plinuţ şi cu cârlionţi cărunţi, cam ca un compozitor ori un maestru de şah, dar care era în realitate reprezentantul unei firme străine, foarte străine, extrem-orientale, poate. Întâlnindu-se cu Graf pe coridor, zâmbea cu simpatie şi sfială, şi Graf explica asta prin faptul că vecinul, fiind pesemne un individ din sfera comerţului, lipsit de inteligenţă, departe de literatură şi alte staţiuni balneare montane ale spiritului uman, nutrea fără să vrea faţă de el, visătorul, un delicios respect. În general însă, Graf avea mult prea multă treabă ca să se ocupe de vecin,

dar profita distrat de bunătatea lui în momentele insuportabilei lipse nocturne de țigări când, de pildă, se ciocnea de Ivan Ivanovici pe coridor şi primea un trabuc – dar de împrietenit nu s-a împrietenit cu el, nu îl primea în camera lui (cu excepția cazului când s-a ars becul, iar proprietăreasa se nimerise la cinematograf şi vecinul a adus o pară de sticlă nouă-nouță şi a înşurubat-o delicat).

De Crăciun, Graf s-a dus la nişte prieteni, la brad, şi în timpul conversației pestrițe se gândea deznădăjduit că vede un brad pentru ultima oară. Într-un rând, într-o noapte strălucitoare de februarie, nu-şi mai putea lua ochii de la bolta cerească şi brusc a simțit că nu mai poate suporta povara şi apăsarea conştiinței sale omeneşti, a acestui lux absurd, sinistru. I s-a tăiat în mod respingător respirația şi imensul cer înstelat s-a urnit şi a luat-o din loc. Graf a plecat de la fereastră şi, ținându-se de inimă, a ieşit anevoie pe culoar şi a bătut la vecin. Ivan Ivanovici, cu un zâmbet blajin şi cu un uşor accent german, i-a dat valeriană: din întâmplare, atunci când a intrat Graf, Ivan Ivanovici, stând în picioare în mijlocul dormitorului, tocmai o picura într-un păhărel – probabil pentru el însuşi – şi, ținând păhărelul în mâna dreaptă şi ridicând-o mult pe cea stângă cu sticluța galben închis, mişca din buze în tăcere – doisprezece, treisprezece, paisprezece – şi pe urmă mai repede, făcând parcă paşi mărunți – cinşpeşaişpeşapteşpe – şi din nou –, rar. Halat de culoarea canarului, pince-nez pe vârfulețul nasului atent.

Şi după încă o vreme veni primăvara, şi pe scară mirosea a chit. În casa de peste drum muri cineva şi la uşă stătea o maşină funerară neagră, semănând cumva cu un pian. Noaptea, pe Graf îl sâcâiau vise pline de tâlc. În toate vedea câte un semn, cea mai măruntă coincidență îl îngrozea. Jocul hazardului e logica sorții: într-adevăr, cum să nu crezi în soartă, în infailibilitatea şoaptei ei, în obstinația cu care îşi urmăreşte ținta, când tot timpul îi transpare şablonul prin scrisul vieții?

Cu cât dai mai multă atenție coincidențelor, cu atât apar mai des. Ajunse până acolo încât, aruncând o bucată de ziar din care, amator de greşeli fiind, decupase un pătrățel cu rândul „după o lungă şi îndelungată suferință”, Graf văzu peste câteva zile aceeaşi pagină, cu ferestruica ei tăiată cu grijă, în mâinile precupeței care îi înfăşura în ea o căpățână de varză. A luat supus pachetul şi s-a întors acasă într-o stare de deprimare, iar seara, de după acoperişurile îndepărtate care înghițeau primele stele, s-a umflat un nor tulbure, malign, şi brusc s-a făcut la fel de sufocant şi de apăsător ca atunci când urci pe scară cu un cufăr cu ferecături în spinare – şi iată, pe neaşteptate, cerul îşi pierdu echilibrul şi cufărul acela enorm bubui pe scară-n jos. Graf închise degrabă fereastra şi trase storurile: curentul şi lumina electrică atrag trăsnetul. Uite, a şi luminat storurile –şi, determinând printr-o metodă domestică la ce depărtare căzuse, se apucă să calculeze –, tunetul a bubuit când am ajuns cu numărătoarea la şase, şase, asta înseamnă şase verste... Furtuna se înteți.

Furtunile uscate sunt cele mai îngrozitoare. Prin geamuri trecu un vuiet. Graf se culcă în pat, dar brusc avu atât de clar imaginea unui trăsnet care cădea chiar în clipa aceea pe acoperiş şi trecea prin toate caturile, pe el transformându-l în trecere într-un negru chircit spasmodic, încât, cu inima bătând, sări (fereastra ardea în vâlvătăi, crucea neagră a cercevelei luneca pe perete) şi, zdroncănind prin întuneric, apucă ligheanul gol de faianţă de pe lavoar, îl puse pe jos, se instală în el stând în picioare şi rămase aşa, tresăltând şi scârţâind cu degetele picioarelor goale pe faianţă o bună bucată din noapte, până se potoliră tunetele.

În timpul acestei furtuni de mai, Graf ajunse până la cele mai umilitoare adâncimi ale laşităţii transcendentale, iar în ziua următoare se produse un reviriment. Graf privi cerul albastru strălucitor, vesel, desenele arborescente ale umezelii întunecate de-a curmezişul asfaltului deja uscat, şi brusc realiză că până la nouăsprezece iunie mai era doar o lună. Pe nouăsprezece iunie (pe stil nou) va împlini treizeci şi patru de ani. Limanul dorit... O să reuşească să înoate până la el? Va rezista până atunci?

Îşi făcu loc o speranţă de salvare. Prinse curaj, hotărând să ia câteva măsuri excepţionale pentru a-şi apăra viaţa de pretenţiile sorţii. Încetă să mai iasă pe stradă. Nu se mai bărbieri. Se pretinse bolnav, de mâncare îi cumpăra proprietăreasa, iar vecinul îi trimitea prin ea ba o portocală, ba un ziar, ba un praf laxativ într-un pliculeţ cochet. Fuma puţin, dormea mult, se hrănea cu măsură, dezlega cuvinte

încrucişate, respira pe nas şi noaptea întindea pe covoraşul de lângă pat un prosop ud, ca să-l trezească imediat cu răceala lui, dacă, în vreo transă somnambulică, trupului său i se năzărea să iasă de sub supravegherea raţiunii.

Va rezista până atunci...? Întâi iunie. Doi. Trei. Pe zece, vecinul se interesă prin uşă de sănătatea lui. Unsprezece. Doisprezece. Treisprezece. Precum celebrul alergător finlandez[31] care şi-a aruncat înaintea ultimului tur ceasul nichelat pe care îşi calcula energica fugă ritmică, Graf, văzându-şi ţelul aproape, schimbă brusc modul de acţiune. Îşi rase bărbuţa de paie, se îmbăie şi invită nişte musafiri pe nouăsprezece.

Nu cedă ispitei de a-şi sărbători venirea pe lume cu o zi mai devreme, cum îi propunea cu şiretenie un calcul suspect. În schimb, îi scrise mamei sale la Smolensk, rugând-o să-i comunice ora exactă a venirii lui pe lume; răspunsul ei a fost însă evaziv:

— A fost noaptea. Ţin minte că m-am chinuit groaznic.

Veni şi nouăsprezece. Încă de dimineaţă, după perete umbla agitat vecinul şi dădea fuga în antreu când suna la uşă. Graf nu-l invitase – la urma urmelor, abia dacă se cunoşteau –, în schimb o invitase pe proprietăreasă – căci în firea lui Graf se combinau într-un mod bizar aiureala şi interesul. Spre seară ieşi, cumpără votcă, plăcinte cu carne, scrumbii, pâine. Când se întoarse traversând în

---

[31] Multiplul campion olimpic Paavo Johannes Nurmi (1897-1973).

diagonală, abia ținând cumpărăturile recalcitrante, Ivan Ivanovici, luminat de soarele galben, îl privea din balcon.

Pe la opt, tocmai când Graf, trebăluind încă pe masă cu pregătirile, îşi scoase capul pe fereastră, se petrecură următoarele: în colț, unde era o cârciumă, se strânsese un pâlc de oameni, răzbăteau strigăte puternice, înverşunate, şi deodată – pocnet de împuşcături. Graf avu impresia că un glonț rătăcit îi cântă chiar pe lângă față, că nu lipsise mult să-i spargă ochelarii, şi, scoțând un „oh”, îşi trase capul înapoi. Din antreu se auzi soneria. Graf, tremurând, deschise uşa şi, în aceeaşi clipă, sări în halatul lui de canar Ivan Ivanovici. Telegrama aşteptată. Ivan Ivanovici o desfăcu lacom şi zâmbi bucuros.

Was dort für Skandale?[32] i se adresă Graf curierului special, dar acela nu înțelese şi, când Graf se uită din nou (cu mare precauție) pe fereastră, în fața cârciumii era deja pustiu, se potolise totul, portarii stăteau la intrările lor, o slujnică cu pulpele goale plimba agale un pudel rozaliu.

Pe la nouă se adunară musafirii – trei ruşi şi proprietăreasa nemțoaică. Ea aduse păhărele de lichior şi o plăcintă producție proprie. Avea pometi proeminenți, era ciupită de vărsat, cu pistrui pe gât, cu o perucă de soacră dintr-o farsă, cu o rochie lila zgomotoasă. Posomorâții prieteni ai lui Graf – toți oameni greoi, în vârstă, cu diferite beteşuguri a căror relatare îl consola ciudat pe Graf – o îmbătară rapid pe proprietăreasă, dar îi lovi şi pe ei

---

[32] Ce scandal e acolo? (în germ. în orig.).

buimăceala. Conversația se purta, firește, în rusă, proprietăreasa nu pricepea o iotă, dar râdea în hohote, își juca în van ochii prost machiați și povestea de-ale ei, dar n-o asculta nimeni. Graf se uita la ceas și își pipăia pulsul pe sub masă. Către miezul nopții votca secă și proprietăreasa, clătinându-se pe picioare și prăpădindu-se de râs, aduse o sticlă de coniac.

— Păi, să bem, hoașcă bătrână, i se adresă rece unul dintre musafiri și ea, cu o încredere feciorelnică, ciocni cu el și pe urmă se întinse spre altul, dar acela îi făcu vânt cu un gest neinteresat.

În zori Graf le dădu drumul musafirilor. În antreu, pe măsuță, zăcea desfăcută telegrama care-l bucurase atât de mult pe vecin în ajun. Graf o citi distrat: „*SOGLASSEN PRODLENIE*”[33], apoi se întoarse la el în cameră, mai strânse câte ceva și, căscând, cu o senzație ciudată de plictiseală, de parcă viața îi fusese calculată exact pentru durata prorocită și acum trebuia trasată cumva din nou, se așeză în fotoliu, răsfoi neavând ce face o cărțulie jerpelită – o culegere de anecdote, editată la Riga. Cu ce se ocupă fiica dumneavoastră? E sadică. Poftim? Cântă în grădini[34]. Fără să prindă de veste, ațipi și visă că Ivan Ivanovici Engel cânta într-o grădină dând lin din niște aripi cârlionțate de un galben tare – și când Graf se trezi, un minunat soare de

---

[33] De acord prelungire. În text, cele două cuvinte ruseşti sunt scrise cu caractere latine.

[34] *Sad* (rusă) – „grădină”.

vară aprindea mici curcubeie în păhărelele plate ale proprietăresei, şi totul era cumva blând, luminos şi enigmatic – ca şi cum el nu pricepuse ceva, nu chibzuise bine şi acum era deja târziu, începea o altă viaţă – tot ce fusese înainte pieri şi muri de-a binelea amintirea fără importanţă chemată din întâmplare din modestul azil îndepărtat unde îşi ducea traiul obscur.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

Terra Incognita

Zgomotul cataractei devenea tot mai surd, tot mai surd, până ce, în fine, a amuţit, şi iată că înaintam tot mai mult într-o zonă sălbatică, împădurită, necercetată încă de nimeni, mergeam, mergeam de mult – în faţă Gregson şi cu mine, după noi, în şir indian, opt cărăuşi băştinaşi, iar la urmă de tot, Cook, văicărindu-se, vociferând la fiecare palmă de pământ. Ştiam că Gregson îl recrutase la sfatul unui vânător pe care-l cunoştea: Cook îl asigurase că era gata la orice, numai să nu se mai chinuie prin Zonraki, unde o jumătate din an se prepară *von-gho*, iar în cealaltă jumătate se bea *von-gho*, dar rămăsese neclar – ori începusem deja să uit multe de când mergeam şi tot mergeam – cine era Cook ăsta (pesemne un marinar fugit).

Gregson mergea în rând cu mine, vânjos, deşirat, cu genunchii ciolănoşi goi. Ţinea, ca pe un stindard, o plasă verde cu prăjină lungă. Cărăuşii, adunaţi tot de prin Zonraki, nişte badonieni voinici, maronii şi lucioşi, cu coame dese, cu o zugrăveală de cobalt între ochi, mergeau cu pas egal şi uşor. În urma tuturor, roşcovan şi buhăit, cu o buză atârnând moale, se târa Cook, cu mâinile în buzunare, fără nici o povară. Mi-am amintit vag că la începutul expediţiei sporovăia tot timpul şi făcea glume sumbre, cum avea obiceiul, un amestec de impertinenţă şi slugărnicie, aducând a bufonerie shakespeariană, dar curând se lăsase păgubaş, se posomorâse, încetase să-şi mai îndeplinească obligaţiile, din care făcea parte, printre altele, tălmăcitul, fiindcă Gregson nu înţelegea încă bine graiul badonian.

O căldură languroasă, căldură de catifea. Sidefii, ca nişte ciorchini din balonaşe de săpun, miroseau înăbuşitor inflorescenţele de *Vallieria mirifica*, aruncate peste albia îngustă, secată, pe care înaintam noi fâşâind. Ramuri de arbori purpurii, ramuri de limia cu frunze negre se împleteau deasupra capetelor noastre, formând un tunel străpuns ici şi colo de câte o rază pâcloasă; deasupra, în hăţişul vegetal, printre cârlionţi ce atârnau stălucitori şi vălătuci ciudaţi, întunecaţi, chiţăiau şi horcăiau maimuţe complet albe şi licărea, ca un foc bengal, o pasăre-cometă ţipând cu un glăscior strident. Mi-am zis că aveam capul aşa de greu de-atâta mers şi din pricina căldurii, a amestecăturii de culori şi a larmei pădurii, în taină însă

ştiam că mă îmbolnăvisem, ghiceam că era febra locului, dar am hotărât să-mi ascund starea de Gregson, şi îmi luasem o înfăţişare vioaie, chiar veselă, când s-a produs nenorocirea.

— E vina mea, a zis Gregson, nu trebuia să mă-ncurc cu el.

Eram singuri acum. Cook şi toţi cei opt băştinaşi – cu cortul, barca pliabilă, proviziile, colecţiile – ne abandonaseră, ascunzându-se fără zgomot cât zăboviserăm noi prin lăstărişuri, unde capturaserăm cele mai superbe insecte. Am încercat, parcă, să-i ajungem din urmă pe fugari – nu-mi amintesc bine, în orice caz, n-am reuşit. Trebuia să hotărâm dacă să ne întoarcem în Zonraki sau să continuăm traseul pe care ni-l propuseserăm printr-o altă zonă necunoscută, spre colinele Gurano. Necunoscutul a prevalat. Am mers înainte – eu tremurând deja tot, asurzit de chinină, dar adunând totuşi plante fără nume, şi Gregson, înţelegând perfect pericolul situaţiei noastre şi totuşi prinzând cu lăcomia de dinainte fluturi şi muşte.

Şi iată, nu reuşiserăm să facem nici o jumătate de milă, că ne ajunse din urmă Cook, horcăind şi sufocându-se. Cămaşa de pe el era sfâşiată şi, pare-se, şi-o sfâşiase singur, cu intenţie. Gregson a scos fără o vorbă revolverul, pregătindu-se să-l împuşte pe nemernic, dar acela, căzându-i la picioare şi apărându-şi cu amândouă braţele moalele capului, începu să se jure că băştinaşii îl luaseră cu de-a sila şi că au vrut să-l mănânce; aiurea, badonienii nu sunt canibali. Cred că nu-i fusese greu să-i instige,

proşti şi temători cum erau, să întrerupă dubioasa călătorie, dar nu-şi dăduse seama că n-o să fie în stare să se țină după pasul lor zdravăn şi, rămânând fără speranță în urmă, făcuse cale întoarsă. Din pricina lui erau pierdute colecții neprețuite. Trebuia omorât. Dar Gregson ascunse revolverul şi pornirăm mai departe, iar după noi, respirând greu şi poticnindu-se, Cook.

Pădurea se mai rărise. Eram chinuit de halucinații bizare. Priveam trunchiurile stranii de copaci, unele încolăcite de şerpi groşi de culoarea pielii, şi deodată, parcă printre degete, mi-a apărut între trunchiuri oglinda cu reflexe întunecate a unui şifonier pe jumătate deschis, dar m-am scuturat, m-am uitat cu o privire atentă şi s-a dovedit că sclipea înşelător o tufă de akrean – o plantă cârlionțată cu boabe mari, ca nişte prune grase uscate. După o vreme, copacii s-au dat cu totul în lături şi cerul ne-a răsărit în față ca un compact zid albastru. Ne-am trezit în vârful unui povârniş abrupt. Jos fumega, întunecată şi pâcloasă, o mlaştină imensă, iar dincolo de ea, departe, se vedea un lanț tremurător de dealuri vag liliachii.

— Jur pe Dumnezeu, trebuie să ne întoarcem! zise Cook cu vocea înecată de plâns. Pe Dumnezeul meu, o să ne prăpădim prin smârcurile astea, am acasă şapte fiice şi câinele. Să ne-ntoarcem, ştim drumul înapoi...

Îşi frângea mâinile, pe fața lui grasă cu triunghiurile roşcate ale sprâncenelor se rostogolea sudoarea.

— Înapoi, înapoi, repeta. Aţi prins destul muşte. Să ne-ntoarcem!

Gregson şi cu mine începurăm să coborâm povârnişul stâncos. Cook rămase, chipurile, în vârf, o mică siluetă albă pe fondul monstruos de verde al pădurii, dar deodată dădu din mâini, strigă şi începu să coboare împiedicat în urma noastră.

Panta parcă se ascuţise, formând o coamă de piatră care înainta ca un promontoriu prelung printre aburii mlaştinii. Cerul de amiază, eliberat acum de perdelele de frunze, apăsa deasupra noastră ca o beznă orbitoare – da, o beznă orbitoare, altfel nu-i poţi spune. M-am străduit să nu ridic ochii, dar pe cerul ăsta, chiar la marginea câmpului meu vizual, pluteau ţinându-se după mine fantome alburii de tencuială, arcuri şi rozete ornamentale, ca acelea cu care se împodobesc plafoanele în Europa ; însă cum mă uitam fix la ele, dispăreau, căzând instantaneu undeva, şi din nou bubuia, cu azurul lui egal şi compact, cerul tropical. Am mai mers un timp pe promontoriul de piatră, dar el se tot îngusta, ne trăda. În jur creşteau trestii de aur, ca un milion de săbii trase din teacă, scânteind în soare. Ici şi colo se învăpăiau mici lacuri prelungi, deasupra cărora atârnau ca nişte norişori întunecaţi roiuri de gâze. Iată, precum o buză pufoasă, răsfrântă, parcă pătată cu gălbenuş de ou, se întindea spre mine o floare mare de mlaştină, înrudită cu orhideea. Gregson mişcă brusc plasa, se prăvăli pe un şold în clisa de brocart şi un fluture imens, bătând din aripa de atlaz, se îndepărtă de el plutind peste

trestii într-acolo unde, în sclipirea exalațiilor palide, părea că atârnă în falduri cețoase perdeaua unei ferestre. Nu trebuie, nu trebuie – mi-am întors privirea, am mers mai departe după Gregson, când pe piatră, când pe pământul ce şuiera şi plescăia. Mă lua cu frig, în ciuda căldurii de seră. Presimțeam că de îndată aveau să mă lase puterile, că desenele şi protuberanțele delirante care se vedeau prin cer şi prin trestiile aurii aveau să-mi ia pe loc în stăpânire conştiința, cu totul. Din când în când mi se părea că Gregson şi Cook devin transparenți şi că prin ei se văd tapete de hârtie cu model de trestii repetat la nesfârşit. M-am învins pe mine însumi, am holbat ochii şi am mers mai departe. Cook se târa deja în patru labe, striga şi i se agăța lui Gregson de picioare, dar acesta se scutura şi îşi continua drumul. M-am uitat la Gregson, la profilul lui încăpățânat, şi am simțit cu groază că uit cine e Gregson şi de ce sunt împreună cu el.

Între timp, ne prăbuşeam tot mai des, tot mai adânc, smârcurile ne absorbeau, nu se mai săturau, noi ne zvârcoleam şi ne târam afară. Cook căzu şi se întinse pe jos, muşcat de insecte, tumefiat, ud tot – şi, Dumnezeule, cum mai schelălăia când au început să ne ajungă din urmă, stânjen după stânjen, strângându-se şi zburând elastic, stoluri scârboase de şerpişori hidrofili de un verde strălucitor, atraşi de transpirația noastră. Pe mine însă mă îngrozea mult mai tare altceva: la stânga mea – mereu, cine ştie de ce, la stânga – se ridica din când în când din mlaştină, înclinându-se printre trestiile repetitive, un fel de

simulacru de fotoliu mare, dar în realitate era o amfibie cenuşie, greoaie, ciudată, a cărei denumire Gregson a refuzat să mi-o spună.

— Popas, zise el pe neaşteptate, popas.

Răzbiserăm ca prin minune pe o insuliță plată de piatră, înconjurată din toate părțile de vegetația de mlaştină. Gregson îşi scoase rucsacul şi ne dădu nişte turtițe autohtone care miroseau a ipecacuana şi o duzină de fructe de akrean. Cât îmi doream să beau, ce puțin era sucul sărăcăcios, vâscos de akrean...

— Ia uite, ciudat, zise către mine Gregson, dar nu în engleză, ci într-o altă limbă, să nu înțeleagă Cook. Noi trebuia să ne facem drum spre coline, dar, ciudat, să nu fi fost vreun miraj colinele – uite, nu se mai văd.

M-am ridicat puțin de pe pernă, m-am sprijinit în cot pe suprafața moale a pietrei – da, într-adevăr, nu mai erau coline, aburul tremura deasupra mlaştinii... Şi iată, totul în jur începu din nou să capete într-un chip ambiguu transparență. M-am lăsat pe spate şi i-am spus încet lui Gregson:

— Tu nu vezi, probabil, că ceva caută întruna să apară...

— Ce tot spui? întrebă Gregson.

Mi-am dat seama la timp că spun prostii şi am tăcut. Capul mi se învârtea, în urechi aveam un zumzăit. Gregson, lăsându-se într-un genunchi, scotoci în rucsac, dar medicamentele nu erau acolo, iar rezerva mea se dusese toată. Cook şedea în tăcere, scurmând ursuz piatra.

Mâneca ruptă a cămăşii, atârnând, îi dezgolea omoplatul şi tatuajul ciudat de pe piele: un pahar fațetat cu o linguriță strălucitoare, foarte bine executat.

— Vallière e bolnav, la tine trebuie să fie tabletele, i se adresă Gregson.

Eu, ce-i drept, nu auzeam cuvintele, dar ghiceam sensul general al discuțiilor, care deveneau absurde şi cumva sferice când luam aminte la ele.

Cook se întoarse încet şi tatuajul de sticlă îi alunecă de pe piele într-o parte, rămase un timp suspendat în aer şi începu să plutească, să plutească, şi privirea mea speriată îl ajunse din urmă, dar el se amestecă imediat cu aburul mlaştinii şi doar scânteia uşor imediat ce mă întorceam.

— Are ce merită, bălmăji Cook. Las' că... Şi dumneata, şi eu... las'...

În minutele din urmă, adică, probabil, de când ne instalaserăm pe insulița de piatră, el se mărise cumva, se umflase, apăruse ceva batjocoritor şi periculos în el. Gregson îşi scoase casca, îşi şterse cu batista murdară fruntea – portocalie deasupra sprâncenelor, iar mai sus albă –, îşi puse casca la loc, se aplecă spre mine şi spuse:

— Ridică-te, te rog (sau cam aşa ceva). O să-ncercăm să mergem mai departe. Exalațiile le ascund, dar sunt acolo... Sunt convins că am trecut deja de jumătate din mlaştină. (Toate astea sunt aproximative.)

— Criminal, zise Cook cu jumătate de gură. Tatuajul era iar pe omoplatul lui – de altfel, nu tot paharul, ci doar o parte, cealaltă nu încăpuse şi, reflectând lumina, tremura

în gol. Criminal, repetă cu satisfacție și își ridică ochii injectați. Am spus că aici ne înfundăm. Câinele negru mănâncă hoituri. Mi-re-fa-sol.

— E un bufon, i-am spus încet lui Gregson, bufon shakespearian.

— Șu-șu-șu, îmi răspunse Gregson, șu-șu, șo-șo-șo. Auzi, continuă el strigându-mi în ureche, trebuie să te ridici. Trebuie să mergem mai departe...

Piatra era albă și moale, ca un pat. M-am ridicat puțin, dar am căzut imediat la loc pe pernă.

— Trebuie să-l ducem noi, a spus Gregson cu un glas îndepărtat. Ajută-mă...

— Ei, aș, nici gând, răspunse Cook (sau așa mi s-a părut mie), nici gând. Propun să profităm de carnea lui până nu se usucă. Fa-sol-mi-re.

— S-a îmbolnăvit, s-a îmbolnăvit și el, am strigat eu. Ești aici cu doi nebuni. Pleacă singur. Ai s-ajungi, pleacă...

— Din partea noastră, poate să plece, zise Cook.

Între timp, vedeniile delirului, profitând de zăpăceala generală, își ocupară încet și sigur locurile. Pe cer se întindeau și se încrucișau liniile unui tavan de ceață. Din mlaștină se ridica, împins parcă de jos, un fotoliu mare. Niște păsări strălucitoare zburară în pâcla mlaștinii și, lăsându-se jos, se transformară pe loc: cea de colo, în picior de pat, asta – în carafă. Adunându-mi întreaga voință, gonii cu o privire fixă bazaconiile astea periculoase. Deasupra trestiilor zburau păsări adevărate cu lungi cozi de foc. În aer persista un zumzăit de insecte. Gregson alungă cu

mâna o muscă pestriță şi, imediat, încercă să-i stabilească specia. În cele din urmă nu se mai abținu şi o prinse cu plasa. Mişcările i se schimbară în chip ciudat, parcă le amestecase cineva, îl vedeam simultan în mai multe ipostaze, se scotea pe el din el, ca şi cum ar fi fost format din mai mulți Gregsoni de sticlă ale căror contururi nu se suprapuneau – dar iată că se comprimă la loc, se ridică hotărât şi îl scutură pe Cook de umăr.

— O să mă ajuți să-l duc, zise răspicat Gregson. Dacă nu erai un trădător, n-am fi fost în situația asta.

Cook tăcea, congestionându-se încet.

— Uite ce e, Cook, o să iasă urât, spuse Gregson. Îți spun pentru ultima oară...

Şi atunci se petrecu ceea ce se cocea de mult. Cook, ca un taur, intră cu capul în stomacul lui Gregson, amândoi căzură, Gregson reuşi să scoată revolverul, dar Cook izbuti să i-l smulgă din mâini, şi atunci se îmbrățişară şi începură să se rostogolească înlănțuiți, respirând asurzitor. Eu mă uitam neputincios la ei. Spinarea lată a lui Cook se încorda, vertebrele i se vedeau prin cămaşă şi deodată, în locul spinării se făcu văzut un picior, tot al lui, cu o venă albastră în lungul genunchiului roşcovan, şi de sus se lăsă cu toată greutatea Gregson, casca îi zbură şi se rostogoli, legănându-se ca jumătatea unui imens ou de carton. De undeva, din labirinturile de trupuri, se agitară degetele lui Cook, în ele era încleştat un cuțit ruginit, dar ascuțit, cuțitul intră în spinarea lui Gregson ca în lut, dar Gregson doar icni, şi amândoi se răsturnară de câteva ori, iar când

apăru din nou spinarea prietenului meu, din ea ieşeau mânerul şi jumătatea de sus a lamei, dar el apucă gâtul gras al lui Cook şi apăsă cu un trosnet şi lui Cook i se suciră picioarele... Ultima oară se rostogoliră cu o rotație completă şi deja nu se mai vedea decât un sfert din lamă – nu, o cincime, nu, nici măcar atât nu se mai vedea: intrase până la plăsele. Gregson încremeni, apăsându-se peste Cook, care se linişti şi el.

Mă uitam şi mă gândeam, cine ştie de ce (ceața bolnăvicioasă a senzațiilor...), că toate astea sunt un joc inofensiv, că acuşi aveau să se ridice amândoi şi, după ce-şi vor trage sufletul, mă vor purta paşnic prin mlaştină spre culmile albastre şi răcoroase, într-un loc umbros, unde va susura apa. Dar brusc, în această ultimă fază a bolii mele mortale – căci ştiam că peste câteva minute voi muri –, aşadar, iată, în aceste ultime minute m-am luminat complet : am înțeles că tot ce se petrecea în jurul meu nu era nicidecum un joc al imaginației înfierbântate, nicidecum un văl al delirului prin care pătrundea, prin nedorite străfulgerări, ceea ce părea a fi viața reală dintr-o îndepărtată capitală europeană – tapete, fotoliu, pahar cu limonadă –, am înțeles că agasanta cameră era un fals, fiindcă tot ceea ce este după moarte este, în cel mai bun caz, un fals, un simulacru de viață lipit în grabă, camere mobilate ale inexistenței. Am înțeles că realitatea, iată, asta era: acest minunat şi sinistru cer tropical, săbiile astea strălucitoare ale trestiilor, aburul ăsta de deasupra lor şi florile cu buze groase, care se agățau de insulița plată, pe

care, în rând cu mine, zăceau două cadavre înlănțuite. Şi înțelegând asta, am găsit în mine puterea să mă târăsc până la ele, să scot cuțitul din spinarea lui Gregson, conducătorul meu, tovarăşul meu. Era mort, mort de-a binelea, şi toate borcănaşele din buzunarele lui erau sparte, zdrobite. Mort era şi Cook, din gura lui ieşea o limbă albastră ca cerneala. Am desfăcut degetele lui Gregson, pe urmă, scăldat în sudoare, i-am întors trupul – buzele erau întredeschise şi însângerate, fața, care arăta deja țeapănă, părea prost bărbierită, albul albastru al ochilor se străvedea prin pleoape. Pentru ultima oară vedeam toate astea clar, cu propriii ochi, cu pecetea autenticului peste tot, vedeam genunchii lor zdreliți, muştele colorate care se agitau deasupra lor, femelele acestor muşte probând deja depunerea ouălor. Manevrându-mi anevoie mâinile vlăguite, am scos din buzunăraşul de la piept al cămăşii mele carnetul gros de notițe – dar imediat mă cuprinse slăbiciunea, m-am aşezat, îmi cădea capul... Şi cu toate astea, am învins ceața aceea nerăbdătoare a morții şi m-am uitat în jur. Azur, dogoare, singurătate – şi cât de rău îmi părea de Gregson, care nu avea să se mai întoarcă niciodată acasă, şi chiar mi-au venit în minte soția lui şi bătrânica bucătăreasă, şi papagalii, şi încă multe... Şi pe urmă m-am gândit la descoperirile noastre, comori neprețuite, plante şi făpturi rare care nu fuseseră încă descrise, cărora nu noi aveam să le dăm nume. Eram singur. Tot mai pâclos luceau trestiile, tot mai palid ardea cerul. Am urmărit cu privirea un

gândăcel încântător care se târa pe piatră, dar deja nu mai aveam putere să-l prind. Totul se ştergea în jur, lăsând la vedere decorul morții – o mobilă verosimilă şi patru pereți. Ultima mea mişcare a fost să deschid carnetul ud de transpirație – trebuia să notez neapărat ceva –, dar vai, mi-a alunecat din mâini, am dibuit după el pe pled, însă deja nu mai era.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

Întâlnirea

Lev avea un frate, Serafim. Serafim era mai mare şi mai gras decât el – de altminteri, e foarte posibil ca în aceşti nouă ani, nu, dați-mi voie, zece, Dumnezeule mare, sunt mai bine de zece ani, să fi slăbit, cine ştie – se va şti peste câteva minute. Lev plecase, Serafim rămăsese; şi una, şi alta s-au petrecut absolut la întâmplare – ba chiar, dacă vreți, mai degrabă Lev era de stânga. Serafim însă, care tocmai terminase Politehnica, nu se gândea la nimic altceva decât la domeniul său, se temea de curenții politici. Ciudat, ciudat, ciudat – peste câteva minute avea să intre. Să se îmbrățişeze? Câți ani, câte ierni? Speț[35]. Oh, cuvintele alea

[35] Prescurtare de la *spetzialist* (în rusă în orig.) – „specialist”.

cu coada mâncată, exact ca nişte capete de peşte cu şira spinării... speţ.

De dimineaţă sunase telefonul, o voce străină de femeie îi comunicase în germană: a sosit, ar vrea să treacă astă-seară, mâine pleacă. O surpriză, deşi Lev ştia deja că fratele lui e la Berlin. Lev avea un cunoscut, care avea un cunoscut, care avea la rândul lui un cunoscut care lucra la reprezentanţa comercială. E în delegaţie, achiziţionează ceva. E în partid? De mai bine zece ani.

În toţi anii aceia nu luaseră legătura unul cu altul, Lev nu ştia absolut nimic despre Serafim. De vreo două ori, numele lui Serafim îl curentase dintr-un ziar sovietic cenuşiu ca o perdea de fum, pe care Lev îl frunzărea la bibliotecă. „Şi întrucât, scria Serafim, premisa de bază a industrializării este consolidarea elementelor socialiste în întregul nostru sistem economic, se evidenţiază, ca sarcină curentă deosebit de esenţială şi de prim ordin, transformarea radicală a satului."

Lev, care terminase cu o întârziere scuzabilă universitatea din Praga (disertaţie despre curentele slavofile în literatura rusă), îşi căuta acum norocul la Berlin şi tot nu putea decide în ce consta el, acest noroc – în negoţul cu tot soiul de nimicuri, cum îl sfătuia Leşceev, sau într-o activitate tipografică, cum propunea Fuchs. Apropo, Leşceev şi Fuchs, împreună cu soţiile, se pregăteau să-l viziteze tocmai în seara aceea, era Crăciunul rusesc, Lev cumpărase cu ultimii bani un brăduţ de ocazie de nici

jumătate de metru, cinci lumânările zmeurii, o jumătate de kilogram de pesmeți dulci, o jumătate de kilogram de caramele. Musafirii promiseseră să aibă ei grijă de votcă şi de vin. Dar imediat ce primise conspirativa şi incredibila comunicare despre dorința fratelui său de a-l vedea, Lev se grăbise să-şi contramandeze musafirii. Leşceevii nu erau acasă, aşa că le-a transmis prin servitoare: ceva neprevăzut.

Discuția cu fratele, față-n față, între patru ochi, avea să fie şi-aşa destul de penibilă, dar să mai fie acolo şi... „E fratele meu din Rusia." „Îmi pare bine. Ei, şi cum e, mai au mult până crapă?" „Adică cine? Nu v-am înțeles." Leşceev e teribil de pătimaş şi de intolerant... Nu-nu, se contramandează.

Acum, aproape de ora opt seara, umbla prin odaia lui săracă, dar curată, lovindu-se ba de masă, ba de bara albă a patului sărac – un domn sărac, dar curat, într-un costum negru cu luciu, cu guler răsfrânt, o idee cam larg. Nu demult se despărțise de soție, care îl înşelase absolut pe neaşteptate – şi cu cine, cu cine... cu un individ vulgar, o nulitate... Îi şi luă de-acolo portretul, altfel o să trebuiască să răspundă la întrebările fratelui („Cine e?" „Fosta mea soție" „Cum adică – fosta?") Strânse şi bradul, îl scoase, cu permisiunea proprietăresei, pe balconul de serviciu; mai ştii, i-ar putea lua în râs sentimentalismul de emigrant. N-a avut ce face când l-a cumpărat. Tradiția. Musafiri, luminițe. Stingeți lumina, să strălucească doar el. Ochii jucăuş-lucitori ai doamnei Leşceeva.

Dar despre ce să discute cu el? Să-i povestească în treacăt, cu nepăsare, despre peripețiile din sudul Rusiei, din timpul Războiului Civil? Să se plângă glumind despre sărăcia (insuportabilă, sufocantă) de-acum? Să facă pe omul cu vederi largi, care se situează deasupra urii de emigrant, pe omul care înțelege... ce-nțelege? Că Serafim poate să prefere în locul sărăciei mele, curățeniei mele, o colaborare activă... cu cine, cu cine! Sau dimpotrivă, să atace, să facă de două parale, să conteste, ba nu – să ridiculizeze caustic: Termenul „cincinal” îmi sugerează prin ceva o herghelie.

Îl văzu în minte pe Serafim, umerii lui cărnoşi, uşor lăsați, galoşii imenşi, băltoacele din grădina din fața vilei, moartea părinților, începutul revoluției... Niciodată nu fuseseră ei prea legați – încă din gimnaziu avusese fiecare prietenii lui, profesorii lui... În vara lui 1917, Serafim legase o poveste destul de urâtă cu o vecină de vilă, soția unui avocat. Strigătele sălbatice ale avocatului, cu luat la palme, femeia trecută de tinerețe, ciufulită, cu chip de mâță, fugind pe alee, şi undeva, în planul din spate, zgomotul unui geam spart. Odată, pe când se scălda în râu, Serafim a fost cât pe ce să se înece... Iată cele mai clare amintiri despre el – mai nimic. Ți se pare că ai în minte un om cât se poate de viu, în cele mai mici amănunte, dar când te gândeşti la el, iese ceva aşa de stupid, aşa de împuținat, atât de fărâmițat – o fațadă falsă, nişte făcături găunoase ale memoriei. Dar, cum-necum, era fratele lui bun. Mânca

mult. Era pedant. Ce altceva. Într-o seară, la masă, la ceai...

Bătu de opt. Lev se uită nervos pe fereastră. Burnița, iar prin ceață înota lumina felinarelor. De-a lungul trotuarului, albe, rămăşițele zăpezii ude. Un Crăciun cald. În fața balconului atârnau, fâlfâind indolent în întuneric, panglici palide de hârtie, rămase de la Anul Nou nemțesc. Țârâitul brusc al soneriei de la intrarea principală a fost ca o explozie electrică în plex.

Mai voinic, mai gras decât înainte. Părea să respire teribil de greu. Îl luă pe Lev de mână. Tăceau amândoi cu acelaşi zâmbet larg. Palton vătuit, rusesc, cu guler mic de astrahan, încheiat cu o copcă, pălărie gri străină.

— Uite, aici, spuse Lev. Scoate-l. Dă-mi-l, îl pun aici. Ai nimerit uşor?

— Cu metroul, spuse Serafim suflând greu. Ei, ei, deci aşa...

Oftând exagerat a uşurare, se aşează în fotoliu.

— Îndată facem un ceai, spuse aferat Lev, forfotind cu lampa de spirt pe lavoar.

— Ce vreme, spuse Serafim, frecându-şi mâinile. De fapt, nu-i frig afară.

Spirtul fu introdus în balonul de cupru; dacă învârteşti şurubul de presiune, spirtul intră în jghebuleţul negru. Trebuie să-l slăbeşti puțin, puțin de tot, să întorci şurubul la loc şi să apropii chibritul. Se aprinse o flacără plăpândă, gălbuie, pluti în jghebuleț, muri încet, şi atunci mai trebui deschisă încă o dată supapa şi, cu zgomot – sub suportul

de fontă, pe care stătea ca o victimă ceainicul înalt de tinichea cu un neg într-o parte –, țâşni o flacără, care era deja cu totul altfel, de un albastru mat, ca o coroană zimțată albastră. Cum şi de ce se produceau toate acestea, Lev nu ştia, dar nici nu-l interesa. El urma orbeşte instrucțiunile proprietăresei. La început, Serafim s-a uitat peste umăr la toată tevatura cu lampa de spirt, fiindcă atât îi îngăduia trupul corpolent, dar pe urmă se ridică, se apropie şi o vreme vorbiră despre maşinuța aceea; Serafim îi explică principiul şi învârti încetişor şurubul.

— Ei, şi cum o duci? întrebă, cufundându-se din nou în fotoliul strâmt.

— Uite, cum vezi, răspunse Lev. Acuşi e gata ceaiul. Dacă ți-e foame, am nişte salam.

Serafim refuză, îşi suflă temeinic nasul şi începu să vorbească despre Berlin.

— Au întrecut America, spuse el. Ce trafic pe străzi. Oraşul s-a schimbat formidabil. Eu, ştii, am mai fost aici în 1924.

— Pe-atunci stăteam la Praga, spuse Lev.

— Deci aşa, spuse Serafim.

Tăcere. Amândoi se uitau la ceainic, aşteptând parcă o minune de la el.

— Acuşi începe să fiarbă, spuse Lev. Până una-alta, ia din caramelele astea.

Serafim luă şi obrazul stâng i se puse în mişcare. Lev tot nu se hotăra să se aşeze: asta ar fi însemnat să se instaleze la discuție; prefera să stea în picioare sau să umble fără

rost între pat şi masă. Pe covorul incolor erau împrăştiate câteva ace de brad. Brusc, anemicul şuier amuţi.

— S-a stins neamţul, spuse Serafim.

— Acum îl facem, dădu fuga Lev, acum îl facem.

Dar în sticlă nu mai era spirt.

— Ce belea... Las', că cer la proprietăreasă.

Ieşi pe coridor, luând-o spre apartamentul proprietăresei. Ce tâmpenie. Doar ştia că trebuie cumpărat... I-ar fi dat pe datorie. A uitat. Bătu la uşă. Nimeni. Zero atenţie, o jumătate de kilogram de dispreţ. De ce i-o fi venit în minte vorba asta din şcoală? Mai bătu o dată. Tot întuneric. E plecată. O luă spre bucătărie. Bucătăria era încuiată, cu precauţie.

Lev stătu o clipă pe coridorul întunecat, gândindu-se nu atât la spirt, cât la uşurarea de a fi singur un minut şi la chinul de a se întoarce în camera încordată unde, îndesat bine, stătea un om străin. Despre ce să vorbească? Articolul legat de Faraday din numărul vechi al revistei germane. Nu, nu merge. Când se întoarse, Serafim era lângă etajeră şi se uita la cărţile jerpelite, soioase.

— Poftim, ce poveste, spuse Lev. E de-a dreptul jenant. Scuză-mă, pentru Dumnezeu. Poate...

(Poate o fi apa aproape fiartă. Nu. E abia călâie.)

— Fii serios, spuse Serafim. Sincer să fiu, nici nu mă dau în vânt după ceai. Şi tu, citeşti mult?

(Să coboare la cârciumă după bere? N-are de-ajuns, n-or să-i dea. Naiba ştie pe ce-a cheltuit, pe caramele, pe brad.)

— Da, citesc, zise el tare. Ah, ce penibil, ce penibil. Dacă era proprietăreasa...

— Lasă, spuse Serafim. Ne lipsim. Vasăzică, aşa stau lucrurile. Da. Şi în general cum e? Cum stai cu sănătatea? Eşti sănătos? Că ăsta e principalul. Eu, ca să-ți spun, nu prea citesc, continuă el uitându-se cu coada ochiului la etajeră. N-am când. Zilele trecute, în tren, mi-a căzut în mână...

De pe coridor se auzi telefonul.

— Scuză-mă, spuse Lev. Ia şi mănâncă, uite-aici, pesmeți, caramele. Vin imediat.

Ieşi în grabă.

— Dar ce-i cu dumneata, domnule? spuse în telefon vocea lui Leşceev. Nu zău, asta ce mai e? Ce s-a-ntâmplat? Eşti bolnav? Ce? N-aud. Mai tare.

— Ceva neprevăzut, răspunse Lev. Doar am transmis.

— Ai transmis, ai transmis. Dă-o încolo, zău. E sărbătoare, vinul e cumpărat, nevastă-mea ți-a pregătit un cadou.

— Nu pot, spuse Lev. Şi eu, chiar foarte mult aş...

— Ia uite, ce specimen! Ascultă, rezolvă-ți acolo treaba, şi venim la dumneata. Soții Fuchs sunt şi ei aici. Sau, ştii, şi mai bine, hai la noi. A? Olea, taci, n-aud. Ce spui?

— Nu pot, am... Ce mai, sunt ocupat.

Leşceev trase o înjurătură.

— La revedere, spuse stânjenit Lev în receptorul deja mort.

Acum Serafim examina nu cărțile, ci tabloul de pe perete.

— Probleme. Un pisălog, spuse Lev strâmbându-se. Iartă-mă, te rog.

— Ai multă treabă? întrebă Serafim fără să-şi ia ochii de la oleografia care înfățişa o femeie în roşu cu un pudel negru ca funinginea.

— Da, îmi câştig existența, scriu articole, fac diverse lucruri, răspunse evaziv Lev. Dar tu – să-nțeleg că n-ai venit pentru mult timp, nu?

— Mâine, probabil, plec. Nici acum, la tine, n-o să stau mult. Astăzi mai trebuie să...

— Stai jos, ce tot spui...

Serafim se aşează. Tăcură din nou. Amândoi ar fi vrut să bea ceva.

— Cât priveşte cărțile, spuse Serafim. Ba e una, ba e alta. Nu e timp. Uite, în tren... întâmplător, mi-a căzut în mână... Neavând ce face, am citit. Un roman. O prostie, bineînțeles, dar destul de captivantă, despre un incest. Ei bine...

Povesti de-a fir a păr conținutul. Lev încuviința din cap, se uita la costumul lui gri, trainic, la obrajii mari şi netezi, se uita şi se gândea: „Chiar era nevoie ca după zece ani să-mi reîntâlnesc fratele doar ca să discutăm despre cea mai trivială carte a lui Leonard Frank? Pe el nu-l interesează deloc să vorbească despre asta, iar pe mine nu mă interesează deloc să ascult. Ce voiam eu să zic? Chinuitoare seară.

— Mi-amintesc, am citit-o. Da, e o temă la modă. Mănâncă nişte caramele. Mi-e aşa de jenă cu ceaiul. Spui că Berlinul s-a schimbat foarte mult.

(Nu asta. Despre asta au vorbit deja.)

— Americanizarea, răspunse Serafim. Traficul. Casele sunt remarcabile.

Pauză.

— Voiam să te întreb, spuse febril Lev. Nu e chiar domeniul tău, dar uite, în revista asta... N-am înțeles tot. Uite asta, de pildă. Experiențele astea ale lui.

Serafim luă revista şi începu să explice.

— Ce e aşa complicat? Înainte de a se forma un câmp magnetic – ştii ce-i un câmp magnetic? – ei bine, înainte de formarea lui există ceea ce se numeşte un câmp electric. Liniile lui de forță sunt dispuse în planuri care trec printr-un vibrator. Reține că, potrivit învățăturii lui Faraday, o linie magnetică este reprezentată printr-un inel închis. În timp ce linia electrică este întotdeauna deschisă. Dă-mi un creion – lasă, că am, mulțumesc, mulțumesc, am.

Îi explică timp îndelungat, schiță ceva, în timp ce Lev dădea smerit din cap. Vorbi despre Young, despre Maxwell, despre Hertz. O adevărată prelegere. Pe urmă ceru un pahar cu apă.

— Dar, ştii, e deja timpul să plec, spuse lingându-şi buzele şi punând paharul la loc pe masă. E timpul. Scoase de undeva din pântece un ceas gros. Da, e timpul.

— Ce tot spui, mai stai puțin, bâigui Lev, dar Serafim clătină din cap şi se ridică trăgându-şi în jos vesta.

Privirea i se pironi din nou pe oleografie: o femeie în roşu şi un pudel negru.

— Tu ți-aminteşti cum îl chema? spuse, zâmbind sincer pentru prima dată în seara aceea.

— Pe cine? întrebă Lev.

— Ții minte? Tihotski venea la noi la vilă cu un pudel. Cum îl chema?

— Stai, spuse Lev. Stai. Da, într-adevăr... Îmi amintesc imediat.

— Unul negru, spuse Serafim. Seamănă mult. Unde mi-ai pus tu paltonul... A, uite. Gata.

— Mi-a ieşit şi mie din minte, spuse Lev. Chiar, cum îl chema?

— Ei, dă-l naibii. Am plecat. Ei... Mă bucur mult că te-am văzut...

Cu uşurință, în ciuda masivității sale, îşi puse paltonul.

— Te conduc, spuse Lev aducându-şi trenciul uzat.

În mod stupid, tuşiră amândoi odată. Pe urmă, tăcând, coborâră şi ieşiră în stradă. Burnița.

— Iau metroul. Dar cum îl chema, totuşi? Negru, cu pompoane pe labe. Ia te uită, chiar mă mir... Şi memoria mea...

— Cu „T” replică Lev, asta-mi amintesc perfect. Era cu „T”.

Trecură în diagonală pe partea cealaltă a străzii.

— Ce vreme umedă, spuse Serafim. Măi, măi, măi... Chiar să nu ne amintim? Cu „T” spui?

Dădură colțul. Felinar. Băltoacă. Clădirea întunecată a poştei. Lângă automatul de timbre stătea, ca întotdeauna, bătrâna cerşetoare. Întinse mâna, în care ținea două cutii de chibrituri. Raza felinarului alunecă pe fața ei suptă, iar sub nări îi tremură o picătură luminoasă.

— De-a dreptul jenant, exclamă Serafim. Ştiu că-l am într-o cămăruță a creierului, dar nu-mi vine şi pace.

— Cum îl chema, cum îl chema, reluă Lev. E chiar absurd să nu putem... Ții minte, o dată s-a pierdut, un ceas întreg a stat Tihotski în pădure şi a strigat după el. Începe cu „T", asta-i sigur.

Ajunseră la scuar. Dincolo de el, pe un geam albastru ardea o potcoavă de perle – blazonul metroului. Treptele de piatră care duc în adânc.

— Asta e, ce să-i faci, spuse Serafim. Rămâi sănătos. Ne mai întâlnim noi cumva.

— Ceva gen Tuşkana... Toşka... Taşka... spuse Lev. Nu, nu pot. Nu-i nici o speranță. Fii şi tu sănătos. Toate bune.

Serafim îşi flutură mâna cu degetele răsfirate, spinarea lui latră se cocoşă şi pieri în adânc. Lev o luă încet înapoi, prin scuar, pe lângă poştă, pe lângă cerşetoare... Brusc, se opri. În memorie, într-un punct al memoriei se contura o uşoară mişcare, ca şi cum ceva mic de tot se trezise şi începuse să freamăte. Cuvântul era încă invizibil, dar umbra i se întindea deja, de după colț, parcă, şi-i venea să calce pe umbra asta, să n-o lase să se retragă la loc. Vai, nu izbuti. Dispăru cu totul ; dar, în clipa aceea, cum creierul încetase să se încordeze, din nou, şi deja mai clar,

vibră ceva şi, ca un şoricel care iese dintr-o crăpătură când e linişte în cameră, se ivi, uşor, tăcut şi misterios, micul corp viu... „Dă laba, Şutik.” Şutik! Ce simplu. Şutik...

Se uită fără să vrea înapoi, se gândi că Serafim, stând în vagonul subteran, şi-a amintit poate şi el. Jalnică întâlnire.

Lev oftă, se uită la ceas şi, văzând că încă nu-i târziu, se hotărî s-o pornească spre casa unde stăteau Leşceevii. Ia, să-şi bată palmele una de alta, poate s-or mai încălzi.

(1931)

Traducere de Adriana Liciu

Gură la gură

Viorile mai plângeau încă, interpretând parcă un imn închinat pasiunii şi iubirii, dar Irina şi foarte emoţionatul Dolinin se îndreptau deja spre ieşirea din teatru. Îi atrăgea noaptea de primăvară, îi atrăgea misterul ce se ridica încordat între ei. Inimile le tremurau la unison.

— Daţi-mi numărul dumneavoastră de telefon, spuse Dolinin (şters).

— Permiteţi-mi să vă aduc pălăria şi mantoul (şters).

— Permiteţi-mi, spuse Dolinin, să vă aduc lucrurile (între „să vă aduc” şi „lucrurile” fusese inserat „şi să-mi aduc”).

Dolinin se apropie de garderobă şi, prezentând bonurile (corectat: „amândouă bonurile”)...

Aici, Ilia Borisovici căzu pe gânduri. Nu merge, nu merge să zăbovească la garderobă. Abia avusese loc elanul extatic, izbucnirea pasiunii între vârstnicul, însinguratul Dolinin şi întâmplătoarea sa vecină de lojă, o fată în negru; deciseseră să fugă din sala de teatru, cât mai departe de tunici şi decolteuri. În faţa autorului se ivi vag o grădină, Kupeceski sau Ţarski, salcâmi, râpe, o noapte înstelată. Autorul ardea de nerăbdare să irumpă împreună cu eroina în această noapte înstelată. Dar mai aveau de primit hainele, iar asta strica efectul. Ilia Borisovici reciti cele scrise, îşi umflă obrajii, îşi pironi privirea pe sfera de cristal a prespapierului şi, după ce reflectă puţin, decise să sacrifice efectul de dragul autenticului. Ceea ce se dovedi a nu fi uşor. Talentul său era pur liric, reda natura şi trăirile cu o uşurinţă uimitoare, în schimb nu se descurca prea bine cu detaliile vieţii de zi cu zi, cum ar fi deschisul şi închisul uşilor sau strângerile de mână când în cameră sunt mai multe personaje şi unul sau două se salută cu mai multe. De asemenea, Ilia Borisovici avea de furcă întruna cu pronumele, de exemplu cu „ea”, care dădea să înlocuiască nu numai eroina, ci şi poşeţica sau vreo cuşetă, şi, ca să nu repete numele propriu, trebuia să spună „ tânăra”, ori „interlocutoarea lui”, deşi nu avea loc nici o discuţie. Scrisul era pentru Ilia Borisovici o luptă inegală cu obiectele de primă necesitate: obiectele de lux i se păreau mult mai maleabile, dar, de fapt, şi ele se puneau deseori pe picioarele de dinapoi, se înţepeneau, nu permiteau mişcărilor să fie degajate. Şi acum, isprăvind cu chiu, cu

vai tevatura cu garderoba şi pregătindu-se să-l înzestreze pe erou cu un baston, Ilia Borisovici se bucură sincer de strălucirea măciuliei masive a acestuia şi, vai, nu presimți ce avea să-i impună dragul ăsta de baston, cât avea să-l mai chinuiască cerându-se pomenit atunci când Dolinin, simțind în brațe trupul tânăr, mlădios al Irinei, avea să îl treacă peste un pârâiaş primăvăratic.

Dolinin era, pur şi simplu, „în vârstă"; Ilia Borisovici mergea pe cel de-al cincizeci şi cincilea an. Dolinin era „colosal de bogat" – fără vreo explicație clară a surselor de venit; Ilia Borisovici, director la o firmă specializată în construcții de săli de baie, care, e momentul să spunem, primise în acel an o comandă pentru finisarea cu cărămidă smălțuită a zidurilor de peşteră ale câtorva stații de metrou, era fără doar şi poate un om cu situație. Dolinin trăise în Rusia, probabil în sudul Rusiei, şi o cunoscuse pe Irina cu mult înainte de ultimul război. Ilia Borisovici locuia la Berlin, unde emigrase, împreună cu soția şi fiul, în 1920. Stagiul său literar avea vechime, dar nu era prea consistent: un necrolog în *Iujnîi Vestnik* pentru un negustor liberal local (1910), două poeme în proză (august 1914 şi martie 1917), tot acolo, şi o cărțulie conținând acelaşi necrolog şi aceleaşi două poeme în proză – o cărțulie frumuşică, apărută în toiul Războiului Civil. În fine, fiind deja la Berlin, Ilia Borisovici scrisese un mic studiu, „Călători pe mare şi pe uscat", şi îl tipărise într-o revistă rusească ce apărea modest la Chicago; numai că, cine ştie cum, n-a trecut mult şi revista s-a evaporat, iar celelalte

periodice nu returnau manuscrisele respinse şi nici nu explicau motivele. Au urmat doi ani de acalmie literară: boala şi moartea soției, inflația, o mie de treburi. Fiul a terminat gimnaziul la Berlin şi a intrat la facultate la Freiburg. Şi iată, în 1925, odată cu începutul senectuții, prosperul şi solitarul Ilia Borisovici simți o asemenea mâncărime scriitoricească, o asemenea sete – o, nu, nu de glorie, ci doar de căldură şi de atenție din partea publicului cititor –, încât decise să nu se mai înfrâneze, să scrie un roman şi să îl publice pe spezele sale.

Cam la vremea când eroul, tristul şi multîncercatul Dolinin auzea chemarea unei vieți noi şi, izbutind cu chiu, cu vai să nu se împotmolească pe veci la garderobă, pleca împreună cu tânăra în noaptea primăvăratică, fu găsit şi titlul romanului, şi anume *Gură la gură*. Dolinin o instală pe Irina în apartamentul lui, dar încă nu era nimic între ei – el dorea ca ea să vină singură în patul lui şi să exclame: „Ia-mă, ia-mi neprihănirea, suferința... Sunt a ta. Singurătatea ta e singurătatea mea şi, oricât de mult sau de puțin m-ai iubi, sunt gata de orice, căci în jurul nostru primăvara cheamă la omenie şi la bine, căci cer şi pământ vor străluci de o frumusețe divină, căci te iubesc...”

— Un pasaj puternic, zise Eufratski. Foarte puternic.

— Nu-i plictisitor, ce zici? întrebă Ilia Borisovici uitându-se pe deasupra ochelarilor cu ramă de baga. Hm? Spune-mi cinstit...

— Probabil că ea are să i se ofere, presupuse Eufratski.

— Este pe lângă, cititorule, pe lângă, răspunse Ilia Borisovici (în sensul „ca Ieremia cu oiştea-n gard”), zâmbi cu şiretenie, scutură uşurel manuscrisul, îşi puse mai comod una peste alta pulpele grase şi reluă lectura.

Îi citea lui Eufratski romanul în porții mici, pe măsură ce le producea. Eufratski, care apăruse la el pe nepusă masă, cu ocazia unui concert pentru care vindea bilete, era un jurnalist cu nume – mai exact, cu o duzină de pseudonime; până atunci, Ilia Borisovici îşi făcuse cunoştințe numai în mediul industrial german, dar acum, frecventând adunări, conferințe, mici spectacole, ştia după figură pe unul şi pe altul din aşa-numita confrerie scriitoricească, iar cu Eufratski se împrietenise chiar bine de tot şi ținea la părerea lui de stilist, chit că era bine ştiut stilul lui Eufratski: cel actual. Ilia Borisovici îl chema deseori la el, beau amândoi coniac şi vorbeau despre literatură – mai exact, gazda vorbea, iar musafirul aduna de zor impresii, ca pe urmă să-şi delecteze amicii cu ele. Drept este că gustul literar al lui Ilia Borisovici era cam greoi. Pe Puşkin, fireşte, îl recunoştea, dar îl ştia mai mult din opere; îl găsea, în genere, „de un calm olimpian şi incapabil să emoționeze”. Din tot ce însemna poezie îşi amintea pe de rost doar *Marea* de Veinberg şi o poezie de Skitaleț, în care „spânzurat” rimează cu „derutat”. Dacă îi plăcea lui Ilia Borisovici să-i ironizeze pe decadenți? Da, îi plăcea, dar, pe de altă parte, recunoştea cinstit că nu se prea pricepe la versuri. În schimb, despre proza rusă vorbea cu plăcere, cu înflăcărare – îl stima pe Lugovoi, îl

aprecia pe Korolenko, găsea că Arțîbaşev strică tineretul... Despre prozatorii moderni spunea, desfăcându-şi brațele: „Scriu plicticos!”, ceea ce îl făcea pe Eufratski să cadă într-un soi de extaz calm.

— Scriitor trebuie să fii cu sufletul, sublinia Ilia Borisovici, să participi, să rezonezi, să fii just. Poate că eu sunt un nimic, o nulitate, dar am un crez al meu. Dacă un singur cuvânt din ce scriu eu i se întipăreşte cuiva în suflet...

Şi Eufratski se uita la el cu o privire tulbure, savurând dinainte, cu o blândețe chinuitoare, reproducerea mimetică de mâine, hohotul din rărunchi al unuia, chițăitul de ventriloc al altuia...

Şi iată, sosi ziua când manuscrisul fu terminat. La sugestia lui Eufratski de a merge la o cafenea, Ilia Borisovici răspunse cu o misterioasă importanță:

— Nu pot. Lustruiesc buchiile.

Lustruirea însemna că, tăbărând pe cuvântul „tânăra”, pomenit prea des, îl înlocuia ici şi colo cu „fata”, pe care îl rostea ca şi cum ar fi avut doi „t”: „fatta”.

A doua zi, seara, la cafenea. O canapeluță roşie. Doi domni. După cum arată, par a fi oameni de afaceri. Unul – solid, impozant, nefumător, cu o expresie de om bun şi credul pe fața rotofeie; celălalt – numai pielea şi osul, cu sprâncene groase, cu două cute scârbite curgând de la nările de linx până la colțurile lăsate ale gurii, din care iese strâmb o țigară încă neaprinsă. Vocea calmă a celui dintâi:

— Finalul l-am scris dintr-un foc. El moare, da, moare...

Tăcere. Canapeluța roşie e moale. Dincolo de fereastră pluteşte, ca un peşte în acvariu, un tramvai străpuns de lumină.

Eufratski păcăni bricheta, scoase fum pe nări şi spuse:

— Dar, Ilia Borisovici, de ce nu-ți publici dumneata romanul într-o revistă, până să apară într-un volum de sine stătător?

— Dar nu am relații... Cine să mi-l primească? Sunt publicați mereu aceiaşi scriitori.

— Da' de unde. Am o mică idee, însă trebuie să stăm şi să chibzuim temeinic la ea.

— Eu cu dragă inimă aş... zise visător Ilia Borisovici.

După alte câteva zile, în cabinet la Ilia Borisovici, expunerea ideii:

— Trimiți textul... Eufratski miji ochii şi încheie coborând vocea: la *Arion*.

— La *Arion*? întrebă Ilia Borisovici netezind nervos manuscrisul.

— N-ai de ce să te sperii. Aşa se numeşte revista. Chiar nu ştii? Măi, măi, măi! Prima cărticică a apărut în primăvară, în toamnă o să apară a doua. Trebuie să urmăreşti un picuț literatura, Ilia Borisovici.

— Cum adică – să trimit aşa, pur şi simplu?

— Ei, da, la Paris, redactorului. Numele Galatov ți-e cunoscut, desigur, nu?

Ilia Borisovici ridică vinovat din umerii masivi. Eufratski, încrețindu-şi fața, explică: Beletrist, forme noi, măiestrie, construcție complexă, un Joyce rus...

— Gios, repetă umil Ilia Borisovici.

— Întâi, hai să ciocănim la uşă, spuse Eufratski. Şi, mă rog, să faci cunoştinţă cu revista.

Făcu. La magazin i se dădu un număr roz, dolofan, îl cumpără şi, cu voce tare, remarcă:

— E o tânără apariţie. Ştiţi, trebuie încurajată.

— Tânăra apariţie s-a sfârşit, zise patronul magazinului. N-a apărut, cu totul, decât un singur număr.

— Nu sunteţi la curent, obiectă cu un zâmbet Ilia Borisovici. Ştiu cât se poate de sigur că următorul iese la toamnă.

Întors acasă, tăie cu grijă paginile revistei. Găsi în ea ceva nu prea inteligibil de Galatov, două, trei povestiri de nişte autori obscuri, câteva versuri pâcloase şi un articol foarte competent despre industria germană, semnat „Tigrin".

„N-or să accepte în vecii vecilor, se gândi indispus Ilia Borisovici. Toţi sunt de-ai lor."

Cu toate astea, o găsi într-un anunţ în ziar pe o oarecare doamnă Liubianskaia (stenografă şi dactilografă) şi începu să-i dicteze cu intonaţie, emoţionându-se, ridicând glasul şi uitându-se întruna să vadă ce impresie producea asupra ei romanul. Ea îşi flutura creionul pe blocnotes – mică, negricioasă, cu o eczemă pe frunte –, iar Ilia Borisovici se învârtea prin cabinet, strângând cercurile când se apropia un pasaj de efect. Spre sfârşitul primului capitol, camera începea să răsune de strigătele lui.

— Şi toată viața de până atunci i se păru o teribilă eroare, urlă cât îl ținea gura Ilia Borisovici, iar apoi, cu glasul obişnuit, cel de birou, spuse: Transcrieți totul pentru mâine, patru copii, lăsați marginea mai lată. Mâine veniți ca şi astăzi.

Noaptea se gândi ce să-i scrie lui Galatov când îi va trimite romanul: „...spre o severă judecată... am colaborat cu revista cutare şi cutare...” Dar în dimineața zilei următoare (ce curtoazie a sorții), Ilia Borisovici primi o scrisoare: „Mult stimate Boris Grigorievici! Am aflat de la cunoştința noastră comună despre noua dumneavoastră lucrare. Redacția *Arion* ar fi interesată să o citească, întrucât ar vrea să introducă în viitorul număr ceva «mai proaspăt». P.S. Ce ciudat: chiar nu demult mi-am amintit de elegantele dumneavoastră miniaturi din *Iujnîi vestnik*...”

„Îşi amintesc de mine, îmi vor textele...” îşi spuse năucit Ilia Borisovici. Apoi îl sună pe Eufratski şi, lăsându-se oarecum pe spate în fotoliu, sprijinind pe masă mâna în care ținea pipa şi făcând cu cealaltă un gest larg, radiind tot, spuse tărăgănat:

— Eei, puiule, eei, puiule, şi brusc văzu că obiectele strălucitoare de pe masă încep să tremure, se dublează, plutesc într-un miraj umed. Clipi de câteva ori şi totul reveni la loc, iar glasul obosit al lui Eufratski răspunse languros:

— Ei, şi dumneata... între colegi... un serviciu obişnuit...

Se înălțau tot mai mult cinci teancuri egale. Dolinin, care nu o posedase încă niciodată pe Irina, află întâmplător

că ea era atrasă de un altul, un tânăr pictor... Uneori, Ilia Borisovici dicta în cabinetul de la birou, şi atunci nemţoaicele dactilografe, la auzul vreunui strigăt îndepărtat, se mirau: oare pe cine muştruluia blajinul lor şef? Dolinin discută cu ea de la suflet la suflet, ea îi spuse că nu îl va părăsi niciodată, căci preţuieşte prea mult minunatul lui suflet singuratic, dar că, vai, cu trupul aparţine altuia, şi Dolinin se înclină în tăcere. În fine, veni ziua când el îşi făcu testamentul în favoarea ei, veni ziua când el se omorî cu un foc (de Mauser), veni ziua când Ilia Borisovici, zâmbind fericit, o întrebă pe Liubianskaia, care îi adusese ultimul vraf de pagini dactilografiate, cât îi datorează şi se strădui să o şi recompenseze.

Reciti cu încântare *Gură la gură* şi îi dădu o copie lui Eufratski pentru corectură (nişte modificări, pe unde, din graba stenografierii, rămăseseră nişte goluri, le făcuse deja dactilografa). Eufratski se mărgini să introducă pe unul dintre primele rânduri, cu creionul roşu, o virgulă plină de temperament. Ilia Borisovici trecu cu grijă această virgulă pe exemplarul destinat redacţiei *Arion*, semnă romanul cu un pseudonim inspirat din numele răposatei sale soţii, capsă filele, anexă o lungă scrisoare, puse totul într-un plic mare, încăpător, îl cântări, se duse personal la poştă şi expedie, recomandat, romanul.

Păstră chitanţa în portofel şi se pregăti pentru săptămâni de aşteptare înfrigurată. Dar răspunsul lui Galatov veni cu o viteză uimitoare – în cinci zile.

„Mult stimate Ilia Borisovici! Redacția este absolut entuziasmată de materialul trimis de dumneavoastră. Rar ne-a fost dat să citim pagini care să poarte atât de limpede pecetea *sufletului omenesc.* Romanul dumneavoastră emoționează prin expresia neobişnuită a stilului. În el se află «amărăciune şi duioşie». Unele descrieri, cum ar fi, chiar la început, descrierea teatrului, rivalizează cu figurile analoage din operele clasicilor noştri şi, într-un sens, le surclasează. Vă spun acest lucru pe deplin conştient de «răspunderea» unei astfel de aprecieri. Romanul dumneavoastră ar fi o adevărată podoabă pentru *Arion*”.

Imediat ce se linişti puțin, în loc să meargă la birou, Ilia Borisovici se duse la Tiergarten, se aşează pe o bancă şi începu să se gândească la soția lui, cum s-ar fi bucurat ea împreună cu el. După ce mai stătu puțin, îl vizită pe Eufratski. Eufratski stătea întins în pat şi fuma. Studiară împreună fiecare frază a scrisorii. Când ajunseră la ultima, Ilia Borisovici ridică timid ochii şi întrebă:

— Spune-mi, de ce „ar fi” şi nu „va fi”, doar eu îl dau cu dragă inimă. Ori e, pur şi simplu, ca s-o întoarcă mai elegant?

— Nu, aici, din păcate, e altceva, răspunse Eufratski. Probabil că ei, din mândrie, o ascund. Dar treaba e că s-a zis cu revista – da, e lucru clar de câteva zile... Publicul, ştii, citeşte orice porcărie, în timp ce *Arion* e de talia unui cititor pretențios. Şi uite ce se-ntâmplă...

— Auzisem eu ceva, spuse panicat Ilia Borisovici, dar am crezut că sunt zvonuri de-ale concurenței ori că vorbesc

fără să ştie. E posibil să nu mai existe un al doilea număr? Asta ar fi chiar îngrozitor.

— Nu sunt bani. E o revistă lipsită de interese, idealistă. Şi revistele astea, Dumnezeule, nu au trai.

— Dar cum aşa, cum aşa! strigă Ilia Borisovici plesnindu-şi palmele. Doar mi-au acceptat romanul, doar voiau să-l publice...!

— Da, n-a fost să fie, spuse cu o voce indiferentă Eufratski. Dar ia spune, Ilia Borisovici... şi începu să vorbească despre altceva.

Noaptea, Ilia Borisovici se gândi profund, se sfătui cu sine însuşi şi, sunându-l de dimineaţă pe Eufratski, îi puse câteva întrebări de natură financiară. Eufratski răspundea moale, dar extrem de precis. Ilia Borisovici se mai gândi ce se mai gândi, şi în ziua următoare îi făcu lui Eufratski o propunere, pe care acesta să o transmită revistei *Arion*. Propunerea fu acceptată şi Ilia Borisovici transferă la Paris o sumă de bani. Drept răspuns primi o scrisoare cu expresia celei mai vii recunoştinţe şi cu înştiinţarea că al doilea număr va ieşi peste o lună. În post-scriptum era trecută o rugăminte politicoasă: „Îngăduiţi-ne să nu semnăm romanul I. Annenski, cum propuneţi dumneavoastră, ci Ilia Annenski". „Aveţi perfectă dreptate, răspunse Ilia Borisovici. Pur şi simplu, nu am ştiut că există deja un literat care scrie sub acest nume. Sunt bucuros că romanul meu va vedea lumina tiparului în revista dumneavoastră. Fiţi atât de bun şi expediaţi-mi, de îndată ce va apărea revista, cinci exemplare." (Avea în

vedere o bătrână care îi era rudă şi doi, trei cunoscuți de afaceri. Fiul lui nu citea în rusă.)

Din acest moment, în viața lui Ilia Borisovici începu o perioadă pe care oamenii spirituali ar numi-o, pe scurt, „apropo”. Ba pe la o librărie, ba pe la o adunare, ba pur şi simplu pe stradă, se apropie să te salute („A! Ce mai faceți?”) câte un domn prea puțin cunoscut, cu ochelari cu ramă de baga, să discute cu tine de una şi de alta, trece vizibil de la una şi de la alta la literatură şi, deodată, spune: „Apropo...”, în timp ce mâna lui scotoceşte febril în sân şi scoate cât ai clipi o scrisoare. „Iată, apropo, ce îmi scrie Galatov – îl ştiți? Galatov – Gioisul rus.” Iei scrisoarea şi o citeşti: „...redacția este absolut entuziasmată... clasicii noştri... podoabă...” „Mi-a încurcat patronimicul... spune Ilia Borisovici cu un râs binevoitor. Ştiți cum sunt scriitorii, oameni distrați... Dar revista va apărea în septembrie, să-mi citiți mica operă.” Apoi, ascunzând scrisoarea, îşi ia rămas-bun de la tine şi, cu un aer preocupat, pleacă grăbit mai departe.

Epave literare, jurnalişti mărunți, corespondenți ai unor foste reviste îşi băteau joc de el cu o voluptate sălbatică, hlizindu-se cu aceeaşi încântare cu care un huligan chinuie un pisoi, cu aceeaşi strălucire în ochi cu care un bărbat trecut, care n-a avut parte de desfătări, spune un banc deocheat. Desigur, îşi băteau joc de el pe la spate, însă tare, cu dezinvoltură, fără să se sinchisească de teribila acustică a locurilor în care se bârfeşte. Probabil că, tare de urechi cum era, Ilia Borisovici nu auzea nimic. Înflorise,

avea un mers nou, beletristic, începuse să-i scrie fiului în rusă, traducându-i în germană mai toate cuvintele. La birou se ştia deja că Ilia Borisovici este nu numai un om minunat, ci şi un *Schriftsteller*[36], şi unii dintre cunoscuţii lui, majoritatea comercianţi, îi încredinţau secretele lor de amor: „Vedeţi, dumneavoastră descrieţi...” Simţind o adiere caldă, începu să-i aţină calea zi de zi, ba la intrarea de serviciu, ba la intrarea principală, o sărăcime pestriţă. Îşi arătau stima faţă de o personalitate din emigraţie. Dar ce să mai vorbim – Ilia Borisovici era înconjurat, într-adevăr, de stimă şi de glorie. Nu era sindrofie în vreo casă intelectuală la care să nu îi fie pomenit numele – dar cum anume era pomenit, cu ce soi de chicotit, asta nu mai are importanţă. Ce contează cu adevărat este faptul, nu modalitatea – spune adevărata înţelepciune.

La sfârşitul lunii, Ilia Borisovici fusese nevoit să plece cu nişte treburi, aşa că îi scăpă anunţul apărut în revistele ruseşti cu privire la apropiata apariţie a lui *Arion*. Se întoarse la Berlin obosit, îngrijorat, cu mintea la afaceri. Pe masa din antreu era un pachet mare, în formă de cub. Fără să-şi dea jos paltonul, desfăcu imediat pachetul. Roz, rece, dolofan. Şi cu litere purpurii: *Arion*. Cinci exemplare.

Ilia Borisovici voi să deschidă unul; revista foşni dulce, dar refuză să-şi desfacă paginile – era încă oarbă, nou-născută. Încercă iar şi înaintea ochilor licăriră nişte poezioare străine, străine. Mută grosul paginilor de la

---

[36] Scriitor (în germ. în orig.).

dreapta la stânga şi se opri la pagina cu sumarul. Parcurse cu privirea numele şi titlurile, dar nu găsea, nu găsea... Revista încerca să se închidă, el n-o lăsa, ajunse la capătul listei – nu era! Ce-o mai fi şi asta, Dumnezeule, ce-o mai... Nu, nu se poate... A fost pur şi simplu omisă din sumar – se-ntâmplă, se-ntâmplă... Era deja în cabinet şi, iată, înfipsese un cuțit alb în corpul gras, stratificat, al revistei. Pe primul loc – Galatov; pe urmă versuri, două povestiri, iar versuri, iar proză – şi pe urmă, numai nimicuri: nişte treceri în revistă, câteva cronici şi articolaşe. Ilia Borisovici simți brusc o sfârşeală, o indiferență față de orice. Ei, ce dacă... O fi fost prea mult material. Îl publică în numărul viitor. În privința asta nici nu-ncape îndoială. Dar s-aştepți, să aştepți din nou... Ei, ce dacă... Maşinal, dădu drumul paginilor fine de sub degetul mare. Bună hârtie. Ce dacă, am ajutat totuşi şi eu... Nu pot cere să fiu în locul lui Galatov sau... Şi brusc... sări şi începu să se învârtească, să umble, să umble cu mâinile în şolduri – e al lui, dragul de el: „... pieptul tânăr, abia înfiripat... încă mai plângeau viorile... garderobă... noaptea primăvăratică îi întâmpină cu o mângâi...” şi, dând pagina, ineluctabil, aşa cum continuă şinele după tunel, „...ietoare şi pasionată adiere...”

— Cum de nu mi-am seama de la început! exclamă Ilia Borisovici.

Fusese intitulat *Prolog la un roman*. Era semnat „A. Ilin”; şi, în paranteză, „Va urma”. O bucățică, trei pagini şi jumătate, dar ce bucățică... Uvertura. Elegant. Ilin e mai bine decât Annenski – nu lasă loc pentru confuzii. Dar de

ce *Prolog la un roman* şi nu, pur şi simplu, *Gură la gură*, Capitolul I? O, asta chiar că n-are nici o importanță. Îşi reciti paginile de trei ori. Pe urmă puse revista deoparte, umblă prin cabinet fluierând degajat, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat absolut nimic – ei, da, revista e acolo, o revistă ca toate revistele – şi ce-i cu asta? Pe urmă se năpusti la ea şi-şi mai citi textul de încă opt ori la rând. Apoi se uită la cuprins – A. Ilin, pag. 205. Găsi pagina 205 şi, savurând cuvintele, citi încă o dată. Se mai jucă astfel încă mult timp.

Revista luă locul scrisorii. Ilia Borisovici se ducea pretutindeni cu *Arion* sub braț şi nu era întâlnire să nu o deschidă la fila deprinsă deja cu asta. Prin reviste apărură recenzii. În prima, Ilin nici nu era pomenit. În a doua scria că *Prolog la...* al domnului Ilin frizează gluma. În a treia, pur şi simplu: „Îi mai cuprinde pe cutare şi pe A. Ilin”. În fine, în a patra (o revistuță modestă, drăguță, care apărea pe undeva prin Polonia), se spunea aşa: „Lucrarea lui Ilin atrage prin sinceritatea sa. Autorul descrie naşterea unei iubiri pe fondul muzicii. Printre incontestabilele merite trebuie menționat stilul impecabil al expunerii”. Începea cea de-a treia perioadă, următoarea după perioada „apropo” şi aceea a purtatului cărții: Ilia Borisovici extrăgea din portofel recenzia.

Era fericit. Mai comandă încă cinci exemplare. Era fericit. Explicația omiterii consta în urâtul rutinei şi în lipsa de bunăvoință. Era fericit. Va urma. Şi iată, chiar duminică, îl sună Eufratski:

— Ghici, îi spuse, cine vrea să discute cu dumneata? Galatov! Da, a venit pentru două zile.

Auzi o voce necunoscută, mieroasă, insistentă, jucăuşă. Convenir㠠:

— Mâine la ora cinci, la mine. Păcat că nu e chiar astăzi.

— Nu pot, răspunse vocea jucăuşă. Mă car㠠la *Pantera neagră*. Chiar n-am văzut-o de mult pe Evghenia Dmitrievna...

Actriţa care venise de la Riga să joace la teatrul rusesc din Berlin. Începea la opt şi jumătate. Ilia Borisovici, luându-şi cina, se uită brusc la ceas şi, zâmbind şiret, plecă la teatru.

Teatrul era cam prăpădit – nici măcar nu era teatru, ci o sală potrivită mai degrabă pentru cursuri decât pentru reprezentaţii. Spectacolul nu începuse încă, vestibulul rece răsuna de sporovăiala rusească. Ilia Borisovici îi dădu gambeta şi paltonul unei bătrâne cu un baston negru, plăti, puse fisa în buzunărelul vestei şi, frecându-şi pe îndelete mâinile, se uită în jur. Alături de el era un grup format din trei persoane: un tânăr despre care Ilia Borisovici tocmai aflase că e critic de film, soţia tânărului, colţuroasă, cu lornion, şi un domn necunoscut, cu un sacou de filfizon, palid, cu barbişon negru, cu ochi frumoşi, de oaie, şi cu un lănţişor de aur la încheietura păroasă a mâinii.

— Dar de ce, de ce, spunea cu însufleţire doamna, de ce ai publicat-o? Căut...

— Ei, ce ai cu amărâtul de el? răspunse domnul cu o voce voioasă de bariton. Să zicem că n-are talent. Dar, evident, au existat nişte motive...

Adăugă ceva cu jumătate de glas şi doamna, închizând cu un păcănit lornionul, exclamă:

— Scuză-mă... După mine, dacă îl publici numai fiindcă dă bani...

— Mai încet, mai încet, spuse domnul. Nu ne divulga secretele.

În clipa aceea, privirea lui Ilia Borisovici întâlni privirea tânărului, soțul doamnei colțuroase, iar acela parcă înțepeni, după care, tresărind, scoase un geamăt şi începu să-şi înghiontească soția, care însă continuă:

— Nu-i vorba de acest nefericit Ilin, ci de principii.

— Uneori trebuie să le mai şi sacrifici, răspunse reținut filfizonul cu voce de bariton.

Dar Ilia Borisovici deja nu mai auzea, vedea ca prin ceață şi, pierzându-se cu totul, fără să mai conştientizeze deloc oroarea celor întâmplate şi doar străduindu-se instinctiv să se distanțeze de ceva ruşinos, abject, insuportabil, înaintă spre o măsuță vagă la care se vindeau vag biletele, dar, brusc, se întoarse febril, ciocnindu-se de Eufratski, care zorea spre el, şi, trezindu-se iar la garderobă, întinse fisa. Bătrâna în negru. Numărul 79. Îl cuprinsese o grabă cumplită, desfăcuse deja brațele să-şi îmbrace paltonul, dar în clipa aceea se apropie dintr-un salt Eufratski, şi, odată cu el, celălalt, celălalt...

— Iată-l şi pe editorul nostru, spuse Eufratski şi Galatov, holbând ochii şi încercând să nu-l lase pe Ilia Borisovici să se dezmeticească, îi înhăţă o mânecă venindu-i, chipurile, în ajutor şi spuse repede:

— Extrem de bucuros să vă cunosc, extrem de bucuros să vă cunosc, îngăduiţi-mi să-mi ofer ajutorul.

— Oh, Doamne, lăsaţi-mă, spuse Ilia Borisovici luptându-se cu Galatov pentru palton, lăsaţi-mă. Asta-i o mârşăvie. Nu pot. E o mârşăvie.

— Este evident o neînţelegere, plasă fulgerător Galatov.

— Lăsaţi-mă, vă rog, strigă Ilia Borisovici şi, smulgându-se din mâinile lui, îşi apucă gambeta de pe tejgheaua garderobei şi, îmbrăcându-se din mers, ieşi.

— Ce-i asta, ce-i asta, oh, ce-i asta, şoptea păşind pe trotuar. Brusc, desfăcu braţele: uitase bastonul.

Îşi continuă maşinal drumul, dar pe urmă se poticni uşor, ca şi cum i s-ar fi slăbit un arc.

— Mă duc după el când va începe spectacolul. Trebuie să mai aştept puţin...

Maşinile treceau în viteză pe lângă el, tramvaiele sunau, iar noaptea era senină, uscată, elegantă. O luă încet înapoi spre teatru. Se gândea că e bătrân, singur, că are foarte puţine bucurii şi că bătrânii trebuie să plătească pentru bucurii. Se gândi că, dacă nu chiar acum, probabil că mâine Galatov avea să se explice, va căuta să-l convingă, să se justifice. Ştia că trebuie să ierte tot, altfel n-avea să mai fie nici o urmare. Şi se mai gândi că avea să fie apreciat pe deplin când va muri şi îşi aduse aminte, strângându-le

mănunchi, frânturi din laudele auzite în ultimul timp şi umbla încet înainte şi înapoi pe trotuar şi, după ce mai stătu puțin, se întoarse după baston.

(1931 sau 1932)
Traducere de Adriana Liciu

Rostopască

Încăperea cea mai spațioasă de la conac era biblioteca. Acolo se ducea Petea, înainte de a pleca la şcoală, ca să îşi salute tatăl. Un târşâit şi un scrâşnet metalic. Tatăl făcea scrimă în fiecare dimineață cu *monsieur* Mascara, un franțuz în vârstă, mărunțel, făcut din gutapercă şi păr negru țepos. Duminica, Mascara îi dădea lui Petea lecții de gimnastică şi de box, pe care, suferind de stomac, le întrerupea şi se retrăgea pentru o jumătate de ceas prin pasaje secrete, prin nişele dintre rafturile cu cărți, pe coridoarele ațipite, iar Petea, cu imensele mănuşi de luptă pe mâinile subțirele, transpirate, aştepta tolănit în fotoliul de piele, asculta țiuitul uşor al liniştii şi clipea, străduindu-se să nu adoarmă. Lumina becurilor electrice, care dimineața părea moartă şi gălbuie, se răsfrângea pe linoleumul lustruit cu colofoniu, pe rafturile aliniate pe pereți, pe spinările fără apărare ale cărților strânse una-n alta şi pe spânzurătoarea neagră a punctbalului în formă

de pară. În spatele ferestrelor dintr-o bucată cădea cu o grație monotonă, zadarnică, zăpada moale şi înceată.

Nu demult, la şcoală, profesorul de geografie Berezovski (autorul broşurii „Chao-san, Țara Dimineții. Coreea şi coreenii”, ciupindu-şi bărbuța neagră, a anunțat hodoronc-tronc în fața întregii clase că el şi Petea iau lecții particulare de box cu Mascara. Toți ochii s-au ațintit asupra lui Petea. Atât de stânjenit a fost, încât fața i-a devenit strălucitoare şi parcă chiar cumva buhăită. În recreație, Şciukin, cel mai vânjos, mai grosolan şi mai slab la învățătură din clasă, s-a apropiat şi, rânjind, i-a spus:

— Ia arată cum boxezi.

— Lasă-mă-n pace, a răspuns Petea.

Şciukin a pufnit pe nas şi i-a dat una sub abdomen. În fața acestei ofense, Petea, cu o lovitură directă, cum îl învățase franțuzul, i-a spart lui Şciukin nasul. Pauză perplexă, sânge, batistă înroşită. Revenindu-şi din buimăceală, Şciukin s-a năpustit asupra lui Petea şi, în tăcere, l-a făcut zob. Dar, cu toate că nu era părticică din tot corpul care să nu-l doară, Petea se simțea mulțumit. Sângele din nasul lui Şciukin a continuat să curgă la ora de ştiințele naturii, s-a oprit la aritmetică şi s-a pornit din nou la religie. Petea îl urmărea cu un interes calm.

În iarna aceea, mama lui plecase la Menton cu Mara, care era sigură că o să moară de tuberculoză. Fără sora lui, o tânără destul de caustică şi de pisăloagă, era mai degrabă plăcut, dar cu lipsa mamei, iată, Petea nu se putea obişnui deloc, se plictisea teribil, mai cu seamă serile. Pe tatăl lui

nu-l prea vedea. Tatăl era ocupat la instituția numită Duma[37], unde odată se prăbuşise tavanul. Mai erau şi Fracțiunile[38], adică nişte adunări la care, probabil, toți purtau frac. Se întâmpla foarte des ca el să ia masa separat, sus, cu miss Sheldon – brunetă, cu ochi deschişi la culoare, într-o bluză largă şi cu o cravată tricotată cu dungi orizontale –, iar jos, lângă cuierele monstruos de umflate, se adunau pe puțin o sută de galoşi, şi dacă te strecurai de-acolo în camera cu divanul turcesc de mătase, puteai auzi deodată (atunci când, undeva, în fund, lacheul deschidea uşa) o hărmălaie, o gălăgie zoologică şi, îndepărtată, dar clară, vocea tatălui.

Într-o dimineață mohorâtă de noiembrie, Dima Korff, colegul de bancă al lui Petea, a scos din ghiozdanul lui bălțat o gazetă ilustrată şi i-a întins-o lui Petea. Pe una dintre primele foi, în verde, o caricatură a tatălui său, însoțită de o poezie. Ochii lui Petea lunecară peste rânduri şi, pe la mijloc, surprinseră versurile: „El, ca un gentleman, propuse / Revolverul, sabia sau pumnalul”.

— E-adevărat? întrebă Dima în şoaptă (ora abia începuse).

— Ce să fie adevărat? şopti şi Petea.

— Linişte acolo, interveni Alexei Martînovici, profesorul de rusă – un om cam din topor, fonfăit, cu o vegetație greu de descris şi neîngrijită deasupra buzei strâmbe şi cu

---

[37] Camera inferioară a Adunării Federale a Rusiei (Parlamentul).

[38] Grupuri parlamentare.

faimoasele picioare în nişte pantaloni suciți: când mergea, picioarele i se împleteau – punea talpa dreaptă unde era de aşteptat să nimerească cea stângă şi invers; cu toate astea, mergea foarte repede.

Acum stătea la catedră şi răsfoia un carnet; pe urmă ochii i se aţintiră asupra băncii îndepărtate din care, precum un copăcel care creşte sub privirea fachirului, se ridica deja Şciukin.

— Ce să fie adevărat? repetă încet Petea, ţinând fiţuica pe genunchi şi uitându-se piezişe la Dima.

Dima se dădu un pic mai aproape. Între timp, Şciukin, ras în cap, într-o rubaşcă neagră de serj, începea pentru a treia oară cu un soi de vioiciune disperată:

— *Mumu*... Nuvela lui Turgheniev *Mumu*...

— Despre tatăl tău, răspunse cu jumătate de glas Dima.

Alexei Martînovici trânti pe catedră cu aşa un elan *Zhivoe slovo*[39], încât tocul sări şi se înfipse cu peniţa în podea.

— Da' ce-i asta, chiar aşa... şuşotiți... da' ce-i asta... începu el confuz, scuipând şi sâsâind. Sus, în picioare... Korff ... Şişkov... Ce-i asta... ce faceți acolo? Se apropie şi înhăţă agil fiţuica. Citiți porcării, jos, staţi jos... porcării...

Prada şi-o puse în servietă.

După care a fost scos la tablă Petea. Alexei Martînovici dicta, iar Petea scria pe tablă : „...cu trifoi şi cu gălbuie năpastă..." Se auzi aşa un zbierăt, că Petea scăpă creta.

---

[39] „Cuvântul viu" (în rusă în orig.) – antologie şcolară de texte literare.

— Ce năpastă? De unde-ai scos năpastă? Rostopască, nu năpastă... Pe unde-ți umblă mintea? Stai jos... Stai jos...

— Ei, cum e, e-adevărat? întrebă în şoaptă Dima, prinzând momentul.

Petea s-a prefăcut că nu aude. Îl străbătea un tremur pe care nu şi-l putea opri; în urechi îi suna versul cu revolverul, sabia şi pumnalul; în ochi avea imaginea caricaturală a tatălui, colțuroasă, verzulie, cu verdele ieşit într-un loc peste contur, iar în altul lipsă – neglijență la imprimarea color. Numai că înainte de plecarea la şcoală... târşâitul şi scrâşnetul metalic... Tatăl şi franțuzul – cu pieptarele groase, cu măştile cu zăbrele... Fusese totul ca de obicei... strigătele râraite ale franțuzului – *Battez! Rompez*! –, mişcările în forță ale tatălui, sclipirea şi zăngănitul floretelor. El se oprise zâmbind şi îşi scosese masca bombată de pe fața roz, umedă.

Ora se terminase. Alexei Martînovici luase cu el fițuica. Petea şedea, alb ca varul, ridicând şi coborând capacul pupitrului. Se strânseră în jurul lui cu o curiozitate respectuoasă, cerură detalii. El nu ştia nimic, încerca să afle şi el câte ceva din întrebări. Reieşi că deputatul Tumanski atentase la onoarea tatălui lui, iar acesta din urmă îl provocase pe Tumanski la duel.

Trecură cu chiu, cu vai încă două ore, urmă recreația mare, se bătură în curte cu bulgări de zăpadă şi Petea se apucă, cine ştie de ce, să facă bulgări din pământ înghețat, ceea ce nu mai făcuse niciodată. La ora următoare, neamțul Nussbaum începu să țipe la Şciukin (pe care îl

urmărea în ziua aceea ghinionul), şi atunci Petea simți un spasm în gât şi, ca să nu izbucnească în plâns în fața tuturor, ceru voie la toaletă. Acolo, lângă lavoar, atârna stingher un prosop peste poate de murdar şi de lipicios – mai exact, un cadavru de prosop, trecut printr-o sumedenie de mâini ude care îl frământaseră de zor. Petea se privi vreun minut în oglindă – cea mai bună metodă de a nu-şi lăsa fața să se schimonosească de plâns.

Se gândi dacă să nu plece acasă înainte de sfârşitul orelor, dar alungă acest gând. Stăpânire de sine – mottoul lui era stăpânirea de sine. În clasă se potolise furtuna. Şciukin, cu urechile purpurii, dar absolut calm, deja şedea la locul lui, cu brațele încrucişate.

Încă două ore şi, în sfârşit, ultimul clopoțel, lung şi răguşit. După ce îşi puse ghetele, scurta de blană şi căciula cu urechi, Petea ieşi în goană în curte, se înfundă în gangul de la poartă şi sări peste prag. Nu trimiseseră maşina după el, aşa că trebui să tocmească un vizitiu. Vizitiul, cu un fund plat, şedea strâmb şi, cum avea un fel original de a mâna calul, ba ziceai că trage un cnut din carâmb, ba dădea moale din mână, ca şi cum ar fi chemat pe cineva, şi atunci sania se smucea şi penarul zdrăngănea în ghiozdanul lui Petea; şi toate astea erau cumva teribil de chinuitoare şi de neliniştitoare – şi fulgii de zăpadă mari, inegali, care se lipeau iute, cădeau pe pătura pleşuvă.

În casă, de când plecaseră mama şi sora lui, era linişte la ora aceea. Petea urcă scara largă, cu pantă lină, care se întrerupea când ajungea pe primul palier unde, lângă o

măsuță de malahit cu o vază pentru cărți de vizită, stătea o Venus fără brațe, pe care verii lui o dichisiseră odată cu o şubă de pluş şi cu o pălărie cu vişine, ceea ce o făcuse să semene cu Praskovia Stepanovna, o văduvă nevoiaşă care venea la fiecare întâi de lună. Cum ajunse sus, începu să strige după guvernantă. Dar miss Sheldon avea o musafiră – englezoaica Veretennikovilor. Miss Sheldon îl trimise pe Petea să îşi facă lecțiile pentru ziua următoare. Să se spele mai întâi pe mâini şi să bea un pahar cu lapte. Uşa se trânti. Petea, simțind cum îl împresura o tristețe ca de vată, înăbuşitoare, oribilă, stătu ce stătu în camera copiilor, apoi coborî la mezanin şi aruncă o ocheadă în cabinetul tatălui. Peste tot era o linişte insuportabilă, spartă cu un zgomot sec de o petală încovoiată de crizantemă. Pe biroul greu, care strălucea discret, stăteau aranjate şi nemişcate, într-o ordine cosmică, precum planetele, obiectele familiare – fotografiile, oul de marmură, călimara solemnă.

Petea trecu în budoarul mamei, apoi în alcov, şi stătu mult acolo, uitându-se pe fereastra lunguiață. Pe stradă era aproape întuneric; în jurul globurilor liliachii de sticlă zbura zăpada; jos curgeau difuz sănii negre purtând călători cu umerii încovoiați. Poate mâine-dimineață. Asta se întâmplă întotdeauna dimineața, foarte devreme.

Se duse jos. Linişte şi pustiu. Aprinse febril lumina în bibliotecă, şi patru umbre dădură înapoi. Cuibărindu-se lângă unul dintre dulapuri, încercă să îşi ocupe mintea cu examinarea revistelor groase legate în volume. Frumusețea bărbaților stă în barba bogată şi în mustățile stufoase. Am

suferit mult, încă de când eram o copilă, din pricina acneei. Acordeon de concert „Plăcere” cu douăzeci de voci şi zece clape. O ceată de preoți şi o biserică de lemn. Un tablou cu inscripția *Străini*: un domn abătut lângă o masă de scris, o doamnă cu un boa cârlionțat stă ceva mai încolo, punându-şi mănuşa pe mâna cu degetele răsfirate. Luă un altul şi, pe loc, dădu peste un duel între doi scrimeri italieni – unul face o fandare turbată, celălalt se eschivează şi îi străpunge rivalului gâtul. Petea închise cu un pocnet tomul greu şi încremeni strângându-şi tâmplele în mâini, ca un adult. Înfiorătoare era liniştea, înfiorătoare dulapurile nemişcate, micile haltere strălucitoare de pe masa de stejar, cutiile negre ale cartotecii. Plecând capul, străbătu ca o vijelie camerele întunecoase. Sus, în camera copiilor, se culcă pe divan şi zăcu aşa în întuneric până ce miss Shledon îşi aminti de el. Pe scară se auzi sunând gongul care chema jos, la dejun.

Din cabinet ieşi tatăl, împreună cu colonelul Rozen, care fusese cândva logodnicul surorii răposate a tatălui. Petea nu se încumetă să îşi privească tatăl, iar când palma mare îi atinse tâmpla cu acea căldură familiară, se înroşi până la lacrimi. Nu putea, nu suporta gândul că omul acesta, cel mai bun de pe lume, avea să se bată cu un nebulos Tumanski[40] şi cu ce? Cu revolverul? Cu sabia? De ce nu spune nimeni nimic despre asta? Or şti ceva servitorii, guvernanta, mama plecată la Menton? După masă,

---

[40] În limba rusă, *tuman* înseamnă „ceață”.

colonelul Rozen făcu, după cum îi era obiceiul, nişte glume scurte, seci, de ziceai că sparge nuci, dar de data asta Petea nu râse, ci îi năvăli brusc sângele în obraji şi, ca să ascundă, lăsă să-i scape şervetul, pentru ca apoi să dispară uşurel sub masă până avea să revină la culoarea normală, dar ieşi de-acolo şi mai roşu ca înainte, iar tatăl său înălță sprâncenele, începu să râdă şi, fără grabă, îndeplinind la fel de tacticos ca întotdeauna ritualul dejunului, sorbea cu luare aminte vinul din potirul plat, auriu. Colonelul continuă să facă spirite. Miss Sheldon, care nu pricepea rusa, tăcea cu pieptul scos sever înainte, iar când Petea se gheboşă, îl împunse neplăcut în omoplat. La desert se servi parfe de fistic, pe care el nu putea să-l sufere.

Când masa luă sfârşit, tatăl şi colonelul urcară să bea cafeaua în cabinet. Petea arăta atât de ciudat, încât tatăl întrebă:

— Petea, e ceva în neregulă? De ce eşti amărât?

Şi, prin cine ştie ce minune, Petea reuşi să răspundă:

— Nu, nu sunt amărât.

Miss Sheldon îl duse la culcare. Cum se stinse lumina, îşi înfundă fața în pernă. Oneghin îşi aruncă pelerina la pământ. Lenski, precum un sac negru, căzu pe scenă. Italianului i se ivea din ceafă capătul pumnalului. Lui Mascara îi făcea plăcere să povestească *une affaire* din tinerețea lui – o jumătate de centimetru mai jos, şi i-ar fi străpuns ficatul. Şi lecțiile pentru mâine sunt nefăcute, şi în cameră e întuneric beznă, şi trebuie neapărat să se scoale mai devreme, mult mai devreme, mai bine nici nu

închizi ochii, că apoi poate prea – şi precis că pentru mâine e stabilit. Lipsesc de la şcoală, lipsesc, o să spun că mă doare gâtul. Mama se întoarce abia la Crăciun. Mentone, ilustrate albastre. Să pun ultima vedere în album. Un colț a intrat, celălalt...

Petea s-a trezit ca de obicei, pe la opt, şi tot ca de obicei auzise zdrăngănitul uşiței de la sobă. Când Petea zori pe scări în jos cu părul încă ud, îşi găsi tatăl exersând cu franțuzul, ca şi cum n-ar fi fost nimic neobişnuit.

— Te doare în gât? repetă interogativ tatăl cele spuse de Petea.

— Da. Mă zgârie, răspunse încet Petea.

— Nu minți?

Petea simți că orice explicație în plus era periculoasă – acum cedează stăvilarul şi țâşneşte penibilul şuvoi. Se întoarse în tăcere şi peste un minut era în maşină, cu ghiozdanul pe genunchi. Îi era greață. Totul era oribil şi iremediabil.

Întârziase la prima oră; stătu mult cu mâna ridicată în spatele uşii de sticlă, dar nu i se dădu voie în clasă şi se duse să bântuie prin hol, pe urmă se aşează pe un pervaz, se hotărî să se uite peste teme, dar, în loc de asta, începu să îşi închipuie pentru a mia oară cum aveau să fie toate – gerul, ceața din zori... Cum să afle el ziua stabilită? Cum să afle detalii? Dacă ar fi fost deja în clasa a opta, nu, măcar într-a şaptea... Atunci putea să se ofere: mă duc eu în locul tău.

În sfârşit, sună clopoțelul. Holul se umplu de larmă.

— Ei, cum e, te bucuri? Te bucuri? întrebă Dima Korff apropiindu-se dintr-un salt de Petea. Petea se uită la el cu tristă nedumerire. Are Andrei ziarul, e jos, spuse agitat Dima. Haide, avem timp, o să vezi. Da' ciudat mai eşti... Eu în locul tău aş...

Jos, portarul Andrei şedea pe taburetul lui şi citea. Ridică ochii şi zâmbi.

— Uite-aici, uite, zise Dima.

Petea luă ziarul şi, prin pâcla tremurătoare, citi: „Ieri, la ora 3 p.m., pe Krestovski Ostrov, între G.D. Şişkov şi contele A.S. Tumanski a avut loc un duel care s-a sfârşit, din fericire, fără sânge. Contele Tumanski, care a tras primul, a ratat, după care rivalul său a tras în aer. Martorii din partea..."

Aici, stăvilarul cedă. Portarul şi Dima încercară să îl liniştească, dar el îi împingea, se smucea, îşi întorcea faţa, nu putea respira, nu mai plânsese niciodată cu aşa hohote, nu spuneţi, vă rog, nu povestiţi la nimeni, nu mă simt bine, mă doare... Şi iarăşi hohote.

(1932)

Traducere de Adriana Liciu

Muzică

Holul era ticsit cu paltoane de ambele sexe, iar din salon răzbăteau sunetele singuratice, repezi, ale pianului.

Imaginea reflectată a lui Victor Ivanovici îşi îndreptă nodul la cravată. Slujnica, întinzându-se, îi atârnă paltonul; acesta căzu, trăgând după el şi două şube, şi totul trebui luat de la capăt.

Păşind deja pe vârfuri, Victor Ivanovici deschise uşa – muzica deveni brusc mai sonoră, mai virilă. Cânta Wolf – oaspete rar în această casă. Ceilalți, cam treizeci de persoane, ascultau fiecare în felul său, care sprijinindu-şi obrazul în pumn, care lansând spre plafon fumul ţigării – iar lumina nesigură din încăpere dădea nemişcării lor un aer vag pictural. Amfitrioana, zâmbind expresiv, îi indică de departe lui Victor Ivanovici un loc liber – un fotoliu mic în formă de covrig, aproape chiar în umbra pianului. El răspunse cu gesturi discrete, al căror sens era: „nu-i nimic, nu-i nimic, pot sta şi în picioare” apoi o luă totuşi în direcția indicată, se aşează cu băgare de seamă, îşi încrucişă brațele cu băgare de seamă. Soția pianistului, deschizând gura pe jumătate şi clipind des, se pregătea să întoarcă pagina – şi iată, o întoarse. O pădure sumbră de note suitoare, avânt, cădere, o trupă de zburători la trapez. Wolf avea gene lungi, luminoase; urechile îi erau pătrunse de cea mai gingaşă purpură; lovea clapele uimitor de rapid şi de viguros şi, în adâncul lăcuit al capacului ridicat, dublurile mâinilor lui executau o mimică fantomatică, complicată şi întru câtva chiar burlescă. Pentru Victor Ivanovici, orice muzică pe care n-o ştia – iar de ştiut, ştia o duzină de melodii foarte cunoscute – era ca o discuție purtată repede într-o limbă străină: zadarnic te străduieşti

să distingi barem unde se termină un cuvânt şi începe altul – totul alunecă, se contopeşte şi urechea mocăită începe să se plictisească. Victor Ivanovici încercă să asculte atent – dar nu trecu mult şi se surprinse urmărind mâinile lui Wolf, reflexele lor livide. Când sunetele trecură într-un bubuit dârz, gâtul pianistului se umflă, interpretul îşi încordă degetele răşchirate şi icni încetişor. Soția sa se precipită – el ţintui pagina printr-o fulgerătoare lovitură cu palma, apoi, cu o iuțeală de neînchipuit, o întoarse el însuşi, şi acum, din nou, ambele sale mâini striveau cu furie claviatura docilă. Victor Ivanovici îl studie cu de-amănuntul – nasul ascuțit, cozoroacele pleoapelor, urma de furuncul de pe gât, părul ca un puf luminos, croiala cu umeri largi a hainei negre; preț de un minut ascultă atent muzica, dar nici nu apucă să se lase purtat de ea, că atenția i se împrăştie şi, scoțând încet portțigaretul, se întoarse şi începu să se uite la ceilalți invitați. Zări, printre străini, câteva fețe cunoscute: von Kociarovski – ce drăguț, rotofei – să dau din cap spre el... Dădu, dar nu nimeri; migră cu privirea – drept răspuns îl salută Şmakov, care, după cum se aude, pleacă în străinătate – va trebui să mă interesez... Pe o sofa stătea într-o rână între două bătrâne, cu ochii închişi, grăsuna, roşcata Anna Samoilovna, iar soțul ei, doctor de boli de gât, şedea sprijinit cu un cot pe brațul fotoliului şi cu degetele mâinii libere răsucea ceva strălucitor – un pince-nez cu şnur cehovian. Mai încolo, pe jumătate în umbră, apăsând de tâmplă un deget întins, asculta, lacom de muzică, un ins ghebos, cu barbă neagră,

al cărui nume după tată nu şi-l putea aminti nicicum – Boris?, nu, nu Boris... Borisovici? Nici. Mai departe, fețe şi iar fețe – interesant, Haruzinii or fi aici... da, iată-i – nu se uită... Şi în clipa următoare, imediat după ei, Victor Ivanovici îşi văzu fosta soție.

Îşi coborî imediat privirea, scuturând maşinal țigara de scrumul care nu apucase să crească. De undeva de jos, ca un pumn, inima lovi, se strânse şi lovi din nou – şi pe urmă se porni să bată repede şi alandala, în contratimp cu muzica şi acoperind-o. Neştiind încotro să se uite, se aplecă spre pianist – dar nu se auzea nici un sunet, Wolf părea să bată într-o claviatură mută – şi atunci Victor Ivanovici simți o asemenea apăsare în piept, încât se îndreptă, inspiră mai adânc şi, din nou, grăbindu-se de departe, trăgând aer în piept, năvăli muzica revenită la viață şi inima începu să bată ceva mai egal.

Se despărțiseră acum doi ani, în alt oraş (zgomotul mării, noaptea), în care locuiseră după ce s-au cununat. Fără să ridice încă ochii, se apără de năvala şi vuietul trecutului cu nişte gânduri absurde – că, de pildă, când mergea adineauri pe vârfuri, cu paşi mari, neauziți, săltându-şi corpul prin toată încăperea spre fotoliul ăsta, ea, de bună seamă, îl văzuse traversând – şi era ca şi cum ar fi fost surprins în pielea goală sau făcând ceva stupid, şi gândul că glisase şi săltase încrezător sub privirea ei – cum? duşmănoasă? batjocoritoare? curioasă? –, gândul ăsta era întrerupt întruna de întrebări – oare amfitrioana ştie, o fi ştiind cineva de-acolo, şi prin cine ajunsese ea

acolo, şi o fi venit singură sau cu noul ei soţ, şi cum să procedeze, să rămână aşa sau să se uite la ea? Oricum, să se uite acum nu putea – trebuia să se obişnuiască mai întâi cu prezența ei în salonul ăsta mare, dar strâmt, căci muzica îi încercuise, devenindu-le parcă o temniță, în care erau condamnați să rămână prizonieri amândoi cât timp pianistul nu înceta să ridice şi să susțină recile bolți de sunete.

Ce apucase să vadă în clipa când a zărit-o? Atât de puțin – ochii, care priveau într-o parte, obrazul palid, un cârlionț negru şi, ca un vag indiciu secundar, un colier sau ceva asemănător – atât de puțin –, dar chipul ăsta schițat în fugă, neterminat, era deja soția lui, amestecul ăsta fulgurant de strălucitor şi întunecat era lucrul acela unic care purta numele ei.

Ce demult a fost. Se îndrăgostise de ea nebuneşte într-o seară înăbuşitoare, amețitoare, pe veranda clubului de tenis – iar peste o lună, în noaptea de după nuntă, a fost o ploaie torențială, care acoperea zgomotul mării. Ce fericiți eram. Foşnitorul, umedul cuvânt „fericire”[41], cuvânt ce plescăie, atât de viu, domesticit, acum zâmbeşte, acum plânge – dimineața, frunzele din grădină străluceau şi marea aproape că nu se auzea – marea languroasă, argintiu-lăptoasă.

Trebuie făcut ceva cu chiştocul, – întoarse capul şi din nou inima îi bătu aiurea. Cineva, schimbându-şi poziția

---

[41] În rusă, *schastije*.

corpului, o acoperi aproape cu totul şi scoase o batistă albă ca moartea, dar acum se dă mai încolo umărul cuiva, trebuie să apară, acum apare. Nu, n-are cum să se uite: scrumiera e pe pian.

Împrejmuirea din sunete era la fel de înaltă şi de nepătruns; la fel se schimonoseau mâinile de pe lumea cealaltă în adâncul lăcuit. Vom fi fericiți mereu – cum suna, cum vibra asta... Era ca o catifea toată, îți venea s-o cuprinzi – uite, cum ai cuprinde picioarele unui mânz –, s-o îmbrățişezi şi să o cuprinzi – dar pe urmă? cum s-o ai cu totul? Îți iubesc ficatul, rinichii, globulele roşii. Ea răspundea: „Nu spune scârboşenii”. Nu trăiau în bogăție, dar nici în sărăcie, se scăldau în mare aproape tot anul. Tremura în vânt piftia meduzelor aruncate pe pietre. Străluceau stâncile ude. Odată au văzut cum pescarii duceau un înecat – de sub pătură se iveau mirate tălpile goale. Seara, ea obişnuia să bea cacao.

Se uită din nou şi acum ea stătea cu capul plecat, ținând mâna la sprâncene – da, e foarte muzicală, probabil că Wolf cântă ceva cunoscut, foarte frumos. „De-acum, câteva nopți s-a zis cu somnul”, se gândi Victor Ivanovici privindu-i gâtul alb, unghiul micuț al genunchiului – ea stătea picior peste picior – şi rochia neagră, uşoară, pe care nu i-o ştia, şi colierul ce arunca scântei. „Da, acum s-a zis cu somnul şi va trebui să nu mai vin pe-aici; totul a fost în van – aceşti doi ani de strădanii, de eforturi, în fine, aproape că mă liniştisem – şi acum ia-o de la capăt, uită tot, tot ce era aproape uitat, dar cu seara asta în plus.” I se

păru deodată că ea se uită la el printre degete şi, fără să vrea, se întoarse.

Probabil că muzica se apropie de sfârşit. Când apar aceste acorduri furtunoase, gata să se sufoce, înseamnă că se apropie de sfârşit. Uite, şi ăsta e un cuvânt interesant: *sfârşit*. Parcă ar fi cal şi sol la un loc[42]. Nor de praf, o veste cumplită. În primăvară, ea intrase într-o pasivitate ciudată; vorbea aproape fără să deschidă gura. O întreba: „Ce ai?", iar ea zicea doar: „Nimic. Doar aşa". Uneori se uita la el mijind ochii cu o expresie inexplicabilă. „Ce-i cu tine?" „Nimic. Doar aşa." Când se lăsa noaptea, era dusă cu totul – n-aveai ce face cu ea – şi deşi era o femeie subțire, micuță, atunci părea greoaie, stângace, de piatră. „Dar spune-odată ce ai." Asta a durat mai bine de-o lună. Pe urmă, într-o dimineață – da, era ziua ei de naştere – a spus cât se poate de simplu, ca şi cum ar fi fost vorba de o nimica toată: „Să ne despărțim o vreme. Aşa nu se mai poate". A intrat ca o vijelie fetița vecinilor – să le-arate un pisoiaş, pe ceilalți îi înecaseră. Du-te, du-te, mai târziu. Fetița a plecat şi s-a lăsat o lungă tăcere. Du-te cu pisoiaşul tău, nu ne deranja tăcerea. După ce a aşteptat, a început, fără grabă şi în tăcere, să-i frângă mâinile – îi venea s-o frângă cu totul, s-o stâlcească de să trosnească toată. Ea a izbucnit în plâns. El stătea la masă şi se prefăcea că citeşte ziarul. Ea a plecat în grădină, dar n-a

---

[42] Joc de cuvinte intraductibil: în limba rusă *koni* înseamnă „cal", *gonetz* – „sol", „mesager", iar *konetz* – „sfârşit".

trecut mult şi s-a întors. „Nu pot. Trebuie să-ți povestesc tot.” Şi cu un fel de mirare, ca şi cum discuta despre o alta, şi mirându-se de ea şi invitându-l să-i împărtăşească mirarea, a povestit, a povestit tot. Era un bărbat înalt, modest, rezervat, care a venit să joace whist şi a vorbit despre fântâni arteziene. Prima dată în parc, pe urmă la el.

Totul îi era extrem de confuz. Umblase până seara pe malul mării. Da, muzica parcă s-ar sfârşi. Când l-am lovit peste față pe mal, a spus: „Asta o să vă coste”, apoi şi-a ridicat şapca de jos şi a plecat. Nu mi-am luat rămas-bun de la ea. Era o prostie să mă gândesc s-o omor. Trăieşte, trăieşte. Trăieşte aşa cum trăieşti acum; uite, aşa cum stai acum, aşa să stai pentru totdeauna; hai, uită-te la mine, te implor, uită-te odată, uită-te, îți iert tot, doar o să murim odată şi-odată, şi vom şti tot, şi totul va fi iertat, atunci de ce să mai amânăm, uită-te la mine, uită-te la mine – hai, întoarce ochii, ochii mei, ochii mei dragi. Nu. S-a sfârşit.

Ultimele sunete, joase de tot, grave – o dată, încă o dată – şi după acest acord, deja final, care părea că şi-a dat deja sufletul, pianistul ochi şi, cu o agilitate de felină, luă o notă, una absolut distinctă, mică, de aur. Împrejmuirea de muzică se topi. Aplauze. Wolf spuse:

— Bucata asta n-am mai cântat-o de foarte mult timp.

Soția lui Wolf spuse:

— Ştiți, soțul meu n-a cântat bucata asta de mult timp.

Doctorul de boli de gât i se adresă lui Wolf, avansând, înghesuindu-l, împingându-l cu burta:

— Formidabil! Mereu spun că e lucrul cel mai bun din tot ce-a scris. Dumneavoastră, după părerea mea, la sfârşit modernizaţi un pic sunetul – nu ştiu dacă mă fac înţeles, dar vedeţi...

Victor Ivanovici se uită în direcţia uşii. Acolo, o femeie micuţă, brunetă, zâmbind confuz, îşi lua rămas-bun de la amfitrioană, care scoase o exclamaţie surprinsă:

— Cum aşa! Acum vom bea cu toţii un ceai şi pe urmă vom avea şi piese vocale.

Dar musafira zâmbea confuz şi se îndrepta spre uşă şi Victor Ivanovici înţelese că muzica, asemănătoare la început cu o temniţă strâmtă în care ei doi, legaţi prin sunete, trebuiseră să stea faţă în faţă la trei, patru stânjeni unul de altul, fusese de fapt o fericire de necrezut, un dom miraculos de sticlă care îi cuprinsese şi-i închisese în el, îi dăduse posibilitatea să respire acelaşi aer cu ea – iar acum se spărsese, se destrămase totul: ea dispare deja în spatele uşii, Wolf a închis deja pianul şi e imposibil să refaci acea minunată captivitate.

Ea plecase. Pare-se, nimeni nu observase nimic. Îl salută un oarecare Bok şi i se adresă cu o voce suavă:

— Te-am urmărit tot timpul. Ce trăire a muzicii! Ştii, arătai aşa de plictisit, că mi s-a făcut milă de dumneata. Chiar atât de rece te lasă muzica?

— Nu, de ce, nu m-am plictisit, răspunse stânjenit Victor Ivanovici. Pur şi simplu, nu am ureche muzicală, nu mă prea pricep. Apropo. Ce-a fost?

— Ce pofteşti, zise într-o şoaptă timidă, ca orice profan, Bok. *Ruga Fecioarei*[43] ori *Sonata Kreutzer*[44] – ce pofteşti dumneata".

(1932)

Traducere de Adriana Liciu

Perfecţiune

— Aşadar, avem două linii, îi spuse el lui David pe un ton energic, aproape entuziast, ca şi cum a avea două linii ar fi o rară fericire cu care te poți făli.

David era delicat şi prostuț. Văzând cum i se aprind urechile, Ivanov prevăzu că avea să apară nu o dată în visele lui David peste treizeci, patruzeci de ani: visul omenesc e răzbunător.

Bălai, slab, într-un bluzon galben fără mâneci încins cu o cureluşă, cu cicatrici pe genunchii goi şi cu un gemuleț de penitenciar la cesulețul de pe încheietura mâinii stângi, David şedea la masă în cea mai incomodă poziție şi îşi lovea

---

[43] Piesă pentru pian de Fekla Bondarjevskaia-Baranovskaia (1834-1861), foarte populară în a doua jumătate a secolului XIX.

[44] Trimitere neîntâmplătoare la nuvela cu acelaşi nume a lui L.N. Tolstoi, ale cărei teme sunt folosite în mod polemic. În 1926, Nabokov a participat la o dezbatere dramatizată despre eroii *Sonatei Kreutzer*, interpretând rolul principal.

dinții cu coada stiloului. Era un elev slab, fusese nevoie să i se ia un meditator.

— Acum ne vom referi la cea de a doua linie, spuse Ivanov cu aceeaşi însufleţire voită.

Ca formație era geograf, dar cunoştinţele lui erau inaplicabile: o avuție moartă, domeniu splendid al unui sărac de viță nobilă. Ce minunate sunt, de pildă, hărțile vechi. Hărțile romane ale drumurilor, arătând ca o piele de şarpe, alungite şi împodobite cu fâşiile de pe margine, ca nişte canale, ale mărilor; cele alexandrine, pe care Anglia şi Irlanda arată ca doi cârnăciori; hărțile Evului Mediu creştin, în culori de purpură şi de iarbă, cu un răsărit paradiziac sus şi cu Ierusalimul – buricul de aur al lumii – la mijloc. Peregrinări minunate: starețul călător compară Iordanul cu râuleţul de-acasă, de la Cernigov, emisarul țarului ajunge într-o țară unde oamenii se plimbă sub umbreluțe galbene, un negustor din Tver îşi croieşte drum printr-un „jenghel” (aşa spune el la junglă) des, plin de maimuțe, într-un ținut torid, guvernat de un prinț gol. Insuliția Univers creşte: noi contururi timide se ivesc din ceţuri legendare, pământul se dezbracă încet – şi departe, dincolo de mare, se arată deja un umăr al Americii de Sud, şi suflă din colțuri vânturi bucălate, dintre care unul cu ochelari.

Hărțile ca hărțile, dar Ivanov mai avea încă multe bucurii şi ciudățenii. E deşirat, negricios, nu foarte tânăr; barba neagră, lăsată cândva multă vreme să crească, şi apoi (într-o frizerie sârbească) dată jos, îi lăsase pe față o

umbră neştearsă: o indulgenţă, cât de mică, şi umbra învie, se zbârleşte. Rămăsese fidel gulerelor şi manşetelor apretate; cămăşile lui rupte aveau în faţă o codiţă care se prindea de indispensabili. În ultima vreme fusese nevoit să poarte tot timpul vechiul costum negru de gală, lucrat cu firet la revere (restul erau toate expirate), şi uneori, în câte o zi mohorâtă, când lumina nu era exigentă, i se părea că-i bine îmbrăcat, cumva sobru. Cravata avea pe partea interioară ceva flanelat, care lucrase pe dedesubt şi ieşise la iveală; trebuia tăiată doar partea aceea, era păcat să scoată toată dublura.

Se ducea pe la trei după-amiază să îl mediteze pe David, cu mersul lui dezechilibrat, săltat, înălţându-şi capul, înghiţind aerul tânăr al verii timpurii, şi mărul lui Adam, mare, care prinsese încă de dimineaţă aripi, se rostogolea. Odată, un tânăr cu jambiere, care mergea pe partea cealaltă, îi chemase cu un fluierat uşor privirea distrată şi, ridicând bărbia, făcuse astfel câţiva paşi: sancţionez excentricitatea aproapelui. Dar Ivanov nu pricepuse această mimică moralizatoare şi, crezând că îi era semnalat vreun fenomen pe cer, se uitase încrezător şi mai sus decât de obicei – şi într-adevăr: ţinându-se prieteneşte de mână, acolo pluteau în diagonală trei nori splendizi; al treilea rămăsese puţin în urmă, iar conturul lui şi conturul mâinii întinse încă spre el îşi pierdură lent gingaşa semnificaţie.

Totul părea minunat şi înduioşător în aceste prime zile calde – fetele cu picioare lungi care jucau şotron, bătrânii de pe bănci, seminţele ca nişte confetti verzi pe care le

presărau teii înfoiați la fiecare dezmorțire a aerului. Te simți stingher şi te înăbuşi în negru. Îşi scoase pălăria, se opri, se uită împrejur. Din când în când, privind la un coşar, purtător indiferent al unei fericiri străine, pe care îl atingeau cu o mână superstițioasă femeile care treceau pe lângă el, sau la un aeroplan care gonea un nor, începea să se gândească la lucruri pe care n-avea să le cunoască niciodată mai îndeaproape, la profesii pe care nu avea să le practice niciodată, la paraşuta care se desface ca o imensă floricică, la lumea rapidă şi multicoloră a piloților de curse, la diferitele chipuri ale fericirii, la distracțiile oamenilor foarte bogați în sânul unei naturi foarte pitoreşti. Gândul îi fremăta şi se târa în sus şi-n jos pe sticla care îl separa de un contact deplin, imposibil în timpul vieții, cu lumea. Dorea cu patimă să încerce tot, să ajungă la tot, să se lase pătruns de muzica bălțată, de vocile pestrițe, de țipetele păsărilor, să intre pentru o clipă în sufletul unui trecător, aşa cum intri în umbra răcoroasă a unui copac. Întrebări fără răspuns îi preocupau mintea: cum şi unde se spală coşarii când îşi termină treaba; dacă s-o fi schimbat în anii ăştia drumul forestier rusesc care îi venea acum atât de viu în minte.

Când, în fine, cu întârzierea obişnuită suia cu liftul, i se părea că, încet, creştea, se lungea, dar ajungând cu capul la etajul şase, avea impresia că îşi trage, precum înotătorii, picioarele strânse. Revenind la statura normală, intra în camera luminoasă a lui David.

Lui David îi plăcea să ciugulească ceva în timpul lecției; altfel, era destul de atent. În rusă se exprima anevoie şi plictisit, iar dacă trebuia să spună ceva important sau când îi vorbea mama lui, o dădea imediat pe germană. Ivanov, care nu ştia bine limba locală, îi explica matematica în rusă, iar manualul era, fireşte, nemțesc, aşa că rezulta ceva oarecum confuz. Uitându-se la urechile tivite cu puf luminos ale băiatului, încerca să îşi imagineze cât de mari erau plictiseala şi ura pe care le trezea în el, începea să se simtă penibil, se vedea din afară, cu pielea neîngrijită, iritată de brici, cu luciul hainei negre, cu petele de pe revere, îşi auzea vocea fals însuflețită, tusea, şi chiar ceea ce David nu putea auzi – bătaia greoaie, dar sârguincioasă a inimii de mult bolnave. Lecția lua sfârşit, David se grăbea să îi arate ceva – un catalog de prețuri de automobile, un kodak, un şurub mic găsit pe stradă –, şi atunci Ivanov se străduia din răsputeri să dea dovadă de participare şi de perspicacitate – dar vai, era străin de acea comuniune tainică a lucrurilor numită tehnică şi când făcea vreo observație inexactă, David îşi îndrepta cu nedumerire spre el ochii de un albastru pal şi pe urmă lua degrabă înapoi obiectul care dăduse în plâns în mâinile lui Ivanov.

Şi totuşi, David era sensibil. Indiferența lui față de ceea ce era neobişnuit se explica astfel: eu însumi părusem, probabil, un băiat la locul meu şi cam sec, căci nu-mi împărtăşeam nimănui visele, dragostea, temerile. Copilăria mea şi-a rostit micul ei monolog emoționat în gând. Se poate construi un silogism de felul următor: copilul este

tipul perfect de om; David este copil; David este perfect. Cu nişte ochi ca ai lui nu te poți gândi numai la prețurile a tot felul de maşini ori cum să strângi cât mai multe cuponaşe la magazin ca să primeşti cadou un produs de cincizeci de copeici. El mai adună şi altceva – impresii vii, copilăreşti, care îşi lasă culoarea pe degetele sufletului. Tace când vine vorba de asta, cum tăceam şi eu. Dar când, în vreun an 1970 (seamănă cu numerele de telefon cifrele astea ale anilor încă îndepărtați) o să dea peste vreun tablou – Bonzo mâncând lacom o minge de tenis – care stă acum atârnat în dormitorul lui, va avea o tresărire, va simți o lumină, uimire în fața vieții. Ivanov nu greşea – ochii lui David nu erau, într-adevăr, lipsiți de o uşoară pâclă. Dar asta era o pâclă de neastâmpăr ascuns.

Intră mama lui David. E blondă, nervoasă, ieri învăța limba spaniolă, acum are drept hrană sucul de portocale:

— Aş vrea să vorbesc cu dumneavoastră. Luați loc, vă rog. David, du-te. Ați terminat lecția? David, du-te. Vreau să vorbesc cu dumneavoastră, uitați despre ce. Nu mai e mult şi el o să intre în vacanță. Ar fi de dorit să îl trimitem la mare. Din păcate, eu nu pot să merg. Ați fi de acord să vă duceți cu el? Vi-l dau în grijă, el ascultă de dumneavoastră. Principalul este că eu vreau ca el să vorbească mai mult ruseşte; aşa, nu e decât un mic sportiv, ca toți copiii din ziua de astăzi. Bun, ce părere aveți?

Şovăielnică. Dar Ivanov nu şi-a exprimat pe loc şovăiala. Ultima oară văzuse marea acum optsprezece ani, ca student. Hungerburg. Pini, nisip, apa de un argintiu pal,

îndepărtată – până ajungi la ea, până-ți ajunge la genunchi... Asta avea să fie aceeaşi mare, Baltica, însă din partea cealaltă. Dar ultima oară n-am înotat acolo, ci în râul Luga. Mujicii ieşeau din apă fugind, mergând crăcănat, acoperindu-se cu palmele, cu o pudoare grosolană. Clănțănind din dinți, îşi îmbrăcau cămăşile direct pe pielea udă. E bine să te scalzi seara, iar când se mai şi împrăştie cercurile liniştite ale unei ploi calde e încă şi mai bine. Dar mie-mi place să simt fundul apei. Şi pe urmă, ce greu e să te încalți fără să te murdăreşti pe tălpi. Apă în ureche: sari într-un picior până se scurge ca o lacrimă fierbinte.

Au plecat. „Dar o să vă fie cald", remarcase la despărțire mama lui David uitându-se la costumul negru al lui Ivanov (doliu după alte lucruri moarte). Trenul era foarte aglomerat, şi gulerul nou, moale (o mică libertate, un răsfăț estival) se transformase într-o compresă păcătoasă. David, tuns frumos, cu un ciuf care se zbenguia în vânt, mulțumit, într-o cămaşă desfăcută la gât ce flutura în curent, stătea la geam, se apleca pe fereastră, şi la cotituri apăreau în semicerc vagoanele din față şi capetele oamenilor rezemați în coate pe cadrul coborât al ferestrelor. Pe urmă trenul se depărta iar şi mergea chemând, lucrând repede-repede cu coatele, prin pădurea de fagi.

Casa, situată după ieşirea dintr-un orăşel, era cu etaj, cu tufe de coacăze în grădina separată printr-o îngrăditură de drumul plin de praf. Un pescar blond şedea pe o buturugă şi, mijind ochii din pricina soarelui la asfințit,

smolea o plasă. Nevasta lui îi conduse sus. Podea portocalie. Mobilă pitică. Pe un perete – rămăşiţa de dimensiuni impresionante a unei elice („Soţul meu a servit înainte pe un aerodrom”). Ivanov îşi despachetă lenjeria sărăcăcioasă, briciul, Puşkinul jerpelit în ediţia Panafidin. David eliberă din plasă o minge pestriţă, care, zăpăcindu-se de bucurie, numai că nu dărâmă o cochilie cornută de pe o etajeră. Gazda aduse ceai şi o farfurie mare cu calcan. David era zorit, nu mai avea răbdare să vadă marea. Soarele era deja la asfinţit.

Când, după un sfert de oră de mers, au coborât spre mare, Ivanov simţi brusc că inima îl supără mai tare ca niciodată. Pieptul ba i se strângea, ba era gol, şi pe marea plumburie, platã se zărea, îngrozitor de singură, o barcă mică. Amprenta ei începu să apară oriîncotro privea, apoi se dispersă în văzduh. Cum totul era învăluit în praful amurgului, i se păru că i s-a înceţoşat vederea, iar atingerea moale a nisipului făcu să simtă în picioare o destindere ciudată. Undeva cânta stins o orchestră şi fiecare sunet părea înfundat. Abia puteai să respiri. David alese un loc pe plajă şi comandă pentru ziua următoare o cabină de răchită. Drumul spre casă urca, inima lipsi un timp şi se grăbi să vină înapoi pentru o bubuială de-a ei şi să se îndepărteze iar şi, cu toată durerea şi panica, trifoiul de pe lângă garduri îi amintea de Hungerburg.

Pijamaua albă a lui David. Din spirit de economie, Ivanov dormea gol. La început, răceala ca de pământ a cearşafurilor curate făcu să-i fie şi mai rău, dar curând îşi

reveni. Luna ajunse pe pipăite la lavoar şi acolo puse ochii pe o fațetă a paharului, iar apoi lunecă pe perete. Şi în noaptea aceea, şi în următoarele, Ivanov se gândi vag la multe lucruri deodată, şi între timp îşi imagina că băiatul care dormea pe patul de-alături era fiul lui. Acum zece ani, în Serbia, singura femeie pe care o iubise în viața lui, soția altuia, rămăsese gravidă cu el, avortase şi, în aceeaşi noapte, rugându-se şi delirând, murise. Ar fi avut un fiu, un puşti de vârsta asta. Dimineața, când David îşi punea chiloții de baie, pe Ivanov îl înduioşa pârleala cafenie care, la brâu, trecea brusc într-o albeață copilărească. Îi interzisese lui David să meargă de-acasă până la plajă doar în chiloții de baie şi chiar se cam pierduse şi nu cedase pe loc când David, cu intonațiile prelungi ale mirării germane, începuse să îi demonstreze că aşa făcuse şi vara trecută, că aşa fac toți. El, Ivanov, se chinuia pe plajă şi avea o figură tristă, de orăşean. Din pricina soarelui, a strălucirii albastre, îi era greață, furnici fierbinți îi alergau pe sub pălărie pe întuneric, ardea de viu, dar nu-şi scotea nici măcar haina, căci, asemeni multor ruşi, se jena „să apară în fața doamnelor în bretele", iar cămaşa era şi ea din cale-afară de zdrențuită. În cea de-a treia zi se hotărî brusc şi, uitându-se pe sub sprâncene, se descălță. Instalându-se în mijlocul pâlniei adânci săpate de David şi punându-şi sub cot o foaie de ziar, asculta zbaterea intensă, grea a steagurilor şi, uneori, cu un fel de invidie blândă, se uita peste valul de nisip la mia de trupuri maronii doborâte în fel şi chip de soare şi era o fată, splendidă, turnată,

aproape neagră de bronzată, cu o privire uimitor de luminoasă şi cu unghii pale, ca de maimuță – şi uitându-se la ea se străduia să-şi imagineze ce sentiment ai când eşti aşa. David, primind permisiunea să facă baie, se avântă într-un înot gălăgios, iar Ivanov veni chiar până lângă mal şi se uită vigilent după David, dar deodată sări înapoi: un val, revărsându-se mai departe decât precursorul lui, îi udase pantalonii. Îşi aminti de un student din Rusia, prieten apropiat de-al lui, care ştia să zvârle o piatră în aşa fel încât sărea de două, de trei şi chiar de patru ori pe apă, dar când a vrut să-i arate lui David cum se face, piatra a străpuns apa cu un pleoscăit. Dar David a râs şi a lansat-o cumva, că au rezultat nu patru salturi, ci pe puțin şase. Din întâmplare, peste câteva zile, distrat fiind (îi fugise privirea şi, când se dezmeticise, era târziu) a citit ilustrata pe care David începuse să i-o scrie mamei lui şi o uitase pe pervaz. David îi spunea că învățătorul este probabil bolnav, că nu intră în apă. În aceeaşi zi, Ivanov trecu la măsuri excepționale. Îşi cumpără un costum de baie şi, venind la plajă, se ascunse în cabină, se dezbrăcă precaut şi întinse pe el tricoul care mirosea a galanterie ieftină. A fost o clipă de tristă fâstâceală când a ieşit anevoie la soare – cu pielea albă, cu pulpele flocoase. Cu toate astea, David l-a privit aprobator.

— Bun, exclamă vioi Ivanov, fie ce-o fi!

Intrând în apă până la genunchi, îşi stropi mai întâi capul, înaintă desfăcând brațele şi, cu cât suia mai mult apa, cu atât mai mortal i se contracta inima. În sfârşit,

trăgând aer în piept, îşi astupă urechile cu degetele mari şi, acoperindu-şi cu celelalte ochii, se lăsă pe vine şi se cufundă. I se făcu atât de rău, că trebui să iasă degrabă din apă. Se întinse pe nisip dârdâind de frig şi năpădit tot de un soi de tristeţe cumplită, fără leac. Soarele îl încălzi, îşi reveni, dar se jură să nu mai facă baie. Îi era lene să se îmbrace, strânse ochii, pe un fond roşu lunecară mici pete optice, canalele marţiene se încrucişară, dar a fost de-ajuns să-şi destindă puţin pleoapele şi soarele străluci printre gene ca argintul viu.

Se întâmplă inevitabilul. Tot ce avusese dezgolit se transformă spre seară într-un arhipelag simetric de durere arzătoare.

— Astăzi, în loc de plajă o să mergem să ne plimbăm prin pădure, îi spuse a doua zi lui David.

— Oh, nu, tărăgănă cu voce plângăreaţă copilul.

— Excesul de soare e dăunător, spuse Ivanov.

— Dar vă rog, se întristă David.

Ivanov rămase însă pe poziţie.

Pădurea era deasă, de pe trunchiuri îşi luau zborul fluturi de culoarea scoarţei. David mergea tăcut şi în silă.

— Trebuie să iubim pădurea, zise Ivanov, străduindu-se să-şi distreze elevul. Asta e prima patrie a omului. Într-o bună zi, omul a ieşit din hăţişul instinctelor întunecate în poiana luminoasă a raţiunii. Se pare că afinele s-au copt, îţi dau voie să le încerci. Ce stai îmbufnat, ia, trebuie să-ţi diversifici plăcerile. Şi nici nu trebuie să exagerezi cu baia. Se întâmplă des ca amatorul imprudent de băi să moară

din pricina insolației sau de un infarct. Ivanov îşi frecă spinarea – îl ardea insuportabil şi îl mânca – de trunchiul unui copac, apoi continuă gânditor: Când admir natura unui loc, mă gândesc întotdeauna la țările pe care nu le voi vizita niciodată. Imaginează-ți, David, că noi suntem acum nu în Pomerania, ci într-o pădure malaysiană. Uite, acum îşi va lua zborul cea mai rară pasăre, *pteridophora*, cu o pereche de antene lungi pe cap, formate din nişte festoane albastre.

— Ah, *quatsch*[45], făcu David plictisit.

— În rusă trebuie să spui *erunda* sau *chushi.* Sigur, e o prostie. Dar tocmai asta-i, că dacă ne imaginăm... Dacă tu vreodată, ferească Dumnezeu, vei orbi sau vei fi închis sau pur şi simplu vei face o muncă mizerabilă, respingătoare, în cea mai neagră sărăcie, o să-ți aduci aminte de această plimbare a noastră printr-o pădure obişnuită ca de... şti, ca de o fericire din poveşti.

La apus se înfoiau nişte nori roz închis care se înroşeau pe măsură ce se stingea cerul şi pescarul spuse că mâine o să plouă, dar dimineața se dovedi a fi minunată, fără un nor, şi David îl zori pe Ivanov, care simțea o lipsă de putere şi dorința să se prăvălească în pat şi să se gândească la nişte semievenimente îndepărtate, neclare, luminate de amintire doar dintr-o parte, la nişte lucruri plăcute, fumurii, care se întâmplaseră poate cândva sau trecuseră vreodată pe-aproape pe câmpia vieții, ori îi apăruseră chiar

---

[45] Fleac, prostie (în germ. în orig.).

în noaptea aceea în vis. Dar era imposibil să-şi concentreze gândul asupra lor, totul luneca undeva într-o parte, întorcându-se pe jumătate cu o şiretenie amabilă şi misterioasă, luneca imposibil de reținut, ca nodulețele acelea transparente care plutesc pe diagonală în ochi dacă îi mijeşti. Vai, trebui să se scoale, să-şi tragă şosetele, care erau atât de găurite, încât ai fi zis că sunt o pereche de mitene. Înainte de a ieşi din casă, îşi puse ochelarii galbeni ai lui David şi soarele leşină printre turcoazele cerului care muri de moarte bună, şi lumina matinală de pe treptele verandei căpătă nuanța amurgului. David, gol, galben închis, fugea înainte; dar când Ivanov îl strigă, dădu nervos din umeri.

— Nu fugi, zise obosit Ivanov – orizontul i se îngustase din pricina ochelarilor şi se temea de posibilele automobile.

Strada uşor povârnită cobora somnoroasă spre mare. Încet-încet, ochii i se obişnuiră cu sticlele şi încetă să se mai mire de culoarea de camuflaj a zilei însorite. La cotul străzii, brusc, îşi aminti pe jumătate ceva – deosebit de îmbucurător şi ciudat –, care dispăru însă imediat, şi pieptul i se strânse din pricina neliniştitului aer marin. Steaguri întunecate fluturau agitate şi arătau toate în aceeaşi direcție, dar acolo nu se întâmpla încă nimic. Iată şi nisipul, iată şi plescăitul înfundat al mării. Urechile i se înfundară – dacă tragi aer pe nas, îți bubuie capul şi ceva se izbeşte într-o fundătură membranoasă. „N-am trăit nici foarte mult, nici foarte bine, îi trecu prin minte lui Ivanov, totuşi e păcat să te plângi, lumea asta străină e minunată

şi acum aş fi fericit, numai de mi-aş aminti lucrul acela extraordinar, extraordinar – dar care?”

Coborî pe nisip. David se apucase, preocupat, să îndrepte cu lopata valul de pământ care se surpase uşor.

— Azi e cald sau răcoare? întrebă Ivanov. Nu reuşesc să-mi dau seama.

După ce răbdă ce răbdă, David aruncă lopata şi zise:

— Mă duc să fac o baie.

— Stai liniştit o clipă, spuse Ivanov. Trebuie să-mi adun gândurile. Marea nu pleacă nicăieri.

— Vă rog, se tărăgănă David.

Ivanov se ridică puțin într-un cot şi se uită la valuri. Erau mari, cocoşate, nu făcea nimeni baie în locul acela, doar mult mai la stânga se zbenguiau şi se rostogoleau de-a valma într-o parte vreo duzină de capete portocalii.

— Sunt valuri, spuse oftând Ivanov, iar pe urmă adăugă: Du-te în apă, dar nu mai departe de un stânjen. Un stânjen are cam doi metri.

Îşi lăsă capul într-o parte, sprijinindu-şi obrazul, întristându-se, socotind nişte măsuri ale vieții, ale regretului, ale fericirii. Ghetele îi erau deja pline de nisip, le scoase încet, după care căzu din nou pe gânduri şi din nou începură să plutească noduleţele transparente abia perceptibile – atât de mult voia să-şi amintească, atât de mult voia... Brusc, se auzi un strigăt. Ivanov se îndreptă.

În valurile galben-albastre, departe de mal, apărea şi dispărea fața lui David, cu gura căscată într-un cerculeț întunecat. Răsună un urlet întretăiat şi totul dispăru.

Apăru pentru o clipă o mână şi dispăru şi ea. Ivanov îşi scoase haina.

— Vin, strigă el, vin, ține-te!

Începu să plescăie prin apă, căzu, pantalonii reci ca gheața i se lipiră de gambe, i se păru că apare iar capul lui David şi în clipa aceea îl plesni un val, îi doborî pălăria, nu mai văzu nimic, vru să-şi scoată ochelarii, dar, din pricina agitației, a frigului, a slăbiciunii care-i amorțea tot trupul, nu reuşi să se descurce cu ei, simți că valul, dând înapoi, îl trage la mare distanță de mal; şi începu să înoate, încercând să dea cu ochii de David. Îşi simțea corpul ca într-un sac strâns, îngrozitor de rece, simțea că n-are aer, inima i se încorda insuportabil. Brusc, prin el trecu ceva, ca un tril fulgerător al degetelor pe clape – era exact ce se căznise să-şi amintească toată dimineața. Ieşi pe nisip. Nisipul, marea şi aerul aveau o culoare stranie, fanată, opacă, şi totul era foarte calm. Se gândi vag că trebuie să fie deja la asfințit, că David murise de mult, şi simți jarul usturător, ştiut din fosta lui viață, al hohotelor de plâns. Tremurând, aplecându-se spre nisipul cenuşiu, se înfăşură în trenciul negru cu închizătoare în formă de şarpe, văzut cândva la un prieten student, într-o zi de toamnă, demult de tot, şi îi părea atât de rău de mama lui David – şi ce să-i spună: nu sunt eu de vină, eu am făcut totul ca să-l salvez, dar eu nu înot bine, nu stau bine cu inima, şi s-a înecat... Totuşi, ceva nu mergea în gândurile astea şi, dezmeticindu-se, văzând numai o pâclă pustie, văzând că e singur, că

David nu e lângă el, înțelese brusc că, de vreme ce David nu e cu el, însemna că David murise.

Abia atunci fură scoşi ochelarii opaci. Ceața mată, uniformă se rupse deodată, înflori miraculos, răsunară tot felul de zgomote – şi David stătea în apa strălucitoare până la glezne, neştiind ce să facă, tremurând de frică, şi nu îndrăznea să explice că el se zbătuse în glumă – şi mai încolo oamenii se scufundau, bâjbâiau până la fundul apei, se uitau cu ochi holbați unii la alții şi iar se scufundau, apoi se întorceau cu mâinile goale, şi alții strigau la ei de pe mal, îi sfătuiau să caute mai la stânga, şi un om cu o legătură cu crucea roşie pe mânecă alerga, şi trei în pulovere împinseră în apă o barcă ce scrâşnea, şi pe David, năuc, îl luă de-acolo o femeie grasă cu pince-nez, soția veterinarului care trebuia să vină vineri, dar fusese reținut, şi Marea Baltică scânteia dintr-un capăt în altul, şi de-a curmezişul drumului verde, în pădurea care se rărise, zăceau, respirând încă, plopii tremurători, tăiați, şi un tânăr negru de funingine, care se albea treptat, se spăla la robinet în bucătărie, şi deasupra zăpezii veşnice a munților neozeelandezi zburătăceau papagali mici, negri, şi, mijind ochii din cauza soarelui, un pescar spuse plin de importanță că abia în a noua zi or să aducă valurile trupul.

(1932)

Traducere de Adriana Liciu

Acul amiralităţii[46]

Scuzați-mă, stimată doamnă, sunt un om grosolan şi direct, de-asta v-o spun verde în față: nu vă îmbătați cu apă rece, scrisoarea asta nu e nicidecum din partea vreunui admirator al talentului dumneavoastră, ci, după cum aveți să vă convingeți acum singură, e destul de ciudată şi, se prea poate, nu vă va servi de lecție numai dumneavoastră, ci şi altor romanciere impetuoase. Mai întâi de toate, mă grăbesc să mă prezint, ca să-mi pun în lumină imaginea vizuală ca pe un filigran – ceea ce e mult mai cinstit decât să tolerezi prin tăcere concluziile acelea incorecte pe care ochii le trag fără voia lor din ceea ce conturează rândurile. Nu, eu – în ciuda scrisului meu uscățiv şi a vioiciunii tinereşti a virgulelor – sunt gras şi bătrân; ce-i drept, grăsimea mea nu e flască, are în ea şi condimente, şi glumă, şi malițiozitate. Nici pomeneală, doamnă, de gulerele răsfrânte ale poetului Apuhtin. Dar, de fapt, o să fie: ca scriitoare, m-ați făcut deja numai din aluzii de felul ăsta. Să vă fie de bine. Dar acum să trecem la ce e principal.

Zilele trecute, la biblioteca rusă izgonită de o soartă ignorantă pe o întunecoasă străduță berlineză, mi-au fost date două, trei noutăți, – printre altele, romanul

---

[46] Turnul Amiralității din Sankt Petersburg poartă în această povestire numele pe care i l-a dat Puşkin în *Călărețul de aramă*: „Acul Amiralității”.

dumneavoastră *Acul amiralității*. Titlul e potrivit – măcar pentru faptul că e un iamb tetrametric, nu-i aşa – şi pe deasupra şi celebru. Dar iată că tocmai titlul ăsta potrivit s-a dovedit de rău augur. În plus, eu, în general, mă tem de cărțile publicate în statele limitrofe. Cu toate astea, vă spun, am luat romanul dumneavoastră.

O, stimată doamnă, o, doamnă Serghei Solnțev, e lesne de ghicit că numele autorului e un pseudonim, că autorul nu e bărbat! Toate frazele dumneavoastră trag spre stânga. Predilecția pentru expresii ca „timpul s-a scurs" sau „se înfăşură înfrigurată în şalul mamei", inevitabila apariție episodică a unui cornet[47] care îl pronunță pe *r* ca pe *g* şi, în fine, subsolurile cu traducerea oricărui cuvințel franțuzesc definesc îndeajuns măsura experienței literare pe care o aveți. Dar toate astea puteau fi şi mai rău.

Închipuiți-vă următorul lucru: să spunem că m-am plimbat odată prin nişte locuri splendide, pe unde curg ape năvalnice şi rochița-rândunicii sugrumă coloanele ruinelor sălbăticite – şi iată, după mulți ani, găsesc într-o casă străină o fotografie, în care stau țanțoş lângă o coloană vizibil butaforică, în planul din spate e alburiul murdar al unei cascade mâzgălite, iar pe fața mea cineva desenase cu cerneală nişte mustăți. De unde-i asta? Luați oroarea asta de-aici! Acolo era vuiet de ape adevărate, dar principalul e că eu nu m-am fotografiat niciodată în locul acela.

---

[47] Ofițer inferior de cavalerie.

Să vă explic parabola? Să vă spun că acelaşi sentiment, doar că şi mai rău şi mai dezgustător, l-am avut citindu-vă oribilul, descurcăreţul *Ac*? Torpilând paginile netăiate cu degetul arătător, alergând cu ochii peste rânduri, citeam şi nu făceam decât să clipesc – atât eram de uluit!

Vreţi să ştiţi ce s-a întâmplat? Poftim. Şezând cu toată greutatea în hamacul dumneavoastră şi mânuindu-vă cu indolenţă tocul rezervor (ceea ce e aproape un calambur), dumneavoastră, doamnă, aţi scris povestea primei mele iubiri. Am rămas perplex, perplex, şi cum şi eu sunt corpolent, perplexitatea s-a conjugat cu gâfâiala. Uite că gâfâim amândoi, fiindcă şi pe dumneavoastră v-a lăsat perplexă felul cum arăta eroul pe care l-aţi inventat. Na, m-a luat gura pe dinainte... Garnitura e a dumneavoastră, să zicem că umplutura şi sosul sunt tot ale dumneavoastră, dar vânatul (iarăşi e aproape un calambur), doamnă, nu e al dumneavoastră, ci al meu, cu alicea în aripioară. Mă minunez – unde şi cum a reuşit o doamnă necunoscută să-mi fure trecutul? Nu cumva trebuie să admit că vă cunoaşteţi cu Katia, mai mult decât atât, că vă aveţi bine cu ea şi că ea vi l-a şi dezvăluit, stând la taifas pe sub pinii baltici cu dumneavoastră, o romancieră vorace? Dar cum aţi îndrăznit, cum aţi avut atâta neruşinare nu numai să folosiţi ce v-a povestit Katia, dar să-i mai şi denaturaţi povestirea atât de iremediabil?

Din ziua ultimei noastre întâlniri au trecut şaisprezece ani şi ceva – vârsta unei logodnice, a unui câine bătrân sau a Republicii Sovietice. Apropo, s-o remarcăm pe prima, dar

nici pe departe cea mai rea dintre imensele şi neglijentele dumneavoastră erori: eu nu sunt de aceeaşi vârstă cu Katia – eu mergeam pe al optsprezecelea an, ea avea douăzeci. Bazându-vă pe o metodă încercată, o puneți pe eroina dumneavoastră să se dezbrace în fața oglinzii şi pe urmă îi descrieți părul despletit, cenuşiu (fireşte) şi formele tinereşti. După părerea dumneavoastră, ochii ei de albăstrele deveneau în clipele de îngândurare de violete: un miracol botanic! Dumneavoastră i-ați umbrit cu franjurii negri ai genelor, care, adaug de la mine, parcă se lungeau spre coada ochilor, dându-le o tăietură deosebită, dar falsă. Katia era zveltă, dar se cocoşa uşor – ridica puțin umerii când intra în cameră. La dumneavoastră e o fată bine făcută, cu un timbru gutural.

E un chin: m-am gândit să copiez personajele dumneavoastră, care sunt cu totul false, şi să le supun unei juxtapuneri nimicitoare cu observațiile mele infailibile, dar rezultatul e o „aiureală de coşmar", cum ar spune adevărata Katia – şi anume: logosul atribuit mie nu are suficientă precizie şi forță ca să mă descotorosesc de dumneavoastră; dimpotrivă, mă împotmolesc singur în mrejele cleioase ale inventivității dumneavoastră convenționale şi iată că deja nu mai am putere să o salvez pe Katia de stiloul dumneavoastră. Şi totuşi, precum Hamlet, o să lupt – şi o să am ultimul cuvânt.

Subiectul operei dumneavoastră este o iubire uşor decadentă, pe fondul revoluției care începuse. Pe Katia ați numit-o Olga, iar pe mine Leonid. Fie. Prima noastră

întâlnire, când ne-am cunoscut – la brad, la nişte prieteni comuni –, întâlnirile la patinoarul Iusupov, camera ei cu tapet albastru închis, cu mobilă din lemn roşu şi cu un singur ornament: o balerină de porțelan care ridică un picioruş – toate astea sunt întocmai, totul e adevărat; dar dumneavoastră ați reuşit să acoperiți toate astea cu o pojghiță de minciună pretins elegantă. Ocupându-şi locul la cinematograful Pariziana, Leonid îşi pune mănuşile în tricorn, dar două, trei pagini mai încolo e deja în haine civile, îşi scoate melonul şi cititorul are în față un tânăr elegant, cu cărare exact pe mijlocul capului mic şi parcă dat cu lac, plus o batistuță violetă atârnând dintr-un buzunărel. Îmi amintesc că, într-adevăr, mă îmbrăcam la Max Linder şi țin minte cum loțiunea Vegetal, pulverizată din belşug, îmi răcea capul, şi cum *monsieur* Pierre, după ce țintea cu un pieptăn mic, îmi arunca părul cu un gest de linotip şi pe urmă, smulgând de pe mine cearşaful, striga la un mustăcios bătrân: „Băiete, ia suflă!”. Cât priveşte batistuța de-atunci şi ghetrele albe, memoria mea le tratează acum cu ironie, dar iată, cu amintirea caznelor bărbieritului prea timpuriu şi cu paloarea uniformă şi mată despre care scrieți dumneavoastră, nu se poate împăca nicicum. Şi las pe seama conştiinței dumneavoastră ochii mei lermontovieni şi profilul rasat, căci acum nu se mai distinge nimic din pricina unei neaşteptate îngrăşări.

Doamne, nu mă lăsa să mă înnămolesc în proza acestei doamne scriitoare, pe care nu o cunosc şi nu vreau să o cunosc, dar care atentează cu o impertinență stupefiantă la

trecutul altuia! Cum îndrăzniți să scrieți că „frumosul brad, scăldat în lumini, le prevestea o bucurie triumfătoare”? Ați stins totul cu suflarea dumneavoastră, căci e suficient un adjectiv pus, de dragul frumuseții, în urma substantivului, ca să distrugi cea mai frumoasă amintire. Înaintea nenorocirii, adică înaintea cărții dumneavoastră, o astfel de amintire era pentru mine luminița fugară din ochii Katiei şi strălucirea zmeurie de pe obraz, de la căsuța lucioasă care atârna de o creangă când, îndepărtând cetina, se întindea să răpună cu un gest al degetelor o mică lumânare care înnebunise. Ce mi-a mai rămas acum din asta? Nimic – doar un iz grețos de funingine literară.

După cum reiese la dumneavoastră, Katia şi cu mine ne învârteam într-un fel de *beau monde* rafinat culturală. Eroare de paralaxă, doamnă. În mediul – hai, monden – căruia îi aparținea Katia, gusturile erau cel puțin depăşite. Cehov era considerat decadent, K.R. – un mare poet, Blok – un evreu corupător care scrie sonete futuriste despre lebede pe moarte şi lichioruri liliachii. Nişte versuri franțuzeşti şi englezeşti circulau în copii de mână şi erau recopiate, nu fără denaturări, iar numele autorului dispărea pe neobservate, aşa încât ele căpătau în chip absolut întâmplător un ispititor anonimat, dar, în general, e amuzant de comparat peregrinările lor cu copierea ilegală a unor poezioare subversive, practicată în alte cercuri. Despre cât de nedrept erau socotite aceste monologuri feminine şi masculine despre dragoste drept modele ale noii lirici străine se poate aprecia după faptul că cea mai

răsfățată dintre ele era o poezie a bietului Louis Bouilhet, care a scris pe la mijlocul secolului trecut. Katia, îmbătându-se cu murmurul ei, o recita şi se înfuria când eu mă legam de o strofă mai sonoră în care, numindu-şi pasiunea arcuş, autorul îşi compară prietena cu o chitară. Apropo de chitară. Dumneavoastră, doamnă, scrieți că „seara se aduna tineretul, şi Olga, rezemată în coate, cânta cu un distins contralto". Ei, ce – încă o moarte, încă o victimă a elegantei dumneavoastră proze. Şi cu câtă dragoste păzeam eu ecoul modei aceleia țigăneşti care o făcea pe Katia să cânte şi pe mine să compun versuri... Ştiu că era deja un fals, că nu era arta aceea autentic țigănească în mrejele căreia căzuse Puşkin, şi nici cea care i-a fost muză lui Apollon Grigoriev[48], ci una care abia respira, perimată, condamnată – şi totul contribuia la pieirea ei, şi gramofonul, şi războiul şi toate „cântecelele". Nu degeaba, într-un obişnuit acces de previziune, Blok a notat ce îşi amintea din cuvintele romanțelor, ca şi cum s-ar fi grăbit să salveze măcar asta, până nu era prea târziu.

Să vă spun ce au însemnat murmurele şi tânguirile astea pentru mine? Să vă dezvălui imaginea lumii ciudate, îndepărtate unde, plecându-se mult peste iaz, pirotesc sălciile şi plânge cu patimă privighetoarea în liliac, şi se ridică luna, şi peste toate, peste toate senzațiile domneşte memoria – acest stăpân rău al romantismului pseudoțigănesc? Katia şi cu mine voiam şi noi să ne

---

[48] Apollon Grigoriev (1822-1864) – poet, critic literar şi traducător rus.

amintim, dar cum n-aveam ce, simulam depărtarea şi ne împingeam într-acolo prezentul fericit. Prefăceam tot ce vedeam în monumente închinate trecutului nostru încă inexistent, privind poteca, luna şi sălciile, vechiul ponton mocirlos de pe iaz şi luna aceea de deasupra acoperişului văcarului cu ochii cu care ne-am uita acum, perfect conştienți că pierderile sunt irecuperabile. Presupun chiar că un vag instinct ne făcuse să ne pregătim dinainte pentru câte ceva, obişnuindu-ne să memorăm şi exersându-ne dorul după trecut, pentru ca pe urmă, când aveam să deținem într-adevăr acest trecut, să ştim cum să ne purtăm cu el şi să nu pierim sub povara lui.

Dar ce vă pasă dumneavoastră de toate astea! Descriind cum am stat într-o vară la Glinskoe, mă goniți în pădure şi acolo mă puneți să scriu versuri debordând de tinerețe şi de încredere în viață. Toate astea n-au fost câtuşi de puțin aşa. În timp ce ceilalți jucau tenis – cu o minge roşie şi cu nişte rachete molâi, de câte o tonă, găsite pe verandă – sau crochet, pe un teren rotund, ridicol de năpădit de buruieni, cu câte o păpădie în fața fiecărui cerculeț, Katia şi cu mine o ştergeam uneori în grădină şi, stând pe vine, mâncam până nu mai puteam: erau fragi Victoria de grădină, strălucitoare, erau căpşuni Ananas, albe-verzui, minunat de dulci, mozolite de broaşte; fără să ne îndreptăm spatele, înaintam de-a lungul straturilor şi gâfâiam, şi tendoanele ne dureau, şi măruntaiele ni se umpleau cu o greutate rubinie. Soarele ne turtea, fierbinte, şi soarele acela, şi fragii, şi rochia de şantung a Katiei, mai închisă la

subsuori, şi dâra bronzată de pe ceafă; ce apăsătoare era desfătarea în care se contopeau toate astea, ce fericire era ca, fără să mă ridic, continuând să rup bobițele, s-o îmbrățişez pe Katia pe după umărul cald şi să o aud cum, scormonind pe sub frunze cu „oh”-uri şi „ah”-uri, râde. Iertat să-mi fie dacă de la grădina asta care pluteşte pe lângă mine, în strălucirea orbitoare a serelor şi în legănarea macilor mițoşi, trec direct la cotlonul acela unde, stând într-o atitudine de gânditor rodinian, cu capul încă încins de soare, compun versuri. Erau, în toate sensurile, îngrozitor de triste versurile astea – în ele sunau şi romanțele privighetorii, şi ceva din simboliştii noştri, şi ecouri slabe din cele citite recent: *Souvenir, Souvenir, que me veux-tu? L’automne...*[49], deşi toamna era încă departe, şi fericirea mea striga cu un glas minunat de frumos pe undeva pe-aproape, probabil lângă popicărie, după tufele bătrâne de liliac sub care era aruncat gunoiul de la bucătărie şi umbalu găinile. Iar seara, pe verandă, din gura roşie ca o căptuşeală de general a gramofonului, se smulgea cu greu o patimă țigănească reținută sau, pe motivul „se-ascunse luna dup-un nor”, o voce fioroasă îi dădea glas lui Wilhelm: „Dați-mi toc şi-o peniță, vreau un ultimatum să scriu” – iar pe terasa din grădina tatălui Katiei, deschizând larg uşile, punând înainte un picior în cizmă moale, țintea jucând *gorodki* ca şi cum ar fi avut o puşcă, şi lovea cu putere, dar pe lângă – şi soarele la

---

[49] Amintire, amintire, ce vrei de la mine? Toamna... (în fr. în orig.).

asfințit trecea cu capătul ultimei raze peste palisada trunchiurilor de pin, lăsând pe fiecare câte o fâşie de foc. Şi când, în fine, se lăsa noaptea şi casa dormea, Katia şi cu mine ne uitam de pe alee la casa întunecată şi ne strângeam până la durere unul într-altul pe banca rece, invizibilă, şi ceva făcea ca toate astea să ni se pară trecute de mult de tot – şi conturul casei pe cerul verde, şi mişcarea somnoroasă a frunzişului, şi lungile noastre săruturi oarbe.

Descriind frumos, cu puncte-puncte din belşug, vara aceea, dumneavoastră, fireşte, nu uitați nici o clipă – cum uitam noi – că din februarie „țara era condusă de Guvernul Provizoriu", şi ne faceți pe mine şi pe Katia să trăim intens evenimentele, adică să purtăm (pe zeci de pagini) discuții politice şi mistice, pe care – vă asigur – noi nu le-am purtat niciodată. În primul rând, eu m-aş fi jenat să vorbesc cu asemenea patos virtuos despre soarta Rusiei, iar în al doilea rând, Katia şi cu mine eram prea absorbiți unul de altul ca să stăm cu ochii pe revoluție. E suficient să spun că cea mai vie impresie a mea în această privință a fost un lucru chiar de nimic: într-un rând, pe Millionnaia[50], un camion plin ochi cu revoluționari petrecăreți, ce se îndrepta şovăielnic, dar totuşi fix în direcția necesară, a călcat intenționat un pisoi care fugea şi care a rămas acolo sub forma unei zdrențe negre, plate de tot, netede, din care doar coada mai era încă de pisică – stătea ridicată şi vârful

[50] Stradă din Sankt Petersburg.

parcă se mişca. Asta m-a uimit atunci într-un fel ocult, dar mai târziu mi s-a întâmplat să văd cum, într-un paşnic sat spaniol, un autobuz a strivit exact în acelaşi fel o pisică, aşa că mi-am pierdut încrederea în sensurile oculte. Dumneavoastră nu numai că ați umflat dincolo de orice limită darul meu poetic, dar ați mai şi făcut din mine un profet, căci numai un profet putea să vorbească în toamna lui 1917 despre clisa verde a creierului lui Lenin sau despre emigrația internă.

Nu, în toamna aceea, în iarna aceea, noi nu vorbeam despre asta. Eu agonizam. Dumnezeu ştie ce i se pregătea iubirii noastre. Dumneavoastră explicați asta simplu: „Olga începea să înțeleagă că fusese mai degrabă senzuală decât pasională, iar Leonid – invers. Mângâierile riscante o amețeau, fireşte, dar în adânc rămânea întotdeauna o bucățică insensibilă" şi aşa mai departe, în aceeaşi notă pretențios-vulgară. Ce ați înțeles dumneavoastră din dragostea noastră? Eu am evitat până acum cu bună ştiință să vorbesc despre ea, dar acum, oricât m-aş teme să nu mă contamineze stilul dumneavoastră, aş înfățişa mai în detaliu şi jarul ei vesel, şi tristețea care îi servea drept temelie. Da, cu soare, cu zgomotul des de frunziş, cu mersul nebunesc pe biciclete, pe toate cărările întortocheate ale parcului – cine ajunge mai repede din sensuri opuse la steaua din mijloc, unde nisipul roşu acoperea şerpuitoarele urme învolburate ale anvelopelor noastre tari ca piatra de umflate – şi orice fleac cotidian viu al acestei ultime veri ruseşti ne striga sfâşietor: uite, exist

cu adevărat, uite, sunt real! Şi cât timp s-a ţinut la suprafaţă nota asta însorită, tristeţea înnăscută a iubirii noastre n-a mers mai departe de devotamentul faţă de un trecut încă inexistent, despre care am amintit deja. Dar când ne-am trezit iar amândoi la Petersburg, şi deja ninsese nu o dată, şi pavelele de lemn erau deja acoperite de stratul acela gălbui de zăpadă, amestec de zăpadă şi de bălegar fără de care nu-mi imaginez oraşul rus, fisura a ieşit la iveală şi nu ne-a mai rămas nimic în afară de suferinţă.

O văd din nou, în haina ei de lutru, cu manşonul mare, plat, în cizmuliţele cenuşii cu garnitură de blană, mişcându-se ca pe catalige pe picioarele subţiri, pe trotuarul foarte alunecos – sau într-o rochie strâmtă pe gât, întunecată, şezând pe divanul albastru, cu faţa pufoasă de pudră după atâta plâns. Mergând serile la ea şi întorcându-mă după miezul nopţii, recunoşteam prin noaptea cu un ger de crăpau pietrele, albastră de stele, jaloanele imuabile şi invariabile ale traseului meu – mereu aceleaşi uriaşe obiecte petersburgheze, clădiri singuratice din vremuri legendare, care înfrumuseţează acum pustiul, cu faţa pe jumătate întoarsă de la călător, aşa cum face tot ceea ce este frumos: nu te vede, e îngândurat şi distrat, e absent. Vorbeam cu mine însumi, căutând să conving soarta, pe Katia, coloanele imensei, tăcutei catedrale care lipsea, şi când din întuneric începea răpăiala, mă gândeam în treacăt, dar nu fără plăcere, cum o să mă agaţe un glonţ rătăcit, cum o să mor zăcând ca prin ceaţă pe zăpadă, în

paltonul meu elegant de blană, cu melonul într-o parte, printre cărțulii de versuri scăpate pe jos, albe, abia vizibile pe zăpadă. Dar nu, plângând cu suspine şi bolborosind, mă străduiam să mă conving că încetasem s-o iubesc pe Katia, îmi aduceam aminte, punând de zor cap la cap toate astea, falsitatea, înfumurarea, superficialitatea ei, alunița artificială care masca un coş şi, mai ales, graseierea care îşi făcea apariția când trecea fără să fie nevoie la franceză, şi slăbiciunea invulnerabilă pentru versuri cu titlu nobiliar, şi expresia obtuză, răutăcioasă a ochilor ei care mă priveau pe sub sprâncene când o întrebam pentru a suta oară cu cine îşi petrecuse seara de ieri... Şi cum adunam şi cântăream toate astea, observam cu tristețe că dragostea mea, încărcată cu toate vechiturile astea, se sedimenta şi se depunea tot mai adânc, şi că nici un fel de cai de povară cu muşchii de fier n-ar fi putut s-o tragă din mlaştină. Şi în seara următoare – răzbind prin controlul marinăresc de la colțurile de stradă, care cerea actele şi care, oricum, îmi dădea voie doar până în pragul sufletului Katiei, după care era neputincios –, veneam din nou să mă uit la Katia, care, la primul meu cuvânt de jelanie, se transforma într-o păpuşă mare, rigidă, care-şi cobora pleoapele bombate şi răspundea într-o limbă de porțelan. Şi când, în fine, într-o noapte memorabilă am cerut de la ea ultimul răspuns, ultraadevărat, Katia n-a spus, pur şi simplu, nimic, a continuat să stea întinsă pe divan, reflectând în ochii-oglindă flacăra lumânării care înlocuia în noaptea aceea curentul electric – şi eu, după ce am ascultat liniştea până

la capăt, m-am ridicat şi am ieşit. Peste trei zile i-am trimis prin servitor un bilet – i-am scris că îmi pun capăt zilelor dacă nu o mai văd măcar o singură dată şi, uite, îmi amintesc cum într-o dimineaţă încântătoare, cu un soare roz şi zăpadă scârţâitoare, ne-am întâlnit pe Pochtamtskaia: i-am sărutat în tăcere mâna şi, vreun sfert de oră, fără să întrerupem cu nici un cuvânt tăcerea, ne-am plimbat înainte şi înapoi, iar în colţul bulevardului stătea şi fuma, cu prefăcută degajare, un domn cu înfăţişare foarte corectă, cu o căciulă de astrahan. Noi doi mergeam în tăcere înainte şi înapoi şi a trecut un băiat trăgând o săniuţă cu ciucurii rupţi, şi o conductă care începuse brusc să bubuie a zvârlit afară o bucată de gheaţă, şi domnul din colţ fuma, şi pe urmă, exact în acelaşi punct unde ne-am întâlnit, i-am sărutat tot în tăcere mâna, care a lunecat pentru totdeauna înapoi în manşon, şi am plecat – de data asta cu adevărat. Când scăldat în lacrimi îmi sărutam iubita plângând, la nesfârşit şoptindu-i adio, adio, dragostea mea, adio, adio, dorul, visul, bucuria mea, pe cărările stinsei grădini noi n-om mai trece nicicând... da, da, adio... Totuşi, erai frumoasă, impenetrabil de frumoasă, şi fermecătoare până la lacrimi – în ciuda miopiei sufletului şi a leneviei părerilor de-a gata şi a mii de mici trădări – iar eu, probabil, cu poezia mea orgolioasă, cu structura grea şi înceţoşată a sentimentelor şi cu vorba întretăiată şi fonfăită, eram, în ciuda iubirii mele pentru tine, jalnic şi respingător. Şi n-am de ce să-ţi povestesc cât m-am mai zbuciumat pe urmă, cum mă

uitam la fotografia în care tu, cu o pată de lumină pe o buză şi cu lumină în păr, te uiți pe lângă mine. Katia, de ce ai întinat tu totul acum?

Hai să vorbim cu calm şi sincer. Cu un şuierat trist iese aerul din grăsanul de cauciuc, mârlan, care, umflat până la refuz, făcea pe bufonul la începutul acestei scrisori – dar nici tu nu eşti deloc romanciera masivă din hamac, ci aceeaşi Katia – cu impulsivitatea calculată a mişcărilor şi cu umeri înguşti, o doamnă drăgălaşă, fardată discret, care a scris dintr-o cochetărie prostească un roman care nu face două parale. Zi şi tu – n-ai cruțat nici măcar despărțirea noastră! Scrisoarea lui Leonid, în care el o amenință pe Olga că o împuşcă şi pe care ea o dezbate cu viitorul ei soț; acel viitor soț, în rol de iscoadă, care stă la colțul străzii gata să sară în ajutor dacă Leonid scoate revolverul pe care îl ține strâns în buzunar, convingând-o cu patos pe Olga să nu plece şi întrerupând cu hohote de plâns cuvintele ei rezonabile – ce minciună absurdă, dezgustătoare! Iar la sfârşitul cărții mă faci să fiu prins de un Roşu în timpul unei recunoaşteri, cu numele a două trădătoare pe buze – Rusia şi Olga –, să pier vitejeşte de glonțul unui comisar cu părul negru şi cârlionțat. Mult te-am iubit, dacă încă te mai văd aşa cum erai acum şaisprezece ani şi încerc, cu eforturi chinuitoare, să scap trecutul nostru dintr-o captivitate înjositoare, să-ți salvez chipul de cazna şi ruşinea stiloului tău! Dar nu ştiu, zău, dacă am să reuşesc. Scrisoarea mea seamănă în mod ciudat cu epistolele acelea în versuri pe care le turuiai pe dinafară – ții minte? „Văzându-mi scrisul,

probabil, vă miraţi...” Dar mă stăpânesc, n-am să închei cu chemarea: „Aici marea te aşteaptă, necuprinsă ca pasiunea, iar pasiunea necuprinsă e ca marea...” În primul rând, fiindcă aici nu e nici o mare şi, în al doilea rând, pentru că nu ţin deloc să te văd. Fiindcă după cartea ta, mă tem de tine, Katia. Nu merită, zău, să te bucuri şi să te chinui aşa cum ne-am bucurat şi ne-am chinuit noi doi, ca să-mi găsesc trecutul mânjit în romanul unei doamne. Ascultă-mă, nu mai scrie! Lasă barem ca asta să-ţi fie o lecţie. „Barem” – căci am dreptul să doresc să încremeneşti de groază înţelegând ce ai săvârşit. Şi încă ceva – ştii ce visez? Poate, poate (e foarte mic şi firav acest „poate”, dar, agăţându-mă de el, nu semnez scrisoarea), poate, Katia, totuşi, în ciuda a orice, s-a întâmplat o rară coincidenţă şi nu tu ai scris absurditatea asta şi chipul tău, îndoielnic, dar minunat, nu a fost sluţit. Dacă e aşa, vă rog să mă scuzaţi, colega Solnţev.

(1933)

Traducere de Adriana Liciu

Rigă

Se adună, se strâng din diverse locuri lucrurile chemate, unele fiind silite să biruie depărtarea nu doar în spaţiu, ci şi în timp: cu cine va fi oare mai anevoios, cu care dintre pribegi – cu plopul cel tânăr, să zicem, care crescuse prin

apropiere, dar care acum este de mult tăiat, ori cu o anumită curte, care mai există şi astăzi, dar se află departe de-aici? Grăbiți-vă, vă rog.

Iată, plopşorul oval cu frunzişul lui punctat, de aprilie, a şi venit şi s-a aşezat acolo unde i s-a poruncit – lângă un zid înalt de cărămidă, scos din cu totul alt oraş. În faţa lui creşte casa, mare, mohorâtă şi murdară, şi unul câte unul se trag în afară, ca nişte cutii, balcoanele cam prăpădite. Ici şi colo, îşi iau locul prin curte un butoi, încă un butoi, umbra uşoară a frunzişului, o urnă şi o cruce de piatră proptită de zid. Şi, deşi toate astea sunt abia schițate şi mai sunt multe de adăugat şi de pus la punct, într-un balconaş ies deja oameni vii – fraţii Gustav şi Anton –, iar în curte intră, rostogolind un căruț cu un geamantan şi cu un vraf de cărți, chiriaşul cel nou – Romantovski.

Din curte, mai cu seamă dacă ziua e însorită şi ferestrele sunt larg deschise, camerele par umplute cu un întuneric compact (întotdeauna trebuie să fie noapte undeva: o parte din zi – înăuntru, o parte – afară). Romantovski se uită la ferestrele negre, la cei doi bărbați cu ochi bulbucați care îl urmăresc din balcon şi, săltând geamantanul pe umăr, clătinându-se ca şi cum l-ar fi înhățat cineva de ceafă, intră buluc în casă. În lumina strălucitoare a soarelui rămaseră căruțul cu cărți, un butoi, celălalt butoi, plopşorul scânteietor şi o inscripție cu smoală pe zidul de cărămidă. Votați lista cu numărul cutare. Pesemne că o mâzgăliseră fraţii înaintea alegerilor.

Noi vom construi lumea în felul următor: toți vor fi asudați şi toți vor fi sătui. Va fi de lucru, va fi haleală, va fi curat, cald, lumi...

(Romantovski s-a instalat în camera vecină. Care era şi mai proastă decât a lor. Dar sub pat a găsit o păpuşă mică de gutapercă: probabil că înaintea lui locuise aici un familist.)

Dar, cu toate că lumea nu intrase încă definitiv şi total în stare de materialitate, ci mai păstra pe ici, pe colo zone nepalpabile şi intangibile, frații se simțeau deja bine înfipți în viață. Cel mare, Gustav, avea serviciu la un depozit de mobilă; cel mic n-avea pentru moment de lucru, dar nu-şi pierduse curajul. Fața trandafirie a lui Gustav, cu sprâncene de in, lungi, zbârlite. Coşul pieptului larg, cât un dulap, şi veşnicul pulover din lână aspră cenuşie, şi elasticele de la îndoiturile mâinilor grase – să nu se facă nimic de mântuială. Fața ciupită de vărsat a lui Anton, cu mustață întunecată, tunsă în trapez. Flanela roşie şi uscăciunea lui vânoasă. Dar când s-au rezemat amândoi cu coatele pe balustrada de fier a balconului, dosurile le erau exact la fel – mari, triumfătoare, pe rotunjimile lor stând să crape aceeaşi stofă cadrilată.

Încă o dată: lumea va fi asudată şi sătulă. Trântorilor, paraziților şi muzicanților – intrarea interzisă. Atâta timp cât inima pompează sânge, păi, trebuie să trăieşti, fir-ar al dracului. Gustav, iată, sunt de-acum doi ani de când strânge bani ca să se însoare cu Anna, să cumpere bufet, covor.

Seara, de vreo trei ori pe săptămână, venea ea – durdulie, mâini grase, rădăcină lătăreață a nasului pistruiat, umbre vinete pe sub ochi, dinți depărtați, unul chiar scos. Beau vârtos bere, toți trei. Ea îşi ridica la ceafă brațele goale, arătându-şi penajul roşcat, lucios de la subsuori, şi, dându-şi capul pe spate, căsca gura de i se vedeau tot cerul gurii şi omulețul, asemănător cu târtița unei găini fierte. Râsul ei anatomic era pe gustul fraților, o gâdilau cu râvnă amândoi.

Ziua, cât fratele lui era la lucru, Anton stătea într-o cârciumă prietenească sau se tolănea printre păpădii în iarba încă rece şi strălucitoare de pe malul canalului, şi privea cu invidie cum încărcau nişte flăcăi gălăgioşi cărbuni pe un şlep, sau se uita prosteşte în sus, la albastrul sărbătoresc al cerului, care făcea să te ia somnul. Dar iată, ceva tulbură viața bine pusă la punct a fraților.

Încă de când rostogolea căruțul prin curte, Romantovski trezise în ei iritare şi curiozitate. Cu mirosul lor infailibil, simțiseră: ăsta nu-i ca toată lumea. Un muritor de rând n-ar fi observat chiar de la prima privire ceva de felul ăsta la Romantovski, dar frații au remarcat. Bunăoară, el nu mergea ca tot omul: când păşea, avea un fel anume de a se înălța uşor talpa elastică: păşeşte şi îşi ia zborul, ca şi cum la fiecare pas putea să observe ceva neobişnuit pe deasupra capetelor obişnuite. Era ceea ce se numeşte un lungan, cu o față palidă, cu nasul ascuțit şi cu nişte ochi teribil de neliniştiți. Din mânecile prea scurte ale vestonului la două rânduri se iveau, cu un aer cumva agasant şi inutil (iaca şi

noi, ce să facem?), palmele lungi. Pleca şi venea fără să aibă un orar anume. Încă într-una din primele zile, Anton l-a văzut cum stătea în faţa unei tarabe cu cărţi şi se interesa de preţ ori chiar cumpăra, de vreme ce negustorul a bătut degrabă nişte cărţulii una de alta – pline de praf – şi s-a dus cu ele în spatele tarabei. Au ieşit la iveală şi alte ciudăţenii: arde lumina aproape toată noaptea; e necomunicativ.

Anton îşi făcu auzit glasul:

— Filfizonul ăsta umblă cu nasul pe sus. Ar trebui cătat mai de-aproape.

— O să-i vând pipa, zise Gustav.

Proveniența nebuloasă a pipei. O adusese, cine ştie cum, Anna, dar fraţii nu voiau să audă decât de ţigări răsucite de ei. Scumpă, încă neîntrebuinţată, cu un gâtlej gol pe dinăuntru, pus într-un muştiuc drept. Avea şi o husă mică din piele de antilopă.

— Cine e? Ce doriţi? întrebă Romantovski prin uşă.

— Vecinii, vecinii, răspunse Gustav cu o voce de bas.

Şi vecinii intrară uitându-se lacom în toate părţile. Pe masă, un ciot de salam pe un petic de hârtie şi un vraf de cărţi puse strâmb – una deschisă la o poză: nişte corăbii cu multe pânze şi, sus, într-un colţ, un prunc zburător cu obraji umflaţi.

— Păi, să facem cunoştinţă, ziseră fraţii. Locuim, vorba aceea, cot la cot, dar cum s-o fi...

Pe comodă – o lampă cu spirt şi două portocale.

— Bucuros de cunoştinţă, zise cu jumătate de gură Romantovski şi, aşezându-se pe marginea patului, plecând fruntea cu o venă care se îngroşa, se apucă să-şi lege şireturile la pantofi.

— Vă odihneaţi, zise cu o politeţe ameninţătoare Gustav, n-am picat bine...

Romantovski nu răspunse absolut nimic; dar brusc se îndreptă, se întoarse spre fereastră, ridică un deget şi încremeni.

Fraţii se uitară într-acolo: o fereastră ca toate ferestrele – un nor, vârful plopului, zidul din faţă.

— Chiar nu vedeţi? întrebă Romantovski.

Ei, unul roşu şi unul cenuşiu, se duseră la fereastră, ba chiar se şi aplecară în afară, devenind identici. Nimic. Şi brusc, amândoi simţiră: ceva nu-i în regulă – oho, deloc nu-i în regulă! Se întoarseră. Romantovski stătea într-o atitudine nefirească lângă comodă.

— Mi s-o fi părut, zise el fără să-i privească. Parc-ar fi trecut în zbor... Odată am văzut cum a căzut un aeroplan.

— Se-ntâmplă, admise Gustav. Dar noi n-am venit doar aşa. Nu vreţi să cumpăraţi...? Absolut nouă... Are şi husă...

— Husă? Ca să vezi. Eu, ştiţi, fumez rar.

— Păi, aşa are să fie mai des. N-o dăm scump. Trei juma'.

— Trei juma'. Ca să vezi.

Învârti pipa în mână, muşcându-şi buza de jos, chibzuind ceva. Pupilele lui nu se uitau la pipă, ci umblau în stânga şi-n dreapta ca un pendul.

Între timp fraţii prinseră să se umfle, să crească, umplură toată odaia, toată casa şi pe urmă dădură pe-afară. Pe lângă ei, plopşorul abia dacă era mai mare decât nişte copăcei instabili de jucărie, dintr-aceia de vată vopsită pe suport verde, rotund. Casa din carton prăfos cu geamuri de mică le venea fraţilor până la genunchi. Enormi, duhnind victorios a transpiraţie şi a bere, cu glasuri tâmpe de dobitoace, cu o latrină în loc de creier, ăştia fac să te treacă fiori de frică umilitoare. Nu ştiu de ce-or fi năpădit pe mine. Vă rog din suflet, daţi-mi pace, eu nu vă vin pe cap, nu-mi veniţi nici voi – nici nu mă pun eu cu voi –, daţi-mi pace, nimic mai mult.

— Dar n-am mărunt, deloc, zise încet Romantovski. Uite, poate schimbaţi una de zece.

Au schimbat şi, zâmbind mulţumiţi de ei, au plecat. Bancnota, verificată în lumină, fu ascunsă de Gustav într-o puşculiţă de fier.

Dar pe vecin nu-l lăsară în pace. Pur şi simplu, turbau de furie că, fără să ţină cont că făcuseră cunoştinţă, individul continua să fie la fel de inabordabil. Evita să-i întâlnească, aşa încât trebuiau să stea la pândă şi să-l prindă la înghesuială ca să-l privească un moment în pupilele lui alunecoase. Când mai descoperi şi viaţa de noapte a lămpii lui, Anton nu se mai putu abţine şi, ducându-se desculţ până la uşa pe sub care, ca un fir întins de aur, se strecura lumina, bătu.

Dar Romantovski nu răspunse.

— La culcare, la culcare, zise Anton, bătând cu palma în uşă.

Lumina privea în tăcere prin fantă. Anton folosi clanța. Firul de aur se frânse brusc.

Din acel moment, amândoi, dar în mod special Anton, cu atât mai mult cu cât el nu lucra ziua, hotărâră să țină sub supraveghere insomnia vecinului. Însă inamicul era şiret şi înzestrat cu auz fin. Nici n-apucai să te apropii tiptil de uşă, că lumina se şi stingea îndărătul ei de parcă nici n-ar fi fost – şi doar dacă stăteai o groază, ținându-ți respirația, pe coridorul rece, te mai puteai aştepta la revenirea gingaşei raze. Aşa ajung să leşine gândacii.

Urmărirea se dovedi extrem de obositoare. În cele din urmă, frații izbutiră să dea de el pe scară şi-l încolțiră.

— Să zicem că am obiceiul să citesc noaptea. Ce vă priveşte? Lăsați-mă să trec, vă rog.

Când se întoarse, Gustav îi zbură în glumă pălăria de pe cap. Romantovski o ridică fără să spună nimic.

Peste câteva zile, seara, prinzând momentul – el ieşise de la closet şi nu apucase s-o zbughească în camera lui –, frații îl prinseră la înghesuială. Chit că erau numai doi, găsiră ei cum să-l înghesuie – şi îl poftiră pe la ei.

— La o berică, zise Gustav făcând cu ochiul.

El încercă să-i refuze.

— Ei, asta-i, haidem! răcniră frații, îl luară de subsuori şi îl traseră după ei. (Prilej cu care simțiră cât era de slab, avea antebrațele subțiri, plăpânde, ispititoare – ah, să-l strângi aşa, puțin, până trosneşte, ah, nu-i uşor să te

stăpâneşti, da' măcar să-l simți la mână în mers, doar aşa, un pic...)

— Doare, zise Romantovski. Lăsați-mă, vă rog. Pot să merg şi singur.

Berică, logodnica cu gură mare a lui Gustav, miros stătut. Încercară să-l îmbete. Fără guler, cu un bumb de aramă sub un măr al lui Adam mare, lipsit de apărare, cu fața lungă, palidă şi cu genele tremurând, Romantovski şedea pe scaun într-o poziție complicată, sucindu-se pe ici, îndoindu-se pe colo, şi când se ridică, se desfăşură ca o spirală. Dar îl făcură ei să se înfăşoare la loc şi, la îndemnul fraților, Anna i se aşeză pe genunchi, iar el, trăgând cu coada ochiului la podul umflat al piciorului în harnaşamentul prea strâmt al pantofului, îşi învinse cum putu chemarea şi nu cuteză să arunce cât colo roşcata pleaşcă.

Preț de o clipă avură impresia că e înfrânt, că e de-al lor, şi Gustav chiar zise:

— Păi, vezi. Şi-ți era silă de compania noastră. Ia povesteşte-ne ceva. Că nu ne cade nici nouă bine că taci întruna. Ce tot citeşti noaptea?

— Nişte poveşti vechi, vechi de tot, zise Romantovski cu aşa un glas, că pe frați îi apucă deodată urâtul.

Un urât cumplit, înăbuşitor, dar hameiul nu lăsa urgia să se dezlănțuie, ba dimpotrivă, trăgea la somn. Anna alunecă de pe genunchii lui Romantovski şi dădu cu un şold deja adormit peste masă: sticlele goale se clătinară ca popicele şi una căzu. Frații se înclinară, se prăvăliră,

căscară, uitându-se printre lacrimi somnoroase la musafir. El, tremurând şi scânteind, se lungi şi prinse să se îngusteze, şi treptat dispăru.

Aşa nu se mai poate. Ăsta otrăveşte viaţa oamenilor cinstiţi. Ba încă, vezi Doamne, la sfârşitul lunii o s-o ia din loc – teafăr şi nevătămat, nepuricat şi el oleacă, întorcând fudul nasul. Şi după ce că nu se mişcă şi nu respiră ca tot omul, nici n-am ajuns să înhăţăm deosebirea, să prindem barem o urechiuşă de care să putem să tragem. Că te-apucă ura pe tot ce nu poţi să simţi la mână, nu poţi să cântăreşti, să socoteşti.

Începură mici hărţuieli. Luni reuşiră să-i verse pe cearşaf nişte scrobeală, care, se ştie, noaptea te poate scoate din minţi. Marţi fu întâmpinat la colţ – ducea un braţ de cărţi şi fu luat cu atâta precizie la cafteală, încât cărţile picară în băltoaca dinainte chitită. Miercuri mânjiră cu clei o scândură la closet. Joi, fantezia fraţilor secă.

El tăcea, tăcea întruna. Iar vineri, ajungându-l pe Anton din urmă în zbor, cum făcea el, în poarta curţii, îi vârî o revistă ilustrată – poftim, vreţi să vă uitaţi prin ea? Această neaşteptată politeţe îi nedumeri şi îi înfurie şi mai rău pe fraţi.

Gustav îi porunci logodnicei sale să se dea un pic la Romantovski, ca să aibă ei de ce să se lege. Involuntar, joci un pic mingea înainte să-i dai un şut. Animalele jucăuşe preferă şi ele ceva care mişcă. Şi cu toate că Anna era, probabil, cât se poate de respingătoare pentru el, cu pielea ei lăptoasă cu picăţele păduchioase, cu găunoşenia ochilor

spălăciți şi cu colții uzi ai gingiilor între dinți, Romantovski socoti că ar fi înțelept să-şi ascundă repulsia, de teamă ca nu cumva, nebăgând-o în seamă pe Anna, să-i întărâte logodnicul.

Şi cum el se ducea oricum o dată pe săptămână la cinema, sâmbătă o luă şi pe ea, nădăjduind să scape cu atât. Tiptil, ținându-se la o distanță convenabilă, amândoi cu şepci noi şi cu pantofi roşii, frații se prelingeau în urma lor – şi pe străzile acelea dubioase, în amurgul acela prăfos, erau sute de oameni ca ei, dar numai un Romantovski.

În sălița lunguiață licărea deja noaptea – o noapte cu lună de producție proprie – când frații, pitulându-se şi gheboşându-se, se aşezară în ultimul rând. Undeva în față se simțea, chinuitor de dulce, prezența lui Romantovski. Pe drum, Anna nu izbutise să stoarcă nimic de la nesuferitul însoțitor, da' nici că pricepea vreun pic ce voia Gustav de la el. Cât a durat drumul i-a venit întruna să caşte, fie şi numai văzându-l cât era de slăbănog şi de abătut. Dar la cinematograf a uitat de prezența lui, lipindu-şi de el un umăr indiferent. Fantomele schimbară câteva cuvinte cu voci de trompetă. Baronul îşi înmuie buzele în vin şi puse pocalul jos cu băgare de seamă– cu un bubuit de ghiulea.

Dar pe urmă baronul a fost prins. Cine şi-ar fi închipuit că el era escrocul-şef? L-au vânat cu patimă, cu frenezie. Cu un bubuit de explozie zbură un automobil. Într-o speluncă se bătură cu sticle, cu scaune, cu mese. O mamă îşi culcă pruncul drăgălaş.

Când se isprăvi totul şi Romantovski, împiedicându-se, ieşi în frig şi întuneric, Anna exclamă:

— Ah, a fost minunat!

El tuşi, după care spuse:

— Să nu exagerăm. Toate astea sunt mult mai plicticoase în realitate.

— Plicticos eşti tu, replică ea încruntată, pe urmă râse încetişor amintindu-şi de scumpetea de copilaş.

În urmă, ţinând aceeaşi distanţă, se prelingeau după ei fraţii. Amândoi sumbri. Amândoi pompând în ei o energie sumbră. Anton zise sumbru:

— Asta nu-i totuşi treabă, să te plimbi cu logodnica altuia.

— Mai ales sâmbătă seara, zise Gustav.

Un trecător, ajungând în rând cu ei, se uită din întâmplare la feţele lor şi, fără să vrea, iuţi pasul.

De-a lungul gardurilor, vântul noptatic gonea gunoiul foşnitor. Coclauri pustii şi întunecoase. La stânga, deasupra canalului mijeau ici şi colo luminiţe. La dreapta, casele conturate în grabă îşi întorceau spinările negre spre un maidan. După o vreme, fraţii accelerară pasul.

— Maică-mea şi soră-mea sunt la ţară, spuse Anna cu voce joasă şi destul de intimă în noaptea discretă. Când am să mă mărit, poate ne ducem acolo, la ele. Soră-mea, astă-vară...

Brusc, Romantovski se uită înapoi.

— Astă-vară a câştigat la loterie, continuă Anna, uitându-se şi ea maşinal înapoi.

Gustav fluieră sonor.

— A, da, ei sunt! exclamă Anna şi izbucni într-un râs bucuros. Ai-ai-ai, ce ți-e şi cu ei...!

— Bună seara, bună seara, zise Gustav cu o voce repezită, gâfâită. Ce faci aici, măgarule, cu logodnica mea?

— Nu fac nimic, am fost împreună...

— Hai-hai, zise Anton şi, după o mică zăbavă, îl lovi sub coaste.

— Vă rog, nu vă ambalați. Ştiți foarte bine...

— Lăsați-l, copii, zise Anna cu un râs uşor.

— Trebuie învățat minte, zise Gustav înfierbântându-se şi savurând dinainte, cu o senzație insuportabilă, cum avea să-i stâlcească de-ndată şi el, după pilda fratelui, zgârciurile alea, spinarea aia pârâitoare.

— De altfel, mi s-a întâmplat odată o poveste de tot hazul, începu să turuie Romantovski, dar aici Gustav începu să-i înşurubeze în coaste toate cele cinci cocoaşe ale pumnului său uriaş, şi durerea aceea era de nedescris.

Dându-se brusc înapoi, Romantovski alunecă şi puțin lipsi să nu cadă, dar să cadă ar fi însemnat să se termine pe loc cu el.

— Las' să se care, zise Anna.

El se întoarse şi, ținându-se de-o parte, porni înainte, de-a lungul gardurilor întunecate, foşnitoare. Frații se luară după el, aproape călcându-l pe bătături. Gustav se perpelea atât de tare încât mârâia şi mârâiala aceea se putea transforma dintr-o clipă-n alta în salt.

Departe, în față, se zărea o lumină salvatoare – acolo era o stradă luminată – şi, deşi probabil că nu ardea mai mult de un felinar, ea, răscroiala aceea în noapte, părea o luminație extraordinară, un tărâm fericit, strălucitor, plin de oameni salvați. Ştia că dacă o lua la fugă, se termina tot, n-aveai cum să fugi până acolo; trebuia mers cu calm şi egal, aşa poate mai izbuteai să ajungi, în tăcere şi fără să duci cumva mâinile la coasta care te arde. Păşea zburând, după obiceiul lui, şi parcă înadins făcea, ca să-şi bată joc – poftim, tot zboară.

Vocea Annei:

— Gustav, lasă-l în pace. Pe urmă n-ai să te mai stăpâneşti, doar ştii – adu-ți aminte ce-a fost când cu cioplitorul de piatră...

— Tacă-ți gura, bleago, ştie el ce trebuie!

(Asta era vocea lui Anton.)

Acum, până la zona luminată, unde puteai distinge deja frunzişul castanului şi parcă un stâlp, iar acolo, la stânga, podul, până la lumina asta care se roagă încremenită – haide, haide – nu mai e chiar aşa mult... Nu trebuie totuşi să fugi. Şi, deşi ştia că e ceva nechibzuit, periculos, în ciuda propriei voințe, luându-şi brusc zborul şi plângând cu sughițuri, se năpusti înainte.

Fugea şi parcă hohotea fugind. Gustav îl ajunse din două salturi. Căzură amândoi şi, prin fâşâiala şi trosneala furioasă, se auzi un sunet deosebit, alunecos, o dată, încă o dată, până-n plăsele, şi atunci Anna o rupse la fugă în întuneric, ținându-şi pălăria în mână.

Gustav se ridică. Romantovski zăcea la pământ, tuşea şi vorbea în polonă. Se terminase totul.

— Şi-acum, hai, zise Gustav. L-am trosnit.

— Scoate-l, zise Anton. Scoate-l din el.

— L-am scos, zise Gustav. Ce l-am trosnit!

Fugeau, dar nu către lumină, ci prin pustietatea întunecoasă, şi când, ocolind cimitirul, ieşiră într-o străduță, schimbară o privire şi o porniră în pas normal.

Cum ajunseră acasă, se trântiră să tragă un pui de somn. Anton visă că stătea în iarbă, iar pe lângă el plutea un şlep. Gustav nu visă nimic.

Dis-de-dimineață apărură polițiştii, scotociră camera celui care fusese omorât şi îl întrebară câte ceva pe Anton, care ieşise la ei. Gustav rămase în pat – sătul, somnoros, roşu ca o halcă de şuncă, cu sprâncenele albe zbârlite.

După o vreme, poliția plecă şi Anton se întoarse. Era într-o dispoziție neobişnuită, se prăpădea de râs şi se lăsă pe vine lovindu-şi fără zgomot pumnul de palmă.

— Să mori de râs! zise. Ştii ce era? Rigă!

Rigă însemna pentru ei falsificator de bani. Şi Anton povesti ce izbutise să afle: se pare că făcea parte dintr-o bandă şi abia ieşise din puşcărie, dar că înainte vreme desenase bani falşi; probabil că a fost înjunghiat de un complice.

Gustav se cutremura şi el de râs, dar pe urmă odată se schimbă la față:

— Ne-a pasat şi nouă, ne-a tras pe sfoară, nemernicul! exclamă şi, în pielea goală, se repezi la dulapul unde era puşculiţa.

— Nu-i nimic, îi dăm drumul, zise Anon. Care nu ştie, nu se prinde. Da' ce nemernic, repeta Gustav.

Bietul meu Romantovski! Şi eu care crezusem, ca şi ei, că erai într-adevăr deosebit. Credeam, recunosc, că erai un poet remarcabil silit de sărăcie să locuiască în cartierul acela nenorocit. Credeam, judecând după unele semne, că în fiecare noapte – îndreptând un vers ori dădăcind o idee în creştere – sărbătoreai o victorie de nezdruncinat asupra fraţilor. Bietul meu Romantovski! Acum s-a isprăvit totul. Lucrurile adunate se risipesc iar, vai, care-ncotro. Plopşorul păleşte şi, extrăgându-se, se întoarce acolo de unde a fost luat. Se topeşte zidul de cărămidă. Balconaşele se retrag unul câte unul, şi casa, întorcându-se, dispare. Dispare totul. Se destramă armonia şi sensul. Lumea mă chinuie iarăşi cu pustietatea ei pestriţă.

(1933)

Traducere de Adriana Liciu

În memoria lui L.I. Şigaev

A murit Leonid Ivanovici Şigaev... Uzualele puncte de suspensie necrologice reprezintă, probabil, urmele cuvintelor ce s-au dus pe vârfuri – lăsând urme pe

marmură – pios, unul după altul. Aş vrea să tulbur totuşi această linişte de cavou. Îngăduiți-mi, aşadar... Numai câteva... confuze, disparate, de fapt, nesolicitate... N-are importanță. L-am cunoscut acum unsprezece ani, într-un an oribil pentru mine. Eram, ce mai, pe cale de a mă prăpădi. Închipuiți-vă un tânăr, tânăr de tot încă... neajutorat, singur, cu sufletul veşnic inflamat – nu mă atinge –, cum ar veni, „carne vie" şi care, peste toate, n-o mai scotea la capăt cu chinurile unei iubiri nefericite... Îmi permit să mă opresc la acest moment.

N-avea nimic deosebit nemțoicuța asta subțirică, tunsă scurt, dar când se-ntâmpla să mă uit la ea, la obrazul ars de soare, la părul des, auriu, care cobora din creştet spre ceafă atât de rotund, în şuvițe atât de lucitoare, galbene şi oliv amestecate, îmi venea să urlu de tandrețe, o tandrețe care nu putea să încapă, simplu şi comod, în mine, ci înțepenea în uşă, nici încolo, nici încoace, mătăhăloasă, fragilă pe la colțuri, de care n-avea nevoie nimeni şi, mai puțin decât oricine, fetişcana aceea. Într-un cuvânt, ieşise la iveală că o dată pe săptămână, la ea acasă, mă înşela cu un domn solid, tată de familie, care îşi adusese, printre altele, şanuri pentru ghete – pedanterie diabolică. Toate astea s-au încheiat cu zgomotul de circ al unei palme zdravene: infidela mea, cum s-a dus de-a dura, aşa a şi rămas, ghemuită, scânteind din ochi către mine printre degete – în general, pare-se, foarte flatată. Am căutat maşinal ceva să dau după ea; am zărit o zaharniță de

porțelan pe care i-o făcusem cadou de Paşte; am luat zaharnița asta la subsuoară şi am ieşit trântind uşa.

Notă: aceasta este doar una dintre variantele despărțirii de ea; luasem la rând nu o dată aceste posibilități imposibile, când, încă de la prima fierbințeală a delirului meu beat, mi-am amintit, mi-am imaginat diverse – ba, uite, plăcerea grosolană a unei palme, ba un tir cu vechiul parabelum, în ea şi în el, în ea şi în tatăl de familie, numai în ea, numai în mine, ba, în fine, o ironie glacială, o nobilă tristețe, o tăcere –, oh, câte nu sunt posibile, iar eu am început de mult să uit cum a fost în realitate.

Proprietarul meu de-atunci, un berlinez înalt, avea pe ceafa cu furunculoză un nelipsit plasture roz deosebit de abject, cu trei orificii fine pentru aerisire sau, poate, pentru scurgerea puroiului; iar eu îmi aveam slujba la o editură rusească, la doi domni ce păreau a fi apatici, dar în realitate erau aşa nişte escroci, aşa nişte pungaşi, încât, privindu-i, oamenii simțeau un soi de contracții neobişnuite în piept, ca atunci când escaladezi un vârf de dincolo de nori. Când am început să întârzii şi să lipsesc, cu inevitabilul adverb „sistematic”, sau când eram într-o asemenea stare încât trebuia să fiu expediat acasă, relațiile noastre au devenit insuportabile şi, în cele din urmă, cu eforturi comune şi cu concursul înfocat al contabilului şi al unui necunoscut care trecuse pe-acolo cu un manuscris, m-au dat afară.

Biata mea tinerețe, jalnica mea tinerețe! Văd ca acum cămăruța oribilă pe care o închiriasem cu douăzeci şi cinci

de mărci pe lună, floricelele oribile ale tapetului, oribilul beculeț cu fir, care se întâmpla să ardă toată noaptea cu o lumină smintită... Am fost atât de nefericit acolo, atât de indecent şi voluptuos de nefericit, încât pereții ei probabil că sunt impregnați şi-acum cu amărăciune şi delir, şi e cu neputință ca după mine să fi locuit acolo cineva vesel, care să fluiere din când în când – mie mi se pare şi-acum, după zece ani, că în fața oglinzii aceleia tulburi stă acelaşi tânăr cu barbă neagră, cu fruntea lucioasă, palid, într-o cămaşă ruptă, care se pileşte cu spirt dând noroc cu propria imagine. Oh, ce vremuri au fost acelea! Nu numai că nimeni pe lume n-avea nevoie de mine, dar nici măcar nu puteam să-mi închipui vreo împrejurare în care să-i fi ars cuiva de mine.

Beția crâncenă, prelungită, de unul singur m-a adus în pragul celor mai vulgare vedenii, şi anume al celor mai ruseşti halucinații cu putință: am început să văd draci. Îi vedeam seară de seară, de cum ieşeam din piroteala de peste zi ca să alung cu lumina becului meu prăpădit amurgul care ne inunda. Da, chiar mai clar decât văd acum mâna care-mi tremură tot timpul vedeam atunci faimoşii venetici, şi până la urmă chiar m-am obişnuit cu prezența lor, cu atât mai mult cu cât nu se vârau prea tare în mine. Erau mici, dar destul de graşi, cam de mărimea unei broaşte râioase mai plinuțe, paşnici, indolenți, cu pielea neagră numai coşuri. Mai mult se târau decât mergeau, dar cu toată prefăcuta lor stângăcie erau de neprins. Țin minte că am cumpărat o cravaşă nemiloasă şi, cum se-adunau

ceva mai mulți pe masa mea de scris, dădeam să-i croiesc frumuşel – dar ei fentau într-un chip uimitor lovitura; eu iar cu cravaşa... Unul dintre ei, care era mai aproape, doar a început să clipească, a mijit ochii chiorâş, ca un dulău încordat când e amenințat să fie smuls de la o necuviință tentantă; ceilalți, însă, târându-se pe labele dinapoi, s-au împrăştiat... Dar până să şterg eu cerneala vărsată pe birou şi să ridic portretul căzut cu fața-n jos, ei s-au furişat şi s-au strâns iar ciopor. În general vorbind, cel mai mult se înghesuiau prin preajma mesei mele; odată se iveau de pe undeva de jos şi, fără grabă, fâşâind şi plescăind cu burțile lor lipicioase, se cățărau – prin nişte procedee caricatural-marinăreşti – pe picioarele subțiri ale mesei, pe care încercasem, fără să ajute la ceva, să le ung cu vaselină, şi dacă se-ntâmpla să pun ochii pe vreun spurcat din ăsta apetisant, care se aburca foarte concentrat, numai ce înhățam cravaşa sau o ciubotă, că el şi lipăia pe podea cu un zgomot gros de broască râioasă, iar peste un minut, ia te uită, răzbise deja prin alt colț, scoțând de-atâta râvnă o limbă violetă – şi poftim, trecea peste muchie şi se alătura tovarăşilor lui. Erau o groază, iar la început mi s-a părut că erau toți la fel: negri, cu nişte mutrişoare altminteri destul de blajine, puhave; stăteau în grupuri de câte cinci, de câte şase, pe masă, pe hârtii, pe volumul de Puşkin – şi-mi aruncau priviri indiferente; unul se scărpina uşurel cu piciorul după ureche, râcâind de mama focului cu o gheruță lungă, şi pe urmă încremenea, uitând de picior; altul moțăia, lăsându-se în chip penibil peste vecin, care nu

rămânea, de-altminteri, nici el dator: desconsiderarea reciprocă a reptilelor, care ştiu să încremenească în poziții complicate. Încet-încet, am început să-i deosebesc şi, pare-se, chiar să le dau nume, după cum semănau cu cunoscuți de-ai mei sau cu diferite animale. Erau mai mari şi mai mici (deşi erau toți absolut transportabili), mai scârboşi sau mai decenți, cu băşici, cu gâlme sau perfect netezi... Unii se scuipau... O dată au adus cu ei un novice, un albinos, adică alburiu-cenuşiu, cu ochişorii ca bobul icrelor de somon; era foarte somnoros şi acru, şi încet-încet s-a îndepărtat târâş.

Printr-un efort de voință, reuşeam să birui pentru un minut solomonia; era un efort cumplit, căci trebuia să resping şi să țin la distanță o înfiorătoare greutate de fier, căreia întregul meu corp îi servea drept magnet – numai puțin dacă slăbeam, dacă dădeam drumul, se înfiripa iarăşi fantasma, concretizându-se, devenind stereoscopică – şi simțeam o uşurare înşelătoare – vai, uşurarea disperării – când mă dădeam din nou bătut şi ceata rece de molâi cu pielea groasă stătea iar dinaintea mea pe birou, uitându-se la mine somnoros şi părând a aştepta totuşi ceva. Am încercat nu numai cu cravaşa, am încercat şi cu o metodă străveche şi de toată cinstea, despre care nu-mi vine să mă întind, cu atât mai mult cu cât eu, după cât se pare, n-am folosit-o chiar cum ar trebui. Prima dată, de fapt, a avut efect: cunoscuta mişcare a mâinii, care ține de un cult religios, făcută fără grabă la o înălțime de zece degete deasupra cioporului compact de draci, a trecut peste ei ca

un fier de călcat încins – cu un sfârâit plăcut şi, în acelaşi timp, respingător de suculent, chircindu-se din pricina arsurilor, nemernicii mi se dezlipeau şi picau cu plesnituri coapte pe podea... dar când s-au adunat iar şi am repetat experiența deasupra lor, efectul s-a dovedit mai slab, iar după aceea au şi încetat, în general, să mai reacționeze în vreun fel, adică li s-a format foarte curând un soi de imunitate... dar de-ajuns cu asta. Pufnind în râs – ce mai puteam să fac? –, am rostit cu voce tare „ptiu” (apropo, unicul cuvânt împrumutat de limba rusă din lexiconul dracilor; vezi şi nemțescul *Teufel*) şi, fără să mă mai dezbrac, m-am culcat – peste plapumă, fireşte, fiindcă mă temeam să nu dau, mai ştii, peste nedoriții vizitatori. Aşa au trecut zile – dacă se poate spune zile, că numai zile nu erau, ci un urât atemporal – şi când m-am trezit s-a dovedit că mă tăvăleam pe jos încăierat cu vânjosul meu proprietar printre mobilele dărâmate. Printr-o smucitură disperată, m-am eliberat şi am zburat din cameră, de-acolo pe scară – şi iată-mă mergând deja pe stradă, tremurând, ciufulit, cu o bucată scârboasă de plasture străin care mi se tot lipea de degete, cu dureri prin corp şi cu un zgomot în cap, dar aproape treaz de-a binelea.

Uite, atunci m-a şi luat în grijă L. I. „Dar ce-i cu dumneata, puiule?” (Eram deja oarecum cunoştințe, venea pe la editură, făcea un dicționar de buzunar ruso-german de termeni tehnici.) „la stai, puiule, da’ uită-te puțin la dumneata...” Chiar acolo, în colț (el ieşise de la mezelărie, cu cina în servietă), m-a podidit plânsul, şi atunci, fără o

vorbă, L. I. m-a luat la el, m-a culcat pe divan, m-a hrănit cu lebărvurşt şi cu supă Maggi, apoi m-a învelit cu un palton vătuit cu guler năpârlit de miel ; eu dârdâiam şi plângeam cu sughițuri, iar după o vreme am adormit.

Într-un cuvânt, am rămas la el, am petrecut aşa vreo două săptămâni, după care am închiriat camera de-alături şi-am continuat să ne vedem în fiecare zi. Dar până la urmă, ce-aveam noi doi în comun? Ne deosebeam cu totul! El era aproape de două ori mai în vârstă decât mine, voios, cu o înfățişare plăcută, corpolent, de obicei în jachetă, îngrijit şi gospodar, ca majoritatea holteilor noştri cu spirit gospodăresc: trebuia să vezi şi, în special, să auzi cât de meticulos îşi curăța el dimineața pantalonii – zgomotul acela al periei e atât de legat de el, atât de dominant în amintirea pe care i-o port, şi mai ales ritmul operațiunii, pauzele dintre crizele de fâşâială, când se oprea şi examina un loc suspect, îl râcâia cu unghia ori îl ridica în lumină... O, aceşti inexprimabili (cum îi numea el) ai lui, care lăsau să treacă pe la genunchi albastrul cerului, inexprimabilii lui, inexprimabil de înviorați de proslăvirea aceea!

În camera lui domnea curățenia naivă a sărăciei. Pe scrisori îşi punea cu o ştampilă (ştampilă!) adresa şi numărul de telefon. Ştia să facă *botvinia*[51]. Se pricepea să prezinte cu orele câte un lucruşor care era după spusele lui genial, mai cu seamă câte o capsă sau bricheta pe care i-o vânduse un târâie-brâu (L. I. personal nu fuma) sau pe

---

[51] Supă rece din cvas, legume şi peşte.

pupilele lui, trei țestoase mici cu gâturi respingător de bătrânicioase; una dintre ele s-a prăpădit în prezența mea, prăbuşindu-se de pe masa pe marginea căreia îi plăcea să meargă – aducând cu un infirm care se grăbeşte –, crezând că se duce drept înainte, departe, departe. Da, şi încă ceva, acum îmi amintesc atât de clar: pe perete, deasupra patului său neted ca un pat de deținut erau două gravuri (o vedere spre Neva dinspre coloana rostrală şi portretul lui Alexandru I), achiziționate din întâmplare într-un acces de dor după un stat, ceea ce pentru el era altceva decât dorul de pământul natal.

L. I. era total lipsit de simțul umorului, total indiferent față de artă, de literatură şi de ceea ce se numeşte în mod obişnuit natură. Dacă chiar se pornea o discuție, să zicem, despre poezie, el se eschiva cu fraze de genul: „Nu, orice-ar spune ei acolo, nouă Lermontov ne e cumva mai apropiat decât Puşkin"; când eu mă țineam de capul lui să citeze barem un rând din Lermontov, el făcea un vădit efort de gândire ca să-şi amintească ceva din opera rubinsteiniană sau răspundea simplu: „De multişor n-am mai recitit, toate treburile astea țin de zile care s-au dus şi, în general, dă-mi pace, Victor, puiule". În duminicile de vară, se ducea invariabil la plimbare în afara oraşului, cunoscând uimitor de amănunțit împrejurimile Berlinului, şi se mândrea cu nişte „locuri splendide" ştiute numai de el – asta era o desfătare pură, importantă prin ea însăşi, înrudită poate cu entuziasmele colecționarilor, cu orgiile amatorilor de cataloage, altfel ar fi fost de neînțeles la ce îi foloseau toate

astea: stabilirea aceea minuțioasă a itinerariului, jonglarea aceea cu mijloacele de transport – la dus cu trenul, la întoarcere cu vaporul până în cutare loc, iar de-acolo cu autobuzul, şi asta costă atât, şi nimeni, nici chiar nemții nu ştiu că-i aşa de ieftin. Dar când, în fine, ne-am aflat amândoi în pădure, a ieşit la iveală că el nu deosebeşte albina de bondar, arinul de alun, şi că percepe tot ce-i în jur absolut convențional şi parcă la modul general: verdeață, vreme (aşa numea el timpul frumos), lumea păsărilor, diferite gâze – şi chiar se simțea jignit dacă eu, care crescusem la țară, remarcam doar aşa, ca să fac haz, prin ce se deosebea natura din jur de cea a Rusiei centrale: el găsea că nu e nici o deosebire esențială şi că totul e doar o chestiune de asocieri sentimentale.

Îi plăcea să se tolănească la umbră pe iarbă, să se sprijine în cotul drept şi să analizeze pe îndelete situația internațională sau să povestească despre fratele lui, Vasili – un flăcău, pare-se, pus pe rele, muieratic, muzicant, scandalagiu –, care se înecase în vremuri preistorice în Nipru, o moarte foarte şic. Dar aşa cum le reda dragul de L. I., toate astea păreau atât de plicticoase, de serioase, de rotunjite, încât atunci când se-ntâmpla, în timpul vreunui popas în pădure, să mă întreb deodată cu un zâmbet binevoitor : „Nu ți-am povestit niciodată cum s-a plimbat Vasiuk călare pe capra popii?”, îmi venea să urlu: „Mi-ați povestit, mi-ați povestit, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai e nevoie!”.

Ce n-aş da să mai pot asculta din nou, uite-acum, spusele lui neinteresante, să văd dragii lui ochi distraţi, chelia trandafirie de zăpuşeală şi tâmplele care-i încărunţeau... Oare în ce se-ascundea farmecul lui, de vreme ce era atât de plicticos? De ce îl iubeau atât de mult toţi, pentru ce se ataşau aşa de el? Ce făcea ca să fie atât de iubit? Nu ştiu. Nu ştiu ce să răspund. Ştiu numai că nu mă simţeam în apele mele când pleca dimineaţa la institutul lui ştiinţific (unde îşi petrecea vremea citind „Viaţa economică”, din care extrăgea cu un scris mărunt nişte pasaje, după părerea lui, absolut elocvente şi remarcabile) sau la lecţia particulară de limba rusă pe care o preda la nesfârşit unui cuplu foarte în vârstă şi ginerelui cuplului foarte în vârstă: comunicând cu ei, trăgea o mulţime de concluzii incorecte asupra traiului nemţesc, în privinţa căruia intelectualii noştri (cei mai lipsiţi de spirit de observaţie din lume) se consideră cunoscători. Da, atunci nu mă simţeam în apele mele, de parcă presimţeam că avea să i se întâmple ceea ce s-a şi întâmplat la Praga: un atac de cord pe stradă. Şi cât de fericit fusese să primească un post în Praga, cum mai radia... Îmi amintesc perfect cum l-am condus. Gândiţi-vă – omului i se dăduse posibilitatea să ţină un curs despre materia lui preferată. Mi-a lăsat un vraf de ziare vechi (nimic nu se învecheşte şi nu se prăfuieşte ca un ziar sovietic), şanurile de ghete (şanurile erau sortite să mă urmărească) şi un stilou nou-nouţ (ca amintire). A plecat cu grija mea şi ştiu că pe urmă, când corespondenţa noastră s-a cam vestejit şi a încetat,

iar viața mi s-a prăbuşit din nou în întuneric – un întuneric care parcă urlă pe o mie de voci, din care e puțin probabil să reuşesc să mă smulg –, ştiu, zic, că L. I. s-a gândit mult la mine, a întrebat pe unul şi pe altul, a încercat, indirect, să mă ajute... Era o minunată zi de vară când a plecat; ochii câtorva dintre cei care l-au condus se încăpățânau să se umezească; o domnişoară evreică mioapă, cu mănuşi albe, cu lornion, abia ducea un snop imens de maci şi albăstrele; L. I. le mirosea ca un nepriceput şi zâmbea. Mă gândeam eu că îl văd pentru ultima oară?

Fireşte că mă gândeam. Chiar aşa m-am şi gândit: iată, te văd pentru ultima oară, căci aşa mă gândesc eu tot timpul, despre toate şi despre toți. Viața mea este o continuă despărțire de obiecte şi de oameni, care de multe ori nu dau nici o atenție salutului meu subit, smintit, amar.

(1930)
Traducere de Adriana Liciu

Cerc

În al doilea rând, pentru că în el se dezlănțuise dorul nebun de Rusia. În sfârşit, în al treilea rând, pentru că regreta tinerețea lui de-atunci şi tot ce era legat de ea – furiile, stângăciile, înflăcărarea, dimineții orbitor de verzi, când puteai să surzeşti în crâng din pricina graurilor.

Stând într-o cafenea şi subțiind tot mai palida licoare cu un jet de sifon, îşi amintea trecutul cu o strângere de inimă, cu tristețe – ce fel de tristețe? –, ei bine, cu o tristețe pe care noi n-am cercetat-o încă de-ajuns. Tot acest trecut se ridica odată cu pieptul pe care îl ridica un oftat şi se întrupa încet, îşi îndrepta umerii răposatul lui tată, Ilia Ilici Bîcikov, *le maître d'école chez nous au village*, cu lavaliera neagră înfoiată, cu vestonul de şantung care se încheia ca pe timpuri, până sus – în schimb se şi descheia sus –, lănțişorul de-a curmezişul vestei, fața roşcovană, capul chel, învăluit totuşi în ceva ca o lână fină, de felul celei de pe coarnele de primăvară ale cerbului, mulțimea de riduri mici de pe obraji şi mustățile moi, negul cărnos chiar lângă nas şi nara groasă cu două volute. Ca licean şi, mai apoi, ca student, Innokenti venea la tatăl său, la Leşino, în vacanțe – şi dacă te cufunzi şi mai adânc, poți să-ți aminteşti cum a fost demolată vechea şcoală din capătul satului şi a fost construită cea nouă. Punerea temeliei, sfeştania în vânt, K.N. Godunov-Cerdînțev aruncând bani de aur, moneda căzută pe cant în glod... În clădirea cea nouă, din piatră zgrunțuroasă, câțiva ani la rând – şi până în ziua de azi, adică exact aşa cum a rămas înregistrat în statul de amintiri – mirosea luminos a clei; prin sălile de clasă începeau să prindă lustru tot felul de materiale didactice – de pildă, portretele dăunătorilor de fâneață sau de pădure... dar, în mod deosebit, pe Innokenti îl călcau pe nervi păsările împăiate dăruite de Godunov-Cerdînțev. Cu voia dumneavoastră, ne punem bine cu poporul. Da, se

simțea ca un plebeu îndârjit, se sufoca de ură (sau aşa dădea impresia) când se întâmpla să se uite peste râu la ceea ce se reflecta în apă temeinic, boieresc, inaccesibil, în maldăre negre (şi brusc – norul lăptos al mălinului prin cetină).

Şcoala cea nouă a fost construită chiar în pragul secolului: atunci Godunov-Cerdînțev, întorcându-se din cea de-a cincea călătorie a sa prin Asia Centrală, îşi petrecuse vara cu tânăra lui soție – era exact de două ori mai în vârstă decât ea – la proprietatea sa din Petersburg. Ce adânc cobori, Dumnezeule! Într-o ceață cristalină, difuză, ca şi cum toate astea se petrecuseră sub apă, Innokenti se văzu aproape copil mic, intrând cu tatăl său în conac, plutind prin încăperile minunate – tatăl umblă în vârful picioarelor, ținând în față un mănunchi scârțâitor de lăcrămioare umede, şi parcă totul e umed: străluceşte, scârțâie şi freamătă – şi mai mult de-atât nu se poate distinge, dar asta devenise pe urmă o amintire ruşinoasă – florile, mersul pe vârfuri şi tâmplele năduşite ale lui Ilia Ilici deveniseră misterioase simboluri ale slugărniciei, mai cu seamă când a aflat că „boierul nostru” îi scosese tatăl dintr-o măruntă, dar sâcâitoare dandana politică – într-un fund de provincie să fi ajuns, numai să nu fi intervenit el.

Tania spunea că ei au rude nu numai în regnul animal, ci şi în cel vegetal şi mineral. Şi într-adevăr: în onoarea lui Godunov-Cerdînțev se dăduseră nume unor varietăți noi de fazan, de antilopă, de rododendron şi chiar unui întreg lanț muntos (el se ocupa în principal de insecte). Dar aceste

descoperiri ale lui, meritele ştiinţifice şi miile de pericole a căror nesocotire făcuse să i se ducă vestea nu puteau face chiar pe toată lumea să-i treacă cu vederea obârşia nobilă şi bogăţia. În afară de asta, să nu uităm sentimentele unei anumite părţi a inteligheţiei noastre, care dispreţuia orice studiu neaplicat al naturii, motiv pentru care îi reproşa lui Godunov-Cerdînţev că se interesa mai mult de „gângăniile din Lob-Nor[52] „ decât de mujicul rus. În fragedă tinereţe, Innokenti dăduse bucuros crezare unor poveşti (idioate) despre amantele lui de voiaj, despre nişte cruzimi în stil chinezesc şi despre faptul că îndeplinea misiuni guvernamentale secrete care nu erau de natură să-i bucure pe englezi... Chipul lui real rămânea tulbure: mâna fără mănuşă aruncând bani de aur (iar în amintirile mai vechi, legate de vizita la conac, stăpânul se confunda cu calmucul albastru întâlnit în salon). Pe urmă, Godunov-Cerdînţev plecase la Samarkand sau la Vernîi[53] (de unde obişnuia să-şi înceapă călătoriile); multă vreme n-a mai revenit, dar probabil că familia lui prefera proprietatea din Crimeea în locul celei din Petersburg, iar iernile şi le petrecea în capitală. Acolo, pe splai, era casa lor cu etaj, de culoare oliv. Lui Innokenti i se întâmpla să treacă prin dreptul ei: îşi amintea că în fereastra dintr-o bucată, prin desenul de voal al perdelei, se zărea albul graţios al unei statui – o fesă albă ca zahărul, cu o gropiţă. Balconul era susţinut de

---

[52] Lac din Asia Centrală.

[53] Vechiul nume al oraşului Alma-Ata.

atlanți oliv cu coaste abrupte: încordarea muşchilor de piatră şi rânjetul lor chinuit i se păreau înflăcăratului elev de clasa a opta o alegorie a proletariatului înrobit. Şi de vreo două ori, tot acolo pe splai, într-o primăvară vântoasă cum sunt pe Neva, o întâlnise pe mica Godunov-Cerdînțev, cu foxterierul şi cu guvernanta; treceau ca o vijelie prin mintea lui, dar atât de clar – Tania avea pe-atunci, să zicem, vreo doisprezece ani, mergea repede, cu nişte ghetuțe înalte cu şireturi, cu un palton albastru scurt cu nasturi aurii de marinar, şfichiuindu-se – cu ce? – cu cureluşa de piele a lesei, parcă, peste fusta albastră plisată, şi vântul dinspre sloiurile de gheață hărțuia panglicile bonetei de marinar, şi alături se avânta guvernanta, rămânând puțin în urmă, curbându-şi mijlocelul de astrahan, ținând întins brațul încastrat etanş într-un manşon creț.

El locuia la o mătuşă (croitoreasă), pe Ohta, era ursuz, altfel decât ceilalți, învăța greu, cu mari eforturi, cel mai mare vis al lui era o troică – dar, spre surprinderea tuturor, a terminat în chip strălucit gimnaziul, după care a intrat la facultatea de medicină; prilej cu care evlavia tatălui său față de Godunov-Cerdînțev a sporit în mod misterios. O vară şi-a petrecut-o, tocmai de-asta, pe lângă Tver; în anul următor însă, în iunie, când a venit la Leşino, a aflat, nu fără amărăciune, că reşedința de peste râu revenise la viață.

Şi avea încă multe amintiri despre râul acela, despre malul înalt, despre vechea scaldă spre care cobora în

trepte, cu câte o broască râioasă pe fiecare treaptă, o cărăruie argiloasă, care începea într-un loc –, în arinişte a din spatele bisericii – pe care nu-l putea descoperi oricine. Drept tovarăş prin partea râului îl avea tot timpul pe Vasili, băiatul fierarului, un puşti de o vârstă incertă – nu ştia nici el prea bine dacă avea cincisprezece sau doar doisprezece ani –, îndesat, ciupit de vărsat, cu nişte nădragi peticiți, cu tălpile imense ale picioarelor desculțe de culoarea morcovului murdar, şi la fel de ursuz cum era şi Innokenti la vremea aceea. Pilonii se reflectau în apă într-un soi de armonică, înfăşurându-se şi desfăşurându-se; apa susura, plescăia pe sub podețele putrede ale râului; râmele mişunau indolente într-o cutie de tablă murdară de pământ, în care odată fuseseră dropsuri. Agățând o râmă mustoasă în cârliguț, în aşa fel încât să nu-i iasă vârful pe nicăieri, şi dregându-şi isprava cu un scuipat sacramental, Vasili lansa peste balustradă sfoara îngreunată de plumb a undiței. Se înser a; pe cer se întindea ceva lat, penat, violaceu-rozaliu, un lanț muntos aerian, cu ramificații – şi deja forfoteau liliecii, cu silențiozitatea lor grea şi cu iuțeala rea a ființelor palmate. Între timp, un peşte începea să tragă la nadă – şi, fără să bage în seamă undița, ținând pur şi simplu cu degetele sfoara care se încorda şi tresărea, Vasili abia dacă încerca rezistența spasmelor subacvatice şi deodată scotea afară un porcuşor sau o babuşcă; cu nepăsare, ba chiar cu un soi de scrâşnet voinicesc, smulgea cârliguțul din gura micuță, rotundă, ştirbă a peştelui, căruia îi dădea apoi drumul (năuc, cu sânge roz pe branhia

sfâşiată) într-un borcan de sticlă în care înota deja, cu buza scoasă în afară, un guvid. Dar cel mai bine era când vremea era mohorâtă, caldă, cu o ploaie imperceptibilă în aer, împrăştiindu-se pe apă în cercuri care se intersectau, iar printre ele se ivea ici-colo câte un cerc de altă origine, cu un centru neaşteptat – sărise un peşte sau căzuse o frunzuliță – care şi începea, de altminteri, să plutească luat de curent. Dar ce desfătare era să te scalzi sub pipirigul acela cald, la hotarul unde se amestecau două elemente omogene, dar care se formau în chip diferit – vâscoasa apă de râu şi fina apă de cer! Innokenti se scălda cu măsură şi după aceea se ştergea îndelung cu prosopul. Copilaşii de țărani, aceia se bălăceau în neştire, iar în cele din urmă se năpusteau afară şi, dârdâind, clănțănind din dinți, cu muci plați, tulburi, curgându-le până la gură, îşi trăgeau nădragii pe pulpele ude.

În vara aceea fusese şi mai ursuz decât de obicei, iar cu tatăl abia dacă schimba câte-o vorbă – era tot mai bombănit şi îşi întrerupea cuvintele cu câte un „hm”. Cât despre Ilia Ilici, acesta încerca în prezența lui o ciudată stinghereală, mai ales pentru că bănuia, oripilat şi înduioşat, că fiul, ca şi el însuşi în tinerețe, trăia cu tot sufletul în lumea neprihănită a clandestinității. Odaia lui Ilia Ilici: o rază prăfoasă de soare; pe măsuță – o meşterise chiar el, pirogravase modelul, o dăduse cu lac – într-o ramă mică de pluş era fotografia răposatei sale soții: atât de tânără, într-o rochie cu pelerină, cu o mică cingătoare-corset, cu minunata ei față ovală (ovalul feței coincidea în

anii aceia cu noțiunea de frumusețe feminină); alături – un prespapier din sticlă cu o vedere sidefată pe partea interioară şi un cocoşel de cârpă pentru şters peniţe; pe peretele dintre ferestre – portretul lui Lev Tolstoi, format în întregime din *Holstomer* cules cu caractere microscopice. Innokenti dormea în cămăruța de-alături, pe un divan de piele. După o zi lungă, petrecută în voie, dormeai minunat; se întâmpla totuşi ca vreun vis să ia o întorsătură aparte – senzația era atât de puternică, încât parcă îl azvârlea din cercul somnului – şi o vreme continua să zacă aşa cum se trezise, fiindu-i silă să se şi mişte.

Dimineţile se ducea în pădure, strângând un manual sub braţ, cu mâinile vârâte pe sub şnurul cu care îşi încingea rubaşca albă. De sub şapca pusă pe-o parte părul scăpa în şuviţe castanii, picturale pe fruntea cu gâlme; sprâncenele stufoase erau mai tot timpul încruntate; era frumuşel, deşi din cale-afară de buzat. În pădure se aşeza pe trunchiul gros al unui mesteacăn doborât nu demult de furtună (şi care tremura şi acum din toate frunzele de pe urma loviturii), fuma, bara cu cartea drumul furnicilor zorite sau se lăsa în voia unei meditații sumbre. Adolescent singuratic, sensibil, irascibil, sesiza cu deosebită acuitate aspectul social al lucrurilor. Bunăoară, i se părea dezgustător tot ce înconjura viața estivală a Godunov-Cerdînțevilor – să zicem, „servitorimea” lor; „servitorime”, repeta el, strângând din fălci cu un dezgust voluptuos. Aici erau incluşi şi şoferul durduliu, cu pistruii acestuia, cu livreaua de catifea, jambierele portocalii, gulerul scrobit,

reazem pentru cuta roşcată a cefei în care năvălea sângele când ducea lângă şopronul caretei maşina, dezgustătoare şi ea, capitonată pe dinăuntru cu o piele lucioasă de un roşu aprins; şi lacheul cărunt cu favoriți, care tăiase cozile foxterierilor nou-născuți; şi preceptorul englez căruia i se întâmpla să umble prin sat fără şapcă, în trenci şi pantaloni albi, prilej pentru puştime să facă glume pe seama „mersului cu crucea” ori a „izmenelor”; şi muierile cu ziua, care veneau dimineața să umple aleile cu turuiala lor, sub supravegherea unui bătrânel surd şi adus de spate, într-o rubaşcă roz, care, fudul nevoie mare şi cu o râvnă din străbuni, mătura la urmă, chiar lângă cerdac... Innokenti, cu aceeaşi carte la subsuoară – ceea ce îl împiedica să-şi încrucişeze brațele, cum ar fi vrut –, stătea rezemat de un copac din parc şi se uita sumbru la una, la alta, la acoperişul sclipitor al casei albe care încă nu se trezise ...

Se pare că prima dată i-a văzut de pe deal: pe drumul care înfăşura dealul apăruse o cavalcadă – în față Tania, călărind bărbăteşte un murg înalt, lucios, în rând cu ea însuşi Godunov-Cerdînțev, un domn şters pe un buiestraş mărunt şi muşchiulos; în spatele lor – englezul în pantaloni de călărie, apoi încă cineva, iar la urmă venea fratele Taniei, un băiat de vreo treisprezece ani, care brusc a dat pinteni calului, i-a depăşit pe toți şi a luat-o într-un galop nebun la deal, lucrând cu coatele ca un jocheu.

După asta au mai fost nişte întâlniri întâmplătoare, iar pe urmă... Ei bine, iată... într-o zi caniculară, cam pe la mijlocul lui iunie...

Într-o zi caniculară, cam pe la mijlocul lui iunie, de-o parte şi de alta a drumului înaintau cu mişcări largi cosaşii – li se lipea rubaşca de clavicule, ba în dreapta, ba în stânga.

— Doamne-ajută, zise Ilia Ilici trecând; era cu pălăria bună de panama şi ducea un buchet de violete noptatice.

Innokenti păşea tăcut alături, rotindu-şi gura (dezghioca o sămânță). Se apropiau de conac. Pe terenul de tenis, acelaşi bătrânel surd, rozaliu, cu şorț înmuia o pensulă într-o găleată şi trasa, aplecându-se până la pământ şi mergând de-a-ndăratelea, o linie groasă de smântână.

— Doamne-ajută, zise Ilia Ilici trecând.

Masa fusese pusă pe alee şi ruseasca lumină pătată juca pe fața de masă. Intendenta, cu etolă, cu părul de oțel pieptănat peste cap, turna deja ciocolata în ceşti albastru închis pe care le duceau lacheii. Era lume multă şi era larmă în grădină, o sumedenie de musafiri – rude şi vecini. Godunov-Cerdînțev (foarte în vârstă, cu o bărbuță cenuşiu-gălbuie şi cu riduri la ochi), cu piciorul pe o bancă, se juca de zor cu foxterierul, făcându-l să sară – câinele nu doar că sărea foarte sus sforțându-se să înhațe mingea udă, ci şi izbutea, atârnând în aer, întinzându-se şi mai mult după ea într-un un spasm suplimentar al întregului corp. Elizaveta Pavlovna umbla prin grădină cu o altă doamnă, plesnindu-şi palmele, povestind în mers ceva însuflețit; era

înaltă, îmbujorată, cu o pălărie mare tremurătoare. Ilia Ilici stătea în picioare cu buchetul şi făcea plecăciuni... Într-o pâclă pestriță (căci Innokenti, în ciuda scurtei repetiții a disprețului cetățenesc făcute în ajun, era cât se poate de derutat), apăreau tineri, copii care alergau, şalul cu maci strălucitori pe fond negru al cuiva, al doilea foxterier – iar principalul, principalul: lunecând prin umbră şi lumină, încă neclar, dar amenințând deja cu un farmec fatal, chipul Taniei, care împlinea astăzi şaisprezece ani.

S-au aşezat la masă. El a nimerit în capătul cel mai umbrit; cei care şedeau acolo, mai curând decât să vorbească între ei, se uitau, întorcând toți capetele la unison, spre locul unde erau discuția şi râsul, şi o impozantă plăcintă roz-atlaz cu lumânările înfipte pe întreaga suprafață, şi strigătele copiilor, şi lătratul celor doi foxterieri care numai că nu săreau pe masă... iar aici parcă fuseseră adunați la un loc de cercurile umbroase ale teiului oameni cam de următoarea categorie: zâmbitor, ca în stare de inconştiență, Ilia Ilici; o fată urâtă într-o rochie uşoară care mirosea a transpirație din pricina emoției; o franțuzoaică bătrână cu ochi răi, care ținea pe genunchi sub masă o invizibilă făptură minusculă ce făcea să răsune din când în când un clopoțel... Vecinul lui Innokenti s-a nimerit a fi fratele administratorului, un individ tare de cap, plicticos şi, pe deasupra, bâlbâit; Innokenti a intrat în vorbă cu el numai fiindcă se temea de moarte să tacă, şi cu toate că era o discuție de-ți venea să-ți iei câmpii, s-a ținut cu disperare de ea – mai târziu, în schimb, când începuse

deja să vină des pe-aici şi-l întâlnea din întâmplare pe amărâtul acela, nu vorbea niciodată cu el, evitându-l cum eviți o capcană sau amintirea a ceva penibil.

Rotindu-se, căzu încet pe fața de masă o floare înaripată de tei.

Acolo unde era aşezată nobilimea, Godunov-Cerdînțev vorbea tare peste masă cu o bătrână în dantele, vorbea ținând-o de talia zveltă pe fiica lui, care stătea în picioare lângă el şi bătea în palmă o minge mică. O vreme, lui Innokenti i-a dat de furcă o bucățică zemoasă de plăcintă care nimerise în afara farfuriei – şi poftim, din cauza unei mişcări nedibace, mototolul acela de zmeură se rostogoli sub masă (acolo îl şi lăsăm). Ilia Ilici continua să zâmbească fără rost, molfăindu-şi mustățile; cineva îl rugă să dea mai departe nişte fursecuri – el izbucni într-un râs fericit şi le dădu. Deodată, chiar deasupra urechii lui Innokenti răsună suflând întretăiat un glas repezit: Tania, privindu-l fără să zâmbească şi ținând în mână mingea, îi propunea – vreți să veniți cu noi? – şi el, aprins tot, se fâstâci, ieşi cu chiu, cu vai de la masă dând peste vecinul lui: nu reuşise să-şi scoată dintr-odată piciorul drept de sub băncuța comună de grădină.

Despre ea se spunea: ce domnişoară drăguță; avea ochi de un cenuşiu pal sub sprâncenele de lutru, o gură cam mare, fină şi palidă, canini ascuțiți, şi când era bolnavă sau prost dispusă deveneau vizibili perişorii de deasupra buzei. Era pasionată de toate jocurile de vară, le juca abil pe toate, cu un soi de concentrare delicioasă – şi, fireşte, s-a

terminat de la sine cu inocentul dat la undiță după porcuşori împreună cu Vasili, care nu se dumirea – ce s-a-ntâmplat? – şi care apărea deodată lângă şcoală pe-nserat şi îl ademenea pe Innokenti rânjind nesigur şi ridicând la nivelul feței tinicheaua cu viermi – şi atunci Innokenti se cutremura în sinea lui, conştient de trădarea sa față de popor. De altfel, mare bucurie din partea noilor cunoscuți nu cunoştea. Cum-necum, tot nu era admis în centrul vieții lor, ci stătea la periferia ei verde, luând parte la distracțiile estivale, fără să ajungă însă niciodată în casă. Asta îl făcea să turbeze; el jinduia după o invitație numai pentru a avea ocazia să o refuze cu mândrie, dar oricum, era tot timpul la pândă, ursuz, ars de soare, ciufulit, cu gâlcile jucându-i mereu în fălci, şi parcă fiecare cuvânt al Taniei arunca o uşoară umbră de jignire la adresa lui, şi, Dumnezeule, cum îi mai ura pe toți – pe verii ei, prietenele, câinii veseli... Brusc, toate astea s-au învălmăşit fără zgomot, au pierit – şi iată-l stând în întunericul catifelat al unei nopți de august pe portița dinspre parc şi aşteptând; îl înțepa, vârât între cămaşă şi piele, bilețelul pe care i-l adusese, ca în romanele de odinioară, o fetiță desculță. Chemarea laconică la întâlnire a luat-o drept bătaie de joc; cu toate astea nu i-a rezistat – şi bine a făcut: în freamătul egal al nopții a desluşit un scârțâit uşor de paşi. Venirea, bâiguiala şi apropierea ei au fost pentru el un miracol; atingerea neaşteptată a degetelor ei reci, agile, l-a surprins în nevinovăția lui. Printre copaci ardea o lună enormă care se înălța repede. Plângând amarnic, tremurând şi lipindu-şi

orbeşte de el buzele sărate, Tania spunea că mâine pleacă cu mama ei în sud şi că s-a terminat totul, ah, cum poate fi atât de greu de cap... „Rămâneți, Tania”,a implorat-o el, însă s-a pornit vântul, ea a început să plângă şi mai tare... dar când a fugit, el a continuat să şadă nemişcat, atent la zgomotul din urechi, iar după un timp a plecat pe drumul întunecos şi care parcă se mişca uşor, şi pe urmă a fost războiul cu nemții şi, în general, parcă s-a împrăştiat totul; dar treptat s-a adunat la loc şi el era deja asistentul profesorului Behr într-o stațiune balneară cehească, iar în 1924, ce mai, lucra deja la el, în Savoia, şi odată – parcă la Chamonix – s-a nimerit să fie un tânăr geolog sovietic, au stat de vorbă şi, amintindu-şi că aici, acum cincizeci de ani, murise ca simplu turist Fedcenko[54] (cercetătorul Ferganei[55]!), geologul a adăugat că, uite, mereu se întâmplă aşa: moartea s-a obişnuit atât de mult să-i urmărească pe oamenii aceştia cutezători prin munți sălbatici şi pustietăți, încât îi agață şi fără intenție, în glumă, în tot felul de alte împrejurări şi, până şi spre propria ei mirare, îi ia fără veste – uite, aşa au pierit şi Fedcenko, şi Severțev[56], şi Godunov-Cerdânțev, ca să nu mai spunem de clasicii străini –

---

[54] A.P. Fedcenko (1844-1873) – zoolog şi călător. A pierit în Elveția în timpul unei ascensiuni.

[55] Fergana sau Ferghana – regiune în Uzbekistan.

[56] N.A. Severțev (1827-1885) – zoolog, cercetător al unor ținuturi necunoscute din Turkistan; a murit căzând cu sania în Don.

Speke[57], Dumont d'Urville[58]... Iar peste alți câțiva ani, Innokenti era în trecere prin Paris şi, după ce îşi vizitase cu treburi un coleg, cobora deja în fugă scara punându-şi o mănuşă, când pe unul din paliere ieşi din ascensor o doamnă înaltă uşor adusă se spate, în care el o recunoscu imediat pe Elizaveta Pavlovna.

— Sigur că-mi amintesc de dumneata, cum să nu-mi amintesc, spuse ea fără să-l privească în față, ci uitându-i-se cumva peste umăr, ca şi cum în spatele lui stătea cineva (era uşor saşie). Ei, hai pe la noi, puiule, continuă ea ieşind din înțepeneala de-o clipă şi întoarse cu vârful pantofului un colț al preşului gros, plin de praf, ca să ia de sub el cheia. Innokenti intră în urma ei chinuindu-se, în van, să-şi aducă aminte ce i se povestise despre cum şi unde pierise soțul ei.

Şi pe urmă veni acasă Tania, care se definise cumva întru totul după aceşti douăzeci de ani, cu fața care i se micşorase şi ochii ce i se îmbunaseră; şi-a aprins imediat o țigară, a izbucnit în râs, amintindu-şi fără nici o jenă împreună cu el de vara aceea îndepărtată, şi el se tot mira că nici Tania, nici mama ei nu pomenesc de răposat şi vorbesc atât de firesc despre trecut şi nu plâng în hohote

---

[57] John Hanning Speke (1827-1864) – călător englez, cercetător al Himalayei şi Africii centrale, primul european care a ajuns în Uganda; a descoperit lacul Victoria. A murit într-un accident de vânătoare.

[58] Jules Dumont d'Urville (1790-1824) – navigator francez, cercetător al ținuturilor antarctice; a murit într-un accident de cale ferată.

cum îi venea lui, unui străin, să plângă; ori făceau, poate, pe grozavele? Apăru o fetiță palidă, brunetă, de vreo zece ani.

— A, uite-mi fetița, hai, vino-aici, spuse Tania îndesând mucul devenit roz într-o cochilie marină servind drept scrumieră.

Se întoarse acasă soțul Taniei, Kutasov, şi Elizaveta Pavlovna, întâmpinându-l în camera de alături, îi anunță musafirul în franceza ei de casă, adusă din Rusia: „*le fils du maître d'école chez nous au village*", şi atunci Innokenti îşi aduse aminte cum Tania îi spusese odată unei prietene, făcând-o atentă la mâinile lui (frumoase), „*Regarde ses mains*", iar acum, auzind cum fetița, cu minunata muzicalitate din patria ei, răspundea la întrebările mamei, reuşi, cu o bucurie răutăcioasă, să se gândească: „Aha, acum nu mai ai de ce să-i înveți pe copii limbi străine", adică nu-şi dădu seama imediat că acum tocmai această limbă rusă reprezenta cel mai mare, cel mai inutil lux.

Conversația mergea anevoie; Tania, confundând ceva, îl asigura că el o învățase cândva nişte versuri revoluționare care spuneau că în vreme ce despotul benchetuieşte[59], mâna fatală scrie deja pe zid litere amenințătoare.

— Cu alte cuvinte, prima gazetă de perete, spuse Kutasov, căruia îi plăcea să fie spiritual.

---

[59] Aluzie la cântecul revoluționar *Voi v-ați jertfit...* de un autor necunoscut.

Mai reieşi că fratele Taniei trăia la Berlin şi Elizaveta Pavlovna începu să povestească despre el... Brusc, Innokenti simți: nimic-nimic nu piere, în memorie se adună comori, ascunse în întuneric, în praf, cresc depozite – şi iată, cineva aflat în trecere îi cere deodată bibliotecarului o carte care nu fusese dată timp de douăzeci de ani. Se ridică, îşi luă rămas-bun, ei nu insistară prea mult să mai stea. Ciudat: îi tremurau picioarele. Ca să vezi, ce întâlnire. Traversând o piață, intră într-o cafenea, comandă o băutură răcoritoare, se ridică puțin ca să scoată de sub el pălăria deja turtită. Ce nelinişte oribilă în suflet... Şi neliniştea asta avea câteva motive. În primul rând, faptul că Tania era la fel de atrăgătoare, la fel de invulnerabilă ca şi odinioară.

(1936)

Traducere de Adriana Liciu

Frumoasa

Olga Alexeevna, despre care va fi vorba acum, s-a născut în 1900, într-o familie nobilă, înstărită, lipsită de griji. O fată palidă într-o bluză albă de marinar, cu o cărare strâmbă în părul castaniu şi cu nişte ochi atât de veseli, că toată lumea o săruta pe ochi, trecând încă din copilărie drept frumoasă: puritatea profilului, expresia buzelor

complicate, mătasea cosiței care ajungea până la noadă, toate acestea erau într-adevăr încântătoare.

Elegant, tihnit şi vesel, cum s-a pomenit la noi din bătrâni, trecuse această copilărie: o rază de soare pe o copertă din *Bibliothèque Rose* la conac, chiciura clasică a scuarurilor petersburgheze. Bagajul acestor amintiri a fost, de fapt, singura zestre pe care a avut-o când a părăsit Rusia, în primăvara lui 1919. Totul a fost într-un deplin acord cu epoca: mama ei a murit de tifos, fratele ei a fost împuşcat – formule de-a gata, vorbărie ajunsă la sațietate, dar toate astea au fost, au fost, altfel n-ai cum să le spui, nu poți să întorci nasul.

Aşadar, în anul 1919 avem în față o domnişoară matură, cu o față mare, palidă, excesivă sub aspectul regularității, dar cu toate astea foarte frumoasă: înaltă, cu pieptul moale, întotdeauna în pulover negru; eşarfă în jurul gâtului alb şi o țigară englezească în mâna cu degete fine, cu un oscior proeminent la încheietură.

Dar existase în viața ei o vreme – pe la sfârşitul lui 1916 sau cam pe-atunci – când vara, cât țineau vilele din preajma moşiei, nu era gimnazist să nu se pregătească să-şi tragă un glonț din pricina ei, nu era student... Într-un cuvânt, un farmec deosebit care, să mai fi ținut un timp, ar fi făcut să... ar fi pricinuit... Dar cum s-a făcut că n-a ieşit nimic de-aici – totul era cumva cum nu trebuie, zadarnic: florile pe care îi era lene să le pună în apă; plimbările pe înserat ba cu unul, ba cu altul; sărutările care nu duceau la nimic.

Vorbea fluent franceza, pronunțând *jans* şi *au*[60]*;* traducând naiv *grabezhi*[61] cu *grabuges*[62]; întrebuințând expresii arhaice, rămase înfipte în vechile familii ruseşti; dar graseind foarte convingător, deşi nu fusese niciodată în Franța. Deasupra comodei din camera ei berlineză era prinsă cu un bold cu cap de turcoază o ilustrată – portret de domn, de Serov[63]. Era pioasă, dar se întâmpla să o apuce în biserică un râs nestăpânit. Cu înspăimântătoarea uşurință proprie tuturor domnişoarelor rusoaice din generația ei, scria versuri – patriotice, glumețe, de toate.

Vreo şase ani, adică până în 1926, a locuit la o pensiune de pe Augsburgerstrasse (unde este ceasul) împreună cu tatăl ei, un bătrân lat în spate, sprâncenat, cu o mustață galbenă, pe picioare subțiri în pantalonaşi înguşti. El avea o slujbă la o firmă optimistă – i se dusese vestea pentru probitate, pentru bunătate; trăgea la măsea.

Olga Alexeevna îşi făcuse destul de multe cunoştințe, toate din rândul tineretului rus. Aveau deja un fel al lor de a vorbi, ostentativ: „Haidem la cinemonkey", „Ieri am fost la diliu[64] „. Erau la mare preț orice fel de zicale, de vorbe de

---

[60] Pronunție greşită a cuvintelor *gens* – „oameni", „lume" şi *août* – „august" (în fr. în orig.).

[61] Tâlhării (în rusă în orig.).

[62] Gâlcevi (în fr. în orig.).

[63] În versiunea engleză, Nabokov adaugă că este vorba de portretul țarului.

[64] *Diele*, numele unui salon de dans.

duh, de imitații de imitații. „Nu pârjoale, pârjol”, „Cine nu e, nu are parte...” (Sau cu o voce înăbuşită, din gât: „Domnilor ofițeri...”)

La Zotovi, în camerele supraîncălzite, dansa leneş foxtrot după gramofon, mişcându-şi nu fără eleganță coapsa lungă, ținând într-o parte țigara deja fumată, şi când dădea cu ochii de scrumiera care se învârtea cu muzica, strivea în ea mucul, fără să se oprească. Ce minunat, ce plin de înțeles putea să ridice la buze cupa pentru tainica sănătate a unei terțe persoane, privindu-l printre gene pe cel căruia i se încredința. Cât de mult îi plăcea să discute într-un colț al sofalei cu unul sau cu altul despre problemele sentimentale ale cuiva, despre instabilitatea şanselor, despre probabilitatea unei declarații – şi toate astea în jumătăți de cuvinte, şi cu câtă simpatie zâmbeau în timpul ăsta ochii ei candizi, larg deschişi, cu pistrui abia vizibili pe pielea albăstrie de sub ei şi din jurul lor... Dar de ea însăşi nu se îndrăgostea nimeni şi de aceea îi rămăsese în minte un mujic care se atinsese de ea la un bal de binefacere şi plânsese pe umărul ei gol, şi fusese provocat la duel de micul baron R., dar refuzase să se bată. Apropo, cuvântul „mujic” era întrebuințat de Olga Alexeevna foarte des şi cu orice prilej: „Mujici”, cânta ea din piept, leneş şi tandru, „Ce mujic...”, „Tot mujic...”

Dar iată că viața se întunecă; ceva se terminase, oamenii erau deja pe picior de plecare... Ce repede! Tatăl ei muri; ea se mută pe altă stradă; încetă să se mai ducă pe la cunoscuți; împletea bonețele şi dădea lecții ieftine de limba

franceză la un club pentru doamne; ajunse astfel la treizeci de ani.

Era acum aceeaşi frumusețe, cu fermecătoarea tăietură a ochilor foarte distanțați şi cu acea linie rară a buzelor, în care părea înscrisă întreaga geometrie a zâmbetului. Dar părul îşi pierduse luciul, era prost tuns, taiorul negru mergea pe al patrulea an, mâinile cu unghii strălucitoare, dar neîngrijite aveau venele ieşite în afară şi tremurau din cauza nervozității, a fumatului huliganic, iar starea ciorapilor e mai bine s-o trecem sub tăcere.

Acum, când măruntaiele de mătase ale genții erau atât de ferfenițite (cel puțin, exista întotdeauna speranța de a da de vreun groş evadat); acum, când era atât de obosită; acum, când, punându-şi singura pereche de ghete, se silea să nu se gândească la tălpile lor, la fel cum îşi interzicea, atunci când intra călcându-şi pe inimă la tutungerie, să se gândească la datoria pe care o avea acolo; acum, când nu exista nici cea mai mică speranță de a se întoarce în Rusia, iar invidia devenea ceva atât de obişnuit, încât aproape că încetase să mai fie un păcat; acum, când soarele se ascunsese după un coş, Olga Alexeevna era chinuită uneori de eleganța reclamelor scrise cu saliva lui Tantal, închipuindu-se bogată, uite, în rochia aceea schițată din două, trei linii îndrăznețe, pe puntea aceea, sub palmierul acela, lângă balustrada terasei albe. Ei, şi mai era câte ceva care-i lipsea.

Odată, cât pe-aci s-o dea jos, dintr-o cabină telefonică țâşni valvârtej Verocika, o prietenă din anii de dinainte,

grăbită ca de obicei, cu pachete, cu un terier cu ochi miţoşi, a cărui lesă i se înfăşură de două ori în jurul fustei. Se năpusti la Olga Alexeevna, rugând-o să vină în vizită la ei la vilă, spunând că asta da soartă, că e fantastic, şi ce mai faci, şi ai mulţi admiratori?

— Nu, maică, nu mai sunt anii de-atunci, răspunse Olga Alexeevna, dar oricum...

Adăugă un mic amănunt şi Vera se clătină de râs, ajungând cu pachetele la pământ.

— Serios, spuse Olga Alexeevna cu un zâmbet.

Verocika continua să o convingă, ţinând terierul, învârtindu-se. Olga Alexeevna, începând deodată să vorbească pe nas, împrumută nişte bani de la ea.

Verocika era mare maestră în aranjamente, fie ele cruşon, viză sau căsătorie. Acum era încântată să se ocupe de soarta Olgăi Alexeevna. „S-a trezit peţitoarea din tine”, glumea soţul ei, un baltic în vârstă, ras în cap şi cu, monoclu. Într-o zi strălucitoare de august, sosi Olga Alexeevna, primi imediat spre a se schimba o rochie a Verocikăi, fu pieptănată din nou, fardată din nou – ea suduia leneş, dar se lăsa –, şi cum mai împuşcau a sărbătoare scândurile duşumelei din vesela vilişoară, cum se aprindeau în livadă oglinjoarele atârnate ca să sperie păsările! Sosi pentru o vizită de o săptămână un oarecare Forstmann, un neamţ de origine rusă, văduv cu stare, sportiv, autor de cărţi de vânătoare. O rugase încă de mult pe Verocika să-i caute o logodnică – „o adevărată frumuseţe rusească”. Avea un nas mare, puternic, cu vinişoare roz pe

cocoaşa înaltă. Era politicos, tăcut, chiar ursuz uneori, dar se pricepea ca imediat şi pe neobservate să câştige pe veci prietenia unui câine sau a unui copil. Odată cu sosirea lui, pe Olga Alexeevna au apucat-o năbădăile; ofilită şi rea, făcea taman ce nu trebuie – şi simţea şi ea asta –, iar când venea vorba despre fosta Rusie (Verocika se străduia să o facă să strălucească prin trecut), ei i se părea că spune numai minciuni şi că îşi dau cu toţii seama că ea minte; şi din cauza asta se încăpăţâna să nu spună toate lucrurile acelea pe care Verocika se străduia în chip vădit să le smulgă de la ea şi, în general, făcea să nu se lege nimic. Dădeau cu cărţile de masă pe verandă şi se plimbau ciopor prin pădure – dar Forstmann discuta tot mai mult cu soţul Verocikăi, amintindu-şi nişte ştrengării din tinereţe, şi se umflau amândoi de râs până se îmbujorau cu totul, şi, oprindu-se, se tolăneau pe muşchi. În ajunul plecării lui Forstmann, jucară ca în toate serile cărţi pe verandă; brusc, Olga Alexeevna simţi un spasm insuportabil în gât – reuşi totuşi să zâmbească şi să plece fără să se grăbească prea tare. Vera îi bătu la uşă, dar ea nu deschise. Noaptea, după ce pocni o groază de muşte somnoroase în camera joasă şi fumă de nici nu mai putea să tragă fumul în piept, Olga Alexeevna, nervoasă, pradă depresiei, urându-se pe sine şi pe toţi, ieşi în grădină; acolo ţârâiau greieri, se clătinau ramuri şi din când în când cădea cu un zgomot greu câte un măr, iar luna făcea gimnastică pe peretele albit al poiatei. În zori ieşi din nou şi se aşeză pe pragul deja cald. Forstmann, într-un halat de baie albastru, se

aşează lângă ea şi, tuşind, o întrebă dacă este de acord să devină soția lui – aşa şi spuse: „soția”. Când veniră la micul dejun, Verocika, soțul ei şi vara lui, într-o tăcere deplină, dansau prin diferite colțuri nişte dansuri care nu se mai pomeniseră, şi Olga Alexeevna tărăgănă duios: „Ce mujici”, iar în vara următoare muri la naştere. Asta-i tot. Adică poate o fi şi vreo continuare, dar eu n-o cunosc şi, în astfel de cazuri, în loc să mă pierd în supoziții, repet după veselul rege din povestea mea favorită: Ce săgeată zboară veşnic? Săgeata care a nimerit ținta.

(1934)
Traducere de Adriana Liciu

Vestea

Evgheniei Isakovna, o doamnă bătrâioară, mică de statură, îmbrăcată întotdeauna în negru, îi murise cu o zi înainte fiul. Ea nu aflase încă.

Plouase de dimineață, era o primăvară timpurie, o parte a Berlinului se reflecta în cealaltă – pestriță, în zigzaguri plate – şi aşa mai departe. Soții Cernobîlski, vechi prieteni ai Evgheniei Isakovna, primiseră la ora şapte dimineața o telegramă din Paris, iar două ore mai târziu – o scrisoare (pe calea aerului). Fabricantul la care lucra din toamnă Mişa îi anunța că bietul tânăr căzuse de pe palierul de sus în golul liftului şi după aceea se mai chinuise încă

patruzeci de minute – nu a mai fost conştient, dar a gemut tot timpul, îngrozitor, până în clipa când a murit.

În acest timp, Evghenia Isakovna se sculase, se îmbrăcase, îşi aruncase pe umerii ascuțiți broboada neagră, tricotată şi îşi făcuse cafeaua la bucătărie. Se mândrea cu aroma naturală a cafelei ei față de *Frau* Schwarz, la care locuia – o vită incultă, zgârcită, uite că era deja o săptămână întreagă de când Evghenia Isakovna nu vorbea cu ea, iar asta nu era nici pe departe prima ceartă, dar să se mute nu voia, din tot felul de motive, înşirate nu o dată, fără să ajungă însă niciodată plictisitoare. Evghenia Isakovna avea un avantaj cert față de cutare sau cutare persoană cu care hotăra să rupă pentru un timp relațiile, şi anume: îşi decupla pur şi simplu auzul, care încăpea tot într-un mic aparat negru, asemănător cu o poşeță.

Luând-o înapoi prin antreu cu cafeaua făcută, văzu cum intră binişor prin fantă şi se depune pe podea o carte poştală vârâtă de poştaş. Cartea poştală era de la fiul ei, despre a cărui moarte soții Cernobîlski tocmai fuseseră înştiințați pe căi poştale mai moderne, aşa încât rândurile (care nu mai erau de actualitate) pe care le citea ea acum stând în pragul camerei ei mari, absurde, cu cafetiera în mână, puteau fi asemuite cu razele încă vizibile ale unui astru deja stins. „Mulecika mea de aur, scria fiul care-i spunea aşa de când era mic, nu-mi văd capul, ca şi mai înainte, de treabă, şi seara cad pur şi simplu de pe picioare, nu mă duc aproape nicăieri...”

Două străzi mai încolo, într-un apartament la fel de absurd, ticsit cu nimicuri străine, Cernobîlski, care azi nu se mai dusese „în oraş”, umbla prin camere, mare, gras, chel, cu arcurile sprâncenelor imense şi cu o gură mică, într-un costum închis la culoare, dar fără guler (gulerul, cu cravata îmbrăcată pe el, atârna ca un jug de spătarul unui scaun din sufragerie), umbla şi spunea desfăcând braţele:

— Cum să-i spui? Cum să faci ca s-o iei pe departe, când trebuie să strigi la ea? Oh, Doamne, ce nenorocire... N-o să-i reziste inima, o să-i explodeze, nefericita de ea.

Soţia lui plângea, fuma, îşi trecea degetele prin părul cărunt, telefona la Lipsteini, la Lenocika, la doctorul Orşanski – şi tot nu ajungea nicicum să se hotărască să se ducă ea prima la Evghenia Isakovna. Chiriaşa Cernobîlskilor, o pianistă cu pince-nez, pieptoasă, o femeie extrem de bună la inimă şi care avea deja experienţă, îi sfătui să nu se grăbească prea tare cu înştiinţarea – oricum avea să fie o lovitură, las’ să fie mai târziu.

— Dar, pe de altă parte, strigă Cernobîlski, nici nu trebuie amânat! Asta-i clar, că nu trebuie. E mama lui, poate o să vrea (ştiu eu?) să se ducă la Paris sau să fie adus aici. Bietul, bietul Mişa, bietul băiat, douăzeci şi trei de ani, toată viaţa în faţă... Ca să nu mai spun că eu l-am sfătuit, eu i-am aranjat – când mă gândesc că dacă n-ar fi fost în parşivul ăla de Paris...

— Vai, şi dumneata, Boris Lvovici, spuse judecând chiriaşa, cine ar fi putut să prevadă, ce legătură ai

dumneata, e chiar caraghios ce spui. Dar eu nu înțeleg, printre altele, cum a putut să cadă. Dumneata înțelegi?

După ce îşi bău cafeaua şi spălă ceaşca (timp în care nu-i dădu nici o atenție lui *Frau* Schwarz), Evghenia Isakovna, cu plasa neagră pentru târguieli şi cu umbrela, ieşi în stradă. Ploicica se gândi un pic şi se opri. Închizând umbrela, Evghenia Isakovna mergea pe trotuarul strălucitor – încă destul de bine făcută, cu picioarele foarte slabe în ciorapi negri, stângul prost întins; dar labele păreau disproporționat de mari şi ea păşea cu vârfurile depărtate, uşor târşâit. Neconectată la micul ei aparat acustic, era de o surzenie absolută. Silențios (adică fără să se distingă pe fondul bâzâitului constant, uniform) se deplasa în jur lumea – pietoni de cauciuc, câini de vată, tramvaie mute şi, deasupra tuturor, norii ce foşneau pe cer (ici şi colo, ca nişte vorbe scăpate azurului). Ea trecea prin această linişte impasibilă, mai degrabă mulțumită, sub vraja şi restricția surzeniei ei, în paltonul ei negru, cu propriile remarci şi gândindu-se la tot felul de lucruri. Se gândea că mâine, fiind sărbătoare, or să dea pe la ea unul şi altul; că trebuie să cumpere aceleaşi lucruri ca şi data trecută, napolitane şi nişte marmeladă de la magazinul rusesc – şi poate vreo zece buşeuri de la cofetăria aia mică unde poți să fii întotdeauna sigur că totul e proaspăt... Un domn înalt cu gambetă, venind din față, i se păru de departe (ce-i drept, de foarte departe) că ar semăna cu Vladimir Markovici, primul soț al Idei, care murise de inimă în tren singur, în plină noapte – şi trecând pe lângă

ceasornicărie îşi aminti că era timpul să se ducă după cesulețul spart al lui Mişa, trimis de el cu o ocazie de la Paris. Se duse. Fără zgomot, lunecând, fără să agațe nimic, mergeau pendulele, nici una la fel cu alta, fiecare în felul ei. Ea îşi potrivi aparatul, îşi vârî cu o mişcare rapidă – cândva jenată – capsula în ureche şi glasul cunoscut al ceasornicarului, îndepărtat, răspunse... începu să vibreze... şi căzu la loc... dar brusc sunetul sări, percută:

— Vineri... Vineri.

— Bine, aud – vineri.

Ieşind de la el, se detaşă iar de lume. Ochii ei căprui, cu albul pătat cu galben (ca şi cum se întinsese uşor, spălăcită, culoarea pupilei) îşi recăpătară expresia liniştită, poate chiar veselă... Mergea pe străzile ştiute, devenite pentru ea în aceşti ani la fel de atractive ca şi cele din Moscova sau Harkov, aprobând în trecere copiii, câinii, şi brusc căscă în mers, îmbiată de aerul elastic de martie. Îngrozitor de nefericit, cu un fel de pălărie îngrozitoare, trecu un cunoscut al unor cunoscuți ai ei, despre care ei aveau mereu de povestit câte ceva, aşa încât ea ştia acum mai totul despre el – şi că are o fiică anormală, şi un ginere nemernic, şi diabet... Ajungând la o anumită tarabă cu fructe (pe care o descoperise încă din primăvara trecută), cumpără nişte banane splendide; apoi aşteptă destul de mult la coadă la băcănie, fără să-şi desprindă privirea de pe profilul unei neobrăzate care venise în urma ei, dar se strecura mai aproape de tejghea; iată că, într-adevăr, profilul îşi dă cărțile pe față – dar în momentul acela ea luă

măsurile ce se impuneau... La cofetărie alese cu luare aminte, aplecându-se în față, ridicându-se ca un copil pe vârfuri şi rotindu-şi degetul arătător – şi mănuşa de lână neagră avea o găurică. Nici nu ieşise bine de-acolo, că se şi lăsă atrasă de cămăşile bărbăteşti dintr-o vitrină, când, fardată din belşug, însufleţită, o prinse de cot madam Shuf. Atunci Evghenia Isakovna, uitându-se în spaţiu, se conformă supusă. Îşi conectă auzul şi, cum pătrunse în lumea sunetelor, zâmbi prietenos. Era zgomot, bătea vântul; madam Shuf se apleca şi se forța, strâmbându-şi gura roşie, ținând morțiş ca tăişul vocii ei să nimerească exact în gentuța cu aparatul:

— De la Paris... ştiri... aveți?

— Cum să nu, chiar foarte regulat, răspunse Evghenia Isakovna şi adăugă: Dar de ce nu dați pe la mine? Sau dați-mi câte-un telefon, şi privirea i se încreți, fiindcă interlocutoarea ei făcea exces de zel: striga din cale-afară.

Se despărțiră. Madam Shuf, care nu ştia încă nimic, se duse acasă, dar soțul ei, care era la birou, se văita, țâțâia şi îşi clătina capul, cu pipă cu tot, auzind ce-i spunea Cernobîlski la telefon.

— Nevastă-mea a plecat deja la dânsa, spunea Cernobîlski, şi plec şi eu chiar acum, dar şi dacă mă omori nu ştiu cum să-ncep, nevastă-mea, oricum, e femeie, poate pregăteşte ea cumva terenul.

Shuf îi sugeră să îi scrie treptat pe o hârtie: „E bolnav”; „Foarte bolnav”; „Foarte, foarte bolnav”.

— A, m-am gândit şi eu, dar nici aşa nu-i uşor. Ce nenorocire, hm! Tânăr, sănătos, dotat cum nu sunt mulți... Şi când mă gândesc că eu i-am aranjat acolo, doar ca să aibă cu ce să trăiască... Bun, înțeleg şi eu foarte bine toate astea, dar şi aşa, gândul ăsta mă scoate din minți. Atunci ne vedem acolo, sigur...

Dezgolindu-şi furios, chinuit, dinții, dându-şi pe spate fața grasă, îşi încheie, în fine, gulerul; ieşi oftând din casă şi deja o luase spre cvartalul ei, când o văzu chiar în fața lui, ducându-se, cu un pas liniştit şi încrezător, cu o plasă plină de pachete, acasă. Neîndrăznind să o ajungă din urmă, încetini pasul – numai de nu s-ar întoarce. Picioarele acelea sârguincioase, spinarea slabă care nu bănuia încă nimic, nimic... vai, ce-avea să se mai încovoaie!

Abia pe scară îl observă. Cernobîlski, văzându-i urechea încă goală, tăcea. Ea spuse:

— Asta chiar că e nostim, Boris Lvovici... Nu, lasă, am ajuns deja, nu mai e nevoie, dar, uite, dacă vrei, ia-mi umbrela, să deschid uşa.

Intrară. Cernobîlskaia şi pianista cea simpatică erau deja de mult acolo şi aşteptau... Începea calvarul.

Evgheniei Isakovna îi plăcea să aibă musafiri şi avea des, aşa că nu se miră deloc, de nimic, doar se bucură foarte tare şi se apucă imediat, cum se spune, de trebăluit. Era imposibil să-i abați atenția cât umbla de colo-colo, luând-o deodată spre un cotlon neaşteptat (i se aprinsese minunata idee să-i oprească pe toți la masă). În cele din urmă, pianista o prinse pe coridor de un capăt al şalului şi

se auzi cum îi striga că nu o să mănânce nimeni. Atunci Evghenia Isakovna aduse cuțitele pentru fructe şi grămădi napolitanele şi bomboanele în două boluri... O aşezară cu de-a sila. Soții Cernobîlski, pianista şi domnişoara Maria Osipovna, care reuşise între timp să vină şi ea, aproape o pitică, se aşezară şi ei. Barem să stea cumva, într-o ordine...

— Pentru numele lui Dumnezeu, începe cumva, Borea, spuse Cernobîlskaia ferindu-şi ochii de Evghenia Isakovna, care începuse să li se uite în față, neîncetând însă să reverse un potop egal de cuvinte amabile, sărace, complet neajutorate.

— Dar nu pot! strigă Boris Lvovici şi, ridicându-se dintr-o mişcare, începu să umble în jurul mesei la care şedeau cu toții.

Se auzi soneria şi solemna *Frau* Schwarz le introduse pe Ida Samoilovna şi pe sora acesteia; pe fețele lor îngrozitor de albe se aşternuse o expresie de lăcomie concentrată...

— Încă nu ştie, spuse Cernobîlski, se descheie nervos la haină şi o încheie iar la amândoi nasturii.

Evghenia Isakovna, agitându-şi sprâncenele, dar încă zâmbind, mângâie mâinile nou-venitelor şi se aşează la loc, rotindu-şi în chip de invitație, ba spre unul, ba spre altul micul aparat care stătea în dreptul ei pe fața de masă – dar sunetele o luau razna, se destrămau... Surorile Orşanski, Elena Grigorievna, bătrâna Tomkina – toți vorbeau între ei şi îşi întorceau glasurile de la ea, dar în acelaşi timp se strângeau prea tare şi neplăcut în jurul ei şi cineva plecase

deja spre fereastră, scuturându-se de plâns, şi doctorul Orşanski, şezând la masă, examina atent o napolitană, apoi o lipi de alta, ca la domino – iar Evghenia Isakovna, deja fără nici urmă de zâmbet, cu un fel de furie deja, îşi împingea aparatul către oaspeți... şi Cernobîlski, dintr-un colț al camerei, plângând cu sughițuri, urlă:

— Ce pot să spun – a murit, a murit, a murit! – dar ea se temea deja să se uite la el.

(1935)
Traducere de Adriana Liciu

Fum toropitor

Când s-au aprins, parcă dintr-o mişcare, până la Bayerischer Platz, felinarele atârnate deasupra străzii, totul în camera neluminată deraie uşor sub efectul razelor de-afară, care începură prin a scoate o copie de pe desenul perdelei de muselină. Erau deja trei ore, scăzând scurtul răstimp al cinei (scurt şi cu desăvârşire tăcut, fiindcă tatăl şi sora lui erau iarăşi certați şi au citit la masă), de când el, un tânăr lung, plat, cu pince-nez, zăcea aşa pe divan. Buimăcit de o senzație care nu se mai sfârşea, chinuitoare, bine cunoscută lui, zăcea şi se uita, mijea ochii, şi orice linie dreaptă, grinda, umbra grinzii se prefăceau în zare marină ori în margine de țărm îndepărtat. De îndată ce ochiul se obişnuia cu mecanismul acestei metamorfoze, ele

prindeau să facă asta cu de la sine putere, cum continuă să se anime degeaba pietricelele în spatele făcătorului de minuni, şi acum, ba într-un loc, ba în altul al cosmosului odăii, se forma brusc şi se adâncea o perspectivă iluzorie, un miraj grafic fascinant prin transparenţa şi pustietatatea lui: o fâşie de apă, să spunem, şi un promontoriu negru cu o minusculă siluetă de araucaria.

Din fundul sufrageriei de-alături, separată de odaia lui prin uşi glisante (prin al căror geam mat, orb, ardea strălucirea galbenă, dispersată în vălurele a lămpii de dincolo, iar mai jos pătrundea, ca într-o apă adâncă, propteaua difuz-întunecată a unui scaun, pus astfel spre a tempera tentaţia uşilor de a se despărţi cutremurându-se), se auzea când şi când, nedesluşit, o conversaţie cu puţine cuvinte. Acolo (probabil pe canapea, care era mai departe) şedeau sora lui cu prietenul ei şi, judecând după misterioasele pauze care se sfârşeau în cele din urmă printr-o tuse sau un râs uşor, tandru-interogativ, se sărutau. Mai erau şi zgomotele străzii: se ondula în sus, ca o coloană subţire, un sunet de automobil ce se încununa la intersecţie cu un claxon, sau invers, începea cu claxonul şi trecea rapid, cu o zdrăngănească la care participa activ tremuratul uşilor.

Şi aşa cum trece lumina apei printr-o meduză şi prin fiece vibraţie a ei, tot aşa pătrundea totul prin el, şi senzaţia acestei fluidităţi se transforma în ceva ca o clarviziune: în timp ce stătea întins pe spate pe divanul retezat într-o parte de curgerea umbrelor, însoţea un

trecător îndepărtat şi îşi imagina ba trotuarul, ca şi cum l-ar fi avut sub ochi, cu claritatea meticuloasă cu care îl vede un câine, ba desenul ramurilor goale pe cerul care încă îşi mai păstra culoarea, ba vitrinele aşa cum veneau la rând: manechinul unui coafor, mai dezvoltat anatomic decât o damă de cupă; magazinul de rame cu peisaje cu iarbă-neagră şi cu inevitabila, atât de populara la Berlin *Inconnue de la Seine*[65] printre numeroasele portrete al capilor statului; magazinul de lămpi, aprinse toate, de te întrebi fără să vrei care dintre ele e a lui proprie, de uz curent...

Îşi dădu seama, zăcând ca o mumie în întuneric, că nu prea era în regulă: poate că sora lui îşi închipuie că el nu e acasă. Dar să se mişte îi era nespus de greu. Greu, căci acum forma ființei lui era lipsită de orice semne particulare şi limite stabile; bunăoară, străduța de pe partea cealaltă a casei putea fi un braț al lui, iar norul cu vertebre de pe întregul cer, cu fiorii stelelor la răsărit – şira spinării. Nici întunericul în dungi din cameră, nici marea noctură luminată de vălurelele aurii în care se transforma geamul uşilor nu-i ofereau o metodă credibilă de a măsura şi de a se delimita, posibilitate pe care o găsi abia atunci când, printr-o bruscă agilitate tactilă, limba, răsucindu-i-se în gură (pornită, parcă buimacă de somn, să verifice dacă era totul în ordine) pipăi moliciunea străină a unui firişor de

---

[65] Ornament morbid la modă în rândul boemei pariziene, care reproduce masca mortuară a unei tinere despre care legenda, apărută prin 1900, spune că s-ar fi înecat în Sena.

carne de vacă rămas între dinți, ceea ce îl făcu să se gândească de câte ori se schimbase deja în cursul celor douăzeci de ani de viață ai săi această gospodărire nevăzută, dar tangibilă a dinților, cu care limba fusese deprinsă până ce a căzut o plombă, lăsând în urmă o prăpastie care cu timpul s-a umplut din nou.

Silit nu atât de liniştea sinceră din spatele uşii, cât de dorința de a găsi ceva ascuțit pentru a veni în ajutorul lucrătorului orb, se întinse, în fine, se ridică puțin şi, aprinzând lampa de pe masă, îşi refăcu complet imaginea corporală. Se văzu şi se pipăi (pince-nez-ul, mustăcioara neagră, pielea impură a frunții) cu aceeaşi aversiune pe care o simțea întotdeauna când se întorcea pentru o clipă la sine din ceața întunecată care prevestea... ce? Ce imagine avea să ia în cele din urmă chinuitoarea forță care îi hărțuia sufletul? De unde apăruse ceea ce creştea în mine? Ziua mea fusese la fel ca întotdeauna, universitate, bibliotecă, dar când, trimis de tata, a trebuit să mă cărăbănesc la Osipovi, din coşul de pe acoperişul ud al bodegii de la marginea maidanului s-a lăsat, îngreunat de umezeală, sătul, somnoros, un fum care nu voia să se înalțe, nu voia să se despartă de putregaiul drag; exact atunci fusese fiorul, atunci...

Pe masă lucea un caiet îmbrăcat în muşama, iar lângă el era aruncată pe sugativa bălțată de pete de cerneală o lamă de bărbierit cu o mică bordură de rugină în jurul găurilor. Pe lângă ele, lampa mai lumina un ac de siguranță. Îl desfăcu şi, cu vârful, urmând nişte indicații

agitate ale limbii, extrase firişorul, îl înghiți... mai bun decât orice delicatesă... După care, mulțumită, limba se linişti.

Deodată, prin geamul vălurit al uşii apăru, venind de dincolo, o mână de rusalcă; apoi jumătățile se despărțiră convulsiv şi se strecură capul pletos al surorii lui.

— Grişenka, spuse ea, fii tu, te rog, un înger şi adu nişte țigări de la tata.

El nu răspunse nimic, şi ea îşi îngustă de tot fantele strălucitoare ale ochilor miţoşi (nu vedea mai nimic fără ochelarii ei cu ramă de baga), încercând să desluşească dacă nu cumva dormea.

— Hai, Grişenka, adu, repetă ea şi mai rugător, fă şi tu asta. Nu vreau să mă duc la el după ce-a fost ieri.

— Poate că nu vreau nici eu, zise el.

— Hai, repejor, făcu suav sora. Ei, Grişenka? Bine, lasă, zise el în cele din urmă şi, reunind jumătățile uşii, se dizolvă în geam.

Se duse din nou spre masa luminată, amintindu-şi cu speranță că vârâse pe undeva un pachet de țigări uitat odată de un prieten. Acum nu se mai vedea acul de siguranță strălucitor, iar caietul îmbrăcat în muşama stătea altfel, pe jumătate deschis (ca un om care îşi schimbă poziția în somn). Între cărți parcă era. Rafturile se întinseră brusc deasupra mesei, lumina lămpii ajunse la cotoare. Erau acolo şi tâmpenii ajunse întâmplător (cele mai multe), şi manuale de economie politică (eu voiam cu totul altceva, dar tata o ținuse pe-a lui); erau şi cărți iubite,

care îi merseseră la inimă într-un moment sau altul *Cortul*[66] şi *Sora mea, viaţa*[67], *O seară la Claire*[68] şi *Bal la contele d'Orgel*[69], *Apărarea Lujin*[70] şi *Douăsprezece scaune*[71], Hoffmann, Hölderlin, Baratînski[72] şi un vechi Baedeker rusesc. Simţi, şi deja nu mai era prima, împunsătura aceea duioasă, misterioasă în suflet, şi încremeni trăgând cu urechea – nu cumva se repetă? Sufletul îi era încordat la maximum, gândurile i se întunecară şi, venindu-şi în fire, nu-şi aminti imediat de ce stătea lângă masă cu mâna pe cărţi. Pachetul alb-albastru de ţigări vârât între Sombart[73] şi Dostoievski se dovedi a fi gol. Părea să nu aibă scăpare. Mai era însă o posibilitate. Târşâindu-şi moale şi aproape neauzit picioarele în papucii vechi şi pantalonii fără formă, trecu din camera sa în antreu şi dibui după întrerupător. Pe poliţa de sub oglindă, lângă eleganta şapcă bej a musafirului, rămăsese o bucată mototolită de hârtie moale – ambalajul trandafirilor

---

66 Volum de versuri (1921) al poetului rus Nikolai Gumiliov (1886-1921).

67 Volum de versuri (1922) de Boris Pasternak.

68 Roman de Gaito Gazdanov (1903-1971) – scriitor rus de origine osetină, emigrat în 1923 la Paris.

69 Roman al scriitorului francez Raymond Radiguet (1903-1923).

70 Roman de Vladimir Nabokov.

71 Satiră de Ilf şi Petrov.

72 Evgheni Abramovici Baratînski (1800-1844) – poet romantic rus.

73 Werner Sombart (1863-1941) – economist şi sociolog german.

eliberați. Scotoci în paltonul tatălui, pătrunzând cu degete scârbite în lumea insensibilă a buzunarului străin, dar nu găsi în el țigările de rezervă de care spera să dea, cunoscând cam apăsătorul spirit de prevedere patern. Nu mai ai încotro, tot la el...

Dar acolo, adică într-un punct nedeterminat al traseului său somnambulic, nimeri iar într-o fâşie de ceață, şi de data asta împunsăturile reînnoite din suflet fură atât de puternice şi, ce-i mai important, cu atât mai vii decât toate percepțiile dinafară, încât nu-l recunoscu pe loc şi în totalitate, în limitele şi înfățişarea sa, pe tânărul cu pometi cam proeminenți, cu obrazul palid neras şi cu o ureche roşie, care plutea silențios în oglindă. Reluându-se în stăpânire, intră în sufragerie.

Acolo, la masa pusă de mult pentru ceaiul de seară de servitoarea care deja dormea, stătea tatăl şi, foşnind cu un deget prin barba neagră cu fire cărunte, în timp ce cu degetele celeilalte mâini ținea aripioarele elastice ale pince-nez-ului, studia un plan mare, rupt pe la îndoituri, al Berlinului. Zilele trecute avusese loc la nişte cunoscuți o dispută aprigă, în stil rusesc, în legătură cu drumul cel mai scurt dintre două străzi pe care, de altfel, nici unul dintre cei care se ciorovăiau nu călcase vreodată, şi acum, judecând după expresia mirat-nemulțumită de pe fața aplecată a tatălui, cu două opturi roz de o parte şi de alta a nasului, era limpede că atunci nu avusese dreptate.

— Îți trebuie ceva? întrebă el ridicând ochii spre fiu (poate cu speranța secretă că o să mă aşez, o să iau

capacul de pe ceainic şi o să torn, şi pentru mine, şi pentrul el). O ţigară? continuă el cu acelaşi ton interogativ, prinzând direcţia privirii fiului, care între timp trecu în spatele lui, ca să poată pune mâna pe pachetul care stătea lângă serviciul de ceai, dar pe care tatăl îl mutase deja din stânga-n dreapta, încurcându-i socotelile.

— A plecat? puse el a treia întrebare.

— Nu, zise fiul luând câteva ţigări mătăsoase.

Ieşind din sufragerie, mai apucă să vadă cum tatăl se răsucea pe scaun cu tot corpul spre pendulă, ca şi cum i-ar fi spus ceva, după care făcu răsucirea invers, dar în clipa aceea uşa se închise şi n-am mai văzut până la capăt. N-am mai văzut până la capăt, nu-mi ardea de asta, dar se pare că şi asta, şi depărtările marine de-adineauri, şi feţişoara roşie ca focul a soră-mii, şi vuietul nedesluşit al nopţii transparente, rotunde, totul te ajuta să te formezi pentru ceea ce acum, în sfârşit, se definise. Teribil de limpede, ca şi cum sufletul mi se luminase printr-o explozie silenţioasă, licări o amintire viitoare, licări gândul că exact aşa cum îmi amintesc uneori felul în care mama, care a murit, făcea o faţă plângăreaţă şi îşi lua capul în mâini de câte ori se încingeau peste măsură spiritele la masă, o să-mi amintesc într-o bună zi, cu o acuitate iremediabilă, necruţătoare, umerii supăraţi ai tatălui meu stând cu harta rupă în faţă, mohorât, în haina scurtă şi caldă de casă, presărată cu scrum şi mătreaţă; şi toate astea se amestecau, creator, cu senzaţia dată astăzi de fumul

albastru care se lipea de frunzele galbene de pe acoperişul ud.

Prin uşi, degete lacome, invizibile luară de la el ceea ce ținea, şi iată, acum zăcea iar pe divan, dar deja nu mai era lâncezeala dinainte. Imens, viu, se întindea şi se îndoia versul unei poezii; şi acolo unde se îndoia, se aprindea, dulce şi fierbinte, o rimă, şi atunci apărea, ca pe perete când urci scara cu o lumânare, umbra mişcătoare a versurilor viitoare.

Bete de muzica italiană a aliterațiilor, de dorința de a trăi, de noua ispitire a unor slove vechi – *hlad, breg, vetr*[74] –, versurile pieritoare, de nimic, aveau să se ofilească inevitabil cam pe când aveau să apară următoarele, cum se ofiliseră unele după altele toate cele dinainte, scrise în caietul negru. Dar n-are importanță: acum cred în minunatele promisiuni ale unui vers care nu a înghețat, care încă mai gravitează, fața e udă de lacrimi, sufletul explodează de fericire, şi ştiu că această fericire este tot ce poate fi mai bun pe lume.

(1935)

Traducere de Adriana Liciu

Recrutare

---

[74] *Holod* – frig; *bereg* – mal; *veter* – vânt (rusă).

Era bătrân, bolnav, nimeni pe lume nu avea nevoie de el şi ajunsese în stadiul acela de sărăcie în care omul nu se mai întreabă cu ce va trăi mâine, ci doar se miră cu ce a trăit ieri. În afară de boală nu avea pe lume nici un fel de ataşament personal. Sora lui mai mare, nemăritată, cu care plecase în anii ’20 din Rusia, murise de mult. Nu îi mai ducea dorul, se obişnuise deja cu un gol care avea forma ei. Dar acum, în tramvai, întorcându-se de la cimitir, unde fusese la înmormântarea profesorului D., se gândea cu o tristeţe sterilă că mormântul ei era părăsit, că vopseaua de pe cruce crăpase, iar numele abia dacă se mai deosebea de umbra teiului, care luneca pe el ştergându-l... La înmormântarea profesorului D. fuseseră vreo duzină de oameni bătrâni şi blajini, legaţi în mod vulgar de mizerabila egalitate a morţii, care stăteau, ca în situaţiile de acest fel, care grupaţi, care răzleţi, într-un fel de aşteptare îndurerată, până avea să se sfârşească ritualul sărac, punctat de emoţia profană a ramurilor. Soarele dogorea insuportabil pe stomacul gol, iar el era, din bună-cuviinţă, în palton, care ascundea ruşinea umilă a costumului. Şi deşi pe profesorul D. îl cunoscuse destul de bine, deşi se străduia să se ţină drept şi ferm în faţa privirilor, în vântul acela de iulie, fericit, cald, care deja se vălurea, şi se răsucea, şi-i smulgea din mâini imaginea bună a răposatului, gândul îi tot luneca în partea aceea a memoriei unde, cu tabieturile ei invariabile, sora lui învia de zor, semănând cu el, masivă, trupeşă, cu ochelari cu aceleaşi dioptrii pe nasul de-a dreptul bărbătesc, mare şi roşu,

parcă dat cu lac, îmbrăcată cu o jachetă gri cum poartă şi azi rusoaicele activiste: un suflet minunat, minunat – care, la o privire rapidă, ştia să trăiască raţional, energic, dar, oricât de straniu ar fi, cu stupefiante rarişti de tristeţe, numai de el ştiute, pentru care, de fapt, o şi iubise atât.

În tramvai, în mijlocul străinei înghesuieli berlineze, se mai afla cineva dintre cei care rămăseseră la cimitir până la sfârşit – un bătrân avocat (de care, tot aşa, nu avea nevoie nimeni în afară de mine), şi Vasili Ivanovici se întrebă un timp dacă să intre în vorbă cu el în cazul în care tasarea mulţimii din tramvai îi va aduce întâmplător unul lângă altul; acela, dimpotrivă, nu-şi dezlipea privirea de pe fereastră, de la suceala străzilor, cu o expresie ironică pe faţa decrepită. În fine (şi exact în acel moment l-am prins, după care nu l-am mai pierdut nici o clipă din ochi pe recrut), Vasili Ivanovici ieşi pe platformă şi, cum era greoi şi stângaci, conductorul îl ajută să coboare pe refugiul prelung de piatră; coborând, îşi luă de sus cu o recunoştinţă lipsită de grabă mâna pe care conductorul i-o mai ţinea încă de mânecă, păşi încet şi greoi pe trepte, se întoarse şi, după ce studie pericolul, se lăsă spre asfalt, cu intenţia de a trece strada.

Traversă cu succes. Nu demult, când preotul propusese timid să se procedeze la cântarea veşnicei pomeniri, Vasili Ivanovici se lăsase atât de greu în genunchi, şi asta îi luase atât de mult timp, încât totul se sfârşise deja când, în fine, îngenunchease şi el, şi bătrânul Tihoţki îl ajutase, cum îl ajutase adineauri conductorul. Această dublă impresie îi

adânci neobişnuita senzaţie de oboseală, părând să-i amintească prin ceva de ţară, senzaţie care-şi avea totuşi plăcerea ei, şi gândindu-se că, oricum, era prea devreme să se ducă la oamenii aceia cumsecade, anoşti, la care lua masa, Vasili Ivanovici îşi arătă cu bastonul o bancă şi, încet, necedând până în ultima secundă forţei gravitaţiei, se aşeză, capitulând.

Aş fi vrut totuşi să înţeleg de unde era ea, fericirea asta, şuvoiul ăsta de fericire care îndreaptă dintr-odată sufletul spre ceva mare, transparent şi preţios. Doar, s-avem iertare, omul era bătrân, bolnav, avea deja pe el amprenta morţii, îi pierduse pe toţi cei pe care îi iubise: soţia, care îl lăsase încă din Rusia pentru un doctor ciornosoteneţ[75], Malinovski, ziarul la care lucrase, un cititor, prieten din copilărie şi tiz, dragul de Vasili Ivanovici Maler, torturat în anii Războiului Civil până murise, în provincie, fratele, care-i murise de cancer la Harbin, sora.

Se gândi iar, necăjit, la instabilitatea mormântului ei, care trecuse deja târâş în tabăra naturii; uite că erau deja şapte ani de când încetase să-l îngrijească, lăsându-l în voia sorţii. Nitam-nisam, Vasili Ivanovici îl văzu deodată în închipuire, plin de furie, pe individul pe care îl iubise sora lui cândva, singurul bărbat pe care îl iubise ea – din soiul Garşin, pe jumătate nebun, ftizic, fermecător, cu o barbă neagră-cărbune şi cu ochi de ţigan, care se împuşcase pe neaşteptate din pricina alteia: sânge pe plastron, picioarele

---

[75] Membru al organizaţiei „Sutele negre ultrareacţionare”.

mici în ghete elegante. Apoi, fără vreo legătură, îşi văzu sora adolescentă, cu căpşorul ei nou, tuns după un tifos, explicându-i pe divan un complicat sistem de atingere a obiectelor, elaborat de ea, şi care făcuse din viaţa ei o permanentă grijă pentru menţinerea unui misterios echilibru între lucruri: să atingi peretele în trecere, să-ţi treci pe el palma mâinii stângi, apoi pe cea a mâinii drepte – ca şi cum ţi-ai cufunda mâinile în senzaţia obiectului, ca să fie curate, în pace şi reflectându-se reciproc cu lumea –, după care a fost interesată cu precădere de problema feminină, a înfiinţat farmacii pentru femei şi a avut o frică nebună de morţi, pentru că, după cum spunea, nu credea în Dumnezeu.

Aşadar, pierzându-şi acum şapte ani această soră, pe care o iubise cu deosebită duioşie pentru lacrimile ei nocturne; întorcându-se chiar atunci de la cimitir, unde trăncăneala stupidă cu ţărâna readusese la viaţă amintirea; atât de greu, de neputincios, de nedescurcăreţ, că nici nu putuse să se scoale din genunchi, nici să coboare de pe platforma tramvaiului (braţele întinse în jos ale conductorului aplecat milostiv); obosit, singur, gras, ruşinându-se cu toate nuanţele unei pudori de modă veche de lenjeria sa cârpită, de pantalonii putrezi, de toată grăsimea lui prost repartizată care nu place nimănui, delăsată, Vasili Ivanovici era totuşi mai mult decât plin de o fericire indecentă, de o proveniență necunoscută, care îl mirase nu o dată în decursul îndelungatei şi destul de abruptei sale vieți cu invaziile ei neaşteptate. Şedea cât se

poate de liniştit, cu mâinile puse pe curbura bastonului (doar îndreptându-şi din când în când degetele) şi cu pulpele late depărtate, aşa încât baza rotunjită a pântecelui încadrat de paltonul descheiat se odihnea pe marginea băncii. Albinele slujeau teiul în floare de deasupra lui; de-acolo, din desimea lui somptuoasă, plutea o vagă mireasmă de miere, iar jos, în umbra lui, de-a lungul trotuarului, era galbenul viu al grohotişului de flori, ca un bălegar dat prin răzătoare. De-a curmezişul gazonului din mijlocul scuarului zăcea un furtun roşu, ud, şi ceva mai încolo ţâşnea din el apa strălucitoare cu un spectru multicolor într-o aureolă de stropi. Între tufele de păducel şi veceul public sobru, stil *chalet*, trecea strada albăstrie; acolo stătea ca un clovn gras un stâlp de afişaj şi trecea, zdrăngănind şi gemând, un tramvai.

Scuarul ăsta, trandafirii ăştia, verdeaţa asta, le vedea în toate, în toate prefacerile lor simple, pentru a mia oară şi, cu toate astea, aveau străfulgerări de viaţă, de noutate, de participare la soarta lui, de câte ori aveam, el şi cu mine, acele crize de fericire. Alături, pe aceeaşi bancă ospitalieră şi indiferentă, înfierbântată de soare, vopsită în albastru închis, şedea un domn cu un ziar rusesc. Îmi vine greu să îl descriu pe acest domn, şi nici nu am de ce, autoportretul izbuteşte rareori, fiindcă în expresia ochilor rămâne aproape întotdeauna o încordare: hipnoza oglinzii fără de care nu te descurci. De ce am hotărât că pe omul care şedea alături de mine îl cheamă Vasili Ivanovici? Păi, pentru că această combinaţie de nume e ca un fotoliu, iar

el era lat şi moale, cu o faţă mare, de-acasă, şi, cu mâinile puse pe baston, şedea comod, nemişcat – doar pupilele umblau de colo-colo pe după lentilele ochelarilor, de la norul care mergea într-o direcţie la camionul care mergea în cealaltă sau de la vrabia care îşi hrănea pe pietriş puiul, la mişcările smucite, intermitente ale unui mic automobil de lemn, tras după el cu o aţă de un copilaş care îl şi uitase (iată, a şi căzut pe-o parte, dar continuă să meargă). Necrologul profesorului D. ocupa un loc de frunte în ziar, şi iată, grăbindu-mă să mobilez cumva cât mai mohorât şi mai tipic dimineaţa lui Vasili Ivanovici, i-am şi pus la cale mersul acela la înmormântare, deşi scria că ziua urmează să fie anunţată, numai că, repet, m-am grăbit, dar şi voiam să fie aşa – doar el era dintre aceia pe care îi vezi pe la solemnităţile ruseşti din străinătate, stând cumva deoparte, dar subliniind prin aceasta că prezenţa lor este ceva obişnuit, şi cum în trăsăturile moi ale feţei lui masive, rase, era ceva ce-mi amintea de trăsăturile unei doamne activiste moscovite, A.M. Aksakova, pe care mi-o amintesc din copilărie (îmi era rudă pe departe) aproape fără să vreau, dar deja cu detalii de neînfrânat, i-am făcut-o soră – şi toate astea s-au întâmplat cu o viteză ameţitoare, fiindcă mie îmi trebuia cu orice preţ, iată, unul ca el, pentru un episod al romanului cu care mă lupt de trei ani. Ce-mi păsa mie că omul acesta bătrân şi gras, pe care îl văzusem mai întâi coborând din tramvai şi care şedea acum alături de mine, poate că nici nu era rus? Eram atât de mulţumit de el! Era atât de încăpător! Printr-un ciudat concurs de

sentimente, mi se părea că îl molipsesc pe necunoscut cu fericirea aceea scânteietoare care face să mă treacă fiori... Doream ca în ciuda bătrâneții, a sărăciei, a tumorii din stomac, Vasili Ivanovici să împărtăşească intensitatea teribilă a beatitudinii mele, reabilitându-i prin complicitate nelegitimitatea, aşa încât să nu mai fie o senzație pe care nu o cunoaşte nimeni, soiul cel mai rar de nebunie, un curcubeu monstruos în întregul suflet, şi să devină accesibilă pentru cel puțin doi oameni, devenindu-le subiect de discuție şi dobândind astfel drepturi de viață cotidiană, de care, altminteri, fericirea mea sălbatică, sufocantă, este lipsită cu desăvârşire. Vasili Ivanovici (mă încăpățânam să-i spun astfel) îşi scoase pălăria neagră de fetru, parcă nu spre a-şi răcori capul, ci anume ca să-mi salute gândurile. Îşi netezi încet creştetul capului, şi umbrele frunzelor de tei trecură peste venele mâinii mari şi se aşezară iar pe părul cărunt. La fel de încet îşi întoarse capul spre mine, se uită la ziarul meu, la fața mea cu mască de cititor şi, întorcându-se maiestuos la loc, îşi puse din nou pălăria.

Dar era deja al meu. Iată că se ridică anevoie, se îndreptă, îşi trecu bastonul dintr-o mână în cealaltă şi, făcând mai întâi un scurt pas de probă, se depărtă liniştit – dacă nu greşesc, pe vecie, dar luase cu sine ca pe o ciumă neobişnuita molimă, fiind deja legat intim cu mine, sortit să se ivească pentru o clipă în adâncul unui capitol, la cotitura unei fraze.

Reprezentantul meu era acum singur pe bancă şi, pentru că se mută la umbră, unde abia şezuse Vasili Ivanovici, pe fruntea lui se legănă aceeaşi răcoare de tei care îl miruise pe cel ce plecase.

(1935)
Traducere de Adriana Liciu

Întâmplare din viață

Dincolo de perete, Pavel Romanovici povestea hohotind de râs cum îl părăsise nevasta.

N-am mai suportat zarva aceea oribilă şi, fără să-i mai cer voie oglinzii, cu rochia boțită cu care căzusem latră după prânz şi, probabil, cu amprenta pernei pe un obraz, am irumpt acolo, adică în sufrageria gazdei, unde am dat de următorul tablou: gazda mea, un anume Prişvin (nu e rudă cu scriitorul), asculta încurajator umplând țigări, iar Pavel Romanovici umbla de jur împrejurul mesei cu o față de coşmar, atât de livid, că parcă îi pălise şi capul ras ca-n palmă – o curățenie tipic rusească, de inginer militar cumva, dar care acum îmi aminteşte ceva neplăcut, groaznic, ceva ca de ocnă.

Venise propriu-zis la fratele meu care tocmai plecase, dar de fapt îi era perfect egal, amarul din el trebuia să vorbească şi uite că găsise pe cineva mulțumit să-l asculte într-un om prea puțin simpatic, abia cunoscut, şi povestea

printre hohote de râs, la care ochii nu participau, cum nevastă-sa adunase lucrurile din casă, cum îi luase din greşeală pince-nez-ul la care ținea, cum toate rudele ei fuseseră la curent înaintea lui, cum...

— Uite, interesant, i se adresă deodată direct lui Prişvin, un văduv evlavios, dar în acelaşi timp vorbind tot mai mult în spațiu, uite, interesant, oare pe lumea ailaltă cum o să fie, o să trăiască cu mine sau cu lacheul ăla?

— Hai să mergem la mine, Pavel Romanovici, am spus cu cel mai cristalin timbru al meu, şi-abia atunci mi-a observat el prezența; eu stăteam lipită trist de colțul bufetului întunecat cu care silueta mea minionă în rochie neagră aproape că se şi contopise – da, port doliu, după tot, după toți, după mine, după Rusia, după fetusul chiuretat din mine. Am trecut în odăița mea minusculă, unde abia încape patul lat aşternut cu mătase, iar pe măsuța joasă stă bomba de sticlă a lămpii, plină cu apă, şi-n atmosfera asta a confortului meu personal, Pavel Romanovici a devenit brusc altul, s-a aşezat tăcut şi şi-a şters ochii congestionați. M-am făcut ghem alături, am bătut pernele şi am căzut pe gânduri – îngândurare feminină rezemată într-un cot –, uitându-mă la el, la capul lui albastru, la umerii solizi pe care s-ar fi potrivit mai curând o tunică decât un sacou. Mă uitam la el şi mă tot miram, cum de-am putut să fiu cândva atrasă de bărbatul ăsta scund, îndesat, cu o figură de om de rând (doar dinții îi are teribil de frumoşi, asta trebuie să recunosc), dar îmi căzuse cu tronc acum doi ani, când tocmai se pregătea să se însoare

cu frumoasa lui – şi ce-mi mai căzuse, ce-am mai plâns după el, ce-am mai visat lănţişorul ăsta subţire de pe încheietura lui păroasă!

Din buzunarul de la spate şi-a extras portţigaretul mare, „de luptă”, după expresia lui, şi, dând din cap deprimat, bătu de câteva ori – mai multe decât de obicei – ţigara de capac.

— Da, Maria Vasilievna, spuse într-un sfârşit printre dinţi, fumând şi înălţându-şi sprâncenele triunghiulare, da, cine s-ar fi putut gândi că o să se-ntâmple aşa, aveam încredere în muierea asta, aveam toată încrederea.

După logoreea pe care o avusese, totul părea acum teribil de liniştit, se auzeau ploaia picurând pe pervaz şi Prişvin ţăcănindu-şi după perete aparatul de umplut ţigări. Ori pentru că ziua era mohorâtă, ori pentru că o nefericire de felul nefericirii lui Pavel Romanovici cere şi din partea lumii înconjurătoare descompunere, eclipsă, mie mi s-a părut că se lăsase de mult seara, deşi nu era decât ora trei din zi şi eu mai aveam de făcut un drum în afara oraşului, cu o treabă a fratelui meu.

— Ce putoare, zise Pavel Romanovici cu un fluierat, numai şi numai ea a combinat-o cu el, n-am putut s-o sufăr niciodată şi nu i-am ascuns asta Lenocikăi. Ce putoare! Cred că ai văzut-o – la vreo şaizeci, vopsită, parcă-i o iapă murgă, cocoşată de grasă ce e. Mare păcat că e plecat Kolea. Cum se-ntoarce, să mă sune. Eu, mă ştii, sunt un om simplu, ce-i în guşă, şi-n căpuşă, i-am spus de mult Lenocikăi: Maică-ta e rea, e periculoasă. Acum, uite

care-i treaba: poate mă ajută Kolea să înjgheb o scrisoare către bătrână, o înştiinţare, cum ar veni, formală, că eu ştiu şi pricep foarte bine a cui influenţă e asta şi cine a împins-o pe nevastă-mea – uite, în ideea asta, cât se poate de politicos, se-nţelege.

Eu tăceam. El era pentru prima dată la mine personal – vizitele la fratele meu nu contează – era prima dată că stătea la mine pe *kautsch*, îi şi picase scrum pe pernele mele de toate culorile, dar ceea ce altădată mi-ar fi făcut o plăcere divină, acum nu mă mai bucura deloc. Este deja ceva vreme de când nişte oameni cumsecade mă informaseră că n-avea o căsnicie reuşită, că nevastă-sa se dovedise o proastă de două parale, o mizerabilă – şi o bârfă clarvăzătoare îl dăduse de mult drept amant al ei pe originalul ăla care se lăsase ademenit de frumuseţea ei de vacă. De-asta catastrofa nici n-a fost o surpriză pentru mine, mai mult decât atât, poate m-am şi aşteptat ca la un moment dat Pavel Romanovici să aterizeze la mine. Dar nu, oricât mi-am scormonit în adâncul sufletului, n-am găsit bucurie, din contră, mi-era aşa de greu, aşa de greu, că pur şi simplu nici nu ştiu cum să mă exprim. Toate romanele mele, printr-o înţelegere secretă între eroii lor, au fost întotdeauna care mai de care mai mediocre şi mai tragice sau, mai exact, mediocritatea le şi făcea tragice. Preambulurile mi-e şi ruşine să le amintesc, despărţirile – mi-e silă, iar partea de mijloc, adică esenţialul, pare să nici nu existe, nu-mi amintesc decât o vânzoleală indolentă, ca printr-o apă tulbure ori printr-o ceaţă lipicioasă. Atracţia

mea pentru Pavel Romanovici avusese cel puțin meritul de a nu semăna cu tot restul, rămânând rece şi fermecătoare, dar acum era şi ea atât de îndepărtată, de expirată, chiar invers, împrumutase de la ziua de astăzi o tentă de nefericire, de rateu, într-un fel, chiar de penibil, fiindcă fusesem nevoită să ascult cum se plângea de nevastă-sa şi de soacră-sa.

— De s-ar întoarce Kolea mai repede, spuse Pavel Romanovici. Mai am un plan şi se pare că nu-i rău. Dar, deocamdată, poate e mai bine să plec.

Eu tăceam, îl priveam cu tristețe, acoperindu-mi gura cu franjurii şalului negru. El se apropie de fereastră, pe al cărei geam, bătând şi bâzâind, urca de zor o muscă şi pe urmă se oprea şi se codea; apoi el atinse cotoarele cărților de pe etajeră. Ca mai toți oamenii care citesc puțin, era atras de dicționare, şi acum extrase un volum cu ditamai cotorul, cu o păpădie şi cu o copilă cu cârlionți roşcați pe copertă.

— Minunat lucru, zise, îndesă mamutul la loc şi, brusc, izbucni în hohote de plâns.

L-am aşezat alături de mine – el se legăna hohotind tot mai tare şi înfundându-şi fața în genunchii mei. I-am atins uşor cu degetele capul ca de şmirghel, fierbinte, şi ceafa puternică, roz, cum îmi place aşa de mult la bărbați. Hohotele s-au mai potolit puțin. M-a muşcat uşor prin rochie şi s-a îndreptat.

— Ştii ce? a spus plesnindu-şi zgomotos palmele mari, scobite (aşa arăta un unchi de-al meu de pe Volga cum dau

drumul vacile la plăcinte), hai să mergem la mine, porumbițo. N-am stare să rămân singur. Uite, cinăm şi noi împreună, trântim o votculiță şi după aia la cinema, hm?

N-am putut să nu accept, deşi ştiam că o să-mi pară rău. În timp ce contramandam la telefon treaba pe care-o aveam de făcut, m-am văzut în oglindă şi mi s-a părut până şi mie că arăt ca o călugăriță, cu o față de ceară, aspră, dar peste un minut, după ce m-am pudrat şi mi-am pus pălăria, parcă m-am cufundat în ochii mei experimentați, negri, imenşi, şi în ei era o strălucire deloc monahală, chiar şi prin voaletă ardeau, uf, cum mai ardeau. Pe drum, în tramvai, Pavel Romanovici se înstrăină, se făcu ursuz, eu îi povesteam despre slujba lui Kolea, iar lui îi umblau ochii – era vădit că nu asculta. Am ajuns. În cele trei cămăruțe pe care le ocupa cu Lenocika lui domnea o dezordine de nu-ți venea să crezi, ai fi zis că boarfele lui se încăieraseră cu ale ei. Ca să-l amuz pe Pavel Romanovici, m-am apucat să fac pe subreta, mi-am pus un şorțuleț uitat de toți într-un colț al bucătăriei, am readus liniştea printre mobile, am pus frumuşel masa, aşa că Pavel Romanovici îşi plesni din nou palmele şi se hotărî să pună de un borş, că se mândrea teribil cu calitățile lui de bucătar.

După primele două, trei păhărele intră într-o stare neobişnuit de vioaie, aferat ca şi cum ar fi avut într-adevăr un plan la îndeplinirea căruia trebuia să purceadă. Nu ştiu dacă şi-a impus singur seriozitatea aia artificială cu care un bărbat care ştie să bea savurează o votcă sau, într-adevăr, a avut impresia că încă din camera mea

începuserăm, el şi cu mine, să elaborăm ceva de soiul ăsta, să discutăm, dar şi-a umplut stiloul, a adus cu o mină plină de înțeles un dosar – scrisorile nevesti-sii către el, din primăvară, când fusese plecat la Bremen sau nu ştiu unde – şi se apucă să dea din ele citate care dovedeau că ea pe *el* îl iubeşte, nu pe ăla. Şi repeta energic „aşa”, „excelent”, „poftim, uite-aici”, în vreme ce-i dădea înainte cu băutura. Raționamentul lui consta în aceea că, de vreme ce Lenocika îi scrisese „te mângâi în gând, pavianul meu mic”, era imposibil să-l iubească pe celălalt, deci era în eroare şi trebuia lămurită că era în eroare. După ce a mai băut, şi-a schimbat umoarea, s-a posomorât, a început să fie bădăran, s-a descălțat, Dumnezeu ştie de ce, şi pe urmă din nou, ca mai înainte, a izbucnit în hohote de plâns şi, hohotind, umbla dintr-o cameră în alta, de parcă eu nici n-aş fi fost acolo, şi cu talpa goală a făcut vânt cu toată puterea unui scaun peste care dăduse. Între timp isprăvise carafa, intrând în faza a treia, final al acestui silogism beat în care se combinaseră după toate regulile aferarea de la început şi mohoreala de după ea. Acum dădea impresia că stabiliserăm ceva amândoi (ce anume, era destul de neclar), ceva care-l punea într-o lumină extrem de urâtă pe amantul ei, şi planul era ca eu, chipurile din proprie inițiativă, să mă duc la ea şi să o „previn”, dându-i totodată să înțeleagă şi că Pavel Romanovici se opusese ferm oricărei intervenții şi că sfaturile lui erau angelic de dezinteresate. Nici n-am apucat să mă dezmeticesc bine, împresurată şi înghesuită de şoapta stufoasă a lui Pavel Romanovici care

deja se încălța zorit, că m-am trezit sunând-o la telefon şi abia când i-am auzit vocea, ridicată, prostesc de sonoră, mi-a devenit deodată limpede că sunt beată şi că fac tâmpenii. Am închis, dar el a început să-mi sărute mâinile reci pe care mi le strângeam, şi am telefonat iar, am fost recunoscută fără entuziasm, am spus că trebuie să ne vedem în legătură cu o chestiune, şi ea, după ce s-a codit puțin, a acceptat să mă duc la ea chiar atunci. Acum, adică atunci când ieşisem deja din casă împreună cu Pavel Romanovici, a reieşit că planul nostru era deja pus la punct şi că era teribil de simplu: eu trebuia să-i spun ei că Pavel Romanovici are să-i comunice ceva extrem de important, care nu avea absolut, dar absolut nici o legătură cu despărțirea lor (asupra acestui lucru a insistat în mod deosebit, savurându-şi tactica) şi că o aşteaptă în berăria de peste drum.

Mie mi-a trebuit foarte mult ca să urc scara şi, nu ştiu de ce, mă chinuia gândul că ultima oară când mă văzusem cu ea avusesem aceeaşi pălărie şi aceeaşi vulpe neagră pe umăr. Lenocika, în schimb, mi se înfățişă elegantă, proaspăt coafată, din câte se vedea, dar prost şi, oricum, urâțită, cu nişte umflături bătrâneşti în jurul gurii rujate şic, care făceau ca tot şicul să se ducă pe apa sâmbetei.

— Nu cred că e aşa de important, a zis ea uitându-se la mine cu o privire curioasă, dar dacă el crede că a mai rămas ceva de discutat, mă rog, sunt de acord, dar am rugămintea să fie cu martori, mi-e frică să rămân singură cu el, mi-a ajuns, mulțumesc frumos.

După ce am intrat în berărie, Pavel Romanovici s-a aşezat cu coatele pe masă, şi-a şters cu degetul mic ochii goi, roşii, şi i-a povestit o groază, monoton, „o întâmplare din viaţă” unui neamţ absolut necunoscut care stătea la aceeaşi masă, o namilă de bărbat cu o cărare linsă, dar cu un puf negru pe ceafă şi cu unghiile roase.

— Pe de altă parte, spunea Pavel Romanovici, taică-miu n-a vrut să dea de bucluc, aşa că a hotărât să-l împrejmuiască. Buuun. De la noi până acolo erau cam... Îi făcu distrat semn cu capul soţiei şi continuă ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic: ...cam de-aici până la tramvai, aşa că nu puteam să avem nici un fel de pretenţii la ei. Dar cred că sunteţi de acord că să-ţi petreci toată toamna la Vilna fără lumină nu-i tocmai o glumă. Atunci, călcându-şi pe inimă...

Nu se-nţelegea nimic din ce povestea. Neamţul asculta de zor, cu gura întredeschisă, nu prea înţelegea ruseşte, dar actul propriu-zis al înţelegerii îi aducea satisfacţie. Lenocika, care şedea aşa de aproape de mine că-i simţeam căldura neplăcută, se apucă să scotocească în poşetă.

— La această hotărâre, spunea Pavel Romanovici, a contribuit boala lui taică-miu. Dacă chiar aţi locuit acolo, vă amintiţi desigur strada. Noaptea-i cald acolo şi se întâmpla des...

— Pavlik, spuse Lenocika, uite-ţi pince-nez-ul, l-am pus fără să vreau în poşetă.

— Noaptea e întuneric acolo, repetă Pavel Romanovici, deschise micul etui pe care i-l aruncase ea peste masă, îşi

puse pince-nez-ul şi, scoţând un revolver, începu să tragă în soţie.

Ea se prăvăli urlând sub masă, trăgându-mă şi pe mine după ea, iar neamţul, care se depărtase dintr-un salt de Pavel Romanovici, se împiedică de noi şi căzu şi el grămadă, aşa că ne-am cam amestecat toţi trei, dar tot am văzut cum chelnerul, care sărise la agresor, i-a dat în cap, mulţumit nevoie mare şi cu toată puterea, cu o scrumieră de fier. A urmat obişnuita, în astfel de cazuri, aducere la ordine a lumii date peste cap – cu participarea unor gură-cască, a poliţiei şi a salvării. Lenocika, cu o rană în umărul gras, bronzat, gemând fals, a fost transportată la spital, dar, uite, cum l-au luat pe Pavel Romanovici, asta n-am văzut. Când s-a isprăvit totul, adică atunci când şi-au reluat toate cele locurile – felinarele, casele, stelele –, m-am trezit pe strada pustie împreună cu neamţul; masiv, cu capul gol, într-un trenci larg, parcă plutea alături de mine. Mie mi s-a părut la început că mă conducea acasă, dar brusc mi-am dat seama că îl conduceam eu pe el. Încet, convingător, dar nu lipsit de orice poezie şi, cine ştie de ce, într-o franceză stricată, îmi explică în uşa lui că nu mă putea duce la el, fiindcă locuieşte cu un prieten care îi ţine loc şi de tată, şi de frate, şi de soţie. Scuzele lui mi s-au părut atât de jignitoare, încât i-am spus poruncitor să cheme imediat un taxi şi să mă ducă unde stau în gazdă, dar el a zâmbit speriat şi mi-a trântit uşa-n nas; şi iată-mă mergând deja pe strada udă – deşi ploaia stătuse de mult –, udă şi parcă ruşinată, singură cuc, cum mi-e dat să merg

de-un veac, şi în faţa ochilor mei se tot înălţa, se tot înălţa Pavel Romanovici ştergându-şi bietul cap de sânge şi de scrum.

(1935)
Traducere de Adriana Liciu

Primăvară la Fialta

Primăvara la Fialta e înnorată şi mohorâtă. Totul e ud: trunchiurile pătate ale platanilor, ienuperii, gardurile, pietrişul. Departe, în zarea palidă încadrată inegal de case albăstrii ce dau să se ridice în genunchi şi dibuie după un reazem (un chiparos de cimitir se întinde după ele), muntele Sf. Gheorghe, vag conturat, seamănă mai puţin ca oricând cu pozele sale color care aşteaptă un turist (de prin 1910, judecând după pălăriile doamnelor şi tinereţea vizitiilor), înghesuite în caruselul înţepenit al suportului lor, între rânjetul unei pietre din cristale de ametist şi rococoul marin al unor scoici. Vânt nu e, aerul este cald, miroase a ars. Marea, preaîndestulată şi desărată de ploaie, e oliv pal; nicicum nu izbutesc să se înspumeze valurile molâi.

Tocmai într-o astfel de zi mă deschid ca un ochi în mijlocul oraşului, pe o stradă abruptă, absorbind dintr-odată tot: şi tejgheaua cu ilustrate, şi vitrina cu crucifixuri, şi afişul unui circ în turneu, cu un colţ umed dezlipit de pe zid, şi coaja încă foarte galbenă de portocală de pe trotuarul

vechi, vânăt, care păstrează ici-colo, ca prin vis, stranii urme de mozaic. Iubesc orăşelul ăsta; să fie pentru că în scobitura numelui său simt mirosul dulce-jilav al micuței, întunecatei, celei mai boțite dintre flori[76], şi nu în ton, deşi e limpede ecoul laltei; să fie pentru că primăvara lui somnoroasă e un neasemuit balsam pentru suflet, nu ştiu; dar ce bucuros am fost să mă trezesc acolo şi, uite-aşa, s-o iau lipa-lipa în sus, în întâmpinarea pârâiaşelor, fără şapcă, cu capul ud, cu trenciul pus direct peste cămaşă!

Venisem cu expresul de noapte, nărăvit să culeagă, cu frenezia aceea a lui de locomotivă, bubuind, cât mai multe tuneluri; venisem pe negândite, pentru o zi, două, profitând de un răgaz în mijlocul unei călătorii de afaceri. Soția, copiii mi-i lăsasem acasă: prezent tot timpul în nordul luminos al firii mele, plutind tot timpul alături de mine, chiar prin mine, şi totuşi în afara mea, acest sistem al fericirii.

De pe o treaptă mică se ridică şi porni, cu o burtă ombilicată, cenuşie, umflată, un puradel de sex masculin, păşind şontâc-şontâc pe colăcei şi căznindu-se să ducă deodată trei portocale, tot scăpând câte una, până căzu şi el, şi-atunci, cât ai clipi, i le şi înhață o fetiță cu o salbă grea în jurul gâtului oacheş şi cu o fustă lungă, ca de țigancă. Mai încolo, pe terasa udă a unei cafenele, un chelner ştergea măsuțele; cu el stătea de vorbă, sprijinindu-se în rând cu mine de parapet, cu o mustață

---

[76] În limba rusă, *fialka* înseamnă „violetă”.

deprimată, un vânzător de zaharicale alambicate cu luciu selenar, cu un coş deprimant de plin. Parcă încetase să bureze ori se obişnuise Fialta şi nu mai ştia nici ea ce respiră, aer umed ori ploaie caldă. Îndesându-şi din mers pipa dintr-o chisea de cauciuc, un englez din soiul rezistent la transport, în şalvari cadrilaţi, apăru de sub un arc şi intră într-o farmacie, după al cărei geam se sfârşeau de mult de sete nişte bureţi mari şi palizi într-o vază albastră. Doamne, ce desfătare simţeam prelingându-mi-se prin toate venele, cu ce recunoştinţă răspundea totul în mine la foşnetele, la miresmele acestei zile cenuşii, preapline de primăvara pe care, totuşi, n-o simţeam încă în mine! Mintea mi-era limpede după o noapte de nesomn; înţelegeam tot: fluierul mierlei în grădina de migdali din spatele capelei, îngrămădeala paşnică a ruinelor acelora de locuit pe post de case şi, departe, după un văl de aer, marea cu respiraţia ei, şi scânteierea pizmaşă a cioburilor verzi zbârlite din înaltul unui zid (pe partea cealaltă – orgoliul în stucatură al unui bogătaş local) şi, lipit pe zid, afişul unui circ: un indian înaripat, aruncând din goană lasoul, înfăşoară o zebră imposibilă, iar pe socluri împestriţate cu stele stau în fund nişte elefanţi buimaci.

Acelaşi englez de adineauri mi-o luă acum înainte. În treacăt, absorbindu-l odată cu tot restul şi pe el, am văzut cum, lansând într-o parte un ochi mare de acvamarin cu o căutătură aţâţată, şi-a lins fulgerător buzele cu vârful limbii. Maşinal, m-am uitat şi eu într-acolo şi am văzut-o pe Nina.

De fiecare dată când o întâlneam, de cincisprezece ani de când dura... nu mă încumet să spun precis... prietenia? romanul nostru?... părea să nu mă recunoască imediat; şi acum la fel, o clipă rămase cum stătea, întorcându-se pe jumătate, întinzând umbra de pe gâtul înfăşurat într-o eşarfă galben-citron cu o nesiguranţă binevoitoare, plină de curiozitate... şi iat-o deja scoţând un strigăt cu mâinile ridicate, jucându-şi toate cele zece degete prin aer, şi în mijlocul străzii, cu înflăcărarea sinceră a unei vechi prietenii (cu aceeaşi căldură cu care îmi făcea semnul crucii când ne despărţeam), mă sărută de trei ori cu toată gura şi mi se alătură, agăţându-se de mine, potrivindu-şi dintr-un salt şi o glisadă pasul cu al meu, în strâmta ei fustă roşcată cu şliţ pe gambă.

— Ferdinanduşka e aici, cum să nu, răspunse ea şi imediat, drăguţ şi vesel, se interesă la rândul ei de soţia mea. Hoinăreşte pe undeva cu Segur, continuă ea despre soţ, iar eu trebuie să fac nişte cumpărături, că plecăm. Stai, unde mă duci, Vasenka?

La drept vorbind, înapoi în trecut, lucru pe care-l făceam de fiecare dată când mă întâlneam cu ea, repetând parcă întreaga intrigă ce se adunase de la început şi până la ultima adăugire, cum se încheagă cele deja spuse într-un basm rusesc, când i se dă ghes să meargă mai departe. Acum ne întâlneam în ceţoasa şi calda Fialtă şi n-aş fi putut serba mai elegant această întâlnire (vom enumera din nou, cu viniete colorate de mână, toate meritele precedente ale sorţii), nici dacă aş fi ştiut că era ultima; zic ultima,

pentru că nu sunt în stare să-mi imaginez vreo firmă pe lumea cealaltă care să accepte să-mi mai aranjeze o întâlnire cu ea dincolo de mormânt.

E deja mult de tot de când am cunoscut-o pe Nina, în 1917 trebuie să fi fost, judecând după locurile acelea în care timpul s-a uzat. S-a întâmplat la o onomastică, la o mătuşă a mea, la moşia ei de lângă Luga, într-o neîntinată iarnă de țară (cât de bine îmi amintesc primul semn că eram pe-aproape: un hambar roşu în mijlocul câmpului alb). Eu abia terminasem liceul; Nina se logodise deja: de-o seamă cu secolul, ea, în ciuda faptului că era mică de statură şi slabă sau poate tocmai de-aceea, părea mult mai în vârstă decât anii pe care-i avea şi, tot aşa, la treizeci şi doi părea mult mai tânără. Logodnicul ei de-atunci, un ofițer combatant din acela îngrijit, bărbat bine, cam greoi, om de ispravă, cântărindu-şi fiecare cuvânt cu un cântar întotdeauna verificat şi lustruit, vorbind cu un glas egal şi mângâios de bariton, care devenea şi mai mângâios când i se adresa ei; pe scurt, o persoană dintre acelea despre care orice părere sfârşeşte printr-o trimitere la probitatea lor ireproşabilă (un camarad minunat, un martor ideal la duel) şi care, dacă chiar se îndrăgostesc, nu iubesc pur şi simplu, ci adoră; acum lucrează cu succes ca inginer într-o țară tropicală foarte îndepărtată, unde ea nu l-a urmat.

Se aprind ferestrele şi se întind, cu crucea pe spate, cu fața în jos, pe zăpada groasă, întunecată; se lasă între ele şi lumina în evantai de deasupra intrării principale. Nu-mi amintesc de ce-am dat cu toții năvală din sala sonoră cu

coloane în întunericul acela încremenit, populat doar de brazii a căror masivitate de zăpadă îi făcea încă pe-atâta de umflați; să ne fi chemat paznicii să vedem promițătoarea vâlvătaie a unui incendiu îndepărtat, să fi admirat calul de gheață sculptat lângă iaz de meditatorul elvețian al verilor mei? Amintirea revine la viață abia pe drumul de întoarcere spre casa luminată, în timp ce păşeam unul câte unul pe poteca îngustă dintre nămeții sumbri, cu scârț-scârț-scârțâitul acela care, cum se-ntâmplă, servea ca unică temă a taciturnei nopți de iarnă. Eu mergeam în urma celorlalți; în fața mea, la trei paşi alunecoşi, păşea un mic contur aplecat; brazii îşi târguiau în tăcere plăcintele albăstrii; poticnindu-mă, mi-a scăpat – şi n-am putut s-o dibui imediat – o lanternă cu bateria moartă pe care mi-o vârâse cineva ; şi pe loc, atrasă de drăcuiala mea, cu un râs iute, zglobiu, gutural, care savura dinainte hazul, Nina se întoarse sprintenă spre mine. Îi spun Nina, dar atunci abia dacă-i ştiam numele, abia dacă apucaserăm să ne spunem ceva, orice... „Cine-i ăsta?", întreba ea curioasă, iar eu o sărutam deja pe gâtul neted şi arzând tot în spatele gulerului, încins cum era de blana de vulpe care mi se tot punea în cale, până când ea şi-a întors spre mine şi şi-a potrivit pe buzele mele, cu simplitatea aceea sinceră proprie numai ei, buzele ei conştiincioase, inimoase.

Dar, într-o explozie de veselie, despărțindu-ne într-o clipită, începu pe-ntuneric o bătaie cu zăpadă, şi cineva, scăpând, căzând, scârțâind, hohotind şi gâfâind, se cățără pe un nămete, nămetele o luă la fugă, oftă, ampută un

pâslar. Şi pe urmă, până să ne împrăştiem, n-am mai scos o vorbă unul cu altul, n-am aranjat nimic în privința celor cincisprezece ani de drumuri care aveau să urmeze, care porniseră deja spre zări, încărcați cu părți din întâlnirile noastre dezlânate, şi urmărind-o prin labirintul de gesturi şi umbre de gesturi din care s-a compus seara aceea (a cărei schiță o pot reface acum, în mare, doar după alte seri asemănătoare, dar fără Nina), am fost uimit, țin minte, nu atât de lipsa de atenție cu care mă trata, cât de naturaleța sinceră a acestei lipse de atenție, eu neştiind încă pe-atunci că, numai două cuvinte dacă aş fi spus, pe dată i-ar fi luat locul, cu coloritul minunat al sentimentelor, un interes vesel, bun, participativ pe cât se poate, de-ai fi zis că dragostea feminină era o apă de izvor cu săruri curative, din care ea dădea cu dragă inimă să bea oricui din micul căuş al palmei ei, numai să-i fi amintit.

— Ultima oară ne-am văzut, parcă, la Paris, am remarcat eu, ca să provoc una dintre expresiile familiare pe feţişoara ei cu pomeți ieşiți, cu buze de un zmeuriu închis; şi, într-adevăr: ea zâmbi atât de ironic, de parcă aş fi spus o glumă nesărată sau, mai exact, de parcă toate oraşele astea în care ne fixa soarta întâlnirile, la care nu apăream din voința noastră, toate aceste peroane, şi scări, şi străduțe uşor butaforice erau decoruri rămase din cine ştie ce alte vieți jucate până la sfârşit şi care aveau atât de puțin de-a face cu jocul sorții noastre, încât era aproape o lipsă de gust să le-aminteşti.

Am însoțit-o la o prăvălioară, una din pasaj; acolo, în clarobscurul mărgelat, a zăbovit o groază învârtind în mâini nişte portmonee roşii din piele, îndesate cu o hârtie fină, uitându-se la etichetele cu prețul de parcă voia să le afle vârsta; pe urmă a cerut unul exact la fel, dar maro, şi când, după o foşneală de zece minute, a fost găsită exact minunea aceea, puțin a lipsit să ia banii din mâna mea, dar s-a dezmeticit la timp şi am plecat fără să cumpărăm nimic.

Strada era tot umedă, fără viață; mirosea a fum înecăcios dinspre ferestrele goale ale caselor palide, trezindu-mi o amintire tătărească; o mică trupă de țânțari se îndeletnicea cu stopatul aerului deasupra unei mimoze care înflorea lăsându-şi mânecile până-n pământ; doi muncitori cu pălării cu boruri largi mâncau brânză cu usturoi, rezemându-se de un panou de afişaj pe care erau lipiți un husar-dresor cu mustăți şi un tigru portocaliu pe un suport alb, iar pictorul mersese atât de departe cu dorința de a-l face cât mai feroce, încât se întorsese de pe partea cealaltă şi dăduse figurii lui ceva omenesc.

— *Au fond*, voiam un pieptăn, zise Nina cu un regret tardiv.

Cât de bine îi cunoşteam şovăiala, ezitările, adusul aminte, uşoara agitație de voiaj! Întotdeauna, ori abia venise, ori chiar atunci pleca. Dacă ar fi trebuit să prezint la un concurs de viață terestră o mostră de ipostază de-a ei, probabil că aş fi aşezat-o în fața unui birou dintr-o agenție de voiaj, cu picioarele împletite, unul bătând cu vârful în

linoleum, cu coatele şi poşeta pe biroul îndărătul căruia funcționarul, luând un creion de după ureche, chibzuieşte împreună cu ea deasupra planului unui vagon de dormit.

Prima dată o întâlnisem în străinătate, la Berlin, în vizită la nişte cunoscuți. Eu mă pregăteam să mă însor; ea tocmai se despărțise de logodnic. Am intrat, am văzut-o de departe şi, maşinal, dar fără greş, am stabilit, dintr-o ochire aruncată celorlalți bărbați din cameră, care dintre ei ştia despre ea mai mult decât ştiam eu. Stătea cu picioarele în colțul unei canapele, formând cu trupul ei mic, făcut parcă anume pentru asta, un Z; lângă toculețul ei, pe canapea era o scrumieră; şi după ce se uită țintă la mine şi ascultă cu atenție numele meu, îşi desprinse de buze țigaretul lung ca un lujer şi, tărăgănat, cu bucurie, exclamă: „Nu!" (în sensul de „Nu-mi cred ochilor"), şi imediat toți, în primul rând ea, avură impresia că între noi era o veche relație de amiciție: de sărut nici vorbă să-şi amintească, în schimb (prin el, totuşi) rămăsese cu o impresie generală de ceva intim, amintirea unei prietenii care, de fapt, nu existase niciodată între noi. Aşa încât relațiile noastre au evoluat în baza unei amiciții imaginare, inexistente, fără legătură totuşi cu uşuratica, generoasa, prietenoasa ei dorință de dragoste. Întâlnirea n-a avut absolut nici o importanță, dacă e să ne luăm după cuvintele rostite, dar deja nu mai exista între noi nici un fel de barieră şi, pomenindu-mă lângă ea la o masă de ceai, i-am încercat cu neruşinare răbdarea ascunsă.

Pe urmă a dispărut din nou, iar un an mai târziu îmi conduceam împreună cu soția fratele care călătorea la Viena şi, când trenul, ridicându-şi geamurile, s-a urnit şi a plecat, iar noi ne-am îndreptat spre ieşire pe partea cealaltă a peronului, deodată, lângă un vagon al expresului de Paris, o văd pe Nina îngropându-şi fața în nişte trandafiri, în mijlocul unui grup de persoane enervant de necunoscute mie, care stăteau roată şi se uitau la ea cum priveşte nişte gură-cască la o altercație pe stradă, la un copil abandonat sau la victima unui accident, adică, în mod evident, conducând-o. Ea mi-a făcut semn cu florile, eu i-am făcut cunoştință cu Elena Konstantinovna şi, în vânticelul acela de gară care accelerează viața, n-au trebuit schimbate mai mult de câteva cuvinte, pentru ca două femei total diferite să-şi spună deja la următoarea întâlnire pe nişte nume care le făceau cu atâta uşurință mai mici, de parcă le fluturaseră pe buze din copilărie. Atunci, în umbra albastră a vagonului, a fost pomenit pentru prima dată Ferdinand: am aflat că se mărita cu el. Era timpul să urce, i-a sărutat rapid, dar cu evlavie pe toți, s-a cățărat pe platformă, a dispărut şi pe urmă, prin geam, am văzut cum se instala în compartiment, uitând brusc de noi, trecând în altă lume, şi noi toți, cu mâinile în buzunare, ne uitam parcă pe furiş la viața prin nimic suspectă din spatele geamului, până când ea şi-a venit din nou în fire la fereastra culoarului, după care a ridicat ochii şi a tras în sus de tablou, dar fără nici un rezultat; cineva a ajutat-o, şi ea s-a aplecat afară teribil de mulțumită; unul dintre noi, nevoit deja să facă paşi, i-a

dat o revistă şi un Tauchnitz[77] (ea citea în engleză numai în tren), totul a prins să alunece impecabil de lin şi eu țineam biletul de peron mototolit de nici nu mai ştiai ce e, iar în minte îmi suna sâcâitor, ivită Dumnezeu ştie de ce din cutia muzicală a memoriei, o romanță din alt veac (legată, zice-se, de o dramă pariziană de amor), pe care o cânta o rudă îndepărtată de-a mea, o fată bătrână urâtă foc, cu o față galbenă ca ceara de biserică, dar posedată de un glas atât de fermecător de plin, de puternic, încât o înghițea cu totul, ca un nor de foc, numai ce începea:

On dit que tu te maries,
tu sais que j'en vais mourir[78]

şi melodia asta, ciuda chinuitoare şi asocierea trezită de muzică între cununie şi moarte, şi chiar vocea cântăreței însoțind amintirea ca posesoare a melodiei nu mi-au dat pace câteva ceasuri bune, dar au mai apărut şi după aceea, cu pauze tot mai mari, ca nişte ultime valuri mici, plate, plescăind tot mai rar şi mai distrat, sau ca vibrațiile imperceptibile ale bronzului după ce clopotarul se află deja din nou în sânul veselei sale familii. Iar peste încă un an sau doi mă aflam cu nişte treburi la Paris şi la cotul scării,

---

[77] Aici, carte tipărită de editura cu acelaşi nume din Leipzig, specializată în beletristică în limba engleză; editura a fost denumită după numele fondatorului, Christian Bernard von Tauchnitz (1816-1895).

[78] Se spune că te măriți, / ştii că asta o să mă omoare (în fr. în orig.).

în hotelul în care l-am prins pe actorul de care aveam nevoie, ne-am ciocnit iar unul de altul fără să ne fi înțeles: se pregătea să coboare, ținea cheia în mână. „Ferdinand s-a dus la scrimă”, a spus degajat şi, privindu-mi partea de jos a feței şi chibzuind repede ceva în gând (era de o isteține fără seamăn în ale dragostei), s-a întors şi m-a condus fâțâindu-se pe gleznele subțiri pe castorina albastră a mochetei, iar pe scaunul de la uşa camerei ei era o tavă cu resturile micului dejun, cu urme de miere pe cuțit şi cu o groază de firimituri pe porțelanul cenuşiu al bolului, dar în cameră se făcuse deja curat şi, din cauza curentului nostru, volanul cu dalii albe al muselinei brodate fu aspirat şi înfundat între canaturile trezite la viață ale geamului ce dădea într-un balcon îngust de fontă, şi abia când ne-am încuiat au dat şi ele drumul, cu un oftat fericit, faldului perdelei; iar puțin mai târziu eu păşeam în balconaşul acela şi din strada matinală, cenuşiu-violacee, pustie şi mohorâtă, venea miros de benzină şi de frunziş tomnatic de arțar: da, totul se întâmplase atât de simplu, cele câteva exclamații şi râsete uşoare scoase de noi se potriveau atât de puțin cu terminologia romantică, încât nici nu şi-ar fi avut locul cuvântul acela de brocart – adulter; şi cum nu cunoşteam încă tristețea aceea morbidă care avea să otrăvească întâlnirile mele cu Nina, probabil că eram cât se poate de vesel (de vreme ce ea chiar era veselă) când am plecat de-acolo la un birou să căutăm o valiză pierdută de ea, pentru ca apoi să ne ducem la cafeneaua unde i se afla soțul cu suita lui de-atunci.

N-am să-i spun numele de familie şi, din bună-cuviinţă, chiar schimb numele acestui ungur care scrie în franceză, al acestui scriitor cunoscut încă... n-aş vrea să mă întind despre el, dar îmi iese de sub peniţă. Acum gloria i-a pălit şi asta mă bucură; nu eram singurul care mă împotriveam farmecului lui diabolic; nu numai pe mine mă trecea un fior ofiologic când luam în mână vreo nouă carte de-a lui. Faima celor ca el merge repede, dar în scurt timp se îngreunează, răcindu-se până aproape de uitare, iar istoria abia dacă păstrează un epitaf şi vreo anecdotă. Zeflemist, plin de el, având întotdeauna pregătit un calambur sulfuros, cu o ciudată expresie de expectativă în ochii egipteni, acest fals om de viaţă acţiona în mod irezistibil asupra mamiferelor mici. După ce-şi însuşise la perfecţie arta ficţiunii, se împăuna teribil cu titulatura de autor, pe care o punea mai presus decât pe aceea de scriitor; eu însă n-am înţeles niciodată cum e posibil să inventezi cărţi, la ce bun e ficţiunea; şi, fără să mă sperii de privirea lui persiflant-amabilă, i-am mărturisit o dată că, dacă aş fi literat, numai inimii i-aş îngădui să aibă imaginaţie şi, fie, aş admite şi memoria, această lungă umbră vesperală a adevărului, dar raţiunea nu mi-aş purta-o pentru nimic în lume pe la baluri mascate.

Când ne-am întâlnit, îi cunoşteam deja cărţile; entuziasmului superficial pe care mi-l îngăduisem la început citindu-l îi luase deja locul un uşor dezgust. La începuturile lui mai puteai distinge prin ferestrele pictate ale prozei sale stranii câte o grădină, câte o bine ştiută

dispunere onirică a copacilor... dar cu fiecare an fresca devenea tot mai păstoasă, rozeurile şi lilaurile tot mai îngrozitoare; iar acum nu se mai vede deja nimic prin această oribilă sticlă prețioasă şi, dacă ar fi s-o spargi, tot ce ți-ar năpădi sufletul ar fi o noapte neagră şi absolut pustie. Dar ce periculos era la apogeul lui, cu ce otravă împroşca, cu ce bici plesnea dacă era atins! Tornada trecerii lui lăsa locul neted în urmă, arboretul zăcea doborât la pământ, nu se mai ridica decât praful, prin care se învârtea ca un titirez, urlând de durere, cronicarul de ieri. Pe-atunci făcea vâlvă la Paris *Passage à niveau* a lui, era, cum se spune, foarte anturat, şi Nina (la care maleabilitatea şi agerimea suplineau instrucția deficitară) intra deja în rolul, n-am să spun de muză, dar de tovarăş de suflet al soțului-creator; mai mult chiar: de sfetnic tăcut, lunecând cu solicitudine prin meandrele intimității lui şi, cu toate că e puțin probabil ca ea să fi citit în realitate măcar una dintre cărțile lui, cunoştea surprinzător de bine cele mai reuşite detalii, din discuțiile unor prieteni aleşi. Când am intrat noi, în cafenea cânta o orchestră de femei; am observat în treacăt că în una dintre oglinzile în care erau îmbrăcate coloanele se reflecta pulpa de struț a unei harpe şi, imediat după aceea, am văzut o masă dublă la care, în mijlocul laturii lungi şi cu spatele rezemat de pluş, prezida Ferdinand, şi pentru o clipă poza aceea a lui, poziția brațelor desfăcute şi fețele întoarse spre el ale convivilor mi-au amintit, ca o caricatură coşmarescă... ce mi-au amintit n-am înțeles nici eu pe loc, iar pe urmă, când

am înțeles, m-a mirat ce blasfematorie era comparația, dar, la o adică, nu mai blasfematorie decât însăşi arta lui. El se uita la orchestră; avea pe el, sub un sacou cafeniu, un pulover alb tricotat, cu guler înalt, plisat; deasupra părului pieptănat peste tâmple adăsta un halou de fum de țigară reprodus de oglinda din spatele lui; fața osoasă şi, cum se obişnuieşte să se spună, rasată, era încremenită, doar ochii lunecau de colo-colo plini de satisfacție. Evitând locurile pe unde ar fi fost tentat fără doar şi poate să-l caute un profan, pusese ochii pe această cafenea acceptabilă, cam anostă, şi devenise un obişnuit al ei dintr-un sentiment al ridicolului extrem de propriu lui, găsind de un haz teribil tocmai jalnica atracție a acestei cafenele: o orchestră dintr-o semiduzină de doamne care torceau muzică, obosite şi ruşinoase, neştiind – potrivit expresiei lui – unde să-şi facă dispărut pieptul, superfluu în lumea armoniei. După fiecare număr, îl lovea epilepsia aplauzelor, care treziseră deja (aşa am avut eu impresia) un prim semn de întrebare în mintea patronului cafenelei şi a clienților ei simpli, dar care îi înveseleau teribil pe amicii lui Ferdinand. Erau acolo un pictor cu capul complet chel, dar cât de cât căptuşit, pe care şi-l vâra în toate tablourile (*Salomeea cu o bilă de popice*), un poet care ştia să prezinte cu cinci bețe de chibrit întreaga istorie a căderii în păcat, un pederast bine crescut cu o privire imploratoare, un foarte cunoscut pianist, prezentabil la față, dar cu o expresie înfiorătoare a degetelor, un scriitor sovietic, tinerel, tuns periuță şi cu o pipă micuță, care nu înțelegea nici să-l pici cu ceară ce

societate era aceea în care nimerise; mai erau şi nişte domni care mi se încurcă acum în minte, dintre care doi, trei se distraseră, probabil, cu Nina. Ea era singura femeie de la masă, se gheboşa lipindu-se de paiul din care sugea, şi nivelul lichidului cobora cu un fel de iuțeală copilărească în paharul înalt şi abia când a ajuns la fund a început o gâlgâială şi s-a auzit un scâncet, iar ea a dat paiul la o parte cu limba, abia atunci i-am prins în sfârşit privirea; nu m-am lăsat până nu i-am prins-o, nevenindu-mi să cred că reuşise să uite complet cele întâmplate de dimineață; atât de bine să uite încât, întâlnindu-mi privirea, să-mi răspundă cu un zâmbet întrebător; şi abia după ce s-a uitat fix la mine şi-a dat brusc seama că se cuvine să zâmbească altfel. Între timp Ferdinand, fiindcă doamnele, dând la o parte instrumentele ca pe nişte mobile, părăsiseră temporar estrada, se distra pe seama unui bătrânel străin care şedea nu departe de el, cu ceva mic şi roşu la butonieră şi cu o barbă căruntă care forma împreună cu mustățile, drept la mijloc, un confortabil cuib gălbui pentru gura care mesteca lacom. Pe Ferdinand, cine ştie de ce, îl făceau întotdeauna să râdă emblemele senectuții.

N-am stat mult la Paris, dar după trei zile de bătut străzile împreună, între mine şi Ferdinand se legaseră deja relațiile acelea pline de însuflețire pe care ştia să le creeze ca nimeni altul. Mai târziu aveam să-i fiu şi util: firma mea a cumpărat de la el un subiect pentru un film şi-atunci m-a înnebunit cu telegramele. În aceşti zece ani am început să

ne şi tutuim şi am lăsat în două, trei locşoare mici depozite de amintiri comune... Eu însă nu m-am simțit niciodată în largul meu în prezența lui, şi acum, aflând că era şi el la Fialta, m-a încercat bine ştiuta senzație că mă lasă puterile sufleteşti; un singur lucru mă mai îmbărbăta: recenta cădere a noii lui piese.

Şi iată-l venindu-ne în întâmpinare, într-o manta absolut impermeabilă, cu cordon, clape la buzunare, aparat foto pe umăr, ghete bălțate căptuşite cu gutapercă, sugând imperturbabil (cu o nuanță, totuşi, de uitați-ce-caraghios-mai-sug) o acadea lungă cu luciu selenar, specialitatea Fialtei. În rând cu el, cu un mers uşor țopăit, păşea Segur, un domn uşor filfizon, cu o rumeneală feciorelnică până sub ochi şi cu un păr negru-albăstriu lins, mare iubitor de eleganță şi prost ca noaptea; îi era necesar lui Ferdinand pentru ceva anume (Nina, când se ivea prilejul, cu inimitabila ei suavitate gemută, care nu obliga la nimic, exclama în treacăt: „E aşa o scumpete Segur", dar nu intra în detalii). S-au apropiat, Ferdinand şi cu mine ne-am salutat exagerat, ştiind din experiență că asta era de fapt tot, dar dând impresia că nu era decât începutul; aşa era întotdeauna cu noi: după obişnuita despărțire, ne întâlneam ținându-ne reciproc isonul pe coarda emoției, într-o agitație amicală, în zarvă de sentimente dând să se aşeze; dar plasatorii închideau uşile şi deja nu mai intra nimeni.

Segur mi se plânse de vreme, iar eu nici n-am înțeles la început despre ce vreme vorbea: primăvăratica, cenuşia

esență a Fialtei, cu umezeala ei de seră, dacă se poate numi vreme, era la fel de departe față de tot ceea ce ne putea servi mie şi lui drept subiect de conversație ca şi firavul cot al Ninei, pe care-l țineam între două degete, ori ca strălucirea hârtioarei de argint aruncate ceva mai încolo, în mijlocul caldarâmului ghebos. Am pornit toți patru mai departe, având drept țel aceleaşi cumpărături nedefinite.

— Excelent indianul ăsta! strigă deodată cu un apetit frenetic Ferdinand, trăgându-mă zdravăn de mânecă, dându-mi un ghiont şi arătându-mi afişul.

Ceva mai încolo, lângă o arteziană, îşi dărui acadeaua unei fetițe indigene cu salbă; ne-am oprit să-l aşteptăm: el, lăsându-se pe vine, spuse ceva adresându-se genelor ei plecate, parcă date cu funingine, apoi ne ajunse din urmă zâmbind cu toată gura şi făcând una dintre remarcile acelea porcoase cu care-i plăcea să-şi asezoneze vocabularul. După care atenția îi fu atrasă de un nenorocit de obiect monstruos expus în dugheana cu suveniruri: un simulacru în piatră al muntelui Sf. Gheorghe, cu un tunel negru la poale, care se dovedi a fi gura unei călimări, şi cu un jgheab pentru penițe, sub formă de şine de cale ferată. Cu gura căscată, tremurând de încântare, învârti în mâini obiectul ăla plin de praf, mătăhălos şi absolut iresponsabil, plăti fără să se tocmească şi, cu gura tot căscată, ieşi cu monstrul în brațe. Aşa cum se înconjoară un despot cu cocoşați şi pitici, el făcea pasiuni pentru te miri ce lucru hidos, stare ce putea dura între cinci minute şi câteva zile, şi chiar mai mult, dacă lucrul era însuflețit.

Nina începu să-şi dorească un mic dejun şi, prinzând momentul când Ferdinand şi Segur s-au dus la poştă, m-am grăbit s-o iau din loc cu ea. Nici eu nu înțeleg ce reprezenta pentru mine femeia asta micuță şi îngustă în umeri, cu picioruşe puşkiniene (cum spusese despre ea, eu fiind de față, un poet rus sensibil şi manierat, unul dintre puținii oameni care suspinau după ea platonic), şi cu atât mai puțin înțeleg ce voia soarta de la noi făcând să ne tot întâlnim. N-o mai văzusem o bună bucată de timp după întâlnirea aceea de la Paris şi, pe urmă, vin nu ştiu cum acasă şi o găsesc bând ceai cu soția mea şi examinând pe mâna cu verigheta care se vedea prin el, un ciorap de mătase care fusese un adevărat chilipir. Nu ştiu cum, în toamnă mi-a fost arătat chipul ei într-o revistă de modă. Nu ştiu cum, de Paşte mi-a trimis o vedere cu un ou. O dată, trecând din întâmplare pe la nişte oameni pe care nu-i cunoşteam, pentru un comision, am dat cu ochii printre paltoanele de la cuier (stăpânii casei aveau musafiri), de paltonaşul ei de blană. Altă dată mi-a făcut cu ochiul dintr-o carte a soțului ei, din spatele unor rânduri care se refereau la o slujnică episodică, dar în care se ascunsese ea (probabil împotriva voinței lui conştiente): „Înfățişarea ei, scria Ferdinand, era mai degrabă un instantaneu al naturii decât un portret minuțios, aşa încât, memorând-o, nu reținei nimic în afară de licărirea unor trăsături disparate: proeminențele pufoase în lumină ale pometilor, întunecimea de chihlimbar a ochilor iuți, buzele compuse într-un ironic zâmbet prietenesc, gata oricând să treacă în

sărut pătimaş". Mereu şi mereu se ivea în grabă pe marginile vieții mele, fără să influențeze câtuşi de puțin textul de bază. Odată, când familia mea era la vilă, iar eu scriam întins în pat, într-o vineri chinuitor de însorită (se băteau covoarele), i-am auzit vocea în hol: trecuse să lase un cufăr plin de decorații de voiaj şi n-am mai isprăvit niciodată ce începusem, iar după cufărul ei a apărut, după mai multe luni, un neamț simpatic care (după nişte indicii inexprimabile, dar indubitabile) făcea parte din aceeaşi asociație foarte internațională din care făceam parte şi eu. Uneori, undeva, în mijlocul conversației generale era pomenit numele ei şi ea cobora în fugă treptele frazei cine ştie cui, fără să se întoarcă. Nimerindu-mă într-un orăşel din Pirinei, am petrecut o săptămână în casa unor prieteni de-ai ei, era invitată şi ea cu soțul, şi niciodată n-am să uit prima noapte petrecută acolo: cum am aşteptat, cum am fost sigur că ea o să se furişeze la mine, dar n-a venit, şi delirul greierilor în bezna tremurătoare, stropită de lună, a grădinii stâncoase, cum susurau izvoarele şi cum eram sfâşiat între blânda oboseală meridională a drumului şi setea sălbatică de venirea ei insinuantă, de gleznele roz deasupra garniturii de lebădă a papuceilor, dar n-a venit, şi când, a doua zi, în timpul unei plimbări comune pe colinele cu iarbă-neagră, i-am povestit aşteptarea mea, şi-a plesnit mâhnită palmele şi a calculat repede din ochi dacă ne depărtaserăm suficient de spatele lui Ferdinand care gesticula şi de al amicului său. Îmi amintesc cum am vorbit cu ea la telefon peste o jumătate de Europă, mult timp fără

să-i recunosc vocea lătrată, când m-a sunat pentru o treabă de-a soțului ei; şi țin minte cum am visat-o o dată: parcă fetița mea cea mare venea în fugă să-mi spună că portarului i s-a întâmplat o nenorocire, iar când am coborât la el am văzut că acolo, pe coridor, pe un cufăr, cu o rogojină mică făcută sul sub cap, palidă şi înfăşurată într-o broboadă, dormea ca moartă Nina, cum dorm emigranții săraci prin gări uitate de Dumnezeu. Şi despre ce ni se întâmpla, mie sau ei, că doar avea şi ea „grijile-bucuriile" ei (spus repede, cum vorbea ea), nu ne puneam niciodată întrebări unul altuia, după cum nu ne gândeam niciodată unul la altul în pauzele sorții noastre, aşa încât, când ne întâlneam, ritmul vieții se schimba brusc, atomii se recombinau şi noi doi trăiam în alt timp, mai dens, care se măsura nu în despărțiri, ci în cele câteva revederi din care se lega această scurtă, aparent frivolă viață a noastră. Şi cu fiecare nouă întâlnire eram mai neliniştit; aici subliniez că n-am simțit nici un fel de sfâşiere lăuntrică a sentimentelor, nu ne-a însoțit nici o umbră de tragedie, viața mea conjugală a rămas intangibilă, iar pe de altă parte, Ferdinand (el însuşi eclectic în viața trupească, înşelând firea prin cele mai ingenioase mijloace) prefera să nu-şi țină soția sub vizor, deşi nu-i exclus ca legăturile ei să-i fi fost, indirect şi aproape fără intenție, utile. Eram neliniştit pentru că eu, cum-necum, acceptam viața Ninei, minciuna şi brambureala acestei vieți. Eram neliniştit pentru că, deşi nimic nu era nelalocul său, eram totuşi obligat, fie şi la o interpretare abstractă a propriei mele

vieți, să aleg între lumea în care stăteam ca într-un tablou, cu soția, fetițele, dobermanul-pinscher (cununițe din flori de câmp, inel cu piatră şi baston fin), între, poftim, această lume bună, inteligentă, fericită... şi ce? Era oare posibilă o viață a mea cu Nina, viață greu imaginabilă, deja impregnată cu o tristețe arzătoare, de nesuportat, viață în care fiecare clipă ar fi tras cu urechea, tremurând, la tihna trecutului? Prostii, prostii! Dar şi ea, legată de soțul ei printr-o trainică prietenie de ocnă... Prostii! Aşa încât, ce să fi făcut cu tine, Nina, cum să fi scăpat de bagajul acela de tristețe care se strânsese încet-încet din repetarea întâlnirilor noastre parcă nepăsătoare, dar de fapt fără speranță!

Fialta e formată dintr-un oraş vechi şi unul nou; dar noul şi vechiul s-au întrepătruns... şi iată, se luptă, poate ca să se desfacă, poate ca să se-alunge unul pe altul, şi fiecare are mijloacele sale: noul se luptă cinstit, printr-o risipă de palmieri, prin fațada unui birou de schimb, prin nisipul roşu al tenisului; vechiul se strecoară şi el de după colț, ba cu o ulicioară în cârje, ba cu pridvorul unei biserici dărăpănate. Luând-o spre hotel, am trecut pe lângă o vilă albă încă neterminată, încă goală şi cu moloz înăuntru, pe al cărei zid erau din nou aceiaşi elefanți, cu genunchii monstruos-copilăreşti depărtați, ce stăteau în fund pe socluri mici; într-un tutu diafan, o călăreață (având deja desenate mustăți) se odihnea pe un cal grăsan; şi un clovn cu nas de tomată mergea pe sârmă ținând o umbreluță împodobită cu aceleaşi stele: vagă amintire a celestei patrii

a circarilor. Aici, la balconul întâi al Fialtei, scârțâia mult mai balnear pietrişul umed şi se-auzea mai bine oftatul leneş al mării. În curtea din dos a hotelului, un ajutor de bucătar fugea cu un cuțit după o găină care dezvolta o viteză de curse. Un lustragiu pe care-l ştiam îmi oferi cu un zâmbet fără dinți tronul lui negru. Sub nişte platani se aflau o motocicletă de marcă germană, o limuzină veche, murdară, păstrând încă ceva de trăsură şi o maşină galbenă care aducea a gândac: „E a noastră, adică a lui Segur, zise Nina, apoi adăugă: Hai cu noi, Vasenka, ce zici?", deşi ştia perfect că nu puteam să plec. Pe lacul elitrelor se aşterneau în guaşă cerul şi ramurile; în metalul unuia dintre farurile ca nişte proiectile ne-am reflectat pentru o clipă amândoi trecându-i prin față, şi pe urmă, după câțiva paşi, nu ştiu de ce m-am uitat înapoi şi parcă am văzut ceea s-a întâmplat în realitate după o jumătate de oră: cum s-au aşezat ei trei cu bonete de automobil, zâmbind şi făcându-mi cu mâna, transparenți, ca nişte fantome prin care se vedea coloritul lumii, şi iată, s-au smucit, au pornit, s-au micşorat (ultimul salut cu zece degete al Ninei); în realitate însă, automobilul stătea încă nemişcat, neted şi întreg ca un ou, iar Nina intra împreună cu mine în veranda de sticlă a unui restaurant şi pe fereastră vedeam deja cum (pe un alt drum decât veniserăm noi) se apropiau Ferdinand şi Segur.

Pe veranda unde am luat micul dejun nu era nimeni în afară de englezul văzut de mine nu demult; pe măsuța din fața lui se afla un pahar lung cu o băutură de un roşu

aprins care arunca un reflex oval pe faţa de masă. Am observat în ochii lui transparenţi aceeaşi dorinţă arzătoare şi obstinată pe care-o mai văzusem o dată, dar acum nu era legată în nici un caz de Nina, nici nu s-a uitat la ea, ci îşi îndrepta privirea fixă, lacomă, spre colţul de sus al ferestrei largi lângă care şedea.

Jupuindu-şi mănuşile de pe mânuţele uscăţive, Nina mâncă pentru ultima oară în viaţă moluştele care îi plăceau atât de mult. Ferdinand era şi el ocupat cu mâncarea şi am profitat de foamea lui ca să provoc o discuţie care îmi conferea o umbră de superioritate asupra lui: şi anume, am amintit de recentul lui eşec. După o scurtă perioadă la modă de subit vizionarism religios, când pogorâse şi harul asupra lui şi întreprinsese nişte pelerinaje dubioase care se şi încheiaseră cu o poveste absolut scandaloasă, îşi îndreptase ochii stinşi spre barbara Moscovă. Întotdeauna m-a iritat convingerea autosuficientă că extrema în artă se află într-un soi de legătură metafizică cu extrema în politică, şi că în cazul unui contact real cu aceasta, cea mai rafinată literatură devine, fireşte, după îngrozitoarea, încă prea puţin studiata *lege porcească*, de o mediocritate la fel de banală şi de accesibilă ca orice nimic ideologic. În cazul lui Ferdinand, ce-i drept, această lege nu funcţiona încă: muşchii muzei lui erau încă prea viguroşi (ca să nu mai spunem că puţin îi păsa lui de bunăstarea popoarelor), dar din pricina izvoadelor acelora poznaşe şi, pe deasupra, nu pe-nţelesul tuturor, arta lui devenise şi mai respingătoare, şi mai lipsită de viaţă. Cât priveşte piesa, nimeni n-a

priceput nimic din ea; eu, chit că n-o văzusem, îmi imaginam foarte bine noaptea aceea boreală în toiul căreia lansa el pe nişte spirale imposibile roți disparate de simboluri dezmembrate; şi acum l-am întrebat, nu fără satisfacție, dacă citise critica despre el.

— Critica! exclamă el. Halal critică! Orice ins obscur îmi face mie morală. Mulțumesc frumos. De cărțile mele se-ating cu teamă, ca de-un aparat electric necunoscut. Le analizează din toate punctele de vedere, în afara celui esențial. E ca şi cum un naturalist, vorbind despre cal, s-ar apuca să bată câmpii despre şa, despre valtrap sau despre Madame de V. (a numit o doamnă din lumea literară, care semăna foarte bine, într-adevăr, cu un cal cu dinții rânjiți). Vreau şi eu sânge din ăla de porumbel, a continuat pe acelaşi ton ridicat, pornit, adresându-se chelnerului, care îi înțelese dorința uitându-se în direcția inelului ce indica fără jenă paharul englezului.

Segur aminti numele unei cunoştințe comune, artist, căruia îi plăcea să picteze pe sticlă, şi discuția luă un caracter mai puțin injurios. Între timp englezul se ridicase deodată hotărât, se urcase pe scaun, de acolo păşise pe pervaz şi, întinzându-se cât era de lung, desprinsese din colțul de sus al cercevelei, mutându-l cu iscusință într-o cutioară, un fluture de noapte cu spate de biber.

— ...ăsta, precum calul alb al lui Wouwerman[79], zise Ferdinand, discutând despre ceva cu Segur.

---

[79] Philips Wouwerman (1619-1668) – pictor olandez.

— *Tu es très hippique ce matin*[80], remarcă acesta.

Nu trecu mult şi plecară amândoi să dea un telefon. Lui Ferdinand îi plăceau în mod deosebit aceste apeluri de cursă lungă şi le alimenta, cu deosebită virtuozitate, la orice distanță, cu o căldură prietenească, dacă avea nevoie, ca acum, de pildă, să-şi asigure gratis dormitul.

De undeva din depărtare răzbătu zvon de trâmbițe şi țitere. Nina şi cu mine plecarăm să mai dăm o raită. Circul, după cum se vedea, trimisese soli: trecea un alai de reclamă, dar noi nu i-am apucat începutul, fiindcă o cotise în sus, pe o străduță laterală: se îndepărta coşul aurit al unei căruțe, un bărbat în burnuz ducea o cămilă, patru indieni neimportanți, unul după altul, purtau prăjini cu afişe, iar la urmă, pe un ponei foarte mic cu un breton foarte mare, stătea cu evlavie un puşti particular cu beretă de marinar.

Îmi amintesc că am trecut pe lângă cafeneaua aproape uscată, dar tot goală; chelnerul examina (pe urmă l-o fi şi mângâiat) un oribil copil abandonat: stupidul serviciu de scris lăsat în trecere pe parapet de Ferdinand. Îmi mai amintesc că: ne-a plăcut o scară veche de piatră şi am urcat-o amândoi, iar eu mă uitam la unghiul ascuțit al pasului suitor al Ninei când, ridicând puțin fusta, cum o învățase mai devreme lungimea, iar acum îngustimea ei, urca treptele cărunte; dinspre ea venea ştiuta căldură şi, urcându-mă cu gândul lângă ea, am văzut penultima

---

[80] Eşti foarte hipic în dimineața asta (în fr. în orig.).

noastră întâlnire, la o serată într-o casă pariziană, unde era foarte multă lume, şi dragul meu prieten Jules Darboux, dorind să-mi facă un fin serviciu estetic, mi-a atins mâneca spunând: „Vreau să-ți prezint...” şi m-a condus la Nina, care şedea în colțul unei canapele, compusă într-un Z, cu scrumiera lângă toculeț, şi Nina îşi desprinse de buze țigaretul lung de peruzea şi, cu bucurie, tărăgănat, rosti: „Nu!”, şi am rămas toată seara cu inima sfâşiată, şi treceam cu păhărelul meu lipicios de la un grup la altul, privind-o din când în când de la distanță (ea nu se uita la mine), auzeam discuțiile, ascultam un domn care îi spunea altuia: „E nostim cum miros ele toate la fel, a ars, prin parfum, frumuşelele astea de şatenuțe uscate”, şi cum se întâmplă adesea, o vulgaritate referitoare la nu ştiu ce se încolăci strâns în jurul amintirii, hrănindu-se din tristețea ei.

Urcând scara, ne-am trezit pe un fel de terasă grunjoasă: de-aici se vedea, într-un cenuşiu suav, muntele Sf. Gheorghe, iar pe o parte a lui – o sumedenie de picățele cu o albeață de os (vreun cătun); dând ocol poalelor, alerga norişorul de fum al unui tren invizibil şi, brusc, se ascunse; ceva mai jos se ivi de după acoperişurile discordante un chiparos singuratic, semănând de departe cu vârfulețul negru, cârmit, al unei pensule de acuarelă; la dreapta se vedea marea, cenuşie, cu cutişoare luminoase. La picioarele noastre zăcea într-o rână o cheie ruginită, şi de zidul casei pe jumătate năruite de care era lipită terasa noastră rămăseseră atârnate capetele unei sârme... m-am gândit că aici fusese cândva viață, o familie se bucurase de răcoarea

serii, copii stângaci coloraseră poze la lumina lămpii. Stăteam amândoi, ascultând parcă ceva; Nina, care era mai sus, şi-a pus zâmbind o mână pe umărul meu, atentă să nu-şi frângă zâmbetul sărutându-mă. Retrăiam cu o acuitate insuportabilă (sau aşa mi se pare acum) tot ce fusese între noi, începând, da, cu sărutul acela, ca acum; şi am spus, înlocuind platul, oficialul nostru *tu* cu acel expresiv, inspirat *dumneavoastră*, la care se întoarce navigatorul în jurul lumii, înnobilat de închiderea cercului: „Ce-ar fi dacă v-aş iubi?", Nina îmi aruncă o privire, eu am repetat, am vrut să adaug... dar ceva, ca un liliac, trecu pe faţa ei, o expresie iute, ciudată, aproape urâtă, şi ea, care rostea cât se poate de firesc, ca în rai, cuvintele necuviincioase, se fâstâci; m-am simţit stânjenit şi eu... „Am glumit, am glumit", m-am grăbit să spun cuprinzând-o uşor pe sub sânul drept. De undeva răsări în mâinile ei un buchet compact de violete micuţe, întunecate, mirosind dezinteresat, şi înainte de-a ne întoarce la hotel am mai stat puţin lângă parapet şi totul era la fel de fără speranţă ca înainte. Dar piatra era caldă ca un trup şi brusc am înţeles ceea ce, văzând, nu pricepusem până atunci, de ce strălucea aşa adineauri hârtioara de argint, de ce tremura reflexul paharului, de ce sclipea marea: cerul alb de deasupra Fialtei se umpluse pe furiş de soare şi acum era însorit tot, şi strălucirea asta albă se întinse, se întinse, se topi totul în ea, dispăru totul, şi eu stăteam deja în gară, la Milano, cu un ziar din care aflam că automobilul galben văzut de mine sub platani suferise un accident la ieşirea

din Fialta, zburând din plin în furgonul unui circ ambulant, că Ferdinand şi prietenul său, pişicheri invulnerabili, salamandre ale sorții, vasilişti ai fericirii, scăpaseră cu o deteriorare locală şi temporară a solzilor, în timp ce Nina, deşi îi imita de mult şi cu fidelitate, se dovedise totuşi muritoare.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

Nor, lac, turn

Unul dintre reprezentanții mei, un celibatar blajin, modest, foarte bun lucrător, câştigă într-o bună zi la un bal de caritate, organizat de emigranții din Rusia, un voiaj de plăcere. Deşi vara berlineză era în toi (a doua săptămână de umezeală, frig, păcat de tot ce înverzise degeaba şi doar vrăbiile nu căzuseră în depresie), el n-avea chef să se ducă nicăieri, dar când încercă să-şi vândă biletul la biroul firmei de voiajuri de plăcere, i se răspunse că pentru asta îi trebuie o aprobare specială din partea Ministerului Transporturilor; când izbuti însă să intre şi-acolo, se dovedi că mai întâi trebuia să facă o cerere complicată la un notar, pe hârtie timbrată, dar pe lângă asta să obțină şi de la poliție o aşa-numită „adeverință de nepărăsire a oraşului pe timpul verii", reieşind că reținerile reprezentau o treime din costul biletului, adică taman suma pe care, la capătul

câtorva luni, putea nădăjdui să o primească. Atunci, oftând, se hotărî să se ducă. Luă de la nişte cunoscuți un bidonaş de aluminiu, îşi înnoi tălpile, îşi cumpără o curea şi o cămaşă de flanel cu croială largă – una din acelea care abia aşteaptă să fie spălate ca să intre la apă. De altfel, era şi mare pentru omul acesta cam scund, simpatic, tuns întotdeauna îngrijit, cu ochi buni şi inteligenți. Nu-mi pot aminti acum prenumele şi numele lui după tată. Vasili Ivanovici, parcă.

Dormi prost înaintea plecării. De ce? Nu numai pentru că urma să se scoale neobişnuit de devreme, aşa încât trebuia să ia cu el în somn mutrița ceasului care ticăia alături pe măsuță, ci şi pentru că în noaptea aceea, nitam-nisam, i se năzărise că voiajul acesta, pe care i-l vârâse pe gât o soartă întâmplătoare în rochie decoltată, voiaj la care se hotărâse cu atâta neplăcere, avea să-i aducă deodată o fericire miraculoasă, tremurătoare, asemănătoare prin ceva şi cu copilăria lui, şi cu emoția pe care i-o trezeau cele mai bune opere ale liricii ruse, şi cu un orizont la asfințit văzut odată în vis, şi cu soția aceea a altcuiva, pe care o iubea fără scăpare de opt ani (dar mai deplină şi mai semnificativă decât toate acestea). Şi, în afară de asta, s-a gândit că orice viață ca lumea, adevărată trebuie să tindă spre ceva, spre cineva.

Dimineața se ridica mohorâtă, dar caldă, proaspătă, cu soarele ascuns în ea, şi era cât se poate de plăcut să te hurduci cu tramvaiul spre gara îndepărtată unde era locul de adunare: la excursie luau parte, vai, câteva persoane.

Cine să fie ei, aceşti somnoroşi – încă necunoscuți nouă, ca şi tot restul – însoțitori? La casa numărul şase, la ora şapte dimineața, cum era indicat în nota la bilet, i-a zărit imediat (îl aşteptau deja: vreo trei minute tot întârziase). Se remarca imediat un blond deşirat în costum tirolez, bronzat de dădea în culoarea crestei de cocoş, cu nişte genunchi păroşi, auriu-portocalii, imenşi şi cu un nas lăcuit. Era ghidul furnizat de firmă şi, imediat ce nou-sositul se alătură grupului (format din patru femei şi tot atâția bărbați), acesta îi conduse la un tren ascuns după alte trenuri, purtându-şi în spate cu o uşurință de speriat rucsacul monstruos şi țăcănind de mama focului cu bocancii lui potcoviți. Se aşezară într-un vagon de o pregnantă clasă a treia şi Vasili Ivanovici, aşezându-se într-un colțişor şi luând în gură nişte mentă, deschise de îndată un volumaş de Tiutcev[81] pe care se pregătea de mult să-l recitească („Urdoare suntem. Graiul ne e minciuna”[82] – şi ceva încântător despre o exclamație îmbujorată); fu însă rugat să pună de-o parte cărticica şi să se alăture întregului grup. Un funcționar de poştă vârstnic, cu ochelari, cu țeasta, bărbia şi buza de sus cenuşiu-țepoase, de parcă răsese de dragul acestei excursii o pilozitate deosebit de bogată, anunță pe dată că el a fost în Rusia şi

---

[81] Feodor Ivanovici Tiutcev (1813-1873) – poet romantic rus.

[82] Calambur al cunoscutului vers al lui Tiutcev „Gândul rostit e minciună”, din poezia *Silentium*.

că ştie un pic ruseşte, de pildă „paţlui”[83], dar făcu atât de tare cu ochiul amintind de nişte năzdrăvănii pe la Ţariţân, încât grasa lui soţie schiţă în aer startul unei palme de s-o ţină minte. În general, se făcuse larmă. Patru dintre ei îşi aruncau glume nesărate, legaţi prin aceea că lucrau la aceeaşi firmă de construcţii – un bărbat mai în vârstă, Schultz, un bărbat mai tânăr, tot Schultz, şi două fete neastâmpărate cu guri enorme şi funduri late. O văduvă părând descinsă mai degrabă dintr-o farsă, roşcată, într-o fustă sport, ştia şi ea ceva despre Rusia (litoralul de la Riga). Mai era un tânăr dubios, cu nişte ochi fără luciu, Schramm pe nume, cu ceva nedefinit, mârşav-catifelat în înfăţişare şi maniere, care abătea întruna discuţia ba spre un aspect avantajos al excursiei, ba spre altul, şi care dăduse primul semn de entuziasm: era, cum s-a aflat după aceea, un încălzitor special din partea firmei de voiajuri de plăcere.

Locomotiva, lucrând repede-repede cu coatele, alergă împreună cu o pădure de pini, apoi – cu uşurare – cu nişte câmpii şi, neînţelegând încă decât vag toată stupiditatea şi oroarea situaţiei sale şi, mă rog, străduindu-se să se convingă că totul era foarte drăguţ, Vasili Ivanovici reuşi să se desfete cu fugarele daruri ale drumului. Şi, într-adevăr, ce fascinante erau toate astea, ce farmec capătă lumea când e condusă şi deplasată de un carusel! Ce clare devin lucrurile! Soarele arzător se furişase spre colţul ferestrei şi,

---

[83] Pronunţie greşită a rusescului *paţelui* – „sărut”.

brusc, inundă bancheta galbenă. Cu o iuțeală nebună alerga umbra prost netezită a vagonului pe panta ierboasă pe care florile se contopeau în şiruri colorate. Barieră: aşteaptă un biciclist sprijinindu-se cu un picior în pământ. Copacii apăreau în pâlcuri şi unul câte unul se roteau indiferent şi lin, prezentând mode noi. Umezeala albastră a unei râpe. Amintirea iubirii, deghizată în luncă. Ciruşi ca nişte ogari celeşti. Pe noi doi ne uimise întotdeauna anonimatul ăsta, care-ți dă fiori în suflet, al fiecărei porțiuni de peisaj, neputința de a afla vreodată unde o fi ducând poteca aceea – şi ce ispititor desiş! Se întâmpla ca pe vreo pantă îndepărtată sau în vreun luminiş de pădure să apară şi să încremenească parcă pentru o clipă, ca aerul oprit în piept, un loc atât de încântător – o poiană, un tăpşan – expresia atât de deplină a unei frumuseți binevoitoare, gingaşe, de zici, uite, dacă s-ar opri trenul şi... acolo, pentru totdeauna, la tine, iubirea mea... dar deja porneau să sară nebuneşte, rotindu-se în clocotul solar, mii de trunchiuri de fag, şi din nou îi scăpa fericirea. Iar prin stații, Vasili Ivanovici îşi mai arunca din când în când ochii la vreo combinație de lucruri insignifiante – o pată pe peron, un sâmbure de vişină, un muc de țigară – şi îşi spunea că niciodată-niciodată n-o să țină minte şi nu-şi va aminti, uite, nimicurile astea trei întocmai aşa cum sunt aşezate unul față de altul, acest model pe care acum îl vedea totuşi nepieritor de clar; sau încă, uitându-se la o ceată de copii care aştepta trenul, îşi dădu toată silința să descopere barem un destin remarcabil – sub formă de

vioară ori de coroană, de elice sau de liră – şi rămase cu ochii la ei până când toată ceata aceea de şcolari de țară îi apăru ca într-o fotografie veche, reprodusă acum cu o cruciuliță albă în dreptul figurii unui băiat din margine: copilăria eroului.

Dar să privească pe geam nu putea decât din când în când. Tuturor le fuseseră distribuite din partea firmei nişte foi cu note şi versuri:

Spune adio zadarnicului zbucium,
toiag de nădejde tu ia-ți
şi la drum porneşte
împreună cu oameni buni.

Pe colinele țării natale
Împreună cu oameni buni,
fără zbuciumul însingurat,
fără-ndoieli, ducă-se pe pustii.

Kilometru după kilometru
mi-re-do şi do-re-mi,
împreună cu soarele, împreună cu vântul,
împreună cu oameni buni.

Asta trebuia cântat în cor. Vasili Ivanovici, care, lasă cântatul, dar nici nu putea să pronunțe cuvintele nemțeşti, profită de răgetul ininteligibil al vocilor reunite şi doar întredeschidea gura şi se legăna uşor ca şi cum ar fi cântat – dar conducătorul, la un semn al linguşitorului Schramm, opri brusc cântarea generală şi, mijind dispreţuitor ochii în

direcția lui Vasili Ivanovici, îi ceru să cânte solo. Vasili Ivanovici îşi drese gâtlejul, începu timid şi, după un minut de chin solitar, reluară toți, dar el nu mai îndrăzni să coboare vocea.

Avea la el castravetele lui preferat de la o prăvălie rusească, o franzelă şi trei ouă. Când începu să se lase seara şi soarele roşu aprins, coborât, intră cu totul în vagonul mizer care se bălăngănea asurzit de propria uruială, li se propuse tuturor să-şi predea proviziile pentru a fi împărțite în mod egal – lucru cu atât mai simplu cu cât toți, cu excepția lui Vasili Ivanovici, aveau acelaşi lucru. Castravetele a stârnit râsul tuturor, a fost declarat necomestibil şi azvârlit pe fereastră. Dată fiind cota lui parte insuficientă, Vasili Ivanovici primi o porție mai mică de salam.

L-au pus să joace whist, l-au pisat, l-au întrebat, au verificat dacă e în stare să arate pe hartă itinerariul excursiei pe care o făceau – într-un cuvânt, toată lumea s-a ocupat de el, mai întâi cu bunăvoință, apoi, pe măsură ce se apropia noaptea, tot mai amenințător. Amândouă fetele se numeau Greta, iar văduva roşcată semăna cumva chiar cu ghidul-cocoş; Schramm, Schultz şi celălalt Schultz, funcționarul de poştă şi soția lui s-au contopit treptat cu toții, s-au sudat, formând o ființă mixtă, moale, cu multiple mâini de care n-aveai cum să scapi: se târa spre el din toate părțile. Dar, pe neaşteptate, la o anume stație au coborât toți şi era deja întuneric, deşi la apus mai adăsta un nor tot mai lung, tot mai roz şi, pătrunzându-ți în

suflet, ceva mai departe pe drum ardea ca o stea tremurătoare, prin fumul domol al locomotivei, un felinar, şi în beznă se oțărau greierii, şi de undeva venea miros de iasomie şi de fân, iubirea mea.

Înnoptară la o cârciumă dărăpănată. Ploşnița matură e ceva cumplit, dar mişcarea peştişorului argintiu[84] are o anumită grație. Pe funcționarul de poştă îl separară de soție, plasată cu roşcata, şi i-l făcură cadou pentru o noapte lui Vasili Ivanovici. Paturile ocupau toată odaia. Deasupra pilotă, dedesubt oală. Funcționarul zise că nu-i e somn şi se porni să-şi povestească impresiile ruseşti ceva mai în detaliu decât în tren. Era un monstru căpos şi pisălog, în izmene de puşcăriaş, cu gheare sidefii la picioarele jegoase şi cu o blană de urs între piepții graşi. Un fluture de noapte nu-şi găsea astâmpăr pe tavan, ciocnindu-se de propria umbră. „La Țarițîn, spunea funcționarul, există acum trei şcoli: nemțească, cehească şi chinezească. Aşa, cel puțin, susține ginerele meu, care s-a dus acolo să fabrice tractoare.”

În ziua următoare, din zori şi până la cinci după-amiază au ridicat praful pe o şosea care trecea leneş din colină în colină, apoi o apucară pe drumul verde printr-un brădet des. Lui Vasili Ivanovici, fiind cel mai puțin încărcat, i-au dat să țină sub braț o ditamai pâinea rotundă. Cât te urăsc, pâine cea de toate zilele! Şi totuşi, neprețuiții lui ochi

---

[84] *Lepisma* sau peştişorul argintiu – insectă cu corpul gri-argintiu, care trăieşte în locurile umede ale caselor.

versați observau ce trebuia. Pe fondul întunecat al brazilor atârna vertical, pe o pânză de păianjen invizibilă, un ac uscat.

Şi iară se prăvăliră în tren, şi iar pustiul din vagonul mic, necompartimentat. Celălalt Schultz se apucă să-l învețe pe Vasili Ivanovici să cânte la mandolină. S-a râs mult. Când s-au săturat, au pus la cale o distracție pe cinste, condusă de Schramm; iată în ce consta ea: femeile s-au întins pe băncile pe care şi le-au ales, iar sub bănci erau deja ascunşi bărbații şi, iată când de sub o bancă sau alta se târa afară un cap roşu cu urechi sau (stârnind țipete ascuțite) o mână mare cu degetele orientate spre dedesubtul fustei, era clar cine cu cine făcea pereche. De trei ori se întinse Vasili Ivanovici în nenorocita aia de beznă şi de trei ori se dovedi a nu fi nimeni pe banchetă când se târî de sub ea. Îl declarară perdant şi îl puseră să înghită un muc de țigară.

Noaptea o petrecură pe nişte saltele din paie într-un fel de şopron şi, cum se crăpă de ziuă, o porniră pe jos. Brazi, râpe, pârâiaşe înspumate. Din pricina căldurii, a cântecelor pe care trebuiau să le ragă continuu, pe Vasili Ivanovici îl luă aşa o sfârşeală, că la popasul de amiază adormi pe loc şi nu se trezi decât când începură să se târâie pe el nişte falşi tăuni. Iar după încă o oră de mers, îi apăru în față chiar fericirea aceea la care se gândea ca la ceva aproape iluzoriu.

Era un lac albastru, curat, cu o expresie deosebită a apei. În mijloc se oglindea, cât era de lung, un nor mare. Pe

partea cealaltă, pe o colină năpădită din toate părţile de verdele copacilor (care e cu atât mai poetic, cu cât e mai întunecat), se înălța din dactil în dactil, chiar aşa, un turn negru străvechi. Asemenea privelişti sunt câte vrei prin Europa centrală, desigur, dar aceasta, aceasta anume, printr-o inexprimabilă şi irepetabilă armonie a celor trei componente principale ale ei, prin zâmbetul ei, printr-un soi de tainică inocență – iubirea mea! cumințica mea! – era cumva atât de unică şi de natală şi de mult făgăduită, atât de bine îl înțelegea pe cel care o contempla, încât Vasili Ivanovici chiar îşi apăsă o mână pe inimă, vrând parcă să vadă dacă-i acolo, ca să i-o ofere.

Ceva mai încolo, Schramm, înfigând în aer alpenştocul de conducător, atrase asupra a Dumnezeu ştie ce atenția excursioniştilor, care se aşezară în cerc pe iarbă în atitudini de oameni cărora le place să pozeze, în timp ce şeful se aşează pe o buturugă, cu spatele la lac, şi îşi luă gustarea. Tiptil, pitindu-se după propria spinare, Vasili Ivanovici o luă pe mal şi ajunse la un han, unde, lipindu-se de pământ, râzând, dând sârguincios din coadă, îl salută un cățelandru. Intră împreună cu el în casa bălțată, cu etaj, cu o fereastră mijită sub o pleoapă bulbucată de ardezie, şi îl găsi pe stăpân, un bătrân înalt, aducând vag a invalid, care se exprima nemțeşte atât de prost şi de blajin, încât Vasili Ivanovici o dădu pe ruseşte, dar acela pricepea ca prin vis şi-i dădu înainte pe limba în care trăia, aceea a familiei sale. Sus era odaia pentru cei care trăgeau acolo. „Ştiți, o iau pentru toată viața”, i-a venit lui Vasili Ivanovici să

spună de cum a intrat. Nu era nimic deosebit în ea – dimpotrivă, era cea mai de duzină odăiță, cu o podea roşie, cu romaniţe zugrăvite pe pereții albi şi cu o oglinjoară pe jumătate plină cu infuzie de muşeţel – dar pe fereastra mică se vedeau clar lacul cu norul şi turnul într-o imuabilă şi perfectă combinație de fericire. Fără să mai stea pe gânduri, fără să intre în detalii, cedând fără murmur ispitei, adevărată de vreme ce avea puterea aceea, nemaiîncercată de el niciodată, Vasili Ivanovici înțelese într-o secundă însorită că aici, în cămăruța asta cu o vedere atât de frumoasă în fereastră încât îți dădeau lacrimile, avea să vină, în sfârşit, viața, aşa cum şi-o dorise el întotdeauna. Cum anume avea să vină, ce anume avea să se întâmple aici, asta, fireşte, nu ştia, dar totul în jur era un sprijin, o promisiune şi o bucurie, deci nu mai încăpea nici o îndoială că trebuia să se instaleze aici. Într-o clipită îşi şi imagină cum va face, cum va proceda ca să nu se mai întoarcă la Berlin, cum să-şi mute aici mica lui avere – cărțile, costumul albastru, fotografia ei. Nu era mare lucru! Cât câştiga la mine era de-ajuns pentru o mică viață rusească.

— Prieteni, strigă, întorcându-se în fugă jos, în poiana de la mal. Prieteni, vă las cu bine! Rămân pentru totdeauna, iată, în casa asta. Drumurile noastre se despart. Nu merg mai departe. Nu mă mai duc nicăieri! Cu bine!

— Cum adică? rosti cu o voce ciudată conducătorul, după o mică pauză în cursul căreia zâmbetul se ştergea treptat de pe buzele lui Vasili Ivanovici, în timp ce cei

aşezaţi pe iarbă se ridicau şi se uitau cu ochi împietriţi la el.

— Dar ce este? bâigui el. Aici am hotărât eu să...

— Gura! răcni deodată cu o putere înfricoşătoare funcţionarul de poştă. Vino-ţi în fire, porc beat ce eşti!

— Staţi, domnilor, spuse conducătorul, o clipă, şi, lingându-şi buzele, i se adresă lui Vasili Ivanovici: Dumneata, pesemne, chiar te-ai cherchelit, zise el calm. Ori ţi-ai pierdut minţile. Dumneata faci împreună cu noi un voiaj de plăcere. Mâine ne întoarcem cu toţii pe traseul indicat – uită-te la biletul dumitale – la Berlin. Nici vorbă nu poate fi ca vreunul dintre noi – în cazul de faţă, dumneata – să refuze să continue drumul cu toată lumea. Noi am cântat astăzi un cântec – aminteşte-ţi ce se spunea în el. Şi cu asta, basta! Adunarea, copii, mergem mai departe.

— Ne aşteaptă o bere la Ewald, zise duios Schramm. Cinci ore cu trenul. Plimbări. Pavilion de vânătoare. Mină de cărbuni. O groază de lucruri interesante.

— Am să reclam, se porni să strige Vasili Ivanovici. Daţi-mi săculeţul meu. Am dreptul să rămân unde vreau. Doar n-o fi vreo invitaţie la eşafod[85], se pare că a mai adăugat când l-au înhăţat de subsuori.

— Dacă trebuie, te ducem noi, zise şeful, dar e puţin probabil că o să-ţi facă plăcere. Eu răspund pentru fiecare

---

[85] *Invitaţie la eşafod* – titlul unui roman de Nabokov.

dintre dumneavoastră şi pe fiecare din dumneavoastră îl duc înapoi, viu sau mort.

Târât, ca într-o poveste barbară, pe drumul de pădure, ținut strâns, imobilizat, Vasili Ivanovici nu putu nici măcar să se întoarcă şi doar simți cum strălucirea din spatele lui se îndepărta fărâmițată de copaci, şi uite că deja nu mai este, şi în jur se face negru desişul murmurând pasiv. Imediat ce s-au aşezat în vagon şi trenul s-a pus în mişcare, l-au luat la stâlceală – l-au bătut mult şi destul de sadic. Le-a dat prin cap, printre altele, să-i găurească palma cu tirbuşonul, pe urmă talpa. Funcționarul de poştă care fusese în Rusia a meşterit dintr-un baston şi o curea un cnut, pe care a început să-l manevreze cu o iscusință diabolică. Ăsta om! Ceilalți bărbați s-au bizuit mai mult pe tocurile lor de fier, iar femeile s-au mulțumit să-l ciupească, dar i-au ars şi ele câteva. A fost mare veselie. La întoarcerea în Berlin, a venit la mine. Era foarte schimbat. S-a aşezat în tăcere, cu mâinile pe genunchi. A povestit. Repeta la nesfârşit că e nevoit să renunțe la post, implorându-mă să-l las să plece, spunea că nu mai poate, că nu mai are putere să fie om. L-am lăsat, se-nțelege.

(1937)

Traducere de Adriana Liciu

Nimicirea tiranilor

În închipuirea mea, sporirea puterii şi a slavei lui îşi avea corespondentul în sporirea pedepsei pe care aş fi vrut să i-o aplic. Astfel, la început m-aş fi mulţumit cu înfrângerea lui în alegeri, cu răcirea mulţimii faţă de el, apoi am simţit deja nevoia să fie închis, iar şi mai târziu – să fie exilat pe o insulă îndepărtată, plată, cu un singur palmier asemănător cu steluţa neagră a unui asterisc ce duce pentru totdeauna într-un iad al singurătăţii, al ruşinii şi al neputinţei; acum, ce mai, doar moartea lui ar mai putea să mă consoleze.

La fel cum îi ilustrează statisticile ascensiunea, prezentându-i numărul de adepţi sub forma treptat crescătoare de figurină, figură, figuroaie, la fel de îngrozitor ca imaginea lui încrucişându-şi braţele s-a umflat în mijlocul câmpului sufletului meu ura pe care i-o port, numai că fără să-l umple complet, ci lăsând o subţire obadă luminoasă (amintind mai degrabă de coroana nebuniei decât de coroniţa martiriului); îi prevăd însă eclipsa totală.

Primele lui portrete, în ziare, în vitrinele magazinelor, pe afişe (care cresc şi ele în ţara noastră bogată în precipitaţii, ce plânge şi sângerează), au ieşit la început parcă neclare – asta era pe vremea când mă mai îndoiam încă de deznodământul mortal al urii mele: ceva încă uman, şi anume posibilitatea eşecului, a clacării, a îmbolnăvirii, a mai ştiu eu ce, mai pâlpâia la vremea aceea prin unele dintre fotografiile lui, în diversitatea atitudinilor neintrate încă într-un tipar, în nesiguranţa ochilor care nu-şi

găsiseră încă expresia istorică, dar încet-încet înfățişarea i s-a consolidat, pomeții şi obrajii i s-au acoperit în studiile foto oficiale cu un lustru divin, cu uleiul de măsline al dragostei poporului, cu lacul operei încheiate – şi deja nu-ți mai puteai închipui că nasul acela putea să sufle în batistă, că sub buza asta s-ar fi putut strecura un deget ca să scobească un rest de mâncare dintr-un incisiv cariat. După diversitatea de probă a urmat o uniformitate canonizată, s-a înrădăcinat privirea pietros-opacă, bine cunoscută acum tuturor, a ochilor lui lipsiți şi de inteligență, şi de răutate, dar pe care ceva îi făcea insuportabil de sinişitri, soliditatea cărnoasă a bărbiei îngreunate, bronzul fălcilor şi, devenită deja pentru toți caricaturiştii lumii o trăsătură obişnuită, care producea aproape automat artificiul asemănării, cuta groasă care îi străbătea toată fruntea – depunere grasă a gândirii, nu cicatrice a ei, fireşte. Nu-mi rămânea de crezut decât că l-au frecat cu o sumedenie de balsamuri patentate, altfel îmi era de neînțeles bunătatea metalică a feței pe care i-o ştiam pe timpuri buhăită ca de boală, atât de prost rasă că se auzea hârşâitul perilor de gulerul soios, apretat, când întorcea capul. Şi ochelarii – unde sunt ochelarii pe care îi purta când era tânăr?

2

Eu nu numai că nu m-am omorât niciodată după politică, dar abia dacă am citit vreodată un articol de fond, vreo dare de seamă a unei şedințe de partid. Problemele

sociologice nu m-au preocupat niciodată şi nu mă pot închipui nici acum luând parte la vreun complot ori şezând pur şi simplu într-o încăpere plină de fum şi discutând cu nişte persoane încordate de serioase ce sunt, ambalate politic, despre metodele de luptă în lumina ultimelor evenimente. N-am treabă cu binele omenirii şi nu numai că nu cred în dreptatea vreunei majorități, dar sunt înclinat, în general, să reexaminez întrebarea dacă trebuie să năzuim ca absolut orice om să fie semisătul şi semiştiutor de carte. În afară de asta, ştiu că patriei mele, acum înrobită lor, îi sunt sortite într-un viitor îndepărtat o mulțime de alte cutremure, care nu depind de vreo acțiune a conducătorului de astăzi. Şi totuşi, el trebuie ucis.

3

Atunci când se întâmpla ca zeii să ia chip omenesc şi, în straie liliachii, păşind modest, dar temeinic cu picioare musculoase în sandale neprăfuite încă, să se ivească printre truditorii câmpului ori printre păstorii din munți, divinitatea nu le era ştirbită; dimpotrivă, farmecul omeniei pe care o emanau era cea mai grăitoare reînnoire a esenței lor nepământene. Dar când un ins semidoct, grosolan, mărginit, un fanatic de categoria a treia, dar în fapt un tiran, un om vulgar, dur şi sumbru, de o ambiție bolnavă, când un astfel de om se travesteşte în zeu, îți vine să-ți ceri iertare în fața zeilor. Degeaba ar încerca cineva să mă convingă că el personal nu are nici în clin, nici în mânecă,

şi ceea ce l-a ridicat şi îl ţine acum pe un tron de beton armat este dezvoltarea inevitabilă a ideilor neguroase, zoologice, zoolandice de care s-a lăsat ademenită patria mea. O idee alege doar coada de topor, omul este liber să facă din ea un topor – şi să-l folosească.

De altfel, repet: nu-mi dau prea bine seama ce-i folositor şi ce-i dăunător pentru un stat şi de ce se întâmplă să curgă sânge de pe el precum apa de pe gâscă. Dintre tot şi toate, pe mine mă preocupă doar individul. El e ce mă doare, ce mă fascinează pe mine, şi, totodată, e ceva care parcă mi-ar aparţine şi numai mie îmi e dat să-l judec. Încă de timpuriu, şi deja nu mai sunt tânăr, răul din oameni mi s-a părut cumplit de dezgustător, insuportabil până la sufocare, chemând pe loc la ridiculizare şi distrugere – în timp ce binele din oameni abia dacă l-am observat, de vreme ce mi s-a părut întotdeauna o stare normală, necesară, dată prin ceva şi inalienabilă, aşa cum, se spune, existenţa vieţii presupune capacitatea de a respira. Cu trecerea anilor mi s-a ascuţit mirosul la rău, în timp ce faţă de bine am început să am o atitudine oarecum diferită, înţelegând că banalitatea lui, care m-a şi făcut să nu-i dau atenţie, banalitatea asta e atât de puţin banală, încât nu-i deloc sigur că-l voi avea întotdeauna la îndemână în cazul că voi avea nevoie. Din pricina asta am trăit o viaţă grea, însingurată, săracă, prin camere mobilate, şi cu toate astea am avut întotdeauna, nedesluşit, sentimentul că după colţ e casa mea, că mă aşteaptă şi că aveam să intru în ea de îndată ce-aveam să scap de mia de treburi fictive de care

mi-era plină viața. Doamne, cât mai uram obtuzitatea, capul pătrat, ce nedrept eram cu omul bun la care sesizam ceva ridicol, cum ar fi cărpănoşenia sau respectul față de bogătaşi. Şi iată-mă acum având în față nu pur şi simplu o soluție diluată de rău, cum poți obține din orice om, ci un rău în cea mai mare concentrație, fără impurități, un imens recipient plin ochi şi sigilat.

4

Din statul meu care înflorea sălbatic, el a făcut o vastă grădină de zarzavat, în care sunt îngrijite în mod deosebit napul, varza şi sfecla; astfel, toate pasiunile țării s-au redus la pasiunea legumicolă şi la cea a pământului gras. O grădină de zarzavat în vecinătatea unei fabrici, cu neapărata participare sonoră a unei locomotive manevrând pe undeva, şi peste toate astea cerul de un alburiu fără speranță al periferiilor urbane – şi toate cele la care te duce automat mintea: uluci, tinichele ruginite prin mărăciniş, sticlă spartă, gunoi, explozia unui zumzăit negru de muscă sub picior... iată imaginea actuală a țării mele – o imagine de o tristețe fără margini, dar tristețea se bucură la noi de stimă, şi odată ce li se aruncă (în groapa de gunoi a prostiei) lozinca „o jumătate din pământul nostru trebuie să fie lucrată, iar cealaltă asfaltată”, proştii o repetă ca pe ceva ce exprimă culmea fericirii omeneşti. Tot ar fi bine dacă ne-ar hrăni cu adevărul acela jalnic pe care l-a reținut la un moment dat de la nişte sofişti de piață; dar el ne hrăneşte

cu coaja acelui adevăr, şi modul de gândire care ni se cere a fost construit nu pur şi simplu pe o pseudoînțelepciune, ci pe frânturi şi greşeli de exprimare ale ei. Dar pentru mine nu asta e esențial, căci, se-nțelege, fie ideea căreia îi suntem robi oricât de însuflețitoare, de fermecătoare, de înviorător de umedă şi însorită în toată profunzimea ei, robia rămâne robie, oricât ne-ar băga-o pe gât. Nu, principalul e că, pe măsură ce i-a sporit puterea, am început să observ că obligațiile cetățeneşti, instrucțiunile, restricțiile, ordinele şi toate celelalte forme de presiune exercitate asupra noastră încep să-i semene tot mai mult, văzând o indubitabilă înrudire cu anumite trăsături de caracter ale lui, cu detalii ale trecutului său, aşa încât după ele, după aceste instrucțiuni şi ordine, i se putea reconstitui, precum caracatița după tentacule, personalitatea, pe care eu, unul dintre cei puțini, o cunoşteam bine. Cu alte cuvinte, totul în jur lua înfățişarea lui, legea începea să semene până la hilar cu mersul şi cu gesturile lui; în magazinele cu legume au apărut în cantități neobişnuite castraveții pe care îi mânca el atât de lacom în tinerețe; în şcoli s-a introdus studiul luptei țigăneşti, practicată de el, în rarele-i clipe de vioiciune, pe podea, cu fratele meu, acum douăzeci şi cinci de ani; în articolele de ziar şi în cărțile unor beletrişti slugarnici a apărut vorbirea aceea sacadată, concizia aceea aparentă (de fapt, absurdă, căci fiecare frază scurtă, şi parcă bătută, repetă pe diferite tonuri unul şi acelaşi truism oficial sau un loc comun de o plată banalitate), forța aceea a cuvintelor când gândirea e

nevolnică şi toate celelalte scălâmbăieli stilistice specifice lui. Am simțit curând că el, el, aşa cum mi-l aminteam, pătrunde peste tot, contaminând cu sine felul de a gândi şi de a trăi al fiecărui om, aşa încât incapacitatea lui, felul lui anost, obiceiurile lui cenuşii deveniseră însăşi viața țării mele. Şi, în sfârşit, legea stabilită de el – puterea nemiloasă a majorității, jertfele aduse clipă de clipă idolului majorității – şi-a pierdut orice sens sociologic, fiindcă majoritatea este el.

5

El fusese unul dintre tovarăşii fratelui meu Grigori, atras febril şi poetic de formele extreme ale conştiinței civice (care amenința de mult umila noastră constituție de-atunci) în ultimii ani ai scurtei sale vieți: s-a înecat la douăzeci şi trei de ani, scăldându-se într-o seară de vară într-un mare, foarte mare râu, astfel încât acum, când mi-l amintesc pe fratele meu, primul lucru care-mi vine în minte este fața strălucitoare a apei, mica insulă năpădită de arini la care nu a mai ajuns niciodată înot, rămânând să plutească veşnic prin aburul tremurător al memoriei mele, şi norul lung, negru care se întrepătrunde cu un altul, somptuos înfoiat, oranj – tot ce-a rămas de la furtuna de sâmbătă spre duminică pe cerul curat de turcoază, unde acum stă să strălucească o stea, unde nu va fi niciodată vreo stea. La vremea aceea eram prea absorbit de pictură şi de disertația despre originea ei rupestră ca să dau vreo

atenție contactului cu cercul de oameni tineri care îl atrăsese pe fratele meu; de altfel, îmi amintesc că nici nu era un cerc bine definit, ci, pur şi simplu, se adunaseră câțiva tineri, diferiți în multe privințe, legați vremelnic şi netrainic prin atracția pentru aventuri rebele; dar prezentul are întotdeauna o influență atât de perversă asupra amintirii, încât acum îl disting fără să vreau pe acest fond tulbure, împodobindu-l pe acel tovarăş al lui Grigori, nu cel mai apropiat şi nici cel mai vorbăreț dintre ei, cu voința aceea oarbă, sumbru de concentrată, profund conştientă de sine, care a forjat în cele din urmă dintr-un om lipsit de daruri un monstru triumfător.

Mi-l amintesc aşteptându-l pe fratele meu în sufrageria întunecoasă a sărmanei noastre case de provincie: se aşeza pe primul scaun ieşit în cale şi se apuca imediat să citească un ziar mototolit scos din buzunarul hainei negre, şi fața lui, pe jumătate acoperită de viziera de sticlă a ochelarilor fumurii, lua o expresie grețos de plângăreață, de parcă dăduse de un pamflet. Țin minte că ghetele lui orăşeneşti, cu şireturile legate neglijent, erau întotdeauna pline de praf, ca şi cum făcuse o groază de verste pe jos, pe un drum de căruțe, printre ogoare la care nu luase aminte. Părul tuns scurt i se termina pe frunte într-un ic țepos – deci nu era încă previzibilă actuala lui chelie de Cezar. Unghiile mâinilor mari, jilave, erau atât de mâncate, că îți făcea şi rău să vezi dincolo de pernițele îndesate vârfurile degetelor respingătoare. Răspândea un miros de capră. Era sărac şi nepretențios cu locurile unde îşi petrecea noaptea.

Când apare fratele meu (iar Grigori întârzie întotdeauna în amintirile mele, intră întotdeauna gâfâind, parcă grăbindu-se îngrozitor să trăiască şi, cu toate astea, nereuşind – şi uite că viaţa a plecat în cele din urmă fără el), el se salută cu Grigori fără să zâmbească, ridicându-se brusc şi dând mâna cu o ciudată smucitură într-o parte; aveai impresia că dacă n-o prindeai la timp avea să se retragă cu un zgomot de arc în manşeta lui detaşabilă. Dacă intra cineva din familia noastră, el se mărginea să se încline posomorât, în schimb dădea mâna demonstrativ cu bucătăreasa, care, luată prin surprindere şi neizbutind să-şi şteargă palma înainte să-i fie strânsă, o ştergea după, parcă recuperând. Mama murise cu puţin înaintea apariţiei lui în casa noastră, iar tata se purta cu el cu aceeaşi lipsă de atenţie pe care o avea faţă de toţi şi de toate, faţă de noi, faţă de nenorocirile vieţii, de prezenţa câinilor murdari pe care îi aciuase Grişa şi chiar, pare-se, faţă de pacienţii săi. În schimb, cele două mătuşi bătrâne ale mele se temeau vădit de acest „ciudat” (iată însă că nu era câtuşi de puţin un *ciudat*), cum se temeau, de altfel, şi de ceilalţi tovarăşi ai lui Grişa.

Acum, după douăzeci şi cinci de ani, mi se întâmplă deseori să-i aud glasul, răgetul animalic pe care i-l răspândeşte cu bubuieli radioul, dar atunci, ţin minte, vorbea întotdeauna încet, chiar cumva răguşit ori peltic – iată, fie şi numai această faimoasă şi mizerabilă pierdere a suflului la sfârşitul frazelor, şi era, era... Când, lăsând în jos capul şi mâinile, stătea în faţa fratelui meu, care îl

saluta cu un strigăt afectuos, tot încercând să-l prindă măcar de cot, măcar de umărul ciolănos, el părea ciudat de scurt în picioare, probabil din pricina lungimii hainei, care îi ajungea până la jumătatea coapselor – şi nu-ţi puteai da seama ce anume îi definea poza deprimată, timiditatea ursuză sau încordarea conştiinţei înaintea comunicării unei veşti proaste, grele. Mai târziu mi s-a părut că, în sfârşit, a comunicat-o, că a isprăvit cu ea, atunci când, într-o cumplită seară de vară, a venit de la râu ţinând făcute boţ cămaşa şi pantalonii din pânză de velă ale lui Grigori, dar acum mă gândesc că vestea de care părea întotdeauna plin n-a fost totuşi aceea, ci vestea surdă a propriului viitor monstruos.

Uneori îl auzeam prin uşa întredeschisă discutând în felul acela al lui, bolnav, sacadat, cu fratele meu; sau stătea la masa de ceai rupând un covrig, întorcându-şi ochii de pasăre de noapte de la lumina lămpii cu gaz. Avea un fel neplăcut şi ciudat de a-şi clăti gura cu laptele înainte de a-l înghiţi, şi covrigul îl muşca strâmbându-şi grijuliu gura – n-avea dinţi buni şi se întâmpla ca, păcălindu-şi printr-o scurtă răcorire durerea fierbinte a unui nerv dezgolit, să tragă întruna aer cu un şuier lateral, şi-mi amintesc cum tatăl meu îi îmbiba o bucăţică de vată cu picături de opiu şi, râzând aiurea, îl sfătuia să se ducă la dentist. „Întregul e mai puternic decât partea, răspundea el cu o fâstâceală grosolană, *ergo* o să-mi înving dintele”; dar acum nu mai ştiu dacă am auzit chiar eu de la el cuvintele astea de lemn ori mi-au fost spuse după aceea, ca o

sentință emisă de acest ciudat... numai că, după cum am mai spus, numai ciudat nu era, căci o credință animalică în steaua ta tulbure nu se poate considera drept ciudățenie – el uimea prin lipsa dăruirii cum uimesc alții prin talent.

6

Uneori, posomorelii lui înnăscute îi luau locul convulsiile unei veselii dințate, rele, şi atunci îi auzeam râsul, la fel de tăios şi de neaşteptat ca urletul unei pisici, cu a cărei linişte catifelată eşti atât de obişnuit, încât glasul ei nocturn ți se pare ceva nebunesc, diavolesc. Cu strigăte de felul ăsta se antrena el în jocurile cu tovarăşii, în încăierări, şi ieşise la iveală că avea brațele nevolnice, în schimb picioarele erau de fier. Şi odată, unul dintre băieți, mai glumeț, i-a pus o broască râioasă în buzunar, iar el, neavând curajul să-şi vâre degetele după ea, a început să-şi tragă de pe el haina îngreunată, şi aşa, cu fața stacojie, făcut zob, cu plastronul peste flanela de corp ruptă, a fost surprins de răutăcioasa domnişoară puțin cocoşată, care, cu cosița ei grea şi cu ochii albaştri ca cerneala, avea pentru mulți un asemenea vino-ncoace, încât i se trecea de drag cu vederea asemănarea cu un cal negru de şah.

Eu îi ştiu înclinațiile amoroase şi sistemul de a face curte chiar de la ea, acum, din păcate, decedată, ca majoritatea celor care l-au cunoscut îndeaproape în tinerețe, ca şi cum moartea aceleia care-i fusese aliată avea să-i ia din cale şi martorii periculoşi ai trecutului său.

Acestei vivace cocoşate el îi scria fie moralizator, cu excursiuni de ştiinţă popularizată în istorie (pe care o cunoştea din broşuri), fie i se lamenta sumbru şi lacrimogen de cealaltă femeie, rămasă necunoscută mie (care avea şi ea, se pare, un defect fizic), cu care împărţise sângele şi patul în cea mai sinistră parte a oraşului... Mult aş mai da acum s-o găsesc, să o chestionez pe această necunoscută, dar probabil că e şi ea moartă din motive de securitate. O trăsătură curioasă a misivelor lui era vâscozitatea lor scârboasă; făcea aluzie la uneltirile unor duşmani misterioşi, polemiza îndelung cu un poet ale cărui versulețe le citise într-un calendar... O, dacă s-ar putea resuscita aceste prețioase pagini în pătrățele, pline cu scrisul lui mărunt, miop! Vai, nu-mi amintesc din ele nici o expresie (nu prea mă interesa pe-atunci, deşi auzeam şi râdeam) şi doar vag de tot văd în adâncul memoriei funda de pe cosiță, clavicula slabă, mâna negricioasă, iute, cu brățara din granate, care mototolea scrisoarea, şi încă mai prind sunetul gângurit al trădătorului râs feminin.

7

Între visul de reorganizare a lumii şi visul de a face tu acest lucru după cum crezi de cuviință există o diferență profundă, fatală; dar nici fratele meu, nici prietenii lui nu au simțit, din câte se vede, distincția netă dintre revolta lor abstractă şi setea *lui* de fier. La o lună după moartea fratelui meu, el a dispărut, mutându-şi activitatea în

provinciile din nord (cercul n-a supravieţuit, s-a destrămat şi, din câte ştiu, nici unul dintre ceilalţi membri ai lui nu a intrat în politică) şi, în scurt timp, s-a auzit că ceea ce făcea acolo, scopurile şi metodele luaseră o turnură cu totul contrară tuturor celor vorbite, gândite şi sperate în acel prim cerc de tineri. Iată, îmi amintesc înfăţişarea lui de-atunci şi mă mir că n-a observat nimeni umbra lungă şi colţuroasă a trădării pe care o târa pretutindeni după el, ascunzându-i capetele pe sub mobila pe care se aşeza şi făcând să se încurce în chip straniu umbrele balustradelor pe perete, atunci când era condus pe scări cu o lampă de gaz. Sau prezentul nostru negru e cel care-şi aruncă umbra acolo? Nu ştiu decât că îl iubeau; în orice caz, fratelui meu şi celorlalţi le *impunea* şi morocăneala lui, pe care o luau drept intensitate a puterii spiritului, şi duritatea ideilor, care părea consecinţa misterioaselor nenorociri pe care le suferise, tot învelişul lui neprezentabil părând să presupună un miez curat, strălucitor. De ce să ascund – chiar şi mie mi s-a năzărit o dată că ar fi capabil de milă şi abia pe urmă mi-am dat seama de nuanţa exactă a acestei mile. Amatorii de paradoxuri ieftine au observat de mult sentimentalismul călăilor – şi, într-adevăr, trotuarul din faţa măcelăriilor este întotdeauna ud.

8

În primele zile după moartea fratelui meu, l-am tot avut în faţa ochilor şi de câteva ori a rămas la noi peste noapte.

Această moarte nu l-a făcut să dea vreun semn vizibil de tristețe. S-a purtat ca de obicei, ceea ce nu ne-a şocat deloc, căci umoarea lui permanentă era oricum de doliu şi oricum stătea prin vreun colț citind ceva neinteresant, adică el se purta întotdeauna ca într-o casă în care avusese loc o mare nenorocire, cum se poartă persoanele care nu sunt destul de apropiate sau destul de străine. Acum, însă, prezența lui constantă şi tăcerea mohorâtă puteau trece drept o compasiune aspră, compasiunea, vedeți dumneavoastră, a unui om puternic care trece neobservat, dar e nelipsit (bun imobil al compasiunii) şi despre care afli că e şi el grav bolnav, că a petrecut noaptea aceea albă pe un scaun, printre membrii orbiți de lacrimi ai familiei. Dar în cazul dat, toate astea fuseseră o înşelătorie sinistră: tot ce-l atrăsese atunci în casa noastră fusese faptul că el nu respira nicăieri mai firesc decât într-o atmosferă de deprimare, de disperare – când nu se mai strânge de pe masă şi nefumătorii cer o țigară.

Îmi amintesc limpede cum m-am dus împreună cu el pentru îndeplinirea uneia dintre acele mici formalități, a uneia dintre treburile acelea sumbru-chinuitoare cu care moartea (care are întotdeauna ceva din tărăgăneala funcționărească) se străduieşte să-i țină cât mai mult în mrejele ei pe cei rămaşi în viață. Pesemne că cineva mi-a spus: „Uite, merge *el* cu tine...”; şi a şi mers, dregându-şi reținut gâtul. Şi iată, atunci (treceam pe o stradă înecată în praf, la care se mai lucra încă, pe lângă nişte împrejmuiri şi scânduri puse de-a valma) am făcut un lucru la a cărui

amintire mă trece din creştet până-n tălpi un spasm electric de insuportabilă ruşine: îmboldit de Dumnezeu ştie ce sentiment, poate că nu atât de recunoştinţă pentru compasiune, cât de compasiune pentru compasiunea altuia, într-o pornire dată de nervozitate şi de o deşteptare nelalocul ei a sufletului, i-am luat mâna din mers şi i-am strâns-o – şi amândoi am dat simultan puţin înapoi; totul a durat o clipă, dar dacă atunci l-aş fi îmbrăţişat şi mi-aş fi lipit buzele de oribilii lui ţepi aurii, nici nu s-ar putea acum un mai mare chin pentru mine. Şi iată, după douăzeci şi cinci de ani, stau şi mă gândesc: doar am mers împreună prin locuri pustii şi aveam în buzunar revolverul lui Grişa, pe care, nu-mi amintesc din ce motive, mă pregăteam să-l ascund; doar aş fi putut să-l împuşc direct în faţă, şi atunci n-ar mai fi fost nimic, nimic din ce e azi, nici sărbătoriri sub ploi torenţiale, nici festivităţi gigantice la care milioane de concetăţeni de-ai mei trec pe jos, cu lopeţi, sape şi greble pe umerii de sclavi, nici megafoane care să multiplice asurzitor unul şi acelaşi glas omniprezent, nici doliu secret în fiecare a doua familie, nici sortiment de torturi, nici îndobitocire, nici portrete de cinci stânjeni, nimic... O, dacă m-aş putea agăţa cu ghearele de trecut, să trag înapoi, în prezent, ocazia pierdută, să readuc la viaţă strada aceea numai praf, locurile virane, greutatea din buzunarul din spate al pantalonului, individul care mergea în rând cu mine!

9

Sunt veşted şi gras ca shakespearianul Hamlet. Ce pot să fac eu? De la mine, un modest profesor de desen la un gimnaziu de provincie, până la el, care stă îndărătul unei sumedenii de uşi de fontă şi de stejar într-o încăpere neştiută a principalei temnițe din capitală, transformată de el în palat (căci acest tiran îşi spune „prizonier al voinței poporului care l-a ales"), distanța e aproape inimaginabilă. Cineva mi-a povestit, închizându-se cu mine într-un cavou, despre o văduvă bătrână, rudă de departe de-a sa, care, pentru că a cultivat un nap de opt kilograme, a avut parte de cea mai înaltă primire. A fost purtată pe o groază de coridoare din marmură, cu un şir nesfârşit de uşi care i se deschideau în față şi i se închideau în urmă, până s-a pomenit într-o sală albă, iluminată nemilos, având drept mobilier numai două scaune aurite. Acolo i s-a spus să aştepte. După o vreme, în spatele uşii s-au auzit mulți paşi şi, cu temeneli respectuoase, introducându-se unul pe altul, au intrat vreo cinci gărzi de corp de-ale lui. Privirea ei speriată l-a căutat printre ei; ei nu s-au uitat la ea, ci deasupra capului ei şi, întorcându-se, ea a văzut că în spate, printr-o altă uşă, pe care nu o văzuse, intrase fără zgomot el şi, oprindu-se, cu mâna pe spătarul scaunului, s-a uitat cu obişnuita încurajare la oaspetele de stat. Pe urmă s-a aşezat şi i-a spus să povestească ea cu cuvintele ei despre eroica faptă (în acel moment a fost adus de către un slujitor şi pus pe cel de-al doilea scaun mulajul în ghips

al zarzavatului ei) şi ea, timp de zece minute de neuitat, a povestit cum a semănat napul, cum trăgea de el şi nu putea să-l scoată din pământ, deşi i se păruse că stafia răposatului ei soţ trăgea împreună cu ea, şi cum a trebuit să-şi cheme fiul şi pe urmă nepotul, ba încă şi doi pompieri care se odihneau în hambar şi cum, în sfârşit, trăgând unul de altul, au scos minunea. El a fost vizibil uimit de plasticitatea povestirii ei: „Iată, asta e poezie, s-a adresat el tăios apropiaţilor lui, iată de la cine ar trebui să înveţe domnii poeţi" – şi, poruncind supărat ca napul să fie turnat în bronz, a ieşit. Dar cum eu n-o să cresc nici un nap, nu am cum să pătrund la el şi, chiar dacă aş pătrunde, cum aş putea să aduc arma ascunsă până în bârlogul lui?

Uneori se arată poporului şi, deşi nu este permisă apropierea de el şi fiecare trebuie să ridice băţul greu al steagului ce i-a fost dat spre a avea mâinile ocupate şi toţi sunt supravegheaţi de o pază incomensurabilă (ca să nu mai vorbim de iscoade şi iscoade ale iscoadelor), cineva foarte agil şi hotărât poate avea şansa să găsească o portiţă, o secundă rară, o fracţiune infimă de soartă, ca să se arunce cu capul înainte. Mi-au trecut prin minte toate felurile de mijloace de distrugere, de la clasicul pumnal până la plebeea dinamită, dar în zadar; şi nu întâmplător visez adesea cum apăs şi iar apăs pe trăgaciul unui pistol care mi se dezintegrează în mână, moale, iar gloanţele cad unul după altul din ţeavă, ca o mazăre inofensivă, ricoşează de pe pieptul duşmanului surâzător care, între timp, fără grabă, începe să-mi sfărâme coastele.

10

Ieri am invitat la mine câteva persoane care nu se cunosc între ele, dar sunt legate prin acelaşi lucru sacru, care i-a transformat în aşa măsură, încât se poate observa chiar o nedefinită asemănare între ele, cum se întâlneşte, să spunem, la masonii bătrâni. Erau oameni de profesii diferite – un croitor, un maseur, un doctor, un frizer, un brutar –, dar toți aveau aceeaşi ținută umflată, aceleaşi mişcări măsurate cu grijă. Şi nu e de mirare! Unul îi lucra hainele, deci îi lua măsurile trupului slab, şi totuşi lat în şolduri, cu coapse de femeie, ciudate, şi cu spatele rotund; deci îl atingea, i se băga respectuos pe sub braț şi se uita împreună cu el în oglinda încolăcită de o iederă aurită; al doilea şi al treilea pătrunseseră şi mai departe: îl văzuseră gol, îi frământaseră muşchii şi îi ascultaseră inima, după al cărei ritm se spune că se vor potrivi la noi ceasurile, adică pulsul lui va fi luat, în sensul cel mai propriu, ca unitate de măsură; al patrulea îl bărbierea, cu un hârşâit apos, în jos pe obraji şi în sus pe gât, cu o lamă insuportabil de ispititoare pentru mine; în fine, al cincilea îi cocea pâine – punând, din obişnuință, din prostie, stafide în loc de otravă în chifla lui preferată. Voiseм să intru în contact cu aceşti oameni ca să iau cât de cât parte la manevrele lor secrete, drăceşti; mi se părea că au mâinile impregnate de el, de mirosul lui urât, că prin ele era prezent şi el... Totul a fost foarte bine, cu mare ştaif. Am vorbit despre lucruri fără legătură cu el şi ştiam că, dacă îi voi pomeni numele, în

ochii fiecăruia dintre ei va scăpăra una şi aceeaşi panică sacerdotală. Şi când ieşi deodată la iveală că aveam pe mine un costum lucrat de vecinul meu din dreapta, m-a cuprins o senzație îngrozitoare, foarte semnificativă în vis, care a făcut să mă trezesc pe loc – în odaia mea săracă, cu o lună săracă în fereastra fără perdea.

Totuşi sunt recunoscător nopții şi pentru un astfel de vis: în ultimul timp sufăr de insomnie. E ca şi cum m-ar deprinde dinainte cu cea mai răspândită tortură aplicată criminalilor de astăzi. Scriu „de astăzi” fiindcă, de când e el la putere, pare să fi apărut un soi absolut nou de criminali de stat (ceilalți, cei penali, nici nu sunt propriu-zis, căci cel mai mărunt furtişag ajunge furt din avutul obştesc, care, la rândul lui, este considerat drept încercare de subminare a ordinii existente), nişte slăbănogi distinşi, cu piele străvezie şi ochi strălucitori bulbucați. E o specie rară şi foarte prețuită, ca un okapi viu ori ca cea mai mică specie de lemur, şi de aceea sunt vânați cu frenezie, cu abnegație, şi fiecare exemplar prins este întâmpinat cu aplauzele întregului public, deşi, de fapt, vânătoarea nu presupune nici un efort deosebit şi nici un pericol – ele sunt pe deplin îmblânzite, aceste ciudate jivine străvezii.

Un zvon timid confirmă că el însuşi nu se dă înapoi să viziteze camera de tortură... dar e puțin probabil să fie aşa: ministrul poştelor nu ştampilează scrisorile, iar cel al mărilor nu sparge valurile. Mie, în general, îmi repugnă tonul casnic-clevetitor cu care vorbesc despre el răuvoitorii timizi şi care seamănă cu un fel de glumă blândă, cam în

genul poveştilor născocite odinioară de popor despre diavol, îmbrăcând într-un râs de bâlci o frică superstiţioasă. Bancurile vulgare, adaptate la repezeală (care trimit la prototipuri irlandeze) sau un fapt secret din sursă sigură (cine e în graţii şi cine nu, de pildă) miros întotdeauna a odaie de slugi. Dar se poate şi mai rău: când N., un cunoscut de-al meu căruia cu numai trei ani în urmă îi fuseseră executaţi părinţii (ca să nu mai vorbim despre ruşinoasele persecuţii suferite de el însuşi), remarca, întorcându-se de la o sărbătoare de stat unde l-a auzit şi l-a văzut: „Totuşi, ştiţi, omul ăsta are în el o putere!”, mi-a venit să-i trag una-n mutră.

11

În scrisorile sale „de amurg”, un mare pictor străin spune că a ajuns să îl lase totul rece, că nu-i mai place nimic, nimic – în afară de ceva. Acest ceva e fiorul romantic viu pe care îl simte şi acum la gândul sărăciei anilor săi tineri prin comparaţie cu preaplinul somptuos al vieţii parcurse, cu strălucirea de zăpadă a culmii ei, unde ajunsese. Acel anonimat de la început, acel întuneric de poezie şi de tristeţe în care, ca tânăr pictor, se pierdea în milionul de insignifianţi, acum îl atrag, trezind în el emoţie şi recunoştinţă – faţă de soartă, faţă de meşteşug, ca şi faţă de propria voinţă creatoare. Vizitarea locurilor unde trăise cândva în sărăcie, întâlnirile cu bătrâni de vârsta lui, care nu se remarcau prin nimic, erau pline pentru el de un

farmec atât de complex, încât cercetarea tuturor detaliilor acestor sentimente avea să-i ajungă şi pentru viitoarele clipe de răgaz al sufletului în lumea de apoi.

Şi iată, când îmi imaginez ce simte lugubrul nostru conducător venind în contact cu trecutul *său*, înțeleg clar, în primul rând, că omul adevărat e poet şi, în al doilea rând, că el, conducătorul nostru, este negarea întruchipată a ceea ce înseamnă poet. Între timp, ziarelor străine, în special celor mai de seară, care ştiu cât de repede se transformă un miraj în tiraj, le place să remarce caracterul legendar al destinului lui, ducându-şi mulțimea de cititori în imensa casă neagră unde s-a născut, unde se pare că locuiesc şi astăzi aceiaşi oameni săraci care atârnă la nesfârşit rufe (săracii spală foarte mult), publicând şi fotografia, obținută Dumnezeu ştie cum, a mamei lui (tatăl e necunoscut), o femeie robustă cu breton, cu un nas lat, care servea într-o berărie de lângă barieră. Martori ai adolescenței lui au rămas atât de puțini, iar cei care mai există răspund atât de prudent (pe mine, vai, nu m-a chestionat nimeni), încât jurnalistului îi trebuie o mare capacitate de a inventa ca să înfățişeze cum conducea cârmuitorul de azi, ca puşti, jocuri războinice sau cum citea, ca tânăr, până la cântatul cocoşilor. Succesele lui demagogice sunt interpretate ca fiind o forță elementară a destinului – şi, se-nțelege, se acordă o mare importanță acelei zile întunecate de iarnă când, ales în parlament, el cu banda lui de susținători au arestat parlamentul (după care armata a trecut imediat, behăind, de partea lui...)

Legenda nu e cine ştie ce, dar e totuşi o legendă, în privința acestei nuanțe jurnalistul nu a greşit, o legendă închistată şi de sine-stătătoare (adică gata să-şi trăiască propria viață insulară), şi e *deja* imposibil s-o înlocuieşti cu adevărul adevărat, deşi eroul ei este încă viu; e imposibil, pentru că el, singurul care poate şti adevărul, nu e bun de martor, şi nu pentru că ar fi părtinitor sau mincinos, ci pentru că *nu îşi aminteşte*. O, fireşte, îşi aminteşte vechii duşmani, îşi aminteşte cele două, trei cărți citite, îşi aminteşte cum l-a îmbătat un cârciumar în copilărie cu bere şi votcă sau cum a fost bătut pentru că a căzut din vârful unei stive de lemne şi a omorât doi pui de găină, adică o mecanică primitivă a memoriei funcționează totuşi în el, dar dacă zeii i-ar propune să îşi construiască o imagine din amintirile proprii, pentru ca această imagine să fie făcută nemuritoare, ar rezulta un avorton, un estropiat, un pitic surdo-mut, incapabil de vreo nemurire.

Dacă ar vizita casa unde a locuit pe vremea sărăciei, nu i-ar trece nici un fior prin piele, nici măcar fiorul vanității încărcate de ură. Dar eu i-am vizitat fosta locuință! Nu casa aceea cu multe corpuri unde se spune că s-a născut şi unde e acum un muzeu cu numele lui (afişe vechi, un steag murdar de noroiul de pe stradă şi – la loc de cinste, sub un capac de sticlă – un nasture: tot ce s-a putut aduna din tinerețea lui zgârcită), ci acele mizere camere mobilate unde a stat câteva luni pe vremea când se apropiase de fratele meu. Fostul proprietar murise de mult, chiriaşii nu se înregistrau, aşa că nu rămăsese nici o urmă a locuirii lui

acolo. Şi gândul că eu sunt singurul din lume (el îşi uitase această haltă – doar fuseseră atâtea) care *ştie* mă umplea de un sentiment cu totul aparte de satisfacție, ca şi cum, atingând aceste mobile moarte şi uitându-mă pe fereastră la un acoperiş, țineam în pumn cheia vieții lui.

12

Chiar acum am avut un musafir: un bătrân jerpelit în ultimul hal care, în mod vizibil, căzuse pradă celei mai puternice agitații – mâinile acoperite cu o piele lucioasă tremurau, o lacrimă bătrânească, searbădă îi umezea răsfrângerile roz ale pleoapelor şi o palidă succesiune de expresii involuntare, de la un surâs cam neghiob până la zbârcitura curbă a suferinței îi fugea pe chip. Cu stiloul meu, dădu în vileag pe un petic de hârtie cifrele anului crucial de la care trecuse aproape o jumătate de secol, apoi ziua şi luna – data de naştere a conducătorului. Se uita la mine, ridicând puțin penița, ca şi cum nu se hotăra dacă să continue sau doar să sublinieze printr-o întrerupere uluitoarea poznă pe care o făcea acum. I-am răspuns încurajator printr-un semn nerăbdător din cap şi atunci a scris o altă dată, cu nouă luni înaintea celei dintâi, a subliniat cu două linii, şi-a desfăcut buzele pentru un râs triumfător, dar în loc de asta şi-a acoperit brusc fața cu mâinile... „La treabă, la treabă”, am spus eu trăgându-l de umăr pe acest actor prost, şi el, revenindu-şi rapid, şi-a vârât mâna în buzunar şi mi-a întins o fotografie rigidă,

groasă, care căpătase cu anii o nuanță opacă, lăptoasă. Ea înfățișa un tânăr solid, în uniformă de soldat; chipiul îi stătea pe scaunul pe speteaza căruia își lăsase mâna cu o dezinvoltură de lemn, și pe fondul din spatele lui se puteau desluși o balustradă de butaforie și o urnă. Din două, trei priviri de la unul la altul m-am convins că între trăsăturile oaspetelui meu și chipul plat, fără umbre, al soldatului (împodobit cu o mustăcioară, iar creștetul – cu un arici strâns, care făcea ca fruntea să pară mai mică) asemănarea nu era foarte mare, dar, cu toate astea, era fără doar și poate același om. În fotografie avea vreo douăzeci de ani, fotografia avea acum cam cincizeci și era ușor de completat acest interval de timp cu istoria banală a uneia dintre acele vieți de categoria a treia, ale căror semne le citești (cu un chinuitor sentiment de superioritate, uneori fals) pe fețele telalilor bătrâni, ale paznicilor scuarurilor citadine, ale invalizilor înrăiți. Aș fi vrut să-l întreb cum e să trăiești cu o asemenea taină, să porți povara unei paternități monstruoase, să vezi și să auzi clipă de clipă prezența omniprezentă a progeniturii tale... dar atunci am observat că prin pieptul său se străvede modelul continuu al tapetului – am întins mâna ca să-l rețin, dar s-a topit, tremurând bătrânește de frigul dispariției.

Și totuși el există, acest tată (sau încă mai exista nu demult), și dacă soarta nu l-a lăsat neștiutor, salvându-l, în privința numelui prietenei lui de moment, Doamne, ce chin rătăcește acum printre noi și nu cutează să-și dea glas – și poate că e cu atât mai apăsător, cu cât nefericitul acela de

om nici nu este absolut sigur de paternitatea lui, căci muierea aceea era o stricată, aşa încât e posibil să mai existe pe lume câțiva care, ca şi el, calculează fără istovire date ce se zbuciumă într-un iad al surplusului de cifre şi al deficitului de memorie, visând ignobil să extragă un profit din bezna trecutului şi temându-se de o pedeapsă neîntârziată (pentru vreo greşeală, pentru blasfemie, pentru vreun adevăr prea odios), dar, în cea mai mare taină, mândrindu-se (totuşi, el e puterea!), pierzându-şi minţile în atâtea calcule şi presupuneri... terifiant, îngrozitor, îngrozitor...

13

Timpul trece, iar eu nu fac deocamdată decât să mă împotmolesc în vise sumbre, sălbatice. Mă şi mir: am în urma mea nu puține fapte categorice şi chiar de curaj, şi nici nu mă tem de consecințele, oricât de fatale mi-ar fi, ale unui atentat, ba chiar fără să-mi imaginez ce formă ar lua ele, văd limpede bătaia care ar urma imediat după actul respectiv, vârtejul omenesc în care aş fi prins, mişcările mele smucite, de paiață, în mijlocul mâinilor lacome, pârâiala hainelor sfâşiate, culoarea orbitoare a loviturilor – şi pe urmă (dacă ies viu din această vâltoare), strânsoarea de fier a polițailor, puşcăria, judecarea la repezeală, camera de tortură, eşafodul – şi toate astea în bubuitul intensei mele fericiri. Cât despre concetățenii mei, nu sper să simtă dintr-odată şi eliberarea lor, chiar admit o înăsprire a

jugului, din inerție... Nu am nimic dintr-un erou civic gata să moară pentru poporul său. Voi pieri numai pentru mine, pentru binele şi pentru adevărul meu, pentru acel bine şi acel adevăr care sunt acum falsificate şi călcate în picioare, în mine şi în afara mea, iar dacă există şi alții care țin la ele la fel de mult ca mine, cu atât mai bine; dar dacă nu, dacă patria mea are nevoie de oameni de un alt soi decât mine, mă împac bucuros cu ideea inutilității mele, dar îmi fac totuşi treaba.

Viața mi-e prea impregnată cu ură, prea saturată ca să-mi fie cât de cât plăcută, iar de sila şi oroarea caznelor morții nu mă tem, cu atât mai mult cu cât mă aştept la o bucurie, la o existență atât de supranaturală, cum nu visează nici barbarii, nici adepții vechilor religii. Aşa încât am mintea limpede şi mâna slobodă... şi totuşi nu ştiu, nu ştiu cum să-l omor.

Chiar mă gândeam: nu cumva e din pricină că omuciderea, intenția în sine de a ucide e insuportabil de mârşavă, iar imaginația, care alege metodele şi felul armei, procedează la un lucru degradant, a cărui impostură o simți cu atât mai mult, cu cât e mai autentică forța care te împinge. Şi pe urmă, poate că n-am putut să îl omor din scârbă, ca unul care are o aversiune teribilă față de orice târâtoare, dar nu e capabil să strivească un vierme pe arătură fiindcă are senzația că-şi striveşte cu tocul capetele pline de praf ale propriilor măruntaie. Dar orice explicații aş găsi lipsei mele de hotărâre, ar fi irațional să-mi ascund

că trebuie să-l nimicesc şi că-l voi nimici – o, Hamlet, o, fraier lunatic...

14

Tocmai a ţinut o cuvântare cu ocazia începerii lucrărilor la o nouă seră multietajată, şi îi dădea înainte cu egalitatea oamenilor, cu egalitatea spicelor în lan, iar pentru a fi mai poetic pronunţa „arista”[86], „aristifer” şi chiar „a arista” – nu ştiu ce dascăl mieros îl sfătuise să folosească acest arhaism problematic, în schimb acum înţeleg de ce în ultimul timp, în poeziile de prin ziare, dai peste expresii precum „cioburle de sticlă”, „pragurle râurlor” sau „şi veternarii noştri tratează cu înţelepciune vacile de lapte”.

Vreme de două ceasuri a bubuit prin oraşul nostru o voce colosală, ieşind cu diferite grade de intensitate pe o fereastră sau alta, aşa încât, dacă umbli pe stradă (lucru socotit, de altfel, o imprudenţă care te poate costa: stai şi ascultă), ai impresia că el te însoţeşte, se prăvăleşte de pe acoperiş, ţi se strecoară în patru labe pe sub picioare şi, înălţându-se din nou, te ciocăneşte în moalele capului – cotcodăceală, cloncăneală, măcăială, caricatură a graiului omenesc – şi n-ai unde să te ascunzi de Voce, şi asta se întâmplă acum în fiecare oraş, în fiecare localitate a asurzitei mele patrii prospere. Se pare că nimeni, în afară de mine, nu a remarcat o interesantă particularitate a

---

[86] Spic (în lat. în orig.).

oratoriei lui isterice, şi anume pauzele pe care le face între frazele de şoc, exact ca un om beat care stă în mijlocul drumului, în independenta, dar nesatisfăcătoarea solitudine caracteristică omului beat, şi rosteşte crâmpeie dintr-un monolog războinic cu o extremă încărcătură de mânie, patimă şi convingere, dar obscur ca sens şi scop, oprindu-se întruna ca să mai prindă puteri, să cântărească pasajul care urmează, să lase ascultătorii să aprofundeze şi, după ce a făcut pauza, repetă cuvânt cu cuvânt cele abia debitate, dar pe un ton de parcă îi mai venise în minte încă un argument, încă o idee absolut nouă şi irefutabilă.

Când, în fine, seca, şi trompeții fără chip şi fără obraji cântau imnul nostru agrar, nu numai că nu simțeam uşurare, ci din contră, simțeam durerea şi spaima unei pierderi: cât vorbise, cel puțin îl pândeam, ştiam unde e şi ce face, iar acum se dizolvase iarăşi în aerul pe care îl respir, dar în care nu-l mai pot focaliza perceptibil.

Le înțeleg pe femeile cu părul lins din triburile noastre montane că, părăsite de ibovnic, înfig în fiecare dimineață, apăsând înverşunate cu degete maronii un ac cu cap de peruzea în buricul unei momâi de lut care îl reprezintă pe cel care a dat bir cu fugiții. În ultimul timp, încerc în mod frecvent, cu toate puterile minții mele, să-mi imaginez cursul preocupărilor şi al grijilor lui, încerc să intru în ritmul existenței lui, doar o ceda şi s-o prăbuşi, ca un pod suspendat ale cărui vibrații au coincis cu paşii viguroşi ai unui detaşament de soldați care trece pe el. Detaşamentul piere, cum o să pier şi eu, înnebunind în clipa când o să

prind ritmul şi el o să cadă mort în palatul lui de departe, dar nici în cazul unui alt fel de tiranicid, oricare ar fi el, n-aş rămâne teafăr. Sculându-mă de dimineaţă, cam pe la opt şi jumătate, mă străduiesc să-mi imaginez trezirea lui – el se scoală din pat nici mai devreme, nici mai târziu, ci la o oră de mijloc, întocmai aşa cum se şi defineşte, aproape oficial, „un om mediocru”. La nouă, ca şi el, mă mulţumesc cu un pahar cu lapte şi cu o chiflă dulce, iar dacă în ziua respectivă nu am ore la şcoală, continui să-l urmăresc cu gândul. Citeşte câteva ziare, şi eu le citesc odată cu el, căutând ce-i poate reţine atenţia, deşi ştiu că a luat cunoştinţă încă din ajun de conţinutul general al presei de astăzi, de articolele de fond, sintezele şi dările de seamă, aşa încât lectura asta nu-i poate da nici un prilej deosebit de meditaţie statală. După asta vin la el cu rapoarte şi cu probleme ajutoarele lui. Aflu odată cu el cum o duc transporturile feroviare, cum năduşeşte industria grea şi câte chintale la hectar a dat în iarna aceea grâul de toamnă. După ce examinează câteva cereri de graţiere şi indică pe ele invariabila respingere, un X cu creionul – semnul sincerului său analfabetism –, îşi face, până la ora prânzului, obişnuita plimbare: ca pentru mulţi oameni mărginiţi, lipsiţi de imaginaţie, mersul este exerciţiul fizic preferat, iar de plimbat se plimbă prin grădina interioară a palatului, fostă cândva o mare curte de închisoare. Ştiu şi felurile modeste pe care le are la prânz, iar după masă mă odihnesc împreună cu el, examinând în minte planurile de continuă înflorire a puterii lui sau noi măsuri de înăbuşire

a răzvrătirii. După-amiază inspectăm un nou edificiu, un fort, un forum şi alte forme ale prosperității statale, şi, împreună cu el, îi dau avizul inventatorului unui nou tip de ochi de fereastră cu ventilator. Cina, care de regulă e de gală, cu participarea unor persoane cu funcții, o sar; în schimb, când se lasă seara, gândul îmi devine de două ori mai viguros, dau împreună cu el ordine redactorilor de ziare, ascult raportul şedințelor de seară şi şuşotesc singur în odaia mea peste care se lasă întunericul, gesticulez şi sper tot mai nebuneşte ca măcar un gând de-al meu să coincidă cu un gând de-al lui – şi atunci, ştiu, podul va plesni ca struna unei viori. Dar ghinionul, cunoscut jucătorilor prea perseverenți, mă urmăreşte, nu-mi iese cartea deloc, deşi e posibil să fi realizat totuşi cu el o legătură tainică, de vreme ce la ora unsprezece, când el se culcă, simt cu toată ființa mea o prăbuşire, un gol, o tristă uşurare şi o slăbiciune. El adoarme, adoarme şi, cum în patul lui de deținut nu îl nelinişteşte nici un gând înaintea somnului, primesc şi eu permisie, şi doar rar, fără să mai trag deja nici o nădejde de izbândă, încerc să-i compun visele, combinând frânturi din trecutul lui cu impresii din prezent, dar, cu siguranță, el nu visează, şi eu muncesc degeaba, si niciodată, niciodată nu o să răzbată în noapte horcăitul lui măreț, de țar, pentru ca istoria să poată consemna: dictatorul a murit în somn.

15

Cum să scap de el? Nu mai pot. Totul e plin de el, tot ce iubesc e mânjit, totul a devenit leit lui, oglinda lui, şi în trăsăturile trecătorilor de pe stradă, în ochii bieților mei şcolari se iveşte tot mai clar şi mai lipsit de speranță chipul lui. Nu numai afişele pe care sunt obligat să le dau să le deseneze interpretează trăsături ale personalității lui, ci şi cubul alb pe care îl dau la clasele mici îmi pare a fi portretul lui – cel mai bun portret, poate. Cubicule, fiorosule, cum să scap de tine?

16

Şi iată, am înțeles că am o posibilitate! Era o dimineață geroasă, nemişcată, cu un cer roz pal şi cu bucăți de gheață în gurile jgheaburilor – peste tot domnea o linişte de moarte; într-o oră, oraşul avea să se trezească – şi încă cum! În ziua aceea i se sărbătoreau cei cincizeci de ani şi oamenii se târau deja pe străzi, negri, ca nişte note pe fondul zăpezii, pentru a se aduna la timp în punctele unde aveau să se formeze din ei diferite alaiuri pe căprării. Riscând să-mi pierd modicul salariu, nu m-am pus în mişcare pentru acest drum sărbătoresc – altceva, mai important, mă preocupa. Stând la fereastră, ascultam primele fanfare îndepărtate, chemarea de bâlci a radioului la intersecție, şi mă simțeam linişti t la gândul că eu, eu singur pot curma toate astea. Da, soluția era găsită:

uciderea tiranului părea acum o treabă atât de simplă şi de rapidă, că o puteam duce la îndeplinire fără să ies din cameră. Arma pentru acest scop era, una peste alta, fie vechiul, dar excelent păstratul revolver, fie cârligul de deasupra ferestrei, care servise pesemne cândva ca să susțină ştanga cu portretul. A doua era chiar mai bună, căci nu aveam siguranța că, după douăzeci şi cinci de ani, cartuşul avea să mai meargă.

Omorându-mă pe mine, îl omoram pe el, căci el era tot în mine, hrănit de forța urii mele. Odată cu el ucideam şi lumea creată de el, întreaga prostie, laşitate, duritate a acestei lumi care crescuse împreună cu el în mine, împingând afară până şi ultimul peisaj însorit, până şi ultima amintire din copilărie, toate comorile strânse de mine. Ştiindu-mi acum puterea, mă desfătam cu ea, pregătindu-mă fără grabă pentru atentatul la propria-mi persoană, triam lucrurile, îmi reciteam însemnările... Şi brusc, incredibila încordare a sentimentelor care puseseră stăpânire pe mine suferi o stranie metamorfoză, chimică parcă. Dincolo de fereastră, sărbătoarea se încinsese, soarele prefăcea nămeții albaştri într-un puf scânteietor, deasupra acoperişurilor din depărtare era un joc de artificii descoperit de curând de un geniu din popor, cu culori ce străluceau şi la lumina zilei. Jubilarea populară, trăsăturile de diamant ale conducătorului aprinzându-se în ceruri, culorile somptuoase ale alaiului ce şerpuia peste acoperământul de zăpadă al râului, minunatele simboluri butaforice ale prosperității patriei, lozincile divers şi frumos

concepute care se legănau pe deasupra umerilor, muzica vioaie, simplă, orgia de steaguri, feţele mulţumite ale flăcăilor şi costumele naţionale ale fetelor viguroase – toate astea m-au năpădit cu un val zmeuriu de înduioşare şi mi-am înţeles păcatul în faţa marelui şi milostivului Stăpân. Nu el ne-a îngrăşat câmpurile, nu prin grija lui au fost încălţaţi săracii, nu lui îi suntem obligaţi cu fiecare secundă a existenţei noastre de cetăţeni? Lacrimi de căinţă, fierbinţi, lacrimi bune ţâşniră din ochii mei pe pervaz când mă gândii că eu, respingând bunătatea Stăpânului, că eu, negând orbeşte frumuseţea orânduirii durate de el, a vieţii, a minunatelor garduri noi din imitaţie de nuc, mă pregătesc să-mi pun capăt zilelor, cutez în felul acesta să atentez la viaţa unuia dintre supuşii lui! Sărbătoarea, cum am mai spus, era în toi, şi eu, ud tot de lacrimi şi de râs, stăteam la fereastră ascultând versurile celui mai bun poet al nostru, pe care le declama la radio o minunată voce de actor, cu un joc baritonal în fiecare modulaţie:

E bine-acum, dar cetăţeni, vă amintiţi cum
A noastră ţară fără tată lâncezea?
Căci fără de hamei chiar cea mai mare sete
Nici băutor, nici cântăreţ nu o să dea.
Gândiţi-vă, aşa cum nu avem
Cartofi sau napi sau vinete,
Aşa ne e şi cântul înecat în bulbi de litere
Ce-acum se înfiripă.

Am mers pe-o cale bătută,
Ciuperci otrăvitoare am mâncat,
Până ce porțile istoriei
De bufnituri au tremurat.

Până când, cu albul tunicii
Lumină pentru fiii credincioşi, strălucitor
Şi cu-al său zâmbet minunat
El ne-a ajuns Conducător!

Da, strălucind, da, ciuperci, da, minunat – aşa e... eu sunt mic, eu, biet orb căruia acum i se deschid ochii, cad în genunchi, mă căiesc în fața ta. Execută-mă – sau nu, mai bine iartă-mă, căci pedeapsa cu moartea este mila ta, iar mila e pedeapsa cu moartea, ce ilumineză cu o lumină blândă, chinuitoare, toată nelegiuirea mea. Tu eşti mândria noastră, slava noastră, steagul nostru! Titan al nostru, bun, măreț, care ne veghează neabătut şi cu dragoste, jur ca de-acum înainte să te slujesc, jur să fiu ca toți ceilalți pupili ai tăi, jur să fiu inseparabil al tău – şi aşa mai departe, şi aşa mai departe, şi aşa mai departe.

17

Râsul, de fapt, m-a şi salvat. După ce am trecut prin toate treptele urii şi disperării, am atins acea înălțime de unde se vede ca în palmă *ridicolul*. După ce am râs în hohote m-am vindecat, ca bărbatul acela dintr-o anecdotă,

căruia „i s-a spart abcesul din gât la vederea giumbuşlucurilor unui pudel”. Recitindu-mi însemnările, văd că, străduindu-mă să îl înfăţişez fioros, nu l-am făcut decât caraghios, şi l-am executat tocmai prin această veche şi verificată metodă. Oricât aş fi de modest apreciindu-mi confuza producţie, ceva îmi spune totuşi că ea nu a fost scrisă cu un toc de duzină. Departe de a avea veleităţi literare, în schimb plin de cuvinte care s-au călit cu anii în liniştea mea furioasă, am folosit sinceritatea şi preaplinul sentimentelor acolo unde altul ar fi folosit măiestria şi ficţiunea. Acesta este un descântec, o vrajă, aşa încât de-acum oricine poate face farmece sclaviei. Eu cred în minuni. Cred că într-un anume fel, necunoscut mie, aceste însemnări vor ajunge la oameni, nu astăzi şi nici mâine, dar într-un timp îndepărtat, când lumea va avea o zi de răgaz ca să se ocupe de săpături – în ajunul unor mari necazuri, nu mai puţin hazlii decât cele de-acum. Şi iată, cine ştie... admit gândul că truda mea întâmplătoare se va dovedi nemuritoare şi va însoţi veacurile, când prigonită, când elogiată, deseori periculoasă şi întotdeauna utilă. Iar eu, o „umbră fără oase”, voi fi bucuros dacă rodul insomniilor mele uitate va servi timp îndelungat drept mijloc secret împotriva viitorilor tirani, tigroizi, călăi semidementi ai omului.

(1938)

Traducere de Adriana Liciu

Lik

Există o piesă, *Abis* (*L'abîme*), a cunoscutului scriitor francez Suire. A trecut deja din scenă direct în Mica Lethe (adică în cel care serveşte teatrul – pârâul, că veni vorba, nu e atât de lipsit de speranță cum e conducta magistrală, cu soluția de uitare mai puțin eficientă, astfel că undița regizorală va mai scoate ceva după ce vor mai trece anii). În piesa asta, esențialmente idioată, chiar ideal de idioată, cu alte cuvinte, construită ideal pe convențiile trainice ale dramaturgiei unanim acceptate, este tratat drumul pasional al unei femei în vârstă, bună catolică şi moşierească, în care se aprinde brusc o patimă păcătoasă pentru un tânăr rus, Igor, adus de întâmplare la conacul ei şi îndrăgostit de fiica ei, Angelica. Bătrânul prieten al familiei – o persoană voluntară, un bigot ursuz, bătut la repezeală de autor din mistică şi lubricitate –, este gelos din cauza pasiunii eroinei pentru Igor, din pricina căruia, la rândul ei, ea este geloasă pe Angelica – într-un cuvânt, totul este extrem de interesant, extrem de autentic, pe fiecare replică e ştampila unei firme serioase, deci, fireşte, nici un sfârc de talent nu tulbură mersul ca la carte al acțiunii, care creşte acolo unde se cuvine să crească, iar unde trebuie, este întreruptă de o scenă lirică sau de un dialog indecent de explicativ între două slugi bătrâne.

Mărul discordiei este de obicei un fruct văratic, acru, el trebuie fiert; aşa şi cu tânărul din piesă: e cam palid;

străduindu-se să-i dea culoare, autorul l-a făcut rus, cu toate consecințele evidente ale unei atari escrocherii. Potrivit intenției optimiste a autorului, acesta este un aristocrat rus fugit, înfiat nu demult de o bătrână bogată – soția rusoaică a castelanului vecin. În toiul unei furtuni nocturne, Igor dă buzna pe uşă, intră cu o cravaşă în mână; agitat, ne dă de ştire că pe moşia binefăcătoarei lui arde pădurea roşie şi că pădurea noastră de pini poate să se aprindă şi ea. Lucrul acesta ne tulbură mai puțin decât strălucirea tinerească a musafirului nocturn şi ne încearcă ispita să ne lăsăm pe un taburet, jucându-ne meditativ cu colierul, când prietenul nostru, bigotul, bagă de seamă că reflexul focului avea să fie mai periculos decât focul. Un nod, nimic de zis, puternic, trainic: este deja clar că rusul va deveni nelipsit aici; şi într-adevăr: actul al doilea – o zi însorită şi pantaloni albi.

Judecând după textul piesei, mai la început, adică până s-a plictisit autorul de chestia asta, Igor se exprimă nu incorect, dar cu poticneli, intervenind din când în când întrebarea: „parcă aşa se spune la voi – adică la francezi –, nu?”. Mai apoi însă, când, dată fiind revărsarea furtunoasă a dramei, autorului nu i-a mai ars de aşa ceva, se renunță la orice impuritate străină a limbii, rusul dobândeşte în chip spontan bogata expresie a unui francez de baştină, şi abia spre sfârşit, într-un moment de acalmie care precede avântul final, dramaturgul îşi aminteşte de naționalitatea lui Igor, ceea ce face ca acesta să i se adereseze în treacăt bătrânei slugi: „*J’étais trop jeune pour prendre part à la...*

comment dit-on... velika voïna[87]*... grand, grand guerre*". Ce-i drept, trebuie să-i recunoaştem autorului că, în afara acestei „velika voïna" şi a unui modest „dosvidania"[88], nu abuzează de cunoaşterea limbii ruse, mulțumindu-se cu indicația că „tărăgănarea slavă dă un oarecare farmec conversației lui Igor".

La Paris, unde piesa a avut un mare succes, rolul lui Igor a fost jucat de François Coulot; nu a jucat rău, dar, cine ştie de ce, cu un puternic accent italian, pe care el îl dădea, evident, drept rusesc, ceea ce nu a stârnit însă mirarea nici unui cronicar. Ulterior însă, când piesa a alunecat în provincie, întâmplarea a făcut ca interpretul acestui rol să fie chiar un actor rus, Alexandr Lik[89] (pseudonim) – un blond uscățiv cu ochi întunecați, de culoarea cafelei, care avea deja o mică faimă, datorită unui film în care făcuse, excelent, un rol episodic de bâlbâit.

De altfel, e greu de spus categoric dacă poseda un talent teatral autentic sau dacă era o persoană cu mai multe vocații nedesluşite, el alegând-o pe prima care se nimerise, deşi ar fi putut, cu tot atâta succes, să fie pictor, bijutier, deratizator... Ființele de felul acesta te duc cu gândul la o încăpere cu o mulțime de uşi diferite, printre care, poate, se află una care, într-adevăr, dă direct în grădină, în adâncul

---

[87] Pronunție incorectă a expresiei: *velikaia voïna* – „marele război".

[88] *Do svidania* – „la revedre", pronunțat tot greşit.

[89] Cuvântul *lik* înseamnă în limba rusă „chip", „față", „înfățişare".

luminat de lună al miraculoasei nopți umane, unde sufletul dobândeşte comori ce-i sunt destinate numai lui. Oricum ar fi, nu *această* uşă o deschisese Alexandr Lik, ci nimerise pe calea actoriei, pe care mergea fără pasiune, cu aerul distrat al unui ins ce caută nişte borne care nu sunt, dar care poate au fost scoase sau poate țin de un alt loc, nerelevat pare-se, unde el n-avea să fie niciodată, niciodată. În planul convențional al existenței pe pământ, trecuse totuşi de treizeci, dar cum era cu câțiva ani mai mic decât secolul, amintirea Rusiei, care la oamenii în vârstă, rămaşi peste granița propriei vieți, se transformă fie într-un organ neobişnuit de dezvoltat, care lucrează continuu şi răzbună prin secreția sa toate prejudiciile istorice, fie printr-o tumoare canceroasă a sufletului, care te împiedică să respiri, să dormi, să comunici cu străinii lipsiți de griji, această amintire rămăsese la el în formă embrionară, epuizându-se în impresii tulburi din copilărie, cum ar fi acele de pini de la vila unde se mutaseră ori fulgul asimetric de zăpadă de pe glugă. Părinții lui muriseră, trăia singur, dragostea şi prieteniile ce i se transmiteau erau toate cumva transparente, nimeni nu-i scria scrisori pur şi simplu aşa, din dorința de a-i scrie, nimeni nu-i ducea grija mai mult decât şi-o ducea el, şi când, nu demult, aflase de la doi doctori – unul francez şi unul rus – că are, cum au mulți eroi literari, o boală de inimă incurabilă, într-un fel, nici n-a avut la cine să se ducă şi să se plângă de şubrezenia lui nemeritată, de viața lui, când străzile colcăie de bătrâni sănătoşi. Şi, într-un fel, de boala lui era legat

faptul că îi plăceau lucrurile bune, scumpe, putea, de pildă, cu ultimii două sute de franci, să cumpere un fular sau un stilou, dar cum se făcea că întotdeauna, dar întotdeauna, la el lucrurile astea se mânjeau, se rupeau, se stricau, în ciuda meticulozității lui pedante, chiar pioase.

Față de ceilalți membri ai trupei, în care intrase la fel de întâmplător cum cade blana aruncată de o femeie pe un fotoliu sau altul, în esență anonim, el rămăsese la fel de străin ca la prima repetiție. De la început avusese impresia că era în plus, că furase locul altuia – şi, cu toate că directorul trupei era chiar binevoitor cu el, sufletului suspicios al lui Lik i se năzărea în fiece minut posibilitatea unui scandal, i se părea că uite-acum îl vor descoperi, îl vor da pe față într-o chestie extrem de ruşinoasă, iar faptul că era tratat de la egal la egal îl lua drept cea mai totală indiferență față de munca lui, ca şi cum se împăcaseră cu toții de mult cu gândul că nu era nimic de sperat în privința nivelului său şi îl suportau numai pentru că nu aveau un pretext la îndemână ca să-l concedieze.

I se părea – şi poate chiar aşa şi era – că pentru aceşti artişti francezi, plați, sonori, părând legați între ei printr-o rețea de pasiuni personale şi profesionale, el era un obiect la fel de întâmplător ca vechea bicicletă pe care unul dintre personaje o demonta cu mare dexteritate în actul al doilea, aşa încât atunci când cineva îl saluta deosebit de amical sau îl poftea la o țigară, el lua asta drept o confuzie care, vai, avea să se lămurească imediat. Din pricina bolii evita să bea, dar în loc să fie considerat nesociabil, de unde n-ar

mai fi fost mult până la a fi învinuit de înfumurare, ceea ce, măcar, ar fi putut însemna pentru el ceva care să aducă, cât de cât, a personalitate, absența lui la reuniunile amicale nici nu era observată, ca şi cum aşa era normal, iar dacă chiar îl chemau undeva, era doar sub o formă distrat interogativă – veniți şi dumneavoastră sau... ? –, lucru extrem de dureros pentru un om care doar atât aştepta, să se lase convins. Înțelegea anapoda glumele, aluziile, poreclele pe care şi le aruncau vesel şi intim ceilalți; aproape că dorea ca vreo zeflemea să se refere la el, dar nu se întâmpla nici măcar atât. Pe de altă parte, mai era câte un coleg care îi plăcea: astfel, interpretul rolului principal (fățarnicul scrântit) era în viața de toate zilele un grăsan simpatic, care îşi luase nu demult o maşină sport despre care povestea cu sinceră însuflețire; şi foarte drăguță era o fată, cu păr negru şi slăbuță, cu ochi foarte machiați, minunat de luminoşi – numai că în timpul zilei îşi uita, într-un chip care făcea să dispară orice speranță, mărturisirile făcute seara pe scenă, în îmbrățişările locvace ale logodnicului rus, când se lipea atât de sincer de Lik, căruia îi plăcea să se consoleze cu gândul că doar pe scenă trăia ea cu adevărat, iar în restul timpului intra într-o demență ciclică şi-atunci nu-l mai recunoştea şi îi dădea alt nume. Cu moşiereasa principală nu schimbase însă niciodată vreo vorbă în afara replicilor, iar când această femeie de o frumusețe crispată, țeapănă, tremurând din obraji, trecea pe lângă el ducându-se în culise, el se simțea ca o bucată de decor gata să se prăbuşească dacă dădea

cineva peste ea. Greu, greu de spus dacă toate astea erau aşa cum şi le închipuia bietul Lik sau dacă aceşti oameni, absolut inofensivi, preocupați de ei înşişi, îl lăsau în plata Domnului numai din cauză că el nu le căuta societatea şi nu i se adresau, aşa cum nu se adresează nişte călători care intră în vorbă între ei străinului din colț, cufundat într-o cărticică – şi doar, e un lucru de la sine înțeles, aşa ceva nu poate ofensa pe nimeni. Dar chiar dacă, în rarele sale clipe de curaj, Lik se străduia să se convingă de falsitatea nedesluşitelor sale chinuri, ele, aceste chinuri, îi erau prea aproape în amintiri şi se repetau prea des în celelalte împrejurări pentru a putea fi biruite cu ajutorul rațiunii. Singurătatea, ca situație, se lasă corijată, dar ca stare este o boală incurabilă.

Rolul şi-l interpreta cu conştiinciozitate şi, cel puțin, în ceea ce priveşte pronunția, mai reuşit decât predecesorul său, căci Lik vorbea franceza cu o tărăgănare rusească, încetinind şi înmuind frazele, neducând accentul până la capăt şi strecurând prea grijuliu acei stropi de expresii auxiliare care îşi iau zborul atât de minunat şi de iute de pe limba francezului. Rolul era atât de mic, atât de neînsemnat, în ciuda influenței sale dramatice asupra jocului celorlalte personaje, încât nu merita să zăboveşti prea mult cu gândul asupra lui – el totuşi zăbovea, mai cu seamă la început de turneu, şi nu atât din dragoste pentru artă, cât pentru că i se părea cumva înjositoare pentru el, personal, diferența paradoxală dintre insignifianța rolului în sine şi importanța complicatei drame a cărei cauză

directă o constituia el. Dar, deşi în scurt timp au început să-l lase rece posibilele îmbunătăţiri pe care i le sugerau şi arta, şi amorul propriu (două lucruri care adesea coincid), intra în scenă, ca şi mai înainte, în fugă, cu o misterioasă mulţumire, de parcă de fiecare dată aştepta nişte recompense aparte, fără nici o legătură, fireşte, cu porţiile obişnuite de aplauze generalizatoare. Aceste recompense nu constituiau şi satisfacţia artistului din el. Mai degrabă, se ascundeau în nişte fisuri şi cute mai neobişnuite, ghicite de el în viaţa piesei înseşi, măcar că era atât de banală şi de fără har că te lua ameţeala... Dar, ca orice lucru jucat de oameni vii, ea dezghioca, Dumnezeu ştie din ce, sufletul lui personal, timp de două, trei ore el încerca să trăiască, degajând o căldură şi o energie care nu depindeau nicicum de ideea autorului, de mediocritatea posibilităţilor actoriceşti, ci se trezeau aşa cum se trezeşte viaţa într-o apă încălzită de soare. S-o spunem pe-a dreaptă: Lik putea spera că într-o seară vag minunată, jucând ca de obicei, va nimeri într-un fel de smârc, ceva va ceda, şi el se va îneca pentru totdeauna într-o stihie regeneratoare, care nu va semăna cu absolut nimic, nu va avea nici o legătură cu nimic, şi va continua într-un fel cu totul nou temele mizere ale dramei – iar el se va duce acolo de tot, fără întoarcere, va călări prin iarba-neagră uscată, se va însura cu Angelica, se va bucura de tot binele material sugerat de piesă, va începe să trăiască în castelul acela ; dar, pe lângă toate astea, se va trezi într-o lume incredibil de blândă, albăstrie, uşoară, unde sunt posibile aventuri fabuloase ale

sentimentelor, metamorfoze nemaiauzite ale gândului. Şi gândindu-se la toate astea, Lik îşi imagina, cine ştie de ce, că atunci când va muri de o explozie a inimii, ceea ce avea să se întâmple curând, asta va fi neapărat pe scenă, cum a fost cu bietul, cu lătrătorul Molière, dar că el nici nu va observa că a murit, ci va trece în viaţa unei piese întâmplătoare, care avea să înflorească dintr-odată altfel drept urmare a căderii lui în ea, iar cadavrul lui zâmbitor o să zacă pe scenă, cu vârful unui picior ieşind de sub faldurile cortinei lăsate.

La sfârşitul verii, *Abis* şi alte două piese din repertoriu au mers într-un oraş de pe litoral; Lik apărea numai în *Abis*, astfel că între prima şi a doua reprezentaţie a piesei (doar două se preconizaseră) avea, cum se întâmpla de obicei, o săptămână liberă căreia nu ştia deloc să-i facă faţă. În plus, nu suporta sudul: prima reprezentaţie a decurs pentru el într-o pâclă aiuritoare de seră, cu o picătură fierbinte de machiaj ba atârnând de vârful nasului, ba arzându-i buza de sus, şi când, în timpul antractului, a ieşit pe terasa din spate, care separa teatrul de o biserică anglicană, a avut senzaţia că n-o să mai reziste până la sfârşitul spectacolului, ci se va topi pe scenă în aburii multicolori, prin care va trece subit, în clipa de pe urmă, suflul fericit al unei alte, da, al unei alte vieţi. Cum-necum, jucă totuşi până la capăt, în ciuda faptului că vedea dublu din pricina transpiraţiei, iar senzaţia netedă a braţelor goale, reci ale tinerei partenere îi întetea chinuitor topirea palmelor. Se întoarse la pensiunea lui sfârşit, cu o

durere care îi reverbera în ceafă şi cu junghiuri în umeri – iar acolo, în grădina întunecată, dădea totul în floare, mirosea a bomboane, țârâiau din răsputeri cosaşii, pe care el, cum făceau cine ştie de ce toți ruşii, îi lua drept greieri.

Camera luminată era sanitar de albă în comparație cu întunericul sudic din fereastra deschisă. Strivi pe perete un țânțar roşu, beat, şi pe urmă stătu mult timp pe marginea patului, temându-se să se culce, temându-se de palpitații. Prezența apropiată a mării dincolo de fereastră îl istovea, ca şi cum această întindere imensă, lipicios-strălucitoare, strânsă într-o pojghiță de lună, pe care o ghicea în spatele păduricii de lămâi, era înrudită cu vasul gâlgâitor, strâns şi el, al inimii lui, ca şi cum ea, dureros de goală, nu era separată prin nimic de cer, de lipăitul picioarelor omeneşti, de apăsarea insuportabilă a muzicii care cânta la barul din apropiere. Se uită la cesulețul scump de pe încheietura mâinii şi văzu îndurerat că-i pierduse gemulețul – da, se frecase cu manşeta de parapetul de piatră când deunăzi, poticnindu-se, urcase pe munte... Mai trăia încă, gol, fără apărare, cum trăieşte un organ deschis de chirurg.

Zilele îi treceau în căutarea umbrei, visând la răcoare. Era ceva infernal în sclipirile mării şi plajei cu demoni arămii amorțiți pe pietrişul încins. Partea cu soare a străzilor înguste îi era atât de strict interzisă, încât se întâmpla să rezolve probleme de traseu teribil de complicate, ca şi cum ar fi existat vreun țel în rătăcirile lui. Dar de dus n-avea unde să se ducă, aşa că, după ce se rezema pe tarabe pe care, printre altele, erau expuse

brățări destul de nostime, ca dintr-un chihlimbar rozaliu, şi nişte semne de carte cât se poate de atrăgătoare, din piele, şi portofele ştanțate cu aur, se lăsa pe un scaun sub umbrarul oranj al unei cafenele, pe urmă se întorcea acasă şi se întindea pe pat gol, îngrozitor de slab şi îngrozitor de alb, gândindu-se la aceleaşi lucruri la care se gândea neîncetat.

Se gândea că e condamnat să trăiască alături cu viața, că întotdeauna a fost şi va fi aşa, astfel încât, dacă moartea n-avea să fie pentru el ieşirea într-o existență adevărată, nici nu avea să cunoască vreodată viața. Se mai gândea că, dacă părinții lui ar fi fost în viață şi nu ar fi murit în ajunul emigrării, poate că aceşti cincisprezece ani ai vieții lui adulte s-ar fi petrecut în căldura unei familii, că, să fi fost soarta mai perseverentă, ar fi terminat unul dintre cele trei gimnazii în care nimerise în nişte puncte întâmplătoare ale Europei centrale, foarte centrale, şi acum s-ar fi ocupat cu o afacere bună într-un cerc de oameni cumsecade – dar oricât şi-ar fi încordat imaginația, nu-şi putea închipui nici afacerea, nici oamenii, aşa cum nu-şi putea explica de ce învățase în tinerețe într-un studio cinematografic şi nu se ocupase cu muzica sau cu numismatica, cu spălatul geamurilor sau cu contabilitatea. Şi ca întotdeauna, din orice punct al circumferinței lui, gândul i se întorcea pe o rază la centrul întunecat, la presentimentul apropiatei morți, pentru care el, care nu adunase nimic din ce are prețios viața, nici nu era o captură prea interesantă – cu

atât mai mult cu cât, pare-se, nu pe el îl avea ea în vedere în primul rând.

Se întâmplă ca într-o seară, când stătea pe jumătate tolănit într-un fotoliu pe verandă, să-l abordeze unul dintre locatarii pensiunii, un guraliv rus bătrân (care reuşise deja de două ori să-i povestească biografia sa, întâi într-o direcție, dinspre trecut spre prezent, iar apoi în cealaltă, în răspăr, rezultând două vieți diferite, una reuşită, alta nu), şi, aşezându-se comod, sâcâindu-şi bărbia, spuse:

— Mi-am găsit aici un cunoscut, adică *c'est beaucoup dire* cunoscut, l-am întâlnit de vreo două ori la Bruxelles, acum, vai, e un personaj decăzut rău. Ieri – da, parcă ieri – am pomenit numele dumneavoastră, şi el spune: dar cum, îl cunosc, suntem chiar rude.

— Rude? se miră Lik. Eu aproape că n-am avut niciodată rude. Cum îl cheamă?

— Un oarecare Koldunov, Oleg Petrovici – Petrovici să fie? Nu îl ştiți?

— Nu se poate! exclamă Lik acoperindu-şi fața cu mâinile.

— Imaginați-vă, spuse acela.

— Nu se poate, repetă Lik. Doar am crezut tot timpul... Îngrozitor! Nu cumva i-ați spus adresa mea?

— I-am spus-o. Dar vă înțeleg. Ştiți, şi silă, şi milă. Dat afară de peste tot, înrăit, familie, tot tacâmul.

— Uitați ce vă rog, nu-i puteți spune că am plecat? Fiindcă pentru mine e ceva îngrozitor!

— Dacă îl văd, îi spun, numai că... Aşa, întâmplător, în port l-am întâlnit – vai, o minune sunt iahturile alea, ăştia da fericiți, locuieşti pe apă, pluteşti, unde vrei, acolo te duci. Şampanie, fete, toate cele lustruite...

Şi bătrânul începu să țocăie dând din cap.

„Ce absurd, s-a gândit Lik întreaga seară. Aşa o belea...” Gândul, bazat pe nu se ştie ce, că Oleg Koldunov nu mai era de mult printre cei vii, constituia pentru Lik una dintre acele axiome care nu se mai află deja în slujba reală a rațiunii, ci sunt puse bine, departe-departe, şi nu participă niciodată la nimic, astfel încât acum, când Koldunov înviase, a fost nevoit să admită că două linii paralele se intersectează totuşi, dar era chinuitor de greu să se despartă de vechea imagine înfiptă în creier, ca şi cum extragerea acestui singur gând mincinos putea să strice toată ordinea celorlalte gânduri şi idei. Şi-acum nu-şi mai putea aminti nicicum ce date avusese el ca să presupună că Koldunov murise şi de ce în aceşti douăzeci de ani se întărise atât de mult lanțul impreciselor informații inițiale (legate de Războiul Civil?) care îi încătuşaseră în minte ideea că acela era mort.

Mamele lor erau verişoare. Oleg Koldunov era cu doi ani mai mare decât el, timp de patru ani învățaseră la acelaşi gimnaziu de provincie şi amintirea acestor ani îi fusese întotdeauna atât de odioasă lui Lik, încât prefera să nu-şi amintească de adolescență; mai mult decât atât, poate că Rusia se împăienjenise atât de tare pentru el tocmai pentru că nu se îngrijise de amintirile sale personale. Vise însă,

fireşte, erau şi-acum, lor n-aveai ce să le faci. Şi nu doar că i se întâmpla să-l viseze pe Koldunov în persoană, într-un decor al adolescenței înjghebat la repezeală de vis din accesorii precum o bancă, tabla neagră, buretele uşor, uscat; în afara acestor vise de toată ziua, se întâmplau şi vise romantice, chiar decadente, adică lipsite de prezența clară a lui Koldunov, dar codificate cu el, impregnate cu spiritul lui oprimant, sau care păreau că sunt pline cu zvonuri despre el, cu situații şi umbre de situații ce exprimau într-un anume fel esența lui – şi acest chinuitor fond koldunovesc pe care se desfăşurase acțiunea primului vis pe care-l avusese era şi mai rău decât aparițiile directe ale lui Koldunov în vis, aşa cum şi-l amintea el – un gimnazist musculos, grosolan, cu capul tuns scurt şi cu trăsături puternice ale chipului drăguț, dar nu plăcut: regularitatea le era stricată de ochii prea apropiați, înzestrați cu nişte pleoape grele de năbuc – nu degeaba îl porecliseră Crocodilul; într-adevăr, era ceva tulbure-argilos, ca de Nil în această privire înceată.

Koldunov învăța, fără nici un fel de speranță, prost: era lipsa aceea rusească de speranță, deosebită, când un prostănac fermecat se duce la fund prin straturile transparente ale claselor, astfel încât cei mai mici, amorțiți de frică, cresc treptat până la el, şi pe urmă, peste un an, îl lasă cu uşurare în urmă. Se distingea prin impertinență, josnicie, o forță fizică sălbatică: după o încăierare cu el mirosea întotdeauna a menajerie. În vreme ce Lik era un băiat plăpând, delicat şi ambițios – deci reprezenta victima

inepuizabilă, ideală. Koldunov se revărsa peste el fără o vorbă şi-l tortura cu râvnă, strivit pe jos, dar continuând să se sucească; imensa palmă răşchirată a lui Koldunov făcea un gest obscen de excavare, vârându-se în adâncuri înnebunite, spasmodice. După aceea, pentru un ceas, două, îi dădea pace, mulțumindu-se cu repetarea unei fraze indecent-absurde, jignitoare pentru Lik, rămas cu spinarea în praf de cretă şi cu urechile arzând; când dădea însă să se dezmorțească, Koldunov, cu un oftat, chiar cu o oarecare lipsă de chef, tăbăra din nou, îşi înfigea degetele cornoase sub coaste sau se aşeza să-şi tragă sufletul pe fața victimei. Cunoştea în detaliu toate metodele huliganice de pricinuire a celei mai mari dureri neînsoțite de schilodiri, fapt pentru care se bucura de stima slugarnică a tovarăşilor. În acelaşi timp, era pătruns de o simpatie vag sentimentală față de pacientul său permanent şi în recreații căuta să meargă îmbrățişat cu el, pipăind cu laba grea, distrată, clavicula slabă a lui Lik, care se străduia în van să-şi păstreze o înfățişare independentă şi demnă. Aşadar, frecventarea gimnaziului fusese pentru Lik un chin cum nu se poate mai absurd şi de nesuportat, să se plângă îi era ruşine, iar gândurile nocturne despre cum avea să-l ucidă el, în sfârşit, pe Koldunov nu făcea decât să-i sleiască sufletul. Din fericire, în afara şcolii aproape că nu se vedeau, deşi mama lui Lik ar fi vrut să se apropie de verişoara mult mai bogată decât ea, care avea şi cai proprii. Când a venit însă revoluția să mute mobila şi Lik a nimerit într-un alt oraş, iar Oleg, cu mustața deja mijită şi devenit literalmente

feroce la cincisprezece ani, a nimerit pe undeva prin învălmăşeala generală, a intervenit o acalmie fericită, căreia, de altfel, i-au luat rapid locul noi chinuri, mai subtile, sub conducerea mărunților urmaşi ai călăului inițial.

E neplăcut de recunoscut, dar în societate, în rarele discuții despre trecut, lui Lik i se întâmpla să-l evoce pe fictivul răposat cu zâmbetul acela artificial cu care răsplătim timpul, chipurile, îndepărtat, bun, ce-şi doarme sătul somnul într-un colț al cuştii lui puturoase. Acum, însă, când Koldunov se dovedise a fi viu, nu putea învinge prin nici un fel de argumente mature realitatea metamorfozată, şi cu atât mai puțin senzația clară a acelei neputințe care îl apăsa în vis când, de după un paravan, zâmbind cu toată gura, jucându-se cu catarama centurii, ieşea stăpânul visului, sinistrul gimnazist cu păr negru. Şi, cu toate că Lik înțelegea cât se poate de bine că acum cel viu, cel adevărat nu-i va face nimic, o eventuală întâlnire cu el i se părea a fi, cine ştie de ce, tot ce putea fi mai îngrozitor, mai fatal, legat în chip nedesluşit cu obişnuitul sistem al tuturor presentimentelor rele, de suferințe, de jigniri, cunoscut lui Lik.

După discuția cu bătrânul se hotărî să nu stea acasă – până la ultimul spectacol mai rămăseseră doar trei zile, nu mai merita să se mute la altă pensiune, dar putea, bunăoară, să plece pentru o zi peste granița italiană sau în munți, mai cu seamă că vremea se stricase, picura, bătea un vânt răcoros. Când, a doua zi, dis-de-dimineață, ieşi din

grădină pe drumeagul îngust dintre zidurile înflorite, îi apăru în față un individ îndesat, mic de statură, care, ca îmbrăcăminte, nu se prea deosebea de obişnuita ținută a vilegiaturiştilor mediteraneeni – beretă, cămaşă desfăcută la gât, pantofi provensali –, dar care, cine ştie de ce, se simțea că era îmbrăcat nu atât potrivit anotimpului, cât silit de sărăcie. În prima secundă, pe Lik îl uimi cel mai mult faptul că monstruoasa siluetă care îi umplea amintirea în realitate abia dacă era mai înaltă decât el.

— Saşa, nu mă recunoşti? tărăgănă patetic Koldunov, oprindu-se în mijlocul drumeagului.

Trăsăturile puternice ale feței lui de un galben închis, cu o umbră aspră pe obraji şi deasupra buzei, de sub care rânjeau dinții stricați; impertinentul nas mare cu cocoaşă; ochii tulburi, privind pe sub sprâncene – toate astea erau, fără doar şi poate, ale lui Koldunov, chiar dacă erau estompate de timpul scurs, dar în vreme ce-l privea, această primă, neîndoielnică asemănare se disipa, se dezintegra silențios, şi în fața lui Lik stătea un vântură-lume necunoscut, cu o figură grea de cezar roman – ce-i drept, de cezar jerpelit rău.

— Păi, să ne sărutăm, spuse posomorât Koldunov şi îşi şi lipi de buzele copilăreşti ale lui Lik obrazul sărat.

— Te-am recunoscut imediat, începu să bâiguie Lik. Tocmai mi-a spus ieri, cum îl cheamă, Gavriliuk...

— Dubios personaj, îl întrerupse Koldunov. Mefi-tua[90]. Bun... Vasăzică, aşa, ăsta-i Saşa al meu. Formidabil. Mă bucur. Mă bucur să te întâlnesc din nou. Asta-i soartă, ce mai! Ţii minte, Saşa, cum prindeam amândoi guvizi? Parcă văd. Una din cele mai frumoase amintiri. Da.

Lik ştia sigur că nu prinsese niciodată în copilărie peşte cu Koldunov, dar zăpăceala, urâtul, timiditatea îl împiedicară să-l acuze pe individul ăsta străin de însuşirea unui trecut inexistent. Se simţi deodată uşuratic şi din cale-afară de elegant.

— De câte ori, continuă Koldunov, privind cu interes pantalonii de culoare deschisă ai lui Lik, de câte ori în răstimpul ăsta... da, mi-am amintit, mi-am amintit! Pe undeva, cred, dragă Saşa... I-am povestit nevesti-mii despre tine. A fost şi ea o femeie frumoasă cândva. Dar tu cu ce te ocupi?

— Sunt actor, oftă Lik.

— Îmi permit o indecenţă, spuse în chip confidenţial Koldunov. În Statele Unite există o societate secretă în care cuvântul „bani" este considerat indecent, iar când e de făcut o plată, dolarul e înfăşurat în hârtie igienică. Ce-i drept, doar bogaţii se ţin de-aşa ceva, săracii n-au timp. Vezi unde bat – şi, dând din cap întrebător, Koldunov făcu o mişcare vulgară cu degetele, de palpare a banilor.

— Vai, nu, exclamă Lik fără nici un gând ascuns. Cea mai mare parte a anului sunt şomer, iar în rest – te miri ce!

---

[90] *Mefies-toi* (în fr.) – „Păzeşte-te".

— Ştim şi înțelegem, izbucni în râs Koldunov. În orice caz... Da, în orice caz, vreau să vorbesc cu tine despre o afacere. Poți câştiga binişor. În clipa asta cum eşti, liber?

— Păi, să vezi, de fapt, plec pentru o zi la Bordighera, cu autocarul, iar mâine...

— Mare păcat. Să-mi fi spus, cunosc aici un şofer, maşină particulară lux, îți arătam toată Riviera. Ai fost fleț. Ei, naiba să te ia, te conduc până la stație.

— Şi oricum, peste puțin plec de tot, plasă Lik.

— Dar ce fac ai tăi... ce face tanti Tasia? întrebă distrat Koldunov în timp ce mergeau pe o străduță animată care cobora spre țărm. Aşa, aşa, începu să dea din cap la răspunsul lui Lik şi, brusc, ceva vinovat-nebunesc îi trecu pe fața urâtă. Ascultă, Saşa, spuse împingându-l fără să vrea şi întorcându-se foarte aproape de el pe trotuarul îngust, întâlnirea asta cu tine e pentru mine un semn. E un semn că încă nu s-a dus pe copcă totul, iar eu, recunosc, mă gândeam zilele trecute că s-a dus. Pricepi ce spun?

— Ei, toți avem gânduri de-astea, spuse Lik.

Ieşiră pe faleză. Sub cerul mohorât, marea era păstoasă, fațetată şi, ici-colo, pe lângă parapet, acolo unde era împroşcată spuma, se vedeau bălți întunecate. Era pustiu, doar pe o bancă era o doamnă în pantaloni.

— Ia dă-mi cinci franci, să-ți iau în drum nişte țigări, spuse repede Koldunov şi, luând moneda, adăugă pe alt ton, relaxat: Uite-o acolo pe nevastă-mea, du-te şi ține-i companie, mă întorc imediat.

Lik se apropie de banca pe care stătea doamna blondă cu o cărticică deschisă pe genunchi şi, din inerție actoricească, spuse:

— Soțul dumneavoastră se întoarce imediat şi a uitat să mă prezinte. Sunt o rudă de-a lui.

În acest timp îl împroşca pulberea fină a valurilor. Doamna ridică spre Lik nişte ochi albaştri englezeşti, închise fără grabă cărticica roşie şi plecă fără o vorbă.

— O simplă glumă, spuse gâfâind Koldunov, făcându-şi din nou apariția. Vualia.[91] Iau şi eu câteva. Da, a mea, din păcate, n-are timp să se uite la mare. Ascultă, te implor, promite-mi că ne mai vedem. Aminteşte-ți că e un semn! Mâine, poimâine, când vrei tu. Promite. Stai, să-ți dau adresuța mea.

Luă agenda aurie de piele, nouă-nouță a lui Lik, se aşeză, aplecă fruntea transpirată cu venele umflate, apropie genunchii – şi nu numai că scrise adresa, recitind-o chinuitor de atent, punând punctul uitat pe „i” şi subliniind, dar schiță şi planul – aşa, aşa, pe urmă aşa. Se vedea că n-o făcea pentru prima dată şi că nu doar unul dintre cei care îi înşelaseră aşteptările invocase faptul că a uitat adresa, de aceea punea atâta râvnă şi forță – o forță aproape imploratoare – în schița asta.

Sosi autocarul.

— Vasăzică, aştept, strigă Koldunov, ajutându-l pe Lik să se urce.

---

[91] Pronunție greşită a franțuzescului *Voilà* – „Iată”.

Şi întorcându-se, plin de energie şi de speranţă, o luă hotărât de-a lungul falezei, ca şi cum ar fi avut o treabă importantă, urgentă, când, de fapt, arăta că e un pierde-vară, un beţiv şi un bădăran.

A doua zi, miercuri, Lik plecă pe munte, iar joi zăcu acasă mai toată ziua cu o migrenă puternică. Diseară – spectacol, mâine – plecarea. Pe la şase după-amiaza ieşi să-şi ia ceasul de la reparat, iar pe urmă să-şi cumpere nişte pantofi buni albi: de mult voia să strălucească în actul doi cu ceva nou ; şi când, cu cutia sub braţ, ieşi din magazin prin perdeaua sfărâmicioasă, dădu nas în nas cu Koldunov.

Acesta îl salută fără înflăcărarea precedentă, ci mai degrabă zeflemitor.

— Ne! Acum nu mai reuşeşti să scapi, spuse apucându-l zdravăn de braţ. Haidem. Să vezi cum trăiesc eu şi cum muncesc.

— Diseară am spectacol, obiectă Lik, şi mâine plec!

— Păi, tocmai, dragul meu, tocmai. Nu pierde ocazia! Profită! N-o să mai ai niciodată şansa. Cartea e jucată! Haide, haide.

Repetându-şi cuvintele întretăiate, exprimând cu toată făptura lui neatrăgătoare bucuria absurdă a omului ajuns la limită, dar poate şi trecut de ea (prost exprimată, îi trecu prin gând lui Lik), Koldunov mergea repede, împingându-şi plăpândul însoţitor. La cafeneaua din colţ era pe terasă toată gaşca actorilor şi, zărindu-l pe Lik, îl salutară toţi cu un zâmbet migrator, care nu aparţinea propriu-zis nici

unuia dintre ei, ci alerga pe toate buzele, ca o pată de soare în voia ei.

Koldunov îl conduse pe Lik la stânga şi în sus, pe o străduţă strâmbă, împestriţată ici-colo de un soare galben şi strâmb, cumva, şi el. În cartierul ăsta vechi, sărac, Lik nu fusese niciodată. Faţadele înalte, goale ale caselor înguste păreau aplecate din ambele părţi, îşi adunau parcă vârfurile, contopindu-se uneori cu totul, rezultând un arc. În praguri se zbenguiau copii respingători; peste tot curgea un firicel de apă neagră, puturoasă. Brusc, schimbând direcţia, Koldunov îl împinse într-o dugheană şi, asemeni multor ruşi săraci, împăunându-se cu cele mai ieftine cuvinţele franţuzeşti, cumpără pe banii lui Lik două sticle de vin. Era limpede că era dator de mult aici, şi acum, în toată purtarea lui, în exclamaţiile ameninţătoare de salut, la care nici negustorul, nici soacra negustorului nu răspunseră nicicum, era o disperată bucurie răutăcioasă, sporindu-i şi mai mult lui Lik neplăcerea. Continuându-şi drumul, cotiră într-o ulicioară şi, deşi s-ar fi zis că strada mizeră pe care tocmai urcaseră era ultima limită a sărăciei, a murdăriei, a îngrămădelii, coridorul acela cu rufe veştede atârnând pieziş într-o geană de lumină reuşea să exprime o tristeţe şi mai cumplită. Acolo, în colţul unei piaţete strâmbe, Koldunov spuse că o ia înainte şi, părăsindu-l pe Lik, se îndreptă spre gaura neagră a unei uşi larg deschise. În aceeaşi clipă sări de-acolo un băiat bălai de vreo zece ani, dar, văzându-l pe Koldunov care se apropia, sări

înapoi, dând în drum peste o găleată care zdrăngăni grosolan.

— Stai, Vasiuk, strigă Koldunov şi dădu buzna în locuinţa lui neagră.

Cum intră, se auzi de-acolo o voce furioasă de femeie, care striga cu un năduf plin de durere şi, probabil, obişnuit, dar brusc se curmă şi după un minut se ivi Koldunov, făcându-i sumbru semn lui Lik.

Lik se pomeni de pe prag direct într-o încăpere joasă şi întunecoasă, cu o dispunere greu de înţeles a pereţilor goi, părând s-o ia care-ncotro sub o teribilă apăsare de sus. Era plină de vechituri din recuzita sărăciei. Pe un pat concav stătea băiatul de adineauri; o femeie blonzie imensă cu picioare groase, desculţe ieşi dintr-un ungher întunecos şi, fără zâmbet pe faţa ce părea palidă (toate trăsăturile, chiar şi ochii, erau parcă şterse – de oboseală, de tristeţe, Dumnezeu ştie de ce), se salută în tăcere cu Lik.

— Faceţi cunoştinţă, faceţi cunoştinţă, lansă într-o parte, persiflant-încurajator Koldunov şi se apucă imediat să destupe vinul.

Soţia puse pe masă pâine şi o farfurie cu roşii. Era atât de tăcută, încât Lik se îndoia deja că ea era femeia care tocmai ţipase aşa, când soţul îi explicase pesemne, într-o şoaptă şfichiuitoare, că adusese un musafir.

Ea se lăsă pe o bancă în fundul odăii, trebăluind, curăţând ceva... Cu un cuţit... pe ziar... parcă... Lik se temu să se uite prea fix – iar băiatul, lucind din ochi, se apropie de perete şi, prin nişte manevre atente, se strecură

în stradă. În cameră erau o groază de muşte care se jucau cu o încăpățânare maniacală pe masă şi i se aşezau lui Lik pe frunte.

— Ei, hai să bem, spuse Koldunov.

„Eu nu pot, nu am voie”, ar fi vrut să se opună Lik, dar în loc de asta, supunându-se oprimantei influențe ştiute din coşmaruri, luă o gură din pahar şi începu pe loc să tuşească.

— Aşa-i mai bine, spuse Koldunov cu un oftat, ştergându-şi cu încheietura mâinii buzele tremurânde. Să vezi, continuă el, turnându-i lui Lik şi sieşi, uite, care vasăzică, cum stă treaba. Discuția e de afaceri! Dă-mi voie să-ți spun pe scurt. La începutul verii, acum vreo lună, am lucrat aici la un artel rusesc, fir-ar al dracului, ca gunoier. Dar, după cum ştii, eu sunt un om franc şi-mi place adevărul, iar când dau peste o jigodie, aşa şi-i spun, eşti o jigodie, şi dacă e nevoie, îi ard şi una de nu se vede. Bun, şi într-o zi...

Şi temeinic, cu de-amănuntul, repetând de câteva ori un lucru, Koldunov se apucă să povestească o istorie jalnică, plicticoasă, şi se simțea că viața i se compunea de mult din asemenea istorii, că de mult devenise un profesionist al umilințelor şi eşecurilor, al ciclurilor grele de trândăvie înjositoare şi de muncă înjositoare ce se încheiau printr-un inevitabil scandal. Între timp, deşi se amețise de la primul pahar, Lik continuase să bea, înghițind cu o scârbă ascunsă, simțind o nelinişte furnicătoare prin toate mădularele, dar neîndrăznind să se oprească, ca şi cum

dacă ar fi refuzat vinul ar fi urmat o pedeapsă penibilă. Koldunov, rezemându-se într-un cot şi mângâind cu mâna cealaltă margine a mesei, strivind din când în când un cuvânt deosebit de sumbru, vorbea încontinuu. Capul lui galben-argilos – era aproape chel –, pungile de sub ochi, expresia enigmatic-rea a nărilor mobile – toate astea pierduseră definitiv legătura exterioară cu figura gimnazistului frumos, puternic, care îl chinuise odinioară pe Lik; dar coeficientul de coşmar rămăsese acelaşi.

— Aşa, frate... Astea toate nu sunt importante acum, spuse Koldunov pe un alt ton, mai narativ. De fapt, îți pregătisem istorioara asta încă de data trecută, când crezusem... Vezi, mai întâi mi s-a părut că soarta – mi-s un vechi fatalist – i-a dat întâlnirii noastre un sens, că tu erai un fel de, hai să spunem, salvator. Dar acum s-a lămurit, în primul rând, că tu – să mă ierți – eşti zgârciob ca un jidan şi, în al doilea rând... Dumnezeu ştie, poate chiar nu eşti în stare să mă împrumuți... nu te speria, nu te speria... am terminat cu asta! Nici nu era vorba de vreo sumă ca să mă pun pe picioare, asta ar fi fost lux! Dar barem de-o cinzeacă. Fiindcă nu mai vreau să zac în rahat, cum zac de ani – da, nene, de ani. Şi n-o să te rog nimic... Nu e genul meu să mă rog, se răsti răspicat Koldunov, întrerupându-se singur. Tot ce doresc e să-ți cunosc părerea. Pur şi simplu, o întrebare filozofică. Doamnele pot să nu asculte. Tu ce crezi, cum se pot explica toate astea? Pricepi tu, dacă există într-adevăr vreo explicație, sunt gata să accept rahatul, fiindcă înseamnă că există o rațiune în asta, că e ceva care

se justifică – poate ceva de folos pentru mine ori pentru alții, nu ştiu... Uite, explică-mi: eu sunt om – şi pe deasupra de acelaşi sânge cu tine – şi, zău aşa, am fost singur la răposata maică-mea şi adorat, în copilărie am făcut năzbâtii, în tinerețe am luptat, iar pe urmă... s-a dus, s-a dus... ai-ai-ai, cum s-a dus... Ce s-a întâmplat? Eu vreau să ştiu doar ce s-a întâmplat, şi atunci mă liniştesc. Pentru ce m-a hăituit pe mine viața sistematic, pentru ce mi-a fost dat rolul de ticălos nefericit, scuipat de toți, înşelat, în care se bagă groaza, care e aruncat în puşcărie? Uite, să-ți dau un exemplu: la Lyon, când m-au luat după o ciorovăială – las', că aveam perfectă dreptate şi mi-a părut foarte rău că nu l-am trimis pe lumea cealaltă –, deci când m-a luat ajan[92], chit că protestam, ştii ce-a făcut el? Cu un cârliguț, uite-aşa unul, uite de-aici m-a agățat, de grumaz, în carne vie, asta ce se cheamă, vă întreb? Şi uite-aşa mă duce la secție, şi eu plutesc ca un lunatic, că la orice mişcare în plus văd negru înaintea ochilor. Ei, explică-mi, de ce nu fac asta cu alții, iar cu mine au făcut-o un-doi? De ce nevastă-mea dintâi a fugit cu un cerchez? De ce în '32 m-au bătut la Antwerpen într-o chițimie şapte indivizi, de numai că nu m-au omorât? Şi, uite şi tu, pentru ce toate astea – uite, zdrențele astea, uite pereții ăştia, uite Katia asta... Mă interesez, de mult mă interesez de istoria vieții mele! Asta nu-i Jack London şi nu-i Dostoievski! Bun – fie, trăiesc într-o țară coruptă, bun, sunt de acord să mă împac

---

[92] *L'agent* (în fr.) – „agentul".

cu gândul ăsta, dar tot trebuie găsită o explicație, domnilor! Îmi spunea un tip – de ce, mă-ntreabă, nu te întorci în Rusia? Chiar, de ce? Diferența e foarte mică. Şi-acolo or să mă urmărească, or să-mi rupă gura, or să mă bage la răcoare, iar pe urmă, hai la execuție – dar, cel puțin, asta e treabă cinstită. Înțelegi, sunt gata chiar să-i respect – ucigaşi cinstiți, Doamne Dumnezeule – dar aici, hoții ăştia îți inventează nişte torturi, de-ncepi de-a dreptul să duci dorul glonțului rusesc. Da' de ce nu te uiți la mine, ce soi, ce soi, ce soi... ori nu-nțelegi ce spun?

— Ba nu, înțeleg toate astea, spuse Lik, numai că, scuză-mă, nu mi-e bine, trebuie să plec, curând trebuie să mă duc la teatru.

— A, nu, stai. Şi eu înțeleg multe. Ciudat om mai eşti... Hai, propune-mi ceva... Încearcă! Poate mă umpli de aur, hm? Ascultă, ştii ce, îți vând un revolver, o să-ți prindă foarte bine la teatru, poc – şi eroul pică. Nu face nici o sută de franci, dar pentru mine o sută-i puțin, ți-l dau cu o mie, vrei?

— Nu, nu vreau, spuse moale Lik. Şi eu chiar n-am bani... Şi – toate astea – am făcut şi eu foame şi tot... Nu, de-ajuns, mi-e rău.

— Păi, ia şi bea, porc de cotoi, şi să vezi că nu-ți mai e rău. Bine, lua-te-ar naiba, am zis şi eu, să fie, oricum, să nu-l duc la amanet. Numai, te rog, răspunde la întrebarea mea. Cine a hotărât că eu trebuie să sufăr, ba mi-a mai condamnat şi copilul la parşiva mea de moarte rusească? Dă-mi voie – dar dacă vreau şi eu să stau în halat şi să

ascult radioul? Care-i problema, hm? Uite, tu, de exemplu, cu ce eşti tu mai breaz decât mine? Dar tu mergi ţanţoş, stai prin hoteluri, actriţe, probabil, giugiulelă... De ce s-a-ntâmplat aşa? Hai, explică.

— Am avut, spuse Lik, am avut întâmplător... ei, nu ştiu, un modest talent scenic, poate...

— Talent? strigă Koldunov. Ţi-arăt eu talent! O să-ţi arăt nişte talente de-o să faci compot în pantaloni! Eşti un ticălos, frate. Ăsta ţi-e talentul. Nu, asta chiar că-mi place (Koldunov se scutură, hohotind de râs cu o mimică primitivă). Vasăzică eu, după părerea ta, sunt cel din urmă netrebnic, un ordinar care chiar trebuie să piară? A, minunat, minunat. Înseamnă că totul e explicat, evrika, evrika, cartea e jucată, cuiul e bătut, spinarea e ruptă...

— Oleg Petrovici e prost dispus, poate acum plecaţi, spuse deodată din colţul ei soţia lui Koldunov, cu un puternic accent estonian.

În glasul ei nu era nici cea mai mică urmă de sentiment, aşa încât remarca răsună cumva lemnos şi absurd. Koldunov se întoarse încet pe scaun, fără să schimbe poziţia mâinii care zăcea inertă pe masă, şi îşi fixă soţia cu o privire încântată.

— Eu nu reţin pe nimeni, rosti el calm şi vesel. Dar rog să nu fiu nici eu reţinut. Şi să nu mi se dea lecţii. Cu bine, boierule, adăugă fără să se uite la Lik, care, cine ştie de ce, socoti necesar să spună:

— Îţi scriu de la Paris, negreşit...

— O să scrie, nu? rosti insinuant Koldunov, continuând, chipurile, să i se adreseze soției lui.

Lik, desprinzându-se cu greutate de pe scaun, ar fi luat-o în direcția ei, dar deviind într-o parte, se lovi de pat.

— Nu-i nimic, duceți-vă, duceți-vă, spuse ea calm, şi atunci, zâmbind politicos, Lik reuşi să iasă, într-o rână, în stradă.

Prima senzație a fost de uşurare: uite că ieşise de pe orbita sumbră a prostănacului ăstuia de moralist beat, apoi de spaimă din ce în ce mai mare: greață, mâinile şi picioarele aparțin unor oameni diferiți – cum mai joc eu astăzi...? Dar cel mai rău era faptul că el, cu trupul lui nesigur, presimțea apropierea unui atac de cord: era aşa, parcă i se aşezase în față un par invizibil, de care acum-acum avea să se izbească, şi din cauza asta trebuia să nu țină drumul drept şi uneori chiar să se oprească şi să se dea uşor înapoi. Mintea îi rămânea totuşi relativ limpede: ştia că până la începutul spectacolului mai erau cu totul treizeci şi şase de minute, ştia cum să ajungă acasă... De altfel, mai bine să coboare pe faleză, să stea puțin lângă mare, să aştepte până avea să se risipească ceața măruntă, scârboasă, materială – o să treacă, o să treacă, numai să nu mor... Înțelese şi că soarele abia apusese, că cerul era deja mai luminos şi mai bun decât pământul. Ce neplăcută, ce inutilă aiureală. Mergea cumpănind fiecare pas, dar uneori greşea şi trecătorii se uitau după el – din fericire, nu erau prea mulți, era sfânta oră a mesei, şi când reuşi să ajungă la faleză, acolo era deja absolut pustiu şi

luminile ardeau pe dig cu lungi reflexe în apa uşor colorată – şi i se păru că aceste puncte de suspensie luminoase şi semne ale exclamării răsturnate îi trec arzând prin cap. Se aşează pe o bancă, lovindu-şi coccisul, şi aproape că închise ochii. Dar atunci totul începu să se învârtească, inima, reflectându-se ca un glob terifiant în întunericul de sub pleoape, începu să crească chinuitor şi, ca s-o oprească, fu silit să se agațe cu privirea de prima stea, de geamandura neagră din mare, de eucaliptul întunecat din capătul falezei, toate astea le ştiu şi le înțeleg şi, ciudat, eucaliptul seamănă în amurg cu un imens mesteacăn rusesc... „Nu cumva e sfârşitul, se gândi Lik, un sfârşit atât de stupid... Îmi e tot mai rău, mai rău... Ce-i asta... Doamne!"

Trecuseră vreo zece minute, nu mai mult. Cesulețul mergea, încercând, din delicatețe, să nu se uite la el. Gândul morții coincidea neobişnuit de precis cu gândul că peste o jumătate de oră va ieşi pe scena luminată, va spune primele cuvinte ale rolului: „*Je vous prie d'excuser, madame, cette invasion nocturne*" – şi aceste cuvinte, gravate clar şi elegant în memorie, păreau mult mai adevărate decât clipocitul şi plescăitul valurilor obosite sau decât sunetele celor două voci feminine fericite care răzbăteau din spatele zidului vilei din apropiere, sau decât cuvintele de adineauri ale lui Koldunov, sau chiar decât bătăile propriei sale inimi. I se făcu brusc atât de înfiorător de rău, încât se ridică şi începu să meargă de-a lungul parapetului, uitându-se distrat la el şi trăgând cu ochiul la cernelurile colorate ale mării noptatice.

— A fost, n-a fost, spuse Lik cu voce tare, trebuie să mă înviorez... cu mâna parcă... ori mor, ori mi-o ia...

Alunecă de pe panta trotuarului şi începu să scârţie pe pietriş. Nu era nimeni pe mal, doar un domn întâmplător cu pantaloni gri, care stătea întins pe spate lângă o stâncă, cu picioarele larg desfăcute, şi ceva din conturul acestor picioare şi umeri îi evocă silueta lui Koldunov. Clătinându-se şi deja aplecându-se, Lik se apropie jenat de marginea apei, voia să ia în palmă şi să-şi dea pe cap, dar apa trăia, se mişca, ameninţa să-i ude picioarele – poate o fi în stare să se descalţe – şi, în aceeaşi secundă, Lik îşi aminti de cutia cu pantofii noi: o uitase la Koldunov!

Ciudat, dar imediat ce îşi aminti, imaginea se dovedi atât de înviorătoare, că pe dată se simplifică totul, şi asta îl salvă pe Lik, aşa cum e salvată uneori o situaţie de faptul că e formulată. Trebuie să-i recupereze imediat, poate are timp să-i recupereze, şi odată treaba făcută, va ieşi cu ei pe scenă – totul e absolut clar şi logic, n-o să se apuce să caute nod în papură – şi uitând de apăsarea din piept, de ceaţă, de greaţă, Lik urcă din nou pe faleză, strigă cu o voce de gramofon taxiul care tocmai pleca gol de la vila de peste drum... Frânele răspunseră cu un geamăt sfâşietor. Dădu şoferului adresa din agendă şi îi comandă să meargă cât se poate de repede, deşi era clar că tot drumul ăsta – până acolo şi înapoi la teatru – n-avea să ia mai mult de cinci minute.

Maşina se îndreptă spre casa în care locuiau Koldunovii dinspre piaţetă. Acolo se adunase lume, şi numai cu

ajutorul unor amenințări insistente din claxon reuşi maşina să-şi facă drum. Lângă fântână, pe un scaun, stătea soția lui Koldunov, cu toată fruntea şi partea stângă a feței numai sânge lucios, cu tot părul lipit de cap, stătea perfect dreaptă şi nemişcată, înconjurată de curioşi, iar lângă ea, nemişcat şi el, stătea în picioare băiatul, cu cămaşa plină de sânge, acoperindu-şi fața cu pumnul – ce mai, un tablou. Polițistul, luându-l pe Lik drept doctor, îl conduse în cameră. Pe jos, printre cioburi, zăcea pe spate, desfigurat de focul tras în gură, cu picioarele larg desfăcute în... albi, noi...

— Sunt ai mei, spuse Lik în franceză.

(1939)

Traducere de Adriana Liciu

Mademoiselle O

1

Am observat adesea că, după ce le încredințam personajelor din romanele mele câte un amănunt drag din propriul meu trecut, acesta dispărea în lumea artificială în care îl plasasem cu atâta lipsă de menajamente. Deşi în mintea mea mai stăruia încă, îşi pierduse căldura şi farmecul retrospectiv, iar acum se integra mai degrabă

romanului decât vechiului meu sine, unde păruse a se afla la adăpost de intruziunea artistului. În amintirea mea, casele s-au năruit în tăcere, ca-n filmele mute de odinioară; iar portretul fostei mele guvernante franțuzoaice, pe care i-am împrumutat-o odată unui băiat dintr-o carte scrisă de mine, păleşte tot mai mult de când a devenit parte din descrierea unei copilării fără nici o legătură cu a mea. Omul din mine se revoltă împotriva creatorului de ficțiuni şi aceasta este încercarea mea disperată de a salva ce-a mai rămas din biata Mademoiselle.

Era o femeie masivă şi foarte robustă, care a dat buzna în viața noastră în 1905, când eu aveam şase ani, iar fratele meu, cinci. Iat-o. Văd limpede bogatul ei păr negru, adunat într-un coc impunător şi încărunțind pe furiş; cele trei cute de pe fruntea-i austeră; sprâncenele stufoase; ochii oțeliți în dosul pince-nez-ului cu ramă neagră; atavica mustață; tenul pătat, care la furie se înroşea suplimentar în zona celei de-a treia şi celei mai ample bărbii, etalată maiestuos peste muntele plisat al bluzei. Iar acum se aşază – sau, mai curând, se îndeletniceşte cu aşezatul, cu guşa tremurându-i ca piftia şi monumentalul posterior, cu cei trei nasturi pe o parte, lăsându-se cu grijă în jos, pentru ca în ultima clipă să-şi încredințeze greutatea fotoliului de răchită, care, îngrozit, izbucneşte într-un cor de scârțâieli.

Iarna în care a venit Mademoiselle a fost singura pe care, copil fiind, am petrecut-o la țară. Fusese un an de greve, de revolte şi de masacre provocate de poliție şi cred că tata voia să-şi ştie familia la adăpost, departe de oraş, în

liniştea casei de la moşie, unde popularitatea de care se bucura în rândul țăranilor ar fi putut diminua, aşa cum a presupus pe bună dreptate, riscul unei răscoale. Şi, de asemenea, era o iarnă deosebit de grea, cu troienele pe care Mademoiselle se aştepta, probabil, să le găsească în dezolarea hiperboreeană a îndepărtatului ținut muscălesc. Când a coborât în mica gară de unde mai avea de mers aproape zece kilometri cu sania până la noi acasă nu eram acolo s-o întâmpin; dar o fac acum, încercând să-mi imaginez ce a văzut şi ce a simțit în această ultimă etapă a fabuloasei şi inoportunei sale călătorii. Cunoştințele ei de rusă se reduceau, asta ştiu, la un singur cuvânt scurt, acelaşi cuvânt solitar pe care cu ani întregi mai târziu avea să-l ducă înapoi cu ea în Elveția, unde se născuse din părinți francezi. Acest cuvânt, care în pronunția ei s-ar transcrie „ghidi-e” (şi care de fapt este *gde*, cu *e* moale), înseamnă „unde?”. Şi avea o mare greutate. Rostit de ea aidoma croncănitului unei păsări rătăcite, acumula o asemenea forță interogativă încât îi acoperea toate nevoile. „Ghidi-e? Ghidi-e?”, se jelea ea, nu doar ca să-şi afle calea, ci şi ca să dea glas unui abis de suferință: faptului că era străină, naufragiată, suferindă, fără un ban, în căutarea unui pământ binecuvântat unde se va face în sfârşit înțeleasă.

Parcă o văd, prin ochii altcuiva, stând în mijlocul peronului pe care tocmai a coborât, iar trimisul meu spectral îi întinde zadarnic un braț pe care nu-l poate zări. Uşa sălii de aşteptare se deschide cu un vaiet tremurat, ca

întotdeauna în nopțile geroase; un val de aer cald năvăleşte afară, aproape la fel de dens ca aburul din coşul locomotivei astmatice; şi acum intră în scenă Zahar, vizitiul nostru – un ins voinic într-un cojoc de oaie, cu nişte mănuşi cât toate zilele iţindu-se din brâul stacojiu în care le-a îndesat. Aud cum scârţâie zăpada sub pâslarii lui în timp ce-şi face de lucru cu bagajul, cu hamurile şi legăturile lor zornăitoare, iar apoi cu propriul nas, pe care-l suflă cu o mişcare iute şi îndemânatică a degetului mare şi-a arătătorului în timp ce ocoleşte tropăind sania. Încet, cu precauţie, Mademoiselle urcă ţinându-se strâns de cel ce o sprijină, temându-se ca nu cumva sania să pornească înainte ca trupul ei generos să fie instalat în siguranţă. În cele din urmă, se aşază cu un geamăt şi-şi vâră mâinile în micul manşon de pluş. Auzind plescăitul zemos al celui care-i mână, caii îşi încordează picioarele, copitele se mişcă, picioarele se încordează iarăşi; apoi trunchiul lui Mademoiselle se smuceşte, înclinându-se pe spate, când sania grea se smulge din lumea ei de oţel, blană şi carne ca să intre într-un mediu fluid, alunecând de-a lungul unui drum fantomatic pe care abia pare să-l atingă.

Preţ de o clipă, datorită strălucirii bruşte a unui felinar singuratic de la marginea pieţei din faţa gării, o umbră umflată peste măsură, ţinând la rându-i un manşon, aleargă pe lângă sanie, se caţără pe un troian şi dispare, iar Mademoiselle e înghiţită de ceea ce va numi mai târziu, cu entuziasm şi venerație, *la steppe*. Acolo, în întunericul fără margini, licărul fugar al luminilor din satul îndepărtat îi

pare că aduce cu nişte ochi galbeni de lup. Îi e frig, a îngheţat bocnă, „până în străfundul creierului”, căci atunci când nu se ţine de expresiile bătute se lansează în cele mai fantastice hiperbole. Din când în când, aruncă o privire în spate, ca să se asigure că cealaltă sanie, în care se află cufărul şi cutia ei cu pălării, încă îi mai urmează – mereu la aceeaşi distanţă, ca acele vase-fantomă despre care exploratorii polari susţin că însoţesc spărgătoarele de gheaţă. Şi să nu uit luna – pentru că trebuie să fi fost cu siguranţă o noapte cu lună, discul plin şi incredibil de limpede care se potriveşte atât de bine cu crâncenele geruri ruseşti. Aşa că iat-o, ivindu-se dintr-un ghem de nori zdrenţuiţi, ale căror margini le tiveşte cu o lucire slabă; şi, alunecând tot mai sus pe cer, poleieşte urmele tălpicilor pe drum, unde fiecare grămăjoară strălucitoare de zăpadă e subliniată de o umbră bondoacă.

Foarte frumos, foarte pustiu. Dar ce caut eu acolo, în acel peisaj stereoscopic de vis? Cele două sănii au lunecat pe nesimţite mai departe, lăsând în urmă dublul meu imaginar, singur pe drumul alb-albăstrui. Nu, nici măcar vibraţia din urechile mele nu e sunetul tot mai stins al zurgălăilor, ci cântecul propriului sânge. Totul e îngheţat, vrăjit, subjugat de acel imens *O* ceresc ce străluceşte deasupra pustietăţii ruseşti a trecutului meu. Zăpada e însă reală, iar în timp ce mă aplec să adun un bulgăre în căuşul palmei, patruzeci şi cinci de ani mi se fărâmiţează între degete ca o pojghiţă strălucitoare de gheaţă.

2

O lampă cu kerosen despică întunericul. Pluteşte şi coboară uşor; mâna memoriei, acum îmbrăcată în mănuşa de bumbac alb a unui valet, o aşază în mijlocul unei mese rotunde. Flacăra e potrivită cu grijă şi un abajur rozaliu cu franjuri de mătase tronează deasupra ei. Se dezvăluie astfel: o cameră caldă şi luminoasă dintr-o casă încotoşmănată în zăpadă – care în curând va fi botezată *la château* – construită de străbunicul meu, care, temându-se de incendii, a cerut ca scara să fie făcută din fier, aşa încât, atunci când casa s-a făcut într-adevăr scrum, la câtăva vreme după Revoluția Rusă, treptele acelea muşcate de foc au rămas în picioare, singure, dar ducând încă în sus.

Să mai vorbim despre cameră, cu voia dumneavoastră. Oglinda ovală. Atârnată de corzile ei bine întinse, înclinându-şi fruntea limpede, se străduieşte să reţină mobila gata să se prăvale şi panta podelei sclipitoare ce i se desprinde alunecoasă din strânsoare. Ciucurii candelabrului, care scot un clinchet delicat ori de câte ori în camerele de la etaj se deplasează ceva. Creioane colorate. Grămăjoara de praf de grafit de culoarea smaraldului pe muşama, acolo unde un briceag tocmai şi-a îndeplinit slujba repetitivă. Fratele meu şi cu mine suntem aşezaţi la masă, împreună cu Miss Robinson, care din când în când se uită la ceas: cu zăpada asta, drumurile trebuie să fie îngrozitoare; şi, oricum, multe alte greutăţi o mai aşteaptă pe franţuzoaica incertă care urmează să-i ia locul.

Acum să privim mai îndeaproape creioanele colorate. Cel verde, dintr-o singură răsucire a încheieturii, putea da la iveală coroana tremurată a unui copac sau fumul ieşind din coşul unei case unde fierbe o oală cu spanac. Cel albastru trasa o linie de-a latul paginii – şi se ivea astfel orizontul tuturor mărilor. Un altul, banal şi bont, stătea mereu în drum. Cel cafeniu n-avea niciodată vârf, ca şi cel roşu, dar uneori, imediat după ce acesta se rupea, încă te mai puteai folosi de el, ţinându-l în aşa fel încât vârful desprins să se sprijine precar de o aşchie de lemn. Creionul violet, preferatul meu, se scurtase aşa de mult după atâta întrebuinţare, încât ajunsese doar un ciot pe care abia îl mai puteai ţine în mână. Numai cel alb, acel albinos deşirat printre creioane, îşi păstrase lungimea iniţială, cel puţin până când am descoperit că, departe de a fi un impostor care nu lasă nici o urmă pe hârtie, era unealta ideală, căci mâzgălind cu el îmi puteam imagina orice pofteam.

Dar vai, şi creioanele acestea au fost împărţite personajelor din cărţile mele, ca să le dea de lucru unor copii imaginari; acum nu-mi mai aparţin pe deplin. Iar undeva, în apartamentul unui capitol, în camera închiriată a unui paragraf, am plasat oglinda înclinată şi lampa şi ciucurii de cristal ai candelabrului. Multe s-au risipit; au mai rămas puţine. L-am dat oare pe Box (fiul şi soţul lui Loulou, căţeluşa manajerei noastre), bătrânul *dachshund* cafeniu care doarme buştean pe canapea? Nu, cred că e încă al meu. Botul lui încărunţit, cu un neg la colţul buzelor încreţite, e îndesat sub un picior din spate şi din

când în când coastele i se ridică într-un suspin adânc. E aşa de bătrân, iar somnul îi e atât de căptuşit cu vise (despre papuci numai buni de ros şi câteva rămăşiţe de mirosuri), încât nici nu se clinteşte când de afară răsună clinchetul stins al zurgălăilor. Apoi o uşă pneumatică oftează şi bufneşte în vestibul. Până la urmă a venit; şi cât sperasem că n-o să mai ajungă!

3

Un alt câine, patriarhul blajin al unei familii feroce, un dog danez care nu era lăsat să intre în casă, a jucat un rol de seamă în cursul unei aventuri care a avut loc curând după aceea, dacă nu chiar a doua zi. S-a întâmplat ca fratele meu şi cu mine să fim lăsaţi în grija exclusivă a nou-venitei. Reconstituind scena, mă gândesc că mama trebuie să se fi dus pentru câteva ore la St. Petersburg (cale de vreo optzeci de kilometri), unde tata era profund implicat în importantele evenimente politice din iarna aceea. Era însărcinată şi foarte nervoasă. Miss Robinson, în loc s-o înveţe pe Mademoiselle ce avea de făcut, plecase şi ea – sau poate o moştenise sora mea mai mică, pe atunci în vârstă de trei ani. Ca să dovedesc că nu se cuvenea să fim trataţi astfel, am pus numaidecât la cale planul de a repeta încântătoarea ispravă din anul care trecuse, când ne pierduserăm de biata Miss Hunt în veselul şi aglomeratul Wiesbaden, un paradis al frunzelor colorate în toate nuanţele toamnei. De data aceasta, întreg ţinutul era o

pustietate înzăpezită şi e greu de închipuit care ar fi putut să fie ţinta călătoriei pe care o plănuiam. Tocmai ne întorseserăm din prima noastră plimbare de după-amiază cu Mademoiselle şi clocoteam de ură neputincioasă. Faptul de a încerca să înţelegem o limbă necunoscută (în ce priveşte franceza, tot ce ştiam erau câteva cuvinte dintre cele mai uzuale) şi, pe deasupra, de a fi fost nevoiţi să renunţăm la toate micile noastre ritualuri plăcute era mai mult decât puteam îndura. *La bonne promenade* pe care ne-o promisese se vădise a fi o preumblare plicticoasă în jurul casei, unde zăpada fusese curăţată şi pe pământul îngheţat se presărase nisip. Ne silise să ne înfofolim cu nişte lucruri pe care nu le purtam niciodată, nici măcar în zilele cele mai geroase: nişte jambiere oribile şi capişoane care ne stânjeneau orice mişcare. Ne împiedicase să explorăm colinele domoale şi pufoase care în timpul verii fuseseră straturi de flori. Nu ne dăduse voie să mergem pe sub şiragul de ţurţuri imenşi, aliniaţi ca nişte tuburi de orgă, care atârnau de streşini şi străluceau aprins în lumina soarelui pe cale să apună. De cum ne-am întors de la plimbare, am lăsat-o pe Mademoiselle gâfâind pe treptele din vestibul şi ne-am năpustit înăuntru, dându-i impresia că aveam de gând să ne pitulăm prin cine ştie ce ungher al casei. Dar de fapt am străbătut-o şi, ajunşi în celălalt capăt, am ieşit pe verandă şi de acolo iarăşi în grădină. Dogul danez despre care vorbeam se foia în jurul unui morman de zăpadă din apropiere, reclamându-şi teritoriul, dar, pe când încerca să se hotărască pe care picior din

spate să-l ridice, ne-a văzut şi mi s-a alăturat imediat, în salturi vesele.

Şi aşa, am apucat-o toți trei pe un şir bătătorit de urme, apoi, după ce am înotat prin troiene, am ajuns la drumul care ducea spre sat. De-acum soarele apusese. Amurgul s-a lăsat neobişnuit de brusc. Frate-meu mi-a spus că obosise şi-i era frig, dar l-am îndemnat să meargă mai departe şi în cele din urmă l-am suit călare pe câine (singurul membru al expediției care se mai bucura încă de această ieşire). Făcuserăm mai bine de trei kilometri, luna strălucea extraordinar de puternic, iar fratele meu, care nu mai scotea o vorbă, începuse să tot alunece de pe spinarea câinelui, când ne-a ajuns din urmă un servitor cu o lanternă şi ne-a adus înapoi acasă. „Ghidi-e, ghidi-e?", striga Mademoiselle, înnebunită, de pe terasă. Am trecut pe lângă ea fără să-i răspund. Fratele meu a izbucnit în plâns şi s-a predat. Dogul danez, pe numele lui Turka, s-a întors la treburile lui de mai înainte, care priveau troienele serviabile şi instructive din jurul casei.

4

În copilărie, ştim o sumedenie de lucruri despre mâini, de vreme ce acestea se mişcă în dreptul ochilor noştri; mâinile lui Mademoiselle lăsau o senzație neplăcută din pricina luciului uleios al pielii întinse şi presărate cu pete maronii. Înaintea ei, nimeni nu mă mai mângâiase pe față. Dar Mademoiselle, de cum a sosit, m-a luat cu totul pe

nepregătite, bătându-mă uşor pe obraz într-un gest de afecțiune spontană. Când mă gândesc la mâinile ei, îmi revin în minte toate micile-i tabieturi. Felul în care mai mult jupuia decât ascuțea creioanele, ținându-le vârful îndreptat spre pieptul ei impunător şi sterp, înfăşurat în lână verde. Gestul de a-şi vârî degetul mic în ureche, mişcându-l apoi iute în sus şi-n jos. Ritualul pe care-l repeta de fiecare dată când îmi dădea câte un caiet nou. Întotdeauna gâfâind uşor, cu gura întredeschisă emițând o rafală de pufnete astmatice, deschidea caietul ca să-i facă margine; trăgea, adică, o linie verticală apăsată cu unghia degetului arătător, îndoia pagina, o apăsa, îi dădea drumul şi o netezea apoi cu podul palmei, după care caietul era îndată întors şi aşezat în fața mea, gata să fie folosit. Urma un toc nou; cu buze fremătânde, umezea penița strălucitoare înainte de a o cufunda în cristelnița călimării. Şi-apoi, savurând fiecare buclă a fiecărei litere atent trasate (cu atât mai mult cu cât precedentul caiet se sfârşise într-o neglijență crasă), scriam cu o nesfârşită grijă cuvântul *Dictée*, în timp ce Mademoiselle scotocea prin colecția ei de exerciții după un pasaj potrivit, unul greu.

5

Între timp, decorul s-a schimbat. Gheața şi zăpada au fost curățate de un argat tăcut. După-amiaza de vară e animată de norii abrupți care escaladează azurul. Umbre perforate se perindă pe aleile din grădină. Lecțiile s-au

sfârşit şi Mademoiselle ne citeşte pe verandă, unde rogojinile şi scaunele de nuiele capătă un parfum iute şi dulce în aerul fierbinte. Pe pervazurile albe, pe banchetele lungi de sub ferestre, tapițate cu creton decolorat, soarele care pătrunde prin pătratele şi romburile vitraliilor desenează nestemate geometrice. Acesta este momentul când Mademoiselle se simte cel mai bine.

Câte cărți ne-a mai citit pe veranda aceea! Vocea ei subțire răsuna şi iar răsuna, fără să slăbească nici o clipă, fără cel mai mic tremur sau ezitare, o admirabilă maşinărie de lecturat pe deplin independentă de bronhiile ei bolnave. Ni le-a citit pe toate: *Les malheurs de Sophie*, *Le tour du monde en quatre-vingt jours*, *La petite chose*, *Les misérables*, *Le comte de Monte-Cristo* şi multe altele. Aşezată pe terasă, îşi distila vocea pentru lectură din închisoarea încremenită a propriului trup. În afară de buze, una dintre bărbii – cea mai mică, dar adevărată – era unicul detaliu mobil al siluetei ei de Buddha. Pince-nez-ul cu ramă neagră reflecta veşnicia. Din când în când, câte o muscă se aşeza pe fruntea ei severă, iar cele trei cute zvâcneau simultan, ca trei alergători peste trei garduri. Dar expresia chipului ei rămânea absolut neschimbată – acel chip pe care am încercat de atâtea ori să-l schițez în caietul meu de desen, pentru că simetria lui impasibilă şi simplă era o ispită mult mai mare pentru creionul meu furtiv decât vaza cu flori sau rața împăiată care se aflau dinaintea mea pe masă şi pe care ar fi trebuit să le reproduc.

Gândurile mele hoinăreau încă şi mai departe, şi abia atunci, poate, neobişnuita puritate a vocii ei curgând ritmic îşi împlinea adevărata menire. Mă uitam la un nor – iar după ani şi ani tot am mai fost în stare să-i vizualizez cu acurateţe forma. Grădinarul trebăluia printre bujori. O codobatură făcea câţiva paşi, se oprea, de parcă şi-ar fi adus aminte de cine ştie ce – şi-şi continua apoi drumul în felul descris de însuşi numele ei. Un fluture *Polygonia* odihnindu-se pe prag, scăldat în soare, cu aripile lui ascuţite şi roşcate întinse în lături, şi le strângea deodată, scoţând la iveală mica iniţială scrisă parcă cu creta pe partea dinăuntru, şi la fel de brusc îşi lua zborul. Dar izvorul nesecat de încântare din timpul acelor lecturi era modelul pestriţ al vitraliilor încastrate în rama lor de var de ambele părţi ale verandei. Privită prin aceste ferestre magice, grădina devenea ciudat de încremenită şi de îndepărtată. Dacă te uitai prin sticla albastră, nisipul devenea cenuşă, iar copacii de cerneală fremătau pe un cer tropical. Galbenul crea o lume de chihlimbar prin care curgea berea brună a soarelui. Roşul făcea frunzele să picure în stropi de rubiniu intens deasupra potecii de coral. Verdele cufunda verdeaţa într-un verde şi mai adânc. Iar când, după o asemenea bogăţie, te întorceai spre un ochi de sticlă normală, fără savoare, incrustat cu un ţânţar singuratic sau o dipteră oloagă, era ca şi cum ai fi băut o gură de apă fără să-ţi fie sete; vedeai atunci o banală bancă albă sub nişte copaci bine cunoscuţi. Dar dintre toate

ferestrele, aceasta este cea prin care, cu ani mai târziu, nostalgia însetată tânjea să privească.

Mademoiselle n-a aflat niciodată ce putere avusese curgerea egală a vocii ei. Amintirile pe care şi le revendica erau cu totul altele. „Ah”, suspina ea, „*comme on s’aimait!*” („ce ne mai iubeam!”). „Vremurile bune de la *château*! Păpuşa de ceară care murise şi pe care am îngropat-o la rădăcina stejarului!” (Nu, era un negru umplut cu câlți.) „Şi atunci când tu şi cu Serge ați plecat şi m-ați lăsat singură în inima pădurii, poticnindu-mă şi strigând!” (Exagerează.) „*Ah, la fessée que je vous ai flanquée!*” („Ah, ce bătaie v-am tras!”) (Într-adevăr, a încercat să mă plesnească o dată, dar tentativa aceea nu s-a mai repetat.) „*Votre tante, la Princesse*, pe care ai lovit-o cu pumnişorul pentru că a fost nepoliticoasă cu mine!” (Nu-mi aduc aminte.) „Şi cum îmi şopteai la ureche toate necazurile tale copilăreşti!” (Niciodată!) „Şi micul alcov din camera mea, unde îți plăcea să te cuibăreşti, pentru că era cald şi te simțeai la adăpost!”

Camera lui Mademoiselle, atât cea de la țară, cât şi cea din oraş, mi se părea un loc straniu – un fel de seră care adăpostea o plantă cu frunze cărnoase şi parfum greu, cumva acru. Deşi când eram mici se afla chiar lângă a noastră, parcă n-ar fi aparținut casei plăcute şi aerisite în care locuiam. În îmbâcseala aceea grețoasă în care plutea, printre alte duhori, izul brun al cojii de măr oxidate, lampa ardea cu flacără mică, iar pe birou străluceau obiecte ciudate: o cutie lăcuită în care se găseau beţişoare de lemn-dulce, din care desprindea cu briceagul frânturi negre pe

care le lăsa să i se topească sub limbă; o carte poştală ilustrată reprezentând un lac şi un castel cu paiete sidefii pe post de ferestre; un ghemotoc cucuiat făcut din bucăți răsucite de staniol de la bomboanele de ciocolată pe care le mânca noaptea; fotografia nepotului ei răposat, a mamei lui, care semnase *Mater Dolorosa*, şi a unui anume Monsieur de Marante, pe care familia îl silise să se însoare cu o văduvă bogată.

Dominându-le pe celelalte, o altă fotografie, într-o ramă elegantă incrustată cu bucăți de mică, înfățişa în semiprofil o brunetă tânără şi zveltă într-o rochie cambrată, o fată cu ochi îndrăzneți şi păr bogat. „Aveam o cosiță groasă cât brațul meu şi lungă până la glezne!”, comenta melodramatic Mademoiselle. Pentru că aceea era ea – dar în zadar îi măsuram din ochi silueta familiară, încercând să decupez făptura grațioasă pe care o ascundea. Iar descoperirile pe care le făcuserăm fratele meu uluit şi cu mine îngreunau şi mai mult această sarcină; căci adulții care în timpul zilei priveau o Mademoiselle acoperită cu straturi peste straturi de veşminte n-au văzut niciodată ceea ce vedeam noi, copiii, atunci când, trezită din somn de țipătul cu care ne smulgeam din câte un coşmar, despletită şi ținând în mână o lumânare ce desena un râu de dantelă strălucitoare pe halatul sângeriu care n-ajungea să cuprindă pe de-a-ntregul masa ei tremurătoare, această Jezebel respingătoare din piesa absurdă a lui Racine dădea năvală, cu picioarele goale, în camera noastră.

De când mă ştiu am adormit greu. Oricât de ostenit aş fi, durerea de-a mă desprinde de conştiință mi se pare nespus de greu de îndurat. Nu am decât dispreț pentru Somnus, călăul acesta cu glugă neagră care mă leagă de culcuş, iar dacă de-a lungul anilor m-am deprins într-atât cu chinul meu nocturn încât să bravez atunci când securea bine cunoscută e scoasă din cutia ei căptuşită cu catifea, la început n-aveam o astfel de alinare sau mijloc de-a mă apăra: n-aveam nimic altceva decât uşa întredeschisă care dădea în camera lui Mademoiselle. Dunga aceea verticală de lumină palidă era un lucru de care puteam să mă agăț, căci în beznă capul mi-era cuprins de un vârtej, aşa cum sufletul se topeşte în tenebrele somnului.

Aşteptam cu plăcere serile de sâmbătă, căci atunci Mademoiselle îşi îngăduia luxul băii săptămânale şi astfel mă puteam bucura mai îndelung de dunga subțire de lumină. Dar urma o altă tortură, mai subtilă. Baia de serviciu din casa noastră de la St. Petersburg se afla la capătul unui coridor în formă de Z, la vreo douăzeci de bătăi de inimă distanță de patul meu şi, sfâşiat între aşteptarea îngrozită a întoarcerii lui Mademoiselle în dormitorul luminat şi invidia față de sforăitul nepăsător al fratelui meu, n-am fost niciodată capabil să profit de acest răgaz suplimentar ca să chem cu îndemânare somnul câtă vreme o crăpătură în întuneric mai mărturisea încă despre prezența unei fărâme din mine în plină neființă. În cele din urmă acei paşi inexorabili îmi răsunau în auz, iar târşâitul lor de-a lungul coridorului făcea ca un mic obiect de sticlă

ce-mi împărtăşise în taină veghea să se cutremure zăngănind pe raft, cuprins de spaimă.

Acum a intrat în cameră. O variație bruscă a intensității luminii îmi arată că lumânarea de pe măsuța de noapte a luat locul lămpii de pe birou. Dunga mea de lumină n-a dispărut, dar e pierită şi palidă şi pâlpâie ori de câte ori Mademoiselle face patul să scârțâie sub greutatea ei. Căci încă o mai aud. Foşnetul argintiu care-mi spune „Suchard”; apoi, cranț-cranț-cranț, cuțitul de fructe care taie paginile din *Revue des Deux Mondes*. O aud cum gâfâie uşor. Şi în tot acest timp panica mea sporeşte, încerc cu disperare să îndemn somnul să vină, dar la interval de câteva secunde deschid iarăşi ochii ca să văd dacă lucirea ştearsă e încă acolo, pe când îmi imaginez paradisul ca pe un loc în care un vecin fără somn citeşte o carte nesfârşită la lumina unei lumânări pururi aprinse.

Inevitabilul se petrece: etuiul pince-nez-ului se închide cu un pocnet, revista alunecă foşnind pe marmura măsuței de noapte şi buzele țuguiate ale lui Mademoiselle suflă cu putere; prima încercare dă greş, flacăra ametită se zvârcoleşte şi se cocoşează; încă o răsuflare grăbită şi lumina dispare. În bezna adâncă îmi pierd orice reper, patul parcă începe să lunece lin, panica mă face să mă ridic în capul oaselor şi să deschid larg ochii; în cele din urmă, obişnuiți cu întunericul, aceştia desluşesc, printre petele entoptice, câteva prețioase contururi cețoase care plutesc în deriva uitării până când, ca un început de aducere aminte, se coagulează în faldurile obscure ale draperiilor,

dincolo de care felinarele de pe stradă îşi duc viaţa lor îndepărtată.

Cât de departe de chinurile nopţii erau acele minunate dimineţi petersburgheze când primăvara arctică sălbatică şi tandră, umedă şi orbitoare îngrămădea sloiuri rupte pe Neva cea strălucitoare ca marea! Poleia acoperişurile. Colora zăpada topită de pe străzi într-un violet-albăstrui bogat pe care nu l-am mai văzut nicicând în altă parte. Mademoiselle, cu haina ei din imitaţie de focă umflată maiestuos în dreptul pieptului, stătea pe bancheta din spate a şaretei, cu fratele meu lângă ea, iar eu şedeam în faţa lor – toţi trei uniţi de valea pledului care ne acoperea genunchii; şi când mă uitam în sus vedeam, atârnate de frânghii întinse de-a curmezişul străzii de la o casă la alta, drapele mari, semitransparente umflându-se netede în vânt, cu cele trei benzi colorate – roşu palid, albastru palid şi palid, pur şi simplu – lipsite, datorită soarelui şi umbrelor fugare ale norilor, de legătura manifestă cu o oarecare sărbătoare naţională, dar celebrând acum în oraşul memoriei, fără urmă de îndoială, esenţa acelei zile de primăvară, plescăitul noroiului, pasărea exotică cu penele zburlite şi un ochi injectat de pe pălăria lui Mademoiselle.

6

A petrecut cu noi şapte ani, timp în care lecţiile au devenit tot mai rare, iar temperamentul ei, tot mai dificil.

Cu toate acestea, părea o stâncă de constanță mohorâtă în comparație cu fluxul şi refluxul de guvernante englezoaice şi preceptori ruşi care s-au perindat prin încăpătoarea noastră casă. Nu se înțelegea bine cu nici unul. La masă eram rareori mai puțin de douăsprezece persoane, iar când, cu ocazia aniversărilor, numărul celor prezenți ajungea la treizeci sau mai mult, problema poziției dobândea o însemnătate arzătoare în ochii lui Mademoiselle. În astfel de zile, de la moşiile învecinate soseau unchi, mătuşi şi veri, doctorul îşi făcea apariția cu docarul, iar învățătorul din sat îşi sufla zgomotos nasul în holul răcoros, în timp ce trecea din oglindă în oglindă strângând în pumn un buchet verde, umed şi scrâşnitor de lăcrămioare sau unul azuriu şi sfărâmicios de albăstrele.

Dacă Mademoiselle se pomenea aşezată prea spre coada mesei, mai ales dacă îi fusese preferată vreo rudă săracă aproape la fel de corpolentă ca ea („*Je suis une sylphide à côté d'elle*", rostea Mademoiselle ridicând din umeri a dispreț), mândria ei rănită îi arcuia buzele într-o schiță de zâmbet ironic – iar când un vecin naiv îi răspundea zâmbind la rândul lui, îşi scutura repede capul, ca şi cum s-ar fi trezit dintr-o meditație profundă, spunându-i: „*Excusez-moi, je souriais à mes tristes pensées*".

Ca şi cum natura şi-ar fi pus în gând să n-o scutească de nici un motiv de susceptibilitate, era şi tare de urechi. Uneori, în timpul mesei, noi, băieții, băgam deodată de seamă că pe obrajii plini ai lui Mademoiselle se scurgeau două lacrimi mari. „Nu mă luați în seamă", spunea ea cu

voce stinsă şi continua să mănânce până când lacrimile neşterse o orbeau; apoi, cu un suspin sfâşietor, se ridica şi ieşea pe bâjbâite din sufragerie. Încetul cu încetul, adevărul ieşea la iveală. Conversația din jurul mesei avea, să zicem, drept subiect nava de război comandată de unchiul meu, iar pentru Mademoiselle asta era o aluzie răutăcioasă şi bine mascată la adresa Elveției sale natale, care nu avea flotă. Sau, dacă nu, îşi închipuia că atunci când vorbeam în franceză conspiram să o împiedicăm cu tot dinadinsul să conducă discuția şi să-i dea astfel strălucire. Biata de ea, era atât de nerăbdătoare să controleze o conversație inteligibilă înainte ca aceasta să treacă din nou la rusă încât nici nu-i de mirare că-şi rata intrarea.

„Şi ce se mai întâmplă pe la dumneavoastră pe la Parlament, domnule?", i se adresa deodată de pe locul ei, plină de entuziasm, tatei – care, după o zi grea, nu era tocmai nerăbdător să discute probleme de stat cu o persoană cu totul ruptă de realitate ce nu cunoştea aceste probleme şi nici nu dădea doi bani pe ele. Convinsă că cineva vorbea de muzică, bolborosea: „Dar şi Tăcerea are frumusețea ei... De pildă, într-o seară, într-o vale mohorâtă din Alpi, efectiv *am auzit* Tăcerea". Astfel de ieşiri, mai ales după ce surzenia tot mai accentuată o făcea să răspundă unor întrebări pe care nu le pusese nimeni, aveau drept rezultat o linişte apăsătoare, în loc să dea naştere unei *causerie* spumoase.

Şi franceza pe care o vorbea chiar era nespus de frumoasă! Trebuia neapărat să-i observi cultura

superficială, personalitatea acrită, gândirea stereotipă, când limbajul ei se împletea, şirag strălucitor după şirag, la fel de neştiutor de propria-i semnificație precum alunecările aliterative din versurile pioase ale lui Racine? Biblioteca tatălui meu, şi nu cunoştințele limitate ale lui Mademoiselle, m-a învățat să apreciez poezia autentică; chiar şi aşa, ceva din limpezimea şi lustrul limbii vorbite de ea a avut un efect înviorător asupra mea, asemenea acelor săruri efervescente folosite pentru curățirea sângelui. De asta mă întristează atât de mult să îmi imaginez acum neliniştea pe care trebuie s-o fi simțit Mademoiselle văzând cum se irosea, cum nu era băgată în seamă vocea de privighetoare care ieşea din trupul ei elefantin. A rămas cu noi multă vreme, prea multă, încăpățânându-se să spere că se va întâmpla o minune care s-o preschimbe într-un soi de Madame de Rambouillet, animatoarea unui *salon* de satin şi poleială în care poeți, prinți şi oameni de stat se lăsau vrăjiți de farmecul ei.

Şi ar fi sperat aşa în continuare dacă n-ar fi apărut un anume Lenski, un tânăr preceptor rus cu ochi blânzi şi miopi şi opinii politice radicale, angajat să ne predea diverse materii şi să ia parte la jocurile noastre sportive. Avusese câțiva predecesori şi Mademoiselle nu-l plăcuse pe nici unul, dar Lenski era, după cum susținea ea, „*le comble*”. Deşi îl venera pe tata, Lenski nu prea putea să înghită anumite aspecte legate de gospodăria noastră, cum ar fi valeții şi franceza, pe aceasta din urmă considerând-o o convenție aristocratică ce nu-şi avea locul în casa unui

liberal. Pe de altă parte, Mademoiselle a decis că dacă Lenski răspundea tirului ei de întrebări doar prin scurte mormăieli (cărora se străduia să le dea o rezonanță germană, în lipsa unei alte limbi străine), asta se întâmpla nu pentru că n-ar fi ştiut franceză, ci pentru că ținea s-o insulte în fața tuturor.

O văd şi o aud pe Mademoiselle cerându-i cu o voce dulce, dar însoțită de un tremur amenințător al buzei de sus, să-i dea pâinea; şi, de asemenea, îl văd şi-l aud şi pe Lenski, care, neavând habar nici de franceză, nici de nimic, îşi mănâncă netulburat supa; în cele din urmă, cu un tăios „*Pardon, Monsieur*", Mademoiselle întindea brațul pe deasupra farfuriei lui, înhăța coşul cu pâine şi se retrăgea la loc, aruncându-i un „*Merci!*" atât de plin de ironie, încât urechile păroase ale lui Lenski luau culoarea muşcatelor. „Bruta! Necioplitul! Nihilistul!", suspina apoi Mademoiselle în camera ei, care nu mai era alături de a noastră, deşi încă la acelaşi etaj.

Dacă se întâmpla ca Lenski să coboare în grabă scările în timp ce ea, făcând câte o pauză astmatică la fiecare zece trepte, se chinuia din greu să le urce (căci, de regulă, micul lift hidraulic din casa noastră de la St. Petersburg refuza cu neruşinare să funcționeze), Mademoiselle susținea că a dat intenționat peste ea, a împins-o, a trântit-o, iar noi parcă-l vedeam călcând peste trupul ei inert. Se ridica de la masă din ce în ce mai des, iar desertul pe care-l pierdea îi era trimis diplomatic în cameră. Din încăperea ei izolată, îi trimitea o scrisoare de şaisprezece pagini mamei, care,

atunci când urca în grabă la ea, o găsea împachetându-şi dramatic lucrurile în cufăr. Apoi, într-o bună zi, a fost lăsată să termine cu împachetatul.

7

S-a întors în Elveția. A venit Primul Război Mondial, apoi Revoluția. La începutul anilor ’20, la multă vreme după ce corespondența noastră încetase, o volută întâmplătoare a exilului mi-a oferit ocazia de-a merge la Lausanne cu un coleg de facultate, aşa că m-am gândit c-aş putea s-o caut pe Mademoiselle, dacă mai era încă în viață.

Era. Mai masivă ca oricând, încărunțită şi aproape complet surdă, m-a întâmpinat cu o izbucnire tumultuoasă de afecțiune. În locul ilustratei cu Château de Chillon, acum era una cu o troică în culori țipătoare. Vorbea cu atâta căldură despre viața din Rusia, de parcă acolo ar fi fost ținutul ei natal. Şi, într-adevăr, în împrejurimi se adunase o adevărată colonie de asemenea bătrâne guvernante elvețience. Ținute laolaltă de ebuliția constantă a unor amintiri concurente, alcătuiau o mică insulă într-un mediu care le devenise străin. Prietena de suflet a lui Mademoiselle era acum Mlle Golay, fosta guvernantă a mamei, uscată ca o mumie, dar la fel de scorțoasă şi de pesimistă la cei optzeci şi cinci de ani ai ei; rămăsese cu noi mult timp după ce mama se căsătorise, iar revenirea ei în Elveția o precedase cu numai doi sau trei ani pe cea a lui

Mademoiselle, cu care nu schimbase nici un cuvânt câtă vreme locuiau amândouă sub acoperişul nostru. Ne simțim întotdeauna acasă în propriul trecut, ceea ce explică în parte dragostea postumă a acestor biete femei pentru o țară străină, pe care n-o cunoscuseră niciodată cu adevărat şi unde nici una dintre ele nu se simțise prea bine.

Cum ne era cu neputință să stăm de vorbă din pricina surzeniei lui Mademoiselle, prietenul meu şi cu mine am hotărât să-i aducem în ziua următoare aparatul pe care ne dăduserăm seama că nu şi-l putea permite. La început nu l-a potrivit bine, dar de îndată ce şi l-a pus s-a întors spre mine, cu o expresie de beatitudine şi uluire aburită de lacrimi. Jura că-mi aude fiecare cuvânt, fiecare şoaptă. Dar nu avea cum, căci, având îndoielile mele, păstrasem tăcerea. Dacă aş fi vorbit, i-aş fi spus să-i mulțumească prietenului meu, căci el plătise aparatul. Să fi auzit atunci tăcerea, acea Tăcere Alpină despre care vorbise cândva? Pe vremuri se mințea pe ea; acum mă mințea pe mine.

Înainte să plec spre Basel şi apoi la Berlin, mă plimbam pe malul lacului, în noaptea cețoasă şi rece. Undeva, o lumină singuratică dilua puțin întunericul. În nimbul pe care-l forma, ceața părea să se transforme în burniță. „*Il pleut toujours en Suisse*” era una dintre acele remarci inofensive care odinioară o făceau pe Mademoiselle să izbucnească în lacrimi. La picioarele mele, o undă – aproape un val – şi o siluetă de un alb nedesluşit mi-au atras atenția. Apropiindu-mă de apa tremurătoare, am văzut că era o lebădă bătrână, mare şi greoaie ca o pasăre-

dodo, chinuindu-se să se aburce într-o barcă trasă la mal. Zadarnic. Fâlfâitul silnic şi neputincios al aripilor ei, fâşâitul lor ridicol pe când alunecau pe coasta bărcii care se clătina plescăind, strălucirea uleioasă a undelor întunecate în care se reflecta lumina – toate acestea mi s-au părut o clipă încărcate de acea semnificație bizară pe care o are uneori în vis un deget dus la nişte buze mute şi îndreptat apoi către un lucru pe care cel ce visează nu apucă să-l vadă, căci se trezeşte, tresărind. Dar, ciudat, cu toate că am uitat curând noaptea aceea mohorâtă, tocmai ea, acea imagine compozită – burniță şi lebădă şi undă – mi-a venit în primul rând în minte câțiva ani mai târziu, când am aflat că Mademoiselle murise.

Şi-a petrecut întreaga viață nutrindu-şi nefericirea; nefericirea era elementul ei; doar fluctuațiile, diferitele ei grade de adâncime îi dădeau impresia că se mişcă şi trăieşte. Ceea ce mă deranjează este că această conştiință a nefericirii, ea singură, nu e de ajuns ca să alcătuiască un suflet nemuritor. Uriaşa şi ursuza mea Mademoiselle poate exista prea bine pe pământ, dar e imposibilă în veşnicie. Chiar am scăpat-o din ghearele ficțiunii? Înainte ca ritmul pe care-l aud să se poticnească şi să piară, mă surprind întrebându-mă dacă nu cumva, în toți aceşti ani de când am cunoscut-o, n-am pierdut din vedere ceva din ea, ceva mult mai important decât bărbia dublă, felul ei de-a fi sau chiar franceza – ceva care se înrudea, poate, cu acea ultimă întâlnire fugară, cu înşelăciunea ei radioasă, menită să mă facă să plec mulțumit de propria-mi bunătate sau cu

lebăda a cărei agonie era mai aproape de adevărul artistic decât brațele palide ale unei balerine înclinate; pe scurt, ceva ce aveam să pot aprecia doar după ce ființele şi lucrurile pe care le-am iubit cel mai mult la adăpostul copilăriei mele s-au făcut scrum sau au fost împuşcate în inimă.

(1936)
Traducere de Anca Băicoianu

Vasili **Şiş**kov

Amintirile mele despre el sunt concentrate în timpul acestei primăveri. Fusese o seară literară. Când, profitând de o pauză şi plecând mai repede, am luat-o în jos pe scări, mi s-a părut că aud pe cineva încercând să mă ajungă din urmă şi, întorcându-mă, l-am văzut pentru prima oară. Oprindu-se cu două trepte mai sus decât mine, a spus:

— Mă numesc Vasili Şişkov. Sunt poet.

Era un tânăr bine făcut, cu buzele groase şi ochii albaştri specific ruseşti, cu o voce de bas şi cu o strângere de mână temeinică, plăcută.

— Am nevoie de sfatul dumneavoastră pentru un anumit lucru.

Nefiind răsfățat cu astfel de cereri, mi-am dat acordul aproape mişcat şi a rămas hotărât să vină a doua zi la mine la hotel. La ora convenită am coborât în simulacrul de hol,

unde în acel moment era relativ linişte – doar din când şi când îşi făcea liftul manevrele spasmodice, şi în colţul lor obişnuit stăteau cei patru refugiaţi nemţi, dezbătând unele subtilităţi legate de paşapoarte, unul dintre ei fiind de părere că el este într-o situaţie mai bună decât ceilalţi, iar aceia demonstrându-i că e exact în aceeaşi situaţie. (Pe urmă apăru al cincilea, îşi salută compatrioţii, cine ştie de ce, în franceză – umor? cochetărie? ispita limbii celei noi? Tocmai îşi cumpărase o pălărie şi se apucară să o încerce toţi, pe rând.)

După ce birui, cu o expresie serioasă a feţei şi a umerilor, uşa turnantă care nu se învârtea, Şişkov nici nu apucă să se uite în jur, că mă şi zări, şi aici este plăcut de remarcat faptul că a procedat fără zâmbetul acela convenţional de care mă tem atât, deşi nu sunt nici eu străin de el. Nu fără efort, dădui mai încolo două fotolii, şi iar mi-a plăcut, fiindcă în loc să schiţeze maşinal gestul de a mă ajuta, el a rămas în repaus, aşteptând să isprăvesc cu aranjatul. Imediat ce ne-am aşezat, a scos un caiet galben pal.

— În primul rând, spuse uitându-se atent la mine cu ochii lui frumoşi, miţoşi, trebuie să vă prezint actele, nu? La secţie aş arăta buletinul de identitate, dar dumneavoastră trebuie să vă prezint, uitaţi, asta – un caiet de versuri.

L-am deschis. Scrisul era înclinat spre stânga, viguros, degaja sănătate şi dăruire. Dar, vai, numai ce mi-am aruncat ochii peste rânduri, că am şi simţit o dezamăgire

dureroasă. Versurile erau groaznice – plate, pestrițe, monstruos de bombastice. Lipsa totală de talent era subliniată de şicul fraudulos al aliteraţiilor, de o abundenţă de bazar şi de stângăcia rimelor. E de-ajuns să spun că erau nişte perechi gen „iasomie – farfurie”, „mustang – tanc”, „madonă – beladonă” ; cât despre teme, e mai bine să nu spun chiar nimic: autorul cânta cu egal elan tot ce-i cădea sub lîră. A le citi la rând era pentru cineva cu nervii slabi un supliciu, dar întrucât conştiinciozitatea mea era sporită de faptul că autorul nu mă slăbea din ochi, verificând în acelaşi timp unde ajunsesem cu cititul, eram nevoit să zăbovesc la fiecare pagină.

— Ei, cum sunt, a întrebat el când am terminat de citit, nu sunt foarte proaste?

M-am uitat la el. Faţa lui, uşor strălucitoare, cu porii dilataţi, nu lăsa să se vadă câtuşi de puţin că s-ar fi aşteptat la ceva rău. Am răspuns că versurile sunt fără speranţă. Şişkov a plescăit din limbă, a înfundat caietul în buzunar şi a spus:

— Nu mă legitimez cu ele, adică de scris le-am scris eu, dar sunt doar de formă, un fals. Toate treizeci sunt făcute astăzi şi a fost destul de dezgustător să parodiez producţiile unor grafomani. În schimb, acum ştiu că sunteţi necruţător, cu alte cuvinte, că pot să vă cred. Uitaţi adevăratul meu paşaport (Şişkov îmi întinse un alt caiet, mult mai jerpelit), citiţi măcar o poezie, e suficient şi pentru dumneavoastră, şi pentru mine. Apropo, ca să evităm neînţelegerile, vreau să vă previn că nu îmi plac cărţile

dumneavoastră, mă enervează la fel ca o lumină puternică sau ca discuția unora care vorbesc tare când tu nu vrei să vorbeşti, ci să gândeşti. Dumneavoastră posedați însă, cum să spun, pur fiziologic, secretul scrisului, secretul culorilor de bază, adică ceva extrem de rar şi de important, pe care, din păcate, îl folosiți în gol, numai o mică parte din capacitatea dumneavoastră totală... ca să spun aşa, umblați prin oraş cu o maşină puternică de curse, care vă este absolut inutilă, şi vă gândiți tot timpul pe unde să mai goniți... dar fiindcă stăpâniți secretul, părerea dumneavoastră nu poate fi nesocotită – de-asta am şi vrut să mă asigur de sprijinul dumneavoastră în legătură cu ceva, dar, mai întâi, vă rog să priviți.

(Recunosc, neaşteptata şi cruda caracterizare a activității mele literare mi s-a părut într-un fel mai insolentă decât nevinovata înşelătorie inventată de vizitatorul meu. Eu scriu de dragul unei mulțumiri concrete, public de dragul unor bani mult mai puțin decât concreți şi, cu toate că acest al doilea punct trebuie să presupună într-un fel sau altul existența unui beneficiar, cu cât se depărtează mai mult cărțile mele, ca dezvoltare artistică, de sursa lor intrinsecă, cu atât mai abstracte şi mai lipsite de importanță mi se par peripețiile lor ocazionale, iar la aşa-numita judecată a cititorului mă simt nu învinuit, ci doar o rudă îndepărtată a unuia dintre cei mai puțin importanți martori. Cu alte cuvinte, lauda mi se pare o ciudată familiaritate, iar hula – o lovitură zadarnică dată unui spectru. Acum mă străduiam să decid dacă

Şişkov, asemeni oricărui literat orgolios, îşi exprima în felul acesta părerea lui sinceră sau, pur şi simplu, nu se jena deloc față de mine, considerând că aveam ce meritam. Concluzia mea a fost că, aşa cum scamatoria cu versurile se născuse dintr-o sete cumva copilărească, dar care nu putea fi pusă la îndoială, de adevăr, tot astfel şi părerea lui despre mine era dictată de dorința de a lărgi cât mai mult posibil cadrul unei sincerități reciproce.)

Eu, cine ştie de ce, mă temeam ca nu cumva produsul original să conțină urme ale viciilor monstruos exagerate în parodii, dar m-am temut degeaba. Poeziile erau foarte bune – sper să vorbesc cândva mult mai pe larg despre ele. Recent, la inițiativa mea, una dintre ele a fost publicată, şi iubitorii de poezie i-au remarcat originalitatea... Poetului, atât de avid de părerea altuia, i-am spus-o imediat pe a mea, adăugând în chip de observație că, pe ici, pe colo, se fac simțite mici incongruențe stilistice – ca, de pildă, „în tunici soldățeşti”.

— Ştiți ce, spuse Şişkov, de vreme ce îmi împărtăşiți părerea că poeziile mele nu sunt nişte bagatele, păstrați dumneavoastră caietelul ăsta. Se pot întâmpla atâtea, mie-mi vin gânduri ciudate, foarte ciudate, şi... într-un cuvânt, chiar acum mi-a venit ideea că e chiar foarte bine aşa. Eu, de fapt, am venit la dumneavoastră ca să vă rog să colaborați la revista pe care intenționez să o public – sâmbătă va fi la mine o întrunire la care trebuie să hotărâm totul. Firește că nu-mi fac iluzii cu privire la disponibilitatea dumneavoastră de a vă preocupa de

problemele lumii, dar mi se pare că ideea revistei mele v-ar interesa din punct de vedere stilistic – aşa că veniți. Printre alții, o să fie şi (numi un foarte celebru scriitor rus) şi nu numai. Înțelegeți, am ajuns la o limită, trebuie neapărat să mă descarc cumva, altfel înnebunesc. Curând fac treizeci de ani, anul trecut am venit aici, la Paris, după o tinerețe absolut sterilă în Balcani, apoi în Austria. Sunt legător de cărți, zețar, am fost chiar bibliotecar – într-un cuvânt, m-am învârtit întotdeauna prin preajma cărților. Şi totuşi am trăit steril, iar de la o vreme simt că explodez dacă nu fac ceva – e o senzație chinuitoare –, vedeți şi dumneavoastră, poate că din alt unghi, dar oricum, nu se poate să nu vedeți câtă suferință e peste tot, cât cretinism, câtă abjecție, dar oamenii din generația mea nu văd nimic, nu fac nimic, şi doar e absolut necesar, aşa cum, pur şi simplu, trebuie să respiri ori să mănânci. Şi înțelegeți-mă, vorbesc nu despre lucruri mari, care sar în ochi, care ne calcă pe toți pe nervi, ci despre milioanele de mărunțişuri pe care oamenii nu le văd, deşi ele sunt de fapt embrionii celor mai evidenți monştri. Poftim, nu demult, de pildă, mama aceea care, ieşindu-şi din fire, şi-a înecat fetița de doi ani în cadă şi pe urmă a făcut baie în cada aceea, ca să nu irosească apa caldă. Doamne Dumnezeule, comparați cu „ciorbele de varză acră”[93] şi cu paspoalul turghenievian... Mie mi-e

[93] Aluzie la o scurtă povestire de Turgheniev, în care o țărancă al cărei fiu tocmai murise îşi vede mai departe de ciorba pe care o avea pe foc, sub privirea stupefiată a unei doamne venite în vizită.

perfect egal dacă vi se pare ridicol faptul că nişte nimicuri din astea, de toate zilele care sunt peste tot, de tot felul, în tot soiul de forme, de codițe, de puncte, de cubulețe, pot tulbura atât de mult un om, încât să se înăbuşe şi să-şi piardă pofta de mâncare – dar poate că o să ajungeți şi dumneavoastră la asta.

Eu am combinat aici discuția noastră cu extrase din ampla scrisoare pe care mi-a trimis-o Şişkov, în sprijinul celor spuse, a doua zi. Sâmbătă am întârziat puțin şi, când am intrat în odaia lui pe cât de sărăcăcioasă, pe atât de îngrijită, se adunaseră deja cu toții, nu lipsea decât celebrul scriitor. Dintre cei prezenți, îl cunoşteam din vedere pe redactorul unei foste edituri; ceilalți – o doamnă corpolentă (traducătoare, pare-se, ori teozoafă) cu un soț mărunt şi ursuz, care semăna cu un breloc negru, doi domni jerpeliți în sacouri Mad şi un blond energic, probabil prieten al gazdei – îmi erau necunoscuți. Observând că Şişkov ciulea urechile îngrijorat, observând şi cum se sprijinise ferm şi bucuros de masă, dând deja să se scoale, până să-şi dea seama că se suna la apartamentul de alături, am dorit sincer să vină celebritatea, care însă n-a apărut. „Domnilor”, zise Şişkov şi începu să-şi dezvolte destul de bine şi de interesant ideile cu privire la revistă, care urma să se numească *Privire de ansamblu asupra Suferinței şi a Vulgarității* şi să apară lunar, constând cu precădere din mărunțişurile de acest gen adunate de prin revistele lunii respective, cerându-se totodată ca ele să fie puse într-o anumită ordine – „crescătoare” şi, în acelaşi

timp, „armonios neostentativă”. Fostul redactor prezentă câteva cifre şi îşi exprimă convingerea că o revistă de felul acesta nu-şi va scoate niciodată banii. Soțul literatei corpolente, scoțându-şi pince-nez-ul, lungind groaznic cuvintele şi masându-şi rădăcina nasului, spuse că dacă tot ne luptăm cu suferința omenească, este mult mai practic să împărțim săracilor suma necesară înființării revistei – şi cum această sumă era aşteptată de la el, îi trecu pe toți un fior. Pe urmă, prietenul gazdei repetă în linii generale, mult mai energic şi mai prost, ceea ce spusese Şişkov. Mi-au cerut şi mie părerea; văzând expresia feței lui Şişkov, i-am susținut din răsputeri proiectul. Ne-am despărțit destul de devreme. Conducându-ne pe palier, Şişkov călcă greşit şi nu se ridică de pe jos ceva mai mult timp decât ar fi presupus intenția de a ne face să râdem, zâmbind vioi, cu o privire de necrezut.

Peste câteva zile m-a vizitat iar şi cei patru discutau iarăşi în colțul lor despre vize, iar pe urmă a venit al cincilea şi a spus vioi: „*Bonjour, monsieur Weiss, bonjour, monsieur Meyer*”. La întrebarea mea, Şişkov răspunse distrat, şi parcă în silă, că ideea cu revista fusese considerată irealizabilă şi că nici nu se mai gândeşte la asta.

— Uitați ce voiam să vă spun, zise el după o tăcere stânjenitoare, am tot încercat să iau o hotărâre, am tot încercat şi pare-se că, mai mult sau mai puțin, m-am decis. De ce mă aflu eu în situația asta e puțin probabil să vă

intereseze – ce-am putut, v-am explicat în scrisoare, dar asta se referea la afacere, la revista aceea... Problema e mai de proporţii, mai fără speranţă. Am hotărât ce am de făcut, cum să pun capăt, cum să plec. S-o şterg în Africa, în colonii? Dar nu merită să fac eforturi herculeene numai de dragul de a mă gândi printre curmali şi scorpioni la ce mă gândesc şi sub ploaia pariziană. Să mă strecor în Rusia? Nu, asta-i din lac în puţ. Să mă călugăresc? Dar religia e plicticoasă, îmi e străină şi are tot atâta tangenţă cât şi un vis cu ceea ce este pentru mine realitatea spiritului. Să mă sinucid? Dar pentru mine pedeapsa cu moartea e atât de respingătoare, încât nu sunt în stare să fiu propriul meu călău şi, în afară de asta, mă mai şi tem de nişte urmări nevisate nici în filozofările lui Hamlet. Rămâne deci o singură cale – să dispar, să mă dizolv.

Mai întrebă de caiet, dacă e în siguranţă, şi peste puţin timp plecă, lat în umeri, adus totuşi puţin de spate, în trenci, fără pălărie, cu ceafa acoperită de păr – un om trist, pur, deosebit de simpatic, căruia n-am ştiut ce să-i spun ca să îl ajut.

O săptămână mai târziu am părăsit Parisul şi, cred, chiar în prima zi după ce m-am întors, l-am întâlnit pe stradă pe prietenul lui Şişkov. Mi-a spus o istorie mai mult decât stranie: acum o lună, „Vasia” dispăruse, abandonându-şi cu totul puţinul avut. Poliţia nu a lămurit nimic – în afară de faptul că celui dispărut îi expirase de mult ceea ce ruşii numesc *karta*.

Aşa a şi rămas. Cu situaţia cu care încep romanele polițiste se termină povestea mea despre Şişkov. Puţinele date biografice obţinute de la prietenul lui ocazional le-am notat – poate vor folosi cândva. Dar, totuşi, unde a dispărut? Şi, în general, ce înseamnă cuvintele acelea ale lui – „să dispar”, „să mă dizolv”?

Nu cumva a avut în vedere, într-un sens absurd de literal, insuportabil pentru raţiune, să dispară în creaţia sa, să se dizolve în versurile sale, să lase din sine, din persoana sa nebuloasă doar versurile? Nu cumva a supraapreciat „transparenţa şi trăinicia unui atât de neobişnuit cavou”?

(1939)

Traducere de Adriana Liciu

Ultima Thule

Îţi aminteşti cum ne-am luat odată micul dejun (ne-am hrănit) cu vreo doi ani înaintea morţii tale? Dacă, fireşte, memoria poate trăi fără ceva pe cap. Apropo, ce-ar fi să ne închipuim o nouă culegere de modele de scrisori. Către un ciung: o puternică strângere de (puncte-puncte). Către un decedat: fantomatic, al dumneavoastră. Dar să lăsăm aceste viniete vinovate. Dacă nu-ţi aminteşti, îmi amintesc eu pentru tine: amintirea ta poate fi luată, cel puţin din punct de vedere gramatical, drept o amintire a ta şi, de

dragul unui stil căutat, sunt gata să admit că, dacă după moartea ta eu şi lumea mai existăm, asta este numai datorită faptului că tu îți aminteşti lumea şi pe mine. Acum, mă adresez ție, uite din ce motiv. Acum, mă adresez ție, uite cu ce prilej. Acum, mă adresez ție doar ca să stăm puțin de vorbă despre Falter. Ce soartă! Ce mister! Ce scris! Când mă satur să mă conving că e un smintit ori un *quack* (cum numeai tu englezit şarlatanii), văd în el un om care... care... pentru că nu a fost ucis de bomba adevărului care a explodat în el... a devenit un zeu! Şi cât de nule sunt față de el toate clarvăzătoarele trecutului: praful lăsat de o turmă în amurg, visul în vis (când visezi că te-ai trezit), elevii cei mai buni din instituția noastră de învățământ închisă ermetic: doar el e în afara noastră, e în realitate – iată gâtul umflat, de porumbel, al şarpelui care mă fascinează. Îți aminteşti cum am luat odată micul dejun în hotelul care era al lui, la granița luxuriantă, multietajată a Italiei, unde asfaltul se contopeşte la nesfârşit cu glicina şi aerul miroase a cauciuc şi a rai? Adam Falter mai era pe-atunci de-al nostru, şi dacă nimic nu prevestea în el – cum să spun? – voi spune: iluminarea, în schimb, toată structura lui puternică (nu cartilagii, ci rulmenți, legătură carambolică a mişcărilor trupului, precizie, răceală acvilină), acum, retrospectiv, explică faptul că a supraviețuit: a avut din ce să scadă.

O, iubita mea, cum îmi surâdea prezența ta pe țărmul acela şerpuit de mare, şi niciodată, şi-mi muşc mâinile ca să nu mă cutremur, şi uite, nu pot, alunec, plâng pe frâne,

pe b şi pe d, şi toate astea sunt nişte nimicuri fizice atât de umilitoare: clipitul fierbinte, senzația de sufocare, batista murdară, căscatul spasmodic amestecat cu lacrimi – oh, fără tine nu pot... şi suflându-mi nasul, înghițind, uite, reîncep să demonstrez scaunului, înşfăcându-l, mesei, izbind în ea, că fără tine nu bod. Mă auzi? O anchetă banală, la care nu răspund spiritele – dar ce bucuros răspund pentru ele tovarăşii noştri de moarte; eu ştiu! (cu un deget la cer) iată, dați-mi voie să vă spun... Capul tău scump, pârâiaşul tâmplei, banalitatea de nu-mă-uita a ochiului saşiu în sărut, expresia calmă a urechilor când îți ridicai părul – cum să mă împac cu dispariția, cu această gaură în viață, în care acum se surpă totul, o ia la vale toată viața mea, pietrişul ud, lucrurile, obiceiurile... şi ce grilaj de mormânt mă poate împiedica să mă prăvălesc liniştit şi sătul în această prăpastie. Vertij al sufletului. Îți aminteşti cum, imediat după moartea ta, am ieşit în fugă din sanatoriu, şi parcă nu mergeam, parcă băteam din picioare, şi chiar dădusem într-o țopăială (strivindu-mi nu un deget, ci viața), singur pe drumul acela întortocheat dintre pinii mult prea solzoşi şi scuturile țepoase de agave, într-o blindată lume verde care-şi trăgea binişor picioarele, ca să nu se molipsească de la mine. O, da, totul în jur tăcea precaut şi atent, şi cum mă uitam la ceva, acel ceva, dându-şi seama la timp, începea să se mişte nefiresc sau începea să fâşâie ori să bâzâie, ca şi cum nu m-ar fi observat. „Natura nepăsătoare” – ce absurditate! O continuă fereală, mai degrabă.

Dar ce păcat. Mi-erai aşa de dragă. Şi ţinându-se pe dinăuntru de tine, de un năsturaş, copilaşul nostru te-a urmat. Dar, sărmanul meu domn, nu laşi o femeie borţoasă când are un TBC în gât. Traducere involuntară din franceză în infernală. Ai murit când erai în luna a şasea şi le-ai luat cu tine pe celelalte, neachitându-te, cum ar veni, complet de datorie. Şi cât doream, le comunica văduvul cu nas roşu pereţilor, să am un copilaş de la ea. *Etes vous tout à fait certain, docteur, que la science ne connaît pas de ces exceptionnels où l'enfant naît dans la tombe*?[94] Şi visul pe care l-am avut: se făcea că doctorul ăla de usturoi (care era însă ba Falter, ba Alexandr Vasilievici) răspundea bucuros nevoie mare că ba da, cum să nu, aşa ceva se întâmplă, şi că aceia (adică născuţii postmortem) se numesc cădăvruţe.

Tu însă nu mi-ai mai apărut niciodată în vis de-atunci. Să nu îngăduie cenzura sau te fereşti chiar tu de aceste întrevederi de penitenciar cu mine? La început, ignorant ordinar ce eram, mi-era o frică superstiţioasă, umilitoare de trosniturile acelea uşoare pe care le scoate întotdeauna o cameră noaptea, dar care acum se repercutau în mine printr-un flash îngrozitor, accelerând goana cotcodăcitoarei mele inimi cu aripi scurte. Dar şi mai rele erau aşteptările nocturne, când zăceam şi mă sileam să nu mă gândesc că, dacă mă gândesc la asta, poţi să-mi răspunzi deodată printr-o bătaie, ceea ce nu însemna însă decât să complic

---

[94] Sunteţi absolut sigur, doctore, că ştiinţa nu cunoaşte cazuri din acestea excepţionale când copilul se naşte în mormânt? (în fr. în orig.).

parantezele cu drepte după simple (mă gândeam că mă silesc să nu mă gândesc), şi între ele, frica creştea şi creştea. Oh, ce îngrozitoare era bătaia aceea uşoară de unghiuță înăuntrul tăbliei mesei, şi cât de puțin semăna, fireşte, cu intonația sufletului tău, a vieții tale. Vreun spirit vulgar cu apucături de ciocănitoare sau vreun glumeț descărnat, vreun strigoi scabros care profita de durerea mea nudă. Ziua însă dimpotrivă, eram curajos, te provocam să-ți manifeşti în orice fel compătimirea în timp ce şedeam pe pietricelele plajei pe care se întinseseră cândva picioarele tale aurii – şi cum venea atunci valul în fugă, gâfâind, dar cum n-avea ce să ne comunice, se pierdea în scuze. Pietre ca ouăle de cuc, o mică bucată de olan ca o magazie de pistol, un ciob de sticlă de topaz, ceva cam ca un capăt de curmei, uscat de tot, lacrimile mele, o mărgică microscopică de sticlă, o cutie mică de țigări cu un matroz cu barbă galbenă în mijlocul unui colac de salvare, o piatră care aducea a talpă de pompeian, un oscior ori spatula cuiva, un bidon de tablă pentru gaz lampant, un ciob de sticlă de culoarea granatei, o coajă de nucă, ceva numai rugină, o aşchie de porțelan – doar trebuie să existe neapărat pe undeva şi celelalte părți complementare ei, şi mi-am imaginat o tortură eternă, o corvoadă care ar putea fi cea mai bună pedeapsă pentru cei ca mine, care prea o iau razna cu gândul cât sunt în viață, şi anume: să găsească şi să adune laolaltă toate aceste părți, ca să recompună sosiera aceea, supiera aceea – rătăciri gheboase pe coaste sălbatic de cețoase –, dar, cu un extraordinar

noroc, e posibil ca din prima dimineață, iar nu din a trilioana, să refac tot vasul – şi iat-o, această peste poate de chinuitoare chestiune a *norocului*, a fericirii de loterie, a acelui bilet anume, fără de care este foarte posibil să nu ai parte de prosperitate în vecii vecilor.

În aceste zile timpurii de primăvară, fâşia îngustă de pietriş e modestă şi pustie, dar pe promenada de deasupra mea treceau cei ieşiți la plimbare şi, cred, cineva a spus uitându-se la omoplații mei: uite-l pe pictorul Sineusov, care şi-a pierdut zilele trecute soția. Şi probabil că aş fi stat aşa la nesfârşit, scobind un rebut marin uscat, privind spuma încâlcită a mării, falsa gingăşie a nouraşilor prelungi de serie din lungul orizontului şi caldele eroziuni violacee în verdele-albastru rece al mării, dacă, într-adevăr, nu m-ar fi recunoscut cineva de pe trotuar.

Dar (bâjbâind prin mătăsurile sfâşiate ale stilului), să revin la Falter. Cum ți-ai amintit acum, ne-am dus odată acolo, târându-ne în ziua aceea toridă ca două furnici pe panglica unui coş cu flori, căci eram curios să arunc o privire fostului meu meditator, ale cărui lecții se reduceau la o polemică spirituală cu Craevici şi care era elastic şi îngrijit, cu un nas mare alb şi cu o cărare lăcuită; pe cărăruia asta dreaptă a şi mers pe urmă spre o fericire comercială, iar tatăl lui, Ilia Falter, nu era decât bucătar-şef la Ménard, al dumneavoastră bucătar Ilia într-o rână[95].

---

[95] *Povar vash Ilia na boku* (în rusă în orig.), calambur al unei propoziții în franceză: „*Pauvres vaches, il y en a beaucoup*”.

Îngerul meu, îngerul meu, poate că ție ți se pare-acum un calambur toată existența noastră pământească, ceva gen „şunca şi veşnicia”[96] (mai ții minte?), iar adevăratul sens al realității, al acestui termen pătrunzător, epurat de interpretări de mascaradă, de vis, stranii, sună acum atât de pur şi de dulce, încât pentru tine, îngere, e caraghios, cum am putut noi să luăm în serios un vis (noi ghiciserăm, de altfel, de ce se risipea totul pe furiş la atingere: cuvinte, reguli de viață, sisteme, persoane – aşa încât, ştii, eu cred că râsul e o maimuțică întâmplătoare, pierdută în lume, a adevărului).

Şi iată că l-am revăzut după o pauză de, ce mai, douăzeci de ani, şi s-a dovedit că am procedat corect când, apropiindu-mă de hotel, am interpretat toate ornamentele lui clasice – cedrul, eucaliptul, bananierul, terenul cărămiziu de tenis, țarcul auto de dincolo de gazon – ca pe un ceremonial al unei sorți fericite, ca pe un simbol al corecturilor pe care le cerea acum fostul chip al lui Falter. În anii separării noastre, absolut insesizabilă pentru amândoi, el, dintr-un biet student vânos cu ochi vii ca noaptea şi cu un scris viguros, frumos, aplecat spre stânga, se transformase într-un domn destul de corpolent, impozant, păstrând totuşi şi vioiciunea privirii, şi frumusețea mâinilor puternice, numai că nu l-aş fi recunoscut niciodată din spate, fiindcă în locul părului lins, gras, tuns în paranteze, se vedea, în mijlocul unui puf

---

[96] *Vetcina i vecinost* (în rusă în orig.).

negru, o chelie bronzată, de o formă aproape iezuită. În cămaşă de mătase de culoarea napului opărit, cravată în carouri, pantaloni largi gri-perlă şi pantofi bălțați, mi s-a părut deghizat, dar nasul mare era acelaşi, şi cu el a şi simțit fără greş mirosul fin al trecutului când, apropiindu-mă, l-am bătut pe umărul musculos şi i-am spus ghicitoarea mea. Tu stăteai o idee mai departe, mişcându-ți gleznele goale pe tocurile cubice şi privind discret, cu prefăcut interes, aranjamentul holului imens, pustiu la ora aceea, pielea de hipopotam a fotoliilor, barul în stil sobru, ziarele englezeşti de pe masa de sticlă, frescele voit simple, reprezentând fecioare bronzate înguste în piept pe fond auriu, dintre care una, cu şuvițele paralele ale părului stilizat căzând de-a lungul obrazului, stătea, cine ştie de ce, într-un genunchi. Puteam noi să ne gândim că cel care stăpânea toată splendoarea aceea va înceta odată s-o mai vadă? Îngerul meu... Deocamdată, luându-mi mâinile în ale lui, strângându-mi-le, încrețindu-şi rădăcina nasului şi privindu-mă cu ochii întunecați mijiți, ținea pauza aceea care întrerupe viața, pe care o face cel ce se se pregăteşte să strănute, fără să ştie câtuşi de puțin dacă va reuşi – dar iată c-a reuşit, țâşni trecutul, iar el îmi spuse tare pe nume. Ți-a sărutat mânuța, fără să plece capul, şi, aferându-se amabil, vădit încântat de faptul că eu, un fost, îl găseam acum în plină strălucire a acelei vieți pe care o crease el însuşi prin forța voinței sale de sculptor, ne-a instalat pe terasă, a comandat cocktailuri şi micul dejun, ne-a făcut cunoştință cu cumnatul lui, un om inteligent

într-un costum civil de culoare închisă care făcea un contrast ciudat cu cochetăria exotică a lui Falter. Am băut, am mâncat, am vorbit de trecut ca despre un bolnav incurabil, eu am reuşit să echilibrez cuţitul pe dosul furculiţei, tu ai mângâiat splendidul câine nervos care se temea în mod vădit de stăpân – şi după un minut de tăcere, în mijlocul căruia Falter a spus brusc un răspicat „Da", ca şi cum ar fi pus capăt unui consiliu, ne-am despărţit făcându-ne unul altuia promisiuni pe care nici el, nici eu n-aveam de gând să le ţinem.

N-ai găsit nimic remarcabil la el, nu-i aşa? Şi chiar, pff, ce banal e tipul ăsta, care în tinereţea-i cenuşie şi-a întreţinut dând meditaţii tatăl căzut în patima beţiei şi care apoi, încet, cu obstinaţie şi curaj, şi-a dobândit prosperitatea, căci pe lângă hotelul nu foarte rentabil mai avea şi nişte afaceri în comerţul cu vinuri, care mergeau cât se poate de bine. Dar, după cum aveam să înţeleg pe urmă, n-ai avut dreptate când ai spus că e cam plictisitor că tipii ăştia energici cărora le merge din plin miros întotdeauna a transpiraţie. Nu, acum invidiez la nebunie caracteristica de bază a fostului Falter, precizia şi forţa „substanţei volitive" a lui, cum s-a exprimat, ţii minte, cu un cu totul alt prilej, bietul Adolf. El, că stătea într-o tranşee ori într-o cancelarie, că se grăbea la tren, că se scula într-o dimineaţă mohorâtă într-o cameră neîncălzită, că-şi aranja nişte relaţii de afaceri, că se ţinea de cineva cu prietenie sau cu duşmănie, nu numai că era în permanenţă stăpân pe toate abilităţile sale, nu numai că trăia tot timpul cu

cocoşul armei ridicat, dar avea şi convingerea nestrămutată că îşi va atinge negreşit scopul de azi şi de mâine şi tot şirul de ţeluri gradate, ba mai mult, lucra gospodăreşte, căci nu ţintea prea sus şi îşi cunoştea exact limita posibilităţilor. Principalul lui merit faţă de sine este că îşi evita cu bună-ştiinţă propriile talente, mizând pe mediocru, pe obişnuit, şi doar era înzestrat cu aptitudini stranii, într-un fel fascinante, pe care altul, mai puţin precaut, ar fi căutat cu tot dinadinsul să le folosească. Poate doar în prima tinereţe n-a fost întotdeauna în stare să se abţină şi amesteca banala toceală a gimnazistului la un obiect banal cu manifestări deosebit de rafinate ale gândirii matematice, care lăsau la mine-n clasă un fior de poezie când el, grăbindu-se, pleca. Mă gândesc cu invidie că, dacă aş fi avut nervii lui tari, elasticitatea sufletului, puterea lui de concentrare a voinţei, mi-ar fi transmis acum esenţa descoperirii neomeneşti pe care a făcut-o nu demult, adică nu m-aş fi temut că acest lucru mă va nimici; iar eu, în ceea ce mă priveşte, aş fi fost destul de perseverent ca să-l fac să spună totul până la capăt.

Cineva m-a strigat uşor răguşit şi discret de pe faleză, dar cum din ziua micului nostru dejun cu Falter trecuse mai bine de un an, nu l-am recunoscut imediat în persoana care-mi arunca o umbră pe pietre pe umilul lui cumnat. Din politeţe automată, am urcat la el, pe trotuar, şi el şi-a exprimat compasiunea etc.: cică, întâmplător, trecuse pe la pensiunea mea, unde nişte oameni cumsecade nu numai că l-au înştiinţat despre moartea ta, dar i-au şi arătat de

departe silueta mea în mijlocul plajei pustii – siluetă care devenise un fel de punct de atracție (pentru o clipă mi s-a făcut ruşine că ghebul durerii mi se vedea de pe toate terasele).

— Ne-am cunoscut la Adam Ilici, mi-a spus, arătându-şi rădăcinile incisivilor şi luând loc în conştiința mea vlăguită.

Probabil că întrebasem ceva despre Falter.

— Cum, nu ştiți? s-a mirat guralivul, şi atunci am aflat toată povestea.

Întâmplarea făcuse ca astă-toamnă Falter să plece cu nişte treburi în cel mai viticol oraş de pe litoral şi, ca de obicei, a tras la un mic hotel linştit, al cărui patron era un vechi datornic de-al lui. Trebuie să-ți imaginezi acest hotel aşezat în subsuoara penată a unei coline zămislite de un mimozier şi străduța încă neterminată cu o semiduzină de vilişoare de piatră unde cântau radiole în micul spațiu uman dintre Calea Lactee şi piroteala unui leandru, şi maidanele unde îşi fabricau zincul nocturn greierii, şi fereastra larg deschisă de la etajul trei a lui Falter. După ce petrecuse o seară igienică la micul cămin de femei de pe Bulevardul Reciprocității, se întorsese la hotelaşul lui într-o dispoziție excelentă, cu capul limpede şi cu şalele uşoare; era în jur de unsprezece şi urcase imediat în cameră. Fruntea cenuşie de stele a nopții, expresia ei calm-dementă, roiul de lumini din oraşul vechi, amuzanta problemă de matematică pe seama căreia corespondase anul trecut cu un savant suedez, mirosul uscat şi dulce adăstând, parcă, ici-colo, fără rost şi pricină, prin gropile

memoriei, gustul metafizic al vinului cumpărat şi revândut bine, ştirea primită cu câteva zile în urmă dintr-un stat îndepărtat, prea puțin atractiv, despre moartea surorii uterine al cărei chip se ofilise de mult în memoria lui – toate astea, aşa mi se pare mie, au plutit în conştiința lui Falter în timp ce mergea pe stradă şi după, în timp ce urca la el în cameră; şi cu toate că, luate separat, aceste gânduri şi impresii nu erau câtuşi de puțin noi sau neobişnuite pentru acest om cu nas mare, nu tocmai obişnuit, dar superficial (căci noi ne împărțim, în funcție de esența noastră umană, în profesionişti şi amatori – Falter, ca şi mine, era amator), poate că toate astea la un loc au alcătuit cel mai prielnic mediu pentru declanşarea catastrofalului fulger supranatural, monstruos de întâmplător ca lozul cel mare, pe care nu-l prevestise nimic din viața de zi cu zi a rațiunii lui şi care îl lovise în acea noapte în acel hotel.

Cam la o jumătate de oră după ce s-a întors, somnul reunit al micuței case albe, abia înfiorat de zăbranicul antițânțari şi de o floricică agățătoare, a fost brusc – nu, nu tulburat, ci despicat, spart, aruncat în aer de nişte sunete rămase de neuitat pentru cei care au auzit, draga mea, aceste sunete, aceste sunete înfiorătoare. Nu erau zbierete porcine de alintătură ucisă de bestii grăbite în şanț, nici răget de soldat rănit pe care un chirurg barbar îl scapă, de bine, de rău, de un picior gigantic, erau mai ceva, o, mai ceva... şi dacă e să comparăm, a spus după aceea *monsieur* Paon, *hôtelier*, atunci poate cel mai bine semănau cu urletele întretăiate, aproape triumfătoare, de femeie în

nesfârşitele chinuri ale facerii, dar ale unei femei cu voce bărbătească şi cu un gigant în pântece. Era greu să distingi ce notă domina în uraganul acela care sfâşia un laringe uman – durere sau frică, sau trâmbița demenței, sau, şi ultima e cea mai aproape de realitate, expresia senzației de necunoscut, şi tocmai ea a dat urletului care a irumpt din camera lui Falter acel ton ce a stârnit în cei care l-au auzit dorința panicată de a-l curma imediat. Tinerii căsătoriți din patul cel mai apropiat s-au oprit uitându-se cruciş în paralel şi ținându-şi respirația, olandezul de jos s-a rostogolit în grădină, unde se aflau deja intendenta şi optsprezece cameriste care se albiseră (două cu totul, multiplicate de salturi). Patronul, care îşi păstrase, după propriile spuse, întreaga prezență de spirit, s-a năpustit sus şi s-a convins că uşa în spatele căreia uraganul de țipete continua cu o asemenea forță, încât era greu să înaintezi contra lui, e închisă pe dinăuntru şi nu se deschide nici la bătaie, nici la cuvânt. Urletele lui Falter (întrucât se putea ghici că el urla – fereastra lui deschisă era întunecată, iar insuportabilele sunete care răzbăteau de-acolo nu purtau amprenta vreunei personalități), se propagau mult dincolo de limitele casei, şi în bezna din jur se adunaseră vecinii, un nemernic avea cinci cărți în mână, toate atuuri. Acum chiar că era de neînțeles cum puteau rezista coardele oricui ar fi fost... După unele mărturii, Falter a urlat cam un sfert de oră, după altele, poate mai demne de crezare, vreo cinci minute în şir. Deodată (în timp ce patronul era în curs de rezolvare a problemei dacă să

spargă cu forțe reunite uşa, dacă să pună o scară de jos sau să cheme poliția), urletele, ajungând la ultima limită a chinului, a groazei, a stuporii şi a ceva imposibil de definit, s-au transformat într-o amestecătură de gemete şi au încetat. S-a făcut o asemenea linişte încât, în primul minut, cei prezenți vorbeau între ei în şoaptă.

Pentru orice eventualitate, patronul a bătut din nou în uşă, de după ea s-au auzit oftaturi, paşi nesiguri, pe urmă s-a auzit cum cineva bâjbâie la broască, parcă neştiind să deschidă. Un pumn moale, slab, a început să lovească fără vlagă dinăuntru. Atunci patronul a făcut ceea ce, la drept vorbind, ar fi putut face mult mai devreme: a găsit o cheie care se potrivea şi a deschis.

— Lumina, a spus încet Falter în întuneric. Gândind în fugă că în timpul crizei Falter spărsese becul, patronul a controlat maşinal întrerupătorul... dar lumina s-a aprins docilă, iar Falter, clipind, alerga cu ochii, cu o mirare îndurerată, de la mâna care făcuse lumină la para de sticlă care se umpluse, ca şi cum vedea pentru prima oară cum se face asta.

O transformare stranie, respingătoare se petrecuse cu întreaga lui înfățişare exterioară: parcă i se extrăsese scheletul. Fața transpirată şi acum parcă buhăită, cu o buză atârnând şi cu ochii roz, exprima nu numai o oboseală tâmpă, ci şi uşurare, uşurarea animalică de după naşterea unui monstru. Gol până la brâu, doar cu pantalonii de pijama, stătea în picioare, cu fața lăsată în jos, şi ştergea cu palma unei mâini dosul celeilalte. La

întrebările fireşti ale patronului şi ale locatarilor n-a răspuns nimic, doar şi-a umflat obrajii, i-a dat la o parte pe cei care se apropiau şi, ieşind din cameră, s-a apucat să urineze copios direct pe treapta scării. Apoi s-a întins în pat şi a adormit.

Dimineață, patronul a anunțat-o la telefon pe sora lui Falter că fratele ei a înnebunit şi că a fost dus într-o stare de apatie, pe jumătate adormit, acasă. Doctorul care îi trata de obicei a presupus o mică apoplexie şi a prescris tratamentul corespunzător. Dar Falter nu s-a restabilit. E drept că după un timp a început să umble liber, ba uneori chiar să fluiere şi să spună tare lucruri insultătoare şi să înhațe ce-i interzisese doctorul să mănânce. Transformarea însă a rămas. Părea un om care pierduse tot: respectul pentru viață, orice interes pentru bani şi afaceri, sentimentele unanim acceptate şi consfințite de tradiție, obiceiurile de zi cu zi, manierele, absolut tot. Era cam periculos să-l laşi să se ducă undeva singur, fiindcă intra în vorbă la întâmplare cu trecătorii, cu o curiozitate superficială de care uita repede, dar care pentru alții era jignitoare, se interesa de proveniența cicatricei de pe un obraz străin sau de sensul exact al cuvintelor unei discuții la care trăsese cu urechea şi care nu-l privea. Lua din mers de pe câte o tarabă o portocală şi o mânca cu tot cu coajă, răspunzând cu un cvasizâmbet indiferent la turuiala precupeței care fugea după el. Când obosea sau începea să se plictisească, se aşeza turceşte pe trotuar şi, neavând ce face, încerca să prindă în pumn, ca pe o muscă, un toc de

damă. O dată şi-a însuşit câteva pălării, cinci de fetru şi două panama, pe care le adunase cu râvnă într-o cafenea, şi au fost nişte neplăceri cu poliția.

De starea lui începuse să se intereseze un renumit psihiatru italian care avea un pacient la hotelul lui Falter. Era un domn nu tocmai bătrân, care studia, după cum explica bucuros chiar el, „dinamica sufletului" şi care demonstrase în lucrările publicate, extrem de populare nu numai în cercurile ştiințifice, că toate bolile psihice pot fi explicate prin memoria subconştientă despre nenorocirile străbunilor pacientului şi că, dacă pacientul suferă, să zicem, de megalomanie, pentru vindecarea lui completă nu este nevoie decât să se afle care dintre străbunicii lui fusese un ratat dornic de putere şi să i se explice strănepotului că străbunul murise, potolindu-se pe vecie, deşi, în cazuri complicate, se întâmpla să recurgă la un demers aproape teatral, cu costume de epocă, înfățişând întocmai cum murise străbunul, al cărui rol era dat pacientului. Aceste tablouri vivante ajunseseră atât de la modă, încât profesorul a trebuit să explice în presă pericolul montării lor în afara controlului său nemijlocit.

Chestionând-o pe sora lui Falter, italianul a scos la iveală faptul că Falterii nu-şi cunoşteau strămoşii, că tatăl lor, ce-i drept, nu se dădea în lături să se facă pulbere, dar întrucât, potrivit teoriei că „boala reflectă numai ceea ce s-a petrecut demult", aşa cum, să spunem, eposul popular sublimează numai fapte din vechime, detaliile despre Falter-*père* nu-i erau necesare. Cu toate acestea, s-a oferit

să încerce să se ocupe de bolnav, sperând ca, prin intermediul unor chestionări ingenioase, să obțină chiar de la el explicația stării lui, urmând ca străbunii să se deducă de la sine din sumă; că o asemenea explicație a existat o confirmă faptul că, atunci când apropiații au reuşit să-i penetreze tăcerea, Falter a făcut aluzie, scurt şi necooperant, la acel ceva cu totul neobişnuit prin care trecuse în noaptea aceea de neînțeles.

Într-un rând, italianul s-a retras cu Falter în camera lui şi, cum era un sufletolog experimentat, cu ochelari de baga şi batistuță în buzunăraşul de la piept, se pare că a obținut de la el un răspuns exhaustiv asupra cauzei urletelor lui nocturne. Treaba n-a fost lipsită, probabil, de hipnoză, căci după aceea Falter l-a asigurat pe anchetator că se dăduse de gol împotriva voinței sale şi că n-a fost în apele lui. De altfel, a adăugat că, oricum, mai devreme sau mai târziu tot ar fi făcut această experiență, dar că, în mod sigur, n-avea s-o mai repete niciodată. Oricum o fi fost, bietul autor al *Eroicii demenței* s-a dovedit a fi o victimă a meduzei falteriene. Cum întrevederea intimă dintre doctor şi pacient se întindea nefiresc de mult, sora lui Falter, care îşi luase şalul gri pe terasă şi nu mai auzea cam de mult fals-mierosul glăscior de tenor, pozat, foarte bine dispus, care la început răzbătuse de bine, de rău prin ferestruica pe jumătate deschisă, a urcat la fratele ei, pe care l-a găsit examinând cu o curiozitate plictisită o broşurică de reclamă cu vederi sanatorial-montane, adusă probabil de doctor, în timp ce doctorul, pe jumătate ieşit din fotoliu pe covor, cu

un interval de lenjerie între vestă şi pantaloni, zăcea cu picioruşele răşchirate şi cu faţa pal-cafenie lăsată în jos, răpus, cum s-a clarificat ulterior, de un atac de cord. Autorităților poliţieneşti care au intervenit cu un aer preocupat, Falter le-a răspuns distrat şi laconic; când însă, în cele din urmă, s-a săturat de aceste sâcâieli, a explicat că, după ce dezlegase din întâmplare „enigma lumii", cedase unor îndemnuri subtile şi o împărtăşise interlocutorului curios, care de uimire a şi sucombat. Ziarele au prins din zbor povestea, împodobind-o cum se cuvine, şi personalitatea lui Falter, deghizată în înţelept tibetan, a supraalimentat timp de câteva zile o cronică lipsită de pretenţii.

Dar, după cum ştii, în acele zile eu nu citeam ziarele: tocmai muriseşi tu. Acum însă, ascultând povestea amănunţită despre Falter, m-a încercat o anumită dorinţă foarte puternică şi poate cam ruşinoasă.

Tu înţelegi, desigur. Într-o stare ca a mea, oamenii fără imaginaţie, adică lipsiţi de sprijinul şi găselniţele ei, apelează la magicieni cu reclamă, la chiromanţi cu turbane de mascaradă, care fac o amestecătură de chestii magice şi otravă pentru şoareci, la ghicitoare oacheşe, grase, dar în special la spirite, care mistifică o energie încă necunoscută în chipuri lăptoase de stafii şi în manifestări stupid-obiectuale ale lor. Eu însă sunt dăruit cu imaginaţie, aşa că am avut două posibilităţi: prima a fost lucrul, arta mea, consolarea artei mele; a doua a fost să iau deodată de bun

faptul că un om de fapt destul de obişnuit, în ciuda acelui „*petit jeu*” al unei minți abile, şi chiar un pic vulgar, ca Falter, aflase realmente şi irefutabil ceea ce nu putea ajunge cu gândul, în vecii vecilor, nici un proroc, nici un vrăjitor.

Arta mea? Ți-l aminteşti, nu-i aşa, pe suedezul ori danezul acela ciudat, sau islandez, dracu’ ştie, într-un cuvânt, pe lunganul ăla blond, bronzat oranj, cu gene de cal bătrân, care mi s-a recomandat ca „scriitor de renume” şi mi-a comandat contra unui onorariu care te-a bucurat (deja nu te mai dădeai jos din pat şi nu puteai vorbi, dar îmi scriai cu cretă colorată pe o tăbliță de ardezie nişte lucruri caraghioase, cum ar fi că cel mai mult în viață îți plac „versurile, florile de câmp şi banii străini”), mi-a comandat, zic, o serie de ilustrații la poemul *Ultima Thule*, pe care tocmai îl scrisese în limba lui. Să iau cunoştință de manuscrisul lui în detaliu nici nu putea fi vorba, fireşte, de vreme ce franceza în care ne canoneam să ne înțelegem o ştia mai mult din auzite, aşa încât nu putea să-mi traducă simbolurile lui. Am reuşit să pricep numai că eroul lui era un anume rege nordic, nefericit şi ursuz; că în statul lui, în ceața mării, pe o insulă tristă şi îndepărtată, se dezvoltă nişte intrigi politice, asasinate, revolte, un cal cenuşiu, pierzându-şi călărețul, zboară în ceață prin iarba-neagră... De primul meu *blanc et noir* a rămas mulțumit, şi am convenit temele celorlalte desene. Cum n-a apărut după o săptămână, aşa cum promisese, l-am sunat la hotel şi am aflat că plecase în America.

Eu ți-am ascuns atunci dispariția patronului şi n-am mai continuat cu desenele, iar tu erai deja atât de bolnavă, că nu-mi mai ardea să mă gândesc la penița mea de aur şi la tuşul chinezesc. Dar când tu ai murit, când, mai ales, diminețile devreme şi serile târzii au devenit insuportabile, cu o nefirească poftă demnă de milă, a cărei conştientizare mă făcea până şi pe mine să-mi dea lacrimile, am continuat lucrarea după care, ştiam, n-avea să vină nimeni, tocmai pentru că mi se părea potrivită – natura ei fantomatică, fără conținut, lipsa unui scop şi a unei recompense mă purtau pe un tărâm înrudit cu acela pe care te afli tu pentru mine, țelul meu iluzoriu, draga, atât de draga mea creație pământească, după care n-avea să vină nimeni, nicăieri, niciodată; dar cum totul mă distrăgea, strecurându-mi tenta vremelniciei în locul modelului grafic al veşniciei, chinuindu-mă cu urmele tale pe plajă, cu pietrele de pe plajă, cu umbra ta albastră pe îngrozitoarea plajă însorită, am hotărât să mă întorc la Paris, ca să mă pun cu adevărat pe lucru. *Ultima Thule*, insula care se născuse în marea pustie şi cețoasă a dorului meu de tine, mă atrăgea acum ca o patrie a celor mai puțin exprimabile gânduri ale mele.

Dar, înainte de a părăsi sudul, trebuia să-l văd neapărat pe Falter. Acesta era cel de-al doilea sprijin pe care mi-l inventasem. Reuşisem să mă conving că el nu era totuşi un simplu nebun, că nu doar credea în descoperirea pe care o făcuse, ci că tocmai de la descoperirea aceea i se trăgea nebunia, şi nu viceversa. Am aflat că în toamnă se mutase

prin zona noastră. Am mai aflat că stătea prost cu sănătatea, că i se stinsese elanul vieții, lăsându-i trupul în părăsire, lipsit de orice imbold; că, probabil, nu mai avea mult de trăit. Am aflat, în fine, şi acest lucru a fost foarte important pentru mine, că în ultimul timp, în ciuda faptului că îl lăsaseră puterile, devenise neobişnuit de vorbăreț şi îşi trata cât era ziua de lungă vizitatorii – iar la el se strecurau, vai, altfel de curioşi decât mine, cu nişte discuții legate de mecanica gândului omenesc, ciudat de încâlcite, care nu dezvăluiau nimic, dar erau aproape socratice ca ritm şi dondăneală. Am propus să mă duc să-l vizitez, dar cumnatul lui mi-a răspuns că bietul de el se bucura de orice distracție şi că are destulă putere ca să ajungă până la mine acasă.

Şi iată-i apărând, adică acelaşi cumnat cu invariabilul său costumaş negru, soția lui (o femeie tăcută, înaltă, amintind prin robustețea şi vigoarea constituției de fosta înfățişare a fratelui ei, iar acum servindu-i parcă de reproş viu, de ipostază moralizatoare adiacentă) şi Falter însuşi... a cărui înfățişare m-a izbit, deşi eram pregătit să văd schimbarea. Cum să exprim eu asta? Cumnatul spunea că lui Falter parcă i se extrăsese scheletul; mie mi s-a părut însă altceva: că i se extrăsese sufletul, în schimb i se înzecise spiritul. Vreau să spun prin asta că era suficient să te uiți la Falter ca să înțelegi că nu te puteai aştepta din partea lui la nici unul din sentimentele omeneşti practicate în viața pământească, că a iubi pe cineva, a compătimi, fie şi numai propria persoană, a manifesta bunăvoință față de

un suflet străin şi a nutri compasiune, dacă e cazul, a sluji, atât cât îți stă în putință şi în obicei, binele, măcar pe cel de marcă proprie – de toate aceste lucruri Falter se dezobişnuise cu desăvârşire, după cum se dezobişnuise să salute sau să folosească batista. Dar, în acelaşi timp, nu dădea impresia de alienat – a, nu, dimpotrivă! –, în trăsăturile lui straniu buhăite, în privirea lui sătulă, neplăcută, chiar în picioarele plate, care nu mai erau în ghete la modă, ci în ieftinele încălțări provansale cu talpă de sfoară, se simțea o forță concentrată, şi forța asta n-avea nimic de-a face cu fleşcăiala şi cu evidenta decădere a trupului pe care-l dirija în scârbă.

Atitudinea lui față de mine nu mai era acum cea din timpul ultimei noastre scurte întâlniri, ci aceea pe care mi-o aminteam de la lecțiile noastre din tinerețe. N-am nici o îndoială că era perfect conştient că sub aspect calendaristic trecuse de-atunci aproape un sfert de veac şi, cu toate astea, ca şi cum odată cu sufletul pierduse şi sentimentul timpului (fără de care *sufletul* nu poate trăi), se purta în mod evident cu mine, nu atât prin cuvinte, cât prin întreaga lui atitudine, ca şi cum toate astea fuseseră ieri – şi, în acelaşi timp, nici urmă de simpatie față de mine, nici un fel de căldură, nimic, nici un fir de praf.

L-au aşezat într-un fotoliu şi s-a prăvălit în el cam ciudat, cum s-ar trânti un cimpanzeu pus de paznic să maimuțărească un sibarit. Sora lui s-a apucat să tricoteze şi cât a durat discuția nu şi-a ridicat deloc, nici măcar o dată, capul cărunt, tuns. Soțul ei a scos din buzunar două

ziare, unul local şi unul din Marsilia, şi a amuţit şi el. Doar când Falter, dând cu ochii de o fotografie mare de-a ta, care stătea din întâmplare chiar pe direcţia privirii lui, a întrebat, dar tu unde eşti, iar cumnatul, fără să se dezlipească de ziar, nefiresc de tare, cum se vorbeşte cu surzii, a spus:

— Doar ştiţi foarte bine că a murit.

— A, da, a remarcat Falter cu o nepăsare neomenească şi, adresându-mi-se, a adăugat: Păi, să aibă parte de împărăţia cerurilor, parcă aşa se cuvine să spui în societate.

După care a început între noi următoarea discuţie; am notat-o din memorie, dar, pare-se, exact:

— Am vrut să vă văd, Falter, am zis (spunându-i, de fapt, pe numele după tată, dar când îl redai, chipul lui provizoriu nu suportă această ataşare la o anumită ţară şi la un trecut cosanguin), am vrut să vă văd ca să avem o discuţie sinceră. Dacă aţi considera posibil să le rugaţi pe rudele dumneavoastră să ne lase singuri...

— Ei nu contează, remarcă sacadat Falter.

— Prin sinceritate, am continuat eu, înţeleg posibilitatea reciprocă de a ne pune orice întrebări şi disponibilitatea de a răspunde la ele. Dar întrucât întrebările le voi pune eu, iar răspunsurile le aştept de la dumneavoastră, totul depinde de garanţia sincerităţii dumneavoastră; de a mea nu mai aveţi nevoie.

— La o întrebare directă răspund direct, spuse Falter.

— În acest caz, îngăduți-mi să atac frontal. Le vom ruga pe rudele dumneavoastră să iasă pentru o clipă şi dumneavoastră îmi veți spune textual ceea ce i-ați spus doctorului italian.

— Ia te uită, zise Falter.

— Nu-mi puteți refuza asta. În primul rând, ceea ce îmi veți face cunoscut nu-mi va cauza moartea – garantez; nu vă uitați că arăt ca vai de lume şi obosit, voi găsi suficientă putere. În al doilea rând, promit să păstrez pentru mine taina dumneavoastră şi chiar, dacă doriți, să mă împuşc imediat ce mi-o veți fi împărtăşit. Vedeți, admit că limbuția mea vă poate fi mai neplăcută decât moartea mea. Ei, aşa sunteți de acord?

— Refuz categoric, răspunse Falter şi făcu vânt de pe măsuța de-alături unei cărți care-l împiedica să-şi rezeme coatele.

— Ca să putem lega cumva discuția, mă împac deocamdată cu răspunsul dumneavoastră. S-o luăm, deci, de la ou. Aşadar, dumneavoastră, Falter, vi s-a revelat esența lucrurilor.

— După care punct, interveni Falter.

— De acord, nu mi-o spuneți; cu toate acestea, trag două concluzii importante: că lucrurile au o esență şi că această esență poate fi revelată minții.

Falter zâmbi.

— Numai, nu numiți astea concluzii, *signor*. Astea sunt aşa, nişte halte. Raționamentele logice sunt foarte comode ca mijloc de comunicare mentală în cazul distanțelor mici,

dar rotunjimea pământului se reflectă, vai, şi în logică: în cazul unei înaintări ideal consecvente a gândului, vă veți întoarce la punctul de plecare... cu conştiința unei simplități geniale, cu sentimentul cel mai plăcut cu putință, că ați cuprins adevărul, când de fapt v-ați cuprins doar pe dumneavoastră înşivă. Atunci, de ce să mai porneşti la drum? Mulțumiți-vă cu această situație – s-a revelat esența lucrurilor – în care, de altfel, ați comis deja o eroare; nu pot să v-o explic, fiindcă cea mai mică aluzie la explicație ar fi deja o străfulgerare. În cazul fixității poziției, eroarea este insesizabilă. Dar tot ceea ce numiți dumneavoastră concluzie dă la iveală viciul: dezvoltarea se face fatalmente sul.

— Bine, deocamdată mă mulțumesc cu atât. Acum, îngăduiți-mi o întrebare. Atunci când îi vine în minte o ipoteză, savantul o verifică prin calcul şi încercări, adică imitând adevărul şi făcând cu el o pantomimă. Faptul că este verosimilă îi contaminează pe ceilalți şi ipoteza lui este considerată ca fiind explicația reală a fenomenului dat, atâta timp cât nu-i va descoperi nimeni nici o eroare. Dacă nu mă înşel, întreaga ştiință este alcătuită din astfel de idei căzute în dizgrație ori scoase la pensie; măcar că fiecare a purtat cândva galoane; n-au mai rămas decât gloria ori pensia. Dar în cazul dumneavoastră, Falter, presupun că ați găsit o altă metodă de-a afla şi verifica. Pot să o numesc descoperire?

— Nu puteți, spuse Falter.

— Staţi puţin. Ceea ce mă interesează pe mine acum nu este atât procedeul descoperirii, cât încrederea dumneavoastră în veridicitatea a ceea ce aţi descoperit. Cu alte cuvinte, dacă aveţi un mijloc de a verifica descoperirea sau dacă senzaţia de adevăr este intrinsecă.

— Vedeţi, a răspuns Falter, în Indochina, la loterie, numerele le extrage o maimuţă. Maimuţa asta m-am dovedit a fi eu. O altă metaforă: într-o ţară de oameni cinstiţi, era legată la mal o luntre care nu aparţinea nimănui; nimeni nu ştia însă că ea nu-i a nimănui; cu toate astea, faptul că, virtual, ea aparţinea cuiva, o făcea invizibilă pentru toţi. Întâmplarea a făcut ca eu să mă aşez în ea. Dar poate că cel mai simplu ar fi dacă v-aş spune că, într-o clipă de zburdălnicie, nu neapărat zburdălnicie matematică – matematica, vă previn, este doar un perpetuu joc de-a capra peste propriii umeri în condiţiile propriei multiplicări –, combinam diverse idei, ei, şi iată, am combinat şi am explodat, ca Berthold Schwarz. Am scăpat cu viaţă: poate-ar fi scăpat cu viaţă şi un altul în locul meu. Dar după întâmplarea cu fermecătorul meu doctor, n-am nici un chef să am de-a face iarăşi cu poliţia.

— Vă aprindeţi, Falter. Dar să revenim la ceea ce este principal: ce vă spune că acesta este adevărul? Soarta nu ştie de maimuţă.

— Adevăruri, umbre de adevăruri, spuse Falter, sunt atât de puţine pe lume, în sensul de specii, se înţelege, nu de specimene, iar cele care există, fie că sunt atât de neînsemnate, fie că sunt atât de maculate, încât... cum să

spun... *efectul* în cazul descoperirii adevărului, reacția instantanee a întregii ființe este un fenomen puțin cunoscut, puțin studiat. Ei, la copii, încă mai... când un copil se trezeşte din somn sau îşi revine după o scarlatină... aici e o descărcare electrică a realității, a unei realități, fireşte, relative, că alta nu avem. Luați orice truism, adică un cadavru de adevăr relativ. Analizați acum senzația fizică pe care v-o provoacă cuvintele: negrul e mai întunecat decât maroul sau gheața este rece. Minții dumneavoastră îi e lene până şi să se ridice un pic, ca atunci când unul şi acelaşi profesor intră şi iese din clasă de o sută de ori în timpul unei ore. Dar când eram copil, am lins o dată, pe un ger năpraznic, lacătul strălucitor al unei portițe. Să dăm deoparte durerea fizică sau mândria propriei descoperiri, dacă-i una plăcută – nu asta e adevărata reacție la adevăr. Vedeți, atât de puțin e cunoscută această senzație, încât e imposibil până şi să alegi termenul exact... Toți nervii răspund simultan „da” – ceva în genul ăsta. Să dăm deoparte şi uimirea, ca fiind doar o lipsă de deprindere în asimilarea *obiectului* adevărului, nu a adevărului în sine. Dacă o să-mi spuneți despre cutare că este un hoț, eu, după ce voi pune imediat cap la cap în mintea mea toate lucrurile mărunte pe care le-am observat şi, brusc, voi fi edificat, voi mai fi totuşi în stare să mă minunez că un om care părea atât de cumsecade este, de fapt, un pungaş, dar cum adevărul îl voi asimila pe neobservate, uimirea mea va căpăta pe loc expresia contrară (cum am putut să socotesc cinstit pe cineva care, se vede de la o poştă, e un pungaş);

cu alte cuvinte, punctul sensibil al adevărului se află tocmai la jumătatea drumului dintre prima şi a doua mirare.

— Aşa este. Toate astea sunt destul de clare.

— Dar mirarea dusă până la dimensiuni zdrobitoare, inimaginabile, a continuat Falter, poate avea un efect extrem de dureros, şi asta e nimic pe lângă şocul propriu-zis al adevărului. Iar asta n-o mai „asimilezi". Doar întâmplător nu m-a omorât – la fel de întâmplător cum a răbufnit în mine. Mă îndoiesc că la o asemenea forță a senzației te mai puteai gândi s-o verifici. Dar, postfactum, o astfel de verificare poate fi făcută, deşi eu, unul, n-am nevoie de complicațiile ei. Imaginați-vă orice adevăr banal – de pildă, că două unghiuri egale cu al treilea sunt egale între ele; include această afirmație faptul că gheața este fierbinte sau că în Canada sunt pietre? Altfel spus, acest mic adevăr nu conține nici un fel de alte mici adevăruri înrudite, şi cu atât mai puțin unele care ar aparține altor tipuri şi planuri ale cunoaşterii sau gândirii. Ce-ați spune însă de un adevăr care conține în el explicația şi demonstrația tuturor afirmațiilor imaginabile? Poți crede în poezia unei floricele de câmp sau în puterea banului, dar nici una, nici alta nu te fac să crezi în homeopatie sau că trebuie nimicite antilopele de pe insulițele lacului Victoria Nyanza; descoperind însă ce-am descoperit eu – dacă asta se poate numi descoperire –, am primit cheia pentru absolut toate uşile şi casetele din lume, numai că n-am de ce s-o folosesc, de vreme ce orice gând la importanța ei

aplicativă trece *deja* de la sine prin toată seria de capace care se ridică. Mă pot îndoi de capacitatea mea fizică de a-mi imagina până la capăt toate consecințele descoperirii mele, adică în ce măsură nu mi-am pierdut încă mințile sau, dimpotrivă, cât de departe am lăsat în urmă tot ce se înțelege prin nebunie – dar n-am cum să mă îndoiesc că, după cum v-ați exprimat, mi s-a „revelat esența". Apă, vă rog.

— Poftiți. Dar, dați-mi voie, Falter, v-am înțeles eu bine? Oare de-acum sunteți un candidat la atotcunoaştere? Iertați-mă, nu am această impresie. Admit că ştiți ceva esențial, dar în vorbele dumneavoastră nu sunt semne concrete ale înțelepciunii absolute.

— Să-mi cruț puterile, zise Falter. Dar nici n-am afirmat că acum ştiu totul – bunăoară, limba arabă sau de câte ori v-ați bărbierit în viața dumneavoastră sau cine a cules rândurile din ziarul pe care-l citeşte nătărăul de cumnatu-meu. Spun numai că ştiu tot ceea ce pot să aflu. Acelaşi lucru îl poate spune oricine, nu-i aşa, uitându-se într-o enciclopedie, dar numai enciclopedia al cărei titlu exact l-am aflat eu (uite, chiar, vă dau un termen mai elegant: eu ştiu titlul lucrurilor) este cu adevărat atotcuprinzătoare – şi iată, în asta constă deosebirea dintre mine şi cel mai competent om. Vedeți, eu am aflat – şi acum chiar vă duc la marginea unei prăpastii italiene, doamnelor, nu vă uitați –, eu am aflat un lucru extrem de simplu referitor la lume. El în sine e atât de clar, atât de comic de clar, încât numai nenorocita mea natură umană îl poate considera

monstruos. Când eu spun acum „corespunde”, prin acest lucru voi înțelege ceva infinit de depărtat de toate corespondențele pe care le cunoaşteți, exact aşa cum natura descoperirii mele nu are nimic comun cu natura supozițiilor filozofice: astfel, acel esențial din mine care corespunde esențialului din lume nu este afectat de spasmul fizic care m-a zdrobit aşa cum m-a zdrobit. În acelaşi timp, posibila cunoaştere a tuturor lucrurilor, care decurge din cunoaşterea lucrului esențial, nu dispune în mine de un aparat suficient de rezistent. Printr-un efort de voință, mă deprind să nu ies din cuşcă, să mă țin de regulile gândirii voastre, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, adică să procedez ca un calic ce a căpătat un milion, dar continuă să trăiască într-un subsol, pentru că ştie că cea mai măruntă concesie făcută luxului îi va face rău la ficat.

— Dar comoara o aveți, Falter, asta e durerea. Să lăsăm însă considerațiile despre atitudinea dumneavoastră față de ea şi să discutăm despre ea în sine. Repet, refuzul de a mă lăsa să mă uit la meduza dumneavoastră l-am luat la cunoştință, iar în afară de asta, sunt gata să nu trag nici cele mai evidente concluzii, întrucât, după cum lăsați să se înțeleagă, orice concluzie logică este o concluzie a gândului propriu-zis. Am să vă propun o altă metodă de întrebări şi răspunsuri: n-am să vă întreb despre conținutul comorii pe care o dețineți, dar nici nu-i veți trăda secretul, de îmi veți spune dacă se află în Orient ori dacă conține un topaz ori dacă a trecut măcar un om pe-aproape. În care caz, dacă

răspundeți la oricare dintre întrebările mele prin da sau nu, nu numai că mă oblig să nu aleg această cale pentru a avansa în continuare întrebări similare, dar mă oblig să şi pun capăt discuției.

– Din punct de vedere teoretic, mă atrageți într-o capcană grosolană, spuse Falter cutremurându-se uşor, ca şi cum ar fi râs. De fapt, chiar e o capcană, în măsura în care veți fi capabil să-mi puneți fie şi o singură întrebare la care aş putea răspunde printr-un simplu da sau nu. Şansele sunt extrem de mici. Aşa încât, dacă sunteți amator de un amuzament steril, poftim, dați-i drumul.

M-am gândit puțin şi am spus:

— Îngăduiți-mi, Falter, să încep cum începe turistul tradițional, cu vizitarea străvechii biserici pe care o cunoaşte din fotografii. Îngăduiți-mi să vă întreb: există Dumnezeu?

— Rece, răspunse Falter.

N-am înțeles şi am mai întrebat o dată.

— Lăsați-o baltă, rânji Falter. Am spus „rece” cum se spune la jocul cu ascunsul obiectelor. Dacă-l căutați sub scaun sau sub umbra scaunului şi obiectul nu are cum să fie acolo, pentru simplul fapt că e în altă parte, o întrebare privind existența scaunului sau a umbrei scaunului nu are nici cea mai mică legătură cu jocul. După cum, a spune că poate scaunul există, dar obiectul nu este acolo e totuna cu a spune că poate obiectul e acolo, dar nu există scaun, adică nimeriți în cercul preferat al minții omeneşti.

— Dar trebuie să admiteți, Falter, că dacă spuneți că lucrul căutat nu se află nicidecum în vecinătatea noțiunii de Dumnezeu, iar lucrul căutat este, potrivit terminologiei dumneavoastră, „generic”, rezultă că noțiunea de Dumnezeu nu este generică, iar dacă este aşa, nici necesitatea acestei noțiuni nu este generică şi, de vreme ce nu este nevoie de Dumnezeu, Dumnezeu nu există.

— Aşadar, n-ați înțeles ce-am spus despre relația dintre locul posibil şi imposibilitatea de a găsi obiectul în el. Bun, să vă spun mai clar. Prin faptul că ați amintit această noțiune, v-ați pus pe dumneavoastră înşivă în situația secretului, ca şi cum cel care caută s-a ascuns el însuşi. De asemenea, prin faptul că persistați cu întrebarea dumneavoastră, nu numai că vă ascundeți, dar mai şi credeți că împărtăşind cu obiectul căutat însuşirea „ascundibilității”, vi-l apropiați. Cum pot eu să vă răspund dacă există Dumnezeu, când poate că este vorba despre o mazăre dulce ori despre nişte fanioane de fotbal? Nu acolo şi nu aşa trebuie să căutați, *cher monsieur*, iată tot ce pot să vă răspund. Iar dacă vi se pare că din acest răspuns se poate trage fie şi cea mai mică concluzie cu privire la utilitatea sau inutilitatea lui Dumnezeu, e tocmai din cauză că nu căutați unde trebuie şi cum trebuie. Or, ați promis că nu veți gândi logic, nu?

— Acum vă prind şi eu, Falter. Să vedem cum veți reuşi să evitați o afirmație directă. Aşadar, nu se poate căuta genericul lumii în hieroglifele divinității?

— Să-mi fie cu iertare, răspunse Falter. Prin cuvinte înflorite şi truc gramatical, fardaţi pur şi simplu negaţia cu da-ul aşteptat. Eu nu fac acum decât să neg. Neg oportunitatea căutării adevărului pe tărâmul teologiei unanim acceptate, iar pentru a nu vă lăsa mintea să lucreze inutil, mă grăbesc să adaug că epitetul întrebuinţat de mine este o fundătură. Nu o cârmiţi într-acolo. Voi pune capăt discuţiei *din lipsă de interlocutor* dacă veţi exclama: „Aha, există *alt* adevăr!" – fiindcă asta va însemna că v-aţi ascuns atât de bine, încât v-aţi pierdut.

— Bine. Să vă dau crezare. Să admitem că teologia înfundă întrebarea. Aşa este, Falter?

— Cucoana a trimis o sută de ruble, zise Falter.

— Bun, să părăsim şi această pistă incorectă. Chiar dacă aţi putea să-mi explicaţi de ce este incorectă (fiindcă e ceva ciudat aici, insesizabil, care vă irită), şi atunci mi-ar fi clar că nu doriţi să răspundeţi.

— Aş putea, spuse Falter, dar asta ar echivala cu dezvăluirea esenţei, adică tocmai cu ceea ce nu veţi obţine de la mine.

— Vă repetaţi, Falter. Oare la fel veţi ieşi din încurcătură şi dacă o să vă întreb, să zicem, dacă se poate conta pe o viaţă dincolo de mormânt?

— Vă interesează foarte mult acest lucru?

— La fel de mult ca şi pe dumneavoastră, Falter. Orice aţi şti dumneavoastră despre moarte, amândoi suntem muritori.

— În primul rând, spuse Falter, fiți atent la următorul truc interesant : orice om e muritor; dumneavoastră (sau eu) sunteți om; deci dumneavoastră poate *nu sunteți muritor*. De ce? Păi, pentru că odată ales, omul încetează prin însuşi acest fapt să mai fie *orice*. În acelaşi timp, amândoi suntem totuşi muritori, dar eu sunt muritor în alt fel decât dumneavoastră.

— Nu hărțuiți biata mea logică, ci răspundeți-mi simplu dacă există măcar un licăr de existență a personalității dincolo de mormânt sau totul se termină cu un întuneric ideal.

— *Bon*, spuse Falter după obiceiul ruşilor din Franța. Doriți să ştiți dacă domnul Sineusov va sta de-a pururi în intimitatea domnului Sineusov sau dacă, brusc, va dispărea? Aici sunt două idei, nu-i aşa? Iluminare continuă şi un negru nimic. De fapt, în ciuda deosebirii de nuanță metafizică, sunt extrem de asemănătoare. Şi se mişcă paralel. Se mişcă chiar foarte repede. Trăiască totalizatorul! U-tiu-tiu, uitați-vă prin binoclu, dacă vi s-au luat la întrecere, tare ați vrea să ştiți care va ajunge prima la potoul adevărului, dar cerându-mi un răspuns, da sau nu, la oricare dintre ele, ați vrea s-o înşfac pe una de guler în plină goană – şi gulerul drăcuşorilor e alunecos –, iar dacă v-aş prinde una, aş întrerupe cursa ori ar ajunge la liman cealaltă, pe care n-am prins-o, ceea ce n-ar servi la nimic, nemaiexistând concurență. Dacă însă mă veți întreba care din două aleargă mai repede, am să vă răspund tot cu o

întrebare: ce aleargă mai repede – o dorință puternică sau o teamă puternică?

— Cred că la fel.

— Tocmai asta e. Aşa se întâmplă în mica minte omenească – ori ceea ce vă, adică ne, aşteaptă după moarte nu se poate reda în nici un fel, şi atunci obnubilarea totală este exclusă, fiindcă atunci e ceva pe deplin accesibil imaginației noastre – fiecare dintre noi ştie ce înseamnă întunericul total al unui somn profund; ori invers – e posibil să-ți imaginezi moartea, şi atunci, fireşte, rațiunea nu va alege viața veşnică, adică ceva de fapt necunoscut, căruia nu-i corespunde nimic pământesc, ci tocmai ceea ce este mai verosimil – întunericul ştiut. Căci, într-adevăr, cum poate admite un om care are încredere în rațiunea lui, să zicem, că un oarecare individ beat criță, care a sucombat în timp ce dormea buştean, din cine ştie ce cauză exterioară ivită întâmplător, cu alte cuvinte, care a pierdut întâmplător ceea ce, de fapt, nici nu avusese, cum să capete el capacitatea de a gândi şi de a simți din nou numai datorită prelungirii, validării şi perfecționării acestei stări nenorocite? De aceea, dacă m-ați întreba fie şi un singur lucru – dacă ştiu la modul omenesc ce se află dincolo de moarte –, adică dacă ați încerca să preveniți concurența sortită absurdului a două reprezentări contrare, dar în esență identice, din răspunsul meu negativ ar trebui să deduceți în mod logic că viața dumneavoastră nu poate sfârşi în nimic, iar din răspunsul meu pozitiv ați trage concluzia inversă. Şi într-un caz, şi în celălalt, ați rămâne,

după cum vedeți, în exact aceeaşi situație în care ați fost întotdeauna, căci un nu sec v-ar dovedi că ştiu mai mult decât dumneavoastră despre tema dată, iar un da umed v-ar sugera să acceptați existența unor ceruri internaționale, pe care rațiunea dumneavoastră n-o poate pune la îndoială.

— Vă eschivați, pur şi simplu, de la un răspuns direct. Îngăduiți-mi totuşi să remarc că în discuția despre moarte nu-mi răspundeți: rece.

— Iar, oftă Falter. Dar abia v-am explicat că orice concluzie urmează curba gândirii. Pământeşte vorbind, ea este corectă atâta vreme cât rămâneți în domeniul dimensiunilor pământeşti, dar când încercați să pătrundeți mai departe, eroarea creşte odată cu distanța. Mai mult: mintea dumneavoastră va înțelege orice răspuns al meu exclusiv din punct de vedere aplicativ, fiindcă nu puteți concepe moartea altfel decât sub forma propriei cruci, iar acest lucru, la rândul său, denaturează în asemenea măsură sensul răspunsului meu, încât îl face să devină o minciună. Să respectăm, deci, buna-cuviință şi atunci când avem de-a face cu transcendentalul. Mai clar nu pot să mă exprim – şi spuneți-mi mulțumesc pentru eschivare. Presupun că ghiciți că aici există un hop în însăşi punerea problemei, hop care, e locul s-o spunem, e mai cumplit decât însăşi frica de moarte. Care la dumneavoastră, după cât se pare, este foarte puternică, nu-i aşa?

— Da, Falter. Groaza care mă încearcă la gândul viitoarei mele obnubilări nu este egalată decât de repulsia față de o putrezire abstractă a trupului meu.

— Bine zis. Or exista şi alte simptome ale acestei boli sublunare? O împunsătură obtuză[97] în inimă, brusc, în toiul nopții, ca apariția unei bestii printre sentimente casnice şi gânduri domestice: doar şi eu, la un moment dat... Nu-i aşa că vi se-ntâmplă? Ură față de lumea care o să continue bine mersi fără dumneavoastră... Senzația înrădăcinată că tot ce există pe lume sunt nişte fleacuri şi nişte fantasmagorii în comparație cu chinurile agoniei dumneavoastră, deci şi cu viața dumneavoastră, fiindcă, vă spuneți, viața chiar asta este, un chin înaintea morții... Da, da, îmi imaginez perfect boala de care, într-o măsură sau alta, suferiți cu toții, şi pot spune un singur lucru: nu înțeleg cum pot trăi oamenii în asemenea condiții.

— Ei, iată, Falter, se pare că ne-am înțeles. Rezultă aşa : că dacă eu aş recunoaşte că în clipele de fericire, de entuziasm, de deschidere a sufletului simt deodată că dincolo de mormânt nu e neant; că alături, în camera încuiată pe sub a cărei uşă pătrunde frigul, se pregăteşte, ca în copilărie, o strălucire cu o puzderie de ochi, o piramidă de bucurii; că viața, patria, primăvara, susurul apei de izvor sau al unui glas drag – totul e doar o prefață confuză, iar principalul abia urmează; rezultă, Falter, că dacă simt asta, se poate trăi, se poate trăi – spuneți-mi că se poate şi nu vă mai întreb nimic.

---

[97] Joc de cuvinte intraductibil: *ukol* înseamnă în limba rusă „împunsătură”, iar *tupoi ugol* – „unghi obtuz”.

— În cazul ăsta, spuse Falter cutremurându-se din nou, eu înțeleg şi mai puțin. Săriți peste prefață – şi aveți totul în traistă!

— *Un bon mouvement*, Falter, spuneți-mi secretul dumneavoastră.

— Asta ce mai e, vreți să mă luați prin surprindere? Cine-mi sunteți! Nu, nici vorbă de aşa ceva. La început... Da, inițial mi s-a părut că pot să încerc... să împărtăşesc. Un om în toată firea, doar dacă nu e un taur, ca mine, nu rezistă; bun, dar m-am întrebat dacă nu pot educa o nouă generație de *ştiutori*, adică să mă orientez spre copii. După cum vedeți, nu m-am descurcat din capul locului cu infecția dialecticii locale. Dar, de fapt, ce s-ar fi obținut? În primul rând, abia dacă e de conceput să supui nişte copii unui legământ de tăcere sacerdotală, aşa încât nici unul dintre ei să nu comită printr-o vorbă visătoare o omucidere. În al doilea rând, odată ce copilul se va dezvolta, ceea ce i s-a adus cândva la cunoştință, luat ca atare şi adormit la periferia conştiinței, va tresări şi se va trezi cu consecințe tragice. Iar dacă secretul meu nu va distruge întotdeauna un sapiens inveterat, în mod sigur nu va cruța nici un tânăr. Căci cine nu cunoaşte acel timp al vieții când tot şi toate – cerul înstelat la Essentuky, o carte citită la closet, propriile ipoteze despre lume, dulcea spaimă a solipsismului – duc tânăra ființă umană la exacerbarea tuturor simțurilor. N-am de ce să devin călău; nu am de gând să nimicesc trupele inamice prin megafon... într-un cuvânt, nu am cui să mă încredințez.

— V-am pus două întrebări, Falter, şi de două ori mi-ați demonstrat imposibilitatea unui răspuns. Mi se pare inutil să vă mai întreb ceva, să zicem, despre limitele universului sau despre originea vieții. Probabil că mi-ați sugera să mă mulțumesc cu un minut pestriț pe o planetă de categoria a doua, servită de un soare de categoria a doua, sau s-ar reduce din nou totul la o enigmă: dacă este heterologic cuvântul „heterologic” însuşi.

— Probabil, a confirmat Falter şi a căscat îndelung.

Cumnatul lui şi-a scos încetişor ceasul din vestă şi a schimbat o privire cu soția.

— Dar iată ce-i curios, Falter. Cum se îmbină în dumneavoastră o cunoaştere supraomenească a esenței cu abilitatea unui sofist de piață care nu ştie nimic? Recunoaşteți, toate digresiunile dumneavoastră absurde sunt doar un rânjet rafinat.

— Ei bine, asta este singura mea apărare, a spus Falter uitându-se cu coada ochiului la sora lui, care extrăgea dibace un şal gri de lână din mâneca paltonului pe care i-l întindea deja cumnatul. Altfel, ştiți, ați căpăta... De altfel, a adăugat strecurând mâna care nu trebuia, apoi mâna care trebuia în mânecă şi ferindu-se în acelaşi timp de înghiontelile ajutătoare ale asistenților, de altfel, dacă am făcut un pic pe grozavul față de dumneavoastră, pot să vă consolez: printre tot felul de gogoşi, m-a luat gura pe dinainte – în total, două, trei cuvinte, dar în ele a licărit un căpățel de adevăr; din fericire, însă, n-ați luat aminte.

L-au luat şi cu asta s-a încheiat dialogul nostru destul de diabolic. Falter nu numai că nu mi-a spus nimic, dar nici nu m-a lăsat să mă apropii, şi probabil ultimele lui cuvinte au fost, ca şi cele dinainte, în derâdere. A doua zi însă, vocea fastidioasă a cumnatului său mi-a comunicat la telefon că Falter ia pentru vizită o sută de franci; am întrebat de ce, în fond, nu fusesem prevenit, şi el mi-a răspuns imediat că, în cazul repetării şedinţei, cele două convorbiri îmi vor reveni la o sută cincizeci. Cumpărarea adevărului, chiar cu rabat, nu m-a ispitit şi, după ce i-am trimis neaşteptata datorie, mi-am impus să nu mă mai gândesc la Falter. Dar ieri... da, ieri am primit de la el însuşi un bilet – de la spital: scrie clar că marţi va muri şi că drept rămas-bun s-a hotărât să-mi comunice că – aici urmează două rânduri şterse cu râvnă şi parcă în derâdere. Am răspuns că îi mulţumesc pentru atenţie şi că îi doresc interesante impresii postume şi petrecere frumoasă a eternităţii.

Dar toate astea nu mă apropie de tine, îngerul meu. Pentru orice eventualitate, ţin toate ferestrele şi uşile vieţii larg deschise, deşi simt că tu n-ai să te cobori la vechile metode ale stafiilor. Cel mai îngrozitor e gândul, dat fiind că acum străluceşti în mine, că trebuie să-mi cruţ viaţa. Compoziţia mea supusă putrezirii este poate singura garanţie a existenţei tale ideale; când mă voi sfârşi eu, se va sfârşi şi ea. Vai, sunt osândit să fac uz cu mizeră pasiune de natura pământească pentru a mi te reda, şi apoi să mă bizui pe propriile puncte-puncte...

(1939-1940)

Traducere de Adriana Liciu

Solus rex

Aşa cum se întâmpla întotdeauna, regele fu trezit de întâlnirea strajei de dinainte de revărsatul zorilor cu straja de dinainte de amiază (*morndammer wagh* şi *erldag wagh*): cea dintâi, extrem de punctuală, îşi părăsea postul exact în momentul schimbului; a doua întârzia însă cu un număr constant de secunde, care nu ţinea de neglijenţă, ci pesemne de rămânerea în urmă a vreunui ceas suferind de podagră. De aceea, cei care plecau se întâlneau întotdeauna cu cei care veneau în unul şi acelaşi loc: chiar sub fereastra regelui, pe cărăruia îngustă dintre zidul din spate al palatului şi tufele de caprifoi dese, dar care înfloreau sărăcăcios şi pe sub care se îngrămădeau gunoaie de tot felul: pene de găină, ghivece sparte şi borcane mari, cu obraji roşii, de conserve naţionale „Pomona”; în acelaşi timp, invariabil, se auzea zgomotul înfundat al unei încăierări scurte, inofensive (ea îl şi trezea pe rege), căci una dintre santinelele de dinainte de zori, fiind strengar din fire, se prefăcea a nu voi să predea tăbliţa de ardezie cu parola uneia dintre santinelele de la amiază, un bătrân enervant şi neghiob, veteran al campaniei de la Swirhulm.

Pe urmă amuțea iarăşi totul şi mai răzbătea doar foşnetul aferat, ce se accelera din când în când, al ploii care cădea sistematic, după un calcul precis, trei sute şase zile din trei sute şaizeci şi cinci sau trei sute şaizeci şi şase, aşa încât pățaniile vremii nu tulburau cine ştie ce pe nimeni (aici, vântul se adresa caprifoiului).

Regele se întoarse din somn pe dreapta şi îşi sprijini în pumnul mare şi alb obrazul pe care blazonul brodat al pernei lăsase o urmă şahistică. Prin spațiul rămas între draperiile maronii, trase incomplet, de la singura, dar larga fereastră, se strecura un promontoriu de lumină săpunoasă, şi regele îşi aminti brusc de o obligație iminentă (prezența la inaugurarea unui nou pod peste Egel), al cărei dezagreabil spectru părea să se înscrie cu o inevitabilitate geometrică în triunghiul palid al zilei. Pe el nu îl interesau nici podurile, nici canalele, nici construcțiile navale şi, cu toate că, la drept vorbind, ar fi trebuit ca după cinci ani – da, exact cinci ani (o mie cinci sute treizeci de zile) – de mohorâtă domnie să se obişnuiască şi să-şi dea silința să se ocupe de mulțimea de lucruri care îi stârneau repulsie, din pricina lipsei de finalitate pe care o aveau în mintea lui (unde nemărginit şi nestins de perfecte rămâneau cu totul alte lucruri, fără nici o legătură cu îndatorirea lui regală), simțea o enervare istovitoare de câte ori i se întâmpla să aibă de-a face nu numai cu ceea ce ar fi cerut de la deliberata lui ignoranță un zâmbet fals, ci şi cu ceea ce era doar o spoială de convenționalism pentru un scop absurd, dacă nu chiar inexistent. Dacă inaugurarea podului, al

cărui proiect nici nu şi-l mai amintea, deşi probabil că îl aprobase, i se părea doar un festival vulgar era şi pentru că, fireşte, nu-l întrebase nimeni dacă îl interesa sau nu acest complicat rod suspendat în aer al tehnologiei; cu toate astea, trebuia să treacă într-un automobil strălucitor, cu încetineală, cu masca motorului rânjind, şi asta era un chin; şi unde mai pui că mai fusese un inginer, de care i s-a tot pomenit cu obstinație după ce, la un moment dat, aruncase remarca (numai aşa, într-o doară, ca să scape de cineva ori de ceva) că ar face cu dragă inimă alpinism, dacă ar exista pe insulă barem un munte ca lumea (bătrânul vulcan de coastă, inapt de mult, nu intra la socoteală şi, în afară de asta, acolo construiseră un far, de altfel, tot nefuncțional). Acest inginer, a cărui faimă îndoielnică se înfiripase prin saloanele doamnelor de curte şi semicurte, atrase de bronzul lui ca mierea şi de rostirea lui graseiată, propusese înălțarea părții centrale a şesului insulei şi transformarea lui, printr-o gonflare subterană, într-un masiv muntos. Populației aşezării alese pentru acest scop i s-ar fi permis să nu îşi părăsească locuințele în timpul gonflării terenului; laşii care ar fi preferat să plece cât mai departe de aria experimentului, unde li se îngrămădeau căscioarele de cărămidă şi mugeau uluite, simțind elevarea, vaci roşii, şi-ar fi primit pedeapsa, fiindcă întoarcerea lor acasă pe pantele nou create ar fi durat cu mult mai mult decât recenta lor retragere de pe şesul condamnat. Încet şi rotunjit se umflau pajiştile, bolovanii îşi mişcau spinările rotunde, un râuşor letargic, căzând din pat, se prefăcu, în

chip neaşteptat pentru el, într-o cascadă alpină, copacii o luară în şir spre nori, multora fiindu-le pe plac acest lucru, de pildă, brazilor; locuitorii, rezemați de marginea câte unei verande, făceau semne cu batistele şi admirau dezvoltarea pneumatică a împrejurimilor – iar muntele creştea, creştea, până când inginerul avea să ordone să fie oprit lucrul monstruoaselor pompe. Dar regele nu aşteptă ordinul, ci ațipi la loc, abia izbutind să regrete că, opunându-se în permanență disponibilității consilierilor de a sprijini realizarea oricărui vis absurd (în timp ce cele mai fireşti, cele mai omeneşti drepturi ale sale erau restrânse de legi surde), nu permisese să se treacă la experiment, iar acum era prea târziu, inventatorul îşi pusese capăt zilelor, nu înainte de a fi patentat o spânzurătoare de cameră (aşa, cel puțin, i-a relatat celui adormit spiritul somnului).

Regele dormi până la şapte şi jumătate şi, la momentul obişnuit al intrării lui Frey în dormitor, gândul lui, punându-se în mişcare, îi ieşise deja lui Frey în întâmpinare. Suferind de astmă, decrepitul *konwacher* scotea în mers un ciudat sunet adăugat, ca şi cum s-ar fi grăbit foarte tare, deşi, după cât se vedea, graba nu-i stătea în fire, de vreme ce nu murise până atunci. Depuse pe taburetul cu o inimă decupată un lighean, cum făcea deja de o jumătate de veac, sub domnia a doi regi. Acum îl trezea din somn pe cel de-al treilea. Predecesorilor acestuia, apa asta cu miros de vanilie şi parcă descântată le folosise, probabil, pentru a se spăla, dar acum era absolut inutilă şi, cu toate astea, în fiecare dimineață îşi făceau apariția

ligheanul, taburetul şi prosopul împăturit acum cinci ani. Continuând să emită sunetul său specific, Frey lăsă ziua să intre de-a binelea şi, ca întodeauna, regele se miră că nu trăgea mai întâi draperiile, în loc să împingă spre pat în semiîntuneric, aproape orbecăind, taburetul cu vasul inutil. Dar de discutat cu Frey nici vorbă nu putea fi, din pricina surzeniei lui albe ca luna – era izolat de lume prin vata bătrâneții; şi când plecă făcând o plecăciune patului, în dormitor ticăi distinct pendula, ca şi cum ar fi primit o nouă şarjă de timp.

Acum, acest dormitor se vedea bine: cu o crăpătură, care semăna cu un dragon, de-a curmezişul tavanului; cu un uriaş cuier cu brațe, stând ca un stejar într-un colț; cu o splendidă scândură de călcat rezemată de perete; cu un dispozitiv vetust pentru scoaterea cizmelor prin ținere de toc, sub forma unei mari rădaşce de fontă, care dispărea sub poalele unui fotoliu îmbrăcat într-o husă albă. Un şifonier de stejar, gras, orb, amețit de naftalină, se învecina cu un coş oval pentru rufele murdare, pus acolo de un anume Columb, necunoscut. Ici-colo, pe pereții albăstrii atârna câte ceva: pendula care tocmai se pronunțase, o mică farmacie, un barometru vechi care indica din amintiri o vreme ireală, schița în creion a unui lac cu nişte trestii şi cu o rață luându-şi zborul, o fotografie mioapă a unui domn cu jambiere, călare pe un cal cu coada unsuroasă, ținut de căpăstru de un grăjdar serios în fața unei verande, aceeaşi verandă, cu aceiaşi servitori crispați adunați pe trepte, nişte flori pufoase presate sub un geam plin de praf

într-o ramă rotundă... Puținătatea obiectelor şi absoluta lor lipsă de legătură cu nevoile şi cu rafinamentul celui care folosea acest dormitor spațios (unde, pare-se, locuise cândva Econoama, cum i se spunea soției precedentului rege), îi dădeau un misterios aer de încăpere nelocuită, şi dacă nu ar fi fost ligheanul adus şi patul de fier pe care şedea, cu picioarele musculoase atârnate, un bărbat într-o cămaşă lungă cu guler brodat, ar fi fost de neimaginat că cineva îşi petrecea noaptea aici. Picioarele îi bâjbâiră după o pereche de papuci de marochin şi, îmbrăcând un halat cenuşiu ca dimineața, regele trecu pe podeaua scârțâitoare spre uşa căptuşită cu pâslă. Când şi-a amintit ulterior această dimineață, a avut senzația că la sculare simțise şi în gânduri, şi în muşchi o greutate neobişnuită, povara fatală a zilei care urma, aşa încât nenorocirea cea mai îngrozitoare purtată de acea zi (care, sub masca unei banale plictiseli, stătea deja de strajă la podul peste Egel), în ciuda absurdității şi a imprevizibilității ei, a fost resimțită după aceea de el însuşi ca un fel de rezolvare. Suntem înclinați să atribuim trecutului apropiat (uite, numai ce l-am avut în mână, uite, aici l-am pus şi-acum nu mai e) trăsături care îl înrudesc cu prezentul neaşteptat, care nu e, de fapt, decât un parvenit ce se împăunează cu blazoane cumpărate. Robi ai continuității, căutăm să acoperim hiatusul cu o verigă iluzorie. Uitându-ne înapoi, vedem drumul şi suntem siguri că acesta este drumul care ne-a dus spre mormânt sau spre izvorul lângă care ne-am regăsit. Absurdele salturi şi căderi ale vieții pot fi suportate

de raţiune numai atunci când în evenimentele precedente pot fi detectate semne de elasticitate sau de instabilitate. Aşa gândea, printre altele, artistul neindependent Dmitri Nikolaevici Sineusov, şi era seară, şi pe verticală, cu litere de rubin, ardea cuvântul „GARAGE”.

Regele o porni în căutarea micului dejun. Problema era că nu reuşea niciodată să-şi dea seama dinainte în care dintre cele cinci încăperi posibile, situate de-a lungul galeriei reci de piatră cu pânze de păianjen în ferestrele ogivale, îl va aştepta cafeaua. Deschizând una după alta uşile, căuta cu privirea măsuţa pusă şi, în fine, dădu de ea acolo unde se întâmpla cel mai rar acest fenomen – sub portretul mare, somptuos şi întunecat al predecesorului său. Regele Gafon era înfăţişat la vârsta la care şi-l amintea el, dar trăsăturilor, ţinutei şi alurii lui li se dăduse o măreţie care nu-i fusese niciodată proprie acestui bătrân şleampăt, gârbov şi neastâmpărat, cu porţiunea dintre buză şi nas lipsită de păr, cam strâmbă, încreţită băbeşte. Cuvintele blazonului familiei, „vezi şi ia în stăpânire” (*sassed ud halsem*) fuseseră transformate, în accepţia mucaliţilor, în „fotoliu şi rachiu de alune” (*sasse ud hazel*). Domnise mai bine de treizeci de ani, fără să trezească nimănui nici cine ştie ce dragoste, nici cine ştie ce ură, crezând în egală măsură în puterea binelui şi în puterea banilor, căzând blajin de acord cu majoritatea parlamentară, ale cărei deşarte aspiraţii omeneşti erau pe placul sufletului său sensibil, şi răsplătind cu largheţe dintr-o vistierie secretă activitatea deputaţilor al căror

devotament față de tron era o garanție a stabilității lui. Domnia devenise de mult pentru el volantul unei deprinderi mecanice, o rotire de rutină a acestuia fiind şi sumbra supunere a țării, în care, precum o veioză pâcloasă şi pârâitoare, abia dacă lumina *peplerhus*-ul (parlamentul). Şi dacă anii din urmă de tot ai domniei i-au fost totuşi otrăviți de un complot coroziv, care fusese ca o râgâială după o masă prelungită şi fără nici o stavilă, vina nu a purtat-o el, ci persoana moştenitorului şi comportamentul acestuia; şi să mai spunem şi că, indignați foc, oamenii cumsecade au găsit că nu fusese chiar o eroare ceea ce afirmase biciul de-atunci al lumii ştiințifice, deja uitatul profesor ven Skunk, şi anume că procreația nu este altceva decât o boală şi că orice odraslă e o tumoare de sine-stătătoare („externalizată"), deseori malignă, a organismului parental.

Regele actual (pentru trecut îl vom desemna ca la şah, K.) îi venea bătrânului nepot, şi la început nici prin minte nu i-ar fi trecut cuiva că nepotului avea să îi revină ceea ce era făgăduit prin lege fiului regelui Gafon, prințului Adulf, a cărui poreclă populară, absolut necuviincioasă (bazată pe o fericită consonanță) este, în traducere liberă, prințul Dulie. K. crescuse într-un castel îndepărtat, sub supravegherea unui mare senior posac şi orgolios şi a soției acestuia, care semăna cu un bărbat şi era amatoare pasionată de vânătoare – aşa încât el abia dacă îşi cunoştea vărul, şi abia la douăzeci de ani, când Adulf avea aproape patruzeci, a început să îl întâlnească mai des.

Avem în fața noastră un om indolent, corpolent, cu grumazul plin şi bazinul lat, cu o față bucălată de un roz uniform şi cu ochi frumoşi, bulbucați; mustățile dizgrațioase, mici, asemănătoare cu două penițe negre-albăstrii, nu se prea potriveau cu buzele lui mari, veşnic lucioase, ca şi cum tocmai supsese un oscior de pui, iar părul întunecat, des, cu un miros neplăcut şi uşor unsuros şi el, dădea capului său mare, bine înfipt, o alură de filfizon, străină insulei. Îi plăcea să se îmbrace frapant, şi în acelaşi timp era ca un *papugh* (seminarist) de nespălat; era cunoscător în ale muzicii, sculpturii, graficii, dar putea să stea ceasuri întregi în compania unor indivizi vulgari, obtuzi; era numai lacrimi când asculta cum se topeşte vioara genialului Perelmon, şi tot atât de înlăcrimat era când strângea cioburile unei ceşti la care ținea; era gata să ajute pe oricine cu orice, dacă nu era ocupat în clipa aceea cu altceva – şi gâfâind fericit, hărțuind şi ciupind viața, reuşea în permanență să pricinuiască unor terțe suflete, la a căror existență nici nu se gândea, o durere cu mult mai mare decât anvergura propriei persoane, ceva care aproape că ducea cu gândul la lumea cealaltă[98].

Intrând în cel de-al douăzecilea an al său la universitatea situată la cinci sute de verste violacee de capitală, pe malul unei mări cenuşii, K. auzise acolo câte

---

[98] După cum reiese dintr-o notă a lui Nabokov, portretul prințului Adulf i-a fost inspirat de figura lui Serghei Diaghilev (1872-1929), critic de artă rus şi celebru impresar de balet.

ceva despre drepturile prinţului moştenitor, şi ar fi auzit mult mai multe, dacă nu ar fi evitat toate discuţiile şi dezbaterile care i-ar fi putut îngreuna şi mai mult nici aşa uşorul incognito. Contele-tutore, care îl vizita o dată pe săptămână (ocazie cu care venea în ataşul unei motociclete pe care o conducea energica lui soţie), sublinia întruna cât ar fi de neplăcut, de scandalos, de periculos, dacă vreunul dintre studenţi ar afla că tânărul sumbru, deşirat, care învăţa atât de excepţional şi juca atât de excepţional *vanbol* pe terenul vechi de două sute de ani din spatele clădirii bibliotecii, nu era nicidecum fiul unui notar, ci nepotul regelui. Dacă această constrângere era una dintre nenumăratele şi misterioasele capricii cu care, după cât se părea, cineva nevăzut, ce deţinea o putere mai mare decât regele şi *peplerhus*-ul la un loc, tulbura, cine ştie de ce, nordicul, monotonul, sărăcăciosul trai fidel preceptelor pe jumătate uitate ale acestei insule „triste şi îndepărtate”, ori dacă marele senior ofensat a avut planul său personal, calculul său abil (educarea regilor era socotită un secret), era cu neputinţă de ghicit şi, oricum, neobişnuitul student avea alte preocupări. Cărţile, mingea, schiurile (în anii aceia erau ierni cu zăpadă), dar, mai mult decât orice, meditaţiile cu totul aparte, nocturne, lângă şemineu, iar ceva mai târziu apropierea de Belinda, toate acestea îi umpleau îndeajuns existenţa pentru a nu fi preocupat de intrigile metapoliticii. Mai mult decât atât, studiind cu acribie istoria naţională, nu-i trecea niciodată prin minte că în el dormea acelaşi sânge care alergase prin venele regilor

precedenți sau că viața care mergea pe lângă el era aceeaşi istorie care ieşea din tunelul veacurilor la soarele palid. Fie pentru că programa cursului său se termina cu un întreg secol înaintea domniei lui Gafon, fie din pricină că vraja involuntară a celor mai nedenaturate letopisețe era mai prețioasă pentru el decât propria mărturie, cărturarul din el a biruit martorul care avea să fie mai târziu, când, încercând să refacă legătura pierdută cu realitatea, a fost nevoit să se mulțumească cu treceri înjghebate la repezeală, care nu făceau decât să deformeze obişnuita depărtare a legendei (podul peste Egel, sângerosul pod peste Egel...).

Şi iată, atunci, înaintea începerii celui de-al doilea an universitar, venind pentru o scurtă vacanță în capitală, unde s-a cazat modest la aşa-numitele „camere ministeriale", K. s-a întâlnit încă la prima recepție de la palat cu gălăgiosul, grasul, sfidător de simpaticul prinț moştenitor, care arăta necuviincios de tânăr. Întâlnirea a avut loc în prezența bătrânului rege, care stătea într-un jilț cu spătar înalt lângă o fereastră pictată şi devora cu repeziciune prunele acelea mici, aproape negre, cu care mai degrabă se delecta decât se trata. La început, deşi părea a nu-şi fi remarcat tânăra rudă şi continua să se adreseze celor doi curteni de paie, prințul purtă o discuție a cărei menire era tocmai de a-l seduce pe novicele spre care stătea pe jumătate întors cu spatele, vârându-şi adânc mâinile în buzunarele pantalonilor cadrilați şifonați, scoțându-şi burta în afară şi legănându-se de pe călâie pe vârfuri.

— Luați, spuse cu glasul său public, triumfător, luați toată istoria noastră şi veți vedea, domnilor, că la noi rădăcina puterii a fost percepută întotdeauna ca fiind de origine miraculoasă şi că această obedienţă a fost posibilă numai atunci când ea s-a identificat în conştiinţa supuşilor cu efectul infailibil al vrăjilor. Cu alte cuvinte, fie regele a fost vrăjitor, fie a fost el însuşi vrăjit – uneori de popor, alteori de consilieri, alteori de duşmanul care îi ia coroana de pe cap ca tichia din cuier. Amintiți-vă cele mai întunecate vremuri, puterea *mossmonilor* (preoților, „oamenilor mlaştinilor"), cultul muşchiului luminiscent şi altele, iar după aceea... primii regi păgâni – cum îi chema, Gildras, Ofodras şi pe-al treilea... deja nu-mi mai amintesc – într-un cuvânt, cel care a aruncat pocalul în mare, pentru ca după aceea pescarii să scoată trei zile şi trei nopți apa de mare transformată în vin cu căuşul... *Solg ud digh vor je sage vel, ud jem gotelm quolm osje musikel* („dulce şi vârtos era valul mării, şi mândrele îl beau din cochilii" – prințul cita balada lui Uperhulm). Iar primii călugări, care au venit cu o bărcuță dotată cu o cruce în loc de pânză, şi toată istoria asta cu „stânca-cristelniță" – păi, numai pentru că au ghicit cum să-i ia pe-ai noştri au izbutit să le vâre în cap aiurelile romane. Am să spun şi mai mult, continuă prințul, temperându-şi brusc crescendourile vocii, pentru că nu departe stătea un demnitar din tagma clerului, dacă la noi aşa-zisa biserică nu s-a înşurubat niciodată cu adevărat în corpul statului, iar în ultimele două secole şi-a şi pierdut de tot importanța politică, asta s-a întâmplat tocmai pentru

că minunile acelea elementare şi destul de monotone pe care le putea prezenta au început foarte repede să plictisească (clericul se îndepărtă şi vocea prinţului îşi redobândi libertatea) şi nu puteau concura cu vraja naturală, cu *la magie innée et naturelle*[99] a patriei noastre. Să trecem mai departe şi să luăm regii incontestabil istorici şi începuturile dinastiei noastre. Când Rogfrid I a urcat sau, mai degrabă, s-a căţărat pe tronul instabil, pe care el însuşi îl numea un butoi pe mare, şi în ţară erau aşa o răzmeriţă şi un haos, încât încercarea lui de a domni părea un vis copilăresc, amintiţi-vă primul lucru pe care îl face el la urcarea pe tron – bate imediat crune şi semicrune şi groşi cu imaginea unei mâini cu şase degete – de ce mână? de ce şase degete? – nici un istoric nu poate explica şi e puţin probabil să fi ştiut chiar Rogfrid însuşi; fapt este însă că măsura asta magică a pacificat imediat ţara. Mai departe, când, sub nepotul lui, danezii au încercat să ni-l impună pe protejatul lor, care a şi debarcat cu forţe uriaşe, deodată, cât se poate de simplu, partidul – am uitat cum se numea –, pe scurt, trădătorii, fără ajutorul cărora nu s-ar fi înfăptuit toată tărăşenia, au trimis la el un sol cu înştiinţarea politicoasă că nu le mai stă în putere să îl susţină pe cuceritor, fiindcă, vedeţi dumneavoastră, „iarba-neagră (adică valea cu iarbă-neagră prin care oastea dezertoare trebuia să treacă pentru a se uni cu forţele străinului) îi încolăcea trădării scara şeii şi picioarele şi nu-

---

[99] Vraja înnăscută şi naturală (în fr. în orig.).

i dădea voie mai departe", ceea ce, după cât se vede, trebuie luat ad litteram, iar nu interpretat în spiritul parabolelor plate cu care sunt hrăniți şcolarii. Pe urmă... da, iată un exemplu splendid – regina Ilda, să nu uităm sânul dalb şi amorurile din belşug ale reginei Ilda, care rezolva toate problemele statale cu descântece, ba chiar cu un asemenea succes, încât orice individ incomod pentru dânsa îşi pierdea rațiunea – ştiți şi dumneavoastră că şi acum casa de nebuni e numită în popor *ildeham*. Dar când el, acest popor, începe să ia parte la treburile legislative şi administrative, e limpede până la hilar că magia e de partea lui, şi vă asigur că, dacă bietul rege Edaric nu a putut nicicum să stea jos în timpul primirii delegației, motivul n-au fost nicidecum hemoroizii. Şi aşa mai departe, şi aşa mai departe (prințul începuse deja să se plictisească de subiectul pe care şi-l alesese)... viața țării, precum un soi de amfibie, îşi ține capul în banala realitate nordică, iar burta şi-o cufundă în fabulos, în vrăjitoria vârtoasă, tonică – nu degeaba la noi orice pietroi acoperit cu muşchi, orice copac bătrân a luat parte măcar o dată la o întâmplare miraculoasă. Iată, avem aici un tânăr student, el a studiat materia şi, cred eu, îmi va confirma părerea.

După ce ascultă, serios şi cu încredere, considerațiile prințului, K. rămase uimit cât de mult coincideau ele cu propriile lui idei. Ce-i drept, i s-a părut că selecția de manual a pildelor pe care o făcuse guralivul prinț era cam brută; că esențialul nu stătea în manifestările frapante ale miraculosului, ci în nuanțele lui, care colorau în

profunzime şi totodată nebulos istoria Insulei. Dar cu principiul de bază era necondiționat de acord – aşa a şi răspuns, plecând capul a încuviințare către propria persoană. Abia mult mai târziu a înțeles că acea coincidență a ideilor care îl surprinsese atât de mult era produsul unei şiretenii aproape inconştiente din partea promulgatorului lor, înzestrat în mod indubitabil cu o intuiție cu totul specială, care îi permitea să ghicească cea mai bună momeală pentru fiecare proaspăt ascultător.

Isprăvindu-şi prunele, regele îşi chemă nepotul şi, neavând nici cea mai mică idee despre ce să discute cu el, îl întrebă câți studenți sunt la universitate. Acesta se fâstâci – nu ştia câți – şi era prea stângaci ca să spună o cifră la întâmplare.

— Cinci sute? O mie? stărui regele cu un fel de speranță copilărească în ton. Probabil mai mulți, adăugă conciliant neobținând un răspuns inteligibil şi, după ce se gândi puțin, îşi mai întrebă nepotul dacă îi place călăria.

Aici interveni prințul moştenitor, propunându-i vărului său, cu seducătoarea dezinvoltură proprie lui, să facă o plimbare împreună joia viitoare.

— Formidabil, ce mult a început să semene cu biata mea surioară, spuse regele cu un oftat maşinal, scoțându-şi ochelarii şi punându-i la loc în buzunăraşul de la piept al scurtei maro cu brandenburguri. Sunt prea sărac pentru a-ți dărui un cal, reluă el, dar am o cravaşă mică, splendidă – Gosten (se adresă el şambelanului), unde-i cravaşa aia mică, splendidă, cu cap de câine? Căutați-o şi pe urmă

daţi-i-o – e un obiecţel interesant, un obiecţel istoric – ei, aşa că, uite, sunt foarte bucuros, dar un cal nu pot; am o pereche de mârţoage, dar o păstrez pentru catafalc, nu mi-o lua în nume de rău – sunt sărac...

— *Il ment* (minte), spuse prinţul pe sub mustăţi şi plecă fredonând.

În ziua plimbării a fost o vreme rece şi neliniştită, cerul sidefiu zbura, tufele de răchită se aplecau prin râpe, copitele pleoscăiau prin băltoacele grase împroşcând făgaşurile ciocolatii, ciorile croncăneau, şi pe urmă, după pod, călăreţii cotiră într-o parte şi merseră la trap prin iarba-neagră deasupra căreia, ici-colo, răsărea câte un mestecăniş care deja începea să dea în galben. Prinţul moştenitor se dovedea a fi un călăreţ excelent, deşi era evident că nu la manej învăţase: era total lipsit de ţinută, şi dosul lui greu, lătăreţ, strâns în catifeaua cord şi în pielea de antilopă, săltând în sus şi-n jos în şa, şi umerii lăsaţi, arcuiţi, trezeau în însoţitorul lui un soi de milă, vagă, ciudată, care se risipi cu totul atunci când K. se uită la faţa bucălată, roz, radiind de sănătate şi de mulţumire de sine a prinţului şi îi auzi vorba energică.

Cravaşa trimisă în ajun nu fusese luată: prinţul (care, în treacăt fie spus, adoptase moda francezei stricate de la curte) luase în râs „*ce machin ridicule*", care, după cum spunea el, fusese uitată de băieţelul grăjdarului la intrarea regală – „*et moan bonhomme de pire, tu sais, a une vraie passion pour les objets trouvis*" (şi tăticul meau, după cum ştii, are o adevărată pasiune pentru obiectele găsate).

— M-am tot gândit cât e de adevărat ce ați spus, cărțile nu grăiesc nimic despre asta...

— Despre ce, adică? întrebă prințul, încercând cu efort şi cu neplăcere să îşi amintească ce idee întâmplătoare dezvoltase atunci în fața vărului său.

— Vă amintiți... despre esența miraculoasă a puterii... despre faptul...

— A, mi-amintesc, mi-amintesc, îl întrerupse zorit prințul şi găsi pe loc cea mai bună cale de a scăpa de subiectul care expirase: Doar că, ştii, atunci n-am terminat – erau prea multe urechi. Vezi, toată nenorocirea noastră actuală ține de plictiseala asta bizară a guvernului, de inerția țării, de gâlceava jalnică din *peplerhus* – toate astea sunt aşa pentru că însăşi puterea farmecelor, şi a celor populare, şi a celor regale, a cam slăbit, s-a fâsâit, şi vrăjitoria națională s-a transformat într-o scamatorie goală. Dar hai să nu vorbim acum despre subiectele astea triste, hai să ne întoarcem spre unele vesele. Spune, eşti la universitate, ai auzit, probabil, destule despre mine... Îmi imaginez! Spune-mi şi mie, ce se vorbeşte? De ce taci? Se spune că sunt un desfrânat, nu?

— N-am stat să ascult bârfele, dar se pălăvrăgea ceva de felul ăsta.

— Ce vrei, bârfa e poezia adevărului. Tu eşti încă un băiețandru – ba încă un băiețandru destul de frumos –, aşa că sunt multe lucruri pe care nu le înțelegi acum. Am să-ți fac o singură remarcă: toți oamenii sunt de fapt desfrânați, dar când asta se manifestă pe şest, când, să zicem, te

îndopi de zor cu dulceață prin vreun cotlon întunecat ori când îți lași mintea să umble Dumnezeu știe pe unde – o, asta nu intră la socoteală, asta nu se numește crimă; dar când omul își satisface pe față și cu sârg dorințele impuse lui de un trup exigent, se pornesc cu toții să bată toba cu depravarea! Și încă ceva: dacă în cazul meu această satisfacție legitimă s-ar mărgini pur și simplu la una și aceeași metodă invariabilă, opinia publică s-ar împăca cu asta – mi-ar face probabil vreun mic reproș că îmi schimb prea des amantele... dar, Doamne Dumnezeule, ce zarvă stârnește faptul că nu mă țin de canoanele desfrâului și adun miere de peste tot, că îmi place totul – și laleaua, și, pur și simplu, iarba, pentru că, vezi, încheie prințul zâmbind și mijind ochii, eu caut de fapt doar o fărâmă de frumos, întregul îl las târgoveților cumsecade, iar fărâma asta o poți găsi și într-o balerină, și într-un docher, și într-o frumoasă trecută de tinerețe, și într-un tânăr călăreț.

— Da, spuse K., înțeleg. Dumneavoastră sunteți un artist, un sculptor, căutați forma...

Prințul își struni calul și izbucni în hohote de râs.

— Ei, știi, nu de sculptură-i vorba aici, *à moins que tu ne confondes la galanterie avec la Galatée* (numai să nu confunzi galanteria cu Galateea), ceea ce, de altminteri, e scuzabil la vârsta ta. Nu-nu, totul e mult mai simplu. Numai, te rog, nu te sfii de mine, n-o să te mănânc, nu-mi plac deloc tinerii *qui se tiennent toujours sur leurs gardes* (care se țin tot timpul în defensivă). Dacă nu ai nimic mai

bun în vedere, ne putem întoarce prin Grenlog, să luăm masa pe lac şi pe urmă să născocim ceva.

— Nu, mă tem că... într-un cuvânt, am o treabă... chiar astăzi...

— Nu-i nimic, nu te silesc, spuse binevoitor prinţul şi, puţin mai încolo, la moară, se despărţiră.

Ca orice persoană foarte timidă, K. nu se îndemnase prea lesne la această plimbare ecvestră, care i se păruse o încercare deosebit de dificilă, tocmai pentru faptul că prinţul trecea drept un interlocutor vesel: cu o persoană abătută, domoală, ar fi fost mai uşor de prestabilit tonul plimbării. Pregătindu-se pentru ea, K. încercase să îşi imagineze toate stângăciile care aveau să izvorască din faptul că avea să fie nevoit să îşi ridice artificial starea obişnuită de spirit până la nivelul scânteietor al lui Adulf. În plus, se simţea obligat de prima lor întâlnire, de faptul că făcuse imprudenţa de a recunoaşte ca fiind şi ale sale ideile unui om care acum era îndreptăţit să se aştepte ca, şi pe viitor, comunicarea să le fie amândurora la fel de agreabilă; şi, întocmind dinainte o listă amănunţită a posibilelor sale gafe şi, mai ales, imaginându-şi cu o extremă precizie încordarea, pietrele în gură, plictiseala neajutorată pe care avea să o încerce din pricina capacităţii înnăscute de a se vedea întotdeauna dintr-o parte, a eforturilor nefructuoase de a se contopi cu sine şi de a găsi interesant ceea ce este presupus a fi interesant, întocmind această listă, K. mai urmărea şi un mic scop practic: să dezarmeze viitorul, a cărui singură armă este luarea prin

surprindere. Aproape că reuşise: soarta, constrânsă de propria alegere proastă, părea să se fi mulţumit cu lucrurile inofensive pe care le lăsase în afara câmpului imaginaţiei sale: cerul palid, vântul de iarbă-neagră, scârţâitul şeii, un cal nerăbdător şi sensibil, monologul susţinut al unui companion mulţumit de sine – toate astea la un loc îi dăduseră lui K. o senzaţie suportabilă, cu atât mai mult cu cât fixase în gând plimbării o anumită limită de timp. Tot ce trebuia era să aibă răbdare până la capăt. Dar când simţi, odată cu noua propunere a prinţului, ameninţarea împingerii acestei limite într-un necunoscut cu ale cărui eventualităţi ar fi fost nevoit să-şi chinuiască din nou mintea – caz în care se impunea o expresie „plină de interes" a feţei, înaintea celei vesele comandate – o astfel de povară (în plus! neprevăzută!) fu peste puterile sale şi de-aceea, riscând să pară nepoliticos, invocase un impediment inexistent. Ce-i drept, nici nu şi-a întors bine calul, că a şi regretat această impolitеţe tot atât de mult pe cât îşi regretase un minut mai devreme libertatea. Şi astfel, întreaga neplăcere aşteptată de la viitor degenerase într-un dubios ecou al trecutului. Se gândi o clipă dacă să nu-l ajungă din urmă pe prinţ şi să consolideze prima temelie a prieteniei printr-o acceptare întârziată, dar cu atât mai de preţ, a unei noi torturi. Dar scrupuloasa teamă de a nu jigni un om vesel, bun, atârnase mai mult în balanţă decât spaima în faţa imposibilităţii clare de a fi la înălţimea acestei veselii şi a acestei bunătăţi. Aşa se face că soarta a fost totuşi mai şireată decât el şi, în cele din urmă, cu o

înțepătură pe furiş, a dezumflat ceea ce el fusese gata să ia drept o victorie.

Câteva zile mai târziu primi din nou o invitație de la prinț. Acesta îl ruga „să treacă” în orice seară din săptămâna următoare. Să refuze, K. nu putea... În plus, un sentiment de uşurare (deci prințul nu se simțise jignit) netezi în chip înşelător drumul.

A fost condus într-o încăpere mare, galbenă, în care era cald ca într-o seră şi unde pe canapele, pe pufuri, pe covorul adânc şedeau vreo douăzeci de persoane, cam câți bărbați, tot atâtea femei. Preț de o fracțiune de secundă, amfitrionul păru surprins de apariția vărului său, ca şi cum ar fi uitat că îl invitase sau ar fi crezut că l-a invitat în altă zi. Dar acestei expresii de moment îi luă imediat locul un zâmbet de salut, după care prințul încetă să îi mai acorde vreo atenție lui K., după cum, de altfel, nici lui nu i se acorda nici cea mai mică atenție din partea oaspeților – evident, obişnuiți ai locului, prieteni şi prietene apropiate ale prințului, femei tinere de o slăbiciune ieşită din comun, cu părul lins, vreo cinci bărbați de vârstă mijlocie cu fețe bronzate, rase şi câțiva tineri cu gulerele de mătase desfăcute, cum era la modă atunci. Printre ei, K. recunoscu deodată un tânăr acrobat celebru, un blonduț posomorât cu un fel de linişte ciudată în mişcare şi în alură, de parcă expresivitatea corpului, atât de uimitoare în arenă, i-ar fi fost înăbuşită de haine. Acest acrobat îi servi lui K. drept cheie pentru întreaga componență a societății prezente şi, deşi era ridicol de lipsit de experiență şi de neprihănit,

observatorul simți de îndată că femeile acelea fumurii, suav filiforme, neglijente în chip diferit în felul de a-şi ține picioarele şi mâinile, prinse nu într-o discuție, ci într-o umbră de discuție constând din semizâmbete încete şi scâncete interogative ori afirmative prin fumul țigărilor montate în portțigarete scumpe, aparțin acelei lumi în esență surdo-mute, numită pe vremuri „demimondă" (draperiile sunt trase, nici vorbă nu poate fi de citit). Faptul că printre ele se aflau şi doamne care puteau fi văzute pe la balurile de la curte nu schimba cu nimic situația, iar componența masculină era şi ea cumva uniformă, în ciuda faptului că se aflau aici şi reprezentanți ai nobilimii şi artişti plastici cu unghiile murdare şi nişte flăcăi cu maniere de port. Dar tocmai pentru că era lipsit de experiență şi neprihănit, observatorul se îndoi imediat de prima impresie involuntară şi se învinui de idei preconcepute, de o credulitate de sclav în zvonuri vulgare. Hotărî că totul era în ordine, cu alte cuvinte, că lumea lui nu era nicicum perturbată de includerea acestei noi zone, în care totul era simplu şi uşor de înțeles: un om independent, care se bucura de viață, îşi alesese fără nici un fel de constrângere prietenii.

Îl linişti în mod deosebit ritmul calm-nepăsător şi chiar cumva infantil al acestei societăți. Fumatul mecanic, delicatesele micuțe pe farfurioare cu vinişoare aurii, ciclurile de gesturi camaradereşti (cineva îi găsea altcuiva notele, cineva proba colierul vecinei sale), simplitatea, linişte a – toate astea vorbeau de la sine despre o bunătate

pe care K., neavând-o, o recunoştea în chip dureros în toate manifestările vieții – fie ele zâmbetul unei bomboane în bonețica ei gofrată, fie ecoul unei vechi prietenii ghicit în discuția altora. Încruntându-se concentrat şi scoțând din când în când câte o serie de gemete entuziasmate care sfârşeau într-un strigăt înciudat, prințul era ocupat cu încercarea de a băga toate cele şase bile în centrul unui labirint rotund din sticlă. O roşcată într-o rochie verde şi cu sandale pe piciorul gol repeta comic-mâhnită că lui n-o să-i reuşească asta niciodată, dar el perseveră mult timp, zgâlțâind obiectul care nu se dădea învins, bătând uşor din picior şi luând-o de la capăt. În cele din urmă îl azvârli pe o sofa, unde fu luat imediat în primire de alții. După aceea, un bărbat cu trăsături frumoase, dar deformate de un tic se aşează la pian, lovi alandala clapele parodiind felul de a cânta al cuiva şi imediat se ridică din nou, iar între el şi prinț se încinse o dispută referitoare la talentul unei anumite terțe persoane – probabil autorul melodiei făcute harcea-parcea –, iar roşcata, scărpinându-şi uşurel prin rochie coapsa prelungă, începu să explice motivul unei complicate vexări muzicale a cuiva. Deodată, prințul se uită la ceas şi i se adresă unui tânăr care bea oranjadă într-un colț:

— Ondrik, spuse el cu un aer îngrijorat, se pare că e timpul.

Acela se linse pe buze posomorât, puse jos paharul şi se apropie de prinț.

— Mai întâi, povestea K., mi s-a părut că nu mai sunt în toate minţile, că am halucinaţii...

Cel mai mult îl şocase naturaleţea procedurii. I se făcuse greaţă, fizic, şi ieşise. Odată ajuns în stradă, chiar fugise un timp.

Singura persoană căreia a simţit că îi poate împărtăşi cât era de oripilat a fost tutorele lui. În ciuda totalei lipse de afecţiune faţă de prea puţin atractivul conte, hotărî că trebuia totuşi să vorbească cu el – nu avea nici un alt apropiat. Îl întrebă cu disperare pe conte cum era cu putinţă ca un om cu asemenea năravuri şi care nici măcar nu mai era tânăr, deci nu se mai putea schimba, să ajungă cârmuitorul ţării; în lumina aceea în care îl văzuse dintr-odată pe moştenitor, mai văzuse şi că, pe lângă că era de o depravare dezgustătoare, prinţul era de fapt, în ciuda înclinaţiei pe care o avea pentru arte, un primitiv, un diletant grosolan lipsit de o cultură reală, care îşi însuşise o mână de perle de-ale ei, care se pricepea să se dea mare cu sclipirea vreunei idei uşor de prins, şi care, firește, nu era preocupat câtuşi de puţin de problemele viitoarei domnii. K. întrebă dacă nu era un delir, o absurditate coşmarescă să-ţi imaginezi un astfel de om pe tron, dar, punând întrebarea, el nu aştepta un răspuns concret: era retorica unei dezamăgiri tinereşti. Cum-necum, însă, exprimându-şi în cuvinte întretăiate, fragile (nu era elocvent din fire) stupefacţia, K. o luase pentru prima dată înaintea realităţii şi o privea din faţă. Chiar dacă avea să rămână din nou în urmă, cele văzute i se întipăriseră deja în suflet şi pentru

prima oară avu revelația situației dezastruoase a statului, condamnat să devină jucăria unui nemernic libidinos.

Contele îl ascultă cu atenție, îndreptându-şi din când în când spre el privirea goală, de hoit, prin care trecu o stranie satisfacție. Calculat şi fără grabă, îi răspundea pupilului său extrem de prudent, ca şi cum nu ar fi fost întru totul de acord cu el, liniştindu-l cu faptul că ceea ce observase din întâmplare îi influențase mai puternic decât trebuia rațiunea şi că prințul are calități care pot ieşi la iveală odată ce se va urca pe tron. La sfârşit, contele îi propuse în treacăt lui K. să îi facă cunoştință cu un om inteligent, bine-cunoscutul economist Gumm. Prin asta, contele urmărea un dublu scop: în primul rând, se elibera de răspunderea pentru viitor şi rămânea deoparte, ceea ce s-ar fi dovedit foarte confortabil, dacă avea să se întâmple vreo nenorocire; în al doilea rând, îl pasa pe K. unui vechi complotist, ceea ce era un început pentru înfăptuirea unui plan pe care vicleanul şi primejdiosul conte îl nutrea, pare-se, de mult.

Iată-l pe economistul Gumm, un bătrânel cu pântece rotofei, vestă albă de lână, ochelari albaştri pe fruntea roz, vioi, curățel şi mucalit. K. începu să se vadă des cu el, pentru ca la sfârşitul celui de-al doilea an universitar să-i fie chiar oaspete vreo săptămână. În acest timp, K. a aflat suficient despre comportamentul prințului moştenitor ca să nu-şi mai regrete indignarea dintâi. Nu atât de la Gumm personal, care se rostogolea întruna pe undeva, cât de la rudele şi de la anturajul acestuia, aflase şi despre măsurile

de care se făcuse uz într-un moment sau în altul, pentru a exercita cât de cât o influență asupra prințului. Mai întâi fuseseră nişte încercări de a aduce la cunoştința bătrânului rege distracțiile fiului, astfel încât să se obțină sprijinul tatălui. Într-adevăr, când vreo persoană care reuşise să răzbească în cabinetul regelui îi descria acestuia în culori sincere distracțiile cu pricina, bătrânul, făcându-se stacojiu la față şi strângându-şi nervos halatul pe el, afişa o mânie mai mare decât cea la care se putea spera. Răcnea că o să pună capăt, că ceaşca răbdării (în care pleoscăia impetuos cafeaua de dimineață) dăduse pe-afară, că e fericit să audă un raport sincer, că o să trimită javra pentru o jumătate de an la *suyphellhus* (corabie-mânăstire, schit plutitor), că... Iar când audiența lua sfârşit şi raportorul mulțumit se pregătea să facă plecăciunea, bătrânul rege, gâfâind încă, dar deja pe cale de a se calma, îl lua deoparte cu o mină preocupată, confidențială (deşi erau, oricum, singuri) şi spunea:

— Da-da, înțeleg toate astea, aşa este, dar ascultă, doar între noi doi, spune, dacă e să stăm şi să ne gândim sănătos, Adulf al meu e holtei, e ştrengar, îi place şi lui să mai farmece – merită oare să ne amărâm aşa, doar am fost şi noi tineri...

Această ultimă concluzie suna, de altfel, destul de absurd, căci îndepărtata tinerețe a regelui se scursese într-o linişte lăptoasă, iar răposata regină, soția lui, îl tratase până la şaizeci de ani cu o asprime ieşită din comun. Apropo, să spunem că fusese o femeie teribil de

încăpățânată, proastă şi meschină, cu o înclinație neabătută către fantezii nevinovate, dar extrem de absurde, şi este foarte posibil ca tocmai din pricina ei să fi luat revolta față de palat şi, în parte, față de stat, acele caracteristici aparte, greu de definit în cuvinte, care asociază într-un chip straniu capriciul şi inerția, lipsa spiritului practic şi pedanteria nebuniei liniştite, care îl chinuiau atât de mult pe actualul rege.

A doua, cronologic vorbind, metodă de acțiune a fost mult mai profundă: ea a constat dintr-un apel la o atragere şi întărire a forțelor sociale. Pe o participare conştientă a poporului de rând nu se putea conta: în rândul păstorilor, țesătorilor, dulgherilor, luntraşilor, pescarilor şi aşa mai departe, transformarea oricărui urmaş la tron în orice fel de rege era primită cu aceeaşi supunere ca şi schimbarea anotimpurilor: prostimea se uita la zarea cu nori cumulus, clătina din cap... şi asta era tot; în creierul ei întunecat şi acoperit cu muşchi era rezervat întotdeauna un loc obişnuit pentru o năpastă obişnuită, statală sau naturală. Puținătatea şi lentoarea vieții economice, nivelul încremenit al prețurilor, care îşi pierduseră de mult sensibilitatea salvatoare (eficacitatea aceea prin care se creează o legătură directă între un cap sec şi un stomac gol), permanența încăpățânată a unor recolte mici, dar exact atât cât să fie suficiente, înțelegerea secretă dintre legume şi cereale, care păreau să fi convenit să se completeze reciproc, menținând astfel un echilibru – toate astea, după părerea lui Gumm („Pilonii economiei şi stagnarea ei”),

ţineau poporul într-o supunere indolentă – iar dacă era aici vreun soi de vrăjitorie, cu atât mai rău pentru victimele farmecelor ei vâscoase. În plus, şi asta întrista în mod deosebit minţile luminate, prinţul Dulie se bucura în rândul oamenilor de rând şi al burgheziei (între care diferenţa era atât de instabilă, încât se putea constata întruna revenirea enigmatică a câte unui fiu de prăvăliaş prosper la modesta îndeletnicire de mujic a bunicului) de un soi de popularitate dezgustătoare. Râsul sănătos care însoţea nesmintit taclalele despre ştrengăriile lui împiedica oprobriul: masca râsului se lipea de guri, şi această clipă de acceptare se confunda deja, inevitabil, cu o acceptare reală. Cu cât era mai scabros dezmăţul prinţului, cu atât hohoteau mai tare, cu atât izbeau mai voios şi mai vârtos cu pumnii roşii în trunchiurile de pin. Un detaliu caracteristic: într-un rând, când prinţul, trecând (călare, cu trabucul în gură) printr-un cătun retras, a zărit o fătucă drăguţă şi s-a oferit s-o plimbe şi, neluând în seamă spaima abia înfrânată de respect a părinţilor ei, a zburat cu ea, iar bătrânul ei bunic a alergat o groază pe drum, până a căzut într-un şanţ, tot satul, după cum au raportat agenţii, „felicita familia în hohote însufleţite de râs, savura supoziţiile şi nu s-a zgârcit cu întrebările ştrengăreşti când, după un ceas, fătuca s-a întors ţinând într-o mână o hârtie de o sută, iar în cealaltă un pui de pasăre luat de pe jos pe drumul de întoarcere din crângul pustiu”.

În mediul militar, nemulţumirea stârnită de prinţ nu avea la bază atât considerente legate de morala comună şi

de prestigiul național, cât resentimentul izvorât direct din atitudinea prințului față de punci şi de tunuri. Şi, cu toate că şi bătrânul rege Gafon, spre deosebire de belicosul său predecesor, era civil până în măduva oaselor, se împăcaseră cu acest lucru: totala sa nepricepere în ale treburilor militare era răscumpărată de un respect înfricoşat față de ele. Fiului, însă, garda nu-i putea ierta batjocura fățişă. Manevrele, paradele, muzica groasă-n obraji, chefulețele de regiment cu respectarea unor obiceiuri pline de culoare şi alte distracții asidue ale micii armate insulare nu trezeau în sufletul eminamente de artist al prințului nimic altceva decât o plictiseală disprețuitoare. Nelinişştea nu trecea însă dincolo de o cârteală ocazională şi, poate, de nişte bârfe în miez de noapte (în scânteieri de lumânări, pahare şi săbii), uitate dimineața. Aşa încât inițiativa aparținea, fireşte, minților luminate ale societății, care, din păcate, nu erau multe. În schimb, potrivnicii prințului moştenitor erau câțiva bărbați de stat, publicişti şi oameni ai legii – oameni respectați, vânoşi, care se bucurau, în secret sau la vedere, de o mare influență. Altfel spus, opinia publică s-a dovedit a fi la înălțime, şi propensiunea spre înfrânarea prințului pe măsură ce vicioasa lui activitate lua amploare a început să fie considerată drept un semn de probitate şi de rațiune. Nu mai rămânea decât să fie găsită arma. Dar, vai, tocmai ea lipsea. Exista presă, exista parlament, dar conform legilor constituției, orice atac ireverențios, cât de mic, la adresa unui membru al casei regale era un pretext suficient pentru

a termina ziarul sau pentru a dizolva parlamentul. Singura încercare de a trezi țara s-a soldat cu un eşec. Este vorba despre faimosul proces al doctorului Onze.

Acest proces a fost într-un fel fără precedent chiar şi în analele fără precedent ale justiției insulare. Un om renumit pentru evlavia sa, lector şi scriitor pe teme civice şi filozofice, o personalitate într-atât de respectată, de cunoscută pentru severitatea părerilor şi a principiilor sale, de o onestitate atât de orbitoare, încât, prin comparație cu ea orice reputație părea pătată, a fost acuzat de tot felul de crime împotriva moralității şi, apărându-se cu lipsa de tact a disperării, a sfârşit prin a-şi atrage verdictul de vinovat. Până aici, nimic neobişnuit: parcă poți să ştii ce furuncule se pot dovedi a fi la o analiză mai atentă sfârcurile virtuții! Neobişnuita şi perversa esență a problemei a constat în faptul că actul de acuzare şi depozițiile martorilor au fost o copie fidelă a tuturor acuzațiilor ce i se puteau aduce prințului moştenitor. Era uluitoare exactitatea datelor obținute pentru a face ca, fără a se înfrumuseța nimic şi fără a se omite nimic, să fie aşezat în rama pregătită un portret în mărime naturală. Multe dintre aceste date erau atât de noi şi precizau, specificau în asemenea măsură locurile comune ale zvonului care devenise de mult vulgar, încât la început locuitorii nu au recunoscut originalul. Dar foarte curând, relatările zilnice din ziare au început să trezească în țara care îşi mai închipuia câte ceva un interes care nu poate fi comparat cu nimic, şi oameni care plătiseră şi până la douăzeci de crune ca să intre în sala de

judecată deja nu mai precupeţeau cinci sute şi chiar mai mult.

Ideea iniţială s-a născut în pântecele procuraturii: făcuse o pasiune pentru ea cel mai bătrân judecător al capitalei. Mai rămânea de găsit un om suficient de curat ca să nu fie confundat cu prototipul procesului, suficient de inteligent ca să nu facă la judecată pe bufonul sau pe cretinul, şi principalul – care să fie îndeajuns de devotat dreptei cauze încât să îi sacrifice totul, să îndure o monstruoasă baie murdară şi să-şi schimbe cariera cu ocna. Asemenea candidaţi nu erau de văzut; conspiratorilor, în majoritatea cazurilor familişti cu situaţie, le plăceau toate rolurile, cu excepţia celui fără de care nu se putea pune în scenă piesa. Situaţia părea deja fără ieşire, când, la un moment dat, la o întrunire a conspiratorilor, a apărut, în negru din cap până-n picioare, doctorul Onze şi, fără să se aşeze, a anunţat că se pune cu totul la dispoziţia lor. Nerăbdarea firească de a-l înhăţa imediat nu le-a lăsat timp nici să se minuneze, deşi la prima vedere abia dacă era de înţeles în ce anume fel era compatibilă viaţa rarefiată a unui gânditor cu disponibilitatea de a se lăsa legat la stâlpul infamiei de dragul unei intrigi politice. De altfel, cazul său nu era chiar atât de neobişnuit. Ocupându-se tot timpul de problemele spiritului şi adaptând la cele mai fragile abstracţiuni legile celor mai fragile principii, doctorul Onze a găsit că nu se poate deroga de aplicarea personală a aceleiaşi metode atunci când i s-a prezentat o ocazie de a săvârşi o faptă

dezinteresată şi, probabil, absurdă (căci, fiind atât de curată, ea este, implicit, absurdă). Să amintim aici că doctorul Onze sacrifica o catedră, confortul unui cabinet de savant, continuarea lucrărilor ştiinţifice, într-un cuvânt, tot ceea ce este îndreptăţit să preţuiască un filozof; să menţionăm că sănătatea lui lăsa de dorit; să subliniem că înainte de a se edifica asupra chestiunii a trebuit să sacrifice trei nopţi studierii unor lucrări de specialitate în probleme puţin cunoscute unui ascet; şi să mai adăugăm că, nu cu mult timp înaintea luării deciziei, tocmai se logodise cu o fecioară pe cale să devină bătrână după cei cinci ani de dragoste mută, în care cel ce îi era de multă vreme logodnic s-a luptat cu ftizia în îndepărtata Elveţie, până când s-a stins, eliberînd-o de pactul cu compasiunea.

Cazul a pornit de la o plângere a acestei fiinţe realmente eroice împotriva doctorului Onze, care ar fi atras-o într-un apartament secret al lui, „un cuib de lux şi de desfrâu”. Exact aceeaşi plângere (cu singura deosebire că apartamentul, închiriat şi mobilat în taină de complotişti, nu era cel închiriat cândva de prinţ pentru distracţii speciale, ci se afla într-o casă de peste drum, ceea ce s-a constituit ca un indiciu al imaginii în oglindă care a marcat întregul proces) fusese făcută cu cincisprezece ani în urmă de către o domnişoară nedescurcăreaţă care, întâmplător, nu ştiuse că petrecărețul care atentase la cinstea ei era moştenitorul tronului, adică o persoană care nu putea fi în nici un caz chemată să dea socoteală în justiţie. Mai departe, numeroşii martori (dintre care unii fuseseră

recrutați din rândul susținătorilor dezinteresați, iar alții din rândul agenților plătiți – primii erau cu totul insuficienți) şi-au depus mărturiile compuse cu mare talent de către o comisie de experți, printre care se numărau şi un cunoscut istoric, doi mari literați şi nişte jurişti cu experiență. În aceste depoziții, faptele moştenitorului se desfăşurau treptat, cu respectarea ordinii reale în timp, doar că într-un interval ceva mai comprimat decât cel de care avusese nevoie prințul pentru a indigna în asemenea măsură societatea. Amorul de-a valma, ultrauranismul, răpirea de minori şi multe alte plăceri erau expuse în detaliu sub forma unor întrebări adresate acuzatului, care răspundea mult mai laconic. Studiind întreaga chestiune cu acribia şi metodicitatea proprii minții sale, doctorul Onze, care nu se gândise câtuşi de puțin la arta teatrală (de fapt, nici nu se ducea la teatru), ajunse ca în mod incoştient, printr-o abordare proprie savanților, să întruchipeze de minune tipul de criminal a cărui tăgadă îndelungată (urmărind în cazul dat să lase acuzarea să se dezvolte frumuşel) se hrăneşte din afirmații contradictorii, susținute cu o obstinație perplexă.

Totul a mers aşa cum a fost gândit. Dar, vai, curând ieşi la iveală că nici complotiştii nu ştiau ce anume speraseră. Să îi deschidă poporului ochii? Dar poporului îi era deja cunoscută valoarea nominală a prințului. O trecere a revoltei morale într-o revoltă cetățenească? Dar nimic nu era de natură să indice căile de a realiza aşa ceva. Sau poate că întregul demers trebuia să fie doar o verigă dintr-

un întreg lanț de demascări din ce în ce mai eficiente? Dar atunci îndrăzneala şi brutalitatea manevrei, care îi dădeau un irepetabil caracter de exclusivitate, ar fi rupt chiar la prima verigă lanțul care avea nevoie, în primul rând, de o forjare treptată.

Oricum, publicarea tuturor detaliilor procesului nu a făcut decât să contribuie la îmbogățirea ziarelor: tirajul acestora a crescut în asemenea măsură încât, în această umbră stimulatoare, unele persoane inventive (de pildă, Sien) au reuşit să pună pe roate editarea de noi organe, urmărind un scop sau altul, dar cu un profit dinainte asigurat de reportajele de la judecată. Numărul celor sincer indignați era infim în comparație cu mulțimea curioşilor şi a celor care se delectau. Poporul citea şi râdea. Această dezbatere publică a fost receptată de el ca o distracție pe cinste pusă la cale de nişte pişicheri. Figura prințului căpătă în conştiința lui trăsăturile unui *polichinelle*, căruia, ce-i drept, îi dă cu bastonul în capul dat cu lac un diavol năpârlit, dar care nu înceta să rămână totuşi favoritul unor gură-cască şi vedeta farselor de bâlci. Dimpotrivă, persoana doctorului plin de abnegație nu numai că nu era prețuită aşa cum merita, dar chiar stârnea o huiduială înrăită (reluată, din păcate, de presa bulevardieră), căci atitudinea lui era percepută de popor drept conştiinciozitatea jalnică a unui firoscos vândut. Într-un cuvânt, acea popularitate specifică de care se bucurase întotdeauna prințul nu a făcut decât să crească, şi cele mai ridicule presupuneri legate de felul în care probabil că se simțea el citind despre

propriile năzbâtii purtau totuşi amprenta acelei blândeți cu care este încurajată fără voie nechibzuința cuiva.

Nobilimea, consilierii, curtea şi membrii „curteni” ai *peplerhus*-ului au fost luați prin surprindere şi, rămânând în expectativă, au pierdut nepreţuitul ritm politic. Ce e drept, cu câteva zile înaintea verdictului, deputații aripii regale au reuşit printr-o complicată uneltire (sau mituire) să treacă prin parlament o lege care interzicea ziarelor să publice hotărârile judecătoreşti pentru „divorțuri şi alte cauze care pot conține detalii scandaloase”, dar cum, conform constituției, nici o lege nu putea intra în vigoare înainte de scurgerea a patruzeci de zile de la data adoptării ei (ceea ce purta numele de „chinurile facerii lui Themis”), ziarele au avut timp să scrie în linişte despre proces până la încheierea lui.

Prințul însuşi îl trata cu o indiferență totală, care mai era şi exprimată atât de natural, încât te puteai îndoi că înțelegea despre ce era vorba în realitate. Cum nici un punct al cazului, oricât de mic, nu îi putea fi necunoscut, este de concluzionat că, dacă nu îşi pierduse memoria, se stăpânea formidabil. O singură dată li s-a părut apropiaților săi că o umbră de iritare trecuse cu iuțeala fulgerului pe fața lui mare.

— Ce păcat, exclamase prințul. De ce nu m-a poftit acest bufon la şezătorile lui? *Que de plaisirs perdus!* (Ce de plăceri pierdute!)

Cât despre rege, nu lăsa nici el să se vadă, dar judecând după felul cum tuşea îndoind ziarul în sertar şi scoțându-şi

ochelarii, ca şi după faptul că se încuia deseori când cu un consilier, când cu altul convocat la câte o oră nepotrivită, era limpede că fusese puternic afectat. S-a spus că în zilele procesului i-a oferit fiului, cu prefăcută degajare, un iaht, ca să facă un mic tur în jurul lumii, dar prinţul a râs în hohote şi şi-a sărutat tatăl pe creştetul pleşuv.

— Dar, zău, puiule, repeta bătrânul, e mai mult decât minunat pe mare. Îţi iei cu tine un vinişor, muzicanţi...

— *Hélas!* (Vai!) a răspuns prinţul, un orizont care se leagănă îmi dă peste cap plexul.

Procesul se apropia de sfârşit. Apărarea invoca tinereţea acuzatului, sângele lui fierbinte, ispitele vieţii de celibatar – toate acestea fiind o parodiere destul de grosolană a prea marii îngăduinţe a regelui. Procurorul îşi rosti cuvântul cu o forţă sălbatică şi, întrecând măsura, ceru pedeapsa cu moartea. „Ultimul cuvânt” al învinuitului aduse o notă cu totul neaşteptată. Istovit de îndelungata stare de încordare, chinuit de tăvăleala forţată prin ticăloşiile altuia şi zdruncinat vrând-nevrând de bubuielile acuzatorului, sărmanul doctor cedă pe neaşteptate, nervii îi intrară în vibraţie şi, după câteva fraze care se lipeau ininteligibil, se porni deodată să povestească, cu o voce cumva nouă, vizibil isterică, cum odată, în tinereţe, după ce a băut primul pahar de rachiu din viaţa lui, a acceptat să meargă împreună cu un coleg la o casă de toleranţă şi, dacă n-a ajuns, a fost doar pentru că a căzut pe stradă, leşinat. Această mărturie proaspătă şi neprevăzută a stârnit în sală un râs care nu s-a potolit multă vreme, iar procurorul,

pierzându-şi capul, a încercat să îi închidă învinuitului gura. După ce juraţii au fumat în tăcere în camera destinată lor şi s-au întors, a fost anunţat verdictul. Doctorului Onze i s-au prescris treisprezece ani şi jumătate de muncă silnică.

Sentinţa a fost încuviinţată de presă cu un belşug de cuvinte. Prietenii, văzându-se în secret cu martirul, i-au strâns mâna luându-şi rămas-bun de la el... Dar atunci, pentru prima dată în viaţă, în mod neaşteptat pentru toţi şi poate chiar pentru el însuşi, bătrânul Gafon a procedat destul de ingenios: făcând uz de un drept incontestabil al său, l-a graţiat pe doctorul Onze.

Astfel, nici prima, nici a doua metodă de a acţiona asupra prinţului nu au dus, de fapt, la nimic. Rămânea cea de-a treia – cea mai operantă şi mai de nădejde. Tot ce se spunea în anturajul lui Gumm era orientat exclusiv spre punerea în practică a acestei ultime măsuri, deşi, aparent, adevăratul ei nume nu era rostit: există suficiente eufemisme pentru moarte. K., pomenindu-se într-o încâlcită atmosferă conspirativă, nu şi-a dat seama ce se întâmplă, şi pricina acestei orbiri nu a fost numai lipsa de experienţă a tinereţii, ci şi faptul că, socotindu-se instinctiv (şi absolut fals) instigator (adică neghicind deloc că nu era de fapt decât un figurant de onoare – sau un ostatic de onoare), nu putea accepta nicicum ideea că acţiunea iniţiată de el va sfârşi în sânge, şi de fapt nici nu era o acţiune în adevăratul sens al cuvântului, căci, aplecându-se cu repulsie asupra vieţii prinţului, K. avea vaga impresie

că el înfăptuia deja ceva important şi necesar, şi când, cu trecerea timpului, s-a cam săturat de acest studiu şi de veşnicele discuții despre unul şi acelaşi lucru, dar a continuat să ia parte la ele, s-a ținut conştiincios de tema de care i se făcuse lehamite, continuând să considere că îşi făcea datoria şi contribuia la o forță care nu îi era foarte clară şi care, în chip miraculos, avea să îl transforme în cele din urmă pe imposibilul prinț într-un moştenitor acceptabil. Dacă chiar se întâmpla să-i treacă prin gând că ar fi fost bine ca Adulf să fie pur şi simplu silit să renunțe la tron (iar parabolele care fuseseră probabil întrebuințate de conspiratori putuseră lua pe neaşteptate şi această formă), gândul ăsta, oricât ar părea de straniu, nu-l ducea niciodată până la capăt, adică până la el însuşi. În timpul celor aproape doi ani în care, între cursurile universitare, a comunicat în permanență cu rotofeiul Gumm şi cu prietenii acestuia, se încurcase fără să-şi dea seama într-o plasă foarte fină şi densă – şi poate sastiseala inerentă pe care o simțea tot mai clar nu era o simplă incapacitate (de altfel, proprie firii lui) de a se ocupa pe termen lung cu lucruri care se acopereau treptat cu un strat de obişnuință prin care deja nu mai percepea radiația unei renaşteri ardente a lor, ci vocea intenționat schimbată a unui avertisment subliminal. Între timp, cazul început cu mult timp înainte de a lua şi el parte se apropia deja de roşul său deznodământ.

Într-o seară rece de vară, a fost invitat la o întrunire secretă şi, cum invitația nu conținea nimic deosebit, s-a

dus. Ce-i drept, după aceea şi-a amintit cu câtă neplăcere, cu ce senzaţie apăsătoare de constrângere s-a dus la întrunire; dar cu aceleaşi sentimente se dusese şi până atunci. Într-o încăpere mare, neîncălzită şi mobilată cumva convenţional (tapetul, şemineul, bufetul cu un corn prăfuit de băut pe un raft – totul părea butaforie) erau aşezaţi vreo douăzeci de bărbaţi, dintre care nu cunoştea nici jumătate. Aici l-a şi văzut pentru prima dată pe doctorul Onze: chelia ca marmura cu o depresiune în mijloc, genele dese, luminoase, ciupiturile mărunte de vărsat de deasupra sprâncenelor, tenta roşcată a pometilor, buzele strânse tare, surtucul de fanatic şi ochii de peşte. Expresia încremenită de supunere şi de tristeţe senină nu-i înfrumuseţa trăsăturile nereuşite. I se adresau cu un respect apăsat. Ştiau cu toţii că după proces logodnica rupsese cu el, invocând faptul că, în ciuda raţiunii, continua să vadă pe chipul nefericitului urma viciilor murdare pe care le mărturisise în locul altuia. Ea se ascunsese într-un sat îndepărtat, unde se cufundase cu totul în activitatea şcolară, şi însuşi doctorul Onze, la scurt timp după evenimentul precedat de această întrunire, se retrăsese la o mică mânăstire.

Printre cei prezenţi, K. i-a remarcat şi pe celebrul jurist Shliss, pe câţiva deputaţi *frad* (liberali) ai *peplerhus*-ului, pe fiul ministrului învăţământului... Pe o canapea de piele şedeau incomod trei ofiţeri deşiraţi şi sumbri.

Un scaun vienez liber se afla lângă o fereastră pe al cărei pervaz se aciuase, ţinându-se deoparte, un om scund cu o

față simpluță, care învârtea în mâini un chipiu de la departamentul poştelor. Pe K., care şedea aproape de el, l-au frapat picioarele lui imense în încălțări grosolane, care nu se potriveau deloc cu silueta lui măruntă, astfel încât rezulta ceva în genul unei fotografii făcute de aproape. Abia pe urmă a aflat că acest om era Sien.

La început, lui K. i s-a părut că cei adunați erau ocupați cu aceleaşi discuții cu care era deja obişnuit. Ceva înăuntrul lui (iarăşi prietenul interior!) chiar dorea cu o copilărească ardoare ca această întrunire să nu se deosebească de toate cele care o precedaseră. Dar straniul, dezgustătorul gest al lui Gumm, care, în trecere, i-a pus deodată mâna pe umăr şi a dat misterios din cap către el, sunetul parcă reținut, încetinit al glasurilor, ochii ofițerilor care stăteau ceva mai departe îi treziră suspiciunea. Nu trecură nici două minute şi înțelese că în încăperea aceea butaforică se dezbătea uciderea deja hotărâtă a prințului.

Simți o adiere pe la tâmple şi greața aproape fizică pe care o mai încercase o dată, la serata de la vărul lui. După faptul că individul tăcut de pe pervazul ferestrei se uita la el (cu curiozitate, cu un zâmbet ironic), K. înțelese că tulburarea lui nu trecuse neobservată. Se ridică şi atunci toți se întoarseră către el, iar individul gras, greoi, tuns periuță şi presărat cu mătreață şi cu scrum, care vorbea în clipa aceea (K. nu mai auzea de mult cuvintele), amuți. Se apropie de Gumm, care îşi ridică expectativ sprâncenele triunghiulare.

— Trebuie să plec, spuse K., nu mă simt bine, cred că e mai bine să plec.

Se înclină, cineva dădu să se ridice politicos, iar omulețul de pe pervaz începu să tragă din pipă zâmbind. Apropiindu-se de uşă, K. se gândi cu o senzație de coşmar ca nu cumva ea să fie desenată, şi clanța să fie şi ea desenată, să nu o poată deschide. Dar brusc ea se transformă într-o uşă adevărată şi, însoțit de un tânăr cu o legătură de chei, care ieşise încet în papuci dintr-o altă cameră, începu să coboare o scară lungă şi întunecoasă.

(1939-1940)

Traducere de Adriana Liciu

Asistentul de producţie

1

Ce vrea să însemne asta? Păi, pur şi simplu că uneori viața e doar atât: un asistent de producție. În seara asta o să mergem la film. Ne întoarcem în anii ’30, coborâm apoi prin ’20 şi dăm colțul spre vechiul Cinematograf European. Era o cântăreață celebră. Nu de operă, nici măcar de *Cavalleria Rusticana*, nimic de felul ăsta. „La Slavska”, aşa îi spuneau francezii. Stilul: o zecime țigancă, o şeptime

rusoaică de la țară (ceea ce şi fusese inițial) şi cinci noimi muzică populară – înțelegând prin asta un ghiveci de folclor contrafăcut, melodramă militară şi patriotism de stat. Procentul rămas pare suficient ca să acopere splendoarea fizică a vocii ei prodigioase.

Venind din ceea ce era, cel puțin din punct de vedere geografic, inima Rusiei, a ajuns curând în marile oraşe – Moscova, St. Petersburg – şi la curtea țarului, unde stilul acesta se bucura de multă apreciere. Pe peretele cabinei lui Feodor Şaliapin era o fotografie de-a ei: parură cu perle, obrazul sprijinit în palmă, dinți de un alb strălucitor între buzele cărnoase şi de-a curmezişul, cu un scris mare şi stângaci: „Pentru tine, Fediuşa”. Fulgi de zăpadă, fiecare dintre ei dezvăluindu-şi, înainte ca marginile să prindă a se topi, complexa simetrie, se aşterneau cu gingăşie pe umerii şi mânecile şi mustățile şi căciulile care stăteau la coadă, aşteptând să se deschidă casa de bilete. Până în ziua morții, a prețuit mai mult decât orice – sau aşa dădea impresia – o medalie fantezi şi o broşă uriaşă, ambele dăruite de țarină. Proveneau de la aceiaşi bijutieri care îşi construiseră o afacere înfloritoare prezentând cuplului imperial, cu fiecare ocazie festivă, un simbol de un soi sau altul (din an în an mai scump) al impunătoarei monarhii: un ametist cât pumnul şi, cocoțată pe el ca arca lui Noe pe muntele Ararat, o troică de bronz bătută în rubine sau un glob de cristal mare cât un pepene, deasupra căruia se găsea un vultur de aur cu ochi pătrați de diamante, ochi foarte asemănători cu cei ai lui Rasputin (cu mulți ani mai

târziu, unele dintre aceste obiecte, cele mai puțin simbolice, au fost prezentate la Expoziția Mondială de către Uniunea Sovietică, drept exemple ale propriei arte în plin avânt).

Dacă lucrurile ar fi mers mai departe aşa cum începuseră, poate că ar mai fi cântat şi-n seara asta într-o Sală cu încălzire centrală a Nobililor sau la Țarskoe Selo, iar eu aş fi stins vocea ei radiodifuzată într-un colț pierdut al maşterei Siberii. Dar destinul a luat o întorsătură proastă; iar când a venit Revoluția şi-apoi războiul Roşiilor cu Albii, sufletul ei şiret de țărancă a ales partidul cel mai practic.

Mulțimi fantomatice de cazaci fantomatici călare pe fantome de cai se năpustesc la atac prin numele tot mai şters al asistentului de producție. Apoi apare elegantul general Golubkov cercetând alene câmpul de bătălie printr-un binoclu de operă. În tinerețea noastră şi a filmelor, ceea ce vedea generalul ne era prezentat decupat cu grijă şi încadrat în două cercuri tangente. Nu şi acum. Imaginea următoare este a generalului Golubkov – scuturat subit de indolență – sărind în şa, o siluetă gigantică înălțându-se spre cer pe armăsarul său cabrat şi țâşnind apoi ca o săgeată într-un atac disperat.

Dar surpriza este fasciculul infraroşu în spectrul Artei: în locul aşteptatului *ra-ta-ta* al mitralierelor, din depărtare se aude cântând o voce de femeie. Aproape, tot mai aproape, copleşitoare. O splendidă voce de contralto executând ceea ce directorul muzical a descoperit prin arhiva sa a fi o piesă rusească ritmată. Cine-i conduce pe

infra-Roşii? O femeie. Spiritul muzical al acelui anume batalion de elită. Mărşăluind în front, strivind lucerna şi lăsând să curgă Volga-Volga cântecului ei. Elegantul şi îndrăzneţul *jighit* Golubkov (acum ştim ce zărise prin binoclu), deşi rănit de mai multe ori, reuşeşte s-o salte în şa şi, încleştaţi într-o luptă senzuală, o poartă cu el în galop.

În chip destul de bizar, acest scenariu infam a avut loc în realitate. Am cunoscut eu însumi cel puţin doi martori de încredere ai evenimentului; iar santinelele istoriei l-au lăsat să treacă neobservat. O regăsim foarte curând înnebunind popota ofiţerilor cu frumuseţea ei rondă, brună şi cu cântecele-i dezlănţuite. Era o Frumoasă Doamnă plină de Milă, bucurându-se de o vitalitate de care Louise von Lenz sau Doamna Verde erau lipsite. Ea a fost cea care a îndulcit retragerea masivă a Albilor, la scurtă vreme după ce şi-a făcut apariţia în tabăra generalului Golubkov. Ni se prezintă imaginea sumbră a unor corbi sau ciori sau a altor păsări aflate la îndemână, rotindu-se în lumina apusului şi coborând încet spre o câmpie presărată cu hoituri, undeva în Ventura County. Mâna fără viaţă a unui soldat Alb e încleştată încă în jurul unui medalion cu chipul mamei sale. Alături, pe pieptul sfârtecat al unui Roşu zace o scrisoare primită de acasă, cu aceeaşi bătrână cu ochi înlăcrimaţi iţindu-se printre rândurile pe cale de-a se şterge.

Şi apoi, potrivit tehnicii tradiţionale a contrastului, o izbucnire de muzică şi voci, bătăi ritmice din palme şi

cizme izbind pământul şi vedem statul-major al generalului Golubkov distrându-se de mama focului – un georgian suplu execută dansul pumnalului, samovarul plin de sine reflectă chipuri distorsionate, Slavska îşi dă capul pe spate, râzând gutural, iar grăsanul de serviciu, beat criță, cu gulerul tunicii desfăcut şi buzele unsuroase întinse pentru un sărut bestial, se apleacă peste masă (prim-plan cu un pahar răsturnat) ca să strângă în brațe... nimicul, pentru că uscatul şi lucidul general Golubkov a îndepărtat-o cu îndemânare din calea lui şi acum, pe când stau amândoi în fața trupei, rosteşte cu o voce limpede şi rece: „Domnilor, aş vrea să v-o prezint pe soția mea" – iar în tăcerea încremenită care urmează, un glonț rătăcit face țăndări geamul albăstrit de zori, după care răsună un ropot de aplauze la adresa fericitului cuplu.

Neîndoielnic, răpirea ei n-a fost cu totul întâmplătoare. Indeterminarea n-are ce căuta în studio. Încă şi mai lipsit de îndoială este faptul că atunci când a început marele exod, iar ei, ca mulți alții, au ajuns pe căi ocolite, via Sirkeci, pe Motzstrasse şi-apoi pe rue Vaugirard, generalul şi soția lui formau deja o singură unitate, un singur cântec, un singur cifru. În mod firesc, el a devenit un membru eficient al RMA (Ruşii Mobilizați Albi) şi a început să călătorească, să pună la cale instrucția băietanilor moscoviți, să organizeze concerte umanitare, să-i cazeze pe cei lipsiți de adăpost, să arbitreze dispute locale, făcând toate acestea fără a atrage prea mult atenția asupra lui. Presupun că acea RMA a avut folosul ei. Din nefericire

pentru confortul său spiritual, s-a arătat absolut incapabilă să se desprindă de grupările monarhiste din diaspora şi nu a sesizat, aşa cum a făcut-o *intelligentsia* emigraţiei, vulgaritatea înspăimântătoare, Ur-hitlerismul acelor organizaţii ridicole, dar nocive. Când unii americani bine intenţionaţi mă întreabă dacă-l cunosc pe fermecătorul colonel Cutare sau pe bătrânul şi distinsul conte Datzidrumov, nu mă lasă inima să le împărtăşesc tristul adevăr.

Dar mai exista o categorie de persoane implicate în RMA. Mă refer la acele spirite însetate de aventură care au sprijinit cauza trecând graniţa prin păduri de pin îngropate în zăpadă ca să cutreiere de colo-colo prin ţara lor natală, sub diverse deghizări născocite, culmea, de revoluţionarii de odinioară, şi să revină fără zarvă în cafeneaua pariziană „Icra şi Gogoaşa" sau în mica *Kneipe* fără nume din Berlin cu acele fleacuri folositoare pe care e de presupus că le aduc spionii celor care-i trimit în misiune. Unii dintre aceşti aventurieri au stabilit legături obscure cu serviciile de informaţii ale altor ţări şi săreau de pe scaun într-un mod foarte caraghios dacă te apropiai din spate şi-i băteai pe umăr. Câţiva au continuat de dragul distracţiei. Şi probabil că unul sau doi chiar au crezut că ceea ce fac ei este o pregătire mistică pentru reînvierea unui trecut sacru, deşi un pic mucegăit.

2

În cele ce urmează, vom asista la un şir ciudat de monoton de evenimente. Primul preşedinte al RMA care şi-a găsit sfârşitul era liderul întregii mişcări Albe şi de departe cel mai bun dintre toţi; iar anumite simptome sumbre ale bolii sale subite sugerau umbra unei otrăviri. Următorul preşedinte, un ins înalt şi voinic cu voce tunătoare şi capul ca o ghiulea de tun, a fost răpit de nişte persoane necunoscute şi există anumite indicii cum că ar fi murit de pe urma unei supradoze de cloroform. Al treilea preşedinte... dar bobina mea se desfăşoară prea rapid. De fapt, pentru îndepărtarea primilor doi a fost nevoie de şapte ani – nu pentru că n-ar fi existat şi o manieră mai expeditivă, ci pentru că circumstanţele respective cereau o coordonare foarte precisă în timp, astfel încât ascensiunea constantă a cuiva să se sincronizeze cu ritmul în care se eliberau anumite posturi. Să mă explic.

Golubkov nu era doar un spion deosebit de adaptabil (un agent triplu, ca să fiu mai precis), ci şi un individ din cale-afară de ambiţios. Motivul pentru care perspectiva de a deveni preşedintele unei organizaţii care nu era altceva decât un apus de soare în dosul unui cimitir i se părea atât de atrăgătoare rămâne un mister numai pentru aceia care nu au nici o pasiune sau nici un hobby. Îşi dorea asta cu ardoare, atâta tot. Mai greu de înţeles este încrederea nețărmurită în capacitatea lui de a-şi proteja existenţa insignifiantă în înfruntarea strivitoare a celor două

redutabile partide de ai căror bani periculoşi şi de al căror ajutor periculos beneficia. Acum vă rog să fiţi foarte atenţi, căci ar fi păcat să pierdeţi dedesubturile acestei situaţii.

Sovieticii nu-şi făceau prea multe griji pentru posibilitatea – foarte vagă – ca o Armată Albă fantomă să devină vreodată capabilă de a relua ofensiva militară împotriva puterii lor deja consolidate; dar îi enerva foarte tare faptul că frânturi de informaţii despre bazele şi fabricile lor, culese de băgăcioşii invizibili ai RMA, ajungeau automat în mâinile recunoscătoare ale nemţilor. Iar acestora puţin le păsa de misterioasele variaţii de culoare din politica emigranţilor, dar îi scotea din sărite patriotismul exacerbat al unui oarecare preşedinte al RMA care, din când în când, ridica piedici morale în calea fluxului constant al colaborării lor amiabile.

Drept pentru care generalul Golubkov era mană cerească. Sovieticii nădăjduiau cu tărie că în timpul preşedinţiei lui toţi spionii RMA le vor fi aduşi la cunoştinţă – şi înzestraţi abil cu informaţii false pentru nemţii cei hrăpăreţi. Aceştia, la rândul lor, erau încredinţaţi că, prin intermediul lui, propriii agenţi demni de încredere, strecuraţi printre cei obişnuiţi ai RMA, vor aduna o recoltă bogată. Nici una dintre părţi nu-şi făcea iluzii în privinţa loialităţii lui Golubkov, dar fiecare dintre ele spera că va putea controla fluctuaţiile acestui joc dublu în folosul personal. Visurile ruşilor de rând, ale familiilor muncitoare de la periferia diasporei care-şi vedeau cu sârguinţă de treburile lor umile, dar cinstite, aşa cum ar fi făcut în

Saratov sau Tver, care năşteau copii bolnăvicioşi şi trăiau cu impresia naivă că RMA era un fel de arthuriană Masă Rotundă reprezentând tot ceea ce fusese – şi avea să fie – fermecător, onest şi solid într-o Rusie de basm, aceste visuri li s-ar putea părea specialiştilor de la montaj o excrescenţă nedorită pe trupul temei principale.

În momentul fondării RMA, candidatura generalului Golubkov (o candidatură pur teoretică, desigur, căci nimeni nu se aştepta ca preşedintele să moară) era foarte jos pe listă – nu pentru că bravura-i legendară n-ar fi fost apreciată îndeajuns de camarazii săi, ci pentru că se întâmpla să fie cel mai tânăr general din întreaga armată. În preajma alegerii celui de-al doilea preşedinte, Golubkov dovedise deja capacităţi organizatorice atât de prodigioase, încât se simţea îndreptăţit să taie de pe listă câteva nume intermediare, cruţând în treacăt viaţa purtătorilor lor. După îndepărtarea celui de-al doilea preşedinte, mulţi dintre membrii RMA au fost convinşi că generalul Fedcenko, următorul candidat, va renunţa în favoarea rivalului său mai tânăr şi mai eficient la poziţia de care vârsta, reputaţia şi excelenţa sa academică îi permiteau să se bucure. Însă bătrânul domn, deşi se îndoia că aceasta va fi într-adevăr o bucurie, a găsit că e o dovadă de laşitate să refuze un post care îi costase viaţa pe cei doi predecesori ai săi. Aşa încât Golubkov a strâns din dinţi şi s-a pus din nou pe treabă.

Din punct de vedere fizic, nu era un bărbat atrăgător. N-avea nimic din generalul rus tipic, nu era genul acela solid, dintr-o bucată, cu ochi bulbucaţi şi gât de taur. Era înalt şi

firav, cu trăsături colțuroase, mustață tuşinată şi părul ridicat drept în sus, într-o tunsoare pe care ruşii o numesc „arici”: scurtă, sârmoasă şi compactă. În jurul încheieturii păroase purta o brățară subțire de argint şi obişnuia să ofere țigări ruseşti răsucite cu grijă sau „Kapstens”, cum le zicea el, englezeşti cu aromă de prune, aranjate frumos într-o tabacheră mare şi veche de piele neagră, care-l însoțise, pesemne, prin fumul a nenumărate bătălii. Era extrem de politicos şi extrem de şters.

Când Slavska „primea”, lucru pe care-l făcea în casele diverşilor ei Mecena (un soi de baron din Țările Baltice, un anume dr. Bachrach, a cărui primă soție fusese o celebră Carmen sau un negustor rus de şcoală veche, care, într-un Berlin cu o inflație crescând nebuneşte, se amuza copios cumpărând blocuri întregi de locuințe cu zece lire bucata), tăcutul ei soț îşi croia pe nesimțite drum printre invitați, aducând ici un sendviş cu cârnați şi castraveți, colo un păhărel de votcă de o paloare înghețată; iar în timp ce Slavska se producea (în asemenea ocazii neceremonioase cânta şezând pe scaun, cu obrazul sprijinit în pumn şi cu cealaltă mână cuprinzându-şi cotul), el se ținea deoparte, sprijinit de ceva sau aducea dintr-un colț al camerei o scrumieră pe care ți-o aşeza binişor pe brațul dolofan al fotoliului.

Eu, unul, găsesc că din punct de vedere artistic această discreție era exagerată, dându-i astfel, involuntar, aerul unui chelner angajat cu ora – aer ce pare cum nu se poate mai potrivit acum; dar intenția lui era, de bună seamă, de

a-şi construi existenţa pe principiul contrastului şi-i făcea o plăcere deosebită să observe, din anumite semne de o discreţie fermecătoare – o aplecare din cap, nişte ochi daţi pe spate –, că domnul Cutare din celălalt capăt al încăperii îi atrăgea atenţia unui nou-venit asupra amănuntului fascinant că omul acela modest şi şters era eroul unor acţiuni incredibile dintr-un război legendar (cucerirea oraşelor de unul singur şi alte lucruri de felul acesta).

3

Companiile germane de film, care pe vremea aceea (cu puţin înainte ca fiul luminii să înveţe să vorbească) apăreau ca ciupercile otrăvitoare, găseau mână de lucru ieftină printre acei emigranţi ruşi a căror unică speranţă şi ocupaţie era trecutul – adică într-un grup de oameni complet rupţi de realitate –, angajându-i ca figuranţi într-un public „real”. Îmbinarea unei fantasme cu o alta îi dădea unui om sensibil impresia că trăieşte într-o Sală a Oglinzilor, sau mai degrabă într-o închisoare a oglinzilor, în care nu mai ştia care-i imaginea şi care-i propria persoană.

Şi într-adevăr, când îmi aduc aminte de sălile în care cânta Slavska, atât la Berlin, cât şi la Paris, şi de oamenii pe care-i vedeai acolo, mă simt de parcă aş introduce culoare şi sonor într-o peliculă foarte veche, în care viaţa era un tremur cenuşiu şi înmormântările o imagine fugară şi unde numai marea era colorată (într-un albastru bolnăvicios), iar o maşinărie acţionată manual imita din

culise fâşâitul desincronizat al valurilor. Un anume personaj alunecos, teroarea organizațiilor umanitare, un ins chel, cu ochi rătăciți, pluteşte încet prin câmpul meu vizual, cu picioarele chircite ca un fetus îmbătrânit, iar apoi se aşază ca prin minune pe un scaun de pe rândurile din spate. Prietenul nostru, contele, este şi el prezent, cu tot cu gulerul lui înalt şi ghetrele decolorate. Un venerabil şi prea lumesc preot, cu crucea săltând uşor pe pieptu-i masiv, stă pe rândul din față, privind drept înainte.

Participanții la aceste festivaluri de dreapta pe care numele Slavskăi mi le readuce în minte erau la fel de ireali ca publicul ei. Un artist de varieteu cu nume slav de împrumut, un virtuoz al chitarei făcându-şi numărul penibil în deschiderea unui program de music-hall, ar fi primit aici cu brațele deschise; iar ornamentele țipătoare de pe instrumentul lui placat cu sticlă şi pantalonii de mătase azurie s-ar asorta de minune cu restul spectacolului. Apoi un netrebnic bărbos într-un frac uzat, fost membru al Rusiei Pravoslavnice, va apărea la pupitru şi va descrie în culori vii ce-i fac zionişstii şi frâncmasonii (două triburi semitice oculte) poporului rus.

Şi acum, doamnelor şi domnilor, avem deosebita plăcere şi onoare... Iar ea stă acolo, în fața unui decor oribil de palmieri şi drapele naționale, îşi umezeşte buzele pline şi rujate cu limba-i palidă şi-şi duce nonşalant mâinile înmănuşate în piele de ied la mijlocul încorsetat, în timp ce acompaniatorul ei fidel cu chip de marmură, Iosif Levinski, care a urmat-o, mereu în umbra cântecului ei, în sala de

concert privată a țarului şi în salonul tovarăşului Lunacearski, apoi în locante de nedescris din Istanbul, execută primele măsuri dintr-o scurtă serie de note introductive.

Uneori, dacă se afla în locul potrivit, ea cânta imnul național înainte de a-şi aborda repertoriul limitat, dar primit întotdeauna cu căldură. Inevitabil, acesta cuprindea lugubrul *Vechiul drum către Kaluga* (cu un pin lovit de trăsnet la cea de-a patruzeci şi noua verstă), cântecul care, în traducerea germană tipărită dedesubtul textului în rusă, începe cu „*Du bist im Schnee begraben, mein Russland*" şi vechea baladă populară (scrisă de o persoană particulară prin 1880) despre căpitanul de tâlhari şi frumoasa lui prințesă persană, pe care a azvârlit-o în Volga atunci când oamenii lui l-au acuzat că i s-a înmuiat firea.

Simțul ei artistic era absent, tehnica aproximativă, stilul, în ansamblul lui, atroce; dar oamenii pentru care muzica şi sentimentul sunt totuna sau care vor ca melodiile să fie un medium pentru spiritul împrejurărilor în care au fost ascultate pentru prima oară cândva, în trecutul personal, aflau, recunoscători, în sonoritățile puternice ale vocii ei atât o nostalgică alinare, cât şi un stimulent patriotic. Se credea că obține efectul cel mai pregnant atunci când în cântecul ei se strecura o notă de nepăsare sălbatică. Dacă falsitatea acestui abandon ar fi fost mai puțin flagrantă, poate că ar fi împiedicat-o să alunece într-o vulgaritate crasă. Sâmburele mărunțel şi tare care-i ținea loc de suflet se ițea prin coaja cântecului, iar tot ceea ce

emoţiile ei reuşeau să producă era un fir de apă, nu un torent dezlănţuit. Acum, când în câte o familie de ruşi se pune în funcţiune gramofonul şi îi aud vocea de contralto imprimată pe placă, îmi amintesc cu un fior de imitaţia ei ostentativă a unui climax vocal, cu întreaga anatomie a gurii expusă într-un ultim strigăt plin de pasiune, de părul ei negru-albăstrui ondulat cochet, de mâinile ei încrucişate peste medalia împanglicată care-i atârna pe piept în timp ce primea furtuna de aplauze, de trupul ei robust şi măsliniu făcând o plecăciune ţeapănă, strâns în satinul gros, argintiu, care o făcea să arate ca o matroană de gheaţă sau o solzoasă madamă de onoare.

4

O veţi vedea mai departe (dacă cenzura nu va considera că cele ce urmează sunt o ofensă la adresa evlaviei) îngenunchind în pâcla de culoarea mierii dintr-o biserică rusă ticsită, suspinând abundent alături de soţia sau văduva (ea ştia prea bine care dintre variante era cea corectă) generalului a cărui răpire fusese atât de bine organizată de soţul ei şi executată cu atâta pricepere de bărbaţii solizi, eficienţi şi anonimi trimişi de superiorul lor la Paris.

O veţi vedea apoi, cu doi sau trei ani mai târziu, cântând într-un anumit *appartement* din rue George Sand, înconjurată de prieteni cuprinşi de admiraţie – şi iată cum ochii i se îngustează uşor, iar zâmbetul care-i însoţeşte

cântecul păleşte în timp ce Golubkov, reținut de ultimele detalii ale afacerii pe care o perfecta, se strecoară pe nesimțite în încăpere şi, cu un gest abia schițat, refuză oferta unui colonel încărunțit de a-i ceda propriul scaun; şi, prin curgerea neştiutoare de sine a unui cântec interpretat pentru a zecea mia oară, îi scrutează fața (e un pic mioapă, ca Anna Karenina) în căutarea unui indiciu, apoi, pe când ea se îneacă şi corăbiile lui multicolore se îndepărtează, iar ultimul cerc grăitor de pe fața Volgăi din Samara piere într-o eternitate ternă (căci acesta este ultimul cântec pe care-l va interpreta vreodată), soțul ei se apropie şi-i spune, cu o voce pe care nici un fel de aplauze n-ar putea-o înăbuşi: „Maşa, copacul va fi tăiat mâine!”.

Replica aceasta cu copacul a fost unicul moment dramatic pe care Golubkov şi l-a îngăduit pe parcursul carierei sale lipsite de culoare. Îi vom trece cu vederea respectiva izbucnire, amintindu-ne că acela era ultimul general care-i mai stătea în drum şi că evenimentele de a doua zi urmau să aibă ca rezultat propria numire. Mai târziu, se vor face glume benigne în cercul intimilor lor (umorul rusesc e o păsăruică ce se hrăneşte cu firimituri) despre nostima ciondăneală a acestor doi copii mari, în cursul căreia ea cerea iritată să fie tăiat uriaşul plop care umbrea fereastra camerei de studiu a casei lor de vacanță din suburbii, iar el îi ținea piept, afirmând că bătrânelul cel viguros era cel mai verde admirator al ei (să te strici de râs, nu alta), aşa încât s-ar fi cuvenit să-l cruțe. Observați şi maliția inofensivă a doamnei grase cu capă de hermină,

care-l tachinează pe viteazul general că s-a predat atât de repede, precum şi zâmbetul strălucitor al Slavskăi şi braţele ei întinse, reci ca piftia.

A doua zi, după-amiaza târziu, generalul Golubkov şi-a însoţit consoarta la croitoreasă, a aşteptat acolo un timp, citind *Paris-Soir*, apoi a fost trimis acasă după o rochie căreia ea ar fi vrut să i se dea drumul în talie, dar uitase s-o aducă. La intervale bine gândite, Slavska s-a prefăcut destul de bine că telefonează acasă şi-i uşurează căutarea cu belşug de amănunte. Croitoreasa, o doamnă din Armenia, şi una dintre cusătorese, mica prinţesă Tumanov, se amuzau copios în încăperea alăturată de bogăţia înjurăturilor ei rustice (ce o ajutau să nu rămână fără replică pe când juca un rol pe care imaginaţia ei era incapabilă să-l improvizeze de una singură). Acest alibi cusut cu aţă albă nu era menit să peticească anumite aspecte ale trecutului în cazul în care s-ar fi ivit probleme, căci nu aveau ce probleme să se ivească; scopul lui era să-i asigure unui om pe care nimeni n-ar fi visat vreodată să-l bănuiască un inventar banal de fapte atunci când lumea va căuta să afle cine a fost ultima persoană care l-a văzut pe generalul Fedcenko.

După ce au fost răscolite destule şifoniere imaginare, Golubkov a fost văzut venind cu rochia (care, desigur, se afla de mult la el în maşină). Apoi şi-a reluat lectura, în timp ce soţia lui proba tot felul de lucruri.

5

Acele aproximativ treizeci şi cinci de minute cât a lipsit s-au dovedit a fi un interval suficient. Pe când începuse ea să se prostească la telefonul mut, el se întâlnise deja cu generalul la colțul unei străzi pustii şi-l ducea cu maşina la o întâlnire imaginară ale cărei detalii fuseseră stabilite din timp de-aşa manieră încât secretul să pară firesc, iar prezența, obligatorie. După câteva minute opri şi coborâră amândoi. „Nu asta e strada", spuse generalul Fedcenko. „Nu", îi răspunse generalul Golubkov, „dar e un loc potrivit ca să-mi parchez maşina. N-aş vrea s-o las chiar în fața cafenelei. O s-o luăm pe scurtătură, pe străduța aceea. N-avem de mers decât două minute". „Bine, atunci să mergem", zise bătrânul dregându-şi glasul.

În acea zonă a Parisului, străzile aveau nume de filozofi, iar cea pe care apucaseră ei se chema, după un erudit părinte al oraşului, rue Pierre Labime. Te conducea cu blândețe pe lângă o biserică întunecată şi nişte schele către o zonă anonimă, cu locuințe oblonite retrase de la stradă în spatele unor garduri de fier, unde frunzele muribunde ale arțarilor se opreau o clipă în drumul lor de la ramurile golaşe înspre pavajul ud. Pe partea stângă a străduței era un zid lung, cu un rebus de cărămizi ițindu-se ici şi colo prin asprimea-i cenuşie; iar în zidul acela se deschidea într-un anume punct o uşă verde.

Pe când se apropiau de ea, generalul Golubkov îşi scoase tabachera tăbăcită în luptă şi se opri să-şi aprindă o

țigară. Generalul Fedcenko, nefumător, dar politicos, se opri şi el. Scurte pale de vânt răvăşeau amurgul şi primul chibrit se stinse. „Cred”, spuse generalul Fedcenko, referindu-se la o chestiune de importanță minoră pe care o discutaseră recent, „cred”, spuse el (ca să spună ceva în timp ce stătea lângă uşa aceea verde), „că dacă părintele Feodor insistă să plătească chiriile pentru toate acele locuințe din banii lui, am putea şi noi să ne ocupăm măcar de încălzire”. Se stinse şi al doilea chibrit. La o oarecare distanță, spinarea abia desluşită a unui trecător se micşoră şi în cele din urmă dispăru. Golubkov blestemă în gura mare vântul şi, cum acesta era semnalul că drumul e liber, uşa cea verde se deschise şi trei perechi de mâini îl înşfăcară, cu o viteză şi o pricepere incredibile, pe bătrânul general, care se făcu nevăzut. Uşa se trânti la loc. Generalul Golubkov îşi aprinse țigara şi se întoarse grăbit pe drumul pe care venise.

Bătrânul n-a mai fost văzut nicicând. Străinii liniştiți care închiriaseră o anumită casă liniştită pentru o lună liniştită erau nişte olandezi sau danezi nevinovați. A fost doar o iluzie optică. În zidul acela nu există nici o uşă verde, doar una cenuşie pe care nici o putere omenească n-ar fi în stare s-o deschidă. În zadar am căutat prin cele mai bune enciclopedii: nu există nici un filozof pe nume Pierre Labime.

Dar eu am văzut broscoiul din ochii prințesei. Noi, ruşii, avem o vorbă: *vsevo dvoe i est’ – smert’ da sovest’*, care în traducere ar suna cam aşa: „Numai două lucruri există cu

adevărat: moartea şi conştiinţa". Partea frumoasă în ce priveşte omenirea este că uneori nu realizăm că facem bine, dar ne dăm întotdeauna seama că facem rău. Un criminal înspăimântător, a cărui nevastă era încă şi mai şi, mi-a spus odată, pe vremea când eram preot, că ceea ce l-a frământat mereu a fost ruşinea profundă de a fi împiedicat de o ruşine şi mai profundă să stea de vorbă cu ea despre o mare nelămurire a sa: dacă nu cumva, în adâncul sufletului ei, îl disprețuia sau poate că se întreba în taină dacă nu cumva el, în adâncul sufletului lui, o disprețuia pe ea. Şi iată de ce ştiu prea bine cum trebuie să fi arătat generalul Golubkov şi soția lui când au rămas în sfârşit singuri.

6

Dar nu pentru multă vreme, în orice caz. În jurul orei zece seara, generalului L., secretarul RMA, i s-a adus la cunoştință de către generalul R. că doamna Fedcenko era foarte îngrijorată din pricina absenței inexplicabile a soțului ei. Abia atunci şi-a amintit generalul L. că pe la prânz preşedintele îi spusese pe un ton nepăsător (dar acesta era stilul obişnuit al bătrânului domn) că avea treabă în oraş spre sfârşitul după-amiezii, iar dacă nu se întorcea până la opt ar fi generalul L. aşa de bun să citească biletul pe care-l lăsase în sertarul din mijloc al biroului? Cei doi generali plecară în grabă spre birou, se opriră brusc în fața uşii de acolo, se întoarseră în grabă după cheile pe care generalul

L. uitase să le ia de acasă şi tot în grabă reveniră la sediu, unde, în sfârşit, dădură peste bilet. Acesta spunea aşa: „De la o vreme am o senzație ciudată care mă obsedează şi de care mai târziu probabil că o să mă ruşinez. Astăzi, la cinci şi jumătate după-amiază, am o întâlnire într-o cafenea de pe rue Descartes, nr. 45. Ar trebui să mă văd cu un informator de dincolo. Bănuiesc că este vorba de o capcană. Întâlnirea a fost aranjată de generalul Golubkov, care mă va duce cu maşina”.

O să trecem peste ce a spus generalul L. şi ce i-a răspuns generalul R. – dar, din câte se pare, nu erau prea ageri la minte şi au reuşit să piardă şi mai mult timp bălmăjind la telefon cu un patron de cafenea indignat. Era aproape miezul nopții când Slavska, înfăşurată într-un capot înflorat şi încercând să dea impresia că pică de somn, le deschise uşa. N-ar fi vrut să-şi deranjeze soțul, care, susținea ea, adormise deja. Voia să ştie despre ce era vorba şi dacă nu cumva i se întâmplase ceva generalului Fedcenko. „A dispărut”, răspunse onestul general L. „Ah!”, făcu Slavska şi se prăbuşi leşinată pe podea, făcând să se cutremure mobilele din salon. Teatrul nu suferise o pierdere atât de mare pe cât îşi închipuiau cei mai mulți dintre admiratorii ei.

Cei doi generali reuşiră cine ştie cum să nu-i sufle lui Golubkov nici o vorbă despre biletul pe care-l găsiseră, aşa încât, însoțindu-i la sediul RMA, acesta credea că efectiv doreau să se consulte cu el dacă să telefoneze numaidecât la poliție sau să ceară mai întâi sfatul amiralului

Gromoboiev, în vârstă de optzeci şi opt de ani, care, din motive misterioase, trecea drept un Solomon al organizației.

„Ce înseamnă asta?”, întrebă generalul L., întinzându-i lui Golubkov biletul fatal. „Citeşte-l, rogu-te.”

Golubkov îl citi – şi înțelese de îndată că totul era pierdut. Nu ne vom apleca peste abisul sentimentelor lui. Înapoie biletul cu o ridicare din umerii înguşti.

„Dacă acest bilet îi aparține într-adevăr generalului”, spuse el, „şi trebuie să recunosc că scrisul este foarte asemănător cu al lui, atunci nu-mi rămâne decât să afirm că cineva s-a folosit de identitatea mea. Oricum, am temeiuri să cred că amiralul Gromoboiev va putea să îndepărteze orice bănuială în ceea ce mă priveşte. Propun să mergem la dânsul de îndată.”

„Da”, spuse generalul L., „e mai bine să mergem acum, cu toate că ora este foarte înaintată.”

Generalul Golubkov îşi îmbrăcă trenciul foşnitor şi ieşi. Generalul R. îl ajută pe generalul L. să-şi recupereze fularul. Alunecase pe jumătate de pe unul dintre acele scaune ținute în vestibul şi condamnate să susțină lucruri, nu oameni. Generalul L. suspină şi-şi potrivi pe cap vechea pălărie de fetru, folosindu-se de ambele mâini pentru această operațiune delicată. Apoi se îndreptă spre uşă. „O clipă, generale”, îi spuse generalul R. cu o voce joasă. „Aş vrea să te întreb ceva. Ca de la un ofițer la altul, dumneata eşti absolut sigur că... în sfârşit, că generalul Golubkov spune adevărul?”

„Asta rămâne de văzut”, răspunse generalul L., care era unul dintre acei oameni ce cred că atâta vreme cât o propoziție e o propoziție, înseamnă neapărat ceva.

În uşă, îşi atinseră curtenitori coatele. În cele din urmă, cel niţeluş mai bătrân îşi asumă privilegiul şi-şi făcu o ieşire plină de eleganță. După care se opriră amândoi pe palier, căci casa scării li se părea ciudat de goală. „Generale!”, strigă generalul L. către parter. După care se uitară unul la altul. După care se năpustiră stângaci pe treptele urâte, ieşiră în stradă, se opriră în burnița întunecată, se uitară în toate părțile, apoi din nou unul la altul.

Ea a fost arestată a doua zi în zori. Pe tot parcursul anchetei, şi-a păstrat neştirbit aerul de nevinovăție îndurerată. Poliția franceză a dat dovadă de o indolență suspectă în găsirea eventualelor indicii, de parcă în opinia lor dispariția generalilor ruşi era un fel de straniu obicei local, un fenomen oriental, un proces de disoluție care probabil n-ar fi trebuit să aibă loc, dar era cu neputință să-l împiedici. Se părea, totuşi, că *la Sûreté* ştia mai multe despre dedesubturile acestor dispariții decât considera înțelepciunea diplomatică potrivit să divulge. Ziarele din străinătate au tratat întreaga chestiune cu o lejeritate glumeață şi uşor plictisită. Una peste alta, *l’affaire Slavska* n-a ținut prima pagină – emigranții ruşi nu mai erau, în mod cert, la modă. O amuzantă coincidență a făcut ca atât o agenție de presă germană, cât şi una sovietică să

informeze laconic că doi generali ruşi Albi din Paris au dispărut cu fondurile Armatei Albe.

7

Procesul a fost ciudat de încâlcit şi de neconcludent, martorii n-au strălucit în nici un fel, iar condamnarea Slavskăi pentru răpire putea fi atacată în instanță. Tot felul de fleacuri distrăgeau atenția de la problema de fond. Oameni nepotriviți îşi aminteau lucruri potrivite şi viceversa. A apărut o notă de plată semnată de un anume Gaston Coulot, fermier, „*pour un arbre abattu*”. Generalul L. şi generalul R. au fost chinuiți fără milă de un avocat sadic. Un *clochard* parizian, una din acele figuri colorate cu barba țepoasă şi nasul ca un gogoşar (un rol uşor de jucat) care-şi poartă toate bunurile lumeşti în vastele lor buzunare şi-şi înfăşoară picioarele în straturi groase de ziare în lipsă de şosete, pe care le vezi rezemate confortabil, cu picioarele desfăcute şi o sticlă de vin în mână, de zidul gata să se prăbuşească al unei clădiri ce n-a fost isprăvită niciodată, a oferit o descriere sordidă a felului în care, de la postul lui de observație, a văzut cum unii bruftuiau un bătrân. Două rusoaice, dintre care una fusese tratată cu ceva vreme în urmă de o formă acută de isterie, au afirmat că în ziua faptei i-au văzut pe generalul Golubkov şi pe generalul Fedcenko în maşina celui dintâi. Pe când se afla în vagonul-restaurant al unui tren german, un violonist rus... dar n-are rost să reproducem toate aceste jalnice zvonuri.

Mai surprindem apoi câteva ultime imagini fugare ale Slavskăi în închisoare. Tricotând umilă într-un ungher. Scriindu-i doamnei Fedcenko scrisori pătate de lacrimi, în care-i spunea că de-acum deveniseră surori, pentru că soții amândurora fuseseră prinşi de bolşevici. Implorând să i se permită să se dea cu ruj. Suspinând şi rugându-se în brațele unei călugărițe rusoaice tinere şi palide, ce venise să-i spună că avusese o viziune în care i se dezvăluise nevinovăția generalului Golubkov. Cerând imperios să i se înapoieze exemplarul din Noul Testament pe care poliția îl păstra – îl păstra departe de ochii experților care se apucaseră să descifreze cu spor anumite notițe de pe marginea Evangheliei după Ioan. La ceva vreme după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a început să sufere de o boală internă misterioasă şi când, într-o dimineață de vară, trei ofițeri germani şi-au făcut apariția la infirmeria închisorii, cerând să o vadă, li s-a spus de îndată că murise – ceea ce se prea poate să fi fost adevărat.

Se pune întrebarea dacă, într-un fel sau altul, soțul ei reuşise să-i dea de ştire unde se află sau se gândise că e mai sigur s-o lase singură la greu. Unde s-o fi dus, bietul *perdu*? Oglinzile supoziției nu pot înlocui pupila cunoaşterii. Poate că şi-a găsit adăpost în Germania, unde i s-a încredințat un post de funcționar mărunt la Academia Baedecker pentru Tineri Spioni. Poate că s-a întors în țara unde cucerise oraşe de unul singur. Poate că nu. Poate fusese convocat de arhişeful lui, care-i spusese, cu vagul

lui accent străin şi soiul acela special de blândeţe pe care-l cunoaştem cu toţii: „Mă tem, prietene, că nu mai avem nevoie de serviciile dumitale” – şi, pe când X dă să plece, arătătorul delicat al doctorului Puppenmeister apasă pe un buton de pe marginea impasibilului său birou, iar sub picioarele lui X se deschide o trapă prin care acesta (omul care ştia „prea multe”) alunecă spre propriu-i sfârşit sau îşi sfărâmă oasele prăbuşindu-se prin tavan în camera de zi a cuplului în vârstă de la etajul de mai jos.

Oricum ar fi, spectacolul s-a terminat. Îţi ajuţi iubita să-şi îmbrace haina şi intri în curentul lent al celor care, asemeni ţie, se îndreaptă spre ieşire. Uşile de siguranţă se deschid spre laterale neaşteptate ale nopţii, unde curentul acesta se descompune în firişoare. Dacă, asemeni mie, preferi, din motive de orientare, să ieşi pe unde ai intrat, vei trece din nou pe lângă afişele care ţi s-au părut atât de îmbietoare cu două ore în urmă. Cavaleristul rus în uniforma lui pe jumătate poloneză se apleacă de pe armăsarul de polo ca să-şi salte-n şa frumoasa cu cizme roşii, al cărei păr negru se revarsă în valuri de sub căciula de astrahan. L’Arc de Triomphe se învecinează cu un Kremlin cu cupole sumbre. Generalul Golubkov îi înmânează un teanc de documente secrete agentului cu monoclu al unei Puteri Străine... Mai repede, copii, haideţi să ieşim în noaptea cea austeră, în pacea târşâită a trotuarelor familiare, în universul solid al băieţilor pistruiaţi şi al spiritului tovărăşesc. Bine te-am găsit, realitate! Această ţigară tangibilă va fi o gură de aer

proaspăt după tot divertismentul ăsta îmbâcsit. Uite, domnul zvelt şi elegant din faţa noastră îşi scapără şi el chibritul după ce a bătut uşor un „Luuu-chiii” de dosul tabacherei sale vechi de piele.

(1943)

Traducere de Anca Băicoianu

La Alep, odată...

Dragă V.,

Îţi scriu ca să-ţi spun, printre altele, că am ajuns în sfârşit aici, în ţara spre care m-au îndreptat atâtea apusuri. Unul dintre primii cunoscuţi pe care i-am întâlnit a fost dragul nostru Gleb Alexandrovici Gekko, traversând mohorât Columbus Avenue în căutarea acelui *petit café du coin* unde nici unul dintre noi trei nu va mai pune vreodată piciorul. Părea să creadă că, într-un fel sau altul, trădezi literatura naţională şi mi-a dat adresa ta cu o scuturare dezaprobatoare a capului său cărunt, de parcă n-ai fi meritat privilegiul de a primi veşti de la mine.

Am o poveste pentru tine. Asta îmi aduce aminte – adică felul în care m-am exprimat îmi aduce aminte – de zilele când scriam primele versuri spumoase şi călduţe ca laptele proaspăt muls şi tot ce vedeam în jur – un trandafir, o baltă, o fereastră luminată – ne striga: „Sunt o rimă!”. Da, universul nostru e cum nu se poate mai util. Ne jucăm,

răposăm: *igraem*, *umiraem*; *igrima*, *umirima*. Şi sufletele sonore ale verbelor ruseşti dau un sens gesturilor neînfrânate ale arborilor sau unui ziar abandonat care lunecă şi se opreşte şi flutură iar, fâlfâieli avortate şi salturi aptere de-a lungul unui chei măturat de vânt. Dar în clipa asta nu sunt poet. Mă arăt în faţa ta ca doamna exuberantă din Cehov care murea să fie descrisă.

M-am căsătorit, stai să mă gândesc, la vreo lună după ce tu ai părăsit Franţa şi cu câteva săptămâni înainte ca drăguţii de nemţi să dea năvală în Paris. Deşi am dovezi scrise ale acestui mariaj, acum sunt convins că soţia mea n-a existat niciodată. Poate că numele ei ţi-e cunoscut din alte surse, dar n-are nici o importanţă: e numele unei iluzii. De aceea, pot vorbi despre ea cu aceeaşi detaşare cu care m-aş referi la un personaj dintr-o povestire (dintr-o povestire de-a ta, mai precis).

A fost dragoste la prima atingere, mai degrabă decât la prima vedere, căci ne mai întâlnirăm de câteva ori şi nu-mi făcuse o impresie deosebită; dar într-o seară, când o conduceam acasă, o replică a ei fermecător de desuetă m-a făcut să mă încovoi de râs şi s-o sărut uşor pe păr – şi cunoaştem, desigur, cu toţii explozia aceea orbitoare provocată de simplul fapt că o păpuşică e ridicată de pe podeaua unei case abandonate cu îngrijire: soldatul care-o face n-aude nimic; pentru el, asta e doar expansiunea mută şi nelimitată a ceea ce în timpul vieţii sale a fost o gămălie de lumină în centrul întunecat al fiinţei. Şi, de fapt, motivul pentru care concepem moartea în termeni celeşti este acela

că firmamentul vizibil, mai cu seamă noaptea (deasupra Parisului sub consemn de camuflaj, cu arcadele lugubre ale bulevardului Exelmans şi murmurul alpin necontenit al tristelor latrine), este simbolul cel mai adecvat şi mai manifest al acelei gigantice explozii tăcute.

Dar pe ea n-o pot desluşi. Rămâne la fel de nebuloasă precum cel mai reuşit poem al meu – acela despre care ai scris cu o batjocură înfiorătoare în *Literaturnîie Zapiski*. Când vreau să mi-o imaginez, sunt nevoit să mă agăţ mental de o mică aluniţă maronie de pe antebraţul ei acoperit cu puf, aşa cum te concentrezi asupra unui semn de punctuaţie dintr-o frază ilizibilă. Poate că dacă s-ar fi machiat mai abundent sau mai frecvent azi i-aş putea vedea în minte chipul sau măcar delicatele brazde transversale ale buzelor uscate, rujate aprins; dar nu izbutesc, nu izbutesc – deşi le mai simt din când în când atingerea fugară jucându-se de-a v-aţi ascunselea cu simţurile mele, ca într-un vis sfâşietor în care ne încleştăm unul de altul printr-o ceaţă dureroasă şi nu-i pot vedea culoarea ochilor pentru că irisurile îi sunt înecate de un văl opac de lacrimi.

Era mult mai tânără decât mine – nu la fel de tânără ca Natalia cea cu umeri frumoşi şi dezgoliţi şi cercei lungi pe lângă măsliniul Puşkin; dar diferenţa era suficient de mare ca să dea naştere acelui romantism retrospectiv care imită cu plăcere destinul unui geniu neîntrecut (până la gelozie, până la mizerie, până la chinul de a-i vedea ochii migdalaţi întorcându-se spre blondul ei Cassio din dosul evantaiului

din pene de păun), chiar dacă nu-i poate imita şi poezia. Dar versurile mele îi plăceau şi n-ar fi căscat prea mult, aşa cum se spune că făcea cealaltă de fiecare dată când poemul pe care i-l citea soţul ei depăşea în lungime un sonet. Dacă a rămas pentru mine o fantomă, poate şi eu am fost astfel pentru ea: bănuiesc că n-a atras-o decât obscuritatea poeziei mele; apoi a sfâşiat acest văl şi prin ruptură a întrezărit chipul cu neputinţă de iubit al unui străin.

După cum ştii, plănuisem de ceva vreme să urmez exemplul reuşitei tale evadări. Mi-a vorbit despre un unchi al său care locuia, după spusele ei, la New York; fusese profesor de echitaţie la un colegiu de prin Sud şi sfârşise prin a se căsători cu o americancă bogată; aveau împreună o fetiţă surdă din născare. Zicea că le-a pierdut adresa cu multă vreme în urmă, dar câteva zile mai târziu aceasta a reapărut miraculos, aşa că le-am trimis o scrisoare plină de dramatism la care n-am primit nici un răspuns. N-avea prea mare importanţă, căci mi se dăduse deja o invitaţie oficială din partea profesorului Lomcenko din Chicago; dar când a început invazia nu făcusem încă nici un alt demers pentru a obţine actele necesare, în schimb presimţeam că dacă am mai fi rămas mult la Paris, un compatriot binevoitor ar fi atras, mai devreme sau mai târziu, atenţia celor interesaţi asupra mai multor pasaje dintr-o carte a mea, unde susţineam că Germania, împovărată de numeroasele ei păcate, era menită să rămână în veci bătaia de joc a întregii lumi.

Aşa că am pornit în catastrofala noastră lună de miere. Striviți şi zgâlțâiți în mijlocul acelui exod apocaliptic, aşteptând trenuri cu orar incert şi destinație incertă, străbătând decorul ponosit al unor oraşe abstracte, trăind în crepusculul neîntrerupt al extenuării, aşa am fugit; şi cu cât ne îndepărtam mai tare, cu atât devenea mai limpede că ceea ce ne mâna nu era doar un nebun încătărămat, cu cizme de cavalerist şi gama lui de aberații de diverse soiuri – nu, era ceva căruia el îi servea doar ca simbol, ceva monstruos şi impalpabil, un val de oroare imemorială, fără chip şi fără dată, care încă mă mai ajunge din urmă chiar şi aici, în vidul verde al lui Central Park.

O, a suportat destul de bine – cu un fel de veselie buimacă. Numai o dată a început să suspine din senin, într-un compartiment compătimitor de tren. „Câinele", spunea, „câinele pe care l-am abandonat. Nu pot să-l uit pe bietul câine." Autenticitatea suferinței ei m-a descumpănit, căci n-avusesem niciodată câine. „Ştiu", mi-a răspuns ea, „dar am încercat să-mi imaginez cum ar fi fost dacă am fi cumpărat până la urmă setterul acela. Şi gândeşte-te că acum ar fi scheunat în spatele uşii încuiate." Nu fusese niciodată vorba să cumpărăm un setter.

N-aş vrea să uit nici fâşia aceea de şosea şi vederea unei familii de refugiați (două femei şi un copil) al căror tată sau bunic murise. Cerul era un tumult de nori negri şi trandafirii, cu un mănunchi urât de raze ițindu-se de după gluga unui deal, iar mortul zăcea întins pe spate sub un platan prăfuit. Cu mâinile şi scormonind cu un băț, femeile

încercaseră să sape un mormânt la marginea drumului, dar pământul era prea tare; se lăsaseră păgubaşe şi acum stăteau alături, printre macii vlăguiți, la o oarecare depărtare de cadavru şi de barba lui întoarsă către cer. Doar băieţelul se mai opintea, săpa şi scormonea, până când a răsturnat o piatră plată şi a uitat de obiectul eforturilor lui solemne, căci, aşezat pe vine, cu gâtul lui subțire şi elocvent expunând călăului întreg şiragu-i de vertebre, privea cu bucurie şi uimire mii de furnici mărunte, cafenii fojgăind, încrucişându-şi cărările, împrăştiindu-se în căutarea unui adăpost în Gard, în Aude, în Drôme, în Var, în Basses-Pyrénées – noi doi ne-am oprit abia la Pau.

S-a dovedit prea dificil să trecem graniţa în Spania, aşa încât am hotărât să ne continuăm drumul spre Nisa. Într-un loc numit Faugères (unde trenul oprea zece minute), m-am strecurat cu greu prin îmbulzeală şi am coborât să cumpăr ceva de mâncare. După câteva minute, când am revenit, trenul dispăruse, iar bătrânul cu vorbă împleticită răspunzător de golul sinistru care mi se căsca înainte (praf de cărbune lucind în soare între şinele goale şi indiferente şi o coajă singuratică de portocală) mi-a spus cu grosolănie că oricum n-aveam nici un drept să cobor.

Într-o lume mai bună, aş fi putut da de soţia mea şi să-i spun ce să facă (atât biletele, cât şi cea mai mare parte din bani erau la mine); dar aşa, lupta mea de coşmar cu telefonul s-a dovedit zadarnică, aşa că am curmat pe rând tot şirul de voci miniaturale răstindu-se înfundat la mine,

am trimis două sau trei telegrame care probabil sunt pe drum abia acum, iar seara târziu am luat cursa locală spre Montpellier, căci trenul ei nu se târa mai departe de-atât. Cum n-am găsit-o acolo, aveam două posibilități: fie să merg mai departe, căci s-ar fi putut afla în trenul de Marsilia pe care eu tocmai îl pierdusem, fie să mă întorc, pentru că s-ar fi putut să mă aştepte la Faugères, de unde plecasem. Nu mai ştiu ce raționament încâlcit m-a dus la Marsilia şi-apoi la Nisa.

Poliția n-a făcut mai nimic să mă ajute, în afară de procedura de rutină constând în a transmite nişte date false la nişte destinații improbabile; unul a tunat la mine că sunt o pacoste; altul a ocolit problema punând la îndoială autenticitatea certificatului de căsătorie, întrucât fusese ştampilat în ceea ce el numea partea greşită; al treilea, un *commissaire* gras cu ochi căprui şi apoşi, mi-a mărturisit că în timpul liber scria versuri. Am încercat să dau de diverse cunoştințe printre numeroşii ruşi stabiliți sau nimeriți la Nisa. Pe aceia care aveau sânge evreiesc în vine i-am auzit vorbind despre nefericitele lor rubedenii îngrămădite în trenurile ce le duceau spre iad; şi propria mea nenorocire a dobândit, prin contrast, un aer banal de irealitate, cum stăteam într-o cafenea aglomerată, cu marea de un albastru lăptos în fața mea şi murmurul ca de scoică în spate, repetând iar şi iar povestea masacrului şi a durerii, cu paradisul cenuşiu de cealaltă parte a oceanului şi cu atitudinea şi toanele unor consuli neîndurători.

La o săptămână după sosirea mea, un poliţist în civil cu un aer plictisit a venit să mă caute şi m-a condus pe o străduţă întortocheată şi puturoasă spre o casă afumată, pe care inscripţia „Hotel” era aproape ştearsă de murdărie şi de vreme; mi-a spus că o găsiseră pe soţia mea acolo. Fata pe care mi-a arătat-o era, desigur, o străină; dar amicul meu Holmes s-a tot străduit o vreme să ne facă să mărturisim că suntem căsătoriţi, în timp ce partenerul ei tăcut şi musculos stătea şi asculta, cu braţele goale încrucişate pe pieptul dungat.

După ce am scăpat în cele din urmă de oamenii aceia şi m-am întors în cartierul unde locuiam, am trecut din întâmplare pe lângă o coadă substanţială în faţa unui magazin alimentar; şi acolo, printre ultimii aflaţi la rând, am văzut-o pe soţia mea, ridicată în vârful picioarelor să vadă ce anume se găsea de vânzare. Cred că primul lucru pe care mi l-a spus a fost că speră să fie portocale.

Povestea ei era un pic confuză, dar cât se poate de banală. Se întorsese la Faugères şi se dusese direct la secţia de poliţie, în loc să întrebe mai întâi la gară, unde îi lăsasem un mesaj. Un grup de refugiaţi i-a propus să li se alăture; şi-a petrecut noaptea într-un magazin de biciclete în care nu mai rămăsese nici o bicicletă, pe podea, alături de trei femei mai în vârstă întinse, spunea ea, ca buştenii într-o stivă. A doua zi şi-a dat seama că nu avea destui bani să ajungă la Nisa. Până la urmă, a mai împrumutat de la una dintre femeile-buşteni. Dar apoi s-a urcat într-un tren greşit şi a ajuns într-un oraş al cărui nume nu şi-l

amintea. Era la Nisa doar de două zile, iar la biserica rusă dăduse peste nişte prieteni care-i spuseseră că mă aflam acolo şi întrebam de ea şi că sigur o să dăm unul de altul.

Ceva mai târziu, pe când stăteam pe marginea singurului scaun din mansarda mea, cu braţele în jurul coapselor ei tinere şi zvelte (îşi peria părul mătăsos, dându-şi capul pe spate la fiecare mişcare), zâmbetul ei palid s-a preschimbat deodată într-un tremur ciudat şi şi-a pus mâna pe umărul meu, uitându-se în jos la mine de parcă eram o imagine reflectată într-o băltoacă, pe care o vedea atunci pentru întâia oară.

„Te-am minţit, dragul meu", mi-a zis. „*Ia Igunia.* Am petrecut câteva nopţi în Montpellier cu o brută de om pe care l-am cunoscut în tren. N-am vrut să se întâmple aşa ceva. Vindea loţiuni de păr."

Timpul, locul, caznele. Evantaiul, mănuşile, masca. Mi-am petrecut noaptea aceea şi multe altele smulgându-i povestea frântură cu frântură, dar nu pe de-a-ntregul. Trăiam cu impresia bizară şi neîntemeiată că trebuia mai întâi să aflu fiece detaliu, să reconstitui fiece minut şi abia apoi să mă hotărăsc dacă pot îndura. Dar limita impusă acestei cunoaşteri era de neatins şi mi-era cu neputinţă să prevăd cu aproximaţie punctul dincolo de care să mă imaginez satisfăcut, căci, desigur, numitorul fiecărei fracţiuni de cunoaştere era, la modul potenţial, infinit, cum infinit era numărul de intervale dintre fracţiunile însele.

O, prima oară fusese prea obosită ca să-i mai pese, iar data următoare nu i-a mai păsat pentru că era sigură că o

părăsisem; şi, din câte se părea, considera că asemenea explicaţii ar fi trebuit să fie un soi de consolare pentru mine, şi nu absurditatea şi agonia care erau de fapt. Am ţinut-o aşa o veşnicie, ea cedând nervos din când în când, dar revenindu-şi şi răspunzând întrebărilor mele imposibil de încredinţat hârtiei cu şoapte înăbuşite sau încercând, cu un zâmbet jalnic, să se strecoare în siguranţa relativă a unor comentarii fără relevanţă, iar eu apăsând întruna măseaua dureroasă până când maxilarul aproape că-mi exploda de durere, o durere arzătoare care părea cumva de preferat uşorului, dar permanentului disconfort al acceptării umile.

Şi ţine cont că în intervalele dintre aceste interogatorii încercam să obţinem de la autorităţile reticente anumite hârtii care, la rândul lor, ne-ar fi permis să solicităm în mod legal un al treilea set de acte, care ne-ar fi ajutat să obţinem un permis pe baza căruia solicitantul putea cere alte hârtii care poate că i-ar fi permis să afle cum şi de ce se întâmplase totul. Pentru că, deşi îmi puteam închipui acea abominabilă scenă recurentă, nu izbuteam să asociez umbrele ei groteşti şi îngroşate cu membrele fragile ale soţiei mele, care tremura şi gâfâia şi se topea în îmbrăţişarea mea violentă.

Nu ne mai rămăsese, aşadar, nimic altceva decât să ne chinuim unul pe altul, să aşteptăm ore în şir la prefectură, completând formulare, discutând cu prieteni care exploraseră deja măruntaiele ascunse ale tuturor tipurilor de vize, rugându-ne de secretare şi completând alte

formulare, iar drept urmare lubricul şi multitalentatul ei comis-voiajor s-a topit într-un amalgam alcătuit din oficiali cu rânjete ostile şi mustăți de şobolan, maldăre mucede de documente vetuste, miasme de cerneală violetă, mite strecurate sub sugative cangrenoase, muşte grase gâdilând găturI umede cu picioruşele lor reci, agile şi păroase, fotografii încă umede, mişcate şi uşor concave ale celor şase dubluri subumane personale, ochii tragici şi politețea răbdătoare ale solicitanților născuți în Sluțk, Starodub sau Bobruisk, pâlniile şi scripeții Sfintei Inchiziții, zâmbetul groaznic al bărbatului chel cu ochelari căruia i se spusese că paşaportul lui era de negăsit.

Mărturisesc că într-o seară, după o zi încă şi mai detestabilă decât de obicei, m-am lăsat să cad pe o bancă de piatră, plângând şi blestemând lumea asta prost întocmită în care mâini umede de consuli şi *commissaires* jonglau cu milioane de vieți. Am băgat de seamă că şi ea plângea şi i-am spus că toate astea n-ar fi avut atâta importanță dacă n-ar fi făcut ce-a făcut.

„O să mă crezi nebună”, mi-a zis ea cu o vehemență care o clipă aproape că a transformat-o într-o făptură reală, „dar n-am făcut nimic – jur că nu. Poate că trăiesc mai multe vieți deodată. Poate am vrut să te pun la încercare. Poate că banca asta e doar un vis şi noi suntem de fapt la Saratov sau pe o stea.”

Te-aş plictisi descriind cu de-amănuntul diversele etape prin care am trecut înainte de a accepta în cele din urmă versiunea inițială a motivului întârzierii ei. Nu-i vorbeam şi-

mi petreceam mare parte din timp de unul singur. Ea tremura şi se topea, apoi apărea iarăşi cu câte un flecuşteț care, după socoteala ei, mi-ar fi făcut plăcere – o mână de cireşe, trei neprețuite țigări şi altele asemenea –, tratându-mă cu drăgălăşenia calmă şi mută a unei asistente care vine şi pleacă de lângă un convalescent ursuz. Am încetat să-i mai vizitez pe cei mai mulți dintre prietenii noştri comuni, fiindcă îşi pierduseră interesul pentru tribulațiile legate de paşaportul meu şi păreau cumva ostili. Am compus câteva poeme. Am băut cât de mult vin am putut. Într-o zi, am strâns-o la pieptul meu care gemea şi am plecat pentru o săptămână la Caboule, unde am stat întinşi pe pietricelele rotunde şi trandafirii de pe plaja îngustă. În chip ciudat, cu cât noua noastră relație părea mai fericită, cu atât mai puternic simțeam o undă de tristețe apăsătoare, dar îmi ziceam întruna că asta e o trăsătură intrinsecă a adevăratei beatitudini.

Între timp, s-a produs o schimbare în tiparul mereu în mişcare al destinelor noastre şi în sfârşit am ieşit dintr-un birou întunecos şi înăbuşitor cu două dolofane *visas de sortie* în mâinile mele tremurătoare. În acestea a fost injectat cum se cuvine serul SUA, după care am plecat în grabă la Marsilia şi am reuşit să prind bilete la următorul vapor. M-am întors şi am urcat scările cu paşi grei. Am văzut un trandafir într-un pahar pus pe masă – rozul de fondantă al frumuseții lui palpabile, bulele de aer parazite de-a lungul tulpinii. Cele două rochii de schimb ale ei dispăruseră, dispăruseră şi pieptănul, haina în carouri şi

bentița mov cu fundă mov pe care o purta pe post de pălărie. Nu era nici un bilet prins cu un bold de fața de pernă, nimic altceva în toată camera care să-mi fi putut da vreun indiciu, căci, desigur, trandafirul era din soiul acela pe care poetaştrii francezi îl numesc *une cheville*.

M-am dus la Veretennikovi, care nu ştiau nimic; la Hellmani, care n-au vrut să-mi spună; şi la Elaghini, care nu ştiau dacă să-mi spună sau nu. Într-un târziu, bătrâna doamnă – şi ştii cum e Anna Vladimirovna în momentele de cotitură – a cerut să i se aducă bastonul cu vârf de cauciuc, şi-a săltat cu greu, dar plină de hotărâre, cărnurile din fotoliul ei preferat şi am ieşit împreună în grădină. Acolo m-a înştiințat că, dat fiind faptul că era de două ori mai în vârstă decât mine, avea dreptul să-mi spună că sunt un bădăran şi un nemernic.

Imaginează-ți scena: grădina minusculă acoperită cu pietriş, cu un ghiveci albastru de iasomie şi-un chiparos singuratic; terasa cu dale crăpate unde tatăl bătrânei doamne moțăise cu un pled pe genunchi după ce se retrăsese din postul lui de guvernator în Novgorod pentru a petrece câteva seri la Nisa în amurgul vieții; cerul de un verde palid; o boare vanilată în înserarea tot mai întunecată; greierii şi scârțâitul lor metalic cu două octave peste Do; şi Anna Vladimirovna, cu faldurile obrajilor clătinându-se spasmodic în timp ce-mi adresa o maternă, dar nemeritată insultă.

În cele câteva săptămâni care trecuseră, dragă V., de fiecare dată când se dusese singură în vizită la cele trei sau

patru familii pe care le cunoşteam amândoi, fantomatica mea soție împuiase urechile curioase ale acelor oameni cumsecade cu o istorie extraordinară. Şi anume: că se îndrăgostise nebuneşte de un tânăr francez care i-ar fi putut oferi un castel cu creneluri şi un nume cu blazon; că mă implorase să-i acord divorțul şi o refuzasem; că, de fapt, i-aş fi spus că mai degrabă aş împuşca-o pe ea şi-apoi pe mine decât să plec singur la New York; că îmi zisese că într-o situație similară tatăl ei se purtase ca un gentleman; că îi răspunsesem că nu dau doi bani pe *son cocu de père*.

Mai erau o sumedenie de alte detalii absurde de acelaşi soi – dar se țineau laolaltă atât de bine, încât nu e de mirare că bătrâna doamnă m-a pus să jur că n-o s-o pornesc pe urmele celor doi îndrăgostiți cu piedica pistolului trasă. S-au dus, mi-a spus ea, la un castel din Lozère. Am întrebat-o dacă l-a văzut vreodată pe bărbatul acela. Nu, dar îi văzuse fotografia. Pe când mă pregăteam să plec, Anna Vladimirovna, care se mai înmuiase, ba chiar îmi dăduse mâna să i-o sărut, şi-a ieşit iarăşi din fire, a lovit pietrişul cu bastonul şi mi-a spus cu vocea ei puternică şi groasă: „Dar e ceva pentru care n-o să te iert în veci: câinele ei, bietul animal pe care l-ai spânzurat cu mâna ta înainte de a părăsi Parisul”.

Dacă aristocratul cu stare se preschimbase în comis-voiajor ori viceversa sau dacă nu era vorba nici de unul, nici de altul, ci de rusul acela fără sare şi piper care îi făcuse curte înainte de-a se mărita cu mine – asta n-avea

nici cea mai mică importanță. Plecase. Se sfârşise. Aş fi fost nebun să iau de la capăt coşmarul căutării şi aşteptării ei.

În a patra dimineață a unei călătorii lungi şi triste peste ocean, m-am întâlnit pe punte cu un doctor în vârstă, scorțos, dar simpatic, cu care jucasem şah la Paris. M-a întrebat dacă soția mea suporta greu marea aceea zbuciumată. I-am spus că mă îmbarcasem numai eu; cu un aer descumpănit, mi-a zis că o văzuse cu câteva zile înainte de a lua vaporul, şi anume la Marsilia, plimbându-se – fără țintă, i se păruse lui – de-a lungul cheiului. Îi spusese că aveam să vin şi eu curând, cu bagajele şi biletele.

Acesta ar fi, cred eu, esențialul întregii istorii – deşi, dacă o scrii, ar fi mai bine să nu dai rolul acesta unui doctor, e un procedeu uzat. În clipa respectivă am avut deodată certitudinea că ea nu existase niciodată. Să-ți mai spun ceva. Când am ajuns aici, m-am grăbit să-mi satisfac o curiozitate morbidă: m-am dus la adresa pe care mi-o dăduse cândva; s-a dovedit a fi un spațiu gol şi anonim între două clădiri de birouri; am căutat numele unchiului ei în cartea de telefon; nu figura; am întrebat pe unii şi pe alții, iar Gekko, care ştie şi toaca-n cer, mi-a adus la cunoştință că insul respectiv şi soția lui cabalină erau, într-adevăr, reali, dar se mutaseră la San Francisco după ce fetița lor surdă murise.

Privind trecutul din punct de vedere grafic, văd amorul nostru mutilat ascuns în fundul unei văi cețoase dintre două masive muntoase palpabile: viața a fost reală înainte de asta şi va fi reală şi de acum încolo, nădăjduiesc. Nu

chiar de mâine, ce-i drept. Poate de poimâine. Tu, fericit muritor, cu familia ta minunată (ce mai face Ines? dar gemenii?) şi diversele-ţi preocupări (ce-ţi mai fac lichenii?), cu greu ai putea să-mi lămureşti nenorocirea în termenii înţelegerii omeneşti, dar ai putea să aduci puţină lumină prin prisma artei tale.

Dar, totuşi, ce păcat! Blestemată-ţi fie arta, mă simt înfiorător de mizerabil. Ea se preumblă întruna acolo unde plasele cafenii sunt întinse la uscat pe galeţii fierbinţi, iar lumina ferfeniţită a valurilor joacă pe coasta unei bărci pescăreşti cu sânul de funingini. Undeva, cumva, am făcut o greşeală ireparabilă. În năvoadele cafenii strălucesc ici şi colo frânturi palide de solzi. Dacă nu bag de seamă, ajung tocmai la *Alep*. Cruţă-mă, V.: să pui asta în titlu înseamnă să măsluieşti cărţile îmbibându-le cu o otravă cumplită.

(1943)

Traducere de Anca Băicoianu

Un poet uitat

1

În 1899, în greoiul şi bine căptuşitul St. Petersburg al acelor vremuri, o organizaţie culturală proeminentă, Societatea pentru Propăşirea Literaturii Ruse, a decis să

celebreze cu mare fast memoria poetului Konstantin Perov, care murise cu o jumătate de veac înainte, la înflăcărata vârstă de douăzeci şi patru de ani. I se spunea Rimbaud al Rusiei şi, cu toate că puştiul francez îl întrecea ca valoare, această comparație nu era întru totul nejustificată. La doar optsprezece ani a compus remarcabilele *Nopți georgiene*, o „epopee onirică" lungă şi plină de înfloriturі, în care anumite pasaje sfâşie vălul decorului oriental tradițional, făcând să adie o boare divină care plasează subit efectul senzorial al adevăratei poezii chiar între omoplații cititorului.

Trei ani mai târziu, aceasta a fost urmată de un volum de poeme: între timp, pusese mâna pe cine ştie care filozof german, iar câteva dintre texte sunt lamentabile din pricina tentativei groteşti de a îmbina autenticul spasm liric cu o explicație metafizică a universului; dar celelalte rămân la fel de proaspete şi de originale ca pe vremea când acest tânăr bizar a dislocat lexicul rus şi a sucit gâtul epitetelor prăfuite, ca să facă poezia să spumege şi să țipe în loc să ciripească. Majoritatea cititorilor admiră îndeosebi poemele în care tema emancipării, atât de caracteristică Rusiei anilor '50 ai secolului XIX, este exprimată într-un şuvoi admirabil de elocvență obscură, care, după cum afirma un critic, „nu-ți spune cine e duşmanul, dar te face să arzi de nerăbdare să porneşti la luptă". Eu, unul, le prefer pe cele mai pure şi, totodată, mai bolovănoase, cum ar fi „Țiganul" sau „Liliacul".

Perov era fiul unui mic moşier despre care nu se ştie altceva decât că a încercat să aclimatizeze arbori de ceai pe proprietatea lui de lângă Luga. Tânărul Konstantin (ca să împrumutăm tonul biografiilor) şi-a petrecut majoritatea timpului în St. Petersburg, dedicându-se unor vagi studii universitare, apoi încercând să-şi găsească o vagă slujbă de funcționar – despre îndeletnicirile lui nu se cunoaşte mare lucru, în afară de informațiile banale care se pot deduce din caracteristicile generale ale mediului său. Un pasaj din corespondența faimosului poet Nekrasov, care l-a întâlnit la un moment dat într-o librărie, ne oferă imaginea unui tânăr timid şi dezechilibrat, „stângaci şi sălbatic", cu „ochi de copil şi umeri de hamal".

Figurează, de asemenea, într-un raport al poliției, unde se menționează că „discuta pe un ton scăzut cu alți doi studenți" într-o cafenea de pe bulevardul Nevski. Iar despre sora lui, măritată cu un negustor din Riga, se spune că îi deplângea aventurile sentimentale în fața cusătoreselor şi-a spălătoreselor. În toamna lui 1849 i-a făcut o vizită tatălui său, cu scopul bine precizat de a-i cere bani pentru o călătorie în Spania. Acesta, un ins cu reacții lipsite de subtilitate, i-a cârpit o palmă; după câteva zile, bietul băiat s-a înecat în timp ce se scălda în râul din apropiere. Hainele pe care le purta şi un măr pe jumătate mâncat au fost găsite sub un mesteacăn, dar trupul n-a fost descoperit niciodată.

Posteritatea lui a fost fragilă: un pasaj din *Nopțile georgiene*, mereu acelaşi, în toate antologiile; un articol

înflăcărat al criticului radical Dobrolubov, din 1859, ridicând în slăvi aluziile revoluționare din poemele lui cele mai slabe; şi opinia răspândită prin anii ’80 că atmosfera reacționară a înăbuşit şi în cele din urmă a distrus un talent autentic, deşi nedeplin format – asta era tot.

În anii ’90 ai secolului trecut, din pricina unui interes mai pronunțat pentru poezie, care a coincis, cum se întâmplă câteodată, cu o perioadă de intransigență şi obtuzitate politică, versurile lui Perov au făcut obiectul unei redescoperiri subite, în vreme ce, pe de altă parte, spiritele liberale erau mai degrabă înclinate să urmeze linia trasată de Dobrolubov. Subscripția pentru un monument care să fie instalat într-una dintre grădinile publice s-a dovedit un succes. Un editor important a adunat toate frânturile de informații disponibile referitoare la biografia poetului şi i-a publicat operele complete într-un volum destul de substanțial. Revistele cu apariție lunară au prezentat în paginile lor câteva articole academice pe această temă. Întâlnirea comemorativă, care avea loc într-una dintre cele mai bune săli ale capitalei, a atras o mulțime de spectatori.

2

Cu câteva minute înainte de începere, când vorbitorii erau încă adunați într-o mică sală de şedințe din spatele scenei, uşa s-a deschis brusc şi în încăpere a pătruns un bătrân voinic, îmbrăcat într-o redingotă care cunoscuse – pe el sau pe altcineva – şi vremuri mai bune. Fără a acorda

nici cea mai mică atenție admonestărilor unor studenți cu brasarde, care, în calitatea lor de supraveghetori, încercau să-l rețină, s-a îndreptat plin de demnitate către membrii comitetului, a făcut o plecăciune şi a spus:

— Eu sunt Perov.

Un prieten al meu, aproape de două ori mai vârstnic decât mine, rămas astăzi singurul martor ocular al acelui eveniment, mi-a spus că preşedintele comitetului (care, în calitatea lui de redactor-şef al unui ziar, era obişnuit cu tot felul de nepoftiți excentrici) a zis fără să ridice măcar privirea:

— Dați-l afară.

Nimeni n-a schițat însă nici un gest, poate pentru că ne suntem capabili să dăm dovadă de un dram de politețe față de un om în vârstă care este, din câte se pare, beat criță. Omul s-a aşezat la masă şi, alegându-l pe acela care părea mai blajin din comitet, Slavski, traducătorul lui Longfellow, Heine şi Sully-Prudhomme (şi ulterior membru al grupării teroriste), l-a întrebat pe un ton foarte natural dacă „banii de monument” fuseseră deja strânşi şi, dacă da, când putea intra în posesia lor.

Toate mărturiile confirmă faptul că această cerere a fost exprimată pe un ton neobişnuit de calm. Nu a încercat să-şi impună punctul de vedere. Pur şi simplu l-a enunțat, de parcă posibilitatea să nu i se dea crezare nici nu i-ar fi trecut prin minte. Iar ceea ce impresiona cel mai tare era că în momentele de început ale acestei afaceri bizare, în camera aceea izolată, printre domnii aceia distinşi,

individul acesta cu barbă patriarhală, ochi de un căprui şters şi nas borcănat întreba cu aerul cel mai liniştit din lume despre suma încasată, fără să catadicsească măcar să producă genul de dovezi pe care un impostor obişnuit şi-ar fi dat osteneala să le falsifice.

— Sunteți rude? a întrebat cineva.

— Mă numesc Konstantin Konstantinovici Perov, a răspuns răbdător bătrânul. Mi s-a dat de înțeles că un membru al familiei mele se găseşte în sală, dar nu e nici în asta, nici în cealaltă.

— Câți ani aveți? l-a întrebat Slavski.

— Şaptezeci şi patru, a răspuns bătrânul, dintre care ultimii secetoşi.

— Sunteți, fără doar şi poate, conştient de faptul că poetul a cărui amintire o comemorăm în seara aceasta s-a înecat în râul Oredej acum exact cincizeci de ani, a rostit actorul Iermakov.

— *Vzdor* („Prostii”), i-a întors-o bătrânul. Am avut motivele mele să înscenez treaba asta.

— Şi acum, dragă prietene, a intervenit preşedintele, chiar cred că e momentul să pleci.

Şi l-au scos din minte şi s-au îngrămădit pe scena auster iluminată, unde o altă masă prezidențială, acoperită cu o solemnă pânză roşie şi cu necesarul număr de scaune în spatele ei, hipnotiza de o bună bucată de vreme publicul cu strălucirea tradiționalei sale carafe. În stânga acesteia, putea fi admirat tabloul în ulei împrumutat de galeria de artă Şeremetevski cu ocazia evenimentului: îl înfățişa pe

Perov la vârsta de douăzeci şi doi de ani, un tânăr smead, cu plete romantice şi gulerul cămăşii descheiat. Şevaletul pe care era aşezată pictura fusese acoperit pios cu frunze şi flori. În faţa lui se găsea un pupitru cu altă carafă, iar un pian de concert aştepta în culise să fie adus pe scenă mai târziu, pentru partea muzicală a spectacolului.

Sala era ticsită cu literaţi, avocaţi luminaţi, profesori, cercetători, studenţi entuziaşti de ambe sexe şi alte asemenea persoane. Câţiva agenţi neînsemnaţi ai poliţiei secrete fuseseră însărcinaţi să asiste la eveniment, aşezaţi în sală aşa încât să nu bată la ochi, căci guvernul ştia din proprie experienţă că cele mai scrobite întruniri culturale aveau curioasa înclinaţie de a degenera într-o orgie de propagandă revoluţionară. Faptul că unul dintre primele poeme ale lui Perov conţinea o aluzie voalată, dar laudativă la adresa insurecţiei din 1825 era un motiv întemeiat de a-şi lua anumite măsuri de precauţie: nu se ştie niciodată ce se poate întâmpla când sunt rostite în public fraze ca „suspinul sumbru al zadei siberiene vorbeşte minereului din adâncuri” (*sibirski piht ugrîmîi şoroh s podzemnoi snosiţa rudoi*).

Conform unuia dintre rapoarte, „curând am băgat de seamă că ceva ce semăna pe departe cu o încăierare dostoievskiană [autorul se referă la celebrul capitol al bufonadei din *Demonii*] crea o atmosferă de stânjeneală şi suspans”. Asta se datora faptului că bătrânul domn îi urmase hotărât pe scenă pe cei şapte membri ai comitetului jubiliar şi încercase să se aşeze cu ei la masă.

Preşedintele, al cărui scop principal era să evite o bruftuială în văzul publicului, a făcut tot posibilul să-l împiedice. Sub masca unui zâmbet politicos, i-a şoptit venerabilului ins că va cere să fie scos din sală dacă nu dă drumul scaunului al cărui spătar Slavski, cu un aer nonşalant, dar o strânsoare de fier, încerca să i-l smulgă pe neobservate din mâna bătătorită. Bătrânul s-a încăpăţânat, dar scaunul i-a scăpat din mână şi n-a mai avut astfel pe ce să se aşeze. S-a uitat în jur, a văzut în culise taburetul de la pian şi l-a adus netulburat pe scenă cu o fracţiune de secundă înainte ca mâinile unui supraveghetor nevăzut să încerce să i-l ia. S-a aşezat la o oarecare distanţă de masa prezidiului şi a devenit numaidecât principalul exponat.

În punctul acesta, comitetul a făcut greşeala fatală de a şi-l scoate iarăşi din minte: cu toţii erau, daţi-mi voie să repet, dornici să evite o scenă; şi, în plus, hortensia albastră de lângă şevalet ascundea pe jumătate privirii lor prezenţa sa odioasă. Din nefericire, bătrânul domn era cum nu se poate mai vizibil pentru public aşezat aşa, pe piedestalul lui de ocazie (a cărui capacitate de rotaţie era sugerată de un scârţâit repetat), unde şi-a scos ochelarii din toc şi, rotunjindu-şi buzele, a suflat peste lentile, imperturbabil şi în largul lui, cu capu-i venerabil, hainele negre şi ponosite şi botinele cu elastic ce aminteau, simultan, de un sărman profesoraş rus şi de un prosper antreprenor rus de pompe funebre.

Preşedintele s-a dus la pupitru şi şi-a început discursul introductiv. Şoaptele s-au întins în public ca cercurile-n

apă, căci, cum era firesc, cu toții voiau să ştie cine era bătrânul cu pricina. Cu ochelarii bine aşezați pe nas şi mâinile pe genunchi, acesta s-a uitat pieziş către portret, apoi s-a întors şi a examinat primul rând de scaune. Cei care i-au întors privirea nu s-au putut împiedica să penduleze între domul strălucitor al capului său şi cel buclat al portretului, căci în timpul îndelungatului discurs al preşedintelui împrejurările intrării sale în scenă ajunseseră la urechile tuturor, iar imaginația unora începuse să jongleze cu posibilitatea ca un poet aparținând unei epoci aproape legendare în care manualele îi amenajaseră un exil confortabil, o creatură anacronică, o fosilă vie în plasa unui pescar neştiutor, un fel de Rip van Winkle, să asiste, în jalnica-i senilitate, la reuniunea dedicată tinereții sale sclipitoare.

— ... fie ca numele lui Perov, a încheiat preşedintele, să nu fie uitat în veci de Rusia înzestrată cu gândire. Tiutcev a spus că țara noastră îşi va aminti mereu de Puşkin, aşa cum ne amintim de prima iubire pe care am trăit-o. În ce-l priveşte pe Perov, am putea afirma că el a fost prima experiență rusă a libertății. Unui observator superficial i s-ar putea părea că această libertate se limitează la fenomenala bogăție a imaginilor sale poetice, care se adresează mai mult artistului decât cetățeanului. Dar noi, reprezentanții unei generații mai austere, suntem înclinați să descoperim pentru folosul nostru o semnificație mai adâncă, mai vitală, mai umană şi mai socială în versuri ca acestea:

Când cel din urmă petic de zăpadă în umbra zidului de cimitir se-ascunde,

iar în vecini un armăsar de abanos şi-arată lustrul

fugar albastru în fugarul soare de april,

iar bălţile de apă-s tot atâtea raiuri strânse-n căuşul negru al mâinilor de lut,

atunci în paltonaşu-i zdrenţuit inima mea porneşte

să vadă, rând pe rând, săracii, orbii, rătăciţii,

spinări încovoiate trudind din greu să umfle-al lumii pântece,

pe toţi acei ai căror ochi, acoperiţi de solzii patimii şi-ai grijii, nu văd

nici peticul de nea, nici armăsaru-albastru, nici minunea apei.

A urmat un ropot de aplauze, dar curând printre acestea s-au insinuat, dizarmonic, hohote de râs; căci pe când preşedintele, cutremurat încă de cuvintele pe care tocmai le rostise, se întorcea la masă, străinul cel bărbos s-a ridicat şi mulţumea pentru aplauze cu înclinări smucite ale capului şi fluturări stângace ale mâinii, cu o expresie în care se îmbinau recunoştinţa politicoasă şi o oarecare nerăbdare. Slavski împreună cu doi supraveghetori au făcut o încercare disperată să-l scoată pe sus de pe scenă, dar din public au izbucnit strigăte de „Ruşine, ruşine!" şi „*Astavte starika!*" („Lăsaţi-l pe bătrân în pace!").

Într-unul din rapoarte se insinua că existaseră complici în rândul spectatorilor, dar cred că mila colectivă, atunci când se naşte la fel de spontan ca ura colectivă, este o explicație suficientă pentru întorsătura pe care tindeau să o ia lucrurile. În ciuda faptului că trebuia să înfrunte trei bărbați, *starik*-ul a reuşit să-şi păstreze demnitatea intactă, iar când atacatorii lui nu prea convinşi s-au retras şi el şi-a reluat locul pe taburetul care fusese răsturnat în timpul scurtei lupte, din public s-a auzit un murmur de satisfacție. Dar, cu toate acestea, tristul adevăr este că atmosfera acelei întruniri fusese iremediabil afectată. Cei mai tineri şi mai neciopliți dintre spectatori începuseră să se distreze copios. Preşedintele, cu nările tremurând, şi-a turnat un pahar cu apă. Doi agenți ai poliției secrete schimbau priviri precaute din două colțuri ale sălii.

3

Discursul preşedintelui a fost urmat de raportul trezorierului privind sumele primite din partea diverselor instituții şi persoane particulare pentru ridicarea monumentului lui Perov într-un parc de la periferie. Bătrânul a scos tacticos din buzunar un petic de hârtie şi un ciot de creion şi, cu hârtia pe genunchi, a prins să-şi noteze sumele menționate. După care nepoata surorii lui Perov a apărut pentru câteva clipe pe scenă. Acest punct anume din program le crease organizatorilor oarecare dificultăți, căci persoana cu pricina, o tânără grasă, palidă

ca ceara şi cu ochi bulbucaţi, era tratată de melancolie într-un azil pentru bolnavi psihic. Cu gura schimonosită şi îmbrăcată din cap până-n picioare într-un roz patetic, a fost expusă câteva momente privirii publicului, apoi i s-a făcut vânt în braţele ferme ale unei angajate zdravene de la azil.

Când Iermakov, care pe vremea aceea era favoritul amatorilor de teatru, un fel de *beau ténor* al lumii dramatice, a început să recite cu vocea lui suavă tirada prinţului din *Nopţi georgiene*, a devenit limpede că până şi cei mai fideli admiratori ai săi erau mai captivaţi de reacţiile bătrânului decât de calitatea recitării. La versurile

Metalul de-i nemuritor, atunci prin preajmă
se-ascunde nasturele lucitor ce l-am pierdut
pe când aveam vreo şapte ani aci-n grădină.
Găsiţi-mi-l şi am să ştiu astfel
că nici un suflet nu-i pierdut, uitat, stingher,

stăpânirea lui de sine a cedat pentru întâia oară şi, desfăşurând meticulos o ditamai batista, şi-a suflat nasul cu o asemenea vigoare, că ochii umbriţi şi strălucitori ai lui Iermakov au fugit în lături ca aceia ai unui bidiviu speriat.

Batista a dispărut printre cutele hainei şi doar *după* aceea spectatorii din primele rânduri au băgat de seamă că lacrimile îi curgeau în spatele ochelarilor. N-a încercat să şi le şteargă, deşi o dată sau de două ori şi-a dus mâna cu degetele răsfirate ca nişte gheare până în dreptul ochelarilor, dar a lăsat-o iar să cadă, de parcă s-ar fi temut

că printr-un astfel de gest (şi acesta a fost punctul culminant al delicatei capodopere) ar fi atras atenţia asupra acelor lacrimi. Aplauzele asurzitoare de la finalul recitalului erau, de bună seamă, mai degrabă un tribut pentru spectacolul oferit de bătrân decât pentru poemul însuşi în lectura lui Iermakov. Apoi, când aplauzele s-au stins, străinul s-a ridicat şi s-a îndreptat spre marginea scenei.

Membrii comitetului n-au făcut nici o încercare să-l oprească, şi asta din două motive. Unu: exasperat de comportamentul bătător la ochi al bătrânului, preşedintele ieşise o clipă ca să dea un anumit ordin. Doi: un vălmăşag de îndoieli năstruşnice începuse să-i frământe pe unii dintre organizatori, aşa încât atunci când bătrânul s-a rezemat în coate de pupitru era o linişte deplină.

— Şi asta-i faima, a zis el cu o voce atât de hârâită încât din rândurile din spate i s-a strigat „*Gromce, gromce!*” („Mai tare, mai tare!”). Spuneam că asta-i faima, a repetat el, privind posomorât la public pe deasupra ochelarilor. O mână de poeme frivole, cuvinte făcute să clincăne, să cloncăne, şi iată că numele cuiva e pomenit de parcă ar fi fost de vreun folos acestei lumi! Nu, domnilor, nu vă legănaţi cu iluzii! Imperiul şi tronul tătucului nostru, ţarul, sunt încă la locul lor, asemenea, în trăinicia lor de neclintit, c-un fulger îngheţat, iar tânărul nesăbuit ce cu o jumătate de veac în urmă mâzgălea versuri de revoltă e azi un bătrân cu frica legii, pe care oamenii de bine îl respectă. Un bătrân care, dacă-mi permiteţi să adaug, vă cere ajutorul. Sunt victima dezlănţuirilor naturii: pământul pe care l-am stropit

cu sudoare, mieii pe care i-am hrănit cu mâna mea, grâul pe care l-am văzut unduindu-şi braţele aurii...

În momentul acela, doi poliţişti solizi l-au luat de acolo fără întârziere şi fără zarvă. Spectatorii au mai surprins doar o imagine fugară în timp ce era dus spre ieşire: cu plastronul într-o parte, barba-n cealaltă, o pereche de cătuşe la mâini, dar cu aceeaşi gravitate şi privirea tot plină de mândrie.

În articolele care descriau evenimentul, marile cotidiene s-au referit numai în treacăt la „regretabilul incident" care îl tulburase. Doar infamul *Jurnal de St. Petersburg*, o fiţuică mizerabilă şi reacţionară scoasă de fraţii Herstov şi destinată păturilor de jos ale clasei de mijloc şi fericitului lumpenproletariat sărac cu duhul, a publicat o serie de articole incendiare care susţineau că acel „incident regretabil" era nici mai mult, nici mai puţin decât întoarcerea adevăratului Perov.

4

Între timp, bătrânul îşi găsise adăpost în casa lui Gromov, un negustor putred de bogat şi de-o excentricitate vulgară, care colecţiona călugări vagabonzi, vindecători şi „pogromistici". *Jurnalul* a publicat interviuri cu impostorul. În cuprinsul lor, acesta spunea lucruri îngrozitoare despre „lacheii partidei revoluţionare" care l-au lipsit de identitate şi l-au jefuit de banii care i se cuveneau, bani pe care îşi propusese să-i obţină printr-o sentinţă judecătorească de la

editorul care publicase operele complete ale lui Perov. Un erudit beţivan care gravita în jurul casei Gromov a subliniat asemănarea (din nefericire izbitoare) dintre fizionomia bătrânului şi cea a portretului.

A apărut apoi o descriere detaliată, dar absolut neverosimilă a felului în care îşi înscenase sinuciderea ca să poată duce o viaţă creştinească în adâncul Sfintei Rusii. Avusese tot soiul de meserii: negustor ambulant, păsărar, plutaş pe Volga, apoi sfârşise prin a cumpăra o bucată de pământ într-o provincie îndepărtată. Am văzut un exemplar dintr-o broşură sordidă, *Moartea şi învierea lui Konstantin Perov*, pe care o vindeau pe străzi cerşetorii dârdâind de frig, împreună cu *Aventurile marchizului de Sade* şi *Memoriile unei amazoane*.

Dar lucrul cel mai important pe care l-am descoperit scotocind prin arhive îngălbenite a fost o fotografie ştearsă a impostorului bărbos, suit pe piedestalul de marmură al monumentului neterminat al lui Perov dintr-un parc despuiat de frunze. Se ţine foarte drept, cu braţele încrucişate la piept; poartă o căciulă rotundă de blană şi galoşi noi, dar n-are palton; la picioarele lui e strâns un mic grup de susţinători, iar feţele lor, mici pete albe, privesc spre obiectiv cu ochii aceia rotunzi ca un buric şi mulţumiţi de sine pe care-i poţi vedea în pozele vechi cu clici pornite pe linşaj.

Dată fiind atmosfera aceasta de huliganism pompos şi înfumurare reacţionară (atât de apropiată de tendinţele guvernamentale ale Rusiei, fie că ţarul se numea Nicolae,

Alexandru sau Iosif), intelighenția nu putea suporta viziunea catastrofală a identificării lui Perov cel pur, înflăcărat, cu înclinații revoluționare, aşa cum se vădea din poeziile lui, cu un moş grosolan bălăcindu-se în mocirla dintr-o cocină vopsită în culori țipătoare. Partea tragică era însă că, dacă nici Gromov, nici frații Herstov nu credeau că bufonul lor era însuşi Perov, mulți oameni cinstiți şi cultivați deveniseră obsedați de gândul chinuitor că respinseseră Adevărul şi Dreptatea.

După cum se spune într-o scrisoare recent publicată a lui Slavski către Korolenko, „te cutremuri la gândul că darul unui destin fără precedent în istorie, învierea, asemeni celei a lui Lazăr, a unui mare poet al trecutului, ar putea fi nesocotit cu nepăsare – ba mai mult, judecat drept o înşelăciune diabolică pusă pe seama unui om a cărui singură crimă a fost o jumătate de secol de tăcere şi câteva minute de delir". Formularea e confuză, dar înțelesul e clar: Rusia intelectuală se temea mai puțin de posibilitatea de-a fi înşelată decât de aceea de a plăti pentru o eroare grosolană. Şi mai era un lucru de care se temea încă mai mult, şi anume distrugerea unui ideal; căci radicalul este gata să surpe din temelii întreaga lume, dar să lase neatins un fleac oarecare, oricât de prăfuit sau îndoielnic, pe care, dintr-un motiv sau altul, radicalismul l-a sanctificat.

Se spune că în cadrul unei întruniri secrete a Societății pentru Propăşirea Literaturii Ruse numeroasele epistole vituperante trimise de bătrân au fost comparate de experți, cu toată atenția cuvenită, cu o scrisoare foarte veche

aparținându-i poetului, pe atunci adolescent. Fusese descoperită într-o arhivă particulară, se credea că este singurul text olograf al lui Perov şi nimeni, cu excepția savanților care-i scrutau cerneala palidă, nu ştia de existența ei. Nici noi nu ştim ce au descoperit aceştia.

Se mai zvoneşte că s-au strâns nişte bani şi s-a luat legătura cu bătrânul fără ştirea scârbavnicilor lui tovarăşi. Se pare că i s-ar fi promis o alocație lunară substanțială, cu singura condiție de-a se întoarce la pământul lui şi de-a rămâne acolo, în tăcerea şi uitarea de rigoare. Şi se mai pare că oferta a fost acceptată, căci bătrânul a dispărut la fel de brusc cum apăruse, iar Gromov s-a consolat de pierderea sursei sale de amuzament adoptând un hipnotizator dubios de origine franceză, care, după un an sau doi, avea să se bucure de un oarecare succes la curtea țarului.

Monumentul a fost dezvelit după tipic şi a devenit favoritul incontestabil al porumbeilor din zonă. În ce priveşte operele complete, vânzările au scăzut cu tact pe la jumătatea ediției a patra. Şi, în sfârşit, la câțiva ani după aceea, cel mai bătrân, deşi nu neapărat şi cel mai înțelept, dintre locuitorii regiunii unde se născuse Perov i-a spus unei doamne ziariste că-şi aminteşte că tatăl lui i-a povestit cum descoperise odată un schelet într-o porțiune a râului plină de trestii.

5

Asta ar fi fost tot dacă n-ar fi venit Revoluția, care a întors brazde de pământ roditor, împreună cu rădăcini albe de plante şi râme grase, violete, care altminteri ar fi rămas îngropate. Când, la începutul anilor ’20, în oraşul întunecat, înfometat, dar cuprins de-o frenezie morbidă au apărut tot soiul de instituții culturale bizare (librării în care scriitori faimoşi, dar ajunşi la sapă de lemn îşi vindeau singuri propriile cărți şi altele asemenea), un ins oarecare a câştigat banii din care putea trăi câteva luni amenajând un mic muzeu Perov, iar asta a dus la o a doua înviere.

Exponatele? Toate, mai puțin unul (scrisoarea). Un trecut la mâna a doua într-o sală ponosită. Ochii migdalați şi buclele brune ale prețiosului portret Şeremetevski (cu o crăpătură în dreptul gulerului descheiat, sugerând o tentativă de decapitare); un volum uzat din *Nopți georgiene* despre care se credea că i-ar fi aparținut lui Nekrasov; o fotografie oarecare a şcolii de țară construite pe locul unde tatăl scriitorului avusese o casă şi-o livadă. O mănuşă veche uitată de un vizitator. Câteva ediții din operele lui Perov, aranjate astfel încât să ocupe cât mai mult spațiu cu putință.

Şi pentru că aceste biete relicve tot mai refuzau să alcătuiască un frumos tablou de familie, li s-au adăugat câteva obiecte de epocă, precum halatul purtat de un celebru critic radical în biroul său rococo şi lanțurile pe care le purtase în închisoarea-i siberiană de buşteni. Dar

cum nici astea, nici portretele diverşilor scriitori din vremea aceea nu erau destul de substanțiale, în mijlocul acelei încăperi lugubre a fost instalată macheta primului tren care a circulat în Rusia (pe la 1840, între St. Petersburg şi Țarskoe Selo).

Bătrânul, acum trecut bine de nouăzeci de ani, dar încă adunat la vorbă şi cu spinarea îndeajuns de dreaptă, te conducea prin încăpere de parcă ar fi fost gazda, iar nu îngrijitorul, ceea ce crea impresia ciudată că avea să te conducă în următoarea (inexistentă) încăpere, unde trebuia să se servească cina. Dar tot ceea ce poseda de fapt era o sobă îndărătul unui paravan şi lavița pe care dormea; dacă îți cumpărai însă una din cărțile expuse spre vânzare la intrare, îți oferea, cu aerul cel mai firesc, un autograf.

Apoi, într-o dimineață, femeia care-i aducea mâncarea l-a găsit întins pe laviță, fără suflare. Trei familii certărețe au locuit o vreme în muzeu şi în curând din exponate n-a mai rămas nimic. Şi, ca şi cum o mână uriaşă ar fi sfâşiat, foşnind asurzitor, un snop de pagini dintr-un vraf de cărți sau ca şi cum un scriitor de povestiri uşoare ar fi închis un duh al ficțiunii în amfora veracității sau ca şi cum...

Dar nu contează. Într-un fel sau altul, în următorii douăzeci de ani sau cam aşa Rusia a pierdut orice legătură cu poezia lui Perov. Tinerii cetățeni sovietici ştiu despre operele lui la fel de puțin ca despre ale mele. Va veni, fără îndoială, timpul când va fi republicat şi admirat din nou; şi totuşi nu poți alunga senzația că, la cum stau lucrurile acum, lumea suferă o pierdere însemnată. Şi, totodată, se

ridică întrebarea cum îl vor privi istoricii viitorului pe bătrân şi revendicarea lui. Dar asta e, desigur, o chestiune de importanță secundară.

(1944)
Traducere de Anca Băicoianu

Timp şi reflux

1

În primele zile înfloritoare ale convalescenței după o boală grea, căreia nimeni, cu atât mai puțin pacientul însuşi, nu se aştepta ca un organism de nouăzeci de ani să-i reziste, dragii mei prieteni Norman şi Nura Stone mi-au recomandat să prelungesc această perioadă de acalmie din studiile mele ştiințifice şi să mă relaxez dedându-mă unei activități benigne, să joc, de pildă, *brazzle* sau pasiență.

Primul iese din discuție, căci descoperirea numelui unui oraş din Asia sau a titlului unui roman spaniol în labirintul silabelor învălmăşite pe ultima pagină a ziarului de seară (o ispravă pe care cea mai mică strănepoată a mea o îndeplineşte cu mare entuziasm) mi se pare mult mai solicitantă decât să te joci cu nişte țesuturi animale. Pasiența, pe de altă parte, merită luată în calcul, mai ales

dacă eşti sensibil la contraponderea ei intelectuală; căci a-ți aşterne amintirile nu e tot un astfel de joc, în care îți împarți singur evenimentele şi emoțiile în cursul unei rememorări tihnite?

Se povesteşte că Arthur Freeman i-ar fi descris pe autorii de memorii ca pe nişte oameni cu prea puțină imaginație ca să scrie literatură şi cu o memorie prea scurtă ca să scrie adevărul. În acest crepuscul al exprimării de sine trebuie să mă scald şi eu. Asemenea altor bătrâni înaintea mea, am descoperit că evenimentele apropiate în timp sunt supărător de confuze, pe când la capătul tunelului strălucesc culoarea şi lumina. Văd limpede fiece lună din 1944 sau 1945, dar anotimpuri întregi îmi apar începtoşate dacă mă gândesc la 1997 sau 2012. Nu pot să-mi aduc aminte numele eminentului om de ştiință care a criticat ultima mea lucrare şi am uitat, de asemenea, cum l-au numit apărătorii mei la fel de eminenți. N-aş putea spune fără să stau pe gânduri în ce an ramura embriologică a Societății Iubitorilor Naturii din Reykjavik m-a ales membru corespondent sau când anume Academia Americană de Ştiințe mi-a acordat cel mai prestigios premiu al său. (Îmi amintesc, totuşi, nespusa plăcere pe care mi-au făcut-o ambele distincții.) La fel, un om privind printr-un telescop gigantic nu vede norii care plutesc într-o zi de toamnă blândă deasupra livezii lui pline de vrajă, ci, aşa cum răposatul profesor Alexander Ivancenko, regretatul meu coleg, a zărit în două rânduri, fojgăiala hesperozoarelor într-un crater umed de pe Venus.

Fără îndoială că „nenumăratele imagini nebuloase” pe care le-am moştenit de pe urma artei fotografice seci, plate şi ciudat de triste a veacului trecut sporesc impresia de irealitate pe care acesta le-o stârneşte persoanelor ce nu şi-l amintesc; dar fapt este că oamenii care populau această lume pe vremea copilăriei mele li se par generațiilor de azi mult mai străini decât ei, la rândul lor, îi simțeau pe cei din secolul XIX. Şi asta fiindcă încă mai erau cufundați până la brâu în pudibonderia şi prejudecățile de-atunci. Se agățau de tradiție ca vițele de un trunchi mort. Mâncau adunați la mese mari, şezând țepeni pe scaune tari de lemn. Veşmintele erau compuse din mai multe părți, care, pe deasupra, conțineau relicve inutile ale cine ştie cărei mode revolute (ca să se îmbrace dimineața, un orăşean trebuia să treacă vreo treizeci de nasturi prin treizeci de butoniere, să facă trei funde şi să se caute prin cincisprezece buzunare).

În scrisorile lor li se adresau unor străini cu ceea ce ar fi – în măsura în care cuvintele acestea au un sens – echivalentul lui „iubite maestre”, iar semnătura aşternută, chipurile, pentru totdeauna era precedată de o bălmăjeală care exprima devotamentul imbecil față de o persoană a cărei existență îl lăsa pe semnatar cu totul rece. Aveau o înclinație atavică de a atribui societății drepturi şi calități pe care le refuzau individului. Economia politică îi obseda aproape în aceeaşi măsură în care teologia îi obsedase pe strămoşii lor. Erau superficiali, nepăsători şi obtuzi. Tindeau, mai mult decât alte generații, să ignore personalitățile remarcabile, lăsându-ne nouă onoarea de a-i

descoperi pe clasicii acelei perioade (astfel, Richard Sinatra a rămas, cât timp a trăit, un „pădurar” anonim care visa sub un pin din Telluride sau îşi citea uluitoarele versuri veveriţelor din rezervaţia San Isabel, pe când un alt Sinatra, un scriitor minor, având şi el rădăcini orientale, era cunoscut de toată lumea).

Fenomene alobiotice elementare i-au determinat pe aşa-zişii lor spiritualişti să facă cele mai stupide conjecturi transcendentale posibile, iar pe aşa-zisul bun-simţ popular să ridice din umerii săi laţi, cu o ignoranţă la fel de stupidă. Denumirile pe care le folosim noi pentru diviziunile temporale lor le-ar fi sunat ca nişte numere de „telefon”. Se jucau cu electricitatea în fel şi chip, fără să aibă nici cea mai vagă idee despre ce era cu adevărat – şi nu e de mirare că descoperirea întâmplătoare a naturii ei a constituit o surpriză oribilă (pe atunci eram deja om în toată firea şi mi-l amintesc foarte bine pe bătrânul profesor Andrews suspinând de i se rupea inima în plin campus, în mijlocul unei mulţimi uluite).

Dar în ciuda tuturor acestor obiceiuri ridicole şi a complicaţiilor în care era vârâtă, lumea tinereţii mele era o lume bravă şi dură, care înfrunta orice vitregie cu un strop de umor sec şi pornea flegmatică spre îndepărtate câmpuri de luptă, ca să pună capăt vulgarităţii sălbatice a unui Hitler sau Alamillo. Iar de i-aş da frâu liber, multe ar fi lucrurile luminoase şi blânde, senine şi minunate pe care memoria mea pasionată le-ar găsi în trecut – şi atunci vai ţie, prezent, căci nu se ştie ce ar fi în stare să facă un

bătrân încă în putere dacă şi-ar pune mintea. Dar gata cu asta. Istoria nu e specialitatea mea, aşa încât poate că ar fi mai bine să mă întorc spre ceva mai personal, altfel o să mi se spună, după cum îi spune domnului Saskacevanov cel mai fermecător personaj din literatura contemporană (fapt confirmat de strănepoata mea, care citeşte mai mult decât mine), că „fiecare greieraş are propriul creieraş” şi n-ar trebui să se bage peste bărzăuni şi alți „cântăreți ai verii”.

2

M-am născut la Paris. Mama a murit când eram încă în scutece, aşa că nu mi-o amintesc decât ca pe o zonă imprecisă de dulce căldură lacrimală dincolo de pragul memoriei iconografice. Tata dădea lecții de muzică şi era el însuşi compozitor (încă mai păstrez cu drag un vechi program de spectacol în care numele lui figurează alături de acela al unui rus celebru); după ce am terminat facultatea, a murit de o obscură boală de sânge, în perioada Războiului Sud-American.

Aveam şapte ani când el şi cu mine, împreună cu cea mai drăguță bunică pe care a avut vreodată norocul s-o aibă un copil, am părăsit Europa, unde o națiune degenerată supunea rasa căreia îi aparțin unor chinuri indescriptibile. În Portugalia, o femeie mi-a dat cea mai mare portocală pe care am văzut-o în viața mea. La pupa vaporului, două tunuri mici acopereau siajul întortocheat, prevestitor de rău. Un grup de delfini executa solemne

salturi mortale. Bunica îmi citea o poveste despre o sirenă care a căpătat o pereche de picioare. Briza curioasă lua şi ea parte, răsfoind violent paginile ca să vadă ce avea să se întâmple mai departe. Cam atât îmi amintesc despre călătoria aceea.

Ajungând la New York, călătorii în spaţiu erau la fel de uimiţi pe cât ar fi fost şi călătorii în timp de demodaţii „zgârie-nori”; denumirea era nepotrivită, căci legătura lor cu cerul, mai ales la sfârşitul eteric al unei zile caniculare, departe de a sugera zgârierea, era negrăit de delicată şi senină: ochilor mei de copil, care priveau peste întinderea parcului ce odinioară înfrumuseţa centrul oraşului, aceştia le apăreau îndepărtaţi, liliachii şi ciudat de acvatici, căci primele lor lumini timide se amestecau cu nuanţele apusului, dezvăluind, cu un fel de candoare visătoare, interiorul pulsând al acelor structuri semitransparente.

Copii negri şedeau cuminţi pe stâncile artificiale. Copacii îşi purtau dubla denumire latină înscrisă pe trunchi, aşa cum şoferii taxiurilor îndesate, strălucitor colorate, scarabeice (asociate, la modul generic, în mintea mea cu unele maşinării la fel de strălucitor colorate, asupra constipaţiei muzicale a cărora monedele funcţionau ca un laxativ miraculos) îşi aveau prinsă pe spate fotografia îngălbenită; căci trăiam în epoca Identificării şi Clasificării, vedeam personalitatea oamenilor şi a obiectelor în termeni de nume şi prenume şi nu credeam în existenţa a ceva nenumit.

Într-o piesă recentă şi încă apreciată despre America desuetă a anilor ’40 care-au-trecut-în-zbor, rolul vânzătorului de băuturi la dozator a fost înzestrat cu o remarcabilă strălucire, însă favoriții şi plastronul scrobit sunt absurd de anacronice, iar pe vremea mea nu se practica răsucirea neîntreruptă şi violentă a taburetelor pivotante, aşa cum o execută cu avânt actorii. Ne sorbeam amestecurile umile (prin paie mult mai scurte decât cele folosite pe scenă) într-o atmosferă de lăcomie melancolică. Îmi aduc aminte de farmecul găunos şi poezia minoră a procedurii: spuma abundentă care apărea deasupra grămăjoarei de frişcă sintetică înghețată de pe fundul paharului sau noroiul lichid şi cafeniu al glazurii caramel turnate peste creştetul ei polar. Suprafețe de alamă şi sticlă, reflexiile sterile ale becurilor electrice, bâzâitul şi licăritul elicei închise în cuşca ei, un afiş pe tema Războiului Global, înfățişându-l pe Unchiul Sam cu ochii lui albaştri şi obosiți de Roosevelt sau o fată într-o uniformă dichisită, cu buza de jos exagerat de plină (boticul acela bosumflat, capcana ursuză pentru săruturi, moda pasageră în materie de farmec feminin – 1939-1950) şi cacofonia inconfundabilă a traficului de pe stradă – aceste structuri şi figuri melodice pentru a căror analiză minuțioasă doar timpul este responsabil legau cumva „prăvălia” de o lume în care oamenii chinuiau metalele, iar metalele le răspundeau.

Am făcut şcoala la New York; apoi ne-am mutat la Boston; apoi ne-am mutat iar. Parcă ne schimbam întruna

locul – iar unele locuințe erau mai insipide decât altele; dar oricât de mic ar fi fost oraşul, eram sigur că o să găsesc un atelier de vulcanizat camere de bicicletă, o prăvălie unde se vindea *milk-shake* şi un cinematograf.

Trecătorile de munte păreau să fi fost jefuite de ecouri; acestea erau supuse unui tratament special pe bază de cauciuc şi miere până când accentele lor condensate puteau fi sincronizate cu mişcările labiale ale unor imagini în serie de pe un ecran de o paloare lunară, în întunericul de pluş al unei săli. Dintr-o lovitură de pumn, un bărbat îl expedia pe un seamăn de-al lui într-un maldăr de lăzi care se prăbuşeau sfărâmate. O fată cu o piele incredibil de netedă ridica o sprânceană desenată cu creionul. Se trântea o uşă, cu bufnitura înfundată şi complet nepotrivită pe care o auzi atunci când pe malul celălalt al unui râu lucrează nişte tăietori de lemne.

3

Sunt destul de bătrân ca să-mi amintesc şi de trenurile de călători: când eram foarte mic le adoram; când am mai crescut, preferințele mele s-au îndreptat către variante îmbunătățite ale vitezei. Cu geamurile lor privind în gol şi luminile slabe, îmi mai zdrăngăne câteodată prin vise. Culoarea lor ar fi putut trece drept o maturare a distanței, o defilare confuză de kilometri parcurşi, dacă nuanța aceea de floare de prun n-ar fi cedat acțiunii prafului de cărbune, aşa încât să se asorteze cu zidurile atelierelor şi ale

cocioabelor care preced oraşul la fel de inevitabil cum o regulă gramaticală şi o pată de cerneală preced achiziția unor cunoştințe convenționale. La un capăt al vagonului se găseau pahare mititele de hârtie în al căror căuş flasc puteai turna (cu degetele înfiorate de răcoarea diafană) apa rece ca adâncul unei peşteri a unei mici țâşnitori ascultătoare, care îşi dădea capul pe spate atunci când o atingeai.

Bătrâni semănând cu barcagiii cărunți din basmele vechi de când lumea îşi intonau intermitentul „staţiaurmătoare" şi controlau biletele călătorilor, printre care se afla neîndoielnic, dacă drumul era destul de lung, un mare număr de soldați morți de oboseală trântiți cât erau de lungi pe locurile lor şi unul vivace, beat şi uimitor de plimbăreț, în cazul căruia numai paloarea trimitea cu gândul la moarte. Apărea doar într-un singur exemplar, dar nu lipsea niciodată, un ciudat, o tânără făptură de lut în mijlocul a ceea ce unele manuale de istorie foarte moderne numesc cumva prematur perioada Hamilton, după savantul fără importanță care a descris perioada respectivă pentru uzul celor fără pic de creier.

Dintr-un oarecare motiv, tatăl meu, un om cu o inteligență sclipitoare, dar complet lipsit de simț practic, nu s-a putut adapta niciodată rigorilor academice atât cât să rămână mai mult timp undeva. Pot reconstitui imaginea tuturor locurilor prin care am trecut, dar un anumit oraş universitar mi-a rămas deosebit de viu în minte: nu e nevoie să-l numesc dacă menționez că la trei peluze

depărtare de noi, pe o străduță acoperită de frunziș bogat, se afla casa devenită astăzi Mecca unei națiuni întregi. Îmi amintesc de scaunele de grădină de sub măr, pe care soarele arunca pete luminoase, de setterul de un arămiu strălucitor, de un băiat gras și pistruiat cu o carte în poală și de un măr aflat la îndemână, în umbra unui gard viu.

Și am îndoielile mele că turiștii care vizitează acum casa unde s-a născut cel mai mare om al vremii sale și contemplă mobilele de epocă îngrămădite timid dincolo de corzile de pluș ale nemuririi sacralizate simt ceva din acel mândru contact cu trecutul pe care-l datorez unui simplu joc al întâmplării. Căci orice s-ar întâmpla și oricâte fișe ar umple bibliotecarii cu titlurile publicațiilor mele, posteritatea mă va ține minte ca pe omul care a aruncat cu un măr în Barrett.

Celor care s-au născut după uluitoarele descoperiri ale anilor ’70 și n-au avut astfel ocazia să vadă nici un obiect zburător, în afară, poate, de un zmeu sau un balon pentru copii (încă legale, din câte înțeleg, în anumite state, în ciuda recentelor articole ale profesorului de Sutton pe această temă), nu le e ușor să-și închipuie un avion, mai ales pentru că vechile fotografii înfățișând acele splendide mașini în zbor sunt lipsite de viața pe care numai arta ar fi fost capabilă să le-o mențină – și, lucru curios, nici un pictor nu a făcut din ele un subiect privilegiat în care să-și injecteze geniul, salvându-le astfel imaginea de la deteriorare.

Presupun că atitudinea mea față de multe aspecte ale vieții ce depășesc domeniul meu de specializare este demodată; și e posibil ca personalitatea bătrânului care sunt să pară divizată, ca acele orășele europene cu o jumătate în Franța și cealaltă în Rusia. Știu asta și înaintez cu precauție. Departe de mine intenția de a deveni avocatul jindului și regretului morbid după mașinăriile zburătoare, dar în același timp nu pot renunța la tonalitatea romantică inerentă ansamblului simfonic al trecutului, așa cum îl resimt eu.

În acele vremuri îndepărtate când nici un loc de pe pământ nu era la o depărtare mai mare de șaizeci de ore de zbor de aeroportul local, băiatul cunoștea avioanele de la elice până la direcție și profundor și putea deosebi diversele tipuri nu numai după forma pe care o avea vârful aripilor sau după linia cockpitului, ci și după modelul descris de jetul de reacție pe cerul întunecat, rivalizând astfel în arta recunoașterii caracteristicilor distinctive cu acei investigatori nebuni ai naturii: taxonomiștii post-linnéeni. O secțiune transversală ce arăta structura aripii și-a fuzelajului îi stârnea un fior de încântare creatoare, iar modelele executate din lemn de pin, de balsa și agrafe pentru hârtie îi provocau o emoție care sporea atât de mult pe parcursul construcției încât, prin comparație, finalizarea lor părea aproape fadă, de parcă spiritul obiectului și-ar fi luat zborul în momentul în care forma acestuia a devenit definitivă.

Realizare şi ştiinţă, recuperare şi artă – cele două cupluri au fiecare viaţa lor, dar, atunci când se întâlnesc, nimic altceva nu mai contează. Aşa încât o să mă retrag în vârful picioarelor, luându-mi rămas-bun de la copilărie în momentul ei cel mai definitoriu, în postura ei cea mai plastică: oprită locului de un zumzet grav care îi vibrează deasupra capului, din ce în ce mai puternic, neclintită, uitând de bicicleta firavă în şaua căreia stă, cu un picior pe pedală, cu vârful celuilalt atingând asfaltul, cu ochii, bărbia şi coastele ridicate spre cerul gol, unde un avion de război se apropie cu o viteză suprapământească pe care doar nemărginirea în care pluteşte o face să pară o deplasare lentă, în timp ce perspectiva se schimbă – acum se vede burta, apoi coada –, iar aripile şi zumzetul se pierd în depărtare. Au dispărut aceşti monştri admirabili, măreţele maşini zburătoare, au pierit asemenea stolului de lebede care a trecut într-o noapte de primăvară, fâşâind puternic din mulţimea de aripi, pe deasupra lacului Knights din Maine, din necunoscut către necunoscut: lebede dintr-o specie niciodată inventariată de ştiinţă, nevăzute până atunci, nemaivăzute de atunci încolo – iar în urma lor a rămas doar o stea singuratică pe cerul gol, ca un asterisc indicând o notă de subsol de negăsit.

(1945)

Traducere de Anca Băicoianu

Fragment de conversaţie, 1945

Se întâmplă că am un abominabil tiz, ale cărui prenume şi nume de familie sunt absolut identice cu ale mele, un individ pe care nu l-am văzut niciodată în carne şi oase, dar a cărui personalitate vulgară am fost în stare s-o deduc din intruziunile lui accidentale în fortăreaţa vieţii mele. Încurcătura a început la Praga, unde locuiam pe la mijlocul anilor ’20. Am primit o scrisoare din partea unei mici biblioteci ţinând de un soi de organizaţie a Armatei Albe, care, ca şi mine, părăsise Rusia. Pe un ton exasperat, mă soma să returnez numaidecât exemplarul împrumutat din *Protocoalele Înţelepţilor Sionului*. Această carte, care pe vremuri se bucurase de aprecierea melancolică a ţarului, era un fals raport compilat de un escroc semianalfabet la comanda şi pe spezele poliţiei secrete; unicul său obiectiv era incitarea la pogromuri. Bibliotecarul, care semna Sinepuzov (nume ce înseamnă „burtă albastră” şi are asupra imaginaţiei unui rus acelaşi efect pe care Winterbottom îl are asupra celei a unui englez), sublinia că reţinusem ceea ce el numea „o operă valoroasă şi populară” mai bine de un an de zile. Făcea, de asemenea, referire la nişte somaţii anterioare care-mi fuseseră trimise la Belgrad, Berlin şi Bruxelles, oraşe prin care s-ar părea că trecuse tizul meu.

Mi-l imaginam pe individ ca pe un emigrant tânăr, Alb până-n măduva oaselor şi prin urmare reacţionar, a cărui educaţie fusese întreruptă de revoluţie şi care recupera timpul pierdut în maniera tradiţională. Era, se vede bine, mare amator de călătorii; aşa eram şi eu – singura

trăsătură pe care o aveam în comun. La Strasbourg, o rusoaică m-a întrebat dacă bărbatul cu care se căsătorise nepoata ei la Liège era cumva fratele meu. Într-o zi de primăvară, pe când mă aflam la Nisa, o fată cu chip impenetrabil şi cercei lungi a cerut să mă vadă la recepția hotelului şi, după ce mi-a aruncat o privire, s-a scuzat şi a plecat. La Paris, am primit o telegramă care mă înştiința concis: „NU MAI VENI ALPHONSE ÎNTORS ACASĂ MĂ BĂNUIEŞTE AI GRIJĂ TE ADOR NELINIŞTITĂ” şi recunosc că am simțit o oarecare satisfacție sardonică imaginându-mi-l pe dublul meu uşuratic dând inevitabil buzna, cu un buchet de flori în mână, peste Alphonse şi nevastă-sa. După câțiva ani, la Zürich, unde susțineam un ciclu de conferințe, am fost arestat pe nepusă masă sub acuzația de a fi făcut țăndări *trei* oglinzi dintr-un restaurant – un soi de triptic înfățişându-l pe dublul meu beat (prima oglindă), beat criță (a doua) şi beat mort (a treia). Şi, în cele din urmă, în 1938, un consul francez a refuzat tăios să-mi vizeze paşaportul Nansen uzat cu copertă verde ca marea pe motiv că, susținea el, aş mai fi intrat o dată în țară, în mod ilegal. În dosarul gros pe care l-a cerut în final de la arhivă am văzut în treacăt chipul tizului meu. Avea o mustață îngrijită şi părul tuns milităreşte, secătura.

Curând după aceea, când am venit în Statele Unite, stabilindu-mă la Boston, eram convins că scăpasem de absurda mea umbră. După care – luna trecută, ca să fiu mai exact – am primit un telefon.

Cu o voce dură şi strălucitoare, o femeie m-a înştiinţat că se numea Sybil Hall şi era o prietenă apropiată a doamnei Sharp, care îi sugerase într-o scrisoare să mă *contacteze*. Cunoşteam, într-adevăr, o doamnă Sharp şi nu mi-a trecut prin minte că atât eu, cât şi ea puteam fi confundaţi cu altcineva. Doamna Hall mi-a spus cu vocea ei de aur că vineri seara organiza o mică reuniune în apartamentul ei şi n-aş vrea cumva să particip, căci nu se îndoia, din câte auzise despre mine, că subiectul abordat avea să mă intereseze în cea mai mare măsură. Deşi detest reuniunile de orice fel, am fost îndemnat să accept invitaţia de gândul că altminteri aş fi dezamăgit-o pe doamna Sharp, o bătrânică simpatică, tunsă scurt şi îmbrăcată în pantaloni maro, pe care o cunoscusem la Cape Cod, unde împărţea o căsuţă cu o femeie mai tânără; ambele doamne sunt nişte artiste de stânga mediocre, independente financiar şi cât se poate de agreabile.

Din pricina unui incident nefericit, fără nici o legătură cu povestea de faţă, am ajuns la doamna Hall mult mai târziu decât intenţionam. Un liftier împovărat de ani, care semăna surprinzător de mult cu Richard Wagner, m-a condus sus cu o expresie funebră, iar menajera impasibilă a doamnei Hall a aşteptat în vestibul, cu braţele lungi atârnând pe lângă corp, până mi-am scos paltonul şi galoşii. În această încăpere, principalul element decorativ era un soi de vază ornamentală de provenienţă chinezească şi datând, probabil, de mii de ani – în speţă, un obiect înalt,

butucănos şi colorat într-o nuanță maladivă –, care, invariabil, mă deprimă îngrozitor.

Pe când străbăteam o încăpere mică şi ostentativă, care deborda efectiv de dovezile vii a ceea ce creatorii de reclame numesc „stil de viață elegant”, şi eram introdus – un fel de-a spune, căci menajera îşi pierduse interesul pentru mine – într-un salon vast, confortabil şi burghez, mi-a devenit tot mai limpede că acesta era exact genul de loc unde te aşteptai să-i fii prezentat cine ştie cărui caraghios bătrân poftit la Kremlin la un dineu cu caviar sau unui sovietic țeapăn şi că amica mea, doamna Sharp, care, dintr-un motiv sau altul, mă ținuse întotdeauna de rău din pricina disprețului meu făţiş pentru linia Partidului, comunişti şi a lor Master’s Voice, se gândise, biata de ea, că o astfel de experiență ar avea o influență pozitivă asupra spiritului meu iconoclast.

Gazda mea, o femeie cu picioare lungi, pieptul plat şi dinții din față pătați de ruj, s-a extras dintr-un grup de vreo douăsprezece persoane. M-a prezentat în grabă invitatului de onoare şi celorlalți oaspeți, iar conversația, care fusese curmată de apariția mea, s-a reluat numaidecât. Invitatul de onoare răspundea la o serie de întrebări. Era un ins firav, cu păr negru şi gras şi frunte lucioasă, iar lumina lampadarului înalt din apropiere cădea asupra lui atât de crudă, încât îi puteai vedea firele de mătreață de pe gulerul smochingului şi admira albeața mâinilor încleştate, dreapta părându-mi suspect de umedă şi moale. Făcea parte dintre acei oameni la care bărbia fără personalitate, obrajii scobiți

şi mărul lui Adam jalnic de vizibil dezvăluiau, la câteva ore după ras, când umila pudră de talc se scuturase, o constelație de pete rozalii acoperite de punctişoare plumburii. Purta un inel cu sigiliu şi, din cine ştie ce motiv, mi-a amintit de o rusoaică tânără cu tenul măsliniu pe care o cunoscusem la New York şi care era atât de îngrijorată de posibilitatea de-a fi luată drept evreica al cărei stereotip şi-l construise încât îşi atârna la gât o cruce, deşi avea la fel de puțină credință ca şi creier. Engleza vorbitorului s-a dovedit admirabil de fluentă, dar apăsatul „gher" din numele Germaniei şi frecvența cu care folosea epitetul „splendid", pronunțând prima silabă „zblen", îi trădau originea teutonă. Era sau fusese sau avea să fie profesor de germană ori de muzică ori chiar de amândouă pe undeva prin Vestul Mijlociu, dar nu i-am reținut numele, aşa că îi voi spune profesorul Shoe.

— *Bineînțeles* că era nebun! a exclamat profesorul Shoe ca răspuns la întrebarea uneia dintre doamne. Păi numai un nebun ar fi purtat războiul în felul ăsta nesocotit. Şi sper din tot sufletul, ca şi dumneavoastră, de altfel, că în curând, dacă se va vădi că încă mai trăieşte, va fi închis undeva, într-un sanatoriu dintr-o țară neutră. Aşa-i trebuie. A fost o nebunie să atace Rusia în loc să invadeze Anglia. A fost o nebunie să-şi închipuie că războiul cu Japonia o să-l împiedice pe Roosevelt să se implice masiv în teatrul de luptă european. Soiul cel mai rău de nebun este acela care nu ia în calcul posibilitatea ca nici alții să nu aibă mintea întreagă.

— Nu poți să nu te gândeşti, a spus o femeie bondoacă – doamna Mulberry, dacă nu mă înşel –, că mii de băieți de-ai noştri care şi-au găsit sfârşitul în Pacific ar fi acum în viață dacă toate avioanele şi tancurile acelea pe care le-am trimis în Anglia şi Rusia ar fi fost folosite ca să distrugă Japonia.

— Exact, a răspuns doctorul Shoe. Şi asta a fost greşeala lui Adolf Hitler. Nebun fiind, n-a avut cum să țină cont de maşinațiile unor politicieni iresponsabili. Nebun fiind, credea că alte guverne vor acționa conform principiilor clemenței şi bunului-simț.

— Eu mă gândesc la Prometeu, a zis doamna Hall. La Prometeu, care a furat focul şi a fost orbit de zeii mânioşi.

O doamnă în vârstă în rochie albastru deschis, care tricota într-un colț al camerei, l-a rugat pe profesorul Shoe să-i explice de ce nemții nu se ridicaseră împotriva lui Hitler.

Profesorul Shoe şi-a coborât pleoapele pentru o clipă.

— Răspunsul este îngrozitor, a rostit el cu greu. După cum ştiți, eu însumi sunt neamț, de rasă pură, bavareză, deşi cetățean loial al acestei țări. Şi totuşi voi spune ceva îngrozitor despre foştii mei compatrioți. Nemții – pleoapele cu gene mătăsoase erau din nou pe jumătate închise –, nemții sunt nişte visători.

Între timp îmi dădusem seama, desigur, că doamna Sharp a doamnei Hall era tot atât de diferită de doamna Sharp a mea pe cât eram eu de tizul meu. Coşmarul în care mă pomenisem vârât probabil că lui i s-ar fi părut o seară

foarte agreabilă în compania unor spirite înrudite, iar pe profesorul Shoe l-ar fi găsit un *causeur* extrem de inteligent şi de spumos. Timiditatea şi poate o curiozitate morbidă m-au împiedicat să părăsesc încăperea. Mai mult, când mă emoţionez, mă bâlbâi înfiorător, aşa încât orice tentativă de a-i spune profesorului Shoe ce gândeam despre el ar fi sunat ca păcănitul unui motor de motocicletă dând rateuri într-o noapte geroasă, pe o străduţă necruţătoare de la periferie. M-am uitat în jur, încercând să mă conving că aceia erau oameni reali şi nu nişte păpuşi de lemn într-un spectacol de marionete.

Nici una dintre femei nu era drăguţă; toate aveau vreo patruzeci şi cinci de ani sau mai mult. Toate, era evident, erau membre în cluburi de lectură, cluburi de bridge, cluburi de bârfă şi în marea, recea frăţie a morţii inevitabile. Toate păreau a fi de o veselă sterilitate. Poate că unele aveau copii, dar cum anume îi produseseră era o taină de mult uitată; multe dintre ele îşi găsiseră în tot soiul de preocupări estetice, cum ar fi împodobirea sălilor de întruniri, un substitut al capacităţii creatoare. Privind cu coada ochiului spre femeia aşezată lângă mine, o persoană cu aer dramatic şi gât pistruiat, mi-am dat seama că, pe când asculta neatentă cuvintele profesorului Shoe, era de fapt preocupată, după toate probabilităţile, de cine ştie ce element decorativ destinat unui eveniment social sau unei agape pentru soldaţi, a căror natură mi-a fost imposibil s-o aproximez. Dar ştiam prea bine câtă nevoie avea de acel detaliu suplimentar. Ceva de pus în mijlocul

mesei, se gândea ea. Îmi trebuie ceva care să-i lase pe oameni cu gura căscată – poate un vas imens, uriaş, gigantic cu fructe artificiale. Nu din acelea de ceară, se înţelege. Ceva drăguţ şi marmorat.

Păcat că nu am reţinut numele doamnelor atunci când le-am fost prezentat. Două domnişoare bătrâne, mlădioase şi interşanjabile, care şedeau pe nişte scaune netapiţate, aveau nume care începeau cu W, iar dintre celelalte una era cu siguranţă Miss Bissing. O auzisem foarte limpede pe gazda mea rostind respectivul nume, dar după aceea mi-a fost imposibil să-l asociez cu un chip sau cu ceva care aducea a chip. În afară de profesorul Shoe şi de mine, printre cei prezenţi se mai găsea un singur bărbat. A reieşit că era un compatriot de-al meu, un oarecare colonel Malikov sau Melnikov; în pronunţia doamnei Hall, sunase mai degrabă a „Milwaukee". În timp ce se serveau băuturi răcoritoare în culori pastelate, s-a aplecat spre mine cu un scârţâit de curele, de parcă ar fi purtat o pereche de hamuri pe sub costumul ponosit, albastru, şi m-a înştiinţat, în şoapte aspre, ruseşti, că avusese onoarea de a-l cunoaşte pe stimabilul meu unchi, pe care mi l-am imaginat îndată ca pe un măr rumen, dar necomestibil, în arborele genealogic al tizului meu. Oricum, profesorul Shoe se pregătea să ia din nou cuvântul, iar colonelul s-a îndreptat de spate – moment în care din gura ce devenea tot mai surâzătoare a ieşit la iveală un colţ îngălbenit şi rupt –, încredinţându-mă, prin gesturi discrete, că vom vorbi pe îndelete mai târziu.

— Tragedia Germaniei, a spus profesorul Shoe pe când împăturea cu grijă şervețelul de hârtie cu care îşi ştersese buzele subțiri, este totodată tragedia Americii cultivate. Am ținut prelegeri în multe cluburi pentru femei şi alte centre educaționale şi pretutindeni am observat ce detestat a fost acest război european, acum din fericire terminat, de către sufletele rafinate şi sensibile. Şi am mai observat cu câtă nerăbdare americanii cultivați revin la amintirea unor vremuri mai fericite, la călătoriile lor peste hotare, la o memorabilă lună sau la un şi mai memorabil an petrecut cândva în țara artei, muzicii, filozofiei şi jovialității. Îşi amintesc de prietenii dragi pe care şi i-au făcut acolo şi de acel răstimp de studiu şi trai bun în sânul unei nobile familii germane, îşi amintesc cum totul sclipea de curățenie, îşi amintesc de cântecele din amurgul unei zile splendide, de încântătoarele orăşele şi de tot acel univers de căldură şi farmec pe care l-au cunoscut la München sau la Dresda.

— Dresda *mea* nu mai există, a rostit doamna Mulberry. Bombele noastre au distrus-o – pe ea şi tot ce reprezintă.

— Bombele britanice, în cazul de față, a corectat-o cu blândețe profesorul Shoe. Dar, de bună seamă, războiul e război, deşi trebuie să recunosc că sunt greu de închipuit nişte bombardiere germane desemnându-şi în mod deliberat ca țintă un loc sfințit de istorie din Pennsylvania sau Virginia. Da, războiul e un lucru groaznic. De fapt, devine aproape de nesuportat atunci când pune față în față două națiuni care au atât de multe în comun. Poate vi se va

părea un paradox, dar când te gândeşti la soldaţii măcelăriţi în Europa, îţi spui că măcar ei au scăpat de spaimele şi îndoielile tulburătoare pe care civilii sunt nevoiţi să le rabde în tăcere.

— Asta-i foarte adevărat, a intervenit doamna Hall, încuviinţând încet din cap.

— Dar cum e cu poveştile acelea? a întrebat doamna în vârstă care tricota. Poveştile acelea care tot apar în ziare despre atrocităţile comise de nemţi. Presupun că în mare parte e numai material de propagandă, nu-i aşa?

Profesorul Shoe a afişat un zâmbet obosit.

— Mă aşteptam la întrebarea asta, a spus el cu o nuanţă de tristeţe în voce. Din păcate, propaganda, exagerarea, falsificarea de fotografii şi altele de felul acesta sunt armele războiului modern. Nu m-ar mira ca nemţii înşişi să fi scornit tot soiul de istorii despre cruzimea arătată de trupele americane faţă de nişte civili nevinovaţi. Gândiţi-vă numai la toate prostiile acelea despre atrocităţile germane din timpul Primului Război Mondial – legende oribile despre siluirea femeilor belgiene şi toate celelalte. Ei bine, imediat după război, în vara lui 1920, dacă memoria nu mă înşală, o comisie specială a Republicii de la Weimar a investigat îndeaproape această chestiune – şi ştim cu toţii cât de absurd de minuţioşi şi de exacţi sunt experţii germani. Ei bine, n-au găsit nici o fărâmă de dovadă că nemţii s-ar fi comportat altfel decât ca nişte soldaţi şi gentlemeni.

Una dintre domnişoarele W. a remarcat cu ironie că şi corespondenţii străini trebuie să câştige o pâine. Remarca ei a fost una spirituală. Toată lumea i-a apreciat remarca ironică şi spirituală.

— De altfel, a continuat profesorul Shoe când valul de entuziasm s-a potolit, să lăsăm deoparte propaganda pentru o clipă şi să revenim la faptele brute. Daţi-mi voie să vă schiţez un mic tablou din trecut, un tablou trist, dar poate necesar. O să vă rog să vi-i închipuiţi pe tinerii soldaţi germani intrând mândri într-un oraş rus sau polonez proaspăt cucerit. Mărşăluiau cântând. Ei nu ştiau că Führerul e nebun; în naivitatea lor, credeau că le aduc locuitorilor oraşului căzut speranţa, fericirea, splendida ordine. Nu aveau de unde să ştie că, din pricina greşelilor şi rătăcirilor lui Adolf Hitler, victoria lor urma să aibă ca rezultat faptul că inamicii au transformat într-un crâncen câmp de bătălie acele oraşe cucerite cărora ei, tinerii soldaţi germani, credeau că le dăruiesc eterna pace. Pe când mărşăluiau semeţi pe străzi în uniforme de paradă, cu splendidele lor maşini de luptă şi drapele, surâdeau către tot ce-i înconjura, clădiri şi oameni, căci erau atât de buni la suflet şi de bine intenţionaţi, încât ţi se frângea inima. Şi, naivi, se aşteptau ca populaţia să le arate aceeaşi prietenie. Apoi, treptat, şi-au dat seama că străzile acelea pe care mărşăluiau cu atâta încredere copilărească erau pline de mulţimi tăcute şi încremenite de evrei, care-i priveau cu ură şi azvârleau fiecărui soldat care trecea câte-o insultă,

nu prin vorbe – erau prea vicleni să facă asta –, ci prin priviri întunecate şi rânjete abia ascunse.

— Cunosc genul ăsta de privire, a spus posomorâtă doamna Hall.

— Dar *ei* n-o cunoşteau, a continuat profesorul Shoe pe un ton de jelanie. Tocmai asta e. Erau uluiți. Nu pricepeau ce se întâmplă şi se simțeau nedreptățiți. Aşa că ce-au făcut? La început au încercat să potolească această ură prin explicații răbdătoare şi mici dovezi de bunătate. Dar zidul de ură care-i înconjura a devenit încă şi mai gros. În cele din urmă, au fost siliți să-i închidă pe capii acelei monstruoase şi trufaşe coaliții. Ce altceva puteau să facă?

— Întâmplarea face să cunosc un evreu bătrân venit din Rusia, a intervenit doamna Mulberry. În fine, un ins cu care domnul Mulberry face afaceri. Ei bine, mi-a mărturisit odată că l-ar strânge bucuros de gât cu mâna lui pe primul soldat german care i-ar ieşi în cale. Am fost atât de şocată, că am rămas pironită locului şi nici n-am ştiut ce să-i răspund.

— Eu aş fi ştiut, a spus o femeie grasă, care şedea cu picioarele mult depărtate. De fapt, se vorbeşte mult prea mult despre pedepsirea germanilor. Sunt şi ei ființe umane. Şi orice persoană cu un dram de sensibilitate va fi de acord cu ceea ce spuneați, anume că nu pot fi făcuți responsabili pentru toate acele aşa-zise atrocități, dintre care majoritatea probabil că au fost scornite de evrei. Mi se urcă sângele la cap când îi mai aud încă pe unii şi pe alții perorând despre crematorii şi camere de tortură care, dacă

au existat, erau conduse de-o mână de oameni la fel de nebuni ca Hitler.

— Ei, mă tem că trebuie să dăm dovadă de înțelegere, a răspuns profesorul Shoe cu zâmbetul lui imposibil, şi să ținem seama de efectele imaginației semitice deosebit de vii care controlează presa americană. Şi, de asemenea, trebuie să ne amintim că metodica armată germană a fost silită să adopte multe măsuri de ordin strict sanitar pentru îndepărtarea cadavrelor prizonierilor vârstnici care mureau în lagăre şi, uneori, ale victimelor epidemiilor de tifos. Eu, unul, nu am prejudecăți rasiale şi nu văd ce legătură au aceste conflicte de rasă vechi de când lumea cu atitudinea care trebuie adoptată față de Germania acum, după ce a capitulat. Mai ales când îmi aduc aminte de felul în care îi tratează britanicii pe băştinaşii din colonii.

— Sau de felul în care evreii bolşevici îi tratau pe ruşi, ai-ai-ai! a completat colonelul Melnikov.

— Dar acum nu se mai întâmplă aşa, nu? a întrebat doamna Hall.

— Nu, nicidecum, a răspuns colonelul. Mărețul popor rus s-a deşteptat, iar țara mea este iarăşi o țară măreață. Am avut trei conducători măreți. L-am avut pe Ivan, căruia duşmanii îi spuneau cel Groaznic, apoi l-am avut pe Petru cel Mare, iar acum îl avem pe Iosif Stalin. Sunt rus Alb şi am servit în garda imperială, dar sunt totodată patriot rus şi creştin rus. Azi, în fiecare cuvânt care vine din Rusia, simt puterea, simt splendoarea bătrânei Mame Rusii, care este iarăşi o țară de soldați, de oameni cu frica lui

Dumnezeu şi de slavi adevăraţi. Şi mai ştiu că atunci când Armata Roşie a intrat în oraşele germane, nici un fir de păr nu s-a clintit de pe umerii nemţilor.

— Nici un cap, a rectificat doamna Hall.

— Aşa e, a spus colonelul. Nici un cap n-a căzut de pe umeri.

— Îi admirăm cu toţii pe compatrioţii dumitale, a zis doamna Mulberry. Dar ce crezi despre răspândirea comunismului în Germania?

— Dacă mi se îngăduie o sugestie, a intervenit profesorul Shoe, aş vrea să semnalez că trebuie să deschidem bine ochii, altminteri nu va mai exista nici o Germanie. Principala problemă cu care se va confrunta această ţară este de a-i împiedica pe învingători să pună în lanţuri naţiunea germană şi să-i trimită pe cei tineri şi zdraveni, precum şi pe cei bătrâni şi nevolnici – intelectuali şi civili – la muncă silnică în nemărginita întindere a Estului. Acest lucru este împotriva tuturor principiilor democratice şi militare. Dacă o să-mi răspundeţi că nemţii le-au făcut acelaşi lucru celor pe care i-au cucerit, o să vă amintesc trei lucruri: unu, că statul german nu era unul democratic şi prin urmare nu te puteai aştepta să se comporte de parcă ar fi fost; doi, că cei mai mulţi, dacă nu chiar toţi aşa-zişii sclavi, au venit de bunăvoie; şi în al treilea rând – lucrul cel mai important – au fost bine hrăniţi, bine îmbrăcaţi şi au locuit în condiţii civilizate, ceea ce, în ciuda entuziasmului nostru firesc faţă de imensitatea poporului şi-a geografiei ruse, este puţin probabil să-i

aştepte pe nemți în Țara Sovietelor. Şi nu trebuie să uităm, a continuat profesorul Shoe ridicând dramatic vocea, că Partidul Național-Socialist nu a fost o organizație germană, ci una străină care a oprimat cetățeni germani. Adolf Hitler era austriac, Ley evreu, Rosenberg pe jumătate francez, pe jumătate tătar. Națiunea germană a suferit sub acest jug ne-german tot atât cât au suferit celelalte țări din Europa de pe urma efectelor războiului purtat pe teritoriul lor. Pentru civili, care nu numai că au fost ucişi şi schilodiți, dar şi-au văzut bunurile prețuite şi splendidele case distruse de bombe, contează prea puțin dacă aceste bombe au fost aruncate de un avion german sau de unul al Aliaților. Germanii, austriecii, italienii, românii, grecii şi toate celelalte popoare din Europa fac parte acum din aceeaşi tragică frăție, sunt cu toatele egale în nenorocire şi speranță şi ar trebui să beneficieze de acelaşi tratament – şi haideți să lăsăm sarcina de a-i găsi şi judeca pe vinovați istoricilor ce va să vie, bătrânilor erudiți nepărtinitori din centrele nemuritoare ale culturii europene, din universitățile tihnite de la Heidelberg, Bonn, Jena, Leipzig, München. Fie ca phoenixul european să-şi întindă iarăşi aripile vultureşti şi Dumnezeu să binecuvânteze America.

A urmat o pauză respectuoasă, timp în care profesorul Shoe şi-a aprins cu degete tremurătoare o țigară, după care doamna Hall, apăsându-şi palmele una de alta într-un gest fermecător de fetiță, l-a rugat să încununeze în chip desăvârşit acea întâlnire cu puțină muzică. Profesorul a oftat, s-a ridicat de pe scaun, m-a călcat pe picior pe când

trecea pe lângă mine, mi-a atins uşor genunchiul cu vârful degetelor, în chip de scuză, şi, după ce s-a aşezat la pian, şi-a înclinat capul şi a rămas nemişcat pentru câteva asurzitoare secunde. Apoi, încet şi cu o infinită blândeţe, şi-a pus ţigara într-o scrumieră aflată pe pian, scrumiera a încredinţat-o mâinilor săritoare ale doamnei Hall şi şi-a înclinat din nou capul. În cele din urmă a spus, cu vocea uşor înecată:

— Mai întâi de toate, voi cânta *The Star-Spangled Banner*[100].

Simţind că asta era mai mult decât puteam îndura – de fapt, ajunsesem în punctul în care mi se făcuse rău fizic –, m-am ridicat şi am părăsit în grabă încăperea. Pe când mă apropiam de garderobul în care o văzusem pe menajeră punându-mi lucrurile, doamna Hall m-a ajuns din urmă, aducând cu ea un zvon îndepărtat de muzică.

— Trebuie neapărat să pleci? m-a întrebat ea. Chiar trebuie?

Mi-am găsit paltonul, am aruncat umeraşul cât colo şi mi-am vârât energic picioarele în galoşi.

— Sunteţi ori criminali, ori nebuni, ori amândouă, i-am zis, iar omul acela e un agent german de cea mai joasă speţă.

După cum am mai spus, în momentele cruciale sunt chinuit de o bâlbâială atroce şi, drept urmare, fraza aceasta n-a fost rostită aşa de curgător cum pare pe hârtie. Dar şi-a

---

[100] Imnul Statelor Unite ale Americii.

făcut efectul. Înainte să-şi revină din uluire atât cât să-mi răspundă, trântisem deja uşa după mine şi-mi purtam paltonul în braţe pe scări în jos, aşa cum scoţi un copil dintr-o casă incendiată. Ajunsesem deja în stradă când am observat că pălăria pe care tocmai dădeam să mi-o pun pe cap nu-mi aparţinea.

Era o pălărie uzată de fetru, de un gri mai închis decât a mea şi cu un bor mai îngust. Capul pentru care fusese prevăzută era ceva mai mic. În interior avea o etichetă cu „Werner Bros. Chicago” şi mirosea a periile şi loţiunile de păr ale altcuiva. Imposibil să-i fi aparţinut colonelului Melnikov, care era chel ca o bilă de biliard, iar soţul doamnei Hall, din câte îmi puteam da seama, fie murise, fie îşi ţinea pălăriile în altă parte. Mă dezgusta să car obiectul acela după mine, dar noaptea era ploioasă şi rece şi l-am folosit ca pe un soi de umbrelă rudimentară. De îndată ce am ajuns acasă, m-am apucat să compun o scrisoare către Biroul Federal de Investigaţii, dar în scurtă vreme m-am lăsat păgubaş. Incapacitatea mea de a înţelege şi reţine numele afecta serios calitatea informaţiei pe care încercam s-o furnizez şi, din moment ce eram nevoit să explic prezenţa mea acolo, ar fi trebuit să adaug o mulţime de detalii confuze şi uşor suspecte privitoare la tizul meu. Şi, lucrul cel mai grav, relatată pe larg toată povestea căpăta un aer grotesc, de coşmar, când tot ce aveam de fapt de spus era că o persoană locuind la o adresă necunoscută din Vestul Mijlociu, o persoană al cărei nume nu-l ştiam, ţinuse un discurs partizan pe tema naţiunii germane într-o

casă particulară, în fața unor bătrânele prostuțe. Şi, judecând după felul în care aceeaşi atitudine partizană transpărea mereu în articolele unor editorialişti celebri, toată treaba asta s-ar fi putut să fie, în definitiv, perfect legală.

În dimineața următoare, foarte devreme, a sunat cineva la uşă, iar când am deschis l-am văzut pe profesorul Shoe, în impermeabil şi cu capul gol, întinzându-mi tăcut pălăria cu un mic surâs prudent pe chipul lui roz-vinețiu. Am luat-o şi am mormăit câteva cuvinte de mulțumire, pe care le-a interpretat drept o invitație de a pofti înăuntru. Nu-mi aminteam nici în ruptul capului unde-i pusesem pălăria şi căutarea ei febrilă, mai mult sau mai puțin de față cu musafirul meu, a devenit curând ridicolă.

— Uite ce e, i-am zis, o să-ți pun la poştă, expediez, trimit pălăria aceea când dau de ea sau un cec în schimbul ei.

— Dar plec în după-amiaza aceasta, mi-a răspuns el cu blândețe, şi, în plus, aş dori să-ți cer o mică explicație în privința acelei remarci bizare pe care i-ai adresat-o bunei mele prietene, doamna Hall.

A aşteptat răbdător până m-am străduit să-i răspund cât de clar am putut că poliția, autoritățile îi vor da doamnei Hall toate explicațiile necesare.

— Mă tem că nu înțelegi, mi-a zis într-un târziu. Doamna Hall este o persoană foarte bine cunoscută din înalta societate şi are multe relații în cercurile oficiale. Slavă Domnului că trăim într-o țară admirabilă, unde

oricine se poate exprima liber fără să fie insultat pentru părerile sale personale.

I-am cerut să iasă afară.

Când ultima silabă explozivă a fost expulzată, mi-a zis:

— Bine, plec, dar te rog să ții minte: în țara asta... şi şi-a scuturat spre mine degetul încovoiat, aşa cum fac nemții, în chip de mustrare glumeață.

Până să mă hotărăsc unde ar fi fost mai bine să-l pocnesc, s-a strecurat afară. Tremuram din cap până-n picioare. Neajutorarea mea, care mă amuza uneori, ba îmi făcea şi o tainică plăcere, acum mi se părea îngrozitoare şi vulgară. Deodată, ochii mi-au căzut pe pălăria profesorului Shoe, aşezată pe un teanc de reviste vechi de sub măsuța telefonului din hol. M-am dus în grabă la fereastră, am deschis-o şi, pe când profesorul Shoe ieşea din clădire, cu patru etaje mai jos, am azvârlit pălăria în direcția lui. Aceasta a descris un arc de cerc şi a aterizat ca o plăcintă în mijlocul străzii. Apoi a făcut un salt mortal, a ratat la mustață o băltoacă şi s-a oprit iar, căscând negru, cu fundul în sus. Profesorul Shoe, fără să se uite în sus, şi-a fluturat brațul ca să confirme primirea, şi-a ridicat pălăria şi, mulțumit că nu se înnoroise prea tare, şi-a pus-o pe cap şi a plecat, legănându-şi netulburat şoldurile. M-am întrebat adesea cum se face că un neamț slăbănog reuşeşte întotdeauna să pară dolofan privit din spate, atunci când poartă un impermeabil.

Tot ce-mi mai rămâne de spus este că după o săptămână am primit o scrisoare a cărei exprimare aparte

îşi pierde aproape tot farmecul odată tradusă din rusă. Zicea aşa:

Stimate domnule,

M-ai urmărit de când mă ştiu. Prieteni apropiaţi, după ce ţi-au citit cărţile, s-au dezis de mine, gândind că eu sunt autorul acelor opuri decadente şi perverse. În 1941 şi, respectiv, 1943 am fost arestat de nemţi în Franţa din pricina unor lucruri pe care nici nu le-am gândit, nici nu le-am spus vreodată. Iar acum, în America, departe de a te mulţumi cu toate necazurile pe care mi le-ai pricinuit în alte ţări, ai îndrăzneala de a te da drept mine şi de a te înfăţişa, în stare de ebrietate, la locuinţa unei persoane foarte respectabile. Acest lucru nu-l voi tolera. Aş putea face aşa încât să fii închis şi stigmatizat ca impostor, dar socot că nu ţi-ar plăcea una ca asta şi prin urmare sugerez ca în chip de despăgubire...

Suma pe care o cerea era o nimica toată.

(1945)

Traducere de Anca Băicoianu

Semne şi simboluri

1

Pentru a patra oară în tot atâția ani se confruntau cu problema cadoului aniversar pe care să i-l aducă unui tânăr suferind de o tulburare incurabilă a minții. Nu-şi dorea nimic. Lucrurile făcute de mâna omului îi păreau fie nişte stupuri diavoleşti clocotind de o activitate malefică pe care numai el era în stare s-o perceapă, fie nişte mângâieri grosolane ce nu-şi găseau locul în lumea lui abstractă. După ce au eliminat o serie de obiecte care l-ar fi putut ofensa sau înspăimânta (orice aparat mecanic sau electronic, de pildă, era tabu), părinții lui au ales un fleac drăguț şi nevinovat: un coşuleț cu zece feluri de dulceață în zece borcănele diferite.

Se căsătoriseră cu multă vreme înainte de a se naşte el; de atunci trecuseră ani buni, iar acum erau înaintați în vârstă. Ea îşi pieptăna părul cărunt şi tern cum dădea Domnul. Purta rochii negre, ieftine. Spre deosebire de alte femei de vârsta ei (ca doamna Sol, de pildă, vecina de alături, a cărei față era acoperită cu straturi întregi de sulimanuri roz şi mov şi a cărei pălărie arăta ca un buchet de flori sălbatice), oferea luminii necruțătoare a zilelor de primăvară un ten alb şi curat. Soțul ei, care în țara lor de origine fusese un om de afaceri cu destul de mult succes, acum depindea complet de fratele lui, Isaac, care devenise un american adevărat cu aproape patruzeci de ani în urmă. Pe Isaac îl vedeau rareori şi-l porecliseră Prințul.

În vinerea aceea totul le-a mers de-a-ndoaselea. Metroul a suferit un colaps al curentului vital între două staţii şi timp de un sfert de oră nimeni n-a auzit altceva decât bătaia conştiincioasă a propriei inimi şi foşnetul ziarelor. Au aşteptat de li s-a urât după autobuzul pe care trebuiau să-l ia; iar când acesta a venit, în sfârşit, era ticsit cu liceeni gălăgioşi. Ploua torenţial când au pornit să urce pe potecuţa cafenie care ducea la sanatoriu. Acolo au avut iarăşi de aşteptat; şi în loc să-l vadă pe fiul lor intrând în încăpere cu paşi târşâiţi, aşa cum făcea de obicei (cu sărmana lui faţă pătată de acnee, prost ras, posomorât şi confuz), a apărut în cele din urmă o asistentă pe care o cunoşteau şi pentru care nu aveau prea multă consideraţie şi le-a explicat pe un ton exuberant că băiatul încercase din nou să-şi ia viaţa. Era bine acum, le-a spus ea, dar o vizită l-ar putea tulbura. Sanatoriul avea atât de puţin personal, iar lucrurile se rătăceau sau se încurcau cu atâta uşurinţă, încât s-au hotărât să nu lase cadoul în biroul asistentelor, ci să-l aducă la următoarea vizită.

Ea a aşteptat ca soţul ei să deschidă umbrela, apoi l-a luat de braţ. El îşi dregea întruna glasul în felul acela sonor în care o făcea când era supărat. Au intrat sub copertina staţiei de autobuz de pe partea cealaltă a străzii şi el şi-a închis umbrela. La câţiva metri depărtare, sub un copac ce se legăna în vânt, cu apa picurându-i de pe frunze, un pui de pasăre căruia nici penele nu-i dăduseră încă se zbătea, neajutorat şi pe jumătate mort, într-o băltoacă.

În timpul lungului drum cu autobuzul spre stația de metrou, n-au schimbat nici un cuvânt; şi de fiecare dată când îi privea mâinile îmbătrânite (vene proeminente, pete maronii) încleştate şi frământându-se pe mânerul umbrelei, ea simțea cum o podidesc lacrimile. Privind în jur, în încercarea de a găsi un lucru asupra căruia să-şi concentreze atenția, a văzut cu o blândă surprindere, un amestec de compasiune şi uimire, că unul dintre pasageri, o fată brunetă cu unghiile de la picioare murdare şi lăcuite cu roşu, plângea pe umărul unei femei mai în vârstă. Cu cine semăna femeia aceea? Semăna cu Rebecca Borisovna, a cărei fiică se măritase cu unul dintre băieții Soloveicik – la Minsk, cu mulți ani în urmă.

Ultima oară când încercase să facă asta, metoda lui fusese, după cum se exprimase doctorul, o capodoperă de inventivitate; şi ar fi reuşit, dacă un alt pacient, cuprins de invidie, nu ar fi crezut că vrea să învețe să zboare – şi dacă nu l-ar fi oprit. Ceea ce voia el de fapt era să sfâşie învelişul acestei lumi şi să iasă din ea.

Sistemul lui de năluciri făcuse subiectul unui articol foarte savant apărut într-o revistă ştiințifică, dar cu mult înainte ei înțeleseseră singuri despre ce era vorba. „Manie referențială”, aşa o numise Herman Brink. În aceste cazuri foarte rare, pacientul îşi imaginează că tot ce se întâmplă în jur ascunde o referire la existența şi personalitatea lui. Oamenii reali sunt excluşi din această conspirație – pentru că se crede mult mai inteligent decât ei. Natura fenomenală îl urmăreşte pretutindeni. Norii de pe cerul scrutător îşi

transmit unul altuia, prin anumite semne lente, informații incredibil de detaliate privitoare la persoana lui. Cele mai tainice gânduri ale sale sunt dezbătute noaptea, în limbajul gesturilor, de copacii care-şi agită lugubru brațele. Pietricelele sau urmele de murdărie sau petele de soare alcătuiesc modele încifrând infernal mesaje pe care el trebuie să le intercepteze. Totul este un cifru şi el e subiect pentru orice. Unii dintre spioni sunt observatori detaşați, cum ar fi suprafețele de sticlă şi ochiurile liniştite de apă; alții, de pildă mantourile din vitrinele magazinelor, sunt martori răuvoitori, puşi pe linşaj; şi mai sunt aceia (apa curgătoare, furtunile) care suferă de o isterie patologică, au o imagine distorsionată despre el şi îi răstălmăcesc grotesc acțiunile. Trebuie să fie mereu vigilent şi să dedice fiecare minut şi compartiment al vieții decodificării acestei sinusoide a lucrurilor. Până şi aerul pe care-l expiră este catalogat şi arhivat. Măcar dacă interesul pe care-l stârneşte s-ar limita la lucrurile din imediata lui apropiere – dar, vai, nu se întâmplă astfel! Pe măsură ce distanța sporeşte, nepotolitele valuri ale scandalului devin tot mai mari şi mai abundente. Siluetele corpusculilor din sângele lui, mărite de un milion de ori, zboară ca vântul peste câmpii nemărginite; şi, încă mai departe, munți de o soliditate şi înălțime insuportabile rezumă, în granit şi pini trosnind în vânt, adevărul ultim al ființei sale.

2

Când au ieşit din zgomotul bubuitor şi aerul închis al metroului, ultimele rămăşiţe ale zilei se amestecau cu luminile felinarelor. Ea voia să cumpere nişte peşte pentru cină, aşa că i-a întins coşul cu borcănelele de dulceaţă şi i-a spus să se ducă acasă. El a urcat până la etajul trei, apoi şi-a adus aminte că-i dăduse ei cheile ceva mai devreme.

S-a aşezat tăcut pe trepte şi tot tăcut s-a ridicat după vreo zece minute, când ea a urcat greoi treptele, zâmbind sfios şi scuturând din cap a reproş la adresa propriei prostii. Au intrat în apartamentul lor de două camere şi el s-a dus numaidecât la oglindă. Întinzându-şi colţurile buzelor cu degetele mari într-o grimasă oribilă, de mască, şi-a scos noua şi necontenit stânjenitoarea proteză şi a retezat colţii de salivă care-l legau de ea. Şi-a citit ziarul rusesc pe când ea punea masa. Tot citind, a mâncat bucatele fade pentru care nu avea nevoie de dinţi. Ea îi ştia felul şi a rămas la fel de tăcută.

Când el s-a dus la culcare, ea a rămas în sufragerie cu pachetul de cărţi soioase şi vechile albume. Pe partea opusă a curţii înguste, unde ploaia răpăia în noapte pe tabla deformată a unor lăzi de gunoi, ferestrele erau luminate palid şi în cadrul uneia din ele se vedea un bărbat cu pantaloni negri şi coatele peste faţă zăcând în stare de prostraţie pe un pat cu aşternuturile răvăşite. Ea a tras jaluzeaua şi a început să se uite la fotografii. Când era bebeluş, pe chipul lui se citea mai multă surprindere decât

pe cel al majorității bebeluşilor. Dintr-o îndoitură a albumului, a căzut menajera nemțoaică pe care o avuseseră la Leipzig şi logodnicul ei cu obraji grăsulii. Minsk, revoluția, Leipzig, Berlin, Leipzig, fațada înclinată a unei case prost focalizate. La patru ani, într-un parc: prost dispus, timid, cu fruntea încrețită, întorcându-şi privirea de la o veveriță curioasă aşa cum şi-ar fi întors-o de la un străin oarecare. Mătuşa Rosa, o femeie agitată, uscățivă, cu privirea rătăcită, care trăise într-o lume cutremurată de veşti proaste, falimente, trenuri deraiate, tumori canceroase – până când nemții au trimis-o la moarte, împreună cu toți cei pentru care îşi făcuse griji. La şase ani – pe atunci desena păsări minunate cu mâini şi picioare de om şi suferea de insomnie ca un adult. Vărul lui, acum un şahist celebru. Iarăşi el, pe la vreo opt ani, deja greu de înțeles, speriat de tapetul din vestibul, speriat de o anumită ilustrație dintr-o carte, în care nu se vedea însă altceva decât un peisaj idilic cu o pantă de deal presărată cu bolovani şi o roată veche de căruță atârnată de creanga unui copac despuiat de frunze. La zece ani: anul când părăsiseră Europa. Ruşinea, mila, greutățile umilitoare, copiii urâți, răi şi înapoiați cu care mergea la şcoala aceea specială. Şi apoi a urmat o perioadă din viața lui, coincizând cu lunga convalescență după o pneumonie, când acele mici fobii pe care părinții lui se încăpățânaseră să le considere excentricitățile unui copil extraordinar de înzestrat s-au împletit într-o rețea deasă de iluzii corelate logic ce l-au făcut complet inaccesibil minților normale.

Accepta asta şi încă multe altele – pentru că, până la urmă, viața însemna să accepți pierderea tuturor bucuriilor, una după alta; nici măcar bucurii, în cazul ei: simple posibilități de mai bine. S-a gândit la nesfârşitele valuri de durere pe care ea şi soțul ei trebuiau, dintr-un motiv sau altul, să le îndure; la uriaşii invizibili care-i chinuiau fiul în moduri inimaginabile; la necuprinsa cantitate de tandrețe din lume; la soarta acestei tandreți, care fie era zdrobită, fie se irosea, fie se transforma în nebunie; la copiii nebăgați în seamă cântându-şi singuri în unghere prăfuite; la frumoasele ierburi sălbatice care nu se pot ascunde de ochiul fermierului şi trebuie să privească neajutorate umbra siluetei lui încovoiate, simiene, lăsând în urmă o brazdă de flori secerate, pe când îngrozitorul întuneric stă să cadă.

3

Era trecut de miezul nopții când, din sufragerie, îl auzi pe soțul ei gemând; şi iată că acum acesta intra cu paşi împiedicați, purtând peste cămaşa de noapte vechiul palton cu guler de astrahan pe care-l prefera de departe frumosului halat de baie albastru pe care-l avea.

— Nu pot să dorm, se văită el.

— De ce, îl întrebă ea, de ce nu poți să dormi? Erai aşa de obosit!

— Nu pot să dorm pentru că mi-e rău de mor, spuse el întinzându-se pe canapea.

— Te doare stomacul? Vrei să-i telefonez doctorului Solov?

— Fără doctori, fără doctori, gemu el. La naiba cu doctorii! Trebuie să-l scoatem de acolo cât mai degrabă. Altminteri, noi vom fi răspunzători. Răspunzători! repetă şi se ridică deodată în capul oaselor, cu ambele picioare pe podea, lovindu-şi fruntea cu pumnul încleştat.

— Bine, spuse ea liniştită, o să-l aducem acasă mâine-dimineață.

— Aş vrea nişte ceai, zise soțul ei şi se duse la baie.

Aplecându-se cu greu, ea culese de pe jos câteva cărți de joc şi una sau două fotografii care alunecaseră de pe canapea: valetul de cupă, nouarul de pică, asul de pică, Elsa şi bestialul ei amorez.

El reveni binedispus şi spuse cu o voce puternică:

— M-am gândit cum să facem. O să-l lăsăm pe el în dormitor. Fiecare din noi îşi va petrece o parte din noapte cu el şi restul aici, pe canapea. Cu rândul. O să chemăm doctorul să-l vadă cel puțin de două ori pe săptămână. Nu contează ce zice Prințul. N-o să aibă prea multe de zis, oricum, pentru că în felul ăsta iese mai ieftin.

Sună telefonul. Era un lucru neobişnuit să sune la ora aceea. Papucul lui stâng alunecase şi stând acolo, în mijlocul camerei, dibuia după el cu călcâiul şi degetul mare, cu gura căscată la soția lui, ca un copil fără dinți. Pentru că ştia mai multă engleză, ea era cea care răspundea la telefon.

— Aş putea să vorbesc cu Charlie? întrebă o voce plată şi pierdută de fată.

— Ce număr aţi format? Nu. Aţi greşit numărul.

Receptorul a fost aşezat cu grijă în furcă. Mâna ei apăsă bătrâna inimă ostenită.

— M-am speriat, rosti ea.

El zâmbi scurt şi îşi reluă de îndată monologul febril. O să meargă să-l ia de cum se lumina de ziuă. Va trebui să ţină cuţitele într-un sertar încuiat. Chiar în cele mai rele momente, nu prezenta nici un pericol pentru ceilalţi.

Telefonul sună a doua oară. Aceeaşi voce tânără, monocordă şi îngrijorată ceru să vorbească cu Charlie.

— Aţi greşit numărul. Vă spun eu ce s-a întâmplat: aţi format O în loc de 0.

Se apucară să-şi bea ceaiul nocturn şi neaşteptat de festiv. Cadoul era pus pe masă. El sorbea zgomotos; faţa i se congestionase; din când în când, descria o mişcare circulară cu paharul ridicat, pentru ca zahărul să se dizolve mai bine. Pe o parte a capului său chel, unde avea un semn mare din naştere, o venă umflată sărea în ochi şi, cu toate că se răsese de dimineaţă, pe bărbie se vedeau ţepi argintii. Pe când ea îi turna încă un pahar de ceai, îşi puse ochelarii şi studie din nou cu plăcere borcănaşele de un galben, verde, roşu strălucitor. Buzele lui umede şi stângace silabiseau etichetele grăitoare: caise, struguri, prune, gutui. Ajunsese la mere pădureţe când telefonul sună din nou.

(1948)

Traducere de Anca Băicoianu

Prima iubire

1

În primii ani ai acestui secol, o agenție de voiaj de pe bulevardul Nevski expunea în vitrină macheta lungă de vreun metru, de culoarea lemnului întunecat de stejar, a unui vagon de dormit dintr-un tren internațional. În materie de verosimilitate minuțioasă, întrecea de departe trenulețele mele mecanice de tinichea colorată. Din nefericire, însă, nu era de vânzare. În interior se vedeau tapițeria albastră, baghetele de piele embosată de pe pereții compartimentelor, lambriurile strălucitoare, oglinzile încastrate, lămpile de citit în formă de lalea şi alte detalii înnebunitoare de felul acesta. Ferestre largi alternau cu unele mai înguste, individuale sau duble, iar unele aveau geamuri din sticlă mată. În câteva compartimente, paturile fuseseră desfăcute pentru noapte.

Marele şi – pe atunci – luxosul Nord Express (după Primul Război Mondial n-a mai fost nicicând astfel), compus numai din asemenea vagoane internaționale şi circulând doar de două ori pe săptămână, făcea legătura între St. Petersburg şi Paris. Aş fi spus „legătura directă” dacă pasagerii n-ar fi fost nevoiți să schimbe trenul acesta

cu unul în linii mari asemănător la granița ruso-germană (Verjbolovo-Eydtkuhnen), unde amplul şi leneşul ecartament rusesc de un metru cincizeci şi doi era înlocuit cu cel european standard de un metru patruzeci şi trei, iar de la buştenii de mesteacăn se trecea la cărbune.

Pot scoate la iveală, din cel mai depărtat ungher al minții mele, cel puțin cinci astfel de călătorii la Paris, având Riviera sau Biarritz drept destinație finală. În 1909, anul despre care vorbesc acum, cele două surori mai mici ale mele rămăseseră acasă, în grija doicilor şi a mătuşilor. Tata, cu mănuşi şi şapcă de călătorie, citea o carte în compartimentul pe care îl împărțea cu preceptorul nostru. Fratele meu şi cu mine eram despărțiți de ei doar printr-o toaletă. Mama şi camerista ei ocupau compartimentul de alături. Acela dintre noi rămas fără soț, şi anume valetul tatei, Osip (pe care pedanții bolşevici aveau să-l împuşte cu un deceniu mai târziu pentru că-şi însuşise bicicletele noastre în loc să le predea poporului), avea drept tovarăş de compartiment un necunoscut.

În luna aprilie a acelui an, Peary ajunsese la Polul Nord. În mai, Şaliapin cântase la Paris. În iunie, sâcâit de zvonurile despre nişte zeppelinuri noi şi mai performante, Departamentul de Război al Statelor Unite făcuse nişte declarații în presă despre planurile de a construi o flotilă aeriană. În iulie, Blériot zburase de la Calais la Dover (cu un mic ocol suplimentar când şi-a pierdut direcția). Acum era sfârşitul lui august. Brazii şi mlaştinile din nord-vestul Rusiei treceau în goană pe lângă noi, iar a doua zi colinele

sterpe ale Germaniei, acoperite cu pini şi iarbă-neagră, le-au luat locul.

Pe o măsuță pliantă, mama şi cu mine jucam un joc de cărți numit *duraciki*. Deşi afară era încă ziuă, cărțile de joc, un pahar şi, într-un alt plan, încuietorile unei valize se reflectau în geam. Prin păduri şi peste câmpuri, prin văi abrupte, printre căsuțe defilând în goană, jucătorii fără trup jucau necontenit pe mize necontenit răcoritoare.

„*Ne budet-li, tî ved' ustal?*" („Nu-ți ajunge, n-ai obosit?"), mă întreba mama, iar apoi se pierdea în gânduri pe când amesteca alene cărțile. Uşa compartimentului era deschisă şi vedeam fereastra de pe culoar, în care firele – şase fire subțiri şi negre – făceau tot posibilul să se înalțe, să se ridice spre cer, în ciuda loviturilor de trăsnet administrate de un stâlp de telegraf după altul; dar chiar când toate şase, într-o zvâcnire triumfătoare de elan patetic, erau gata să atingă marginea de sus a ferestrei, o lovitură deosebit de violentă le aducea înapoi jos, de unde porniseră, şi trebuiau s-o ia din nou de la capăt.

Când, în timpul unor astfel de călătorii, trenul încetinea până la un ritm demn, de plimbare şi aproape că atingea fațadele caselor şi firmele prăvăliilor din câte un mare oraş german pe care-l străbăteam, simțeam o dublă emoție pe care stațiile terminus nu mi-o puteau oferi. Vedeam cum un oraş cu tramvaie de jucărie, cu tei şi ziduri de cărămidă intră în compartiment, socializează cu oglinzile şi umple ochi ferestrele dinspre culoar. Acest contact familiar al trenului cu oraşul era unul dintre motivele mele de

încântare. Celălalt era să mă pun în locul unui trecător care, socoteam eu, era la fel de impresionat cum aş fi fost şi eu la vederea vagoanelor lungi, romantice, de un violet întunecat, cu perdelele dintre vagoane negre ca aripile de liliac şi literele de metal strălucind arămiu în soarele gata să apună, străbătând fără grabă un pod de fier peste o arteră oarecare şi cotind apoi, cu toate ferestrele cuprinse brusc de vâlvătăi, după ultimul grup de case.

Existau şi neajunsuri ale acestui amalgam optic. Vagonul-restaurant cu geamuri mari, un aranjament de sticle caste de apă minerală, şervețele împăturite în formă de coifuri şi butaforice batoane de ciocolată (ale căror ambalaje – Cailler, Kohler şi aşa mai departe – nu conțineau decât bucăți de lemn), părea la o primă privire o oază de răcoare la capătul unui şir legănător de coridoare albastre; dar, pe măsură ce masa înainta spre ultimul, fatalul fel, surprindeai vagonul nesăbuit pe punctul de a fi absorbit în peisaj, cu tot cu chelnerii nesiguri pe picioare, pe când peisajul însuşi executa un sistem complex de mişcări, cu luna palidă pe cerul zilei aținându-se cu încăpățânare la nivelul farfuriei, pajiştile desfăcându-se în zare ca un evantai, copacii din apropiere legănându-se pe balansoare invizibile înspre şine, o cale ferată paralelă curmându-şi brusc viața prin anastomoză, un taluz acoperit de iarbă tălăzuită de vânt înălțându-se, înălțându-se tot mai mult, până când micul martor al acestui vălmăşag de velocități ajungea să verse porția de *omelette aux confitures de fraises*.

Dar noaptea era totuşi momentul când *La Compagnie Internationale des Wagons-Lits et des Grands Express Européens* se ridica la înălțimea numelui ei cu rezonanțe magice. Din patul meu aflat sub cel al fratelui meu (Dormea? Măcar era acolo?), în semiîntunericul compartimentului, mă uitam la lucruri şi fragmente de lucruri, la urme şi frânturi de umbre ce se mişcau de colo-colo fără să ajungă nicăieri. Lemnăria trosnea şi scârțâia uşor. Lângă uşa care ducea la toaletă, un veşmânt de culoare închisă atârnat într-un cui şi ciucurele lămpii de veghe albastre, bivalve se legănau ritmic. Era greu să apropii aceste mişcări sincopate, atingerea aceea furişată de fuga dezlănțuită a nopții de afară, care ştiam că *trece* în goană, vărgată de lumini, ilizibilă.

Izbuteam să adorm folosind procedeul simplu al identificării cu mecanicul de locomotivă. O senzație somnoroasă de bine îmi inunda venele de îndată ce întreg scenariul era pus la punct: pasagerii lipsiți de griji în compartimentele lor, bucurându-se de călătoria pe care le-o ofeream, fumând, schimbând zâmbete complice, încuviințând din cap, moțăind; ospătarii, bucătarii şi controlorii (pe care trebuia să-i pun undeva) petrecând în vagonul-restaurant; şi eu însumi, cu ochelari de protecție şi plin de funingine, uitându-mă din cabina locomotivei la şinele care se îngustau şi la punctul de smarald sau rubin din zarea întunecată. Iar apoi, în vis, vedeam ceva cu totul diferit: o bilă de sticlă rostogolindu-se sub un pian cu

coadă sau o locomotivă de jucărie întoarsă pe o parte, cu roțile învârtindu-se încă în gol.

O schimbare de viteză întrerupea uneori curgerea somnului meu. Lumini lente se perindau pe la fereastră; fiecare dintre ele investiga, în treacăt, acelaşi ungher, apoi un compas strălucitor lua măsura umbrelor. Trenul oprea cu un lung suspin westinghousian. De sus a căzut ceva (ochelarii fratelui meu, cum s-a vădit a doua zi). Era extraordinar de fascinant să te muți la picioarele patului, trăgând după tine o parte din aşternuturi, ca să desprinzi cu grijă din opritoarea lui transperantul care nu putea fi ridicat decât pe jumătate, căci se lovea de marginea cuşetei de deasupra.

Ca lunile în jurul lui Jupiter, molii palide se roteau în jurul unui felinar solitar. Un ziar dezmembrat se foia pe o bancă. Undeva, într-un compartiment, se auzeau voci înăbuşite, tusea calmă a altcuiva. Nu era nimic nemaipomenit de interesant pe bucățica aceea de peron din fața mea, dar tot nu mă puteam desprinde de ea până când nu dispărea de bunăvoie.

A doua zi dimineață nişte câmpuri umede, cu un pâlc de sălcii diforme pe buza unui şanț sau un şir de plopi în depărtare, străbătut de o fâşie orizontală de ceață lăptoasă, îți spuneau că trenul înainta prin Belgia. Ajungea la Paris la patru după-amiaza; şi chiar dacă rămâneam acolo numai peste noapte, aveam întotdeauna vreme să cumpăr ceva – să zicem un mic *Tour Eiffel* de alamă, acoperit de mântuială cu vopsea argintie – înainte de a ne urca, a doua zi la

prânz, în Sud Express, care, în drumul lui spre Madrid, ne lăsa pe la zece seara în gara La Négresse din Biarritz, la câțiva kilometri de granița cu Spania.

2

Pe vremea aceea, Biarritz îşi păstra încă farmecul personal. Tufişuri prăfuite de mure şi *terrains à vendre* acoperite de buruieni mărgineau drumul care ducea la vila noastră. Carltonul era încă în construcție. Aveau să mai treacă vreo treizeci şi şase de ani până când generalul de brigadă Samuel McCroskey să se instaleze în apartamentul princiar de la Hotel du Palais, construit pe locul unui fost palat unde, prin anii 1860, se spune că Daniel Home, un medium incredibil de agil, a fost prins mângâind cu piciorul gol (despre care susținea că este mâna unui spirit) fața blândă şi încrezătoare a împărătesei Eugénie. Pe promenada din apropierea cazinoului, o florăreasă coaptă, cu sprâncene de cărbune şi surâs sulemenit, strecura la iuțeală caliciul dolofan al unei garoafe la butoniera unui trecător oprit din drum, a cărui falcă stângă îşi accentua maiestuoasa cută pe când posesorul ei privea pieziş la sfioasa intruziune a florii.

La marginea fâşiei de nisip, şezlonguri şi scaune de plajă erau ocupate de părinții copiilor cu pălării de pai care se jucau în fața lor. Acolo puteam fi văzut şi eu, aşezat în genunchi şi încercând să dau foc, cu ajutorul unei lupe, unui pieptăn pierdut de cineva. Bărbații arborau pantaloni

albi, care ochiului de azi i-ar părea comici, ca intrați la apă; doamnele purtau în vara aceea jachete uşoare cu revere de mătase, pălării cu calota mare şi boruri largi, văluri brodate groase şi albe, volane la jaboul bluzelor, volane la mâneci, volane la pălăriile de soare. Pe buze simțeai gustul sărat al brizei. Cu o viteză uimitoare, un fluture rătăcit, galben-portocaliu, trecea într-un zbor ca de săgeată pe deasupra plajei palpitând de viață.

La acestea se adăugau mişcarea şi zgomotul produse de vânzătorii care ofereau *cacahuètes*, violete glazurate, înghețată de fistic de un verde divin, bomboane mentolate şi bucăți uriaşe şi convexe de ceva uscat şi sfărâmicios, asemănător cu napolitanele, scoase dintr-un butoi roşu. Cu o limpezime pe care nimic din suprapunerile ulterioare n-a reuşit s-o diminueze, îl văd pe omul cu napolitanele înaintând silnic prin nisipul adânc şi afânat, cu recipientul greu în spinarea încovoiată. Când îl strigai, îl lăsa să-i alunece de pe umăr cu o răsucire a bretelei, îl trântea pe nisip într-o poziție ca a turnului din Pisa, se ştergea pe față cu mâneca şi se apuca să umble la un mecanism compus dintr-un cadran numerotat şi o săgeată, aflat pe capac. Săgeata scrâşnea şi se rotea. Mărimea unei napolitane de un bănuț depindea de norocul clientului. Cu cât era mai mare bucata, cu atât îmi părea mai rău de vânzător.

Scăldatul se desfăşura într-o altă parte a plajei. Băieşi profesionişti, nişte basci vânjoşi în costume de baie negre, se aflau la dispoziția doamnelor şi a copiilor, ca să-i ajute să guste plăcerea îngrozită a valurilor. Un astfel de

baigneur te aşeza cu spatele la valul care se apropia şi te ţinea de mână în timp ce masa înspumată şi tot mai înaltă de apă verde, clocotitoare se prăbuşea asupra ta din spate, doborându-te cu un brânci viguros. După o duzină de asemenea tumbe, *le baigneur*, lucind ca o focă, îşi ducea clientul care gâfâia, dârdâia şi fornăia înapoi la ţărm, pe nisipul neted, unde o bătrânică de neuitat cu fire cenuşii ţiindu-i-se în barbă îi alegea îndată un halat din cele câteva ce atârnau pe-o frânghie de rufe. La adăpostul unei mici cabine, un alt angajat te ajuta să te despoi de costumul de baie ud şi plin de nisip. Acesta cădea plescăind pe scânduri şi, încă tremurând, îţi scoteai picioarele din el, călcând peste dungile-i albastre şi difuze. Cabina mirosea a lemn de pin. Servitorul, un cocoşat cu colţurile ochilor încreţite de riduri, îţi aducea un lighean cu apă fierbinte în care să-ţi cufunzi picioarele. De la el am învăţat – şi am păstrat de-a pururi într-o casetă de sticlă a memoriei mele – că în bască fluturelui i se spune *misericoletea* – sau cel puţin aşa mi-a sunat mie (printre cele şapte cuvinte pe care le-am găsit în diverse dicţionare, cel mai apropiat a fost *micheletea*).

3

Pe fâşia mai cafenie şi mai umedă de *plage*, acolo unde refluxul scotea la iveală cel mai bun nisip pentru castele, m-am pomenit într-o zi săpând umăr la umăr cu o fetiţă franţuzoaică pe nume Colette.

Ea urma să împlinească zece ani în noiembrie, eu îi împlinisem în aprilie. Atenția amândurora a fost atrasă de o bucată violetă şi zimțată din cochilia unei midii pe care călcase cu talpa goală a piciorului ei îngust, cu degete lungi. Nu, nu eram englez. Ochii ei verzui păreau stropiți cu prisosul de pistrui care îi acopereau fața cu trăsături colțuroase. Purta ceea ce acum am numi un costum de sport, alcătuit dintr-un puloveraş albastru cu mânecile suflecate şi pantaloni scurți tricotați, tot albaştri. La început crezusem că-i băiat şi apoi mă uimiseră brățara de la încheietura ei subțire şi cârlionții şateni care scăpau de sub şapca marinărească.

Vorbea cu ciripituri repezi, amestecând engleza guvernantelor cu franceza pariziană. Cu doi ani în urmă, pe aceeaşi *plage*, mă ataşasem mult de frumoasa şi bronzata fiică a unui medic sârb; dar când am cunoscut-o pe Colette, am ştiut pe loc că asta era iubirea adevărată. Colette mi se părea mult mai ciudată decât ceilalți tovarăşi temporari de joacă pe care mi-i făcusem la Biarritz. Am ajuns, nu ştiu cum, să cred că nu era la fel de fericită, la fel de iubită ca mine. O vânătaie pe antebrațul ei delicat, acoperit cu un puf fin, a dat naştere unor groaznice supoziții. „Pişcă la fel de rău ca mami”, mi-a zis ea despre un crab. Am pus la cale mai multe planuri de-a o scăpa din ghearele părinților ei, care, după cum am auzit pe cineva spunându-i mamei cu o uşoară ridicare din umeri, erau *des bourgeois de Paris*. Am interpretat acest gest de dispreț în felul meu, căci ştiam că oamenii aceia veniseră de la

Paris în limuzina lor albastru cu galben (o aventură la modă pe vremea aceea), dar o siliseră pe Colette să facă o călătorie tristă cu un tren obişnuit, împreună cu câinele şi guvernanta. Câinele era o femelă de foxterier; avea o zgardă cu clopoței şi un ciot de coadă mereu în mişcare. Din pur entuziasm, lipăia apă sărată din găletuşa lui Colette. Îmi amintesc pânza, soarele la apus şi farul pictate pe găletuşa aceea, dar nu-mi amintesc numele câinelui, iar asta mă sâcâie teribil.

În timpul celor două luni pe care le-am petrecut la Biarritz, pasiunea mea pentru Colette aproape că a întrecut-o pe cea pentru fluturi. Întrucât părinții mei nu țineau să-i cunoască pe ai ei, ne întâlneam numai pe plajă; dar mă gândeam la ea întruna. Dacă băgam de seamă că plânsese, simțeam o undă de nelinişte neputincioasă care-mi umplea şi mie ochii de lacrimi. Nu-i puteam ucide pe țânțarii care îşi lăsaseră urmele înțepăturilor pe gâtul ei firav, dar puteam, şi chiar aşa am şi făcut, să-l înving într-un meci de box ad-hoc pe un băiat roşcat care se purtase urât cu ea. Îmi dăruia pumni întregi de acadele încălzite de strânsoarea ei. Într-o zi, pe când stăteam amândoi aplecați asupra unei stele-de-mare, iar cârlionții ei îmi gâdilau urechea, Colette s-a întors brusc spre mine şi m-a sărutat pe obraz. M-am emoționat atât de tare, încât singurul lucru pe care mi-a trecut prin minte să i-l spun a fost: „Maimuțico!”.

Aveam o monedă de aur şi credeam că asta ar fi fost de ajuns să acopere cheltuielile fugii noastre. Unde voiam s-o

duc? În Spania? În America? În munții de deasupra stațiunii Pau? „*Là-bas, là-bas, dans la montagne*”, cum o auzisem pe Carmen cântând la operă. Într-o noapte ciudată am stat treaz, ascultând vuietul repetat al oceanului şi punând la cale evadarea. Oceanul părea să se ridice şi să bâjbâie prin întuneric, căzând apoi cu fața în jos.

Despre escapada ca atare am puține de povestit. Memoria mea reține o imagine fugară a ei punându-şi ascultătoare espadrilele cu talpă de sfoară la adăpostul părții de sub vânt a unui cort cu pânza fluturând, în timp ce eu îndesam o plasă de fluturi pliantă într-o pungă cafenie de hârtie. Următoarea imagine este a încercării noastre de a scăpa de urmăritori intrând într-un cinematograf cufundat în beznă de lângă cazinou (care, fireşte, era mult dincolo de limitele între care aveam voie să cutreierăm). Am stat acolo, ținându-ne de mână peste trupul câinelui, care din când în când îşi suna stins clopoțeii în poala lui Colette, şi ne-am uitat la o coridă din San Sebastián, în care mişcările redate pe peliculă păreau smucite, iar imaginea avea purici, dar cu toate acestea am găsit-o foarte palpitantă. Ultimul cadru este cu mine tras de mână de-a lungul promenadei de către preceptorul meu. Picioarele lui lungi se mişcă cu o iuțeală de rău augur, iar muşchii maxilarului său încordat într-o grimasă sumbră zvâcnesc sub pielea întinsă. Cu ochelarii pe nas, fratele meu în vârstă de nouă ani, pe care preceptorul îl ține cu cealaltă mână, o ia întruna înainte cu paşi mărunți şi

repezi, ca să se uite la mine cu o curiozitate pătrunsă de respect, ca o mică bufniță.

Printre fleacurile cumpărate de la Biarritz înainte de plecare, în chip de suvenir, preferatul meu nu a fost micul taur sculptat în piatră neagră, nici scoica sonoră, ci un obiect care acum pare aproape simbolic: un penar din spumă de mare cu o minusculă ferestruică de cristal în partea sa ornamentală. Dacă îl apropiai de un ochi, ținându-l pe celălalt strâns închis, vedeai înăuntru, după ce zvâcnirea genelor se potolea, o miraculoasă panoramă a golfului şi a falezelor care duceau la far.

Iar acum se întâmplă ceva minunat. Procesul recreării acelui penar şi a microcosmosului din minuscula ferestruică îi dă ghes memoriei să facă un ultim efort. Încerc iarăşi să-mi amintesc numele câinelui lui Colette – şi de-a lungul acelor plaje îndepărtate, peste nisipul acelui trecut strălucind în lumina palidă a înserării şi pe care fiecare urmă de paşi se umple încet cu apa înroşită de apus, iată că se aude, vibrând şi reverberând: Floss, Floss, Floss!

Colette se întorsese la Paris când noi ne-am oprit pentru o zi acolo, în drum spre casă; şi într-un parc brun-roşcat, sub un cer de un albastru rece, am văzut-o (cu complicitatea educatorilor noştri, bănuiesc) pentru cea din urmă oară. Avea un cerc şi un băț scurt cu care îl mâna şi era îmbrăcată extrem de cuviincios şi elegant, într-o autumnală *tenue-de-ville-pour-fillettes* în stil parizian. A luat de la guvernantă şi i-a înmânat fratelui meu, ca dar de

despărțire, o cutiuță cu migdale trase în zahăr, menită, ştiam bine, numai pentru mine; şi-n clipa următoare se îndepărta, mânându-şi cercul strălucitor printre lumini şi umbre, iarăşi şi iarăşi, în jurul unei fântâni înecate în frunze moarte în apropierea căreia stăteam. În amintirea mea, culoarea frunzelor se confundă cu pielea pantofilor şi a mănuşilor ei, iar un detaliu oarecare al ținutei (poate o panglică de la bereta scoțiană sau modelul ciorapilor pe care îi purta) mi-a evocat atunci spirala multicoloră dintr-o bilă de sticlă. Parcă țin şi acum în mână acea măruntă sferă iridiscentă, fără să ştiu unde s-o pun, în timp ce ea aleargă tot mai repede în jurul meu, mânându-şi cercul, ca să se topească într-un târziu printre umbrele subțiratice proiectate pe aleea cu pietriş de arcurile îmbinate ale bordurii scunde, cu volute.

(1948)
Traducere de Anca Băicoianu

Scene din viața unui monstru dublu

Acum câțiva ani, doctorul Fricke ne-a pus, lui Lloyd şi mie, o întrebare la care am să încerc să dau azi un răspuns. Cu un zâmbet visător de delectare ştiințifică, a mângâiat fâşia de cartilaj cărnos ce ne unea –

omphalopagus diaphragmo-xiphodidymus, cum a etichetat-o Pancoast într-un caz similar – şi ne-a întrebat dacă ne aduceam aminte când anume unul dintre noi sau poate ambii ne-am dat seama pentru prima oară de ciudățenia condiției şi a destinului nostru. Lloyd şi-a amintit doar cum bunicul nostru Ibrahim (sau Ahim ori Ahem – calupuri enervante de sunete moarte în urechile de acum!) a atins ce atingea acum doctorul şi a numit-o o punte de aur. Eu n-am spus nimic.

Ne-am petrecut copilăria pe culmea unui deal fertil de la malul Mării Negre, la ferma bunicului, lângă Karaz. Cea mai mică dintre fiicele lui, trandafirul Orientului, perla căruntului Ahem (dacă era într-adevăr astfel, bătrânul pungaş ar fi putut să se îngrijească mai bine de ea!), fusese siluită într-o livadă de la marginea drumului de anonimul nostru genitor şi murise la scurtă vreme după ce ne dăduse naştere – de groază şi durere, îmi închipui. O parte din zvonuri îl desemnau drept tată pe un negustor ambulant ungur; alta închina spre un colecționar de păsări neamț sau spre un membru al echipei lui – taxidermistul, fără doar şi poate. Un cârd de mătuşi măslinii, cu salbe grele, ale căror veşminte ample miroseau a ulei de trandafiri şi-a oaie, s-au ocupat cu un zel morbid de necesitățile prunciei noastre monstruoase.

În curând, această veste nemaiauzită s-a răspândit în cătunele învecinate, de unde au fost trimişi la ferma noastră ca să cerceteze adevărul tot soiul de străini curioşi. În zilele de sărbătoare îi vedeai cum se muncesc să urce

dealul, ca pelerinii din picturile viu colorate. Apărea un păstor înalt de vreo doi metri, apoi un individ mărunt şi chel, cu ochelari, nişte soldaţi şi umbrele alungite ale chiparoşilor. Veneau tot timpul şi copii, însă erau alungaţi de doicile noastre posesive; dar aproape în fiecare zi un băietan cu părul scurt şi ochii negri, îmbrăcat în pantaloni decoloraţi, albaştri, cu petice închise la culoare, izbutea cumva să se strecoare prin tufele de lemn-câinesc şi caprifoi, printre strâmbii arbori ai iudei până în curtea noastră pietruită, cu vechea şi incontinenta ei fântână, unde micii Lloyd şi Floyd (pe atunci aveam alte nume, pline de sunete aspirate şi corvine – dar asta n-are a face) stăteau tăcuţi la picioarele unui zid văruit în alb, molfăind caise uscate. Apoi, deodată, H-ul vedea un I[101], doiul roman un unu, foarfeca, un cuţit.

Nu există comparaţie, desigur, între impactul acestei descoperiri, oricât de tulburător putea să fie, şi şocul emoţional pe care a trebuit să-l îndure mama mea (şi apropo, ce fericire pură în folosirea acestui posesiv la singular!). Trebuie să fi ştiut, fără îndoială, că ceea ce se năştea erau doi gemeni; dar când i s-a spus – căci i s-a spus, desigur – că gemenii erau şi siamezi, atunci ce a simţit? Ţinând seama de oamenii neinstruiţi şi indiscreţi, de guralivii pasionaţi care ne înconjurau, cineva din casa

---

[101] În original, *The aitch would see an eye...*, unde *aitch* redă fonetic litera H, iniţiala pronumelui *He* („el”), iar *eye* („ochi”) corespunde pronunţiei literei I, care, în limba engleză, reprezintă totodată pronumele personal de persoana I („eu”).

aceea limbută ce se foia în jurul patului ei mototolit trebuie s-o fi înştiinţat de îndată că ceva mersese îngrozitor de prost; şi mai mult ca sigur surorile, în iureşul acela de spaimă şi de milă, îi arătaseră copilul dublu. Nu vreau să spun că o mamă n-ar putea iubi un dublu prunc – şi că iubirea aceasta n-ar face-o să uite originile întunecate ale spurcatei zămisliri; socot doar că amestecul de scârbă, milă şi dragoste de mamă a fost mai mult decât putea să-ndure. Ambii membri ai dublei făpturi pe care o avea în faţa ochilor holbaţi erau frumoşi şi sănătoşi, cu un puf blond acoperindu-le capetele roz-violacee, cu braţe şi picioare bine făcute şi elastice, mişcându-se asemenea membrelor multiple ale unui miraculos animal marin. Fiecare dintre ei era cum nu se poate mai normal; împreună, însă, alcătuiau un monstru. Şi, într-adevăr, e ciudat când te gândeşti că o biată fâşie de ţesut, un fald de carne nu mai mare decât ficatul unui miel, poate să transforme bucuria, mândria, căldura, adoraţia, recunoştinţa faţă de Atotputernicul în deznădejde şi oroare.

În cazul nostru, lucrurile erau cu mult mai simple. Adulţii se deosebeau prea mult în toate cele ca să putem stabili analogii cu ei, dar primul musafir de seama noastră a fost pentru mine o mică revelaţie. În timp ce Lloyd îl contempla placid pe puştiul stupefiat de şapte sau opt ani care trăgea cu ochiul la noi de sub un smochin încovoiat, curios şi el, îmi amintesc că eu înţelegeam pe de-a întregul deosebirea esenţială dintre acel nou-venit şi mine însumi. El arunca o umbră scundă şi albăstruie pe pământ, aşa şi

eu; dar, pe lângă acel tovarăş rudimentar şi plat şi nestatornic care ne venea amândurora de la soare şi care dispărea pe vreme mohorâtă, eu mai aveam o umbră, o reflexie palpabilă a sinelui meu corporal, pururea cu mine, în stânga mea, în timp ce oaspetele meu reuşise cumva să scape de a lui sau o desprinsese şi-o lăsase acasă. Nedespărțiții Lloyd şi Floyd erau întregi, normali; el nu era nici una şi nici alta.

Dar poate, pentru a limpezi aceste chestiuni aşa cum se cuvine, ar trebui să evoc nişte amintiri încă şi mai vechi. Dacă trăirile adulte nu le mânjesc cumva pe cele din trecut, cred că rememorarea unui vag dezgust este reală. Fiind ataşați ventral, am stat la început cu frunțile lipite, prinşi cum eram în dreptul buricului comun, iar fața mea, în acei primi ani ai existenței noastre, era tot timpul ştearsă de nasul tare şi buzele umede ale geamănului meu. Tendința de a ne da capul pe spate şi a ne întoarce fața cât de mult puteam era o reacție normală la aceste contacte stânjenitoare. Flexibilitatea cartilajului care ne unea ne permitea să adoptăm o poziție mai mult sau mai puțin laterală, iar când am învățat să mergem o porneam, copăcel, umăr la umăr, poziție ce trebuie să fi părut mult mai forțată decât era cu adevărat, făcându-ne să semănăm, probabil, cu doi pitici beți turtă care se susțineau unul pe altul. Multă vreme am revenit în somn la acea poziție fetală; dar când disconfortul pe care ni-l provoca ne deştepta, iarăşi ne depărtam fețele – două profiluri dezgustate şi un dublu vaiet.

Insist că la trei sau patru ani trupurilor noastre le displăcea în mod obscur această stângace legătură, în timp ce minţile nu puneau la îndoială normalitatea ei. Apoi, înainte de a fi devenit conştienţi de neajunsurile pe care ni le pricinuia, intuiţia fizică a descoperit mijloace de a le atenua, iar ulterior abia dacă le-am mai dat atenţie. Toate mişcările noastre au devenit un compromis judicios între comun şi individual. Modelul gesturilor determinate de nevoi comune formau un soi de urzeală netedă şi cenuşie, pe fundalul căreia impulsul personal, al lui sau al meu, forma un model mai viu colorat şi mai vizibil; dar (condus fiind de firele urzelii) acesta nu depăşea nicicând comuna ţesătură sau limitele fanteziei celuilalt.

Mă refer acum doar la copilăria noastră, când natura nu-şi putea încă permite să ne îngăduie a primejdui, printr-un conflict deschis, greu câştigata vitalitate. Mai târziu am avut momente când am regretat că n-am pierit sau n-am fost despărţiţi chirurgical înainte de-a depăşi acel stadiu iniţial când un ritm omniprezent, ca un tam-tam îndepărtat bătând în jungla sistemului nostru nervos, era singurul responsabil de reglarea mişcărilor pe care le făceam. Când, de pildă, unul din noi dădea să se aplece ca să culeagă o margaretă îmbietoare, iar celălalt, chiar în aceeaşi clipă, se întindea după o smochină coaptă, succesul personal depindea de a cui mişcare se întâmpla să corespundă cu cadenţa ritmului nostru comun şi continuu, drept pentru care, cu un scurt tremur convulsiv, gestul întrerupt al unui geamăn era înghiţit şi se topea în unda mai bogată a

acțiunii săvârşite de celălalt. Spun „mai bogată” pentru că spectrul florii neculese părea cumva a fi şi el acolo, vibrând între degetele încleştate pe fruct.

După săptămâni întregi sau chiar luni când ritmul dominant era mai des de partea lui Lloyd decât a mea, urma un răstimp în care eu mă cățăram victorios pe creasta valului; dar nu-mi amintesc de nici un moment când, copii fiind, dezamăgirea sau succesul în astfel de chestiuni să-i fi stârnit vreunuia din noi ranchiună sau mândrie.

Şi totuşi undeva în mine trebuie să fi existat o celulă senzitivă care se minuna de existența bizară a unei forțe ce mă îndepărta deodată de obiectul unei dorințe oarecare ca să mă îndrepte spre alte, indiferente obiecte, proiectate în sfera voinței mele mai degrabă decât râvnite conştient şi prinse de tentaculele ei. Astfel, pe când măsuram din ochi câte un copil care apărea de cine ştie unde ca să se uite la mine şi la Lloyd, îmi amintesc că obişnuiam să cântăresc în minte o problemă cu două aspecte fundamentale: unu, dacă nu cumva un corp unic prezenta mai multe avantaje decât al nostru; şi doi, dacă *toți* copiii erau unici. Îmi dau seama abia acum că dilemele care mă frământau pe atunci aveau adesea două aspecte: se poate ca un fragment din procesele de gândire ale lui Lloyd să fi pătruns în mintea mea, iar unul din aceste aspecte complementare să-i fi aparținut.

Când bunicul Ahem cel lacom de bani s-a hotărât să ne expună contra plată, în turma de vizitatori se găsea mereu

câte un netrebnic curios care voia să ne audă stând de vorbă. Ca toate minţile primitive, voia şi el ca urechile să îi confirme ceea ce vedeau ochii. Ai noştri ne înghionteau să dăm curs unor astfel de dorinţe şi nu puteau pricepe ce era aşa de îngrozitor la ele. Puteam să fi susţinut că ne era ruşine; dar adevărul era că nu stăteam nicicând cu adevărat de *vorbă*, nici măcar atunci când eram singuri, căci scurtele mormăieli pe care le schimbam câteodată (atunci când, de exemplu, unul dintre noi tocmai se tăiase la picior şi fusese bandajat, iar celălalt voia să meargă să se bălăcească în pârâu) nu puteau fi considerate dialoguri. Senzaţiile simple, primare ni le comunicam fără cuvinte: frunze moarte lunecând pe firul aceluiaşi sânge. Gândurile abia înfiripate izbuteau şi ele să circule între noi. Pe cele mai substanţiale le păstra fiecare pentru sine, dar chiar şi în cazul lor se produceau fenomene ciudate. De asta bănuiesc că Lloyd, în ciuda firii lui mai liniştite, se lupta cu aceleaşi noi realităţi care mă frământau pe mine. Când a crescut, pe multe le-a uitat. Eu n-am uitat nimic.

Nu numai că spectatorii noştri se aşteptau să stăm de vorbă, voiau să vadă şi cum ne jucăm. Nişte cretini! Le făcea o plăcere deosebită să ne privească înfruntându-ne la şah sau *muzla*. Îmi închipui că dacă întâmplarea ar fi vrut să fim de sexe diferite, ne-ar fi pus să comitem un incest sub ochii lor. Dar, întrucât jocurile nu ne erau mai familiare decât conversaţia, sufeream chinuri tainice atunci când eram siliţi să strivim o minge între piepturile noastre sau să ne prefacem că ne luptăm pentru un băţ. Culegeam

aplauze furtunoase alergând în jurul curții, unul cu brațul în jurul umerilor celuilalt. Puteam să sărim şi să ne învârtim.

Un vânzător ambulant de leacuri, un omuleț chel într-o bluză rusească albă şi murdară, care ştia puțină turcă şi ceva engleză, ne-a învățat câteva propoziții în aceste limbi; după care a trebuit să facem dovada respectivelor capacități în fața unui public fascinat. Fețele lor înflăcărate mă urmăresc şi acum în coşmaruri, căci îşi fac apariția ori de câte ori producătorii viselor mele au nevoie de figuranți. Îi revăd astfel pe giganticul păstor cu chip de bronz şi zdrențe multicolore, pe soldații din Karaz, pe croitorul armenian chior şi cocoşat (şi el, la rândul lui, un monstru), pe fetele care chicotesc, pe bătrânele care oftează, pe copii, pe tinerii în haine occidentale – ochi arzători, dinți albi, guri negre şi căscate; şi, bineînțeles, pe bunicul Ahem, cu nasul lui de fildeş îngălbenit şi barba de lână cenuşie, făcând pe maestrul de ceremonii sau numărând bancnotele murdare, cu degetul mare umezit. Lingvistul, insul cu bluză brodată şi chelie, îi făcea curte uneia dintre mătuşi, dar îi arunca lui Ahem priviri invidioase prin ochelarii lui cu rame de oțel.

Pe la nouă ani, mi-era deja limpede că Lloyd şi cu mine eram un monstru din soiul cel mai rar. Cunoaşterea acestui fapt nu mi-a provocat nici un sentiment de înălțare, nici unul de ruşine; dar într-o bună zi, o bucătăreasă isterică, o femeie mustăcioasă, care ținea mult la noi şi ne deplângea soarta, a declarat, agrementându-şi vorbele cu o

sudalmă abjectă, că ne va elibera de legătura noastră atunci, pe loc, cu ajutorul unui cuțit strălucitor pe care a început să-l fluture (a fost împiedicată de îndată de bunicul şi unul dintre noii noştri unchi); iar după acel incident m-am lăsat adesea în voia unei dulci reverii, închipuindu-mă separat în vreun fel oarecare de bietul Lloyd, care, într-un oarecare fel, avea să-şi păstreze monstruozitatea.

N-am dat prea mare importanță poveştii cu cuțitul şi, oricum, modul în care urma să se producă separarea a rămas foarte vag; dar îmi închipuiam foarte limpede cum mi se topesc cătuşele şi senzația de uşurare şi goliciune care avea să urmeze. Mă imaginam sărind gardul – un gard în ai cărui țăruşi erau înfipte cranii albite de animale domestice – şi coborând spre plajă. Mă imaginam sărind din bolovan în bolovan şi cufundându-mă în marea licărind în soare, apoi cățărându-mă din nou pe țărm şi fugărindu-mă cu alți copii în pielea goală. Am visat asta noaptea – mă vedeam fugind de la bunicul şi luând cu mine o jucărie, un pisoi sau un crab pe care le țineam strâns la piept, în partea stângă. Mă vedeam întâlnindu-mă cu bietul Lloyd, care îmi apărea în vis mergând şchiopătat, legat fără speranță de un geamăn şchiop, pe când eu eram liber să dănțuiesc în jurul lor şi să-i plesnesc peste spinările umile.

Mă întreb dacă şi Lloyd avea asemenea viziuni. Doctorii au sugerat că uneori, în timp ce visam, mințile noastre fuzionau. Într-o dimineață cenuşiu-albăstruie, a luat de jos o nuia şi a desenat în praf o corabie cu trei catarge. Tocmai

mă văzusem pe mine desenând corabia aceea în praful unui vis pe care îl visasem cu o noapte înainte.

O pelerină mare şi neagră de păstor ne acoperea umerii şi, cum stăteam pe vine, trupurile noastre – mai puțin capetele şi mâna lui Lloyd – erau ascunse de faldurile ei. Soarele abia se ridicase pe cer şi aerul rece de martie părea făcut din straturi suprapuse de gheață semitransparentă prin care răsuciții arbori ai iudei ce dădeau în floare se vedeau ca nişte pete tulburi de roz violaceu. Casa lungă, scundă şi albă din spatele nostru, plină de femei grase şi bărbații lor urât mirositori, dormea adânc. N-am spus nici un cuvânt; nici măcar nu ne-am uitat unul la altul; ci, aruncând nuiaua cât colo, Lloyd şi-a trecut brațul drept în jurul umerilor mei, aşa cum făcea întotdeauna când voia să mergem repede; şi, cu tivul veşmântului comun târându-se printre buruieni, cu pietricelele fugindu-ne de sub tălpi, ne-am croit drum către poteca mărginită de chiparoşi ce cobora spre țărm.

Era prima noastră încercare de a ajunge la marea pe care din vârful dealului nostru o vedeam scânteind blând în depărtare şi spărgându-se, alene şi-n tăcere, de stâncile lucioase. Nu e nevoie să-mi forțez memoria ca să localizez această fugă împiedicată într-un moment de cotitură al destinului nostru. Cu câteva săptămâni în urmă, la cea de-a douăsprezecea noastră aniversare, bunicul Ibrahim începuse să cântărească în minte ideea de a ne trimite, împreună cu cel mai recent unchi al nostru, într-un turneu de şase luni prin țară. Se tot ciorovăiseră în privința

condițiilor, se certaseră şi se luaseră chiar la bătaie, iar în final Ahem îşi impusese termenii.

Ne era frică de bunicul şi-l disprețuiam pe unchiul Novus. Probabil, într-un mod confuz şi deznădăjduit (căci, neştiind nimic despre viață, bănuiam tulbure că unchiul Novus avea de gând să-l înşele pe bunicul), simțeam că e de datoria noastră să facem ceva ca să-l împiedicăm pe circarul acela să ne poarte de colo până colo într-o închisoare ambulantă, ca pe maimuțe sau pe vulturi; sau poate că ne-a îndemnat doar gândul că asta era ultima noastră şansă să ne bucurăm singuri de limitata noastră libertate şi să facem ceea ce ne era interzis cu desăvârşire: să ieşim în afara unei anume îngrădituri de țăruşi, să deschidem o anume poartă.

Nu ne-a fost greu să deschidem poarta şubredă, dar n-am reuşit s-o împingem în vechea ei poziție. Un miel de-un alb murdar, cu ochi de chihlimbar şi un semn stacojiu făcut cu vopsea pe fruntea-i tare şi plată, ne-a urmat un timp, înainte de a se pierde în lăstărişul de stejari. Ceva mai încolo, dar încă sus pe coastă, a trebuit să trecem drumul care înconjura dealul şi lega ferma noastră de şoseaua ce ducea de-a lungul țărmului. Bufnetul copitelor şi scrâşnetul roților se auzeau venind la vale, peste noi; ne-am aruncat, cu tot cu pelerină, în spatele unui tufiş. Când huruitul s-a pierdut în depărtare, am trecut drumul şi am coborât o coastă acoperită de buruieni. Marea argintie s-a ascuns încetul cu încetul după chiparoşi şi rămăşițe de ziduri vechi de piatră. Pelerina noastră neagră se făcea tot

mai grea şi ne înăbuşea, dar am continuat să mergem la adăpostul ei, temându-ne că altfel vreun trecător ar fi putut să ne bage de seamă infirmitatea.

Am ieşit la şosea, la câțiva metri depărtare de marea pe care acum o auzeam – şi acolo, aşteptându-ne sub un chiparos, era o droşcă pe care o ştiam, un soi de căruță cu roți înalte, iar unchiul Novus tocmai se dădea jos de pe capră. Ins mizerabil şi viclean, măcinat de ambiție şi fără nimic sfânt! Cu câteva minute înainte, ne văzuse dintr-un pridvor al casei bunicului şi nu putuse rezista ispitei de a se folosi de-o escapadă care-i îngăduia ca prin minune să ne înşface fără luptă sau prea multă zarvă. Suduindu-i pe cei doi cai speriați, ne-a suit fără ceremonie în căruță. Ne-a apăsat capetele în piept şi ne-a amenințat că o să ne bată dacă încercăm să tragem cu ochiul de sub pelerină. Brațul lui Lloyd îmi înconjura încă umărul, dar o smucitură a căruței l-a făcut să alunece deoparte. Acum roțile scrâşneau şi se-nvârteau. A durat ceva timp până am înțeles că vizitiul nostru nu ne ducea acasă.

De la acea dimineață cenuşie de primăvară au trecut douăzeci de ani, dar mi-a rămas în minte mai proaspătă decât multe din cele ce s-au întâmplat apoi. Iarăşi şi iarăşi o las să mi se desfăşoare în fața ochilor ca o bucată de peliculă, aşa cum am văzut că fac marii jongleri când îşi recapitulează numărul. Aşa recapitulez şi eu etapele şi circumstanțele şi incidentele de pe parcursul fugii noastre ratate – fiorul inițial, poarta, mielul, coasta alunecoasă sub picioarele noastre stângace. Sturzilor pe care i-am speriat

trebuie să le fi părut o privelişte extraordinară, cu pelerina aceea neagră drapată în jurul nostru şi capetele tunse ieşind din ea, pe gâturile lor firave. Capetele se întorceau îngrijorate încoace şi încolo când au ajuns, în sfârşit, la şoseaua care mergea de-a lungul ţărmului. Dacă în clipa aceea vreun străin aventuros ar fi coborât pe ţărm de pe corabia lui ancorată în golf, ar fi simţit cu siguranţă un fior de încântare antică pomenindu-se în faţa unui blând monstru mitologic, într-un decor de chiparoşi şi pietre albe. L-ar fi adorat, ar fi vărsat lacrimi de bucurie. Dar, vai, nu era nimeni acolo să ne întâmpine, în afară de pungaşul acela alarmat, răpitorul nostru nelinişţit, un omuleţ cu faţă de păpuşă şi ochelari ieftini, cu o lentilă prinsă cu o bucată de leucoplast.

(1958)

Traducere de Anca Băicoianu

Surorile Vane

1

Poate că nu aş fi aflat de moartea Cynthiei dacă în noaptea aceea nu m-aş fi întâlnit din întâmplare cu D., despre care, la fel, nu mai avusesem nici o veste în ultimii

patru ani; şi poate că n-aş fi dat nicicând peste el dacă nu m-aş fi ocupat de nişte investigaţii banale.

Ziua aceea, o duminică vinovată la capătul unei săptămâni de viscol, fusese pe jumătate strălucitoare, pe jumătate mizerabilă. În mijlocul plimbării mele obişnuite de după-amiază prin orăşelul cățărat pe dealuri din jurul colegiului de fete unde predam literatura franceză, mă oprisem să privesc o familie de ţurţuri scânteietori care picurau, pic-pic, de pe streaşina unei case în construcţie. Umbrele ascuțite pe care le aruncau pe scândurile albe din spatele lor erau atât de bine definite, încât eram convins că se vedeau şi umbrele picăturilor în cădere. Dar nici vorbă. Acoperişul ieşea prea mult în afară, probabil, sau unghiul din care priveam nu era destul de bun sau, pur şi simplu, nu se nimerea să privesc ţurţurele din care tocmai cădea o picătură. Picurarea aceea avea un ritm, o alternanță pe care o găseam la fel de provocatoare ca o scamatorie cu monede. Asta m-a îndemnat să inspectez colțurile câtorva grupuri de case, ceea ce m-a dus în Kelly Road, iar de acolo drept la casa unde locuia D. pe când era instructor aici. Şi, în vreme ce mă uitam la streşinile garajului de lângă casă, cu întregul lor inventar de stalactite transparente pe fundalul propriilor lor siluete albastre, am fost răsplătit în cele din urmă, întrucât mă concentrasem asupra uneia dintre acestea, de vederea a ceea ce ar putea fi descris ca punctul de sub un semn al exclamării părăsindu-şi poziția obişnuită şi alunecând cu repeziciune în jos – o idee mai rapid decât gheața topită cu care concura. Această

geamănă sclipire fugară era încântătoare, dar nu suficientă; sau, mai degrabă, n-a făcut altceva decât să-mi deschidă apetitul pentru alte asemenea delicatese alcătuite din umbră şi lumină, aşa că am mers mai departe, cu atenţia atât de trează încât întreaga mea fiinţă părea să se fi transformat într-un ochi ce se rotea în orbita lumii.

Prin evantaiul genelor lăsate am văzut strălucirea ameţitoare, de diamant, a soarelui ce cobora spre apus pe spatele rotunjit al unui automobil parcat. Buretele gheţii topite redase unei mulţimi întregi de lucruri un pronunţat caracter pictural. Ca un tiv suprapus, apa curgea de-a lungul unei străzi în pantă şi apoi cotea graţios pe următoarea. Ademenind, uşor vulgar, privirea, pasajele înguste dintre clădiri dezvăluiau comori de purpură şi cărămidă. Am observat pentru prima oară şănţuleţele umile – cele din urmă ecouri ale canelurilor de pe coloane – ce decorau o ladă de gunoi şi am văzut şi spiralele de pe capacul ei – cercuri radiind dintr-un centru fabulos de arhaic. Mormane abrupte de zăpadă moartă, cu creştetele înnegrite (adunate de lamele unui buldozer vinerea trecută), se înşiruiau ca nişte pinguini stilizaţi de-a lungul bordurilor, deasupra vibraţiei strălucitoare a rigolelor însufleţite.

Am păşit încoace şi încolo, încolo şi încoace, am păşit prin cerul ce se stingea suav, iar alternanţa lucrurilor văzătoare şi văzute m-a adus în cele din urmă, la ora la care cinam de regulă, pe o stradă atât de îndepărtată de restaurantul meu obişnuit, încât m-am hotărât să intru

într-unul aflat chiar la marginea oraşului. Când am ieşit de acolo, am văzut că se lăsase deja noaptea, fără zgomot şi fără ceremonie. Stafia subțiratică, umbra longilină aruncată de un parcometru peste un petic de zăpadă topită avea o ciudată nuanță sângerie; venea, după cum mi-am dat îndată seama, de la strălucirea roşiatică a firmei restaurantului ce domina trotuarul; şi atunci – pe când adăstam încă acolo, întrebându-mă cu o oarecare oboseală dacă pe drumul de întoarcere urma să am norocul de a vedea acelaşi lucru colorat în albastru electric –, chiar atunci au scrâşnit frânele unei maşini care a oprit lângă mine, iar din ea a coborât D., cu o exclamație de falsă încântare.

Pe drumul lui de la Albany spre Boston, făcuse un ocol prin oraşul în care locuise odinioară; de multe ori în viață am simțit acel fior de emoție trăită prin procură, urmat de un val de enervare personală la adresa călătorilor care par a nu simți nimic la revederea unor locuri ce ar fi trebuit să-i chinuie la fiecare pas cu amintiri jelindu-se amarnic. M-a îndemnat să intru iar în barul din care abia ieşisem şi, după schimbul obişnuit de platitudini animate, a urmat acel inevitabil gol pe care l-a umplut cu nişte vorbe aruncate la întâmplare:

— Auzi, nu m-aş fi gândit niciodată că Cynthia Vane suferea de inimă. Avocatul meu mi-a zis că a murit săptămâna trecută.

2

Era încă tânăr, încă impetuos, încă nestatornic, încă însurat cu femeia aceea plină de blândețe şi de o frumusețe delicată care n-a aflat şi n-a bănuit niciodată nimic despre relația lui dezastruoasă cu isterica soră mai mică a Cynthiei, care, la rândul ei, n-a ştiut nimic despre întrevederea pe care am avut-o cu Cynthia la Boston, când m-a chemat pe nepusă masă şi m-a silit să jur că o să stau de vorbă cu D. şi o să insist să fie „dat afară în şuturi" dacă n-o lăsa imediat în pace pe Sybil – sau dacă nu divorța de nevastă-sa (pe care întâmplarea face că o vedea, prin prisma monologurilor inflamate ale lui Sybil, ca pe o scorpie şi-o vrăjitoare). L-am încolțit imediat. El mi-a răspuns că nu aveam de ce să-mi fac griji – oricum, se hotărâse deja să-şi dea demisia de la colegiu şi să se mute cu soția în Albany, unde o să lucreze la firma lui taică-său; şi toată povestea, care amenința să devină una dintre acele situații imposibil de descâlcit care durează ani în şir, cu câteva grupuri de prieteni bine intenționați gravitând la periferie şi dezbătând la infinit problema într-un secret ştiut de toată lumea – ba chiar găsind, pentru ei înşişi, temeiurile unei noi intimități în nefericirea altora – s-a sfârşit brusc.

Îmi amintesc cum stăteam a doua zi la catedră într-o clasă mare unde avea loc un examen parțial la Lit. Fr. în ajunul sinuciderii lui Sybil. A intrat pe tocurile ei înalte, cu o valiză pe care a lăsat-o într-un colț, lângă alte genți

îngrămădite acolo, şi dintr-o singură mişcare şi-a lăsat haina de blană să alunece de pe umerii firavi, a pus-o, împăturită, peste valiză, apoi, împreună cu alte două sau trei fete, s-a oprit în fața catedrei să mă întrebe când le voi trimite notele. O să-mi ia o săptămână, începând de mâine, să le citesc eseurile, le-am zis. Îmi amintesc şi că mă întrebam dacă D. îi comunicase decizia lui – şi am simțit o părere de rău sfâşietoare pentru eleva mea silitoare în timpul acelor două ore şi jumătate cât privirea mea s-a întors întruna spre ea, cu silueta-i adolescentină înveşmântată în haine gri, strânse pe corp, măsurându-i părul negru ondulat cu grijă, pălăria mică împodobită cu nişte flori la fel de mici şi cu un voal transparent la modă în sezonul acela, iar sub aceasta chipul ei îngust transformat într-un tablou cubist de cicatricile unei boli de piele, ascunse patetic sub un bronz artificial ce îi înăsprea trăsăturile, trăsături al căror farmec era şi mai mult diminuat de faptul că îşi machiase orice bucățică se preta la aşa ceva, astfel încât gingiile palide între buzele roşii ca cireaşa şi cerneala de un albastru diluat a ochilor ei sub pleoapele date cu un fard întunecat erau singurele deschideri vizibile spre frumusețea ei.

În ziua următoare, după ce am aranjat caietele urâte în ordine alfabetică, m-am afundat în haosul acela manuscris şi am ajuns foarte repede la Valevsky şi Vane, ale căror lucrări le pusesem, cine ştie cum, prea în față. Prima dintre acestea onora împrejurarea cu un simulacru de lizibilitate, dar caietul lui Sybil prezenta amestecul obişnuit al mai

multor mâini demonice. Începuse cu un creion de o culoare ştearsă şi cu mina foarte tare, iar scrisul se reliefa vizibil pe dosul negru al foii, fără a fi lăsat însă mare lucru în materie de urme permanente pe fața acesteia. Din fericire, vârful acestuia se rupsese după scurt timp, iar Sybil continuase cu o altă mină, mai întunecată, care ajunsese treptat să producă nişte dâre groase şi nedefinite, aproape ca ale cărbunelui de desen, la care Sybil adăugase, molfăindu-i vârful bont, nişte urme de ruj. Lucrarea ei, deşi chiar mai slabă decât mă aşteptam, vădea toate semnele unui fel de disperată conştiinciozitate, cu sublinieri, modificări, note de subsol superflue, de parcă ar fi încercat să dreagă situația în maniera cea mai respectabilă cu putință. După care împrumutase stiloul lui Mary Valevsky şi adăugase: „*Cette examain est finie ainsi que ma vie. Adieu, jeunes filles! Monsieur le Professeur*, vă rog să luați legătura cu *ma sœur* şi să-i spuneți că Moartea nu e mai bună decât un D minus, dar în mod cert preferabilă Vieții minus D".

Am sunat-o imediat pe Cynthia, care mi-a spus că totul se sfârşise – se sfârşise încă de la opt dimineața – şi m-a rugat să-i aduc biletul, iar când i l-am dus a arborat, printre lacrimi, un zâmbet strălucind de mândrie pentru întrebuințarea fantezistă („E stilul ei!") pe care o dăduse Sybil unui examen scris la literatură franceză. A „preparat" pe loc două cocteiluri, fără să lase din mână caietul lui Sybil – de-acum stropit cu sifon şi cu lacrimi –, citind iarăşi şi iarăşi mesajul de adio, moment în care m-am simțit îndemnat să-i atrag atenția asupra greşelilor de exprimare

pe care le conținea şi să-i explic că „fetelor” tradus astfel în colegiile americane de către studenții care-l folosesc cu inocență este echivalentul franțuzesc al „fetişcanelor” sau chiar mai rău. Aceste fleacuri cam de prost gust i-au făcut multă plăcere Cynthiei, îngăduindu-i să iasă, răsuflând greu, din valurile durerii ei. După care, ținând caietul acela fleşcăit de parcă ar fi fost un soi de paşaport pentru un Elizeu casnic (unde vârfurile creioanelor nu se rup şi o tânără frumusețe visătoare cu o piele fără cusur îşi răsuceşte o buclă pe un deget visător în timp ce se gândeşte la răspunsurile pentru un examen celest), m-a condus sus, într-un mic dormitor înghețat, ca să-mi arate, de parcă aş fi fost un polițist sau un vecin irlandez compătimitor, două sticluțe goale de pilule şi un pat răvăşit de unde un trup fraged şi imponderabil, pe care D. trebuie să-l fi cunoscut în cele mai catifelate amănunte, fusese deja îndepărtat.

3

Trecuseră patru sau cinci luni de la moartea surorii ei când am început să mă văd destul de des cu Cynthia. Când am ajuns la New York pentru nişte cercetări la biblioteca municipală pe timpul vacanței, ea se mutase deja acolo, unde, dintr-un motiv bizar (având, bănuiesc, o vagă legătură cu rațiunile artistice), închiriase ceea ce oamenii imuni la pielea de găină numesc un apartament „cu apă rece”, în partea de jos a rețelei transversale alcătuite de

străzile oraşului. Ceea ce m-a atras nu a fost nici felul ei de-a fi, pe care îl găseam dezgustător de plin de viaţă, nici frumuseţea, pe care alţi bărbaţi o considerau izbitoare. Avea, asemenea surorii ei, ochii foarte depărtaţi unul de altul, de un albastru onest şi înspăimântat, cu puncte întunecate înconjurând irisul. Pielea dintre sprâncenele groase şi negre îi era tot timpul lucioasă, ca şi volutele cărnoase ale nărilor. Textura aspră a pielii ei părea aproape masculină şi, în lumina puternică a becurilor din apartamentul în care locuia, vedeai porii acelui chip de treizeci şi doi de ani căscându-se spre tine ca gura unei vietăţi dintr-un acvariu. Se folosea de cosmetice cu aceeaşi râvnă ca şi surioara ei, dar cu mai multă neglijenţă, drept pentru care dinţii puternici din faţă îi erau mereu pătaţi de ruj. Era o brunetă arătoasă, purta un amalgam deloc lipsit de gust de obiecte vestimentare eterogene şi foarte elegante şi avea o siluetă aşa-zicând reuşită; dar totul în ce o privea era ciudat de neîngrijit, într-un mod pe care îl asociam vag cu simpatiile stângiste în politică şi banalităţile „progresiste” în artă, deşi în realitate nu dădea doi bani nici pe una, nici pe cealaltă. Coafura ei elaborată, de genul cărare-şi-coc, ar fi arătat sălbatic şi ciudat dacă n-ar fi fost considerabil îmblânzită de propria-i dezordine mătăsoasă pe ceafa vulnerabilă. Avea unghiile date cu o ojă ţipătoare, dar roase şi necurăţate. Iubiţii ei erau reprezentaţi de un fotograf tânăr şi tăcut, care avea accese subite de râs, şi de doi fraţi, nişte bărbaţi mai în vârstă, care deţineau o mică tipografie peste drum de ea. Mă întrebam ce gusturi or fi

avut aceştia de fiecare dată când întrezăream, cutremurat de un fior tainic, îngrămădeala de fire negre care se zăreau pe coapsele-i palide, prin nailonul transparent al ciorapilor, cu precizia ştiinţifică a unui preparat pe o lamelă; sau când simţeam, la orice mişcare pe care o făcea, izul îmbâcsit, dulceag, nu foarte puternic, dar neplăcut şi omniprezent al pielii ei rareori îmbăiate răzbătând de sub parfumurile şi cremele cu miros greu.

Tatăl ei pierduse la jocurile de noroc cea mai mare parte a unei averi confortabile, iar primul soţ al mamei avea rădăcini slave, dar altminteri Cynthia Vane provenea dintr-o familie bună şi respectabilă. Din câte am habar, ar fi putut foarte bine să se tragă din regii şi profeţii pierduţi în ceaţa Ultimei Thule. Transplantaţi într-o lume mai nouă, într-un decor de arbori damnaţi şi splendizi cu frunze căzătoare, strămoşii ei au constat, în primă fază, dintr-o întreagă congregaţie de fermieri albi pe fundalul unui nor negru de furtună, apoi dintr-un şir impunător de orăşeni angajaţi în diverse activităţi mercantile şi un număr oarecare de învăţaţi, cum ar fi doctorul Jonathan Vane (1780-1839), un ins uscăţiv şi tare plicticos, care a murit în explozia vasului cu aburi *Lexington* şi-a devenit de atunci unul dintre musafirii obişnuiţi la masa săltăreaţă a Cynthiei. Întotdeauna mi-am dorit să întorc genealogia cu susul în jos, iar acum am ocazia s-o fac, pentru că doar ultimul vlăstar, Cynthia, şi numai ea, va rămâne persoana cu o oarecare greutate din întreaga dinastie Vane. Mă refer, desigur, la talentul ei artistic, la veselele, drăgălaşele, dar

nu prea apreciatele sale picturi, pe care prietenii prietenilor le cumpărau din când în când – şi tare mi-aş dori să ştiu ce s-a ales după moartea ei de acele tablouri oneste şi poetice care-i luminau salonul – acele imagini minunat de detaliate ale unor obiecte de metal şi favoritul meu, *Vedere printr-un parbriz*: un parbriz parțial acoperit de promoroacă, cu o picătură de apă (de pe o capotă imaginară) scurgându-se pe partea transparentă şi, prin toate aceste straturi, flacăra de safir a cerului şi un pin în alb şi verde.

4

Cynthia simțea că răposata ei soră nu era pe de-a-ntregul mulțumită de ea – descoperise de acum că Cynthia şi cu mine conspiraserăm să-i distrugem idila; aşa încât, ca să-i potolească umbra, Cynthia a recurs la un soi destul de primitiv de ritual sacrificial (colorat, totuşi, de o nuanță umoristică à la Sybil) şi a început să-i trimită lui D., pe adresa pentru corespondența de serviciu, la intervale dinadins neregulate, tot felul de fleacuri, cum ar fi instantanee cu mormântul lui Sybil în lumina înserării; şuvițe din părul ei, care era imposibil de deosebit de cel al surorii sale; o hartă a regiunii New England, cu o cruce făcută cu cerneală la jumătatea distanței dintre două oraşe caste, pentru a indica locul unde D. şi Sybil se opriseră pe 23 octombrie la un motel îngăduitor, într-o pădure brun-trandafirie; şi, în două rânduri, un sconcs împăiat.

Întrucât în conversație era mai curând volubilă decât explicită, n-a fost în stare să-mi explice niciodată în detaliu teoria aurelor intervenționiste pe care o elaborase. În fond, crezul ei nu avea nimic original, căci presupunea un dincolo cum nu se poate mai convențional, un solariu tăcut de suflete nemuritoare (juxtapuse cu precedența muritoare), a căror principală distracție consta în planări periodice asupra celor dragi rămaşi în viață. Partea interesantă era ciudata întorsătură practică cu care Cynthia îşi îmblânzea metafizica. Era sigură că existența îi era influențată de tot felul de prieteni morți care îi dirijau cu rândul viața, de parcă ar fi fost un pisoi rătăcit pe care o şcolăriță aflată în trecere îl ia în brațe, îşi lipeşte obrazul de blănița lui, apoi îl pune jos cu grijă, lângă un gard din suburbii – ca să fie mângâiat de altă mână pasageră sau purtat printr-un univers de uşi de o doamnă ospitalieră.

Câteva ore sau câteva zile în şir, iar uneori, la intervale neregulate, timp de luni sau ani întregi, tot ce i se întâmpla Cynthiei după ce murea o anumită persoană avea, susținea ea, stilul şi temperamentul acelei persoane. Se putea ca evenimentul respectiv să fie ceva extraordinar, care îți schimba cursul vieții; sau un şir de incidente mărunte, abia vizibile pe fondul unei zile obişnuite şi devenind tot mai vagi, tot mai neînsemnate, pe măsură ce aura pălea. Această influență putea fi bună sau rea; principalul era însă că îi puteai identifica sursa. Era ca şi cum te-ai fi plimbat prin sufletul cuiva, zicea ea. Am încercat să-i spun că poate sursa aceea nu putea fi identificată întotdeauna

cu precizie, din moment ce nu toată lumea are un suflet recognoscibil; că există scrisori şi cadouri de Crăciun anonime, pe care le-ar putea trimite oricine; că, de fapt, ceea ce numea Cynthia „o zi obişnuită” ar fi putut fi, la rândul ei, o soluție diluată compusă dintr-un amestec de aure sau poate schimbul de rutină al unui înger păzitor cam plicticos. Şi cum rămâne cu Dumnezeu? Era adevărat sau nu că oamenii care n-ar fi privit cu ochi buni un dictator atotputernic pe pământ îl aşteptau nerăbdători pe cel din ceruri? Şi ce să mai vorbim despre războaie! Ce idee sinistră: soldați morți luptându-se în continuare cu cei vii sau armate fantomă străduindu-se să se înfrunte prin intermediul vieților unor bătrâni ologi.

Dar Cynthia se afla deasupra oricăror generalități, aşa cum era şi dincolo de orice logică. „Ah, ăsta e Paul”, spunea ea când supa dădea cu insolență pe afară sau „Cred că a murit draga de Betty Brown”, când a câştigat un frumos şi bine-venit aspirator la o loterie caritabilă. Şi, cu nişte divagații jamesiene care îmi exasperau mintea franceză, se întorcea la vremurile când Betty şi Paul erau încă printre noi, povestindu-mi puhoaie de dovezi de dărnicie, cu toatele bine intenționate, dar ciudate şi de neacceptat – începând cu un portmoneu vechi care conținea un cec de trei dolari, pe care ea îl găsise pe stradă şi, fireşte, îl returnase (sus-numitei Betty Brown – care intra astfel în scenă –, o negresă prăpădită şi bătrână care abia se mai ținea pe picioare) şi sfârşind cu o propunere jignitoare din partea unui fost iubit al ei (aici intră în scenă Paul) de a picta nişte

tablouri „normale” cu casa şi familia lui, în schimbul unei remuneraţii rezonabile – toate acestea urmate de sfârşitul unei oarecare doamne Page, o bătrânică foarte cumsecade, dar îngustă la minte, care o intoxicase cu sfaturi practice încă din copilărie.

Personalitatea lui Sybil, spunea ea, avea o margine multicoloră, ca o imagine mişcată. Mai spunea că dacă aş fi cunoscut-o mai bine pe Sybil, mi-aş fi dat seama ce sibilinică era aura de evenimente minore care, în răstimpuri, au împânzit existenţa ei, a Cynthiei, după sinuciderea surorii sale. Încă de când murise mama lor, îşi puseseră în gând să renunţe la casa lor din Boston şi să se mute la New York, unde picturile Cynthiei, se gândeau ele, s-ar fi putut bucura de mai mult succes; dar casa cea veche se agăţase de ele cu toate tentaculele ei de pluş. Sybil cea moartă începuse însă să separe casa de priveliştea ei – lucru cu urmări catastrofale asupra sentimentului de cămin. De cealaltă parte a străzii înguste, chiar în faţa lor, o nouă clădire se trezea la viaţă, cu zgomot, mizerie şi schele. Doi plopi familiari muriseră în primăvara aceea, lăsând în urmă nişte schelete blonde. Muncitorii au distrus vechiul trotuar atât de minunat şi de o culoare aşa de caldă, care în zilele umede de aprilie căpăta un anume luciu violet şi care dimineaţa răsunase atât de memorabil de paşii domnului Lever, aflat în drum spre muzeu – după ce ieşise la pensie, la vârsta de şaizeci de ani, acesta dedicase un sfert de secol studiului exclusiv al melcilor.

Că veni vorba de bătrâni, trebuie adăugat că uneori aceste auspicii şi intervenţii postume se produceau în forme parodice. Cynthia se înţelesese bine cu un bibliotecar excentric pe nume Porlock, care în ultimii ani ai vieţii sale prăfuite se apucase să studieze cărţi vechi, căutând greşeli de tipar miraculoase, cum ar fi înlocuirea celui de-al doilea „h" cu un „l" în cuvântul *hither* („aici, încoace"). Spre deosebire de Cynthia, acesta nu dădea doi bani pe fiorul stârnit de oracole obscure; ceea ce căuta el era ciudăţenia în sine, întâmplătorul care imită voluntarul, defectul deghizat în efect; iar Cynthia, o amatoare mult mai perversă de cuvinte deformate sau puse în relaţii ilicite, de calambururi, anagrame şi altele asemenea, îl ajutase pe acel biet scrântit să ducă la bun sfârşit o căutare care, judecând după exemplele citate, era, din punct de vedere statistic, nebunească. Oricum, mi-a spus ea, la trei zile după moartea lui, citind o revistă, a dat peste un citat dintr-un poem nemuritor (despre care ea, precum alţi cititori naivi, credea că fusese într-adevăr compus în vis) şi atunci şi-a dat deodată seama că „Alph" era o secvenţă profetică alcătuită din iniţialele numelui Anna Livia Plurabelle (un alt râu sacru ce străbătea – sau mai degrabă înconjura – alt vis factice), iar acel „h" suplimentar reprezenta cu modestie, ca un indicator personal, cuvântul care îl hipnotizase pe domnul Porlock în asemenea măsură. Şi aş vrea să-mi amintesc romanul sau nuvela aceea (aparţinând unui scriitor contemporan, dacă nu mă înşel) unde, fără ştirea autorului, primele litere ale cuvintelor din

ultimul paragraf alcătuiau, în lectura Cynthiei, un mesaj de la mama lui moartă.

5

Îmi pare rău să menționez că Cynthia, departe de a se mulțumi cu aceste fantezii ingenioase, dovedea un interes ridicol pentru spiritualism. Am refuzat să merg cu ea la şedințe la care luau parte medii plătiți: ştiam prea multe despre acestea din alte surse. Am consimțit însă să particip la micile farse puse la cale de Cynthia şi cei doi prieteni ai ei cu chipuri impasibile, domnii cu tipografia. Erau nişte bătrânei durdulii, politicoşi şi cam ciudați, dar, spre mulțumirea mea, dădeau dovadă de o cultură şi un spirit impresionante. Ne aşezam la o măsuță uşoară, iar tremurăturile şi trosniturile începeau de îndată ce ne puneam buricele degetelor pe ea. Mi s-a servit un meniu complet de duhuri care-şi turuiau prompt tiradele, dar refuzau să explice ceea ce nu înțelesesem prea bine. Şi-a făcut apariția Oscar Wilde, care, vorbind repede într-o franceză incomprehensibilă, presărată cu obişnuitele anglicisme, i-a acuzat pe răposații părinți ai Cynthiei de ceea ce în notițele mele figurează ca „*plagiatisme*”. Un spirit foarte energic a oferit informația nesolicitată că el, John Moore, şi fratele lui, Bill, au lucrat în minele de cărbune din Colorado şi au pierit într-o avalanşă la „Crested Beauty”, în ianuarie 1883. Frederic Myers, un vechi obişnuit al acestor reuniuni, a ciocănit în masă o poezioară

(semănând surprinzător de mult cu efemerele producţii ale Cynthiei) care, consemnată în parte în notiţele mele, zicea cam aşa:

Ce-i oare – un iepure ţâşnind dintr-un joben
Sau poate-o pală rază ce-adevărat luceşte
Şi pune capăt obiceiului nedemn,
Iar visul dureros îl risipeşte?

Şi, în sfârşit, cu un trosnet puternic, însoţit de tremurături şi salturi ale măsuţei, Lev Tolstoi şi-a făcut simţită prezenţa în micul nostru grup, iar când i s-a cerut să se identifice cu ajutorul unor trăsături specifice ale locuinţei lui pământene, s-a lansat într-o descriere complexă a ceea ce părea să fie un soi de lemnărie tipică pentru casele ruseşti („figuri pe scânduri – om, cal, cocoş, om, cal, cocoş"), toate acestea fiind dificil de notat, greu de înţeles şi imposibil de verificat.

Am mai participat la două sau trei astfel de şedinţe încă şi mai stupide, dar trebuie să mărturisesc că preferam genul acesta de distracţie copilărească şi cidrul pe care-l beam (Podgy şi Pudgy erau antialcoolici convinşi) îngrozitoarelor petreceri organizate de Cynthia.

Le ţinea în frumosul apartament al soţilor Wheeler, vecinii de alături – genul de aranjament agreat de firea ei centrifugă, dar, pe de altă parte, e drept că propria sa cameră de zi arăta ca o paletă veche şi mânjită de pictor. Conform unui obicei barbar, neigienic şi adulterin, hainele

invitaților, calde încă pe partea dinăuntru, erau duse de taciturnul şi chelul Bob Wheeler în sanctuarul unui dormitor ordonat şi puse maldăr pe patul conjugal. Tot el turna băuturile, care le erau oferite apoi invitaților de tânărul fotograf, pe când Cynthia şi doamna Wheeler se ocupau de aperitive.

Cineva ajuns mai târziu avea senzația că acolo se aflau o mulțime de oameni gălăgioşi, adunați fără nici un motiv în spațiul albăstrit de fum dintre două oglinzi încărcate de reflexii. Deoarece Cynthia ținea, bag seama, să fie cea mai tânără din încăpere, femeile pe care le invita, celibatare sau căsătorite, aveau, în cel mai bun caz, precara vârstă de patruzeci şi ceva de ani; unele dintre acestea prezentau, conservate în taxiurile întunecate care le aduceau de acasă, vestigii intacte de nuri, pe care le pierdeau însă pe parcursul petrecerii. M-a uimit întotdeauna capacitatea petrecăreților de weekend de a găsi aproape imediat, printr-o metodă pur empirică, dar de o mare acurateţe, un numitor comun al beției pe care fiecare îl respectă cu strictețe înainte de a coborî, toți deodată, la următorul nivel. Atitudinea deosebit de prietenoasă a matroanelor era agrementată cu gesturi de puştoaice, pe când privirea întoarsă cu încăpățânare înăuntru a bărbaților scorțoşi şi cordiali părea o parodie blasfematoare a sarcinii. Cu toate că unii dintre oaspeți aveau o oarecare legătură cu artele frumoase, nu auzeai conversații pline de inspirație şi nu vedeai capete încununate cu lauri, nici trupuri sprijinite în coate pe divane şi, bineînțeles, nici hetaire. Dintr-un punct

de observație oarecare unde stătuse până atunci, aşezată pe covorul de culoare deschisă în postura unei sirene întinse pe nisip, împreună cu unul sau doi dintre invitații mai tineri, Cynthia, cu fața acoperită de o peliculă fină de sudoare, se ridica în genunchi, cu o farfurie de alune în mâna întinsă, şi cu cealaltă îl bătea imperativ pe piciorul atletic pe Cochran sau Corcoran, un negustor de artă cuibărit pe o canapea gri deschis între două doamne îmbujorate, în curs de veselă dezintegrare.

Într-un stadiu ulterior, se produceau izbucniri mai zgomotoase de veselie. Corcoran sau Coransky o cuprindea pe Cynthia sau pe altă doamnă care trecea pe lângă el pe după umeri, o conducea într-un colț şi o întreținea rânjind cu un talmeş-balmeş de glume personale şi zvonuri, moment în care, râzând şi clătinând din cap, aceasta se desprindea de el şi pleca. Încă şi mai târziu se lansau într-o frenezie de intimități intersexuale, împăcări glumețe, un braț cărnos şi gol se încolăcea în jurul soțului altei femei (care se ținea foarte drept în mijlocul unei camere ce se învârtea cu el) sau într-un acces subit de mânie cochetă ori de avansuri neîndemânatice – iar Bob Wheeler, tăcut şi cu un zâmbet în colțul gurii, aduna paharele care creşteau precum ciupercile în umbra scaunelor.

După o ultimă petrecere de felul acesta, i-am trimis Cynthiei o scrisoare absolut inofensivă şi, în ansamblu, bine intenționată, în care am strecurat un strop de batjocură romanică la adresa unora dintre oaspeții ei. De asemenea, mi-am cerut scuze că nu m-am atins de whisky-

ul ei, spunând că, francez fiind, preferam sucul de struguri celui de secară. După câteva zile ne-am întâlnit pe scările bibliotecii municipale, sub o ploaie măruntă – ea se chinuia să-şi deschidă umbrela de culoarea chihlimbarului fără să scape cele două cărți pe care le ținea sub braț (şi de care am uşurat-o pentru câteva clipe): *Urme de paşi la granița altei lumi*, de Robert Dale Owen şi ceva despre „Spiritualism şi creştinism"; când, deodată, fără nici o provocare din partea mea, a revărsat asupră-mi un potop de vehemență vulgară, de cuvinte otrăvite, spunându-mi – printre picăturile rare, în formă de pară, ale ploii – că sunt un conformist şi un snob; că nu văd decât gesturile şi măştile oamenilor; că acel Corcoran a salvat de la înec doi oameni, în două oceane diferite – ambii numindu-se, printr-o coincidență irelevantă, Corcoran; că zburdalnica şi chițăitoarea Joan Winter are o fetiță condamnată să orbească definitiv în câteva luni; şi că femeia aceea în verde cu pieptul acoperit de pistrui, pe care am ofensat-o într-un fel sau altul, a scris un bestseller național în 1932. Ciudată mai era şi Cynthia! Mi se spusese că putea fi înfiorător de grosolană cu cei pe care îi plăcea şi îi respecta; dar cu toate acestea trebuie să tragi linie undeva şi, cum studiasem până atunci îndeajuns fascinantele ei aure şi alte impulsuri bizare, m-am hotărât să rup orice legătură cu ea.

În seara în care D. mi-a adus la cunoştinţă moartea Cynthiei, m-am întors după unsprezece în casa de două etaje pe care o împărţeam, în secţiune transversală, cu văduva unui fost profesor. Când am ajuns pe verandă, m-am uitat cu acea privire scrutătoare pe care ţi-o dă singurătatea la cele două feluri de întuneric de la cele două rânduri de ferestre: întunericul absenţei şi întunericul somnului.

Puteam să fac ceva în privinţa celei dintâi, dar nu-l puteam imita pe cel de-al doilea. Patul nu-mi oferea un sentiment de siguranţă; arcurile lui îmi făceau nervii să vibreze. M-am cufundat în lectura sonetelor lui Shakespeare – şi m-am pomenit verificând ca idiotul ce cuvinte sacre formează iniţialele versurilor. Am obţinut FATE (sonetul LXX), ATOM (sonetul CXX) şi, de două ori, TAFT (sonetele LXXXVIII şi CXXXI). Din când în când aruncam câte o privire în jur, să văd cum se comportă obiectele din încăpere. Era nespus de ciudat gândul că dacă ar fi început să cadă nişte bombe aş fi simţit doar o emoţie cu o idee mai puternică decât aceea a unui om angajat într-un joc de noroc (şi o mare doză de uşurare), pe când inima mi-ar fi sărit din loc dacă o sticluţă cu un aer suspect de încordat de pe raftul de colo s-ar fi mişcat cu un centimetru într-o parte. Până şi tăcerea însăşi era neobişnuit de densă, alcătuind, parcă intenţionat, un fundal negru pentru descărcarea nervoasă pricinuită de cel

mai slab sunet de origine necunoscută. Pe stradă nu trecea nici o maşină. În zadar m-am rugat să aud huruitul unui camion pe Perkins Street. Femeia care locuia deasupra mea şi care obişnuia să mă scoată din minți cu bufnetul asurzitor pricinuit de ceea ce păreau a fi nişte gigantice picioare de piatră (de fapt, în regim diurn, era o făptură bondoacă semănând cu un porc-de-Guineea mumificat) s-ar fi ales cu un potop de binecuvântări dacă ar fi tropăit acum până la baie. Am stins lumina şi mi-am dres glasul de mai multe ori, ca să fiu răspunzător măcar pentru *acel* sunet. Am făcut autostopul pentru o călătorie mentală cu un automobil aflat la mare depărtare, dar m-a lăsat în drum înainte de a apuca să adorm. Un fâşâit (produs, nădăjduiam, de o hârtie mototolită şi azvârlită la gunoi care se deschisese deodată asemenea unei răutăcioase şi încăpățânate flori nocturne) s-a auzit pentru o clipă în coşul de hârtii, iar noptiera i-a răspuns cu un clinchet stins. Ar fi fost în firea Cynthiei să-mi fi montat pe loc un mic spectacol cu fantome.

M-am hotărât să o înfrunt. Am recapitulat în minte istoria modernă a bocănelilor şi aparițiilor, începând cu ciocăniturile din 1848 din cătunul Hydesville, New York, şi terminând cu fenomenele groteşti din Cambridge, Massachusetts; am evocat tarsienele şi alte castaniete anatomice ale surorilor Fox (aşa cum le-au descris înțelepții de la Universitatea din Buffalo); genul acela misterios de uniform de adolescent delicat, acelaşi în lugubrul Epworth sau Tedworth ca şi în vechiul Peru; solemnele orgii

victoriene, cu o ploaie de petale de trandafiri şi acordeoane intonând arii sacre; pe impostorii profesionişti regurgitând fâşii umede de tifon; pe domnul Duncan, onorabilul soţ al unei doamne medium, care, când a fost întrebat dacă ar fi dispus să se lase percheziţionat, s-a scuzat pe motiv că are lenjeria murdară; pe bătrânul Alfred Russel Wallace, ingenuul naturalist, refuzând să creadă că forma aceea albă, desculţă şi fără găuri în urechi pe care o avea în faţa ochilor într-un pandemonium privat din Boston era aceeaşi pudică duduie Cook pe care abia ce o zărise dormind profund în ungherul ei apărat de perdele, îmbrăcată în negru, purtând botine cu şireturi şi cercei; pe doi alţi investigatori, nişte omuleţi mărunţi şi slabi, dar îndeajuns de inteligenţi şi de activi, ţinând-o zdravăn pe Eusapia, o matahală de femeie între două vârste, trăsnind a usturoi, care a reuşit cu toate acestea să-i prostească; şi pe scepticul şi stânjenitul magician instruit de cel ce-o „controla” pe tânăra şi fermecătoarea Margery să nu se piardă în faldurile capotului, ci să-şi plimbe mâna de-a lungul ciorapului stâng până pe coapsa goală – pe a cărei piele fierbinte a simţit o masă „teleplastică” ce semăna, ciudat, cu o bucată rece şi crudă de ficat.

7

Recurgeam la carne şi la putreziciunea ei ca să refuz şi să resping posibila persistenţă a vieţii fără trup. Dar, vai, aceste invocări nu au făcut decât să îmi sporească teama

de spectrul Cynthiei. Atavica pace a venit abia odată cu zorii, iar când m-am cufundat în somn, prin transperantele roşcate a pătruns un vis care a reuşit cumva să fie plin de Cynthia.

A fost o experienţă dezamăgitoare. La adăpost în fortăreaţa zilei, mi-am spus că mă aşteptasem la mai mult. Ea, o pictoriţă a detaliilor limpezi ca sticla – acum atât de vagă! Stăteam întins în pat, revăzându-mi visul şi ascultând glasul vrăbiilor de afară: cine ştie dacă nu cumva, înregistrat şi ascultat apoi de-a-ndoaselea, ciripitul acestor păsări nu s-ar transforma într-o voce omenească, în cuvinte rostite cu glas tare, aşa cum vocea omenească devine un ciripit când o asculţi invers? Şi m-am apucat să-mi recitesc visul – de la coadă spre cap, în diagonală, în sus, în jos –, încercând din răsputeri să regăsesc în el ceva de-al Cynthiei, ceva ciudat şi sugestiv care trebuie să se fi aflat acolo.

La nivel conştient, am putut identifica doar prea puţin. Totul părea ceţos, acoperit de nori gălbui, neoferind nimic tangibil. Acrostihurile ei inepte, evaziunile sentimentale, teopatiile – toate aceste amintiri formau unde de semnificaţii misterioase. Totul părea acoperit de-o ceaţă sulfuroasă, înşelător, pierdut.[102]

---

[102] În engleză, ultimul pasaj conţine un joc lingvistic imposibil de redat în limba română. Reproducem aici versiunea originală, lăsându-le cititorilor plăcerea de a descoperi respectivul joc : „I could isolate, consciously, little. Everything seemed blurred, yellow-clouded, yielding nothing tangible. Her inept acrostics, maudlin evasions, theopathies – every

(1959)
Traducere de Anca Băicoianu

Lance

1

Numele planetei, presupunând că i s-a dat deja un nume, nu contează. În cel mai favorabil punct de opoziție al său, probabil că e despărțită de Pământ doar de un număr de kilometri egal cu numărul de ani scurşi de vinerea trecută până la apariția munților Himalaya – vârsta medie a cititorului înmulțită cam cu un milion. În lentila telescopică a fanteziei, prin prisma lacrimilor ce-ți inundă ochii, caracteristicile ei n-ar trebui să fie cu nimic mai uimitoare decât cele ale planetelor deja existente. Sferă rozalie, constelată cu pete întunecate, e şi ea unul dintre nenumăratele obiecte rotindu-se asiduu în oroarea nemărginită şi fără scop a spațiului fluid.

Maria (care nu sunt mări) şi *lacus* (care nu sunt lacuri) de pe planeta mea au primit la rândul lor, să presupunem,

---

recollection formed ripples of mysterious meaning. Everything seemed yellowly blurred, illusive, lost".

nume; unele poate mai puțin banale decât acelea ale diverselor soiuri de trandafiri; altele mai lipsite de semnificație decât numele de familie ale celor care le-au identificat (căci, ca să apelăm la exemple reale, un astronom pe nume Lampland este un lucru la fel de uimitor ca un entomolog pe nume Krautwurm); majoritatea însă au un stil atât de prăfuit încât rivalizează, în magia lor sonoră şi coruptă, cu toponimele din romanele cavalereşti.

Aşa cum Pinedale-urile noastre de aici au adesea prea puțin de oferit în afară de o fabrică de încălțări pe-o parte a căii ferate şi infernul ruginit al unui cimitir de automobile pe cealaltă, acele seducătoare Arcadii, Icarii şi Zephyrii de pe hărțile stelare au toate şansele să se vădească a fi nişte deşerturi sterpe în care nu răsare nici măcar susaiul care împodobeşte gropile noastre de gunoi. Selenografii vor confirma acest lucru, dar ce vreți, lentilele lor fac o treabă mai bună decât ale noastre. În clipa de față, cu cât puterea de amplificare creşte, cu atât suprafața pătată a planetei arată de parcă ar fi văzută prin ochii unui scufundător uitându-se la cer prin apa semitranslucidă. Şi dacă anumite urme vizibile amintesc vag de o tablă de şah chinezesc, cu modelul ei de linii şi de găuri, să zicem că e vorba de nişte halucinații geometrice.

Nu numai că îi interzic oricărei planete prea bine definite să joace un rol în povestea mea – să joace rolul deținut de fiecare punct din această poveste (pe care o consider un soi de hartă celestă) –, ci refuz şi să am ceva de-a face cu acele profeții tehnice despre care ziarele spun

că savanții le împărtășesc ziariştilor. Treaba asta cu rachetele nu e de mine. Nu sunt de mine micii sateliți artificiali care i se promit Pământului: piste de aselenizare pentru vehicule spațiale („spațiatoare") – un', doi, trei, patru şi apoi mii de castele printre stele, cu tot cu bucătari şi menajere, construite de națiunile terestre prinse în iureşul unei concurențe confuze, al gravitației factice şi al steagurilor fâlfâind în vânt.

Încă un lucru care nu-mi foloseşte la nimic este pletora de echipamente speciale – costumul de astronaut, buteliile de oxigen – şi alte invenții de felul ăsta. Asemenea bătrânului domn Boke, despre care vom auzi mai multe într-o clipă, am toate calificările necesare pentru a lăsa deoparte toate aceste detalii practice (care, oricum, sunt condamnate să pară ridicol de nepractice în ochii oricărui astronaut din viitor – cum ar fi, de pildă, singurul fiu al bătrânului Boke), din moment ce emoțiile pe care mi le stârnesc variază de la neîncrederea ursuză la tremurul morbid. Doar cu prețul unui efort eroic mă pot hotărî să deşurubez un bec care s-a ars inexplicabil şi să înşurubez la loc un altul, care o să mi se aprindă-n față cu spontaneitatea hidoasă a unui ou de dragon eclozându-ți în palmă.

Şi, în sfârşit, disprețuiesc şi resping fără drept de apel aşa-numita literatură ştiințifico-fantastică. Am cercetat-o şi o găsesc la fel de plicticoasă ca revistele de suspans – acelaşi stil penibil de prozaic, cu kilometri de dialoguri şi tone de umor comutativ. Clişeele sunt, fireşte, mascate; dar

ele rămân în fond aceleaşi în tot puhoiul de maculatură, indiferent dacă aceasta acoperă tot universul sau doar sufrageria. Din punctul acesta de vedere, textele în cauză seamănă cu fursecurile „asortate”, ce diferă unele de altele doar în privința formei şi-a culorii, un artificiu prin care şireții lor producători îl atrag pe consumatorul care salivează într-o năucitoare lume pavloviană unde, la acelaşi preț, variația la nivel vizual influențează şi în cele din urmă înlocuieşte gustul, iar acesta dispare pe urmele talentului şi ale adevărului.

Astfel, băieții buni zâmbesc, cei răi rânjesc, iar inimile mari adoptă un limbaj argotic. Țarii stelari, conducătorii Uniunii Galactice – toți aceştia sunt de fapt nişte imitații ale oamenilor de afaceri roşcovani şi energici în posturi de conducere pământeşti de pe Pământ care, puțintel şifonați, servesc drept ilustrații pentru poveştile adevărate din revistele *glossy* răsfoite de sute de mâini în saloanele de înfrumusețare. Invadatorii planetelor Denebola şi Spica, floarea lui Venus, au nume care încep cu Mac; savanții flegmatici figurează de regulă ca Stein; alții împart cu femeile supergalactice denominații abstracte, cum ar fi Biola sau Vala. Locuitorii planetelor „străine”, creaturi „inteligente” cu aspect humanoid sau cu diverse conformații mitice, au în comun o trăsătură remarcabilă: structura lor internă nu este niciodată prezentată în detaliu. Ca o supremă concesie făcută decenței bipede, centaurii nu numai că poartă o bucată de pânză în jurul şalelor, ci îşi înfăşoară cu ea picioarele din față.

Şi cu asta am închis lista lucrurilor pe care le repudiez – doar dacă nu doreşte cineva să discutăm problema timpului. Şi în cazul acesta, ca să-l aduc în centrul atenției pe tânărul Emery L. Boke, urmaşul meu mai mult sau mai puțin îndepărtat ce urmează să facă parte din prima expediție interplanetară (care, în fond, este singurul şi modestul postulat al poveştii mele), las cu dragă inima grija de a înlocui cu un pretențios 2 sau 3 onestul 1 din 1900 în labele eficiente ale lui *Starzan* şi ale altor benzi desenate şi fizici atomice. Că e 2145 d.Hr. sau 200 î.t., puțin îmi pasă. Nu țin câtuşi de puțin să aduc vreo atingere unor drepturi inalienabile, de orice natură ar fi ele. Acesta este exclusiv un spectacol de amatori, cu o recuzită dintre cele mai obişnuite şi un minimum de decor, la care se adaugă rămăşițele țepoase ale unui porc-spinos ce şi-a găsit sfârşitul într-un colț al vechiului hambar. Ne aflăm printre prieteni, Brownii şi Bensonii, Whiții şi Wilsonii, iar dacă cineva iese la o țigară aude țârâitul greierilor şi lătratul unui câine de la o fermă din depărtare (care câine se opreşte când şi când din hămăit ca să asculte ceva ce noi nu putem auzi). Cerul nopții de vară e un haos de stele. Emery Lancelot Boke, la cei douăzeci şi unu de ani ai săi, ştie infinit mai multe despre ele decât mine, care am cincizeci şi sunt îngrozit.

2

Lance este înalt şi subțire, cu tendoane puternice şi vene verzui vizibile pe antebrațele bronzate şi o cicatrice pe frunte. Când nu face nimic – când stă relaxat, ca acum, pe marginea unui fotoliu adânc, cu bustul aplecat în față, umerii încovoiați şi coatele sprijinite pe genunchii puternici –, are obiceiul să-şi încleşteze şi descleşteze încet mâinile frumoase, gest pe care l-am împrumutat pentru el de la unul dintre strămoşii săi. Expresia lui obişnuită este una gravă, de concentrare incomodă (orice gând e incomod, iar ale tinerilor cu atât mai mult); în clipa aceasta, însă, expresia respectivă e un soi de mască ce ascunde dorința arzătoare de a scăpa de o tensiune prelungită peste măsură. Nu zâmbeşte decât arareori şi, de altfel, cuvântul „zâmbet” e prea plat ca să descrie relieful abrupt şi luminos al feței sale în clipe ca aceasta, când ochii şi gura îi strălucesc deodată, pe când capul i se afundă şi mai mult între umeri, mâinile încleştate încremenesc, iar vârful unui picior bate uşurel în podea. Părinții lui se află în cameră împreună cu un musafir inopinat, un tâmpit, o pacoste care nu-şi dă seama ce se petrece – căci acesta este un moment stânjenitor într-o casă mohorâtă, în ajunul unei plecări fabuloase.

Se scurge astfel o oră. În sfârşit, musafirul îşi ridică jobenul de pe covor şi pleacă. Lance rămâne singur cu părinții săi, lucru care nu face decât să sporească tensiunea. Pe domnul Boke îl văd destul de limpede, dar

despre doamna Boke nu reuşesc cu nici un chip să-mi fac o imagine cât de cât distinctă, oricât de adânc m-aş cufunda în transa mea chinuitoare. Ştiu că veselia pe care o afişează – pălăvrăgeala, bătaia rapidă a genelor – este un efort pe care-l face mai puțin de dragul fiului, cât de al soțului, ca să-i protejeze inima ostenită, iar bătrânul Boke înțelege asta prea bine, deci, pe lângă propria-i îngrijorare monstruoasă, trebuie să mai facă față şi nepăsării prefăcute a soției sale, care îl tulbură mai mult decât dacă ar fi văzut-o complet prăbuşită. Sunt întru câtva dezamăgit că nu izbutesc să desluşesc trăsăturile ei. Tot ce pot întrezări este un efect luminos evanescent în coafura vaporoasă din dreptul unei tâmple, iar în această privință cred că sufăr influența insidioasă a canonului artistic al fotografiei moderne şi-mi dau seama cât de uşor trebuie să fi fost odinioară să scrii, într-o vreme când imaginația nu-ți era încorsetată de tot soiul de proteze vizuale, iar unui pionier care dădea pentru prima oară cu ochii de un cactus uriaş sau de zăpezi nesfârşite nu-i venea automat în minte afişul publicitar al unei companii producătoare de anvelope.

În cazul domnului Boke, mă pomenesc utilizând trăsăturile unui bătrân profesor de istorie, un medievist remarcabil, ai cărui favoriți albi, chelie trandafirie şi costum negru se bucură de o binemeritată celebritate într-un anume campus însorit din Sudul extrem, dar al cărui unic atu în contextul acestei povestiri (în afară de o vagă asemănare cu un străunchi al meu de mult răposat) este

faptul că are o înfățișare desuetă. Dacă e să fim absolut sinceri, nu e nimic extraordinar în tendința de a colora manierele şi veşmintele unei epoci îndepărtate (care, întâmplător, este plasată în viitor) într-o nuanță demodată, de a le atribui un nu ştiu ce şifonat, ponosit, prăfuit, din moment ce cuvintele „desuet”, „demodat” şi altele asemenea sunt singurele care, pe termen lung, ne permit să concepem şi să exprimăm o alteritate pe care nici un fel de cercetare, oricât de aprofundată, n-o poate anticipa. Viitorul este doar un trecut de semn contrar.

În camera aceea sărăcăcioasă, la lumina galbenă a lămpii, Lance le dă părinților săi câteva instrucțiuni de ultim moment. A adus de curând dintr-un colț pierdut al Anzilor, unde fusese să escaladeze un vârf încă nenumit, o pereche de şinşile adolescente: nişte rozătoare (*Hystricomorpha*) de mărimea unui iepure, cu blana cenuşie şi extraordinar de deasă, mustăți lungi, posterior rotund şi urechi în formă de petale. Le ține în casă, într-o cuşcă de sârmă, şi le hrăneşte cu alune, orez expandat, stafide şi, ca tratație specială, câte o violetă sau o crizantemă pitică. Speră că în toamnă vor face pui. Acum îi repetă mamei lui o serie de indicații ce trebuie urmate cu strictețe: să aibă grijă ca hrana animalelor să fie în permanență crocantă, să le păstreze cuşca uscată şi să nu uite de baia lor zilnică de praf (nisip fin amestecat cu praf de cretă), în care se foiesc şi se rostogolesc cu o deosebită ardoare. Cât timp ei discută despre aceste chestiuni, domnul Boke se tot chinuie să-şi aprindă pipa, iar în cele din urmă o pune deoparte. Din

când în când, afectând un aer binevoitor şi distrat, bătrânul se lansează într-o serie de zgomote şi mişcări care nu păcălesc pe nimeni: îşi drege glasul şi, cu mâinile la spate, se îndreaptă alene spre o fereastră; sau începe să fredoneze fals printre buzele strânse; şi, propulsat în aparenţă de acel motoraş nazal, iese cu paşi leneşi din încăpere. Dar îndată ce părăseşte scena îşi azvârle, cu un fior sinistru, elaborata mască de bonomie zumzăitoare. În baie sau în dormitor, se opreşte ca şi cum ar lua, într-o izolare abjectă, o înghiţitură lungă şi spasmodică dintr-o ploscă tăinuită, apoi se împleticeşte iar afară, beat de durere.

Scena e neschimbată când îşi face din nou intrarea discretă, încheindu-se la haină şi reluându-şi fredonatul. Au mai rămas doar câteva minute. Lance inspectează încă o dată cuşca înainte de plecare şi îi lasă pe Şin şi pe Şila sprijiniţi pe picioarele din spate, fiecare ţinând între lăbuţele din faţă câte o floare. Singurul lucru pe care îl mai ştiu despre aceste ultime momente e că întrebări de genul „Eşti sigur că n-ai uitat cămaşa de mătase proaspăt spălată?” sau „Îţi aduci aminte unde ai pus papucii cei noi?” nu-şi au locul. Orice bagaj şi-ar lua Lance cu el, se află deja în misteriosul, nenumitul şi groaznicul loc din care se va produce plecarea lui la ora zero; nu are nevoie de nimic din ce ne-ar trebui nouă; şi iese din casă, cu mâinile goale şi cu capul gol, cu pasul nonşalant al cuiva care se îndreaptă spre chioşcul de ziare – sau spre un eşafod glorios.

3

Spațiul terestru iubeşte colțişoarele intime. Tot ce oferă ochiului este, cel mult, câte o vedere panoramică. Orizontul se închide peste călătorul care se îndepărtează ca o trapă acționată cu încetinitorul. Pentru cei rămaşi în urmă, orice oraş aflat la o distanță de o zi e invizibil, deşi se pot zări cu uşurință realități transcendente cum ar fi, să zicem, un amfiteatru lunar şi umbra proiectată de marginea lui circulară. Magicianul care ne înfățişează firmamentul şi-a suflecat mânecile şi performează în văzul micilor săi spectatori. Se întâmplă uneori ca planetele să lunece temporar din câmpul vederii (aşa cum un obiect îți e ascuns privirii de curba vagă a pometelui); dar reapar de îndată ce Pământul îşi întoarce capul. Goliciunea nopții e înspăimântătoare. Lance a plecat; fragilitatea tinerelor sale membre creşte direct proporțional cu distanța pe care o parcurge. Din balconul lor, bătrânii soți Boke se uită la cerul noptatic cu infinitele-i primejdii şi invidiază amar soarta nevestelor de pescari.

Dacă sursele lui Boke sunt demne de crezare, numele „Lanceloz del Lac” apare pentru prima oară în versul 3676 din *Roman de la Charrette*, o *gesta* din secolul XII. Lance, Lancelin, Lancelotik – diminutive murmurate spre stelele sărate, umede, gata să curgă. Cavaleri adolescenți deprinzându-se cu harpa, şoimii şi vânătoarea; pădurea Brocéliande şi *la Tour douloureuse*; Aldebaran, Betelgeuse – tună strigătele de război ale sarazinilor. Extraordinare fapte

de arme şi războinici extraordinari scânteind printre abominabilele constelații de deasupra balconului lui Boke; Sire Percard, Cavalerul Negru, Sire Perimones, Cavalerul Roşu, Sire Pertolepe, Cavalerul Verde, Sire Persant, Cavalerul Violet şi mai ales caraghiosul ăla bătrân de Sire Grummore Grummursum, proferând pe şoptite sudalme nordice. Telescopul nu e bun de nimic, harta e umedă şi mototolită şi „Nu ții lanterna aia ca lumea" – ultima remarcă fiindu-i adresată doamnei Boke.

Respiră adânc. Mai uită-te o dată.

Lancelot a plecat; nădejdea de a-l mai vedea în viața asta e cam la fel de mare ca aceea de a-l vedea în viața de apoi. Lancelot e alungat din țara lui Eau Grise (cum am putea numi Marile Lacuri) şi acum se îndepărtează prin praful cerului nocturn aproape la fel cum acest colț de univers (cu balconul şi vidul negru al grădinii văzute prin telescop) înaintează în goană spre Harpa Regelui Arthur, unde Vega arde şi îi cheamă – unul dintre puținele corpuri cereşti pe care le poți identifica după diagrama asta blestemată. Ceața siderală îi amețeşte pe bătrânii Boke – tămâie cenuşie, nebunie, vidul năsălie. Dar nu se pot smulge din coşmarul spațiului, nu se pot întoarce în dormitorul luminat, o parte a căruia se zăreşte prin uşa balconului. Iar acum *planeta* se înalță ca flăcările unui mic foc de tabără.

Acolo, în dreapta, se află Podul Spadei, care duce către Lumea de Dincolo („*dont nus estranges ne retorne*"). Lancelot se târăşte de-a lungul lui cuprins de o durere

cumplită şi de o groază inefabilă. „Să nu treci prin trecătoarea căreia îi spune Le Pas des Périls.” Dar un alt mag îi porunceşte: „Ba să treci. Vei afla astfel un simț al umorului care îți va îngădui să învingi greutățile călătoriei”. Bătrânii şi cutezătorii soți Boke au impresia că-l văd pe Lance escaladând, în bocancii lui cu crampoane, stânca lucie a cerului sau croindu-şi drum printre troienele pufoase ale nebuloaselor. Boötes, aflat undeva între taberele X şi XI, este un gheţar alcătuit doar din ravene şi cascade de ţurţuri. Încercăm să distingem serpentinele drumului care duce spre vârf; parcă vedem silueta suplă şi agilă a lui Lance printre cei câțiva cățărători legați cu funii. A dispărut! Era el sau Denny (un tânăr biolog, prietenul cel mai bun al lui Lance)? Aşteptând în valea întunecată de la poalele masivului vertical al cerului, ne amintim (doamna Boke mai limpede ca soțul ei) denumirile ştiințifice ale crevaselor şi ale goticelor alcătuiri de gheață, pe care Lance le pronunța cu desfătarea profesionistului în vremea copilăriei lui alpine (acum e cu câțiva ani-lumină mai bătrân); *sérac*-urile şi *schrund*-urile; avalanşa şi bufnetul ei; ecouri franțuzeşti şi magie germană împletindu-se acolo sus ca în romanele cavalereşti.

Ah, iată-l iarăşi! A trecut prin pasul dintre două stele; apoi, cu mişcări extrem de lente, încearcă să traverseze un perete de stâncă atât de abrupt, cu prize atât de superficiale, încât simpla evocare a acelor degete care pipăie, a acelor bocanci care răzuiesc stânca îți provoacă un acces de greață acrofobică. Printre râuri de lacrimi,

bătrânii Boke îl văd pe Lance când abandonat pe o streaşină stâncoasă, când urcând iarăşi, când, în sfârşit, într-o înspăimântătoare siguranță, cu pioletul şi rucsacul, pe un vârf aflat deasupra altor vârfuri, cu profilul lui entuziast tivit cu lumină.

Sau poate e deja pe cale să coboare? Îmi închipui că de la exploratori nu vine nici o veste, iar soții Boke îşi continuă sfâşietoarele priveghiuri. În timp ce aşteaptă întoarcerea fiului, fiecare traseu de coborâre pe care acesta l-ar putea urma pare să sfârşească în prăpastia deznădejdii lor. Dar poate că a traversat cu coarda acele cascade verticale, enormele plăci ude zvârlite în abis, a trecut de surplombă, iar acum coboară într-o glisadă extatică pe pantele abrupte şi înzăpezite ale cerului.

Dar cum, cu toate acestea, soneria de la uşa soților Boke nu sună în punctul culminant al zgomotului de paşi închipuiți (oricât ne-am strădui să îi rărim pe măsură ce se apropie în gândul nostru), trebuie să-l ducem mai departe în trecut şi să-l punem să-şi înceapă ascensiunea de la capăt, iar apoi să-l ducem şi mai departe, aşa încât să se găsească încă în tabăra principală (acolo unde-s corturile, latrinele în aer liber şi copiii cu picioare negre şi mâini întinse) cu mult după ce l-am înfățişat aplecându-se sub tulipier ca să străbată peluza până la uşă şi soneria ei. Ostenit parcă de prea multele apariții pe care şi le-a făcut în mintea alor lui, Lance înaintează greoi prin bălți noroioase, apoi pe coasta unui deal, prin peisajul dezolant al unui război de demult, alunecând şi agățându-se de

smocurile de iarbă uscată de pe pantă. Mai sunt doar câteva stânci de traversat, o treabă de rutină, apoi vârful. Creasta este cucerită. Am suferit pierderi grele. Cum ți s-o fi aducând la cunoştință una ca asta? Printr-o telegramă? Printr-o recomandată? Şi cine o aduce – un mesager special sau obişnuitul poştaş cu pasul greu şi nasul ca o conopidă, mereu puțin cam euforic (are şi el necazurile lui)? Semnați aici. Buricul degetului mare. O cruciuliță. Un creion moale. Lemnul lui de un violet tern. Dați-l înapoi. Semnătura ilizibilă a dezastrului iminent.

Dar nu vine nimic. Trece o lună. Şin şi Şila arată foarte bine şi par să țină mult unul la altul: dorm amândoi în cutia care le serveşte drept culcuş, strânşi într-un ghemotoc de blană. După nenumărate încercări, Lance a reuşit să producă un sunet cu neîndoielnice caracteristici şinşiliene, emițând printre buzele țuguiate o serie de mici leorpăieli suculente, ca atunci când sorbi cu paiul ultimele picături de pe fundul paharului. Părinții lui nu pot să-l reproducă – n-au tonul potrivit sau altceva nu merge. Şi e o linişte insuportabilă în camera lui Lance, cu cărțile ei uzate, etajerele albe şi pătate, bocancii vechi, racheta de tenis aproape nouă în husa ei ridicol de protectoare şi o monedă de un penny pe fundul dulapului – toate acestea intră treptat într-un proces de disoluție prismatică, dar apoi răsuceşti rotița şi totul e din nou clar. Iar acum soții Boke ies iarăşi pe balcon. Oare fiul nostru şi-a atins ținta – şi, dacă da, oare ne vede?

4

Fostul muritor clasic se reazemă în coate de o balustradă plină de flori ca să contemple acest Pământ, această jucărie, acest titirez care se învârte încet, ca într-o vitrină, pe macheta firmamentului său, cu fiecare detaliu strălucitor colorat şi foarte vizibil: oceanele pictate, femeia din Ţările Baltice cufundată în rugăciune, un instantaneu al graţioaselor Americi surprinse în numărul lor la trapez şi Australia ca o Africă în embrion, culcată pe o parte. S-ar putea să existe, printre contemporanii mei, persoane care mai-mai că se aşteptau ca sufletele lor să privească din rai, cu un fior şi un suspin, către planeta lor natală şi s-o vadă încinsă cu latitudini, încorsetată de meridiane şi însemnată, eventual, cu săgeţile groase, negre şi diabolic de curbate ale războaielor mondiale; sau – o privelişte mai plăcută – desfăşurându-se sub ochii lor ca o hartă ilustrată a unor Eldorado-uri pentru turişti, cu un indian din rezervaţii bătând din tobă ici, o fată în pantaloni scurţi colo, conifere conice căţărându-se pe conurile munţilor şi pescari pretutindeni.

De fapt, presupun că tânărul meu urmaş trebuie să fi văzut, în prima lui noapte petrecută în tăcerea închipuită a unei lumi de neînchipuit, relieful globului nostru prin vălul atmosferei; adică praf, reflexii disparate, ceaţă şi tot felul de capcane optice, aşa încât continentele, dacă se distingeau câtuşi de puţin printre grămezile mişcătoare de nori, i-ar fi

lunecat pe sub ochi în travestiuri bizare, cu inexplicabile pete de culoare şi contururi de nerecunoscut.

Dar acesta e un detaliu fără importanță. Problema esențială este următoarea: oare mintea exploratorului va face față şocului? Ne străduim să înțelegem natura acestui şoc pe cât de bine ne-o îngăduie barierele siguranței mentale. Iar dacă simpla încercare de a ne imagina acest lucru implică riscuri atât de îngrozitoare, cum va putea fi îndurată şi înfrântă realitatea însăşi a impactului?

Mai întâi de toate, Lance va trebui să reziste impulsului atavic. Miturile s-au implantat atât de bine în cerul radios, încât bunul-simț e capabil să se sustragă sarcinii de a descoperi fantasmagoricul din dosul lor. Nemurirea trebuie să aibă o stea a ei, ca să se poată dezvolta şi înflori şi să adăpostească în ramurile ei mii de păsări îngereşti cu pene azurii, cântând la fel de dulce ca nişte tineri eunuci. În străfundul minții umane, conceptul de moarte este sinonim cu părăsirea pământului. Să scapi de greutatea gravitației înseamnă să te scuturi de greutatea pământului zvârlit în groapă, iar un om aflat pe o altă planetă nu are cum să-şi dovedească sieşi că n-a murit – că vechiul mit naiv n-a devenit realitate.

Nu iau în calcul imbecilul, maimuța obişnuită, fără blană, care trece peste orice fără efort; singura lui amintire din copilărie este că a fost muşcat de un catâr; singura idee pe care o are despre viitor se limitează la masă şi la pat. Mă gândesc la omul înzestrat cu imaginație şi pregătire ştiințifică, al cărui curaj nu are margini, căci curiozitatea îi

întrece curajul. Pe el nu-l va opri nimic. Este urmaşul acelui *curieux* de altădată, dar cu o constituție mai robustă, cu o inimă mai viguroasă. Iar explorarea unui corp ceresc îi satisface apriga dorință de a pipăi cu propriile degete, de-a mângâia, de-a cerceta, de a privi zâmbind, de-a mirosi şi de a mângâia iarăşi – cu acelaşi surâs de nenumită, nețărmurită, nearticulată plăcere – materia încă neatinsă din care este alcătuit acel obiect ceresc. Orice savant adevărat (şi nu, desigur, mediocritatea impostoare a cărei singură comoară e ignoranța pe care şi-o ascunde ca pe un os) ar trebui să poată simți plăcerea senzuală a cunoaşterii directe şi divine. Fie că are douăzeci de ani sau optzeci şi cinci, fără acest fior nu există ştiință. Şi din stofa asta e croit şi Lance.

Încordându-mi toate puterile imaginației, îl văd învingând panica pe care maimuța poate că nici n-ar simți-o. Se prea poate să fi aterizat într-un nor de praf portocaliu undeva în mijlocul deşertului Tharsis (dacă acela e un deşert) sau lângă un ochi violet de apă – Phoenicis sau Oti (dacă acelea sunt până la urmă lacuri). Dar pe de altă parte... Vedeți, în astfel de chestiuni există soluții care apar pe loc, teribil şi irevocabil, în timp ce alte aspecte se dezvăluie treptat şi-şi află răspunsul unul după altul. Pe când eram copil...

Pe când eram un copilandru de şapte sau opt ani, aveam un vis care se repeta în linii mari şi care se petrecea într-un decor anume, pe care n-am fost niciodată în stare să-l recunosc şi să îl identific la modul rațional, deşi am

văzut multe tărâmuri ciudate. Sunt tentat să-l folosesc acum ca să acopăr un gol din povestirea mea, o rană vie. Decorul acela n-avea nimic spectaculos, monstruos sau chiar bizar: doar o fărâmă de stabilitate impasibilă reprezentată de o bucată de sol neted acoperită de o peliculă de nebulozitate neutră; cu alte cuvinte, spatele indiferent al unui peisaj, mai degrabă decât fața acestuia. Problema cu visul acela era că, dintr-un motiv sau altul, nu puteam să dau *ocol* acelui peisaj ca să-l privesc de pe picior de egalitate. În ceața aceea pândea o masă de ceva – materie minerală sau pe-aproape – cu o formă amenințătoare şi absurdă, iar în scenariul visului eu umpleam un recipient (a se citi „o găletuşă") cu alte forme, mai mici (a se citi „pietricele") şi îmi curgea sânge din nas, dar eram prea nerăbdător şi emoționat ca să-l opresc. Şi de fiecare dată când visam asta, cineva începea să țipe în spatele meu şi mă trezeam țipând şi eu, prelungind astfel primul strigăt anonim, cu nota-i inițială de exultație crescândă, dar fără ca aceasta să mai aibă vreun înțeles – dacă-l *avusese* vreodată. În ceea ce-l priveşte pe Lance, aş vrea să sugerez că ceva asemănător visului meu... Dar lucrul cel mai nostim e că, recitind ce-am scris, temeiul său, memoria factuală, dispare – a dispărut de-acum – şi nu mai am cum să-mi dovedesc mie însumi că în spatele acelei descrieri se află vreo fărâmă de experiență personală. Ceea ce voiam să spun este că Lance şi tovarăşii săi au avut, când au ajuns pe planeta aceea, o senzație asemănătoare cu cea din visul care nu mai e al meu.

5

Şi s-au întors! Un călăreț, clop-clop, galopează pe strada pietruită spre casa soților Boke, prin ploaia torențială, şi strigă această extraordinară veste oprindu-se la poartă, lângă tulipierul şiroind de apă, în timp ce soții Boke dau buzna afară ca două rozătoare hystricomorfe. S-au întors! Piloții, astrofizicienii şi unul din naturalişti s-au întors (celălalt, Denny, a murit şi a fost lăsat în ceruri, un punct curios marcat de vechiul mit).

La etajul şase al unui spital de provincie, feriți cu grijă de privirile ziariştilor, domnul şi doamna Boke sunt anunțați că fiul lor se află într-o mică sală de aşteptare, a doua uşă pe dreapta, şi e gata să-i primească; în informația aceasta e ceva, un fel de deferență potolită, de parcă ar fi vorba de un rege din poveşti. Vor intra fără zgomot; o asistentă, doamna Coover, va fi de față pe tot parcursul întâlnirii. O, da, e bine, li se spune – de fapt, va putea pleca acasă săptămâna viitoare. Cu toate acestea, ar trebui să stea doar câteva minute şi fără întrebări, vă rog – vorbiți numai de una şi de alta. Ştiți *dumneavoastră*. Şi apoi spuneți-i că vă întoarceți mâine sau poimâine.

Lance, îmbrăcat într-un halat gri, cu părul tuns periuță, cu bronzul şters, schimbat, neschimbat, schimbat, slab, cu nările astupate cu vată hidrofilă, stă aşezat pe marginea unei canapele, cu mâinile încleştate şi cam stânjenit. Se ridică, puțin nesigur, cu o grimasă radioasă, apoi se aşază la loc. Doamna Coover, asistenta, are ochi albaştri şi nici urmă de bărbie.

Tăcere coaptă. Apoi Lance:

— A fost minunat. Absolut minunat. O să plec iarăşi în noiembrie.

Pauză.

— Cred că Şila e însărcinată, spune domnul Boke.

Un zâmbet scurt, o mică înclinare din cap în semn de încuviințare mulțumită. Apoi, pe un ton de povestire:

— *Je vais dire ça en français. Nous venions d'arriver...*

— Arată-le scrisoarea preşedintelui, zice doamna Coover.

— Tocmai ajunseserăm, continuă Lance, iar Denny era încă în viață şi primul lucru pe care el şi cu mine l-am văzut...

Agitându-se deodată, sora Coover îi întrerupe:

— Nu, Lance, nu. Nu, doamnă, vă rog. Fără atingeri, aşa a spus doctorul, *vă rog*.

Tâmplă caldă, ureche rece.

Domnul şi doamna Boke sunt conduşi afară. Merg repede, deşi nu e nici o grabă, absolut nici o grabă, de-a lungul coridorului, de-a lungul peretelui mizerabil zugrăvit în oliv şi ocru, olivul din partea inferioară fiind despărțit de ocrul din partea superioară de o linie continuă de culoare maro, care duce spre venerabilele lifturi. Urcă (imaginea fugară a unui patriarh într-un fotoliu cu rotile). Pleacă iarăşi în noiembrie (Lancelin). Coboară (bătrânii soți Boke). În liftul acela se mai află două femei zâmbitoare şi, obiect al simpatiei lor încântate, o tânără cu un bebeluş, plus

liftierul cărunt, încovoiat şi ursuz, cu spatele întors către ei toți.

(1952)
Traducere de Anca Băicoianu

Ploaie de Paşte

În acea zi, o bătrână elveţiancă singuratică pe nume Joséphine, sau Josefina Lvovna, aşa cum o poreclise familia rusă cu care ea locuise cândva vreme de doisprezece ani, a cumpărat o jumătate de duzină de ouă, o perie neagră şi doi nasturi de acuarelă carmin. În acea zi, merii erau în floare. Un afiş de cinema, la colţ, se reflecta cu susul în jos în suprafaţa netedă a unei băltoace, iar dimineaţa munţii de pe malul îndepărtat al Lacului Léman erau învăluiţi pe de-a-ntregul într-o ceaţă mătăsoasă, precum bucăţile opace de hârtie de orez care acoperă gravurile în cărţile scumpe. Ceaţa vestea o zi frumoasă, însă soarele de-abia atingea în treacăt acoperişurile căsuţelor strâmbe de piatră, firele umede ale unui tramvai de jucărie, iar apoi se dizolva iarăşi în abur. Ziua s-a dovedit a fi liniştită, cu nori de primăvară, însă spre seară un vânt zdravăn şi îngheţat s-a pornit să sufle dinspre munţi, iar Joséphine, în drumul ei spre casă, a izbucnit într-un asemenea acces de tuse, încât s-a dezechilibrat pentru o clipă lângă uşă, s-a îmbujorat aprins şi s-a

sprijinit în umbrela ei bine strânsă, subțire ca un baston negru.

Era deja întuneric în camera ei. Când a aprins lampa, aceasta i-a luminat mâinile – mâini subțiri, cu piele întinsă, lucioasă, cu pistrui şi cu pete albe pe unghii.

Joséphine şi-a aşezat cumpărăturile pe masă şi şi-a lăsat haina şi pălăria pe pat. A turnat nişte apă într-un pahar şi, punându-şi un pince-nez cu ramă neagră, care-i făcea ochii gri închis să pară severi sub sprâncenele groase şi lugubre ce i se uneau deasupra punții nasului, a început să vopsească ouăle. Dintr-un anume motiv, acuarela carmin nu se prindea. Poate c-ar fi trebuit să cumpere un fel de vopsea chimică, dar nu a ştiut cum să ceară şi era prea jenată să explice. S-a gândit să meargă la un farmacist pe care îl ştia – dacă tot se ducea acolo, putea să ia nişte aspirină. Se simțea atât de moleşită, iar globii ochilor o dureau de febră. Voia să stea liniştită, să se gândească în linişte. Azi era Sâmbăta Învierii la ruşi.

Odată, vânzătorii ambulanți de pe Nevski Prospect au vândut un soi special de cleşti. Cleştii aceştia erau foarte utili pentru pescuirea ouălor din lichidul fierbinte, albastru închis sau portocaliu. Dar mai erau şi lingurile de lemn : acestea se loveau uşurel, compacte, de pereții groşi de sticlă ai borcanelor din care se înălța aburul amețitor al vopselei. Ouăle erau apoi uscate în grămezi, cele roşii cu cele roşii, cele verzi cu cele verzi. Şi mai obişnuiau să le vopsească şi în alt fel, înfăşurându-le strâns în fâşii de pânză, cu decalcomanii vârâte înăuntru, ce arătau ca nişte

mostre de tapet. După fierbere, când servitorul aducea înapoi oala uriaşă din bucătărie, ce amuzant era să desfaci cârpa şi să scoți oul pestriț, marmorat, din pânza caldă şi umedă, din care se ridica un abur tandru, o boare a copilăriei.

Bătrâna elvețiancă se simțea straniu amintindu-şi că, atunci când locuia în Rusia, îi fusese dor de casă şi trimitea scrisori lungi şi melancolice, minunat scrise, prietenilor ei de acasă, despre cum s-a simțit întotdeauna nedorită, neînțeleasă. În fiecare dimineață, după micul dejun, mergea la o plimbare în landoul mare, deschis, împreună cu Hélène, cea de care avea grijă. Iar alături de fundul gras al vizitiului, care amintea de un dovleac uriaş şi albastru, era spinarea cocoşată a lacheului, tot numai nasturi aurii şi cocarde. Singurele cuvinte ruseşti pe care le ştia erau : „Vizitiu”, „bun”, „bine” – kucer, tiş-tiş, nicevo (vizitiu, şşş-şşş, aşa-şi-aşa), toate greşit pronunțate.

Părăsise Petersburgul cu o senzație vagă de uşurare, chiar când începea războiul. Credea că acum se va desfăta la nesfârşit în seri vorbărețe cu prietenii ei, în intimitatea oraşului ei natal. Însă realitatea s-a dovedit a fi chiar opusul. Viața ei adevărată – cu alte cuvinte, acea parte a vieții când te obişnuieşti cel mai puternic şi mai profund cu oamenii şi lucrurile – trecuse acolo, în Rusia, pe care ajunsese să o iubească şi să o înțeleagă fără să-şi dea seama, şi unde numai Dumnezeu mai ştia ce se petrece acum... Iar mâine era Paştele Ortodox.

Joséphine a oftat tare, s-a ridicat şi a închis fereastra mai bine. Şi-a privit ceasul de la mână, negru pe lanţul lui de nichel. Va trebui să facă ceva cu ouăle acelea. Trebuiau să fie un dar pentru Platonovi, un cuplu în vârstă de ruşi stabiliţi recent în Lausanne, un oraş totodată natal şi străin ei, unde era greu de respirat, unde casele erau îngrămădite la întâmplare, în dezordine, un talmeş-balmeş, de-a lungul străzilor abrupte, colţuroase.

A căzut pe gânduri, ascultându-şi vâjâitul din urechi. Apoi s-a scuturat de toropeală, a turnat o fiolă de cerneală violet într-o cutie de conservă şi a coborât cu grijă un ou în ea.

Uşa s-a deschis încet. Vecina ei, Mademoiselle Finard, a intrat silenţioasă ca un şoarece. Era o femeie slăbuţă, o fostă guvernantă şi ea. Părul ei tuns scurt era argintiu pe de-a-ntregul. Era înfăşurată într-un şal negru, cu irizaţii de mărgele de sticlă.

Joséphine, auzindu-i paşii ca de şoricel, a acoperit cu un ziar, neîndemânatică, cutia şi ouăle care se uscau pe nişte sugativă.

— Ce doriţi ? Nu-mi place ca oamenii să intre aşa, pur şi simplu.

Mademoiselle Finard a privit bănuitoare chipul nelinişţit al Joséphinei şi nu a spus nimic, însă a fost profund jignită şi, fără o vorbă, a părăsit camera cu aceiaşi paşi mărunţi.

Între timp, ouăle deveniseră de-un violet veninos. Pe un ou nevopsit, ea a hotărât să deseneze cele două iniţiale de

Paşte[103], aşa cum se obişnuia dintotdeauna în Rusia. Prima literă, „X”, a desenat-o bine, dar a două nu prea şi-o putea aminti, iar în cele din urmă, în loc de un „B”, a desenat un absurd, cocoşat, „ß”. Când cerneala s-a uscat complet, a împachetat ouăle în hârtie igienică moale şi le-a pus în poşeta de piele.

Dar ce toropeală chinuitoare... Voia să se întindă în pat, să bea nişte cafea fierbinte şi să-şi întindă picioarele... Avea febră şi pleoapele o usturau.... Când a ieşit afară, trosnetul uscat al tusei a început iarăşi să i se întețească în gât. Străzile erau întunecate, umede şi pustii. Platonovii locuiau în apropiere. Erau aşezați, beau ceai, iar Platonov, chel, cu o barbă rară, într-o cămaşă rusească de serj cu nasturi pe-o parte, îndesa tutun galben în hârtie de țigară, atunci când Joséphine a ciocănit cu mânerul umbrelei şi a intrat.

— A, bună seara, Mademoiselle.

S-a aşezat alături de ei şi, fără tact, guralivă, a început să discute despre iminentul Paşte Rusesc. A scos ouăle violet din geantă, unul câte unul. Platonov a observat ouăle cu literele liliachii „X ß” şi a izbucnit în râs.

„Ce-o fi făcut-o să aplice acele inițiale ebraice ?”

Soția lui, o femeie dolofană cu o perucă galbenă şi ochi întristați, a zâmbit în treacăt. I-a mulțumit Joséphinei cu indiferență, scoțând vocalele ei franțuzeşti. Joséphine n-a înțeles de ce râdeau. Se simțea furioasă şi tristă. A început

---

[103] Literele chirilice X (H) şi B (V) reprezintă *Hristos vorkresie*, „Hristos a înviat”.

să vorbească iarăşi, însă avea senzaţia că ceea ce spunea era nelalocul său, şi totuşi nu se putea abţine.

— Da, în momentul de faţă nu mai e Paşte în Rusia... Biata Rusie ! Ah, îmi amintesc cum oamenii obişnuiau să se sărute unii pe alţii pe străzi. Şi mica mea Hélène arăta ca un înger în acea zi... Ah, adesea plâng noaptea-ntreagă gândindu-mă la minunata voastră ţară !

Platonovilor li se păreau întotdeauna neplăcute aceste conversaţii. Nu discutau niciodată despre pierdutul lor pământ natal cu străinii, aşa cum bogaţii ruinaţi îşi ascund sărăcia şi devin chiar şi mai trufaşi, şi mai puţin abordabili ca înainte. Prin urmare, în adâncul său, Joséphine simţea că ei nu iubeau Rusia deloc. De obicei, când îi vizita pe Platonovi, ea se gândea că, numai de-ar începe să vorbească despre frumoasa Rusie cu lacrimi în ochi, Platonovii ar izbucni deodată în hohote de plâns şi ar începe să-şi reamintească şi să povestească, şi că ei trei ar sta astfel toată noaptea, amintindu-şi, plângând şi strângându-şi mâinile unii altora.

Dar, în realitate, asta nu s-a întâmplat niciodată. Platonov încuviinţa politicos şi indiferent din barbă, în timp ce soţia lui tot încerca să afle de unde se putea lua nişte ceai sau săpun cât mai ieftin posibil.

Platonov a început iarăşi să îşi răsucească ţigările. Soţia lui le aşeza aliniate într-o cutie de carton. Intenţionaseră amândoi să tragă un pui de somn până ce era vremea să plece la slujba de Paşte de la biserica grecească de după colţ. Voiau să stea în tăcere, să-şi vadă de gândurile lor, să

vorbească numai din priviri şi din zâmbete aparte, aparent distrate, despre fiul lor care fusese ucis în Crimeea, despre nimicuri de Paşte, despre biserica lor de cartier de pe Strada Pocitamskaia. Acum venise bătrâna asta gureşă şi sentimentală, cu ochii ei gri închis neliniştiți, doldora de oftaturi, şi-ar cam putea să stea până ce-or să plece şi ei de acasă.

Joséphine a tăcut, sperând cu ardoare că ar putea şi ea să fie invitată să îi însoțească la biserică, iar apoi să ia micul dejun cu ei. Ştia că făcuseră prăjituri de Paşte cu o zi înainte şi, deşi era clar că ea nu putea mânca nici una din cauză că avea febră, totuşi ar fi fost atât de plăcut, atât de cald, atât de festiv.

Platonov a scrâşnit din dinți şi, înăbuşindu-şi un căscat, s-a uitat pe furiş la încheietură, la cadranul de sub micul ecran. Joséphine şi-a dat seama că nu aveau de gând s-o invite. S-a ridicat.

— Aveți nevoie să vă odihniți un pic, dragii mei prieteni, dar vreau să vă spun ceva înainte să plec.

Şi, apropiindu-se de Platonov, care de asemenea s-a ridicat, a exclamat într-o rusă sonoră, fracturată :

— Hristos a înviat !

Aceasta a fost ultima ei speranță de-a stoarce o izbucnire de lacrimi fierbinți şi dulci, sărutări de Paşte, o invitație de-a lua micul dejun împreună... Dar Platonov doar şi-a îndreptat umerii şi a spus cu un râs reprimat :

— Vedeți, Mademoiselle, pronunțați minunat în ruseşte.

Odată ajunsă afară, a izbucnit în hohote de plâns şi a început să meargă apăsându-şi batista pe ochi, legănându-se uşor şi bătând cu umbrela de mătase, ca un baston, pe trotuar. Cerul era cavernos şi frământat – luna confuză, norii precum ruinele. Vârfurile picioarele depărtate în triunghi ale unui Chaplin cu cap buclat se reflectau într-o băltoacă lângă un cinematograf puternic luminat. Iar când Joséphine a trecut pe sub copacii gălăgioşi şi plângători de lângă lac, care semănau cu un zid de ceaţă, a văzut un felinar de smarald strălucind slab la marginea unui ponton şi ceva mare şi alb cățărându-se pe o barcă neagră ce se legăna dedesubt. A privit concentrându-se printre lacrimi. O bătrână lebădă uriaşă îşi croia drum în sus, fâlfâia din aripi şi deodată, stângace ca o gâscă, a sărit legănându-se pe punte. Barca s-a clătinat ; cercuri verzi s-au întins deasupra apei negre, uleioase, ce se contopea cu ceaţa.

Joséphine a reflectat dacă n-ar trebui să se ducă la biserică oricum. Dar în Petersburg singura biserică la care fusese vreodată era cea roşie, catolică, din capătul Străzii Morskaya, iar ei îi era ruşine acum să se ducă într-o biserică ortodoxă, unde nu ştia când să se închine sau cum se ţin degetele, şi unde cineva ar fi putut face vreun comentariu. Simţea frisoane intermitente. Mintea îi era plină de un amestec ameţitor de foşnete, de copaci zgomotoşi, de nori negri şi de amintiri de Paşte : munţi de ouă multicolore, luciul întunecat al Sf. Isaac. Asurzită şi confuză, a reuşit cumva să ajungă acasă şi să urce scările, lovindu-se cu umărul de perete, iar apoi, nesigură, cu dinţii

clănțănindu-i, a început să se dezbrace. Se simțea slăbită şi s-a prăbuşit în pat cu un zâmbet fericit, neîncrezător.

Un delir, furtunos şi puternic precum răbufnirea clopotelor, a pus stăpânire pe ea. Munți de ouă multicolore s-au împrăştiat cu sunete răsunătoare, ropotitoare. Soarele – sau poate era o oaie cu coarne de aur făcută din unt frecat ? – a dat buzna pe fereastră şi a început să crească, umplând camera cu un galben torid. Între timp, ouăle o luaseră la goană şi se rostogoleau în jos pe mici fâşii lucioase de parchet, lovindu-se unele de altele, cu cojile pocnind, cu albuşurile brăzdate de roşu aprins.

Întreaga noapte a stat întinsă astfel, delirând, şi numai în dimineața următoare o încă ofensată Mademoiselle Finard a intrat, a icnit şi a fugit panicată să cheme medicul.

— Pneumonie lobară, Mademoiselle.

Printre valurile delirului licăreau florile tapetului, părul argintiu al femeii, ochii placizi ai doctorului – toate licăreau şi se dizolvau. Şi iarăşi un zumzet agitat de bucurie i-a învăluit sufletul. Cerul legendar de albastru era ca un gigantic ou vopsit, clopotele tunau, iar cineva care semăna cu Platonov, sau poate cu tatăl Hélènei, a intrat în cameră, şi intrând în cameră a despăturit un ziar, l-a aşezat pe masă şi s-a aşezat în preajmă, aruncând o privire acum la Joséphine, acum la paginile albe, cu un zâmbet semnificativ, modest, uşor viclean. Joséphine ştia că în acest ziar era un fel de ştire extraordinară, însă, oricât ar fi încercat, nu putea descifra literele ruseşti ale titlului negru.

Oaspetele ei continua să-i zâmbească şi să-i arunce priviri pline de înțeles, şi părea pe cale să îi dezvăluie un secret, pentru a-i confirma fericirea pe care ea abia o degustase – însă apoi omul s-a dizolvat încet. Inconştiența a cuprins-o ca un nor întunecat.

Apoi a venit un alt amestec de vise delirante : landoul rula de-a lungul cheiului, Hélène lipăia culoarea vie şi fierbinte dintr-o lingură de lemn, Neva cea largă sclipea expansiv, iar țarul Petru sărea dintr-odată de pe calul lui de bronz, ale cărui copite de la ambele picioare din față se coborâseră deodată. S-a apropiat de Joséphine şi, cu un zâmbet pe chipul lui verzui, furtunos, a îmbrățişat-o, a sărutat-o pe un obraz, apoi pe celălalt. Buzele lui erau moi şi calde, iar când el i-a mângâiat obrazul pentru a treia oară, inima îi zvâcnea, iar ea gemea de extaz, şi-a depărtat brațele şi a tăcut dintr-odată.

Dimineața devreme, în cea de-a şasea zi de boală, după o ultimă criză, Joséphine şi-a revenit. Un cer albicios lucea puternic în ferestre şi ploaia perpendiculară foşnea şi clipocea în streşini.

O creangă udă se întinsese de-a lungul geamului şi chiar în vârful ei o frunză tremura sub răpăitul ploii. Frunza s-a înclinat înainte şi a lăsat o picătură mare să cadă de pe marginea ei ca o lamă. Frunza a tremurat iarăşi, şi iarăşi o dâră umedă s-a rostogolit în jos, apoi un cercel lunguieț şi strălucitor s-a legănat şi a căzut.

Şi i se părea Joséphinei că răceala aceea ploioasă curgea prin venele ei. Nu-şi putea dezlipi ochii de la cerul în

şuvoaie, iar ploaia pulsând vrăjită era atât de plăcută, frunza tremura atât de emoționant, încât îi venea să râdă ; râsul a umplut-o, deşi încă era silențios, curgându-i prin tot corpul, gâdilându-i cerul gurii şi era chiar pe punctul de a erupe.

La stânga ei, în colț, se auziră nişte zgârieturi şi un oftat. Tremurând de râsul acela care tot creştea în ea, şi-a desprins ochii de la fereastră şi a întors capul. Bătrânica stătea întinsă cu fața în jos pe podea, cu basmaua ei neagră pe cap. Părul ei argintiu, tuns scurt, se scutura nervos în timp ce se foia, vârându-şi mâna pe sub bufet, unde îi scăpase ghemul de lână. Un fir negru era întins de la bufet până la scaun, unde încă aşteptau andrelele ei şi o şosetă pe jumătate croşetată.

Văzând-o pe Mademoiselle Finard, cu părul ei negru şi picioarele vânzolindu-se în ghetele cu bumbi, Joséphine a izbucnit în hohote teribile de râs, scuturându-se în timp ce suspina şi gângurea sub pilota ei, simțind că a renăscut, că s-a întors din cețurile îndepărtate ale fericirii, ale minunii şi splendorii de Paşte.

(1925)

Traducere de Veronica D. Niculescu

Cuvântul

Dus din valea nopții de inspiratul vânt oniric, stăteam pe o margine de drum sub un cer pur, auriu tot, într-un

straniu ținut muntos. Simțeam, fără să mă uit, luciul, colțurile şi muchiile unor masive stânci mozaicate, şi prăpăstii orbitoare, şi strălucirea de oglindă a multelor lacuri aflate undeva jos, în spatele meu. Sufletul îmi era cuprins de o irizare dumnezeiască, de libertate şi de înălțare: ştiam că sunt în rai. Dar în sufletul meu pământesc răsărea ca o văpaie ascuțită un singur gând omenesc – şi cât de pizmaş, cât de sever îl feream de suflul frumuseții paradiziace care mă înconjura... Gândul ăsta, văpaia asta goală a unei dureri, era gândul la patria mea pământească. Desculț şi sărac, îi aşteptam pe marginea drumului muntos pe locuitorii cerului, caritabili şi radioşi, şi vântul, precum presentimentul unui miracol, se juca în părul meu, umplea crevasele cu un vuiet de cristal, vălurea mătăsurile fabuloase ale copacilor ce dădeau în floare printre stânci, de-a lungul drumului; ierburi lungi se cățărau pe trunchiuri, ca nişte limbi de foc; flori mari se desprindeau lin de ramurile strălucitoare şi, ca nişte potire zburătoare, pline ochi cu soare, lunecau prin văzduh fluturându-şi petalele bombate, străvezii; mireasma lor, sărată şi umedă, îmi amintea de tot ceea ce cunoscusem mai bun în viață.

Şi, brusc, drumul pe care stăteam sufocat de strălucire se umplu de o furtună de aripi... Răsărind duium din adâncituri orbitoare, veneau îngerii aşteptați de mine. Mersul lor părea eteric, ca mişcarea unor nori colorați, iar chipurile străvezii erau imobile, doar genele luminoase tremurau extatic. Printre ei planau în zbor păsări de

turcoază, topindu-se de un râs feciorelnic, fericit, şi săreau mlădioase fiare oranj cu ciudate picăţele negre. Creaturile şerpuiau în văzduh, întindeau fără zgomot labe de atlaz, prindeau florile zburătoare şi se roteau, şi se învârteau, şi scânteiau din ochi, trecând iute pe lângă mine...

Aripi, aripi, aripi! Cum să le redau unduirile şi nuanţele? Erau atotputernice şi moi – roşcate, purpurii, de un albastru intens şi un negru catifelat, cu praf de foc pe vârfurile rotunjite ale penelor arcuite. Năvalnic adăstau acei nori abrupţi deasupra umerilor luminiscenţi ai îngerilor; când şi când, unul dintre ei, într-un fel de elan încântător, părând că nu-şi poate stăpâni fericirea, îşi desfăşura pe neaşteptate, pentru o clipă, frumuseţea înaripată, şi asta era ca un clipocit de soare, ca strălucirea a milioane de ochi.

Se perindau mulţimi de îngeri privind în tării. Ochii le erau abisuri ce jubilau şi în ochii aceia am văzut încetarea zborului. Mergeau cu pas lin, acoperiţi de flori. Florile îşi revărsau din zbor strălucirea umedă; se jucau, rotindu-se şi ridicându-se în văzduh, fiare lise, strălucitoare; păsările ciripeau euforic, înălţându-se şi lăsându-se în zbor, iar eu, orbit, un sărman ce tremura, stăteam pe marginea drumului şi în sufletul meu sărman bâiguia acelaşi gând: să mă tângui fierbinte, să povestesc, oh, să povestesc că pe cea mai frumoasă dintre stelele lui Dumnezeu se află o ţară – ţara mea – care moare în grele cazne. Simţeam că, dacă aş prinde în pumn măcar un reflex tremurător, aş aduce în ţara mea o asemenea bucurie, încât sufletele omeneşti s-ar

însenina pe loc, ar prinde să se rotească într-o clipoceală şi răpăială de primăvară renăscută, în bubuiala de aur a templelor trezite.

Şi, întinzând braţele tremurătoare, încercând să le tai calea îngerilor, începui să mă agăţ de poalele veşmintelor lor strălucitoare, de câte un ciucure vălurit, fierbinte al penelor arcuite care îmi alunecau printre degete ca nişte flori pufoase. Gemeam, mă zvârcoleam, cerşeam în extaz milostivire, dar îngerii treceau tot înainte, fără să mă observe, îndreptându-şi în sus chipurile sculpturale. Mulţimile lor se precipitau spre o sărbătoare paradiziacă, într-o rază de lumină insuportabil de strălucitoare, unde se învolbura şi respira o divinitate la care nu cutezam să mă gândesc. Am văzut păienjenişuri de foc, stropi, arabescuri pe aripile violete, roşcate, purpurii, gigantice, şi pe deasupra mea trecea unduit un foşnet pufos, se vânzoleau păsările de peruzea cu cununi de curcubeu, pluteau flori ce se desprindeau de ramurile strălucitoare. „Stai, ascultă-mă!”, strigai, încercând să îmbrăţişez imponderabilele picioare îngereşti, dar tălpile lui inefabile, imposibil de reţinut, alunecau printre mâinile mele întinse şi marginile aripilor largi, fluturând pe lângă mine, doar îmi pârleau buzele. Şi în depărtare, raza aurie de lumină dintre steiurile cu flori fragede, distincte, se umplea de furtuna lor fâlfâitoare; plecau, plecau îngerii, se stingea râsul înalt, extaziat al păsărilor paradiziace, florile încetau să zboare din arbori; rămăsei fără putere, fără cuvinte...

Şi atunci se petrecu minunea: unul dintre ultimii îngeri rămase în urmă, se întoarse şi se apropie încet de mine. Îi văzui ochii de diamant, ficşi, adânci, sub arcurile impetuoase ale sprâncenelor. Pe nervurile aripilor desfăşurate părea să sclipească o chiciură, dar aripile erau cenuşii, o nuanță indescriptibilă de cenuşiu, şi fiecare pană se termina cu o seceră de argint. Chipul lui, conturul buzelor vag zâmbitoare, al frunții pure, drepte, îmi aminteau de trăsături văzute pe pământ. Părea că se contopiseră într-un singur chip splendid liniile, razele şi farmecul tuturor chipurilor iubite de mine – trăsăturile oamenilor plecați de mult de lângă mine. Părea că toate aceste sunete cunoscute ce-mi atingeau fiecare în parte auzul erau cuprinse acum într-o singură melodie perfectă.

El se apropie de mine şi zâmbi; eu n-am putut să-l privesc. Dar privindu-i picioarele, am observat o rețea de vinişoare albastre pe talpă şi o aluniță pală – şi după vinişoarele astea, după pata aceea micuță, înțelesei că el nu se rupsese încă de tot de pământ, că îmi poate înțelege rugămintea.

Şi atunci, plecându-mi capul, apăsându-mi pe ochii orbiți palmele arse, murdare de lutul strălucitor, începui să-mi spun durerea. Voiam să explic ce minunată e țara mea şi cât de înspăimântător e negrul ei leşin, dar n-am găsit cuvintele necesare. Zorindu-mă şi repetându-mă, bâiguiam doar despre nişte fleacuri, despre o casă care arsese şi în care luciul însorit al podelelor se reflecta cândva într-o oglindă înclinată, despre cărți vechi şi despre

tei bătrâni, bâiguiam despre bibelouri, despre primele mele versuri dintr-un caiet şcolar de culoarea cobaltului, despre un pietroi cenuşiu, despre o zmeură sălbatică răsărită în mijlocul unui câmp plin de sipică şi romanițe, dar ce era mai important nu eram în stare să spun nicicum – mă încurcam, mă poticneam şi o luam de la capăt, şi iar povesteam într-o turuială neputincioasă despre odăile din conacul răcoros şi sonor, despre tei, despre prima iubire, despre bondarii care dorm pe sipici... Mi se părea că, uite, acum-acum ajung la ce-i important, o să explic toată durerea patriei mele, dar, cine ştie de ce, nu-mi puteam aminti decât nişte lucruri mărunte, absolut pământeşti, care nu ştiau nici să vorbească, nici să plângă cu lacrimile acelea teribile, fierbinți, despre care voiam şi nu puteam să povestesc...

Am tăcut, am ridicat capul. Cu un zâmbet atent, calm, îngerul mă privea intens cu ochii lui prelungi de diamant – şi am simțit că înțelege tot...

— Iartă-mă, strigai, sărutând sfios alunița de pe talpa luminoasă, iartă-mă că nu ştiu să spun decât ce-i efemer, neimportant. Dar tu înțelegi... Milostiv înger cenuşiu, răspunde-mi, ajută-mă, spune-mi, ce o să-mi salveze țara?

Şi îngerul, cuprinzându-mi pentru o clipă umerii cu aripile lui blânde, rosti un singur cuvânt, şi în glasul lui recunoscui toate glasurile dragi care tăcuseră. Cuvântul spus de el era atât de minunat, încât închisei cu un oftat ochii şi îmi plecai şi mai jos capul. El se răspândi prin toate fibrele mele, cu mireasmă şi sunet, soarele îmi răsări în

creier şi văgăunile fără de număr ale conştiinţei mele prinseră din zbor, repetară strălucitorul cântec paradiziac. Eram plin de el; îmi bătea ca un nod fin în tâmplă, îmi tremura umed pe gene, îmi adia cu o dulce răcoare prin păr şi îmi cuprindea cu o căldură dumnezeiască inima.

L-am strigat, desfătându-mă cu fiecare silabă, am ridicat năvalnic ochii, înceţoşaţi de razele multicolore ale lacrimilor de fericire...

Doamne! Zorii hibernali înverziră în geam şi nu-mi amintesc cuvântul ce-am strigat...

(1923)

Traducere de Adriana Liciu

Nataşa

1

Pe scări, Nataşa s-a ciocnit de vecinul de vizavi, baronul Wolfe. Acesta urca cu destulă greutate treptele simple de lemn, mângâind balustrada cu mâna şi fluierând încet printre dinţi.

— Unde-ai pornit aşa în grabă, Nataşa?

— La farmacie, ca să iau o reţetă. Tocmai ce-a fost doctorul aici. Tata e mai bine.

— Ah, asta-i o veste bună.

A trecut iute, în fulgarinul ei foşnitor şi fără pălărie.

Aplecându-se peste balustradă, Wolfe a aruncat o privire înapoi, înspre ea. Preț de o clipă, i-a zărit de sus cărarea lucioasă din păr, ca de fetiță. Tot fluierând, a urcat la ultimul etaj, şi-a trântit servieta udă leoarcă de la ploaie pe pat, apoi s-a spălat zdravăn şi îndestulător pe mâini şi s-a şters.

După aceea a ciocănit la uşa bătrânului Hrenov.

Hrenov locuia în camera de vizavi de pe coridor, cu fiica sa, care dormea pe o canapea, o canapea cu arcuri uimitoare, ce se răsuceau şi creşteau ca nişte smocuri de iarbă metalică prin pluşul moale. Mai era o masă, nevopsită şi acoperită cu ziare pătate de cerneală. Hrenov cel bolnav, un bătrân stafidit, într-o cămaşă de noapte ce-i ajungea la călcâie, se năpustise înapoi în pat cu un scârțâit şi trăsese cearşaful tocmai când capul mare şi ras al lui Wolfe s-a ivit pe uşă.

— Intrați, mă bucur să vă văd, intrați.

Bătrânul respira cu dificultate, iar uşa de la noptieră îi rămăsese deschisă.

— Aud că v-ați refăcut aproape complet, Alexei Ivanici, a spus baronul Wolfe, aşezându-se lângă pat şi plesnindu-şi genunchii.

Hrenov i-a oferit mâna sa galbenă şi lipicioasă şi a dat din cap.

— Nu ştiu ce-ați auzit, dar ştiu foarte bine c-o să mor mâine.

A scos un pocnet din buze.

— Prostii, l-a întrerupt Wolfe vesel şi a extras din buzunarul de la şold o tabacheră de argint uriaşă. Vă deranjează dacă fumez?

S-a jucat mult timp cu bricheta, ţăcănindu-i rotiţa zimţată. Hrenov a închis ochii pe jumătate. Pleoapele îi erau albăstrii, ca membrana unei broaşte. Fire aspre cărunte îi acopereau bărbia proeminentă. Fără să deschidă ochii, a zis:

— Aşa o să fie. Mi-au omorât cei doi fii şi ne-au azvârlit, pe mine şi pe Nataşa, din cuibul nostru natal. Şi-acum ar trebui ca noi să mergem şi să murim într-un oraş străin. Ce stupid, dacă te gândeşti...

Wolfe a început să vorbească tare şi clar. A spus că Hrenov încă mai avea mult de trăit şi că toată lumea urma să se întoarcă în Rusia la primăvară, odată cu berzele. Iar apoi a început să povestească un incident din trecut.

— Era pe vremea când hoinăream prin Congo, spunea el, iar corpul său mare, destul de solid, se legăna uşor. Ah, îndepărtatul Congo, dragul meu Alexei Ivanici, ce sălbăticii îndepărtate – ştiţi... Imaginaţi-vă un sat în pădure, femei cu sânii prelungi şi sclipirea apei, neagră precum caraculul, printre colibe. Acolo, sub un copac uriaş – un *kiroku* – erau portocale ca nişte mingi de cauciuc, iar noaptea, dinăuntrul copacului venea ceva ce părea să fie sunetul mării. Am stat la o lungă şuetă cu regişorul zonei. Translatorul nostru era un inginer belgian, alt om ciudat. Jura, apropo, că în 1895 văzuse un ihtiozaur în mlaştini, nu departe de Tanganica.

Regişorul era tras în cobalt, împodobit cu inele şi smiorcăit, cu un burtic ca de aspic. Iată ce s-a întâmplat...

Wolfe, delectându-se cu povestirea sa, zâmbea şi-şi mângâia capul bleu.

— S-a întors Nataşa, a exclamat calm şi hotărât Hrenov, fără să-şi ridice pleoapele.

Înroşindu-se pe loc, Wolfe a privit în jur. O clipă mai târziu, undeva departe, s-a auzit clinchetul încuietorii unei uşi de la intrare, apoi paşi foşnind de-a lungul coridorului. Nataşa a intrat iute, cu ochi strălucitori.

— Cum te simți, tăticule?

Wolfe s-a ridicat şi a spus cu o nonşalanță mimată:

— Tatăl tău e foarte bine şi n-am nici o idee de ce stă în pat... Am de gând să-i spun despre un anume vrăjitor african.

Nataşa i-a zâmbit tatălui său şi a început să despacheteze doctoria.

— Plouă, a zis ea încet. E groaznică vremea.

Aşa cum se întâmplă de obicei când se vorbeşte despre vreme, ceilalți s-au uitat pe fereastră. Asta a făcut ca o venă gri-albăstruie de pe gâtul lui Hrenov să se contracte. Apoi şi-a lăsat greu capul la loc pe pernă. Ţuguindu-şi buzele, Nataşa a numărat picăturile, iar genele ei au bătut ritmul. Părul ei lins şi închis la culoare era perlat de ploaie, iar sub ochii ei erau adorabile umbre albastre.

2

Întors în camera sa, Wolfe s-a plimbat vreme îndelungată, cu un zâmbet tulburat şi fericit, lăsându-se greoi ba într-un fotoliu, ba pe marginea patului. Apoi, dintr-un oarecare motiv, a deschis o fereastră şi a scrutat curtea întunecoasă şi clipocitoare de dedesubt. În cele din urmă, a ridicat spasmodic dintr-un umăr, şi-a pus pălăria verde şi a ieşit.

Bătrânul Hrenov, care stătea prăbuşit pe canapea în timp ce Nataşa îi aranja patul pentru noapte, a remarcat indiferent, cu voce joasă:

— Wolfe a ieşit la cină.

Apoi a oftat şi şi-a tras pătura mai strâns peste el.

— Gata, a zis Nataşa. Suie-te înapoi, tăticule.

De jur împrejur erau oraşul umed, de seară, torentele întunecate ale străzilor, cupolele mobile şi lucioase ale umbrelelor, văpaia vitrinelor prelingându-se pe asfalt. Laolaltă cu ploaia, noaptea începuse să curgă, umplând adâncurile curților, licărind în ochii prostituatelor cu picioare zvelte care se plimbau leneş încolo şi-ncoace în intersecțiile aglomerate. Şi, undeva deasupra, luminile circulare ale unei reclame clipeau intermitent, ca o roată iluminată învârtindu-se.

Către seară, temperatura lui Hrenov crescuse. Termometrul era cald, viu – coloana de mercur urcase sus de tot pe scărița roşie. Vreme îndelungată, el a mormăit neinteligibil, şi-a tot muşcat buzele şi a scuturat uşurel din

cap. Apoi a adormit. Nataşa s-a dezbrăcat la flacăra palidă a unei lumânări şi şi-a văzut reflexia în geamul înnegurat al ferestrei – gâtul palid, subțire, şnurul negru care îi căzuse peste claviculă. A stat aşa, într-o oboseală neclintită, şi i s-a părut că deodată camera, laolaltă cu canapeaua, cu masa pe care erau împrăştiate mucuri de țigară, cu patul pe care, cu gura deschisă, dormea zbuciumat un bătrân asudat, cu nas ascuțit – toate acestea au început să se mişte şi acum pluteau, precum puntea unei corăbii, în noaptea întunecată. A oftat, şi-a trecut o palmă peste umărul cald şi dezgolit şi, pierdută parțial în amețeala ei, s-a lăsat pe canapea. Apoi, cu un zâmbet vag, a început să-şi ruleze şi să-şi dea jos ciorapii cei vechi, mult cârpiți. Din nou camera a început să plutească, iar ea s-a simțit ca şi când cineva îi sufla aer fierbinte în ceafă. A deschis larg ochii – ochi întunecați, migdalați, al căror alb avea o nuanță albăstrie. O muscă a început să dea ocol lumânării şi, ca un bob de mazăre bâzâitor, s-a ciocnit de perete. Nataşa s-a strecurat încet sub pătură şi s-a întins, simțind ca un spectator căldura propriului ei corp, coapsele lungi şi brațele goale sub cap. Îi era prea lene ca să stingă lumânarea, să alunge furnicăturile mătăsoase care o făceau să-şi apese genunchii involuntar şi să închidă ochii. Hrenov a scos un geamăt profund şi a ridicat un braț, în somn. Brațul a căzut la loc, ca şi când ar fi fost mort. Nataşa s-a ridicat puțin şi a suflat spre lumânare. Cercuri multicolore au început să se învârtească în fața ochilor ei.

Mă simt atât de minunat, s-a gândit, râzând în pernă. Acum stătea ghemuită şi i se părea că este incredibil de mică şi toate gândurile din mintea ei erau ca nişte scântei fierbinți ce se împrăştiau uşor şi se stingeau. Tocmai era pe cale să adoarmă, când toropeala i-a fost spulberată de un țipăt puternic, înnebunit.

— Tăticule, ce s-a întâmplat?

A bâjbâit pe masă şi a aprins lumânarea.

Hrenov stătea aşezat pe pat, respirând cu furie, cu degetele încleştate de gulerul cămăşii. Câteva minute mai devreme, se trezise şi înghețase de groază, confundând cadranul luminos al ceasului ce se afla pe un scaun din preajmă cu gura unei puşti ce-l țintea neclintită. A aşteptat focul de armă, neîndrăznind să se mişte, apoi, pierzându-şi controlul, a început să strige. Acum se uita la fiica lui, clipind şi zâmbind cu un surâs tremurând.

— Tăticule, linişteşte-te, nu-i nimica...

Târşâindu-şi uşor picioarele desculțe pe podea, i-a îndreptat perna şi i-a atins fruntea, care era lipicioasă şi rece de sudoare. Cu un oftat adânc şi încă scuturat de spasme, el s-a întors spre perete şi a bâiguit:

— Absolut toți, toți... chiar şi eu. E un coşmar... Nu, tu nu trebuie.

A adormit ca şi când ar fi căzut într-un abis.

Nataşa s-a culcat iarăşi. Canapeaua devenise şi mai noduroasă, arcurile o apăsau acum în coaste, acum în omoplați, dar în cele din urmă ea s-a făcut comodă şi s-a cufundat în visul întrerupt şi incredibil de cald pe care încă

îl simțea, dar nu şi-l mai amintea. Apoi, în zori, s-a trezit iarăşi. O striga tatăl.

— Nataşa, nu mă simt bine. Dă-mi nişte apă.

Uşor nesigură, cu somnolența străpunsă de zorii albăstrii, s-a îndreptat spre chiuvetă, făcând cana să scoată un clinchet. Hrenov a băut cu nesaț, mult. A spus:

— O să fie cumplit dacă n-o să mă mai întorc niciodată.

— Culcă-te, tăticule. Încearcă să mai dormi.

Nataşa şi-a tras halatul de flanelă şi s-a aşezat la picioarele patului tatălui ei. El a repetat cuvintele „E cumplit” de câteva ori, apoi a zâmbit înspăimântat.

— Nataşa, îmi tot imaginez că merg prin satul nostru. Îți aminteşti locul de pe râu, lângă gater? Şi e greu de mers. Ştii – tot rumeguşul. Rumeguş şi nisip. Mi se scufundă picioarele. Mă gâdilă. Odată, când am călătorit noi în străinătate...

S-a încruntat, străduindu-se să urmeze cursul propriilor sale gânduri încâlcite.

Nataşa îşi amintea cu o extraordinară limpezime cum arăta el pe atunci, îşi amintea bărbuța lui blondă, mănuşile gri din piele de antilopă, basca lui de călătorie, în carouri, ce semăna cu o husă de cauciuc pentru burete – şi dintr-odată a simțit că îi vine să plângă.

— Da. Deci asta este, a spus Hrenov târgănat, indiferent, scrutând cu privirea aburii dimineții.

— Mai dormi, tăticule. Îmi amintesc totul.

Cu greutate, el a luat o înghițitură de apă, şi-a frecat fața şi s-a lăsat înapoi pe perne. Din curte venea strigătul dulce şi vibrant al unui cocoş.

3

Pe la unsprezece în dimineața următoare, Wolfe a ciocănit la uşa lui Hrenov. Nişte vase au zăngănit de sperietură în cameră, iar râsul Nataşei s-a revărsat în afară. O clipă mai târziu, ea s-a strecurat pe hol, închizând cu grijă uşa în urmă.

— Ce bine îmi pare – tata se simte mult mai bine azi.

Purta o bluză albă şi o fustă bej cu nasturi de-a lungul şoldurilor. Ochii ei alungiți şi strălucitori erau fericiți.

— O noapte cumplit de zbuciumată, a continuat ea iute, iar acum s-a liniştit complet. Are temperatura normală. Ba chiar a şi hotărât să se scoale. Tocmai l-au îmbăiat.

— E însorit azi, a spus Wolfe misterios. Nu m-am dus la muncă.

Stăteau în holul semiluminat, sprijinindu-se de perete, nemaiştiind despre ce să vorbească.

— Ştii ce, Nataşa, s-a aventurat Wolfe dintr-odată, împingându-şi spatele lat şi moale de la perete şi vârându-şi mâinile adânc în buzunarele pantalonilor gri, şifonați. Hai să facem o excursie la țară astăzi. O să ne întoarcem până la şase. Ce zici?

Nataşa stătea cu un umăr proptit de perete, îndepărtându-se şi ea puțin.

— Cum să-l las pe tata singur? Şi totuşi...

Wolfe s-a înviorat dintr-odată.

— Nataşa, iubito, haide – te rog. Tatăl tău e bine azi, nu-i aşa? Iar proprietăreasa e în preajmă, în caz că îi trebuie ceva.

— Da, aşa e, a spus Nataşa încet. O să-i spun.

Şi, cu o fluturare a fustei, s-a întors în cameră.

Complet îmbrăcat, însă fără gulerul de la cămaşă, Hrenov abia bâjbâia pe masă după ceva.

— Nataşa, Nataşa, ai uitat să cumperi ziarele ieri...

Nataşa îşi făcea de lucru preparând nişte ceai pe spirtieră.

— Tati, azi aş vrea să fac o excursie la țară. M-a invitat Wolfe.

— Sigur, draga mea, trebuie să te duci, a spus Hrenov, iar albul albăstrui al ochilor i s-a umplut de lacrimi. Crede-mă, sunt mai bine azi. Numai de n-ar fi fost slăbiciunea asta ridicolă...

După ce Nataşa a plecat, el a început iarăşi să bâjbâie încet prin cameră, tot căutând ceva... Cu un mormăit uşor, a încercat să mute canapeaua. Apoi s-a uitat sub ea – s-a întins cu fața în jos, pe podea, şi a stat acolo, cu capul rotindu-i-se amețitor. Încet, cu greutate, s-a ridicat din nou în picioare, s-a chinuit să ajungă la pat, s-a întins... Şi iarăşi a avut senzația că traversa un pod, că auzea sunetul unui gater, că trunchiuri galbene de copaci pluteau, că picioarele lui se cufundau adânc în rumeguşul umed, că un

vânt rece sufla dinspre râu, răcorindu-l până în măduva oaselor...

4

— Da – toate călătoriile mele... Of, Nataşa, uneori mă simt ca un zeu. Am văzut Palatul Umbrelor din Ceylon şi-am ţintit în păsări minuscule de smarald în Madagascar. Băştinaşii de acolo purtau coliere făcute din vertebre şi cântau atât de ciudat noaptea pe ţărmul mării, de parc-ar fi fost şacali muzicali. Am locuit într-un cort, nu departe de Tamatave, unde pământul e roşu, iar marea albastru închis. Nu-ţi pot descrie marea aceea.

Wolfe a tăcut, aruncând şi prinzând uşurel un con de pin în mână. Apoi şi-a trecut palma durdulie de-a lungul feţei şi a izbucnit în râs.

— Şi iată-mă acum, lefter, blocat în cel mai mizerabil dintre oraşele europene, stând într-un birou zi de zi, ca vreun pierde-vară, clefăind seara la pâine şi cârnaţi într-o crâşmă a camionagiilor. Şi totuşi, a fost o vreme...

Nataşa stătea pe burtă, cu coatele larg depărtate, urmărind coroanele puternic luminate ale pinilor pierzându-se lin în înălţimile turcoaz. Cum scruta cerul, rotunde puncte luminoase se învârteau, sclipeau şi se împrăştiau în faţa ochilor ei. Uneori, ceva zbura ca un spasm auriu, din pin în pin. Alături de ea, cu picioarele încrucişate, stătea baronul Wolfe în costumul său amplu,

gri, ținându-şi înclinat capul ras şi jucându-se în continuare cu conul uscat.

Nataşa a oftat.

— În Evul Mediu, a zis ea, privind la coroanele pinilor, m-ar fi ars pe rug sau m-ar fi sanctificat. Uneori am nişte senzații ciudate. Ca un soi de extaz. Apoi devin aproape imponderabilă, simt că plutesc undeva şi înțeleg totul – viața, moartea, totul... Odată, când aveam vreo zece ani, stăteam în sufragerie desenând ceva. Apoi am obosit şi-am început să mă gândesc. Deodată, foarte rapid, a intrat o femeie, desculță, purtând straie albastre decolorate, cu un pântece mare, greu, iar chipul îi era mic, slab şi galben, cu nişte ochi extraordinar de blânzi, extraordinar de misterioşi... Fără să mă privească, a trecut repede şi a dispărut în camera alăturată. Nu mi-a fost frică – dintr-un oarecare motiv, am crezut că venise să spele podelele. N-am mai întâlnit-o niciodată pe femeia aceea, însă ştii cine era? Fecioara Maria...

Wolfe a zâmbit.

— Ce te face să crezi asta, Nataşa?

— Ştiu. Mi-a apărut într-un vis cinci ani mai târziu. Ținea în brațe un copil, iar la picioarele ei erau heruvimi sprijiniți în coate, ca în picturile lui Rafael, numai că erau vii. În afară de asta, uneori am alte viziuni, foarte mărunte. Când l-au luat pe tata din Moscova şi am rămas singură în casă, iată ce s-a întâmplat: pe birou era un mic clopot de bronz, ca acelea care li se pun vacilor în Tirol. Deodată, s-a

ridicat în aer, a început să sune, iar apoi a căzut. Ce sunet minunat, pur.

Wolfe i-a aruncat o privire ciudată, apoi a aruncat conul departe şi a spus cu glas rece, opac:

— Trebuie să-ți spun ceva, Nataşa. Vezi tu, eu n-am fost niciodată în Africa sau în India. Sunt numai minciuni. Am acum aproape treizeci de ani, însă, în afară de două sau trei oraşe ruseşti, vreo zece sate şi această țară dezolantă, n-am văzut nimic. Te rog să mă ierți.

A zâmbit, un surâs melancolic. Deodată a simțit o milă intolerabilă pentru acele mărețe fantezii care îl ajutaseră încă din copilărie.

Vremea era uscată şi caldă, de toamnă. Pinii abia trosneau când coroanele lor aurite se legănau.

— O furnică, a spus Nataşa, ridicându-se şi netezindu-şi fusta şi ciorapii. Am stat pe nişte furnici.

— Mă disprețuieşti foarte tare? a întrebat Wolfe.

Ea a râs.

— Nu fi prostuț. Până la urmă, suntem chit. Tot ce ți-am spus despre extazele mele şi Fecioara Maria şi despre clopoțel a fost o fantezie. Am inventat totul într-o zi, iar apoi, bineînțeles, am avut impresia că se întâmplase cu adevărat...

— Exact aşa, a spus Wolfe surâzând.

— Mai spune-mi despre călătoriile tale, i-a cerut Nataşa, fără urmă de sarcasm.

Cu un gest obişnuit, Wolfe şi-a scos tabachera masivă.

— La dispoziția dumneavoastră. Odată, când navigam cu o goeletă din Borneo spre Sumatra...

5

O coastă blândă cobora înspre lac. Țăruşii debarcaderului de lemn se reflectau în apă ca nişte spirale gri. Dincolo de lac era aceeaşi pădure de pini întunecată, însă ici şi colo puteai zări câte-un trunchi alb şi ceața frunzelor galbene ale unui mesteacăn. Pe apa turcoaz închis pluteau licăriri de nori, iar Nataşa şi-a amintit dintr-odată peisajele lui Levitan[104]. Avea impresia că erau în Rusia, că numai în Rusia poți fi atunci când te sufoci de-o fericire atât de fierbinte, şi era bucuroasă că Wolfe povestea aiureli atât de minunate şi, cu micile sale sunete, lansa pietricele plate, care derapau şi săltau magic la suprafața apei. În această zi, nu se zărea nici un om; doar uneori se auzeau norişori de exclamații sau râs, iar pe lac plana o aripă albă – pânza unui iaht. Au mers multă vreme de-a lungul țărmului, au urcat în fugă panta alunecoasă şi au găsit o potecă unde tufele de zmeură emanau o boare de umezeală întunecată. Un pic mai departe, chiar lângă apă, era o cafenea absolut pustie, fără picior de chelneriță sau de client, ca şi când ar fi fost un incendiu undeva şi fugiseră cu toții ca să se uite, luându-şi cu ei cănile şi

---

[104] Isaac Ilici Levitan (1860 – 1900), pictor rus celebru pentru peisajele sale.

farfuriile. Wolfe şi Nataşa au dat ocol cafenelei, apoi s-au aşezat la o masă goală şi s-au prefăcut că mănâncă şi beau şi le cântă o orchestră. Şi, în timp ce glumeau, Nataşei i s-a părut deodată că aude sunetul clar al muzicii adevărate a vântului, de-o nuanță portocalie. Apoi, cu un zâmbet misterios, a tresărit şi a fugit înspre țărm. Baronul Wolfe a săltat greoi în urma ei:

— Nataşa, stai – încă n-am plătit!

După aceea, au găsit o pajişte verde-crud, străjuită de fire de rogoz printre care soarele făcea apa să strălucească precum aurul lichid, iar Nataşa, cu ochii întredeschişi şi umflându-şi nările, a repetat de câteva ori:

— Doamne, ce minunat...

Wolfe s-a simțit rănit de lipsa ecoului şi a tăcut şi, în acea diafană clipă însorită, pe lângă lacul întins a trecut în zbor o oarecare tristețe, ca o gâză melodioasă.

Nataşa s-a încruntat şi a spus:

— Nu ştiu de ce, dar am senzația că tata se simte iarăşi mai rău. Poate că n-ar fi trebuit să-l las singur.

Wolfe şi-a amintit cum a văzut picioarele subțiri ale bătrânului, netede, cu fire de păr gri, când acesta sărea înapoi în pat. S-a gândit: şi dacă într-adevăr moare astăzi?

— Nu spune asta, Nataşa – e bine acum.

— Şi eu cred, a zis ea şi s-a înveselit iarăşi.

Wolfe şi-a dat jos jacheta, iar trupul său solid, în cămaşa dungată, emana o aură delicată de căldură. Mergea foarte aproape de Nataşa; ea privea drept înainte şi îi plăcea senzația dată de această căldură păşind alături de ea.

— Cum mai visez, Nataşa, cum mai visez, spunea el, fluturând un băţ mic, şuierător. Oare chiar mint când pretind că fanteziile mele sunt realitate? Am avut un prieten care şi-a făcut trei ani serviciul militar în Bombay. Bombay? Dumnezeule! Muzica denumirilor geografice. Acel cuvânt, în sine, conţine ceva gigantic, bombe de soare, tobe. Imaginează-ţi numai, Nataşa – acel prieten de-al meu era incapabil să comunice ceva, nu-şi amintea nimic cu excepţia certurilor legate de muncă, a căldurii, a febrei şi a nevestei unui colonel britanic. Care din noi a vizitat cu adevărat India?... E clar – desigur, eu sunt acela. Bombay, Singapore... Îmi pot aminti, de exemplu...

Nataşa mergea pe marginea apei, astfel că valurile mititele clipoceau chiar la picioarele ei. Undeva, dincolo de pădure, a trecut un tren, ca şi când ar fi călătorit de-a lungul unei coarde muzicale, şi amândoi s-au oprit ca să asculte. Ziua devenise ceva mai aurie, ceva mai dulce, iar pădurea de pe malul îndepărtat al lacului avea acum o nuanţă albăstruie.

Lângă gară, Wolfe a cumpărat o pungă de hârtie cu prune, însă s-au dovedit a fi acre. Aşezat în compartimentul pustiu, de lemn, al trenului, le-a aruncat la răstimpuri pe fereastră, regretând întruna că nu şterpelise din cafenea câteva dintre discurile acelea de carton care se pun sub halbele de bere.

— Zboară aşa frumos, Nataşa, ca păsările. E o plăcere să priveşti.

Nataşa era obosită; închidea ochii strâns şi-apoi din nou, cum i se întâmplase şi noaptea, era copleşită şi purtată în înalturi de un sentiment de uşurătate ameţitoare.

— Când o să-i spun tatei despre excursia noastră, te rog să nu mă întrerupi sau corectezi. S-ar putea să-i spun despre lucruri pe care nu le-am văzut deloc. Diverse minuni mărunte. O să înţeleagă.

Când au ajuns în oraş, au decis să meargă pe jos înspre casă. Baronul Wolfe a devenit taciturn şi se strâmba din cauza zgomotului feroce al claxoanelor, în timp ce Nataşa părea purtată de pânze, ca şi când oboseala o susţinea, o înzestra cu aripi şi o făcea imponderabilă, iar Wolfe părea mohorât, la fel de mohorât ca seara. La un cvartal distanţă de casa lor, Wolfe s-a oprit brusc. Nataşa a trecut. Apoi s-a oprit şi ea. S-a uitat împrejur. Ridicând din umeri, vârându-şi mâinile adânc în buzunarele pantalonilor săi largi, Wolfe şi-a lăsat în jos capul bleu, ca un taur. Privind într-o parte, a spus că o iubeşte. Apoi, întorcându-se iute, s-a îndepărtat şi a intrat într-o tutungerie.

Nataşa a stat o vreme, ca suspendată în aer, apoi a mers încet înspre casă. Şi asta îi voi spune tatei, s-a gândit, avansând printr-un abur albastru de fericire, prin care felinarele străzii începeau să lumineze precum pietrele preţioase. Simţea că o cuprinde slăbiciunea, cum valuri mari, fierbinţi şi tăcute îi curgeau pe şira spinării. Când a ajuns acasă, şi-a văzut tatăl, într-o haină neagră, acoperindu-şi gulerul deschis al cămăşii cu o mână şi

legănându-şi cheile de la uşă cu cealaltă, cum iese în grabă, uşor cocoşat în ceața serii, şi se îndreaptă spre chioşcul de ziare.

— Tăticule, a strigat şi s-a dus după el.

El s-a oprit la marginea trotuarului şi, înclinându-şi capul, i-a aruncat o privire, cu zâmbetul lui şmecher obişnuit.

— Puiul meu cu păr cărunt. N-ar trebui să ieşi din casă, a spus Nataşa.

Tatăl ei şi-a înclinat capul în cealaltă parte şi a spus foarte încet:

— Scumpete, e ceva fantastic azi în ziar. Doar c-am uitat să iau bani. Poți să fugi tu sus şi să iei? O să aştept aici.

Ea a împins uşa, supărată pe tatăl ei şi totodată bucuroasă că era atât de voios. A urcat scările repede, plutind ca într-un vis. S-a grăbit de-a lungul coridorului. Ar putea să răcească stând acolo şi aşteptându-mă.

Dintr-un motiv oarecare, lumina din hol era aprinsă. Nataşa s-a apropiat de uşa ei şi, în aceeaşi clipă, a auzit susurul unor cuvinte în şoaptă dincolo de aceasta. A deschis uşa repede. O lampă cu gaz stătea pe masă, fumegând gros. Proprietăreasa, o cameristă şi o persoană necunoscută blocau calea către pat. S-au întors cu toții când a intrat Nataşa, iar proprietăreasa, cu o exclamație, s-a grăbit înspre ea...

Abia atunci l-a observat Nataşa pe tatăl ei întins pe pat, nearătând deloc aşa cum tocmai îl văzuse, ci ca un bătrânel mort, cu nas ca de ceară.

(1924)

Traducere de Veronica D. Niculescu